

रविवेणाचार्यने अपनी गुरुराम्परा इस प्रकार दी है—

आसीदिन्द्रगुरोर्दिवाकरयतिः शिष्योऽस्यचाहंमुनिः

तस्मादलक्ष्मणसेनसन्धुनिरदः शिष्यो रविस्तस्मृतं ॥ ६९ ॥

अर्थात् इन्द्रगुरु—दिवाकरयति—अहंमुनि—लक्ष्मणसेन और रविवेण ।

इन्होंने अपने किसी संघ या गणका उल्लेख नहीं किया है जिससे मालूम होता है कि उस समय तक दिगम्बर सम्प्रदायमें देव, नन्दि, सेन, सिंह संघोंकी उत्पत्ति नहीं हुई थी; कमसे कम ये भेद बहुत स्पष्ट नहीं हुए थे । शक संवत् ११५५ के लिखे हुए मंगराज कविके शिलालेख*में इस बातका उल्लेख किया गया है कि भटाकलंकदेवके स्वर्गवासके बाद यह संघभेद हुआ ।—

तस्मिन्गते स्वर्गभुवं महर्षीं दिवःपतिं नतुमिवप्रकृष्टां ।

तदन्ययोद्भूतमुनीद्वराणां यभूवुरित्थं भुवि संघभेदाः ॥ १९ ॥

आचार्य रविवेणका यद्यपि इस समय केवल यही प्रन्थ उपलब्ध है; परन्तु ऐसा जान पड़ता है कि इसके सिवाय उनके और भी कुछ प्रन्थ होंगे जिनमेंसे वरोगचरितका उल्लेख हातेवंशपुराणके प्रारम्भमें इस प्रकार किया गया हैः—

वररंगनेय सर्वार्णवैरांगचरितार्थवाक् ।

कस्यनोत्पादयेद्वादमजुरागं स्वर्गोचरम् ॥ ३५ ॥

श्वेताम्बर-सम्प्रदायके आचार्य उद्योतनसूरीने अपने ‘ कुवलयमाला ’ नामक प्राकृत ग्रन्थमें भी जो शकसंवत् ५०० (वि० सं० ८३५) की रचना है रविवेणके पद्मचरित और वरांगचरितका उल्लेख किया हैः—

* यह विस्तृत शिलालेख जैनविद्वान्तभास्करके अंक २-३ में प्रकाशित हुआ है ।

जोहिं कए रमणिजे वरंग-पउमाणचरितविरथारे ।
कहव ण सल्लाहणिजे ते कइणो जइय रविसेणो ॥

अर्थात् जिसने रमणीय वरंगचरित और पद्मचरितका विस्तार किया उस कवि रविषेणकी कौन सराहणा नहीं करेगा ? अभी तक इनके वरंगचरितका किसी भी पुस्तकभंडारमें पता नहीं लगा है ।

पद्मपुराणका हिन्दी अनुवाद (वचनिका) अब तक चार पाँच बार छप चुका है; परन्तु मूल ग्रन्थ एक बार भी नहीं छपा है जिससे विद्वानोंको प्रमाणादि संग्रह करनेमें बहुत कष्ट होता है । यह देखकर हमने इसे ग्रन्थमालामें प्रकाशित कर के सबके लिए मुलभ कर देना उचित समझा ।

लगभग ५०० पृष्ठोंका यह प्रथम खण्ड प्रकाशित हो रहा है । शेष ग्रन्थ लगभग इतने ही बड़े दो खण्डोंमें समाप्त होगा । सम्पूर्ण ग्रन्थका मूल्य लगभग पाँच रुपया होगा । हमें आशा है कि जैनसाहित्यप्रेमी सज्जन इसके प्रचारमें हमारा हाथ अवश्य बँटावेंगे जिससे इसमें लगा हुआ रुपया शीघ्र उठ आवे और वह दूसरे ग्रन्थोंके उद्धारमें लगने लगे । यह बतलानेकी आवश्यकता नहीं कि इस कार्यमें लगभग पाँच हजार रुपया लग जावेगा और ग्रन्थमाला के फण्डमें जो रुपया है वह प्रायः सभी निःशेष हो जावेगा । प्रत्येक मन्दिरके भंडारमें इसकी एक एक प्रति मँगा रखनी चाहिए ।

ग्रन्थ समाप्त हो जाने पर हमारा विचार है कि किसी विद्वानसे इसकी एक विस्तृत ऐतिहासिक भूमिका लिखवाई जाय । इसके लिए प्रयत्न किया जा रहा है ।

एक वर्ष भरके भीतर ग्रन्थके शेष दोनों खण्ड निकल जायँगे, ऐसी आशा की जाती है । १३-५-२८

—नाथूराम प्रेमी ।

पर्व-सूची ।

प्रथमं पर्व—सूत्रविधानं	पृष्ठ	१
द्वितीयं पर्व—श्रेणिकर्चिताभिधानं	"	१०
तृतीयं पर्व—विद्याधरलोकाभिधानं	"	३०
चतुर्थं पर्व—ऋषभमाहात्म्याभिधानं	"	५६
पञ्चमं पर्व—राक्षसवंशाभिधानं	"	६७
षष्ठं पर्व—वानरवंशाभिधानं	"	९८
सप्तमं पर्व—दशग्रीवाभिधानं	"	१४३
अष्टमं पर्व—दशग्रीवाभिधानं	"	१७४
नवमं पर्व—बालनिर्वाणाभिधानं	"	२१५
दशमं पर्व—दशग्रीवप्रस्थाने सहस्ररश्म्यनरप्यश्रामप्याभिधानं	"	२३३
एकादशं पर्व—मरुत्तयज्ञध्वंसनपदानुगाभिधानं	"	२४७
द्वादशं पर्व—इन्द्रपराभिधानं	"	२७७
त्रयोदशं पर्व—इन्द्रनिर्वाणाभिधानं	"	३०६
चतुर्दशं पर्व—अनन्तबलधर्माभिधानं	"	३१६
पञ्चदशं पर्व—अञ्जनासुन्दरीविवाहाभिधानं	"	३४५

श्रीपरमात्मने नमः ।

श्रीमद्रविषणाचार्यकृतं

षट्पराणम् ।

मंगलाचरणम् ।

सिद्धं संपूर्णमव्यर्थं सिद्धेः कारणमुत्तमं । प्रशस्तदर्शनज्ञानचारित्रप्रतिपादनं ॥ १ ॥
सुरद्रमुकुटाश्लिष्टपादपद्मांशुकेशरं । प्रणमामि महावीरं लोकत्रितयमंगलं ॥ २ ॥
प्रथमं चावसर्पिण्यामृषमं जिनपुंगवं । योगिनं सर्वविद्यानां विधातारं स्वयंभुवं ॥ ३ ॥
अजितं विजितशेषबाह्यशरीरशात्रवं । शंभवं शं भवत्यस्मादित्यभिख्यामुपागतं ॥ ४ ॥

पञ्चपुराणम् ।

अभिनिदितनिःशेषभुवनं चाभिनन्दनं । सुमतिं सुमतिं नाथं मतांतरनिराशिनं ॥ ५ ॥

उद्यदकैकरालीढपद्माकरसमग्रभं । पद्मग्रभं सुपार्थं च सुपार्थं सर्ववेदिनं ॥ ६ ॥

शरत्सकलचंद्राभं परं चंद्रग्रभं ग्रभुं । पुष्पदंतं च संकुल्लङ्घदपुष्पप्रभद्विजं ॥ ७ ॥

श्रीतलं शीतलध्यानदायिनं परमेश्ठिनं । श्रेयांसं भव्यसत्त्वानां श्रेयांसं धर्मदेशिनं ॥ ८ ॥

वासुपूज्यं सत्तामीशं वसुपूज्यं जितद्विपं । विमलं जन्ममूलानां मलानामतिदूरगं ॥ ९ ॥

अनंतं दधतं ज्ञानमनंतं कांतदर्शनं । धर्मं धर्मध्रुवाधारं शांतं शांतिजिनाहितं ॥ १० ॥

कुंभुप्रभृतिसत्त्वानां कुंभुं हितानिस्तपितं । अशेषकेशनिर्माक्षपूर्वसौख्याणादरं ॥ ११ ॥

संसारस्य निहंतारं मल्लं मल्लि मलोच्चितं । नमिं च प्रणताशेषं सुरासुरगुरुं विधुं ॥ १२ ॥

अरिष्टनेमिमन्मूनारिष्टनेमिं महाद्युतिं । पार्थं नागोद्रसंसक्तपरिपार्थं विशां पतिं ॥ १३ ॥

सुव्रतं सुव्रतानां च देयकं दोषदारिणं । यस्य तीर्थे समुत्पन्नं पद्मस्य चरितं शुभं ॥ १४ ॥

अन्यानापि महाभागान् मुनीन् गणधरादिकान् । प्रणम्य मनसा चाचा कायेन च पुनः पुनः १५

पद्मस्य चरितं वक्ष्ये पद्मालिगितवक्षसः । प्रकुलपद्मवक्षस्य गुरुपुण्यस्य धीमतः ॥ १६ ॥

अनंतगुणगेहस्य तस्योदारविचेष्टिनः । गदितुं चरितं शक्तः केवलं श्रुतकेवली ॥ १७ ॥

माहशोपि वदत्येव चरितं यस्य यत्पुमान् । तच्चरितं क्रमायातं परमं देशदेशनात् ॥ १८ ॥
 मत्तवारणसंक्षुण्णे व्रजति हरिणाः पथि । प्रविशति भटा युद्धं महाभटपुरस्सराः ॥ १९ ॥
 भास्वता भासितानर्थान् सुखेनालोक्ते जनः । स्रवीमुखविनिभिन्नं मणिं विशति सूत्रकं ॥ २० ॥
 बुधपंक्तिक्रमायातं चरितं रामगोचरं । भक्त्या प्रणोदिता बुद्धिः प्रष्टुं मम समुद्यता ॥ २१ ॥
 विशिष्टचित्तायातं यच्च श्रेयः क्षणान्महत् । तेनैव रक्षितायाता चारुतां मम भारती ॥ २२ ॥
 व्यक्ताकारादिवर्णा वाग् लंभिता या न सत्कथां । सा तस्य निष्फला जंतोः पापादानाय केवलं २३
 वृद्धिं व्रजति विज्ञानं यशश्चरति निर्मलं । प्रयाति दुरितं दूरं महापुरुषकीर्तिनात् ॥ २४ ॥
 अल्पकालमिदं जंतोः शरीरं रोगनिर्भरं । यशस्तु सत्कथाजन्म यावच्चंद्रार्कतारकं ॥ २५ ॥
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पुरुषेणात्मवेदिना । शरीरं स्थास्तु कर्तव्यं महापुरुषकीर्तनं ॥ २६ ॥
 लोकद्वयफलं तेन लब्धं भवति जंतुना । यो विधत्ते कथां रम्यां सज्जनानंददायिनीं ॥ २७ ॥
 सत्कथाश्रवणौ यौ च श्रवणौ तौ मतौ मम । अन्यौ विदूषकश्चैव श्रवणाकारधारिणौ ॥ २८ ॥
 सचेष्टावर्णनावर्णा घूर्णते यत्र मूर्द्धनि । अयं मूर्द्धान्यमूर्द्धौ तु नालिकेरकरंकवत् ॥ २९ ॥
 सत्कीर्तनसुधास्वादसक्तं च रसनं स्मृतं । अन्यच्च दुर्वचोधारं कृपाणदुहितुः फलं ॥ ३० ॥

पद्मपुराणम् ।

श्रेष्ठबोधां च तावैव यौ सुक्रीतेनवर्तिनौ । न शुम्भूकास्य संश्रुक्तजलाकाशृष्टसन्निभौ ॥ ३१ ॥

दंतास्तएव ये शान्तकथासंगमरंजिताः । शेषाः सश्लेष्मनिर्वाणद्वारवंधाय केवलं ॥ ३२ ॥

मुखं श्रेयःपरिप्राप्तैर्मुखं मुख्यकथारतं । अन्यन्तु मलसंपूर्णं दंतकीटाकुलं विलं ॥ ३३ ॥

वदिता योऽध्या श्रोता श्रेयसां वचसां नरः । पुमान् स एव शेषस्तु शिल्पिकल्पितकायवत् ३४

गुणदोषसमाहारे गुणान् गृह्णति साधवः । क्षीरवारिसमाहारे हंसः क्षीरमिवाखिलं ॥ ३५ ॥

गुणदोषसमाहारे दोषान् गृह्णत्यसाधवः । मुक्ताफलानि संत्यज्य काका मांसमिव द्विपात् ॥ ३६ ॥

अदोषामपि दोषोक्तां पश्यति रचनां खलाः । रविमूर्त्तिमिवोल्कास्तमालदलकालिकां ॥ ३७ ॥

सरोजलागमद्वारजालकानीय दुर्जनाः । धारयति सदा दोषान् गुणबंधनवर्जिताः ॥ ३८ ॥

स्वभावमिति संचित्य सज्जनस्यैतरस्य च । प्रवर्तते कथाबंधे स्वार्थमुद्दिश्य साधवः ॥ ३९ ॥

सत्कथाश्रयणाद्यच्च मुखं संपद्यते नृणां । कृतिनां स्वार्थ एवासौ पुण्योपाजनकारणं ॥ ४० ॥

वर्द्धमानजिनंदोक्तः सोऽयमर्थो गणेश्वरं । इन्द्रभूतिं परिप्राप्तः सुधर्मं धारिणीभवं ॥ ४१ ॥

प्रमदं क्रमतः कीर्तिं ततोऽनुत्तरवाग्मिनं । लिखितं तस्य संप्राप्य रवेर्बन्धोयमुद्धतः ॥ ४२ ॥

स्थितिर्विदग्धसमुत्पत्तिः प्रस्थानं संयुगं ततः । लवणाकुशसंभृतिर्भेवोक्तिः परिनिर्वृतिः ॥ ४३ ॥

भवांतरभवैर्भूतिप्रकारैश्चारुपर्वभिः । युक्ताःसप्त पुराणेस्मिन्नाधिकारा इमे स्मृताः ॥ ४४ ॥
 पद्मचेष्टितसंबन्धकारणं तावदत्र च । त्रैशलादिगतं वक्ष्ये सूत्रं संक्षेपि तद्यथा ॥ ४५ ॥
 वीरस्य समवस्थानं कुशाग्रगिरिमुद्गनि । श्रेणिकस्य परिग्रहनिर्मिद्रभूतेर्महात्मनः ॥ ४६ ॥
 तत्र प्रश्ने युगेयत्नामुत्पत्तिं कुलकारिणीं । भीतीश्च जगतो दुःखकारणाकस्मिकेक्षणात् ॥ ४७ ॥
 क्रपभस्य समुत्पत्तिमभिपेकं नगाधिपे । उपदेशं च विविधं लोकस्यात्तिविनाशनं ॥ ४८ ॥
 श्रामण्यं केवलोत्पत्तिमैश्वर्यं विष्टपातिगं । सर्वामराधिपायानं निर्वाणसुखसंगमं ॥ ४९ ॥
 प्रधानं बाहुवलिनो भरतेन समं महत् । समुद्भवं द्विजातीनां कुतीर्थिकगणस्य च ॥ ५० ॥
 इक्ष्वाकुप्रभृतीनां च वंशानां गुणकीर्तनं । विद्याधरसमुद्भूतं विदुहंष्टसमुद्भवं ॥ ५१ ॥
 उपसर्गं जयंतस्य केवलज्ञानसंपदं । नागराजस्य संक्षोभं विद्याहरणसर्जने ॥ ५२ ॥
 अजितस्थावतरणं पूर्णबुदसुतासुखं । विद्याधरकुमारस्य शरणं प्रतिशंश्रयं ॥ ५३ ॥
 रक्षोनाथपरिश्रान्तिं रक्षोद्वीपसमाश्रयं । सगरस्य समुद्भूतं दुःखदीक्षणानिवृत्तिं ॥ ५४ ॥
 अतिक्रांत महारक्षो जन्मनः परिकीर्तनं । शाखाभृगध्वजानां च ब्रह्मसिमतिविस्तरां ॥ ५५ ॥
 तडित्केशस्य चरितमुदधेरमरस्य च । किष्किंयात्र खगोत्पादं श्रीमालाखेचरागमं ॥ ५६ ॥

पद्मपुराणम् ।

यथाद्विजयसिंहस्य कोपं चाशनिवेगजं । अंधकांतमारिप्राप्तिं पुरसुंदरवेशनं ॥ ५७ ॥
 किंकिधपुरविन्यासं मधुपर्वतमूर्धनि । सुकेयनंदनादीनां लंकाप्राप्तिनिरूपणं ॥ ५८ ॥
 निर्घातवधहेतुं च मालिनः संपदं परां । दक्षिणे विजयाद्रस्य मागे च रथनूपुरे ॥ ५९ ॥
 पुरे जननभिद्रस्य सर्वविद्यामृतां विभोः । मालिनः पंचतावाप्तिं जन्म वैश्रवणस्य च ॥ ६० ॥
 पुष्पांतकसमावेशं तनयस्य सुमालिनः । कैकस्या सह संयोगं चारुस्वप्नावलोकनं ॥ ६१ ॥
 दद्यान्नस्य श्रजनं विद्यानां सद्युपासनं । अनाद्यतस्य संक्षोभमागमं च सुमालिनः ॥ ६२ ॥
 मंदोदर्याः परिप्राप्तिं कन्यकानां निरीक्षणं । चेष्टितैर्मानुकर्णस्य कोपं वैश्रवणोद्भवम् ॥ ६३ ॥
 यक्षराक्षससंश्रामं धनदस्य तपस्यनं । लंकागमं दशास्यस्य प्रश्नचैत्यावलोकने ॥ ६४ ॥
 श्रीमतो हरिषेणस्य माहात्म्यं पापनाशनं । विजगद्भूषणाभिरुचं द्विरद्वद्रविलोकनं ॥ ६५ ॥
 यमस्थानच्युतिं चार्कलजः किंकिधसंगमं । चारणं कैकसेयाथ खरालंकारसंश्रयं ॥ ६६ ॥
 अनुसाराधामहादुःखं चंद्रोदयवियोगतः । विराधितपुरभ्रंशं सुग्रीवश्रीसमागमं ॥ ६७ ॥
 वालेः प्रव्रजनं क्षोभमष्टापदमहीमृदः । सुग्रीवस्य सुताराया लाभं साहसगामिनः ॥ ६८ ॥
 संतापं विजयाद्वाद्रिगमनं रावणस्य च । अनरण्यसहस्रांशुविरागं यज्ञनाशनं ॥ ६९ ॥

मधुपूर्वभवाख्यानमुपरंभाभिभाषणं । विद्यालामं महेंद्रस्य राज्यलक्ष्मीपरिक्षयं ॥ ७० ॥
दशास्यमेरुगमनं पुनश्च विनिवर्तनं । अनंतवीर्यैकवलयं दशास्यनियमग्रहं ॥ ७१ ॥
हनूमतः समुत्पत्तिं कपिकेतोर्महात्मनः । अष्टापदे महेंद्रेण प्रह्लादस्याभिभाषणं ॥ ७२ ॥
वायोः कोपं प्रसादं च तज्जायाप्रजनोज्झने । दिगंबरेण कथनं हनूमत्पूर्वजन्मनः ॥ ७३ ॥
स्रतिस्तनूरुहप्राप्तिं प्रतिस्वर्गेण कारितं । भूताटवीं प्रविष्टस्य वायोरिभविभक्तने ॥ ७४ ॥
विद्याधरसमायोगमंजनादर्शनोत्सवं । वायुपुत्रसहायत्वं दारुणं परमं रणं ॥ ७५ ॥
रावणस्य महाराज्यं जैनमुत्सेधमंतरं । रामकेशवतच्छत्रुपटुखंडपरिवेष्टितं ॥ ७६ ॥
दशस्यंदनसंभूतिं कैकय्या वरसंपदं । पद्मलक्ष्मणशत्रुघ्नभरतानां समुद्भवं ॥ ७७ ॥
सीतोत्पत्तिं प्रभाचक्रदूतं तन्मातृशोचनं । नारदालिखितां सीतां दृष्ट्वा आतुर्विमूढतां ॥ ७८ ॥
स्वयंवराय वृत्तांतं चापरत्नस्य चोद्भवं । सर्वभूतशरण्यस्य दशस्यंदनदीक्षणं ॥ ७९ ॥
भाचक्रान्यभवज्ञानं विदेहायाश्च दर्शनं । कैकय्या वरतो राज्यप्रापणं भरतस्य च ॥ ८० ॥
वैदेही पद्मसौमित्रिगमनं दक्षिणाशया । चेष्टितं वज्रकरणस्य लाभं कल्याणयोषितः ॥ ८१ ॥
रुद्रभृतिवशीकारं वालिखिल्यविमोचनं । निकारमरुणग्रामे रामपुर्थाभिवेशनं ॥ ८२ ॥

संगमं वनमालया अतिवीर्यसमुन्नति । प्राप्तिं च जितपद्मायाः कौलदेशविभूषणं ॥ ८३ ॥
 चरितं कारणं रामं चेत्यानां वंशपर्वते । जटायुर्नियमप्राप्तिं पात्रदानफलोदयं ॥ ८४ ॥
 महानागरथारोहं शंककविनिपातनं । कैकसेय्याश्च दृष्टांतं खरदूषणविग्रहं ॥ ८५ ॥
 सीताहरणशोकं च शोकं रामस्य दुर्दरं । विसाधितस्यागमनं खरदूषणपंचतां ॥ ८६ ॥
 विद्यानां रत्नजटिनः छेदं सुग्रीवसंगमं । निधनं साहसगतेः सीतादंतं विहायसा ॥ ८७ ॥
 यानं विभीषणायानं विद्यापतिं हरिपद्मयोः । इंद्रजित्कुम्भकर्णोद्दस्वरपन्नगबंधनं ॥ ८८ ॥
 सीमित्रिश्चाक्तिनिर्भेदविशल्याशयताकृतिं । रावणस्य प्रवेशं च जिनशान्तिगृहं शुभं ॥ ८९ ॥
 लंकाभिभवन्नं प्रातिहार्यं देवैः प्रकल्पितं । चक्रोत्पत्तिं च सीमित्रः कैकसेयस्य हिसनं ॥ ९० ॥
 विलापं तस्य नारीणां केवलयागमनं ततः । दीक्षाभिद्रिजिदादीनां सीतया सह संगमं ॥ ९१ ॥
 नारदस्य च संप्राप्तिमयोध्याया निवेदनं । पूर्वजन्मानुचरितं गजस्य भरतस्य च ॥ ९२ ॥
 तत्पञ्चज्यां महाराज्यं सीरचक्रग्रहारिणः । लाभं मनोरमायाश्च लक्ष्म्यालिङ्गितवधसः ॥ ९३ ॥
 संयुगे मरणप्राप्तिं सुमाधोलवणस्य च । मथुरायां सदेयायां पृथुसर्गविनाशनं ॥ ९४ ॥
 समर्पितं श्रेयास्सीतानिर्वासपरिदेवने । वज्रजंघपरित्राणं लवणांकुशसंभवे ॥ ९५ ॥

अन्यराज्यपराभूतिः पित्रा सह महाहव । सर्वभूयणकैवल्यसंप्राप्तावमरागमं ॥ ९६ ॥
 प्रातिहार्यं च वैदेह्या विभीषणभवांतरं । तपः कृतांतवक्त्रस्य परिक्षोभं स्वयंवरे ॥ ९७ ॥
 श्रमणत्वं कुमारणां प्रभामंडलदुर्मतिं । दीक्षां पवनपुत्रस्य नारायणपरासुतां ॥ ९८ ॥
 रामात्मजतपःप्राप्तिं पद्मशोकं च दारुणं । पूर्वार्तिदेवजनिताद्भोधान्निग्रथताश्रयं ॥ ९९ ॥
 केवलज्ञानसंप्राप्तिं निर्वाणपदसंगतिं । एतत्सर्वं समाधाय मनः शृणुत सज्जनाः ॥ १०० ॥
 सिद्धास्पदपरिग्राप्तेः सोपानमभिसौख्यदं ।

पद्मादीन्मुनिसत्त्वमान् स्मृतिपथे तावन्नृणां कुर्वतां । दूरंभावभरानेतेन मनसा मोक्षं परं विभ्रतां ॥
 पापं याति भिदां सहस्रगणैः खंडैश्चिरं संचितं । निःशेषं चरितं तु चंद्रधवलं किं शृण्वतामुच्यते १०१
 एतद्यैः कृतमुत्तमं परिहृतं तैश्चैदमेनस्करं । कर्मात्यंतविवेकचित्तचतुराः संतः प्रशस्ता जनाः ॥
 सेवध्वं चरितं पुराणपुरुषैरासोवितं सर्वतः । सन्मार्गप्रकटीकृते हि रविणा कश्चारुदृष्टिः स्वलेत १०२

इत्यार्षे रविवेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते सूत्रविधानं नाम प्रथमं पर्व ।

पद्मपुराणम् ।

अथ द्वितीयं पर्व ।

अथ जंबूमति द्वीपे क्षेत्रे भरतनामनि । मगधामिष्ययाख्यातो विषयोस्ति समुज्ज्वलः ॥ १ ॥
 निवासः पूर्णपुण्यानां वासवावाससन्निभः । व्यवहारसंकीर्णः कृतलोकव्यवस्थितिः ॥ २ ॥
 क्षेत्राणि दधते यस्मिन्नुत्थातान्त्रांगलाननैः । स्थलाब्जमूलसंघातान्महीसारगुणानिव ॥ ३ ॥
 क्षीरसेकादियोद्भूतैर्मृदानिलचलद्दलैः । पुंड्रेधुवाटसंतानैर्व्याप्तानंतरभूतलः ॥ ४ ॥
 अपूर्वपर्वताकारविभक्तैः खलधामभिः । सस्यकूटैः सुविन्यस्तैः सीमांता यस्य संकटाः ॥ ५ ॥
 उद्घाटकधटीमित्तेर्यत्र जीरकजूटकैः । नितांतहरितैरुर्ध्वा जटालेव विराजते ॥ ६ ॥
 उर्वरायां वरीयोभिः यः शालैर्यैरलंकृतः । मुद्रकोशीपुटैर्यस्मिन्दुशान्कपिलत्विषा ॥ ७ ॥
 तापस्फुटितकोशीकराजमार्गैर्निरंतराः । उद्देगा यत्र किर्मिरानिक्षेत्रियतृणोद्गमाः (?) ॥ ८ ॥
 अधिष्ठितेस्थलीपृष्ठे श्रेष्ठगोधूमधामभिः । प्रशस्यैरन्यशस्यैश्च युक्तप्रत्यूहवर्जितैः ॥ ९ ॥
 महामहिमपृष्ठस्थगायद्रोपालपालितैः । कीटातिलपटोद्ग्रीववलाकानुगतध्वनिः ॥ १० ॥
 चिवणसूत्रसंबंधदारदितहारिभिः । क्षुरभ्रजरत्रासत्पीतधीरोदवत्स्यः ॥ ११ ॥
 सुस्वादरससंपन्नैर्वाग्जपच्छेद्यैरनंतरैः । तूर्णैस्त्वप्तिं परिप्राप्तैर्मर्गधनैः सितकक्षपूः ॥ १२ ॥

सारीकृतसमुद्देशः कृष्णसारैर्विसारिभिः । सहस्रसंख्यैर्गीर्वाणस्वामिनो लोचनैरिव ॥ १३ ॥
 केतकीधूलिधवलाः यस्य देशाः समुन्नताः । गंगापुलिनसंकाशो विभाति जिनसेविताः ॥ १४ ॥
 शाककंदलघाटेन श्यामलश्रीधरः क्वचित् । वनपालकृतास्वादनालिकेरैर्विराजितः ॥ १५ ॥
 कोटिभिः शुकचंचूनां तथा शाखामृगाननैः । संदिग्धकुसुमैर्युक्तः पृथुभिः दाडिमीवनैः ॥ १६ ॥
 वत्सपालीकराघृष्टमातुलिगीफलांभसा । लिप्ताः कुंकुमपुष्पाणां प्रकररुपशोभिताः ॥ १७ ॥
 फलस्वादपयःपानसुखसंसुप्तमार्गगाः । वनेर्दवीप्रपाकाराः द्राक्षाणां यत्र मंडपाः ॥ १८ ॥
 विबुध्यमानैः पथिकैः पिंडखर्जूरपादपैः । कपिभिश्च कृताचोटैर्मोचानां निचितः फलैः ॥ १९ ॥
 तुंगार्जुनवनाकीर्णतटदेशैर्महोदरैः । गोकुलाकलितादारस्वरवत्कूलधारिभिः ॥ २० ॥
 विस्फुरच्छफरीनालैर्विकसह्योचनैरिव । हसद्भिरिव शुक्लानां पंकजानां कंदवकैः ॥ २१ ॥
 तुंगैस्तरंगसंघातैर्नतनप्रसृतैरिव । गार्गाद्भिरिव संसक्तः हंसानां मधुरस्वनैः ॥ २२ ॥ (त्रिभिर्विशेषकं)
 सामोदजनसंघातसमासितसरित्तटैः । सरोर्मिसारसार्काणैर्वनरध्रेषु भूषितः ॥ २३ ॥
 संक्रीडनैर्वपुष्मद्भिराविकोष्टकर्तारिकैः । कृतसंघाधसर्वाशा हितपालकपालकैः ॥ २४ ॥
 दिवाकररथाश्चानां लोभनार्थमिवोचितैः । पृष्टैः कुंकुमपंकन चलत्प्रोथपुटैर्मुखैः ॥ २५ ॥

उदरस्थकिशोराणां जवायैव प्रभञ्जनं । स्वच्छन्दमापिर्वतीनां वडवानां गणैश्चितः ॥ २६ ॥ (युग्मम्)
 चरद्दिहमसंघातैर्धनैर्जनगुणैरिव । रथेणाकृष्टचतोंभिरत्यंतधवलः कचित् ॥ २७ ॥
 संगीतस्वनसंयुक्तैर्मयूरैश्च मिथ्रितैः । यस्मिन्पुञ्जनिर्घोषमुत्तरं गगनं सदा ॥ २८ ॥
 शरन्निश्वाकरस्वेतवृत्तभृक्ताफलोपमैः । आनन्ददानचतुरंगुणवाद्भिः प्रसाधितः ॥ २९ ॥
 तर्पिताच्चगसंघातैः फलैर्वैतरूपमैः । महाकुण्डभिर्मित्त्यं प्राप्सोभिर्गमनीयतां ॥ ३० ॥
 सारंगभृगसदंघमृगरोमभिरायुतैः । हिमवत्पाददेशीयैः कृतस्थैर्यो महत्तरैः ॥ ३१ ॥
 हताः कुट्टयोर्यस्मिन् जिनप्रवचनाञ्जनैः । पापकण्ठं च निर्दग्धं महामुनितपोभिभिः ॥ ३२ ॥
 तत्रास्ति सर्वतः कांतं नाम्ना राजगृहं पुरं । कुसुमामोदसुभगं भुवनस्यैव यावनं ॥ ३३ ॥
 महिषीणां सहस्रैर्यत्कुङ्कुमांचितविग्रहैः । धर्मातःपुरनिर्मासं धत्ते मानसकर्षणं ॥ ३४ ॥
 मरुदुद्भूतचर्मैर्वाल्यजनशोभितैः । प्रातैरमराजस्य छायां यदवलंबते ॥ ३५ ॥
 संतापमपरैः प्राप्तैः कृतमीश्वरमार्गणैः । यत्तुर्जयत्करोतीव त्रिपुरस्य जिगीषुतां ॥ ३६ ॥
 सुधारससमासंगर्पादुरागारपंक्तिभिः । टंककल्पितशीतांशुशिलाभिरिवकल्पितं ॥ ३७ ॥
 मदिरासमवनिताभूषणस्थनसंभृतं । कुबेरनगरस्यैव द्वितीयं सन्निवेशनं ॥ ३८ ॥

तपोवनं मुनिश्रेष्ठैर्वेश्याभिः काममन्दिरं । लासकैर्नृत्तभवनं शत्रुभिर्यमपत्तनं ॥ ३९ ॥
 शस्त्रिभिर्वीरानिलयोऽभिलाषमणिरार्थिभिः । विद्यार्थिभिर्गुरोः सन्न वंदिभिर्धूर्तपत्तनं ॥ ४० ॥
 गंधर्वनगरं गीतशास्त्रकौशलकोविदैः । विज्ञानग्रहणोद्युक्तैर्मदिरं विश्वकर्मणः ॥ ४१ ॥
 साधूनां संगमः सद्भिर्भूमिलाभस्य वाणिजैः । पंजरं शरणप्राप्ते वज्रदारुविनिर्मितं ॥ ४२ ॥
 वार्तिकैरसुरच्छिद्रं विदग्धैर्विटमंडली । परिणामो मनोज्ञस्य कर्मणो मार्गवार्तिभिः ॥ ४३ ॥
 चारुणैरुत्सवावासः कामुकैरप्सरः पुरं । सर्वलोकश्च विदितं यत्सदा सुखिभिर्जनैः ॥ ४४ ॥
 यत्र मातंगगामिन्यः शीलवत्यश्च योषितः । श्यामाश्च पद्मरागिण्यो गौर्यश्च विभवाश्रयाः ॥ ४५ ॥
 चंद्रकांतशरीराश्च शिरीषसुकुमारिकाः । भुजंगानामभगम्याश्च कंचुकावृतविग्रहाः ॥ ४६ ॥
 महालावण्ययुक्ताश्च मधुरालापतत्पराः । प्रसन्नोज्ज्वलवक्त्राश्च प्रमादरहितेहिताः ॥ ४७ ॥
 कलत्रस्य पृथोर्लक्ष्मीं दधतेथचतुर्विधाः । मनोज्ञा नितरां मध्ये सुदृत्ताश्चायतिं गताः ॥ ४८ ॥
 लोकांतपर्वताकारं यत्र प्राकारमंडलं । समुद्रोदरनिर्भासपरिखाकृतवेष्टनं ॥ ४९ ॥
 आसीत्तत्र पुरे राजा श्रेणिको नाम विश्रुतः । देवेंद्र इव विश्राणः सर्ववर्णधरं धनुः ॥ ५० ॥
 कल्याणप्रकृतित्वेन यश्च पर्वतराजवत् । समुद्र इव मर्यादालंघनत्रस्तचेतसा ॥ ५१ ॥

पद्मपुराणम् ।

कलानां ग्रहणे चंद्रो लोकधृत्वा धरामयः । दिवाकरः प्रतापेन कुवरो धनसंपदा ॥ ५२ ॥
 शीर्यराक्षितलोकोपि तयानुगतमानसः । लक्ष्म्यापि कृतसंबंधो न गर्वग्रहदूषितः ॥ ५३ ॥
 जितजंयोपि नो अन्नव्यायामेषु पराङ्मुखः । विद्युरेव्यसंभ्रांतः प्रणतेष्वपि पूजकः ॥ ५४ ॥
 रत्नभूतिरभूद्यस्य मलमुक्तेषु साधुषु । शुधिवीमेदविज्ञानं पापाणश्चकलेषु तु ॥ ५५ ॥
 क्रियासु दानयुक्तासु महासाधनदर्शनं । बृहत्कीटपरिज्ञानं मदोत्कटगजेषु तु ॥ ५६ ॥
 सर्वस्याग्रेसरे प्रीतिर्यशस्यत्पुत्रदत्ता । जरत्तृणसमावृद्धिर्जीविते तु विनश्यरे ॥ ५७ ॥
 प्रसाधनमतिः प्राप्तकराश्चासासु संततं । आत्मीयासु तु मार्यासु विवोधाश्चान्यपुत्रिका ॥ ५८ ॥
 गुणावनमिते चापे प्रतिपत्तिमहायजा । न पिंडमात्रसंतुष्टे भृत्यवर्गेपचारिणि ॥ ५९ ॥
 वातोपि नाहर्त्तिकचिद्यत्र रक्षति मेदिनीं । प्रावर्तत न हिंसायां क्रूरा पशुगणा अपि ॥ ६० ॥
 नृपयातीनि नो यस्य चारुतानि हरेरिव । नैश्वर्यचेष्टितं दक्षवर्गितापि पिनाकिन्वत् ॥ ६१ ॥
 गोत्रनाशकरी चेष्टा नामराधिपतेरिव । नातिदंडग्रहप्रीतिर्दक्षिणाद्याविमोशिव ॥ ६२ ॥
 वरुणस्येव न द्रव्यं निस्त्रिंशग्राहरक्षितं । निःफला सन्निधिप्राप्तिर्नोचराद्यापतेरिव ॥ ६३ ॥
 बुद्धस्येव न निर्मुक्तमर्थवादेन दर्शनं । न श्री बहुलदोषोपधातिनी शीतगोरिव ॥ ६४ ॥

त्यागस्य नार्थिनो यस्य पर्याप्तिं समुपागताः । प्रज्ञायाञ्च न शास्त्राणि कवित्वस्य न भारती ६५
 साहसानि महिम्नो न नोत्साहस्य च चेष्टितं । दिगाननानि नो कीर्तिनं संख्यागुणसंपदः ॥ ६६ ॥
 चित्तानि नातुरागस्य जनस्याखिलभूतले । कला न कुशलत्वस्य न प्रतापस्य शात्रवः ॥ ६७ ॥
 कथमस्मद्विधेस्तस्य शक्यते गदितुं गुणाः । यस्यैद्रसदसि ज्ञातं सम्यग्दर्शनमुत्तमं ॥ ६८ ॥
 उद्धतेषु सता तेन वज्रदंडेन शत्रुषु । तपोधनसमृद्धेषु न मता चेतसायति ॥ ६९ ॥
 रक्षिता बाहुदंडेन सकला तस्य मेदिनी । पुरस्य स्थितिमात्रं तु प्राकारपरिखादिकं ॥ ७० ॥
 तत्पत्नी चेलनानामा शीलांबरविभूषणा । सम्यग्दर्शनसंशुद्धा श्रावकाचारवेदिनी ॥ ७१ ॥
 एकदा तु पुरस्यास्य समीपं जिनसत्तमः । श्रीमान्प्राप्तो महावीरः सुरासुरनतक्रमः ॥ ७२ ॥
 मातुरप्युदरे यस्य दिक्कुमारी विशोधिते । ज्ञानत्रयसमेतस्य सुखमासीत्सुरेंद्रजं ॥ ७३ ॥
 जन्मनोर्वाक्पुरस्ताच्च यस्य शक्रनिदेशतः । अशयत्पितुःसन्न धनदो रत्नवृष्टिभिः ॥ ७४ ॥
 जननाभिषवे यस्य नगराजस्य मूर्धनि । चक्रे महोत्सवो देवैराखंडलसमन्वितैः ॥ ७५ ॥
 पादांगुष्ठेन यो मेरुमनायासेन कंपयत । लेभे नाम महावीर इति नाकालयाधिपात् ॥ ७६ ॥
 अमृतेन निषिक्तेन यस्यांगुष्ठेऽभरेशिना । वृत्तिरासीच्छरीरस्य बालस्याबालकर्मणः ॥ ७७ ॥

युत्रामाप्रहिर्त्तव्यस्य कांतः सुरकुमारकः । कुमारचेष्टितश्चाखिधिनैतिरिव सेवितं ॥ ७८ ॥
 आनंदः परमां वृद्धिं येन सार्थमुपागतः । पित्रोर्वैधुसमूहस्य त्रयस्य भुवनस्य च ॥ ७९ ॥
 यत्र जाते पितुः सर्वे नृपाश्चिरविरोधिनः । महाप्रभावसंपन्नाः जाताः प्रणतमस्तकाः ॥ ८० ॥
 रयर्मचगजैर्द्रक्ष वायुवेगैश्च वाजिभिः । प्राभृतद्रव्यसंयुक्तः क्रमैलककुलस्तथा ॥ ८१ ॥
 उद्धृष्टनामरच्छत्रवाहनादिपारिच्छदः । कांक्षद्भिः प्रतिसामंतैराजेंद्रालोकनोत्सवं ॥ ८२ ॥
 नानांदंशुसमाधार्तमहचारणस्तया । पितुर्यस्यानुभावेन नुक्षोम भवनाजिरं ॥ ८३ ॥
 अल्पकर्मकलंकत्वाद्यस्य भोगेण हारिणु । चित्तं न संगमायातः पयःस्त्रिव सरोरुहं ॥ ८४ ॥
 विदुद्विलसिताकारं ज्ञात्वा यः सर्वसंपदं । प्रवत्राज स्वयंबुद्धः कृतलौकांतिकागमः ॥ ८५ ॥
 सम्यग्दर्शनसंवाधचारित्रितयं प्रभुः । यः समाराध्य चिच्छेद् द्यातिकर्मचतुष्टयं ॥ ८६ ॥
 संप्राप्य केवलज्ञानं लोकलोकावलोककं । धर्मतीर्थं कृतं येन लोकार्थं कृतिना मता ॥ ८७ ॥
 अवाप्तप्रापणीयस्य कृतनिष्ठुत्तमकर्मणः । भास्करस्यैव यस्याभूत्परकृत्याय चेष्टितं ॥ ८८ ॥
 मलस्वेदचिनिर्मुक्तं धीरसप्रभक्षोणितं । स्वाकारसंधसंधातं शत्रुत्या युक्तमनंतया ॥ ८९ ॥
 चारुलक्षणसंपूणं हितसंभतभाषणं । अग्रमेवगुणाधारं यो वभार परं वपुः ॥ ९० ॥

यस्मिन् विहरणप्राप्ते योजनानां शतद्वये । दुर्भिक्षपरपीडानामीतीनां च न संभवः ॥ ९१ ॥
विधानां यः समस्तानां परमेश्वरतां गतः । विशुद्धस्फटिकच्छायं छायापनयद्रूपुः ॥ ९२ ॥
पद्मस्पन्दविनिर्मुक्ते प्रशंते यस्य लोचने । समा नखा महानीलस्निग्धच्छायाश्च मूर्द्धजाः ॥ ९३ ॥
मैत्री समस्तविषया विहारानुगवायुना । विभूतिश्च प्रभोर्यस्य भुवनानन्दकारणं ॥ ९४ ॥
सर्वर्तुफलपुष्पाणि धारयति महीरुहाः । यस्मिन्नासन्नमायाते धरणी दर्पणायते ॥ ९५ ॥
सुगंधिमरुतो यत्र योजनान्तरभूतलं । कुर्वते पांसुपापाणकंदकादिभिरुत्थितं ॥ ९६ ॥
विद्युन्माला कृताभिख्यैस्तदेवस्तनितामरैः । सुगंधिसलिलैः सिक्तं सोत्साहैर्यस्य सादरैः ॥ ९७ ॥
अप्रमेयमृदुत्वानि यस्य पद्मानि गच्छतः । धरण्यामुपजायते यस्य व्योमविहारिणः ॥ ९८ ॥
अत्यंतफलसंपत्तिनम्रशाल्यादिभूषिता । धरिणी जायते तस्मिन्समेते सस्यकारणं ॥ ९९ ॥
शरत्सरःसमाकारं जायते विमलं नभः । धूमकादिविनिर्मुक्ता दिशस्तु सुखदर्शना ॥ १०० ॥
स्फुरितारसहस्रेण प्रभामंडलचारुणा । यत्पुरो धर्मचक्रेण स्थीयते जिनभानुना ॥ १०१ ॥
अवस्थानं चकारासौ विपुले विपुलाह्वये । नानानिर्ज्झरनिस्पंदमधुरारावहारिणि ॥ १०२ ॥
पुष्पोपशोभितोद्देशे लतालिङ्गितपादपे । अधित्यका सुविस्रब्धानैर्वैरव्यालसेविते ॥ १०३ ॥

नमतीव सद्रा यातघूर्णितादरपादपः । हसतीव समुत्सर्पन्निर्भरामलङ्घीकरैः ॥ १०४ ॥
 कृजितैः पक्षिसंधानां जल्पतीव मनोहरं । अमराणां निनादेन गायतीव मदश्रितां ॥ १०५ ॥
 आलिंगतीव सर्वाङ्गा समीरणमुगांधिना । नानाधातुप्रमाजालमंडितोलुंगश्रृङ्गे ॥ १०६ ॥
 गुहामुलसुखासीनं दद्वाननमृगाधिपे । घनपादपखंडाधःस्थितयूथपतिद्विपे ॥ १०७ ॥
 महिम्ना सर्वमाकाशसंच्छाद्यैव व्यवस्थिते । पर्वतेष्टापदे रम्ये भगवानिव नाभिजः ॥ १०८ ॥
 तत्रास्य जगती जाता योजनं परिमाणतः । नाम्ना समघर्षण सरणेन प्रकीर्तिता ॥ १०९ ॥
 आसनमभिमुखे तत्र जिने जितभवद्विपि । सुक्षोभ त्रिदशैद्रस्य मृगैर्द्रुल्लभामसनं ॥ ११० ॥
 प्रमावात्कस्य मे कंपं सिंहासनमिदं गतं । इत्यालोक्य विबुधोसी ज्ञानेनायधिना ततः ॥ १११ ॥
 अङ्घ्रापयदनुज्ञातधणायातं कृत्वाजलिं । सेनापतिं यथा देवाः क्रियंतामितिवेदिनः ॥ ११२ ॥
 जिनेन्द्रो भगवान् वीरः स्थितो विपुलभूधरे । तद्वदनाय युष्माभिः समर्तैर्मम्यतामिति ॥ ११३ ॥
 ततः श्वारदजीमूतमहानिचयसन्निभं । जघूनदतटायातपिंगकोटिमहारदं ॥ ११४ ॥
 सुवर्णकच्छया युक्तं कलाश्रमिव जंगमं । सरितारसजाञ्जानां पिंजरांतं ततो यया ॥ ११५ ॥
 मदांधमधुपथ्रेणीश्रितगंडविराजितं । धूलीकंदपसंचादितारस्यव्याप्तविष्टपं ॥ ११६ ॥

कर्णतालसमासक्तसमीपालक्ष्यशंखकं । वमंतमिव पद्मानां वनान्यरुणतालुना ॥ ११७ ॥
दलंतमिव दर्पेण श्वसंतमिव शौर्यतः । मदान्मूर्च्छामिवायातं मुधंतमिव यौवनात् ॥ ११८ ॥
स्निग्धं नखप्रदेशेषु परुषं रामगोचरे । सच्छिष्यं विनयावाप्तौ परमं गुरुमानने ॥ ११९ ॥
मृदुमूर्द्धानमत्यंतदृढं परिचयग्रहे । दीर्घमायुषि हृष्यत्यं दधंतं स्कंधबंधने ॥ १२० ॥
दरिद्रमुदरे नित्यं प्रवृत्तं दानवर्त्मनि । नारदं कलहपीतौ गरुडं नागशासने ॥ १२१ ॥
प्रदोषमिव राजंतं चारुनक्षत्रमालया । महाघंटाकृतारावं रक्तचामरमंडितं ॥ १२२ ॥
सिंदूरारुणितोत्तुंगकुंभकूटमनोहरं । पारावतं समासाद्य प्रावर्तत सुराधिपः ॥ १२३ ॥
प्राप्तश्च सहितो देवैरारूढानिजवाहनैः । जिनेन्द्रदर्शनोत्साहफुल्लाननसरोरुहैः ॥ १२४ ॥
कमलायुधमुख्याश्च नभश्चरजनाधिपाः । संग्राप्ताः सहपत्नीकाः नानालंकारधारिणः ॥ १२५ ॥
ततस्तुष्टाव देवेंद्रो वचसाश्चर्यमीयुषा । गुणैरवितथैर्दिव्यैरत्यंतविमलैरिति ॥ १२६ ॥
त्वया नाथ जगत्सुप्ते महामोहनिशागतं । ज्ञानभास्करविबेन वोधितं पुरुतेजसा ॥ १२७ ॥
नमस्ते वीतरागाय सर्वज्ञाय महात्मने । यतोद्य दुर्गमं कूलं संसारोदन्वतः परं ॥ १२८ ॥
भवता सार्थवाहेन भव्यचेतनवाणिजाः । यास्यंति वितनुस्थानं दोषचौरखलुटिताः ॥ १२९ ॥

पद्मपुराणम् ।

प्रवर्तितस्त्वया पंथा विमलः सिद्धगामिनां । कर्मजालं च निर्दग्धं ज्वलितध्यानवन्धिना ॥ १३० ॥
 निर्बधूनामनाथानां दुःखाधिपरिवर्तिनां । बंधुर्नाथश्च जगतां जातोसि परमादयः ॥ १३१ ॥
 कथं कुर्यास्त्वय स्तोत्रं यस्यांतपरिवर्जिताः । उपमानेन निर्मुक्ता गुणाः केवल्लिगोचराः ॥ १३२ ॥
 इति स्तुतिं प्रयुज्यासौ विधाय च नमस्कृतिं । मूर्द्धजानुकरांभोजमुकुलप्राप्तभूतलः ॥ १३३ ॥
 विस्मयं प्राप्तवान् दृष्ट्वा स्थानं तज्जनपुंगवं । इति यस्य समासेन कथ्यते रूपवर्णनं ॥ १३४ ॥
 इंद्रस्य पुरुषस्य प्राकारात्रितयं कृतं । नानावर्णमहारत्नसुवर्णमयमुत्तमं ॥ १३५ ॥
 प्रधानाद्यामुखस्तुंगमहावापीसमान्वितः । चतुर्भिर्गोशुर्युक्तं रत्नछायापटवृतैः ॥ १३६ ॥
 आधृतं तेन तत्स्थानमष्टमंगलकान्वितं । वचसां गोचरतीतामदधत्कामपि श्रियं ॥ १३७ ॥
 तत्र स्फटिकभिच्यंभा विभगा द्वादशाभवन् । प्रादक्षण्यापथत्यक्तपदेशसमवस्थिताः ॥ १३८ ॥
 तत्स्थुरेकत्र निर्ग्रथा गणनाथैरधिष्ठिताः । अन्यत्र सैद्रपत्नीकाः कल्पवायिसुरांगनाः ॥ १३९ ॥
 अपरत्राधिकांसंधो गणपालीसमन्वितः । ज्योतिषां योपितोन्यत्र वैयंतायाः परत्र च ॥ १४० ॥
 एकत्र भावनस्त्रीणामन्यत्र ज्योतिषां गणः । व्यंतराणां गणोन्यत्र गणोन्यत्र च भावनः ॥ १४१ ॥
 कल्पवासिन एकस्मिन्नपरत्र च मानुषाः । वैरातुभवनिर्मुक्तास्तिर्य्यचोन्यत्र सुस्थिताः ॥ १४२ ॥

ततो मगधराजापि निश्चक्राम महाबलः । संपतत्सुरसंघातजातविस्मयमानसः ॥ १४३ ॥
 दूरादेव हि संत्यज्य बाहनादिपरिच्छदं । स्तुतिपूर्वं जिने नत्वा स्वदेशे सप्ताविशत् ॥ १४४ ॥
 अक्रूरो वारिपेणोथ कुमारोऽभयपूर्वकः । विजयवाह नामाच तथा न्यनृपसूतवः ॥ १४५ ॥
 स्तुतिं कृत्वा प्रणामं च मस्तकन्यस्तपाणयः । उपविष्टा यथादेशं दधाना विनयं परं ॥ १४६ ॥
 वैडूर्यविटपस्याधो मृदुपल्लवशोभिनः । पुष्पस्तवकभाजालव्याप्ताशस्य विलासिनः ॥ १४७ ॥
 कल्पपादपरम्यस्य जनशोकापहारिणः । हरिद्वनपलाशस्य नानारत्नगिरेरिव ॥ १४८ ॥
 अशोकपादपस्याधो निविष्टः सिंहविष्टरे । नानारत्नसमुद्योतजनितेन्द्रायुधोद्गमे ॥ १४९ ॥
 दिव्यांशुकपरिच्छन्ने मृदुस्पर्शमनोहरे । अमरैर्द्रशिरोरत्नप्रभोत्सर्पिविधातिनि ॥ १५० ॥
 त्रिलोकेऽश्वरताचिन्हछत्रत्रितयराजिते । सुरपुष्पसमाकीर्णे भूमिमंडलवार्तिनि ॥ १५१ ॥
 यक्षराजकरासक्तचलच्चाभरचारुणि । दुंदुभिध्वनितोद्भूतप्रशांतप्रातिशब्दके ॥ १५२ ॥
 गतित्रयगतप्राणिभापारूपविवृतया । घनाघनघनध्वानधीरनिर्घोषया गिरा ॥ १५३ ॥
 परिभूतरविद्योतप्रभामंडलमध्यगः । लोका येत्य वदद्धर्मं पृष्टो गणभृता जिनः ॥ १५४ ॥
 सत्तैका प्रथमं तत्त्वं जीवाजीवौ ततः परं । सिद्धाः संसारवंतश्च जीवाश्च द्विविधाः स्मृताः ॥ १५५ ॥

पञ्चपुराणम् ।

पावथापावयतया मायसस्यवत्प्रविभागतः । भव्याभव्यद्वयेनात्र जीवार्थः परिकीर्तितः ॥ १५६ ॥
 धर्माधर्मादिभिर्भेदैर्द्वितीयो भिद्यते पुनः । सेत्स्यतो गदिवा भव्या अभव्यास्तु ततोऽन्यथा ॥ १५७ ॥
 जिनैर्देशिततत्त्वानां श्रद्धाश्रद्धानर्मेतयोः । लक्षणं तत्प्रभेदाश्च पुनरेकद्वियादयः ॥ १५८ ॥
 गत्या कार्यस्तथा योगैर्वेदैर्लक्ष्याकुरायतः । ज्ञानदर्शनचारिर्गुणश्रेण्यधिराहणैः ॥ १५९ ॥
 निसर्गशास्त्रसम्यक्त्वैर्नामादिन्यासभेदतः । सदाद्यष्टानुयोगैश्च भिद्यते चेतनः पुनः ॥ १६० ॥
 तत्र संसारिजीवानां केवलं दुःखवेदिनां । सुखसंज्ञावमूढानां तत्रैव विषयोद्भवे ॥ १६१ ॥
 चक्षुषः पुटसंकोचो यावन्मात्रेण जन्यते । तावन्तमपि नो कालं नारकाणां सुखासनं ॥ १६२ ॥
 दमनैस्ताडनैर्दोहाहादिभिरुपद्रवैः । तिरश्चां सततं दुःखं तथा शीतातपादिभिः ॥ १६३ ॥
 प्रियाणां विप्रयोगेन तथानिष्टसमागमात् । ईप्सितानामलभाच्च दुःखं मानुषगोचरं ॥ १६४ ॥
 यथोत्कृष्टसुराणां च दृष्ट्वा भोगं महागुणं । च्यवनाच्च परं दुःखं देवानामुपजायते ॥ १६५ ॥
 तत्र दुःखावनद्वेषु चतुर्गतिगतेष्विति । कर्मभूमिं समासाद्य धर्मोपाज्जनमुत्तमं ॥ १६६ ॥
 मनुष्यभावमासाद्य सुकृतं ये न कुर्वते । तेषां करतलमाप्तममृतं नाशमागतं ॥ १६७ ॥
 संसारपर्यटन् जन्तुर्बहुयोनिसमाकुलं । मनुष्यभावमायाति चिरणात्यंतदुःखतः ॥ १६८ ॥

तत्र लब्धेषु पापेषु शवरादिषु जायते । आर्यदेशेषु संप्राप्ते दुःकुलेषूपजायते ॥ १६९ ॥
लब्धेषु सुकुले काणकुंठादितनुसंभवः । संपूर्णकायबंधेषु दुर्लभा हि निरोगता ॥ १७० ॥
एवं सर्वमपि प्राप्य प्रशस्तानां समागमं । दुर्लभो धर्मसंवेगो विषयास्वादलोभतः ॥ १७१ ॥
ततः केचिद्भृतिं कृत्वा जठरस्यापि पूरणं । कुर्वतेत्यंतदुःखेन दूरतो विभवोद्भवः ॥ १७२ ॥
रक्तकर्दमवीभत्सं शस्त्रसंपातभीषणं । केचिद्विशंति संग्रामं जिह्वाकामवशीकृताः ॥ १७३ ॥
अनंतजंतुसंवंधं कृत्वान्ये भूमिकर्षणं । कुटुंबभरणं क्लेशात्कुर्वति नृपपीडिताः ॥ १७४ ॥
एवं यद्यत्प्रकुर्वति कर्मसौख्याभिलाषिणः । तत्र तत्र प्रपद्यते जंतवो दुःखमुन्नतं ॥ १७५ ॥
अवाप्यापि धनं क्लेशाच्चौराधिजलराजतः । पालयन् परमं दुःखमवामोत्याकुलः सदा ॥ १७६ ॥
संप्राप्तं रक्षितं द्रव्यं भुंजानस्यापि नो शमः । प्रतिवासरसं बृद्धगर्भाग्निपरिवर्तनात् ॥ १७७ ॥
प्राप्नोति धर्मसंवेगं कथंचित्पूर्वकर्मतः । संसारपदवीमेव नीयतेन्यैर्दुरात्मभिः ॥ १७८ ॥
अन्यैस्ते नाशिताः संतो नाशयंत्यपरान् जनान् । धर्मसामान्यशब्देन सेवमानाः परस्परं ॥ १७९ ॥
कथं चेतोविशुद्धिः स्यात्परिश्रहवतां सतां । चेतो विशुद्धिमूलाच्च तेषां धर्मो स्थितिः कुतः ॥ १८० ॥
यावत्परिश्रहासक्तिस्तावत्प्राणिनिपीडनं । हिंसा च संसृतेर्मूलं दुःखं संसारसंज्ञकं ॥ १८१ ॥

परिग्रहपरिवृत्ताद्भूपौ रागद्वेषौ च संसारदुःखस्योत्पत्तिकारणं ॥ १८२ ॥
लब्ध्वापि दर्शने सम्यक् प्रशमाद्दर्शनादृतेः । चारित्रं न प्रपद्यते चारित्रावर्णादृताः ॥ १८३ ॥
चारित्रमपि संग्रासाः कुर्वतः परमं तपः । परीपहः पुनर्मगं नीयते दुरतिक्रमैः ॥ १८४ ॥
अनुगतानि सेवते केचिदंगमुपागताः । केचिदर्शनमात्रेण भवंति परितोषिणः ॥ १८५ ॥
केचिदंभीरर्मसारूपइस्ताम्लंजनं । सम्यन्दर्शनमुत्सृज्य मिथ्यादृष्टिमुपासते ॥ १८६ ॥
मिथ्यादर्शनसंयुक्तास्ते पुनर्भ्रमसंकटे । भ्राम्यांति सततं जीवा दुःसाक्षिपरिवर्तिनः ॥ १८७ ॥
केचिन्तु पुण्यकर्मणिथारित्रमपिलंभितं । निर्वहति महाशूरा यामत्प्राणविसर्जनं ॥ १८८ ॥
ते समाधिं समासाद्य कृत्वा देहविसर्जनं । वामुदेवादितां यांति निदानकृतदोषतः ॥ १८९ ॥
ते पुनः परपीडायां रता निर्दयचेतसः । नरकेषु महादुःखं प्राप्नुवंति सुदुस्तरं ॥ १९० ॥
केचिन्तु सुतपः कृत्वा यांति गीर्वाणनाथतां । अपरे बलदेवत्वमन्ये तूत्तरवासितां ॥ १९१ ॥
केचित्प्राप्य महाभक्त्या जिनकर्मणि पोड्य । तीर्थकृतं प्रपद्यते त्रैलोक्यक्षोभकारणं ॥ १९२ ॥
केचिन्निरंतरायेण त्रितयाराधने रताः । द्वित्रैर्मवैविमुच्यते कर्माष्टककलंकतः ॥ १९३ ॥
संग्रासा परमं स्थानं मुक्तानामुपमोज्झितं । अनंतं निःप्रतिद्वंद्वं लभ्यते सुसुखचमं ॥ १९४ ॥

ततस्ते निर्गतं धर्मं जिनवक्रारविंदतः । श्रुत्वा हर्षं परं जग्मुस्तिर्यक् त्रिदशमानवाः ॥ १९५ ॥
 अणुव्रतानि संप्राप्ताः केचिक्केचिच्चिरंवरं । तपश्चरितुमारब्धाः संसारोद्विगमानसाः ॥ १९६ ॥
 सम्यग्दर्शनमायाताः केचिक्केचित्स्वशक्तिः । विरतिं जगृहुः पापसमुपाजनकर्मतः ॥ १९७ ॥
 श्रुत्वा धर्मं जिनं स्तुत्वा प्रणम्य च यथाविधि । धर्मसुस्थितचित्तास्ते याताः स्थानं यथायथं १९८
 श्रेणिकोपि महाराजो राजमानो नृपश्रिया । धर्मश्रवणहृष्टात्मा प्रविवेश निजं पुरं ॥ १९९ ॥
 अथ तीर्थकरोदारतेजोमंडलदर्शनात् । विलक्ष इव तिग्मांशुरस्तमैच्छन्निषेवितुं ॥ २०० ॥
 अस्ताचलसमीपस्थसरोसहरुचामिव । मणीनां किरणैश्छन्नो जगामात्यंतशोणतां ॥ २०१ ॥
 अमंदायंत किरणा नित्यमस्यानुयायिनः । कस्य वा तेजसो वृद्धिः स्वामिन्यापदमांगते ॥ २०२ ॥
 ततो विलोचनैः साश्रयीक्षिताः कोकयोषितां । अदर्शनं ययौ मंदं कृपयेव विरोचनः ॥ २०३ ॥
 धर्मश्रवणतो मुक्तो यो रागः प्राणिनां गणैः । संध्याछलेन तेनैव ककुभां चक्रमाश्रितं ॥ २०४ ॥
 उपकारे प्रवृत्तोऽयमस्मान्स्वप्रार्थितः परं । इतीव चक्षुर्लोकस्य मित्रेणैव समं गतं ॥ २०५ ॥
 व्रजतो दिननाथस्य रागं प्रलयगामिनं । संकुचंत्यरविदानि कवलैरिवगृह्णते ॥ २०६ ॥
 समीकृतततोऽतुंगं निरूपणविवर्जितं । ततः प्रकटतामार्दुर्जनस्यैव चेष्टितं ॥ २०७ ॥

पद्मपुराणम् ।

विदधे सांध्यमुद्योतं सकलं बहलं तमः । पटलं धूमसंवाधि प्रशाम्यन्तमिवानलं ॥ २०८ ॥
 चंपकः कारिकाकारप्रदीपप्रकरोगमत् । कंपितो मंदघातेन यामिनी कर्णपूरतां ॥ २०९ ॥
 तुम्हा रसेनपद्मानां धूतपक्षा मृणालकैः । कृत्वा कंहयनं निद्रां राजहंसाः सिपेविरे ॥ २१० ॥
 धम्मिच्छमल्लिकाचंधग्राही सायंतनो मरुत् । वातुं प्रववृते मंदं निशा निश्वाससन्निभः ॥ २११ ॥
 उच्चकैसरकोटीनां संकटेषु कंदवकैः । कुशेशयकुटीरेषु शिष्ये पटपदसंहतिः ॥ २१२ ॥
 नितांतविमलंधके रम्यं तारागणैर्नमः । त्रैलोक्यं जिननाथस्य सुभाषितचयैरिव ॥ २१३ ॥
 तमोय विमलैर्भिन्नं दृशांकिकिरणांशुरैः । एकांतवादिनां वाक्यं नयैरिव जिनोदितैः ॥ २१४ ॥
 उज्जगाम च शीतांशुलोकनेत्राभिर्नदितः । वयुर्विभ्रस्तृताकंध्यांतकोपादिवारुणं ॥ २१५ ॥
 चंद्रालोकैः ततो लोककरग्राह्यत्वमागते । आरभे तमसा खिन्नः क्षीरोदांक इवासितुं ॥ २१६ ॥
 आमृष्टानि करैरिदोर्वहत्या मोदयुत्तमं । सहसातीव यातानि कुमुदानि विकासतां ॥ २१७ ॥
 इति स्पष्टे समुद्रभूते प्रदोषे जनसौख्यदे । प्रवृत्तदंपतिप्रीतिमयद्रुमदनोत्सवे ॥ २१८ ॥
 तरंगभंगुराकारगंगालिनसन्निभे । रत्नच्छायापरिष्वक्तनिःशेषभुवनोदरे ॥ २१९ ॥
 गवाक्षमुखनिर्यातकुसुमोत्तमसौरभे । पार्श्वस्थवारवनिताकलगीतमनोरमे ॥ २२० ॥

ज्वलन्नातिसमीपस्थस्फाटिकच्छन्नदीपके । अग्रमत्ताशिरोरक्षिगणकल्पितरक्षणे ॥ २२१ ॥

प्रसूनप्रकरावासमंडनक्षमातलस्थिते । उपयातसुविन्यस्ततनुविस्तीर्णपट्टके ॥ २२२ ॥

विधाय भूभुजः कृत्यं कृतजैर्नैद्रसंकथः । शयनीये सुखं शिष्ये कुशाग्रनगराधिपः ॥ २२३ ॥

जिर्नेद्रमेव चापश्यत्स्वमेपि च पुनः पुनः । पर्यपृच्छच्च संदेहं पपाठ च जिनोदितं ॥ २२४ ॥

ततो मदकलेर्भेद्रनिद्रां विद्रावकारिणा । गेहकक्षातिगंभीरगुहागोचरगामिना ॥ २२५ ॥

महाजलदसंघातधीरघोषानुहारिणा । प्रभाततूर्यनादेन विबुद्धो मगधाधिपः ॥ २२६ ॥

अचितयच्च वीरेण भाषितं धर्महेतुकं । चक्रवर्त्यादिवीराणां संभवं प्रणिधानतः ॥ २२७ ॥

अथास्य चरिते पद्मसंवधिनि गतं मनः । संवध इव चेत्यासीद्रक्षस्तु प्लवगेषु च ॥ २२८ ॥

कथं जिर्नेद्रधर्मेण जाता संतो नरोत्तमाः । महाकुलीना विद्वांसो विद्योद्योतितमानसाः ॥ २२९ ॥

श्रूयंते लौकिके ग्रंथे राक्षसा रावणादयः । वसाशोणितमांसादिपानभक्षणकारिणः ॥ २३० ॥

रावणस्य किल आता कुंभकर्णो महाबलः । घोरनिद्रापरीतः षण्मासान् शेते निरंतरं ॥ २३१ ॥

मत्तैरपि गजैस्तस्य क्रियते मर्दनं यदि । तप्तैलकटाहैश्च पूर्यते श्रवणौ यदि ॥ २३२ ॥

भेरीशंखनिनादेपि सुमहानपि जन्यते । तथापि किल नायाति कालेऽपूर्णे विबुद्धतां ॥ २३३ ॥

पद्मपुराणम् ।

धुसृणाव्याकुलश्चासौ विबुधः सन्महोदरः । मथयत्यग्रतो दृष्ट्वा हस्त्यादीनपि दुर्द्वरः ॥ २३४ ॥
 तिर्यग्भिर्मनुष्यैर्देवं कृत्वा तृप्तिं ततः पुनः । स्वपितृष्वेव विमुक्तान्यनिःशेषपुरुषस्थितिः ॥ २३५ ॥
 अहो कुक्कुविभिर्मूलेर्विद्याधरकुमारकः । अभ्याख्यानमिदं नीतो दुःकृतग्रंथकच्छकैः ॥ २३६ ॥
 एवंविधं किल ग्रंथं रामायणमुदाहृतं । शृण्वतां सकलं पापं सप्तमायाति तत्क्षणात् ॥ २३७ ॥
 तापंश्च जनाचित्तस्य सोयमग्निसमागमः । सीतापनोदकासस्य तुषारानिलसंगमः ॥ २३८ ॥
 हृदयं गन्दीनकामस्य तदिदं जलसंयनं । सिक्तापीडनं तैलमवाप्नुमभिराच्छतः ॥ २३९ ॥
 महापुरुषचारित्रकूटदोषविभावेषु । पापैरधर्मशास्त्रेषु धर्मशास्त्रमतिः कृता ॥ २४० ॥
 अमराणां किलाधीशो रावणेन पराजितः । आकर्णाकृष्टनिमुक्तेर्गौर्णमभिर्विदारिभिः ॥ २४१ ॥
 देवानामधिपः कामो वराकः कैप मानुषः । तस्य चितितमात्रेण यायाद्यो भस्मराशितो ॥ २४२ ॥
 ऐरावतो गजो यस्य यस्य वज्रं महायुधं । समेरुवारिधिं क्षोणो योऽज्ञायासात्समुद्धरेत् ॥ २४३ ॥
 सोयं मानुषमात्रेण विद्याभाजालयशक्तिना । आनीयते कथं भगं प्रभुः स्वर्गनिवासिनो ॥ २४४ ॥
 वंदीग्रहगृहीतोऽसौ प्रभुणा रक्षसां किल । लंकायां निवसन्काराग्रहे निगडसंयतः ॥ २४५ ॥
 मृगैः सिंहवधः सोऽयं शिलानां पेषणं तिलैः । वधो गंह्यपदेनाहेर्गैर्जैर्द्रशासनं शुना ॥ २४६ ॥

व्रतप्राप्तने रामेण सौवर्णो रुरराहतः । सुग्रीवस्याग्रजः स्वार्थं जनकेन समस्तथा ॥ २४७ ॥
 अश्रद्धेयमिदं सर्वं विमुक्तमुपपत्तिभिः । भगवंतं गणार्धशं सोहं प्रष्टास्मि गौतमं ॥ २४८ ॥
 एवं चिंतयतस्तस्य महाराजस्य धीमतः । वंदिभिस्तूर्यनादांते जयशब्दो महान् कृतः ॥ २४९ ॥
 कुलपुत्रेण चासन्नस्वामिना नोद्यमीयुषा । निसर्गेणैव पठितः श्लोकौयं जठरायुषा ॥ २५० ॥
 पृष्टव्या गुरवो नित्यमर्थं ज्ञातमपि स्वयं । स तैर्निश्चयमानीतो ददाति परमं सुखं ॥ २५१ ॥
 एतदानंदयंश्चारु निमित्तं मगधाधिपः । शयनीयात्समुत्तस्थौ स्वर्त्तृभिः कृतमंगलः ॥ २५२ ॥
 अथकुसुमपटांतः सुप्तनिःक्रांतभृंग । ग्रहितमधुरनादाभ्यंतरस्यैकदेशात् ॥
 जडपवनविधूताकांपिता पांडुदीपात् । निरगमदवनीशः श्रीमतो वासगेहात् ॥ २५३ ॥

रदनशिखरदष्टस्पष्टविबोष्टपुष्ट । प्रतिहतजयनाद श्रीसमानद्युतीनां ॥
 करमुकलनिचद्रव्यक्तपञ्चाकराणां । श्रवणपथमनैर्पीचैष वारागनानां ॥ २५४ ॥
 अतिशयशुभार्चितासंगनिष्कंपचेता । नरपतिरुपनीतांशेपतत्कालभावः ॥
 धवलकमलभासो वासगेहादपेतो । रविरेवशरदभ्रो दासवंदादभासीत् ॥ २५५ ॥

इत्यार्षे रविषेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते श्रेणिकचिताभिधानं नाम द्वितीयं पर्व ।

अथ तृतीयं पर्वः ।

आस्थानमंडपेऽथासौ कृतशेषतनुस्थितिः । सर्वलंकारसम्पन्नो निविष्टो भद्रविष्टरे ॥ १ ॥
 सामंतैश्च प्रतीहारदत्तद्वारैरुपागतैः । केयूरकोटिभंगदृष्टपाद्वितप्रवरांशुकैः ॥ २ ॥
 पतद्भ्रमरमंगीतमौलिमालाचतंसकैः । कटकांशुचयैश्छन्नकराग्रस्पष्टभूतलैः ॥ ३ ॥
 ललत्प्रालंबचत्वरत्नप्रभापटलसारितैः । प्रणतः सदुणग्रामसमावर्जितमानसैः ॥ ४ ॥
 ततस्त्वनुयातोसावाब्दवस्वाहनैः । प्रष्टाहितकुथाशोभां भद्रामाकृष्ट्वा वासितां ॥ ५ ॥
 गृहीतमंडलाग्रेण वद्धसायकधेनुना । प्रकोटे दधता वामे कटकं हेमनिर्मिते ॥ ६ ॥
 दूरमुड्डीयमानेन वायुमार्गे सुदुर्मुहुः । मृगाणांमिव यूथेन नभस्वदनुगामिना ॥ ७ ॥
 याहि याहि पुरोमार्गादर्पसर्पं व्रज व्रज । चल किं स्तंभितोसीति पादातेन कृतध्वनिः ॥ ८ ॥
 निश्चक्राम पुरो राजा वंदितः पठतोऽग्रतः । आकर्णयन्समाधानन्यस्तचित्तः सुभाषितं ॥ ९ ॥
 प्राप्तश्च तमसा देशं यस्मिन्मुनिरावृतः । सर्वश्रुतजलस्नाननिर्मलीकृतचेतनः ॥ १० ॥
 शुद्धध्यानशुभावेष्टस्तच्चाख्यानपरायणः । उपविष्टः सुप्तस्पर्शे लब्ध्युत्पन्ने मम्वरेके ॥ ११ ॥

कांत्या तारापतेस्तुल्यो दीप्त्या भास्करसन्निभः । अशोकपल्लवच्छायपाणिपादौबुजेक्षणः ॥ १२ ॥
 प्रशांतेन शरीरेण भुवनं शमयन्निव । पतिर्गणस्य साधूनां गौतमाख्योऽवतिष्ठते ॥ १३ ॥
 दूरादेवावतीर्णश्च करेणोत्थरणायनः । प्रमोदोत्फुल्लनयनो डुढौके विनयानतः ॥ १४ ॥
 ततस्तं त्रिपरीत्यासौ प्रणम्य च कृतांजलिः । दत्ताशीर्गणनाथेन धरायां समुपाविशत् ॥ १५ ॥
 अथ दंतप्रभाजालधवलीकृतभूतलः । पर्यपृच्छदिदं राजा कुशलप्रश्नपूर्वकं ॥ १६ ॥
 भगवन्पद्मचरितं श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः । उत्पादितान्यथैवास्मिन् प्रसिद्धिः कुमतानुगैः ॥ १७ ॥
 राक्षसोपि हि लंकेशो विद्यावान् मानवोपि वा । तिर्थग्भिः परिभूतोसौ कथं क्षुद्रकवानरैः ॥ १८ ॥
 अतिचात्यंतदुर्गंधं कथं मानुषविग्रहं । कथं वा रामदेवेन वालिच्छिद्रेण नाशितः ॥ १९ ॥
 गत्वा वा देवनिलयं भंक्त्वापवनमुत्तमं । वंदीग्रहं कथं नीतो रावणेनामराधिपः ॥ २० ॥
 सर्वशास्त्रार्थकुशलो रोगवर्जितविग्रहः । शेते च स कथं मासान् पडेतस्य वरोनुजः ॥ २१ ॥
 कथं चात्यंतगुरुभिः पर्वतैरलमुन्नतैः । सेतुः शाखामृगैर्वद्धो य सुरैरपि दुर्धटः ॥ २२ ॥
 प्रसीद भगवन्नेतत्सर्वं कथयितुं मम । उत्तरय बहून् भव्यान् संशयोदारकदर्दमात् ॥ २३ ॥
 एवमुक्तो गणेशस्य निर्गतैर्दशनांशुभिः । क्षालयन्निव निःशेषं कुसुमैर्मलिनं जगत् ॥ २४ ॥

पद्मपुराणम् ।

लताभवनमभ्यस्थाव्रतेयलुरगद्विपः । गंभीरांभोदनिर्घोषं धीरयोदाहरद्गिरा ॥ २५ ॥
 शृण्वाद्युष्मन्महीपाल ! देवानां प्रिययत्नतः । मम वाक्यं जिनेद्रोक्तं तच्चयंशनतत्परं ॥ २६ ॥
 सवणो राक्षसो नैन नचापि मनुजाशनः । अलीकमेव तत्सर्वं यद्वदति कुवादिनः ॥ २७ ॥
 न विना पीठबंधेन विधातुं सद्य शन्यते । कथा प्रस्तावहीनं च वचनं छिन्नमूलकं ॥ २८ ॥
 यतः शृणु ततस्तावत्क्षेत्रकालोपवर्णनं । महतां पुरुषाणां च चरितं पापनाशनं ॥ २९ ॥
 अनंतलोकनभसो मध्ये लोकस्त्रिधा स्थितः । तालोद्वसलसंकाशो बलिभिस्त्रिभिराधृतः ॥ ३० ॥
 तिर्यग्लोकस्य मध्येस्मिन्संख्यातिक्रममागतैः । वीष्टतो बलयाकारैर्द्वीपैरभोधिमिस्तथा ॥ ३१ ॥
 कुलालचक्रसंस्थानो जंघूद्वीपोयमुत्तमः । लवणांभोधिमध्यस्थः सर्वतो लक्ष्ययोजनः ॥ ३२ ॥
 तस्य मध्ये महामेरुमूले नञ्जमयोऽक्षयः । वतो जाघूनदमयो मणिरन्नमयस्ततः ॥ ३३ ॥
 संख्यातुरक्तमेधौयसद्व्योचुंगमृगकः । बालाग्रमात्रिवरास्पृष्टसार्धमभूमिकः ॥ ३४ ॥
 योजनानां सहस्राणि नमतिर्न चोच्छिन्नतः । सहस्रमवगाढश्च स्थितो वज्रमयः क्षितौ ॥ ३५ ॥
 त्रिपुलः शिखरे चक्रं धरण्यां दश संगतं । राजते तिर्यगाकाशं मानदंड इवोच्छिन्नतः ॥ ३६ ॥
 द्वौ च तत्र कुल द्वीपे क्षेत्रैः सप्तभिरन्विते । पद्म क्षेत्राणां विभक्तारो राजते कुलपर्वताः ॥ ३७ ॥

द्वौ महापादपौ ज्ञेयौ विद्याधरपुरीशतं । अधिकं दशभिस्तत्र विजयार्द्धैश्चनैकशः ॥ ३८ ॥
 त्रिशच्चतस्रिभ्युक्ता राजधान्यः प्रकीर्तिताः । चतुर्दश महानद्यो जंबूवृक्षे जिनालयः ॥ ३९ ॥
 पङ्कभोगक्षितयः प्रोक्ता अष्टौ जिनगृहाणि च । अष्टषष्टिर्गुहामानं भवनानां च तत्स्मृतं ॥ ४० ॥
 सिंहासनानि चत्वारि त्रिंशच्च गदितानि तु । विजयार्द्धनगौ द्वौ च राजतौ परिकीर्तितौ ॥ ४१ ॥
 वक्षारगिरियुक्तेषु समस्तेषु नगेषु च । भवनानि जिनेन्द्राणां राजते रत्नरश्मिभिः ॥ ४२ ॥
 जंबूभरतसंज्ञायां क्षोण्यां दक्षिणयाशया । सुमहान् राक्षसो द्वीपो जिनविंशसमन्वितः ॥ ४३ ॥
 महाविदेहवर्षस्य जगत्यां पश्चिमाशया । विशालः किन्नरद्वीपो जिनविंशोज्ज्वलः शुभः ॥ ४४ ॥
 तथैरावतवर्षस्य क्षित्यामुत्तरया दिशा । गंधर्वो नामतो द्वीपः सचैत्यालयभूषितः ॥ ४५ ॥
 मेरोः पूर्वविदेहस्य जगत्यां पूर्वयाशया । रराज धरणद्वीपो जिनायतनसंकुलः ॥ ४६ ॥
 भरतैरावतक्षेत्रे वृद्धिहानिसमन्विते । शेषास्तु भूमयः प्रोक्तास्तुल्यकालव्यवस्थिताः ॥ ४७ ॥
 जंबूवृक्षस्य भवने सुरोऽनावृतशब्दितः । श्रुतैः किल्बिषिकाख्यानमास्ते बहुभिरावृतः ॥ ४८ ॥
 अस्मिंश्च भरतक्षेत्रं पुरोत्तरकुरूपमं । कल्पपादपसंकीर्णं सुखमायां विराजते ॥ ४९ ॥
 तरुणादित्यसंकाशा गव्यूतित्रयमुच्छ्रिताः । सर्वलक्षणसंपूर्णाः प्रजा यत्र विरेजिरे ॥ ५० ॥

पद्मपुराणम् ।

युग्ममुत्पद्यते तत्र पत्न्यानां त्रयमायुषा । प्रेमबंधनवद्धं च त्रियते युगलं समं ॥ ५१ ॥
 कांचनेन चिता भूमीरत्नैश्च मणिभिस्तथा । कालानुभावतश्चित्रैः सर्वकामफलप्रदा ॥ ५२ ॥
 चतुरंगुलमानैश्च चित्रैर्गंधेन चारुभिः । विमलातिमृदुस्पर्शैस्तृणैश्छन्ना विराजते ॥ ५३ ॥
 सर्वदुर्गुलपुष्पैश्च तरवो रेजुरुज्ज्वलाः । स्वतंत्राश्च सुखेनास्थुः गोमहिष्याविकादयः ॥ ५४ ॥
 कल्पवृक्षसमुत्पन्नं मक्षयंतो यथेष्टितं । अन्नं सिंहादयः सौम्या हिंसां तत्र न चक्रिरे ॥ ५५ ॥
 पद्मादिजलजच्छन्नाः सौवर्णमणिरोधसः । संपूर्णा रेजिरे वाप्यो मधुक्षीरघृतादिभिः ॥ ५६ ॥
 गिरयोऽत्यंतमुत्तंगाः पंचवर्णसमुज्ज्वलाः । नानारत्नाकरच्छन्नाः सर्वप्राणिसुखावहाः ॥ ५७ ॥
 नद्यो निर्जंतुका रम्याः क्षीरसर्पिर्मधूदकाः । अत्यंतसुरसास्वादा रत्नोद्योतितरोधसः ॥ ५८ ॥
 नातिशीतं नचात्युष्णं तीव्रमारुतवर्जितं । सर्वप्रतिभयैर्मुक्तं नित्योद्भूतसमुत्सवं ॥ ५९ ॥
 ज्योतिःक्रमप्रभाजालिच्छिन्नैर्दुरविमंडलं । सर्वद्रियसुखास्वादप्रदकल्पमहातरुः ॥ ६० ॥
 प्रासादास्तत्र वृक्षेषु विपुलोद्यानभूमयः । शयनासनमेष्वेव स्वादुपानाशनानि च ॥ ६१ ॥
 यस्मानुलेपनादीनि तुर्यशब्दा मनोहराः । आमोदिनस्तथागन्धः सर्वं चान्यत्तरुद्भवं ॥ ६२ ॥
 दद्म भेदेषु तेष्वेवं कल्पवृक्षेषु चारुषु । रेभिरे तत्र युग्मानि सुरलोकं ह्वानिदं ॥ ६३ ॥

एवं प्रोक्तं गणेशेन पुनः श्रेणिकभूपतिः । भोगभूमौ समुत्पत्तेः कारणं परिपृष्टवान् ॥ ६४ ॥
 कथितं च गणेशेन तत्र ये प्रगुणा जनाः । साधुदानसमायुक्ता भवत्येते सुमानुषाः ॥ ६५ ॥
 ये पुनः कुत्सिते दानं ददते भोगतृणया । तेपि हस्त्यादितां गत्वा भुञ्जते दानजं फलं ॥ ६६ ॥
 नितातं मृदुनि क्षेत्रे दूरं कृष्टे हलाननैः । क्षिप्तं वीजं यथानंतगुणं शस्यं प्रयच्छति ॥ ६७ ॥
 यथा चेक्षुषु निक्षिप्तं माधुर्यं वारि गच्छति । पीतं च धेनुभिस्तोयं क्षीरत्वेन निवर्तते ॥ ६८ ॥
 एवं साधौ तपोगारे व्रतालंकृतविग्रहे । सर्वग्रंथविनिर्मुक्तं दत्तं दानं महाफलं ॥ ६९ ॥
 खले गतं यथा क्षेत्रे वीजमल्पफलं भवेत् । निवेषु च तथा क्षिप्तं कटुत्वं वारि गच्छति ॥ ७० ॥
 यथा च पन्नगैः पीतं क्षीरं संजायते विषं । कुपात्रेषु तथा दत्तं दानं कुफलदं भवेत् ॥ ७१ ॥
 एवं दानस्य सदृशो धरौद्र फलसंभवः । यद्यदा धीयते वस्तु दर्पणे तस्य दर्शनं ॥ ७२ ॥
 यथा शुक्लं च कृष्णं च पक्षद्वयमनंतरं । उत्सर्पिण्यवसर्पिण्योरेवं क्रमसमुद्भवः ॥ ७३ ॥
 अथ कालांतरोत्पत्या हानिं यातेष्वनुक्रमात् । कल्पपादपखंडेषु शृणु कौलकरीं स्थितिं ॥ ७४ ॥
 प्रतिश्रुतिरिति ज्ञेयः आद्यः कुलकरो महान् । श्रुत्वा तस्य वचः सर्वाः प्रजाः सौस्थित्यमागताः ॥
 जन्मत्रयमतीतं यो जानाति स निजं विभुः । शुभचेष्टासमुद्युक्तो व्यवस्थानां प्रदेशकः ॥ ७६ ॥

ततो वर्षसहस्राणामतिर्कांतायु कोटिषु । वद्मीषु स मनुः प्राप्नो जन्म सन्मत्तिसंज्ञितः ॥ ७७ ॥
ततः क्षेमं करो जातः क्षेममृत्तदन्तरं । अभूत्सीमंकरस्तस्मात्सीममृच्च ततः परं ॥ ७८ ॥
चक्षुष्मानपरस्तस्मात्तं गत्वा सभयाः प्रजाः । अपृच्छुन्नाथ कर्षितौ दृश्येते गगनार्णवे ॥ ७९ ॥
ततो जगाद चक्षुष्मान् विदेहे यच्छतं जिनाय । युक्तो जन्मांतरस्मृत्या यथाकालपरिक्षये ॥ ८० ॥
क्षीणेषु द्युतिवृक्षेषु समुद्रभूतप्रभाविमौ । चंद्रावित्याविति ख्यातौ ज्योतिर्देवौ स्फुटौ स्थितौ ८१
ज्योतिषो भावनाः कल्पाः व्यंतराथ चतुर्विधाः । देवा भवंति योग्येन कर्मणा जेतव्यो भवे ॥ ८२ ॥
तत्रायं चंद्रमाः शीतस्तीव्रगुरेण भास्करः । एतौ कालस्वभावेन दृश्येते गगनामरौ ॥ ८३ ॥
मानाग्रस्तंगते तीव्रे कांतिर्भवति शीतगोः । व्योम्नि नक्षत्रचक्रं च प्रकटत्वं प्रपद्यते ॥ ८४ ॥
स्वभावाभिमिति कालस्य ज्ञात्वा त्यजत मीतितां । इत्युक्तास्तं समाभ्यर्च्य प्रजा याता यथामगं ८५
चक्षुष्मति ततोऽतीते यद्यस्वीति समुद्रगतः । विज्ञेयो विपुलस्तस्मादभिचंद्रः परस्ततः ॥ ८६ ॥
चंद्रामः परतस्त्वस्मान्मरुदेवस्त्वदुत्तरः । ततः ग्रसेनजिज्जातो नाभिरंत्यस्त्वतोऽभवत् ॥ ८७ ॥
एते पितृसमा प्रोक्ताः प्रजानां कुलकारिणः शुभैः कर्मभिरुत्पन्नाः चतुर्दश समाधियः ॥ ८८ ॥
अथ कल्पद्रुमो नामेरस्य क्षेत्रस्य मध्यगः । स्थितः प्रासादरूपेण विभात्यत्यंतमुन्नतः ॥ ८९ ॥

मुक्तादामचितो हेमरत्नकल्पितभित्तिकः । क्षितौ स एकं एवासीद्व्याप्युद्यानविभूषितः ॥ ९० ॥
 गृहीतहृदया तस्य बभूव वनितोत्तमा । प्रचलत्तारका भार्या रोहिणीव कलावतः ॥ ९१ ॥
 गङ्गेव वाहिनीशस्य महाभूभृत्कुलोद्भवा । हंसीव राजहंसस्य मानसानुगमक्षमा ॥ ९२ ॥
 अरुन्धतीव नाथस्य नित्यं पार्श्वानुवर्तिनी । हंसीव गमने वाचि परपुष्टवधूसमा ॥ ९३ ॥
 चक्राङ्घ्रिव पतिप्रीतावित्यादिसमुदाहृतं । यां प्रति प्रतिपद्येत सर्वं हीनोपमानतां ॥ ९४ ॥
 पूजिता सर्वलोकस्य मरुदेवीति विश्रुता । यथा त्रिलोकचन्द्रस्य धर्मस्य श्रुतदेवता ॥ ९५ ॥
 ऊष्माभावेन या चन्द्रकलाभिरिव निर्मिता । दर्पणश्रीजिगीषेव प्रतिप्राणिगृहीतिषु ॥ ९६ ॥
 निर्मितात्मस्वरूपेव परचित्तप्रतीतिषु । सिद्धजीवस्वभावेव त्रिलोककव्यासकर्मणि ॥ ९७ ॥
 पुण्यवृत्तितया जैन्या श्रुत्येव परिकल्पिता । अमृतात्मेव तृष्यत्सु भृत्येषु वसुवृष्टिवत् ॥ ९८ ॥
 सखीषु निर्वृतेस्तुल्या विलासान्मदिरात्मिका । रूपस्य परमावस्था रतेरिव तनुस्थितिः ॥ ९९ ॥
 मण्डनं मुण्डमालाया यस्याश्चक्षुरभूद्वरं । असितोत्पलदामानि केवलं भारमात्रकं ॥ १०० ॥
 अलकभ्रमरा एव भूषा भालांतयोः सदा । दलानि तु तमालस्य पुनरुक्तानि केवलं ॥ १०१ ॥
 प्राणेशसंकथा एव सुभगं कर्णभूषणं । डंवरो रत्नकनककुण्डलादिपरिग्रहः ॥ १०२ ॥

कपोलविव सततं स्फुटालोकस्य कारणं । रत्नप्रभाप्रदीपास्तु विभवायैव केवलं ॥ १०३ ॥
 हासा एव च सद्गथाः पटवासाः सितस्त्रिपः । कर्पूरपांशवः कांतिव्याघातायैव केवलं ॥ १०४ ॥
 वाण्येव मधुरा वीणा वाद्यश्रुतिकुतूहलं । कृतं तु परिवर्गेण तंत्रीनिकरताडनं ॥ १०५ ॥
 कांतिरेवाधरोद्भूता रागोगस्य समुज्ज्वलः । निर्गुणः कौकुमः फलो लावण्यस्य कलंकनं ॥ १०६ ॥
 परिहासप्रहाराय भुजावेव मुकुटमाली । प्रयोजनमतीतानि मृणालशकलानि तु ॥ १०७ ॥
 गौवनीष्मसमुद्भूता मंडनं स्वेतचिदवः । कुचयो हारभारस्तु दृष्टैव परिकल्पितः ॥ १०८ ॥
 शिलातलचिशाला च शोणी विस्मयकारणं । निर्मितेन विना जाता भवने मणिवेदिका ॥ १०९ ॥
 भूषणं अमरा एव निलीनाः कमलाशया । पादयोरैद्वनीले च नूपुरे निःप्रयोजने ॥ ११० ॥
 तस्या नाभिसमेताया भोगं कल्पतरुद्वयं । भुजाना या दुराख्यां ग्रंथक्रोष्टिशतैरपि ॥ १११ ॥
 इंद्राज्ञापरितुष्टाभिर्दिक्कुमारीभिरादरात् । कस्मिंश्चित्समये प्राप्ते परिचर्यो प्रवर्तिता ॥ ११२ ॥
 नंदाज्ञापप जीवति कृतशब्दाः संस्रमं । प्रतीयुः शासनं तस्या लक्ष्मीश्रीधृतिकीर्तयः ॥ ११३ ॥
 स्तुवंति काश्चित्तरत्नाले तां गुणैर्हृदयंगमैः । काश्चित्परमविज्ञाना उपगायंति वीणया ॥ ११४ ॥
 अत्यंतमद्भुतं काश्चिद्गायंति श्रवणामृतं । पादयोर्लोटनं काश्चित्कुर्वते मृदुपाणिकाः ॥ ११५ ॥

पद्मपुराणम् ।

तांबूलदायिनी काचित्काचिदासनदायिनी । मंडलाग्रकरा काचित्सततं पालनोद्यताः ॥ ११६ ॥
 काश्चिद्भ्यंतरद्वारे बाह्यद्वारे तथापरा । गृहीतकुंतसौवर्णवेत्रदंडासिंहेतयः ॥ ११७ ॥
 चामरग्रहिणी काचित्काचिच्छत्रस्य धारिका । आनेत्री वाससां काचिद्भूषणानां ततः परा ११८
 शयनीयविधौ काचित्सक्ता सन्मार्जने परा । पुष्पप्रकरणे काचित्काचिद्गंधानुलेपने ॥ ११९ ॥
 पानाशनविधौ काचित्काचिदाह्वानकर्मणि । एवं कर्तव्यतां तस्याः सर्वाः कुर्वति देवताः ॥ १२० ॥
 चिंताया अपि न क्लेशं प्रपेदे नृपवल्लभा । अन्यदा शयनीये स्वे सुप्ता सात्यंतकोमले ॥ १२१ ॥
 पट्टांशुकपरिच्छन्ने प्रांतयोः सोपधानके । तस्या मध्ये सुखं लब्धा स्वपुण्यपरिपाकतः ॥ १२२ ॥
 गृहीतामलशस्त्राभिर्देवीभिः पर्युपासिता । अद्राक्षीत्षोडश स्वमानिति श्रेयोविधायिनः ॥ १२३ ॥
 दृषभं दुंदुभिस्क्रंधं दधतं ककुभं शुभं । नदंतं शरदंभोदंसंघाताकारधारिणं ॥ १२४ ॥
 करटच्युतदानांबुगंधं संबंधपट्पदं । वारणं चंद्रधवलं मंद्रगर्जितकारणं ॥ १२५ ॥
 शीतांशुकिरणस्वेतकेशरालीविराजितं । शशिरेखासदृशद्वंद्वयुक्तं मृगाधिपं ॥ १२६ ॥
 सिन्धुमानां श्रियं नागैः कुम्भैः सौवर्णराजितैः । उत्फुल्लपुंडरीकस्य स्थितामुपरिनिश्चलां ॥ १२७ ॥
 पुन्नागमालतीकुंदचंपकादिप्रकल्पिते । नितांतं दामिनीदीर्घे सौरभाकृष्टपदे ॥ १२८ ॥

पद्मपुराणम् ।

उदयाचलमूर्द्धस्थं प्रध्वस्तातिमिरोद्भवं । विश्रब्धदर्शनं मानुं मुक्तं मेघाद्युपद्रवैः ॥ १२९ ॥
 वंधुं कुमुदसंडानां मंडनं रात्रियोपितः । धवलीकृतसर्वाशं किरणैस्तारकापतिं ॥ १३० ॥
 अन्योन्यप्रेमसंबंधं प्रस्फुरद्विमले जले । विद्युदंडसमाकारं मीनयोर्युगलं शुभं ॥ १३१ ॥
 हारोपशोभितग्रीवं पुष्पमालापरिष्कृतं । मणिभिः कलगं पूर्णं पंचवर्णैः समुज्ज्वलं ॥ १३२ ॥
 पद्मेदीवरसंच्छन्नं विमलं बुभुहासरः । नानापक्षिगणाकीर्णं चारुसोपानमंडितं ॥ १३३ ॥
 चलन्मीनमहानक्रज्जनितोलुंगवीचिकं । मेघपंक्तिस्तमासक्तं नभस्तुल्यं नदीपतिं ॥ १३४ ॥
 साटोपहारिभिर्युक्तं नानारत्नसमुज्ज्वलं । चामीकरमयं चारु विष्टरं दूरमुन्नतं ॥ १३५ ॥
 सुमेरुशिखाराकारं सुमानं, रत्नराजितं । विमानं बुद्धुदादर्शं चामरादिविभूषितं ॥ १३६ ॥
 कल्पद्रुमगृहाकारं भावनं बहुभूमिकं । मुक्तादामकृतच्छायं रत्नांशुपटलायृतं ॥ १३७ ॥
 पंचवर्णमहारत्नराशिमत्यंतमुन्नतं । अन्योन्यकिरणोद्योतजनितैर्द्रगरासनं ॥ १३८ ॥
 ज्वालाजटालमनलं धूमसंभववर्जितं । प्रदक्षिणकृतावर्तमनिधनसमुद्भवं ॥ १३९ ॥
 अनंतरं च स्वप्नानां दर्शनाच्चाहदर्शना । सा प्रबोधं समायाता जयमंगलानिश्चनैः ॥ १४० ॥
 त्वद्भवकांतिसंभूतत्रयपेय निशाकरः । एष संप्रति संजातः छायाया परिवर्जितः ॥ १४१ ॥

अयं भाति सहस्रांशुरुदयाचलमस्तके । कलशो मंगलार्थं च सिंदूरैरेव गुंठितः ॥ १४२ ॥
 संग्रति त्वत्सितेनैव तिमिरं यास्यति क्षयं । इतीव स्वस्य वैयर्थ्यात्प्रदीपाः पांडुतां गताः ॥ १४३ ॥
 कुलमेतच्छकुंतानां कलकोलाहलाकुलं । मंगलं ते करोतीव निजनीडमुखस्थितं ॥ १४४ ॥
 अमी प्रभातवातेन जडमंदेन संगताः । निद्राशेषादिवेदानीं घूर्णते गृहपादपाः ॥ १४५ ॥
 एषा त्वद्गृहवाण्यं ते भानुविचविलोकनात् । हृष्टाह्वयति जीवेशं चक्रवाकी कलस्वनेः ॥ १४६ ॥
 त्वद्गतिप्रेक्षणेनैते कृतोत्कंठा इवाधुना । कुर्वति क्लृजितं हंसा निद्रानिर्वासकारणं ॥ १४७ ॥
 उल्लिख्यमानकंसोत्थनिःस्वनप्रतिमो महान् । अलं सारसचक्राणां झंकारोऽयं विराजितः ॥ १४८ ॥
 निशांत इत्ययं स्पष्टो ज्योतिर्निर्मलचेष्टितं । देवि मुंचाधुना निद्रामितिवांदिकृतस्तवा ॥ १४९ ॥
 अमुंचच्छयनीर्यं च समुद्भूततरंगकं । सुमनोभिः समाकीर्णं साभ्रतारानभःसमं ॥ १५० ॥
 वासंगेहाच्च निष्क्रांता प्रत्यात्मकृतकर्मिका । ययौ नाभिसमीपं सा दिनश्रीरिव भास्करं ॥ १५१ ॥
 भद्रासनानिविष्टाय तस्मै खर्वासनास्थिता । कराभ्यां कुड्मलं कृत्वा क्रमात्स्वमान्यवेदयत् ॥ १५२ ॥
 इति चिंताप्रमोदेन परायत्तीकृतः पतिः । जगाद त्वयि संभूतस्त्रैलोक्यस्य गुरुः शुभे ॥ १५३ ॥

पञ्चपुराणम् ।

इत्युक्ता सा परं इपं जगाम कमलक्षणा । मूर्तिरिदोखोदारा दधती कांतिसंहतीः ॥ १५४ ॥
 संभविष्यति पण्मासाज्जिने शक्रालयायुचत् । रत्नवृष्टिं घनाधीशो मासात्पंचदशदितः ॥ १५५ ॥
 तस्मिन्गर्भस्थिते यस्माज्जाता वृष्टिर्हिरण्मयी । हिरण्यगर्भनाम्नासां स्तुतस्तस्मात्सुरेश्वरैः ॥ १५६ ॥
 द्वानैजिनिस्त्रिभिर्युक्तः कुक्षौ तस्याश्चाल न । माभूत्संचलनादस्याः पीडितिकृतमानसः ॥ १५७ ॥
 यथा दर्पणसंक्रांतछायामात्रेण पावकः । आघाता न विकारस्य तथा तस्या बभूव सः ॥ १५८ ॥
 निश्चक्राम ततो गर्भात् पूर्णं काले जिनोत्तमः । मलस्पृशेविनिर्मुक्तः स्फटिकादिव सब्रतः ॥ १५९ ॥
 ततो महोत्सवश्चक्रे नाभिना सुतजन्मनि । समानंदितनिःशेषजनो युक्त्या यथोक्त्या ॥ १६० ॥
 त्रैलोक्यं क्षोभयायातमैंद्रं कंपितमासनं । सुरासुराश्च संजाताः किं किमेतदितिस्त्वनाः ॥ १६१ ॥
 अनाध्मातस्ततः शंखो दध्वान भवनश्रिता । व्यंतराधिपतेर्गेहे रराट पटहः स्वयं ॥ १६२ ॥
 ज्योतिषां निलये जातमकस्मात्तिसहस्रं हितं । कल्पाधिपगृहे स्पष्टं घटारत्नं रराण च ॥ १६३ ॥
 एवंविधशुभोत्पातः ज्ञाततीर्थकरोद्भवः । प्रचलद्भिः किरीटैश्च प्रयुक्तावधयस्ततः ॥ १६४ ॥
 प्रातिष्ठत् महोत्साहा इंद्रा नाभीयमालयं । चारुणैर्द्रुसमारुढाः कृतमंडनविग्रहाः ॥ १६५ ॥
 ततः कंदर्पिणः केचित्सुरा नृत्यं प्रचक्रिरे । चतुरास्फोटनं केचिद्वलानं केचिदुन्नतं ॥ १६६ ॥

केचित्केसरिणो नादां मुमुक्षुर्व्याप्तविष्टपान् । विकुर्वति बहून् वेषान् केचित्केचिज्जगुर्वरां ॥ १६७ ॥
 उत्पतद्भिः पतद्भिश्च ततो देवैरिदं जगत् । महारावसमापूर्णं स्थानभ्रंशमिवागतं ॥ १६८ ॥
 ततः साकेतनगरं धनदेन विनिर्मितं । विजयार्द्धनगाकारप्राकारेण समावृतं ॥ १६९ ॥
 पातालोदरगंभीरपरिखाकृतवेष्टनं । तुंगोपुरकूटाग्रदूरनष्टांतरिक्षकं ॥ १७० ॥
 नानारत्नकरोद्योतपटप्रावृतसन्नकं । इंद्राक्षणेन संग्रापुर्महाभूतिसमन्विताः ॥ १७१ ॥
 पुरं प्रदक्षिणीकृत्य त्रिः शक्रः सहितोमरैः । शक्रः प्रसवागारात्पौलोम्यानापयज्जिनं ॥ १७२ ॥
 जिनमातुस्ततः कृत्वा मायाबालं प्रणामिनी । बालमानीय शक्रस्य शची चक्रे करद्वये ॥ १७३ ॥
 रूपं पश्यन् जिनस्यासौ सहस्रनयनोपि सन् । तृप्तिमिंद्रो न संग्राप त्रैलोक्यातिशयस्थितं ॥ १७४ ॥
 ततस्तमंकमारोप्य समारुह्य गजाधिपं । गृहीतचामरच्छत्रो भक्त्या परमया स्वयं ॥ १७५ ॥
 अवाप मेरुशिखरं सैवदेवैः समन्वितः । वैडूर्यादिमहारत्नमरीचिनिचयोज्ज्वलं ॥ १७६ ॥
 पांडुकंवलसंज्ञायां शिलायां सिंहविष्टरे । ततो जिनः सुरेशेन स्थापितः पृष्टवर्तिना ॥ १७७ ॥
 ततः समाहिता भेर्यः क्षुब्धसागरनिःस्वनाः । मृदंगशंखशब्दाश्च साहहासाः कृताः सुरैः ॥ १७८ ॥
 यक्षकिन्नरगंधर्वाः सह तुंबरनारदाः । विश्वावसुसमा युक्ताः कुर्वाणा मूर्च्छना वराः ॥ १७९ ॥

गायन्ति सह पत्नीभिः मनःश्रोत्ररं तदा । वीणावादनमारब्धा कर्तुं लक्ष्मींश्च सादराः ॥ १८० ॥
 हासभावसमेताश्च नृत्येत्यप्सरसां वरं । अंगहारं यथा वस्तु कुर्वाणाः कृतभूषणाः ॥ १८१ ॥
 एवं तत्र महातापे जनितामरमर्चयः । अभियेकाय देवेन्द्रो जग्राह कलशं गुणं ॥ १८२ ॥
 ततः धीराणांवांसोभिः पूर्णः कुर्मर्मेहोदरः । नामीकरमर्गः पद्मच्छन्नवर्कः सपल्लवैः ॥ १८३ ॥
 अभियेकं जिज्ञेद्रस्य चकार त्रिदशधिपः । कृत्वा वैक्रियसामर्थ्योदात्मानं बहुविग्रहं ॥ १८४ ॥
 यमो वैश्रवणः गोमो वरुणोऽन्ये च नाकिनः । मेघवक्रादयः गर्वं चतुर्मय्याभियेचनं ॥ १८५ ॥
 ईद्राणीप्रभुरा देव्यः सार्द्धैर्जलधरीरिव । अभिपिब्य समारब्धाः कर्तुमस्य विभूषणं ॥ १८७ ॥
 महीप्रपिब तं नाथं कुर्मर्मेजलधरीरिव । तत्क्षणं मुरनाथेन वज्रमूचीविभिन्नयोः ॥ १८८ ॥
 नन्द्रादित्यसंक्षेपस्य कर्णयोः कुण्डले कृते । तत्क्षणं शिरो यस्य मरीचिभिः ॥ १८९ ॥
 पद्मरागमणिः शुद्धः चूडायां विनिवेशितः । जटालपिब संपन्नं शिरो जात्यहेमकयूरमंडिते ॥ १९० ॥
 अर्धचंद्राकृतिन्यस्ता नंदनेन तलाटिका । बाहुमूले कृते जात्यहेमकयूरमंडिते ॥ १९१ ॥
 नद्यत्रस्थूलमुक्तौमः कल्पितेन मयूखिना । हारेण भूषितं वक्षः श्रीवत्सकृतभूषकं ॥ १९२ ॥
 हरिन्मणिमरोजश्रीरत्नस्थूलमरीचिभिः । संजातपल्लवेनैव प्रालंबेन विरसजितः ॥ १९३ ॥

लक्षणाभरणश्रेणौ प्रकोटौ दधतुः श्रियं । मणिवंधनचारुभ्यां कटकाभ्यां सुसंहती ॥ १९३ ॥
 पद्मशुकोपरिन्यस्तकाटिमूत्रेण राजितं । नितवफलकं संध्यादाम्नेवाविनिमृत्तं ॥ १९४ ॥
 सर्वांगुलीषु विन्यस्तं मुद्रिकाभूषणं वरं । नानारत्नपरिष्वक्तचामीकरविनिमित्तं ॥ १९५ ॥
 भक्त्या कृतमिदं देवैः सर्वमंडनयोजनं । त्रैलोक्यमंडनस्यास्य कुतोऽन्यन्मंडनं परं ॥ १९६ ॥
 चंदनेन समालभ्य रोचनाः स्थासकाः कृताः । रेजुस्ते स्फटिकक्षोण्यां कनकांवूदमा हव ॥ १९७ ॥
 उत्तरीयं च विन्यस्तमंशुकं कृतपुष्पकं । अत्यंतनिर्मलं रेजे सतारमिव तन्मभः ॥ १९८ ॥
 पारिजातकंसंतानकुसुमैः परिकल्पितं । पटपदालीपरिष्वक्तं पिनद्धं स्थूलशेखरं ॥ १९९ ॥
 तिलकेन भुवोर्मध्यं सद्गुणेन विभूषितं । तिलकत्वं त्रिलोकस्य विभ्रतश्चारुचेष्टिनः ॥ २०० ॥
 ततस्तं भूषितं संतं त्रिलोकस्य विभूषणं । तुष्टास्तुष्टुश्रुतिस्थं ते देवाः शक्रपुरस्सराः ॥ २०१ ॥
 नष्टधर्मं जगत्यस्मिन्नज्ञानतमसावृते । भ्राम्यतां भव्यसत्त्वानामुदितस्त्वं दिवाकरः ॥ २०२ ॥
 किरणैर्जिनचंद्रस्य विमलैस्तव वाङ्मयैः । प्रबोधं यास्यतीदानीं भव्यसत्त्वकुमुद्वती ॥ २०३ ॥
 भव्यानां तत्त्वदृष्ट्यर्थं केवलानलसंभवः । ज्वालितस्त्वं प्रदीपोसि स्वयमेव जगद्गृहे ॥ २०४ ॥
 पापशत्रुनिघाताय जातस्त्वं सितसायकः । कर्ता भवाटवी दाहं त्वमेव ध्यानवन्दिना ॥ २०५ ॥

पद्मपुराणम् ।

दुष्टेन्द्रियमहानागदमनाय त्वमुद्वृतः । वैततेयो महाबायुः संदेहघनसंपदा ॥ २०६ ॥
 धर्मवृद्धिदुःसंप्राप्तिवृषिता मध्यचातकाः । उन्मुखास्त्वाद्युदीक्षते नाथामृतमहाघनं ॥ २०७ ॥
 नमस्ते त्रिजगद्गीतनितांतामलकीर्तये । नमस्ते गुणपुष्पाय तरेवे कामदायिने ॥ २०८ ॥
 कर्मकाष्ठकुठाराय तीक्ष्णधाराय ते नमः । नमस्ते मोहतुंगाद्रिमंगवज्रात्मने सदा ॥ २०९ ॥
 विध्वजपकाय दुःखघ्नैर्नमस्ते सलिलात्मने । रजःसंगविहीनाय नमस्ते गगनात्मने ॥ २१० ॥
 इति स्तुत्या विधानेन प्रणम्य च पुनः पुनः । तमारोप्य गजं जग्मुरयोध्याभिमुखाः सुराः २११
 मातुरंके ततोलेखः कृत्वा शुच्या जिनाभेकं । विधाय परमानंदं स्वस्थानं ससुरोगमत् ॥ २१२ ॥
 ततस्तमंवरैर्दिव्यैरलंकारैश्च भूषितं । लिप्तं च परमामोदघ्राणहार्यानुलेपनैः ॥ २१३ ॥
 तुष्टाः संवीक्ष्य तनयमंकस्थं जननी तदा । निजच्छायापरिव्यंगपिञ्जरीकृतदिग्मुखं ॥ २१४ ॥
 आलिङ्गती मृदुस्पर्शौ कौतुकव्याप्तमानसा । दुराख्यानपरावस्थामववर्णी सुखार्णवे ॥ २१५ ॥
 अंकप्राप्तेन सा तेन रराज प्रमदोत्तमा । नयोदितेन पूर्वोद्या विभेन सविचर्यथा ॥ २१६ ॥
 नाभिश्च तत्सुतं दृष्ट्वा दिव्यालंकारधारिणं । त्रैलोक्यैश्वर्यसंयुक्तं मेने स्वं परमद्युतिं ॥ २१७ ॥
 सुतभात्रसमासंगसंजातसुखसंपदः । मीलितार्धत्रिभागस्य मनोस्य द्रवतां गतं ॥ २१८ ॥

सुरेन्द्रपूजया प्राप्तः प्रधानत्वं जिनो यतः । ततस्तमृषभाभिर्यां निन्यतुः पितरौ सुतं ॥ २१९ ॥
 तयोरन्योन्यसंबद्धं श्रेम यद्बुद्धिमागतं । तज्जातमधुना बाले पूर्ववच्च तयोरपि ॥ २२० ॥
 करांगुष्टे ततो न्यस्तममृतं वज्रपाणिना । पिबन् क्रमेण संप्राप देहस्योपशयं जिनः ॥ २२१ ॥
 ततः कुमारैर्कथुक्तो वयस्यैरिन्द्रनोदितैः । अनवद्यां चकारासौ क्रीडां पित्रोः सुखावहां ॥ २२२ ॥
 आसनं शयनं यानं भोजनं वसनानि च । चारणादिकमन्यच्च सकलं तस्य शक्रजं ॥ २२३ ॥
 कनीयसैव कालेन परां बुद्धिमवाप सः । मेरुभित्तिसमाकारं विभ्रद्वक्षः समुन्नतं ॥ २२४ ॥
 आशास्तवेरमालानस्तंभसंस्थानतां गतौ । बाहू तस्य समस्तस्य जगतः कल्पपादपौ ॥ २२५ ॥
 उरुदण्डद्वयं दध्रे स्वकांतिकृतवर्चनं । त्रैलोक्यगृहदृष्ट्यर्थं स्तंभद्वयसमुच्छ्रितं ॥ २२६ ॥
 द्वयं बभार तद्वक्त्रमन्योन्यस्य विरोधकं । कांत्या जितनिशानाथं दीप्त्या च जितभास्करं २२७
 करौ तस्यारुणच्छायौ पल्लवादापि कौमलौ । धूलीकारे समस्तानां भूभृतामथ च क्षमौ ॥ २२८ ॥
 निविडः केशसंघातः स्निधोत्यंतं बभूव च । नीलांजनशिलाकारो मूर्द्धि हेमगिरेरिव ॥ २२९ ॥
 धर्मात्मनापि लोकस्य तेन सर्वस्य लोचने । उपमानमतीतेन हते रूपेण शम्भुना ॥ २३० ॥
 तस्मिन्काले ग्रनष्टेषु कल्पवृक्षेष्वशेषतः । अकृष्टपच्यशस्येन मही सर्वा विराजते ॥ २३१ ॥

वाणिज्यव्यवहारेण शिल्पैश्च सहिताः प्रजाः । असावद्धर्ममज्ञायाः पाखण्डैश्च विवर्जिताः ॥ २३२ ॥
 आसीदिक्षुरस्त्रसासामाहारः पद्मसान्वितः । स्वयं छिन्नच्युतः कांतिवीर्योदिकरणक्षमः ॥ २३३ ॥
 सोऽपि कालानुभावेन स्वयं गलति नो यदा । यंत्रनिष्पीडनद्वयं न लोकोनुपदेयतः ॥ २३४ ॥
 पश्यंतोऽपि तदा सस्यं तत्संस्कारविधौ जडाः । धुधा संतापिताः सद्यः प्रजाः व्याकुलतां गताः ॥
 ततः शरणमीयुस्ताः नाभिं संघातमागताः । उज्ज्वेति वचः स्तुत्वा प्रणम्य च महर्तयः ॥ २३५ ॥
 नाथ ! याताः समस्तास्ते ग्रन्थं कल्पपादपाः । धुधा संतापितानस्मांस्त्रायस्व शरणागतान् ॥ २३६ ॥
 भूमिजं फलसंपन्नं किमप्येतच्च दृश्यते । विधिमस्य न जानीमः संस्कारे भक्षणोचितं ॥ २३७ ॥
 स्वच्छंदचारिणामेतद्रोकुलानां स्तनांतरात् । क्षरन् मक्ष्यममक्ष्यं किं कथं चेति वद प्रभो ॥ २३८ ॥
 व्याघ्रसिंहादयः पूर्वं क्रीडास्वालिंगनोचिताः । अधुना त्रासयंत्येते प्रजाः कलहत्तराः ॥ २३९ ॥
 मनोहराणि दिव्यानि स्थलानि जलजानि च । दृश्यंते न तु जानीमः सुखमभिर्यथा भवेत् ॥ २४० ॥
 अतः संस्करणोपायमेतेषां वद देव नः । यतः सुखेन जीवामस्त्वत्प्रसादेन रक्षिताः ॥ २४१ ॥
 एवमुक्तः प्रजाभिः सन्नाभिः कारुण्यसंगतः । जगाद वचनं धीरो वृत्तेर्दर्शनकारणं ॥ २४२ ॥
 उत्पत्तिसमये यस्य रत्नवृष्टिरभूच्चिरं । आगमथ सुरेंद्राणां लोकक्षोभनकारणं ॥ २४३ ॥

महातिशयसंपन्नं तमुपेत्य समं वयं । ऋषभं परिपृच्छामः कारणं जीवनप्रदं ॥ २४५ ॥
तस्य देवस्य लोकेस्मिन्सदृशो नास्ति मानवः । सर्वेषां तमसामंते तस्यात्मा संप्रतिष्ठितः ॥ २४६ ॥
इत्युक्तास्तेन साकं ते नाभेयस्यातिकं गताः । दृष्ट्वा च पितरं देवो विधिं चक्रे यथोचितं ॥ २४७ ॥
उपविष्टस्ततो नाभिर्नाभेयश्च यथासनं । अथैनं स्तोतुमारब्धाः प्रजाः प्रणतिपूर्वकं ॥ २४८ ॥
लोकं सर्वमतिकम्य तेजसा ज्वलितं वपुः । सर्वलक्षणसंपूर्णं तैवेतन्नाथ शोभते ॥ २४९ ॥
गुणैस्तत्र जगत्सर्वं व्याप्तमत्यन्तनिर्मलैः । ब्रह्मादकरणोद्भूतैः शशांककिरणैरिव ॥ २५० ॥
वयं प्रभुं समायाता पितरं तत्र कार्श्रिणः । गुणान् ज्ञानसमुद्भूतान् स चैष तव भाषते ॥ २५१ ॥
सत्त्वं कोपि महासत्त्वो महात्मातिशयान्वितः । एवंविधोपि यं गत्वा निश्चयार्थं निषेवते ॥ २५२ ॥
स त्वमेवंविधो भूत्वा रक्ष नः क्षुत्पीडितान् । उपायस्योपदेशेन सिंहादिभयतस्तथा ॥ २५३ ॥
ततः कृपासमासक्तहृदयो नाभिनंदनः । शशास चरणप्राप्ता बद्धांजलिपुटाः प्रजाः ॥ २५४ ॥
शिल्पानां शतमुद्दिष्टं नगराणां च कल्पनं । ग्रामादिसन्निवेशश्च तथा वेदमादिकारणं ॥ २५५ ॥
क्षत्रित्राणे नियुक्ता ये तेन नाथेन मानवाः । क्षत्रिया इति ते लोके प्रसिद्धिं गुणतो गताः २५६ ॥
चाणिज्यकृषिगोरक्षप्रभृतौ ये निवेशिताः । व्यापारे वैश्यशब्देन ते लोके परिकीर्तिताः ॥ २५७ ॥

पञ्चपुराणम् ।

ये तु श्रुत्वा हतिं प्राप्ता नीचकर्मविधायिनः । शूद्रसंज्ञामवाप्नुस्ते भेदैः प्रेष्यादिभिस्तथा ॥ २५८ ॥
युगं तेन कृतं यस्मादित्यमेतत्सुखादहं । तस्मात्कृतयुगं प्रोक्तं प्रजाभिः प्राप्तसंमदं ॥ २५९ ॥
नाभेयस्य सुनंदाभूत्वंदाच यनिताद्वयं । भरतादय उत्पन्नास्तयोः पुत्रा महोजसः ॥ २६० ॥
श्रुतेन तस्य पुत्राणां गुणसंबंधचारुणा । अभूदलंकृता धोणी नित्यप्राप्तसमुत्सवा ॥ २६१ ॥
तस्यानुपममैश्वर्यं भुञ्जानस्य जगद्गुरोः । प्रयातः सुमहान् कालो नाभेयस्यामितित्वियः ॥ २६२ ॥
अथ नीलांजनाख्यायां नृत्यत्यां सुरयोषिति । इयं तस्य समुत्पन्ना बुद्धिर्वैराग्यकारणं ॥ २६३ ॥
अहो जना विडम्ब्यते परितोषणचेष्टितैः । उन्मत्तचरिताकारैः स्ववपुःखेदकारणैः ॥ २६४ ॥
अत्र कश्चित्पराधीनो लोके भृत्यत्वमागतः । आज्ञां ददाति कश्चिच्च तस्मै गर्वस्खलद्वयः ॥ २६५ ॥
एवं धिगस्तु संसारं यस्मिन्नुत्पाद्यते परः । दुःखमेव सुखाभिरुष्यां नीतं संभूढमानसैः ॥ २६६ ॥
तस्मादिदं परित्यज्य कृत्रिमं क्षयवत्सुखं । सिद्धसौख्यसमावाप्त्यै करोम्याशु विचेष्टितं ॥ २६७ ॥
यावदेवं मनस्तस्य प्रवृत्तं शुभचिन्तने । तावल्लीकांतिकेन्द्रैर्वैरिदमागत्य भाषितं ॥ २६८ ॥
साधु नाथावबुद्धं ते त्रैलोक्ये हितकारणं । विच्छिन्नस्य महाकालो मोक्षमार्गस्य वर्तेते ॥ २६९ ॥
एते विपरिवर्तते भवदुःखमहागर्णवे । उपदेशस्य दातारमंतरेणासुधारिणः ॥ २७० ॥

ब्रजंतु सांप्रतं जीवा देशितेन यथा त्वया । युक्तमध्वयसौख्येन लोकाग्रेव स्थितं पदं ॥ २७१ ॥
 इति तस्य प्रबुद्धस्य स्वयमेव महात्मनः । सुरैरुदाहृता वाचः प्रयाताः पुनरुक्ततां ॥ २७२ ॥
 इति निष्क्रमणे तेन चितिते तदनंतरं । आगताः पूर्ववद्देवाः पुंरंदरपुरस्सराः ॥ २७३ ॥
 आगत्य च सुरैः सर्वैस्तुतः प्रणतिपूर्वकं । चितितं साधु नाथेति भाषितं च पुनः पुनः ॥ २७४ ॥
 ततो रत्नप्रभाजालजटिलीकृतदिग्भुखां । चंद्रांशुनिकराकारप्रचलचारुचामरां ॥ २७५ ॥
 पूर्णचंद्रनिभादर्शकृतशोभां सुबुद्धदां । अर्द्धचंद्रकसंयुक्तामंशुकध्वजभूषितां ॥ २७६ ॥
 दिव्यसृग्भिः कृतामोदां मुक्ताहारविराजितां । सुदर्शनां विमानाभां किंकिणीभिःकृतस्वनां ॥ २७७ ॥
 सुरनाथार्पितस्कंधां देवशिखिपविनिर्मितां । आरुह्य शिविकां नाथो निर्जगाम निजालयात् ॥ २७८ ॥
 ततः शब्देन तूर्याणां नृत्यतां च दिवौकसां । त्रिलोकविवरापूरश्चक्रे प्रतिनिनादिना ॥ २७९ ॥
 ततोऽत्यंतमहाभूत्या भक्त्या देवैः समन्वितः । तिलकाह्वयमुद्यानं संप्राप जिनपुंगवः ॥ २८० ॥
 प्रयाग इति देशोसौ प्रजाभ्योस्मिन् गतो यतः । प्रकृष्टो वा कुतस्त्यागः प्रयागस्तेन कीर्तितः ॥
 आपृच्छन् ततः कृत्वा पित्रोर्विधुजनस्य च । नमः सिद्धेभ्य इत्युक्त्वा श्रामण्यं प्रतिपद्यत ॥ २८१ ॥
 कारैः समं त्यक्त्वा वसनानि महासुनिः । चकारासौ परित्यागं केशानां पंचसृष्टिभिः ॥ २८३ ॥

पञ्चपुराणम् ।

ततो रत्नपटे केशान् प्रतिपद्य सुराधिपः । चिक्षेप मस्तके कृत्वा क्षीरकूपास्वारिणि ॥ २८४ ॥
 महिमानं ततः कृत्वा जिनदीक्षानिमित्तकं । यथा यातं सुरा जग्मुर्मनुष्याश्च विचेतसः ॥ २८५ ॥
 सहस्राणि च चत्वारि नृपाणां स्वामिभक्तितः । तदाकृतमजानंति प्रतिपन्नानि नम्रतां ॥ २८६ ॥
 ततो वर्षाद्विमात्रं स कार्योत्सर्गेण निश्चलः । धराधरद्रवचस्थौ कूर्तेद्रियसमास्थितिः ॥ २८७ ॥
 धातोद्भूता जटास्तस्य रेजुराकुलमूर्तयः । धूमाल्य इव सद्वयानवद्विशक्तस्य कर्मणः ॥ २८८ ॥
 ततः पडपि नो यावन्मासा गच्छति भूयतां । भग्नस्तावदर्सा संघः परीपहमहाभट्टैः ॥ २८९ ॥
 केचिन्निपतिता भूमौ दुःखानिलसमाह्वयः । केचित्सरस्वीर्यत्वादुपविष्टा महीतले ॥ २९० ॥
 कार्योत्सर्गं परित्यज्य गताः केचित्फलाशनं । संतप्तमूर्तयः केचित्प्रविष्टाः ग्रीतलं जलं ॥ २९१ ॥
 केचिन्नागा इवोद्धता त्रिविशुगिरिगह्वरं । परावृत्यभनाः केचित्प्राग्वा जिनभीक्षितुं ॥ २९२ ॥
 मानी तत्र मरीचिस्तु दधत्कापायवाससी । परिव्राद्भासनं चक्रं वल्किभिः प्रत्यवस्थितः ॥ २९३ ॥
 ततः फलादिकं तेषां नम्ररूपेण गृह्णतां । विचैरुर्गेने वाचो दर्शनानां सुधाभुजां ॥ २९४ ॥
 अनेन नम्ररूपेण न वर्तत इदं नृपाः । समाचरितुमत्यर्थं दुःखहेतुरयं हि वः ॥ २९५ ॥
 ततः परिदधुः केचित्पत्राण्यन्ये तु वल्कलं । चर्माणि केचिदन्ये तु वासः प्रथममुज्झितं ॥ २९६ ॥

लज्जिताः स्वेन रूपेण केचित्तु कुशचीवरं । प्राप्यामीभिस्ततस्तृप्तिं फलैः शीतजलेन च ॥२९७॥
 संभूय ते ततो भग्नाः दुर्दशाचारवर्तिनः । विश्रब्धाः कर्तुमारब्धा दूरं कृत्वा प्रधारणं ॥ २९८ ॥
 तेषां केनचिदित्युक्तास्ततो भूपेन ते नृपाः । एतेन कथितं किञ्चित्कस्मैचिद्भवतामिति ॥ २९९ ॥
 नैतेन कथितं किञ्चिदस्मभ्यमिति ते ध्रुवं । ततोऽन्येनोदितं वाक्यमिति भोगाभिलाषिणः ॥३००॥
 उत्तिष्ठत निजान्देशान् ब्रजामोत्र स्थितेन किं । प्राप्नुमः पुत्रदारादिवक्त्रालोकनजं सुखं ॥३०१॥
 अपरेणेति तत्रोक्तं ब्रजामो विह्वला वयं । नहि किञ्चिदकर्तव्यं विद्यतेस्माकमार्तितः ॥ ३०२ ॥
 नाथेन तु विना यातान्निरीक्ष्य भरतो रुपा । मारयिष्यति नोऽवश्यं देशान्वापहरिष्यति ॥३०३॥
 नाभेयो वा पुनर्यस्मिन्काले राज्यं प्रपत्स्यते । तदास्य दर्शयिष्यामो निरुपाः कथमाननं ३०४
 तस्मादत्रैव तिष्ठामो भक्षयंतः फलादिकं । सेवामस्यैव कुर्वाणा भ्राम्यंतः सुखमिच्छया ॥३०५॥
 प्रतिमास्थस्य तस्याथ नमिश्च विनमिस्तथा । तस्थुतः पादयोर्नित्वा भोगयाचनतत्परौ ॥३०६॥
 याच्यमानौ विदित्वा तावासनस्य प्रकंपनात् । आयातो धरणो नाम्ना नागराजस्त्वरान्वितः ३०७
 विकृत्य जिनरूपं स ताभ्यां विद्ये वरं ददौ । प्राप्य विद्ये वरे यातौ विजयार्द्धनगे क्षणात् ॥३०८॥
 योजनानि दशारूढ तत्र विद्या मृदालयाः । नानादेशपुरार्कीर्णाः भोगैर्भोगक्षितैः समाः ॥३०९॥

पद्मपुराणम् ।

उपर्यथ समारूढ्य योजनानि पुनर्देश । गंधर्वकिन्नरादीनां नगराणि सहस्रशः ॥ ३१० ॥
 अतोपि समतिक्रम्य पंचयोजनमंतरं । अर्हन्नवनसंछन्नो भाति नंदीश्वराद्रिवत् ॥ ३११ ॥
 भवनेष्वर्हतां तेषु स्वाध्यायगतचेतसः । मुनयश्चाराणा नित्यं तिष्ठति परमौजसः ॥ ३१२ ॥
 दक्षिणे विजयार्द्रस्य भागे पंचाशदाहिताः । रथनूपुरसंध्याभ्रभृतीनां पुरां ततः ॥ ३१३ ॥
 उत्तरेण तथा षट्तिर्नगराणां निवेशिता । आकाशवह्निमादीनि यानि नामानि विभ्रति ॥ ३१४ ॥
 देशग्रामसमाकीर्णं मण्डवाकारसंकुलं । सखेटकर्षटाटोपं तत्रैकैकं पुरोत्तमं ॥ ३१५ ॥
 उदारगोपुराटालं हेमप्राकारतोरणं । वायुद्यानसमाकीर्णं स्वर्गमोगोत्सवप्रदं ॥ ३१६ ॥
 अकृष्टसर्वसस्याढ्यं सर्वपुष्पफलदुर्गं । सर्वैषधिषमाकीर्णं सर्वकामप्रसादनं ॥ ३१७ ॥
 भोगभूमिसमं शश्वद्राजते यत्र भूतलं । मधुक्षीरपृष्ठादीनि बहूते तत्र निज्झराः ॥ ३१८ ॥
 सरोसि पद्मयुक्तानि हंसादिकलितानि च । मणिक्कांचनसोपानाः स्वच्छमिष्टमधूदकाः ॥ ३१९ ॥
 सरोरुहरजच्छन्ना विरेजुस्त्वत्र दीर्घिकाः । सवत्सकामधेनूनां संपूर्णदुसमत्विपां ॥ ३२० ॥
 मुवर्णसुरश्रृंगाणां संघाः शालासु तत्र च । नेत्रानंदकरीणां च वसंति यत्र धेनवः ॥ ३२१ ॥
 यासां वचश्च मूत्रं च सुगंधं तु सरश्चकवत् । कांतिवीर्यप्रदं तासां पयः केनोपमीयते ॥ ३२२ ॥

नीलनीरजवर्णानां तथा पद्मसमत्विषां । महिषीणां सपुत्राणां सर्वासामत्र पंक्तयः ॥ ३२३ ॥
 धान्यानां पर्वताकाराः पत्यौघाः क्षयवर्जिताः । वायुद्यानपरिक्षिप्ताः प्रासादाश्च महाप्रभाः ३२४
 रेणुकंटकनिर्मुक्ताः रथ्यामार्गाः सुखावहाः । महातरुकृतच्छायाः प्रपाः सर्वरसान्विताः ॥ ३२५ ॥
 मासांश्च चतुरस्तत्र श्रोत्रानंदकरध्वनिः । देशे काले च पर्जन्यः कुरतेऽमृतवर्षणं ॥ ३२६ ॥
 हिमानिलविविनिर्मुक्तो हेमंतः सुखभागिनां । यथेप्सितपरिप्राप्तवाससां साधु वर्तते ॥ ३२७ ॥
 मुदुतापो निदाघेपि शंकावानिव भास्करः । नानारत्नः प्रभाक्रांतो बोधकः पद्मसंपदां ॥ ३२८ ॥
 ऋतवोन्येपि चेतःस्थवस्तुसंप्रापणोचिताः । नीहारादिविनिर्मुक्ताः शोभन्ते निर्मला दिशः ॥ ३२९ ॥
 न कश्चिदेकदेशोपि तस्मिन्नस्त्यमुखालयः । रमतं सततं सर्वा भोगभूमिष्विव प्रजाः ॥ ३३० ॥
 योषितः सुकुमारांगाः सर्वाभरणभूषिताः । इंगितज्ञानकुशलाः कीर्तिश्रीहीदृष्टिप्रभाः ॥ ३३१ ॥
 काचित्कमलगर्भाभा काचिदिदीवरप्रभा । काचिच्छिरीषसंकाशा काचिद्विद्युत्समद्युतिः ॥ ३३२ ॥
 नंदनस्येव वातेन निर्मितास्ताः सुगंधतः । वसंतादिव संभूताश्चारुण्यविभूषणात् ॥ ३३३ ॥
 चंद्रकर्मातिविविनिर्माणशरीरा इव चापराः । कुर्वन्ति सततं रामा निजज्योत्स्ना सरस्तरं ॥ ३३४ ॥
 त्रिवर्णनेत्रशोभिभ्यो गत्या हंसवधूसमाः । पीनस्तन्यः कुशोदर्यः सुरस्त्रीसमविभ्रमाः ॥ ३३५ ॥

पुण्याणां पंचवर्णानां दृष्टीश्च प्रमथाधिपाः । अहोदानमहोदानमित्युक्त्वा वदन्मुमुदा ॥ १८ ॥
 अनिलोतिसुखस्पर्शो दिशः सुरभयन् वयो । पूरयंती नमोभागं वसुधारा पपात च ॥ १९ ॥
 संव्रातः सुरसन्मानं त्रिजगद्दिस्मयप्रदं । पूजितो भरतस्यापि श्रेयान् ग्रीतिसमुत्कटं ॥ २० ॥
 अथ प्रवर्तते कृत्वा पाणिपात्रव्रतस्य सः । शुभधानं समाविष्टो भूयोपि विजितोद्विजः ॥ २१ ॥
 व्रतस्तस्य सितध्यानावगते मोहे परित्यजं । उत्पन्नं केवलज्ञानं लोकालोकावलोकनं ॥ २२ ॥
 तेनैव च समं जातं तेजसो मंडलं महत् । कालस्य विक्रमज्जदं रात्रिचाससंभवं ॥ २३ ॥
 तद्देशे विपुलस्कंधो रत्नपुष्परलंकृतः । अशोकपादपोभूच विकसद्रक्तपल्लवः ॥ २४ ॥
 प्रकीर्णो सुमनोवृष्टिरामोदाकृष्टपद्पदा । नमस्थैर्मरुर्नोनालूपसंभवगामिनी ॥ २५ ॥
 महादंष्ट्रभयो नेदुः क्षुब्धसागरनिःस्वनाः । अदृष्टविग्रहैर्देवराहताः कल्पलवैः ॥ २६ ॥
 यक्षौ पद्मपलाशाक्षौ सर्वालंकारभूषितौ । चालयांचक्रतुः स्वीरं चाभरे चंद्रहासिनी ॥ २७ ॥
 मेरुमस्तकसंकाशं मुकुटं भूमियोपितः । सिंहासनं समुत्पन्नं कराहततद्विवाकरं ॥ २८ ॥
 त्रिलोकीविभुताचिन्हं मुक्ताजालकभूषितं । छत्रत्रयं समुद्रभूतं तस्यैव विमलं यशः ॥ २९ ॥
 सिंहासनस्थितस्यास्य सरणं समवान्वितं । ग्रासस्य गदितुं शोभां केवली केवलं प्रभुः ॥ ३० ॥

ततस्तमवाधिज्ञानादवगम्य सुराधिपाः । वंदितुं सपदि प्राप्ताः परिवारसमन्विताः ॥ ३१ ॥
 ख्यातो वृषभसेनोऽस्य संजातो गणभृत्ततः । अन्ये च श्रमणा जाता महावैराग्ययोगिनः ॥ ३२ ॥
 यथास्थानं ततस्तेषु सरणे समवान्विते । यत्यादिषु निविष्टेषु गणेशेन प्रचोदितः ॥ ३३ ॥
 छादयन्तीं स्वनदेन देवदुन्दुभिनिःस्वनां । जगाद भगवान् वाचं तत्त्वार्थपरिशिसिनीं ॥ ३४ ॥
 अस्मिन्निबुवने कृत्स्ने जीवानां हितमिच्छतां । शरणं परमो धर्मस्तस्माच्च परमं सुखं ॥ ३५ ॥
 सुखार्थं चेष्टितं सर्वं तच्च धर्मनिमित्तकं । एवं ज्ञात्वा जना यत्नात्कुरुध्वं धर्मसंग्रहं ॥ ३६ ॥
 वृष्टिर्विना कुतो मेधैः क सस्यं बीजवर्जितं । जीवानां च विना धर्मात्सुखमुत्पद्यते कुतः ॥ ३७ ॥
 गंतुकामो यथा पंगुर्मूको वक्तुं समुद्यतः । अंधो दर्शनकामश्च तथा धर्माद्वैते सुखं ॥ ३८ ॥
 परमाणोः परं स्वल्पं न चान्यन्नभसो महत् । धर्मादन्यश्च लोकेऽस्मिन्सुहृन्नास्ति शरीरिणः ॥ ३९ ॥
 मनुष्यभोगः स्वर्गश्च सिद्धसौख्यं च धर्मतः । प्राप्यते यत्तदन्येन व्यापारेण कृतेन किं ॥ ४० ॥
 अहिंसा निर्मलं धर्मं सेवते ये विपश्चितः । तेषामेवोर्द्ध्वगमनं याति तिर्यगथोन्यथा ॥ ४१ ॥
 यद्यप्युर्ध्वं तपःशक्त्या ब्रजेयुः परलिगिनः । तथापि किंकरा भूत्वा ते देवान्समुपासते ॥ ४२ ॥
 देवदुर्गतिदुःखानि प्राप्य कर्मवशात्ततः । स्वर्गच्युताः पुनस्तिर्यग्योनिमायांति दुःखिनः ॥ ४३ ॥

पञ्चपुराणम् ।

सम्यग्दर्शनमपन्नाः स्वभ्यस्तजिनशासनाः । दिवं गत्वा न्युता बोधिं प्राप्य यांति परं शिवं ४४
 सागराणां यतीनां च धर्मोमी द्विविधः स्मृतः । तृतीयं ये तु मन्यन्ते दग्धास्ते मोहवन्दिना ४५
 अणुव्रतानि पंच स्युः त्रिप्रकारं गुणव्रतं । शिक्षाव्रतानि चत्वारि धर्मोयं गृहसेविनां ॥ ४६ ॥
 सर्वारम्भपरित्यागं कृत्वा देहेऽपि निःस्पृहाः । कालधर्मेण संयुक्ता गतिं ते यांति शोभतां ॥ ४७ ॥
 महाव्रतानि पंच स्युस्तथा समितयो मताः । गुप्तयस्तिस्त्र उद्दिष्टा धर्मोयं व्योमवाससां ॥ ४८ ॥
 धर्मोणानेन संयुक्ताः शुभमध्यानपरायणाः । यांति नाकं च मोक्षं च हित्वा व्रतिकल्लवरं ॥ ४९ ॥
 येषि ज्ञातस्वरूपाणां परमब्रह्मचारिणां । स्तुतिं कुर्वन्ति भावेन तेषि धर्ममवाप्नुयुः ॥ ५० ॥
 तेन धर्मग्रन्थायेन कुर्वन्ति न व्रजन्ति ते । लभन्ते बोधिलाभं च मुच्यन्ते येन किल्बिषात् ॥ ५१ ॥
 इत्यादि देवदेवेन भाषितं धर्ममुत्तमं । श्रुत्वा देवमनुव्याथ परमं मोदमागताः ॥ ५२ ॥
 केचित्सम्यग्मतिं भेजुर्गृहीधर्ममथापरं । अनगारव्रतं केचित्स्वशक्तेरनुगामिनः ॥ ५३ ॥
 ततः समुद्यताः गंतुं जिन्नं नत्वा सुरासुराः । स्तुत्वा च निजधामानि गता धर्मविभूषिताः ॥ ५४ ॥
 यं यं देशं स सर्वज्ञः प्रयाति गतियोगतः । योजनानां शतं तत्र जायते स्वर्गविभ्रमं ॥ ५५ ॥
 स भ्रमन् बहुदेशेषु भव्यराशीनुपागतान् । रवितयदानेन संसारादुदतीतरन् ॥ ५६ ॥

तस्यासीद्गणपालानामशीतिश्चतुरुत्तरा । सहस्राणि च तावति साधूनां च तपोभृतां ॥ ५७ ॥
 अत्यंतशुद्धचित्तास्ते रविचंद्रसमप्रभाः । एभिः परिवृतः सर्वां जिनो विहरते महीं ॥ ५८ ॥
 चक्रवर्तिश्रियं तावत्प्राप्तो भरतभूपतिः । यस्य क्षेत्रमिदं नाम्ना जगत्प्रकटतां गतं ॥ ५९ ॥
 ऋषभस्य शतं पुत्रास्तेजस्क्रांतिसमन्विताः । भ्रमणव्रतमास्थाय संप्राप्ताः परमं पदं ॥ ६० ॥
 तन्मध्ये भरतश्चक्री बभूव प्रथमो भुवि । विनीतानगरे रम्ये साधुलोकनिषेविते ॥ ६१ ॥
 अक्षया निधयस्तस्य नवरत्नादिसंभृताः । आकराणां सहस्राणि नवतिनवसंयुताः ॥ ६२ ॥
 त्रयं सुरभिकोटीनां हलकोटिस्तथोदिताः । चतुर्भिरधिकाशीतिलक्षाणां वरदंतिनां ॥ ६३ ॥
 कोट्यश्चाष्टौदशोद्दिष्टा वाजिनां वातरंहसां । द्वात्रिंशच्च सहस्राणि पार्थिवानां महौजसां ॥ ६४ ॥
 तावत्येव सहस्राणि देशानां पुरसंपदां । चतुर्दश च रत्नानि रक्षितानि सदा सुरैः ॥ ६५ ॥
 पुरं ग्रीणां सहस्राणि नवतिः पट्टभिरन्विताः । ऐश्वर्यं तस्य निःशेषं गदितुं नैव शक्यते ॥ ६६ ॥
 पौतनाख्ये पुरे तस्य स्थितो बाहुवली नृपः । प्रतिकूलो महासत्त्वस्तुल्योत्पादकमानसः ॥ ६७ ॥
 तस्य युद्धाय संप्राप्तो भरतश्चक्रगर्वितः । सैन्येन चतुरंगेण छादयन्धरणीतलं ॥ ६८ ॥
 तयोर्गजघटाटोपसंधहरवसंकुलं । संजातं प्रथमं युद्धं बहुसत्त्वक्षयावहं ॥ ६९ ॥

पद्मपुराणम् ।

अथोषाच विहस्यैवं भरतं चाहुलिक्रमी । किं वराकेन लोकेन निहतेनामुनाद्ययोः ॥ ७० ॥
यदि निःस्पंदया दृष्टया भवताहं पराजितः । ततो निजितपद्मास्मि दृष्टियुद्धे प्रवर्त्यतां ॥ ७१ ॥
दृष्टियुद्धे ततो भग्नस्तथा बाहुरणादिषु । वधार्थं भरतो आतुश्चक्रत्नं विमृष्टवान् ॥ ७२ ॥
तत्तस्यांत्यशरीरत्वादक्षमं विनिपातने । तस्यैव पुनरायातं मर्मापं विफलक्रियं ॥ ७३ ॥
ततो आत्रा समं वैरमवबुध्य महामनाः । संप्राप्तो भोगवैराग्यं परमं भुजविक्रमी ॥ ७४ ॥
संसृज्य सततो भोगान् भूत्वा निर्वस्त्रभूषणः । वर्षं प्रतिमया तस्यो मेरुवन्निःप्रकंपकः ॥ ७५ ॥
बलमर्काविवरोघातैरत्युग्रैः समहोरगैः । न्यामार्दीनां च बह्वीभिः वेष्टितः प्राप कैवलं ॥ ७६ ॥
ततः शिवपदं प्रापदायुषः कर्मणः श्रये । ग्रथमं गोचसर्पिण्यां मुक्तिमार्गं व्यशोधयत् ॥ ७७ ॥
भरतस्त्वकरोद्राज्यं कंटकैः परित्यजितं । पद्मभिर्मार्गेण विभक्तायां सर्वस्यां भरतक्षितौ ॥ ७८ ॥
विद्याधरपुराकारा ग्रामाः सर्वमुखाग्रहाः । देवलोकप्रकाराश्च पुरः परमसंपदः ॥ ७९ ॥
देवा इव जनास्तेषु रेजुः कृतयुगे सदा । मनोविषयसंप्राप्तविचित्रांबरभूषणाः ॥ ८० ॥
देशा भोगश्च तुल्या लोकपालोपमा नृपाः । अप्वरः सद्यो नार्यो मदनावासभूमयः ॥ ८१ ॥
एवमेकावयवायां पृथिव्यां भरताधिपः । आर्बुदल इव स्वर्गे भुंक्ते कर्मफलं शुभं ॥ ८२ ॥

रक्षितं यस्य यक्षाणां सहस्रेण प्रयत्नतः । सर्वद्रियमुखं रत्नं सुभद्राख्यं विराजते ॥ ८३ ॥
 पंचपुत्रशतान्यस्य धैरिदं भरताढ्यं । क्षेत्रं विभागतो भुक्तं पित्रा दत्तमकंटकं ॥ ८४ ॥
 अथैवं कथितं तेन गौतमेन महात्मना । श्रेणिकः पुनरप्याह वाक्यमेतत्कुतूहली ॥ ८५ ॥
 वर्णत्रयस्य भगवन्संभवो मे त्वयोदितः । उत्पत्तिं सूत्रकंठानां ज्ञातुमिच्छामि सांग्रतं ॥ ८६ ॥
 प्राणिघातादिकं कृत्वा कर्म साधु जुगुप्सितं । परं वहंत्यमी गर्वं धर्मप्राप्तिनिमित्तकं ॥ ८७ ॥
 तदेषां विपरीतानां उत्पत्तिं वक्तुमर्हसि । कथं चैषां गृहस्थानां भक्तो लोकः प्रवर्तते ॥ ८८ ॥
 एवं प्रष्टो गणेशोसाविदं वचनमब्रवीत् । कृपांगनापरिष्वक्तहृदयोद्गतमत्सरः ॥ ८९ ॥
 श्रेणिक श्रूयतामेषां यथा जातः समुद्भवः । विपरीतप्रवृत्तीनां मोहावष्टब्धचेतसां ॥ ९० ॥
 साकेतनगरासन्ने प्रदेशे प्रथमो जिनः । आसांचक्रेऽन्यदा देवस्तिर्यग्मानववेष्टितः ॥ ९१ ॥
 ज्ञात्वा तं भरतस्तुष्टो ग्राहयित्वा सुसंस्कृतं । अन्नं जगाम यत्पर्यं बहुभेदप्रकल्पितं ॥ ९२ ॥
 प्रणम्य च जिनं भक्त्या समस्तांश्च दिग्भरान् । भ्रमौ करद्वयं कृत्वा वाणीमेतां प्रभाषत ॥ ९३ ॥
 प्रसादं भगवंतो मे कर्तुमर्हथ याचिताः । प्रतीच्छत मया भिक्षां शोभनामुपपादितां ॥ ९४ ॥
 इत्युक्ते भगवानाह भरतेयं न कल्पते । साधूनामीदृशी भिक्षा या तदुद्देशसंस्कृता ॥ ९५ ॥

पद्मपुराणम् ।

एते हि तृष्णया मुक्ता निजितेन्द्रियशत्रवः । विधायापि बहून्मासानुपवासं महागुणाः ॥ ९६ ॥
 भिक्षां परगृहे लब्धां निर्दोषां मानमास्थिताः । भुञ्जते प्राणधृत्यर्थं प्राणा धर्मस्य हेतवः ॥ ९७ ॥
 धर्मं चरन्ति मोक्षार्थं यत्र पीडा न विद्यते । कथञ्चिदपि सत्त्वानां सर्वेषां सुखच्छितां ॥ ९८ ॥
 श्रुत्वा तद्वचनं सम्राडचित्तयदिदं चिरं । अहो वत महाकष्टं जनेश्वरमिदं व्रतं ॥ ९९ ॥
 निष्ठति सुनयो यत्र स्वस्मिन् देहेऽपि निःस्पृहाः । जातरूपधरा धीराः शान्तप्रशममूर्तयः ॥ १०० ॥
 इदानीं भोजयाम्येतान्सागरव्रतमाश्रितान् । लक्षणं हेमवृक्षेण कृत्स्नेनमहाधसा ॥ १०१ ॥
 प्रक्षामसन्त्यदप्येभ्यो दानं यच्छामि भक्तितः । कनीयान्मुनिधर्मस्य धर्मोऽमीभिः समाश्रितः ॥ १०२ ॥
 सम्यग्दृष्टिजनं सर्वं ततोऽसौ धरणीतले । न्यमन्त्रयन्महावैभवं पुण्यैः स्वस्य सस्मृतैः ॥ १०३ ॥
 महान्कलकलो जातः सर्वस्यामन्त्रनां ततः । भो भो नरा महादानं भरतः कर्तुमुद्यतः ॥ १०४ ॥
 उत्तिष्ठताशु गच्छामो वस्त्ररत्नादिकं धनं । आनयामो नरा ह्येवं प्रेषितास्तेन सादराः ॥ १०५ ॥
 उक्तमन्यैरिदं तत्र पूजयत्येव सम्मतान् । सम्यग्दृष्टिजनान् राजा गमनं तत्र नो वृथा ॥ १०६ ॥
 ततः सम्मग्दृष्टो याता हर्षं परममागताः । समं पुनः कलत्रैश्च पुरुषा विनयस्थिताः ॥ १०७ ॥
 मिथ्यादृष्टोऽपि संग्राप्ता मायया वसुतृष्णया । भयनं राजराजस्य शक्रप्रासादसन्निभं ॥ १०८ ॥

अगणोप्तयवत्रीहिमुद्रमापाङ्कुरादिभिः । उच्चित्यलक्षणैः सर्वान्सम्यग्दर्शनसंस्कृतान् ॥ १०९ ॥
 अलक्षयत्सरत्नेन सूत्रचिन्हेन चारुणा । चामीकरमयेनासौ प्रावेशयदथो गृहं ॥ ११० ॥
 मिथ्यादृशोपि तृष्णात्तश्चितया व्याकुलीकृताः । जल्पतो दीनवाक्यानि प्रविष्टाः दुःखसागरं ॥ १११ ॥
 ततो यथेप्सितं दानं श्रावकेभ्यो ददौ नृपः । पूजितानां च चितेत्यं तेषां जाता दुरात्मनां ॥ ११२ ॥
 वयं केपि महापूता जगते हितकारिणः । पूजिता यन्नरेद्रेण श्रद्धयात्यंततुंगया ॥ ११३ ॥
 ततस्ते तेन गर्वेण समस्ते धरणीतले । प्रवृत्ता याचितुं लोकं दृष्ट्वा द्रव्यसमन्वितं ॥ ११४ ॥
 ततो मतिसमुद्रेण भरताय निवेदितं । यथाद्येति मया जैने वचनं सदसि श्रुतं ॥ ११५ ॥
 वर्द्धमानजिनस्यांते भविष्यंति कलौ युगे । एते ये भवता सृष्टाः पाण्डिनो महोद्धताः ॥ ११६ ॥
 प्राणिनो मारयिष्यंति धर्मबुद्ध्या विमोहिताः । महाकषायसंयुक्ताः सदा पापक्रियोद्यताः ॥ ११७ ॥
 कुग्रंथं वेदसंज्ञं च हिंसाभाषणतत्परं । वक्ष्यंति कर्तुर्निमुक्तं मोहयंतोखिलाः प्रजाः ॥ ११८ ॥
 महारंभेषु संसक्ताः प्रतिग्रहपरायणाः । करिष्यंति सदा निंदां जिनभाषितशासने ॥ ११९ ॥
 निग्रंथमग्रतो दृष्ट्वा क्रोधं यास्यंति पापिनः । उपद्रवाय लोकस्य विषष्टाङ्कुरा इव ॥ १२० ॥
 तच्छ्रुत्वा भरतः क्रुद्धः तान्सर्वान् हंतुमुद्यतः । त्रासितास्ते ततस्तेन नाभेयं शरणं गताः ॥ १२१ ॥

पद्मपुराणम् ।

यस्मान्मा हननं पुत्र कापीरिति निवारितः । ऋषभेण ततो याता 'माहना' इति ते श्रुति ॥ १२२ ॥
 रथितारसे यतस्तेन जिनेन शरणगतः । त्रातरमिद्रमित्युच्चस्तत्तलं विबुधा जगुः ॥ १२३ ॥
 ये च ते प्रथमं भद्रा नृपा नाथानुगामिनः । व्रतांतरममी चक्रुः स्वबुद्धिपरिकल्पितं ॥ १२४ ॥
 तेषां शिष्याः प्रशिष्याश्च मोहयंतः कुरुतुभिः । जगद्गर्वपरायचाः कुशास्त्राणि प्रचक्रिरे ॥ १२५ ॥
 भृगुरंगोगिरा वन्हिः कपिलोत्रिविंदस्तथा । अन्ये च बहवोऽज्ञानाज्जाता वत्कलतापसाः ॥ १२६ ॥
 स्त्रियं दृष्ट्वा कुचिचास्ते पुष्टिगं प्राप्तविक्रियं । पिदधुर्मोहसंछन्नाः कोपीनेन नराधमाः ॥ १२७ ॥
 सूत्रकंठाः पुरा तेन ये सृष्टाश्चक्रवर्तिना । वीजवत्यमृतास्तेन संतानेन महीतले ॥ १२८ ॥
 प्रस्तायगतमेतत्ते कथितं द्विजकल्पनं । इदानीं प्रकृतं वक्ष्ये राजन् शृणु समाहितः ॥ १२९ ॥
 अथास्मां लोकमुत्तार्य प्रभूतं भवमागतात् । कैलाशशिखरे प्राप निर्धृतिं नाभिनंदनः ॥ १३० ॥
 ततो भरतराजोऽपि प्रव्रज्यां प्रतिपन्नवान् । साम्राज्यं तृणवत्यवत्या लोकविस्मयकारणं ॥ १३१ ॥
 सित्यधिकासेयं ते, श्रेणिक गदितः समासतस्तेन । वंशाधिकारमधुना पुरुषरवे विद्वि सादरं वच्मि ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते श्रुपभमाष्टात्म्याभिधानं नाम चतुर्थ पर्व ।

अथ पंचमं पर्व ।

जगत्प्रस्मिन्महावंशाश्चत्वारः प्रथिता नृप । एषां रहस्यसंयुक्ताः प्रभेदा बहुधादिताः ॥ १ ॥
 इक्ष्वाकुः प्रथमस्तेषामुन्नतो लोकभूषणः । ऋषिवंशो द्वितीयस्तु शशांकरनिर्मलः ॥ २ ॥
 विद्याभूतां तृतीयस्तु वंशोत्थं तमनोहरः । हरिवंशो जगत्ख्यातश्चतुर्थः परिकीर्तितः ॥ ३ ॥
 तस्यादित्ययशाः पुत्रो भरतस्योदपद्यत । ततः सितयशा जातो वलांकस्तस्य चाभवत् ॥ ४ ॥
 जज्ञे च सुचलस्तस्मात्तत्तथापि महाबलः । तस्मादतिबलो जातस्ततश्चामृतशब्दितः ॥ ५ ॥
 सुभद्रः सागरो भद्रो रवितेजास्तथा शशी । प्रभूततेजाः तेजस्वी तपनोऽथ प्रतापवान् ॥ ६ ॥
 अतिवीर्यः सुवीर्यश्च तथोदितपराक्रमः । महेंद्रविक्रमः सूर्य इन्द्रद्युम्नो महेंद्रजित् ॥ ७ ॥
 प्रभुर्विभुरविध्वंसो वीरभीर्दृष्टमध्वजः । गरुडांको मृगांक्षत्र तथान्ये पृथिवीभूतः ॥ ८ ॥
 राज्ञ्यं सुतेषु निक्षिप्य संसारार्णवभरिवः । शरीरेष्वपि निःसंगा निर्ग्रथव्रतमाश्रिताः ॥ ९ ॥
 अथमादित्यवंशस्ते कथितः क्रमतो नृपः । उत्पत्तिः सोमवंशस्य सांप्रतं परिकीर्त्यते ॥ १० ॥
 ऋषभस्याभवत्पुत्रो नाम्ना बाहुबलीति यः । ततः सोमयशा नाम सौम्यः सूनुर्जायत ॥ ११ ॥
 ततो महाबलो जातस्ततोऽस्य सुबलोभवत् । स्मृतो भुजवली तस्मादेवमाद्या नृपाधिपाः ॥ १२ ॥

पञ्चपुराणम् ।

शुश्रूषंशसमुत्पन्नाः क्रमेण सितचेष्टिताः । श्रामण्यमनुभूयाशु संग्राप्ताः परमं पदं ॥ १३ ॥
 केचिन्नु तनुकर्माणो भुजानास्तपसः फलं । स्वर्गे चक्षुरवस्थानमासन्नभवनिर्गमाः ॥ १४ ॥
 एष ते सोमवंशोऽपि कथितः पृथिवीपते । ब्रह्माधरमतो वंशं कथयामि समासतः ॥ १५ ॥
 नमैर्विद्याधरद्रस्य रत्नमाली सुतोभवत् । रत्नवज्रस्ततो ज्ञातस्ततो रत्नरथोभवत् ॥ १६ ॥
 रत्नचित्रोभवत्तस्माज्जातधरयस्ततः । जज्ञेऽतो वज्रसंघाल्यो वज्रमेनश्रुतिस्ततः ॥ १७ ॥
 उद्भूतो वज्रदंष्ट्रोस्ततो वज्रवज्रोभवत् । वज्रायुधश्च वज्रश्च सुवज्रो वज्रभृत्तथा ॥ १८ ॥
 वज्रामो वज्रबाहुश्च वज्राङ्को वज्रसंज्ञकः । वज्रास्यो वज्रपाणिश्च वज्रजातुश्च वज्रवान् ॥ १९ ॥
 विद्युन्मुखः सुवक्रश्च विद्युद्दंष्ट्रश्च तत्सुतः । विद्युत्वान् विद्युदामश्च त्रिद्युद्गोथ वैद्युतः ॥ २० ॥
 इत्याद्या बहवः शूरा विद्याधरपुराधिपाः । गता दीर्घेण कालेन चेष्टितोचितमाश्रमं ॥ २१ ॥
 सुतेषु प्रभुतां न्यस्य जिनदीक्षापुपाश्रिताः । हित्वा द्वेपं च रागं च केचित्सिद्धिमुपागताः ॥ २२ ॥
 केचिद्विनाशमप्राप्ते समस्ते कर्मबंधने । संकल्पकृतसान्निध्यं मुरभोगमभुजत ॥ २३ ॥
 केचिन्नु कर्मपाशेन बद्धाः स्नेहगरीयसा । तत्रैव निधनं याता वागुरायां मृगा इव ॥ २४ ॥
 अथ विद्युद्दंष्ट्रो नाम्ना प्रभुः श्रेण्योर्द्वयोरपि । विद्यावलसमुन्नद्धो बभूवोन्नतविक्रमः ॥ २५ ॥

अन्यदा स गतोऽपश्यद्विदेहं गगनस्थितः । निर्ग्रथं योगमारूढं शैलनिश्चलविग्रहं ॥ २६ ॥
 स्थापितस्तेन नीत्वासौ नाम्ना पंचगिरौ गिरौ । कुरुध्वं बधमस्येति विद्यावंतश्च चोदिताः ॥ २७ ॥
 तस्य लोष्टुभिरन्यैश्च हन्यमानस्य योगिनः । बभूव समचित्तस्य संक्लेशो न मनांगपि ॥ २८ ॥
 ततोस्य सहमानस्य संजयंतस्य दुःस्सहं । उपसर्गं, समुत्पन्नं केवलं सर्वभासनं ॥ २९ ॥
 धरणेन ततो विद्या हुता विद्युद्दृढस्थिताः । ततोसौ हुतविद्यः सन् ययाबुपशमं परं ॥ ३० ॥
 ततो नया पुनर्लब्धा विद्यानेन व्यवस्थया । प्रणतेनांजलिं कृत्वा संजयंतस्य पादयोः ॥ ३१ ॥
 तपः क्लेशेन भवतां विद्याः सेत्स्यंति भूरिणा । सिद्धा अपि तथासत्यः छेदं यास्यंति दुःकृतात् ॥
 अर्हद्विषसनाथस्य चैतस्योपरि गच्छतां । साधूनां च प्रमादेपि विद्या न क्षयंति वः क्षणात् ॥ ३३ ॥
 धरणेन ततः पृष्टः संजयंतः कुतूहलात् । विद्युद्दृढेन भगवन् कस्मादेवं विचेष्टितं ॥ ३४ ॥
 उवाच भगवानेवं संसारेस्मिन् चतुर्गतौ । आम्यन्नहं समुत्पन्नो ग्रामे शकटनामनि ॥ ३५ ॥
 वणिग्वितकरो नाम्ना प्रियवादी दयान्वितः । स्वभावाजर्वसंपन्नः साधुसेवापरायणः ॥ ३६ ॥
 कालधर्मं ततः कृत्वा राजा श्रीवर्द्धनाह्वयः । अभवत्कुमुदावत्यां व्यवस्थापालनोद्यतः ॥ ३७ ॥
 ग्रामे तत्रैव विप्रोभूत्स कृत्वा कुत्सितं तपः । कुदेवोत्र ततश्चुत्वा राज्ञः श्रीवर्द्धनस्य तु ॥ ३८ ॥

पद्मपुराणम् ।

ख्यातो चन्दिशिमो नाम्ना सत्यवादीति विथुतः । अभूत्पुरोहितो रौद्रो गुप्ताकार्यकरो महान् ॥ ३९ ॥
यणियिमदत्तस्य स च द्रव्यमपान्नुत । राज्ञा द्यूतं ततः कृत्वा निजितः सौगुलीयकं ॥ ४० ॥
तेनाभिज्ञानदानेन दास्या गत्वा तदालयं । उपनीतानि रत्नानि चाणिजे दुःखयतिने ॥ ४१ ॥
ततो गृहीतमर्वस्यः सलीकृत्य द्विजाधमः । पुतो निर्वीयितो दीनस्तपः परममाचरन् ॥ ४२ ॥
मृत्वा कल्यं स माहर्द्रं प्राप्तस्तस्मान्परिव्युतः । सेचराणामधीशोयमभूद्विद्युद्दृढद्वयनिः ॥ ४३ ॥
श्रीवर्द्धनस्तपः कृत्वा मृत्वा कल्पमुपागतः । संजयंतश्रुतिजाता विदेहेहं ततश्च्युतः ॥ ४४ ॥
तेन दोषानुबंधेन दृष्ट्वा मां क्रोधमूर्छितः । उपसर्गं व्याधादेप कर्मणां वधनां गतः ॥ ४५ ॥
योसौ नियमदत्तोभूत्स कृत्वा तपसार्जने । राजा नागकुमाराणां जातस्त्वं शुभमानसः ॥ ४६ ॥
अथ विद्युद्दृढस्याभून्नाम्ना दृढरथः सुतः । तत्र राज्यं स निक्षिप्य तपः कृत्वा गतो दिवं ॥ ४७ ॥
अश्वधर्मोभवत्तस्मादध्यायुरभवत्ततः । अश्वध्वजस्ततो जातस्ततो पवनमोभवत् ॥ ४८ ॥
पद्ममाली ततोभूतोऽभवत्पद्मरथस्ततः । सिंहयानो मृगधर्मो मेघास्त्रः सिंहसुप्रभुः ॥ ४९ ॥
सिंहकेतुः शशांकास्यध्वंशहृद्यंद्रशेखरः । इंद्रचंद्रश्यामिल्यौ चक्रधर्मौ तदायुधः ॥ ५० ॥
चक्रध्वजो मणिग्रीवो मण्यंको मणिमासुरः । मणिस्यंदनमण्यास्यौ विचोष्ठो लविताधरः ॥ ५१ ॥

रक्तोष्ठो हरिचंद्रश्च पूश्चंद्रः पूर्णचंद्रमाः । बालेंदुश्चंद्रमश्चूडो व्योमैन्दुरुडुपातनः ॥ ५२ ॥
एकचूडो द्विचूडश्च त्रिचूडश्च ततोभवत् । वज्रचूडस्ततस्तस्माद्भूरिचूडार्कचूडकौ ॥ ५३ ॥
तस्माद्ब्रह्मजटीजातो ब्रह्मतेजास्ततोभवत् । ब्रह्मवैश्वमन्येपि कालेन क्षयमागताः ॥ ५४ ॥
पालभित्वा श्रियं केचिन्यस्य पुत्रेषु तां पुनः । कृत्वा कर्मक्षयं याताः सिद्धैरव्यासितां महीं ५५
एवं वैशाधरोयं ते राजन् वंशः प्रकीर्तितः । अवतारो द्वितीयस्य युगस्यातः प्रचक्ष्यते ॥ ५६ ॥
अस्य नाभेयचिन्हस्य युगस्य विनिवर्तते । हीनाः पुरातना भावाः प्रशस्ता अत्र भूतले ॥ ५७ ॥
शिथिलायितुमारब्धाः परलोकक्रियारतिः । कामार्थयोः समुत्पन्ना जनस्य परमा मतिः ॥ ५८ ॥
अथैश्वराकुलोत्थेषु तेष्वतीतेषु राजसु । पुत्राश्रयं समुत्पन्नो धरणीधरनामतः ॥ ५९ ॥
अयोध्यानगरे श्रीमान् प्रख्यातस्त्रिदशंजयः । इंदुरेखा प्रिया तस्य जितशत्रुस्तयोः सुतः ॥ ६० ॥
पुरे पोदनसंज्ञेय व्यानंदस्य महीपतेः । जातामंभोजमालायां नामतो विजयां सुतां ॥ ६१ ॥
जितशत्रोः समायोज्य प्रव्रज्यस्त्रिदशंजयः । निर्वाणं च परिप्राप्तः कैलाशधरणीधरे ॥ ६२ ॥
अथाजितजिनो जातस्तयोः पूर्वविधानतः । अभिषेकादि देवैर्द्रुः कृतं नाभेयवर्णितं ॥ ६३ ॥
अथ पित्रा जिताः सर्वे तज्जन्मनि यतो द्विषः । ततोसावजिताभिख्यां संप्राप्ते धरणीतले ॥ ६४ ॥

पद्मपुराणम् ।

आसन्नुनयनानंदेत्यादयस्यस्य योषितः । यासां श्रय्यपि रूपेण शक्ता नानुकृतिं प्रति ॥ ६५ ॥
 अन्यदा रम्यमुद्यानं गतः शांतः पुरोजितः । पूर्वाह्ने फुल्लमैक्षिष्ट पंकजानां वनं महत् ॥ ६६ ॥
 तदेव संकुचद्वीक्ष्य भास्करेस्तं यियासति । अनित्यतां श्रियो मत्वा निर्वेदं परमंगतः ॥ ६७ ॥
 ततः पितरमावृच्छ्य भातरं सवांधवान् । नाथः पूर्वविधानेन प्रव्रज्यां प्रतिपन्नवान् ॥ ६८ ॥
 क्षत्रियाणां सहस्राणि दद्यानेन समं ततः । निष्क्रांतानि परित्यज्य राज्यबंधुपरिग्रहं ॥ ६९ ॥
 षष्ठोपवासयुक्ताय तस्मै नाथाय पारणं । ब्रह्मदत्तो ददौ भवत्या साकेतनगरोद्भवः ॥ ७० ॥
 चतुर्दशस्वर्तितेषु वर्षेष्वस्य ततोभवत् । केवलज्ञानमार्हत्यं तथा विश्वस्य पूजितं ॥ ७१ ॥
 ततश्चातिशयास्तस्य चतुस्त्रिंशत्समुत्थिताः । अष्टौ च प्रातिहार्याणि दृष्टव्यानीह पूर्ववत् ॥ ७२ ॥
 नयतिस्तस्य संजाता गणेशाः पादसंश्रिताः । साधूनां चोदिते लक्षं दिवाकरसमत्विषां ॥ ७३ ॥
 कनीयान् जितशत्रोस्तु ख्यातो विजयसागरः । पत्नी सुमंगला तस्य तत्सुतः सगरोभवत् ॥ ७४ ॥
 बभूवामौ शुभाकारो द्वितीयश्चक्रवर्तिनां । निर्धानैर्नवाभिः ख्यातिं यो गतो वसुधातले ॥ ७५ ॥
 अस्मिन्यदंतरे वृत्तं श्रेणिकेदं निशम्यतां । अस्तीह चक्रवालाख्यं पुरं दक्षिणगोचरं ॥ ७६ ॥
 तत्र पूर्णघनो नाम विभुर्न्योमविचारिणां । महाप्रभावसंपन्नो विद्यावलसमुन्नतः ॥ ७७ ॥

विहाय तिलकेशं स ययाचे वरकन्यकां । नैमित्तकाज्ञया दत्ता सगराय तु तेन सा ॥ ७८ ॥
युद्धं सुलोचनस्योग्रं यावत्पूर्णधनस्य च । गृहीत्वा भगिनीं तावत्सहस्रनयनोगमत् ॥ ७९ ॥
निषूद्य च सुनेत्रं स पुरं पूर्णधनोविशत् । अदृष्ट्वा च स तां कन्यां स्वपुरं पुनरागतः ॥ ८० ॥
ततः पितृवधात्क्रुद्धः सहस्रनयनो बलः । अरण्ये शरभाक्रांते स्थितः छिद्रेक्षणादृतः ॥ ८१ ॥
ततश्चक्रधरोऽश्वेन हृतस्तं देशमागतः । दिष्ट्या चोत्पलमत्यासौ दृष्ट्वा भ्रात्रे निवेदितः ॥ ८२ ॥
तुष्टेन तेन सा तस्मै दत्ता सगरचक्रिणे । चक्रिणाप्ययमानीतो विद्याधरमहीशतां ॥ ८३ ॥
स्त्रीरत्नं तदसौ लब्ध्वा परं तोषमुपागतः । पट्खंडाधिपतिः सर्वैः पार्थिवैः कृतशासनः ॥ ८४ ॥
प्राप्तविद्याभूदैश्च येन पुरं पौर्णधनं ततः । रुद्धं सहस्रनेत्रेण प्राकारेणैव सर्वतः ॥ ८५ ॥
ततो महति संग्रामे प्रवृत्ते जनसंक्षये । नीतः सहस्रनेत्रेण पूर्णमेधः परासुतां ॥ ८६ ॥
पुत्रः पूर्णधनस्याथ नाम्ना तोयदवाहनः । परैरुद्धासितश्चक्रवालाद्भ्राभ्यन्नभोगणे ॥ ८७ ॥
खेचरैर्वहुभिः क्रुद्धैरुनुग्रातः सदुःखितः । अजितं शरणं यातस्त्रैलोक्यसुखकारणं ॥ ८८ ॥
ततो वज्रधरेणासौ पृष्टस्त्रासककारणं । अब्रवीत्सगरं प्राप्य मम बंधुः क्षयं कृतः ॥ ८९ ॥
अस्मत्पित्रोरभूद्वरं नैकजीवविनाशनं । तेनानुबंधदोषेण निर्तातक्रूरचेतसा ॥ ९० ॥

सहस्रनयनेनाहं त्रास्तिः शुश्रुणा भृशं । हंसैः समं समुत्पत्य प्रासादादागतो द्रुवं ॥ ९१ ॥

ततो जिनमभीपे तं गृहीतुमसहर्षैः । निवेदिते सहस्राक्षः संप्रतस्थे स्वयं रुपा ॥ ९२ ॥

कोपेरस्ति मदुदीर्यो येनासौ परिरक्ष्यते । इति संचिंतयन् प्राप्तो जिनस्य धरणीमसौ ॥ ९३ ॥

प्रभामंडलमेवासौ दृष्ट्वा दूरं जिनोद्भवम् । सर्वे गर्व परित्यज्य प्रणनाम्नाजितं विभुं ॥ ९४ ॥

जिनपादसमीपे तौ मुक्तचरौ ततः स्थितौ । तत्पित्रोश्चरितं पृष्टो मणिना च जिनाधिपः ॥ ९५ ॥

इदं प्रोवाच भगवान् जंबूद्वीपस्य भारते । पुरे सहस्रसंज्ञके भावनो नाम वाणिजः ॥ ९६ ॥

आतकीत्यंगना तस्य हरिदासश्च तत्सुतः । चतुःकोटीश्वरो भूत्वा यात्रोद्युक्तः स भावनः ॥ ९७ ॥

पुत्राय सकलं द्रव्यं न्यासत्वेन समर्पयन् । द्यूतादिवर्जनार्थं च शिक्षामस्मै ददौ परं ॥ ९८ ॥

सहेतुसर्वदोषेभ्यः उपदिश्य निवर्तनं । पुत्राय वणिजो यातः पोतेन धनदृष्याया ॥ ९९ ॥

उपचारेण वेद्याया मासया मृतमंडले । मुरायामभिमानेन चतुःकोट्योपि नाश्रिताः ॥ १०० ॥

यदासौ निर्जितो द्यूते तदा राज्ञो गृहं गतः । हरिदासो दुराचारो द्रधिणार्थं सुरंगया ॥ १०१ ॥

आनीयासौ ततो द्रव्यं क्रियाः सर्वोद्यकार सः । माघनोन्यदा गेहमायातो नैक्षते सुतं ॥ १०२ ॥

हरिदासः गतः क्वेति तेन पृष्टा कुटुंबिनी । साज्बोचदनया यातश्चर्यार्थं च सुरंगया ॥ १०३ ॥

ततोऽसौ तस्य मरणं शंकमानः सुरंगया । ग्रस्थितश्चौर्यशांत्यर्थं गृहाभ्यंतरदत्तया ॥ १०४ ॥
 आगच्छता च पुत्रेण कोपि वैरी ममेत्यसौ । मंडलाग्रेण पापेन वराको विनिपातितः ॥ १०५ ॥
 विज्ञातोऽसौ ततस्तेन नखस्मश्रुसटादिभिः । स्पृष्ट्वा मम पितेत्येव प्राप्तो दुःखं च दुस्सहं ॥ १०६ ॥
 जनकस्य ततो मृत्युं कृत्वा सोऽभयविद्रुतः । पर्यटन्दुःखतो देशान् यातः कालेन पंचतां ॥ १०७ ॥
 कौलेयकौ शृगालौ च वृषदंशौ द्वयौ तथा । नकुलौ महिषावेतौ जातौ च वृषभौ पुनः ॥ १०८ ॥
 अन्योन्यस्य ततो घातं कृत्वा तौ भवसंकटे । विदेहे पुष्कलावत्यां मनुष्यत्वमुपागतौ ॥ १०९ ॥
 उग्रं कृत्वा तपस्तस्मिन्नुत्तरानुत्तराद्वयौ । गत्वा सतारमायातौ जनकौ भवतोरिमौ ॥ ११० ॥
 योसौ भावननामासीज्जातोसौ पूर्णतोयदः । आसीत्तस्य तु यः पुत्रः संजातः स सुलोचनः १११
 पित्रोरेवं परिज्ञाय भवदुःखविवर्तनं । भजतः शममुज्जित्वा वैरं संसारकारणं ॥ ११२ ॥
 चक्रवर्ती ततोपृच्छदेतयोः पूर्वजन्मनि । वैरकारणमेवं च भाषितं धर्मचक्रिणा ॥ ११३ ॥
 जंवृद्धीपस्य भरते पुरे पद्मकनामनि । शंखिकोरंभनामासीद्विषये ग्रथितो धनी ॥ ११४ ॥
 शश्यावलिसमाह्वानौ तस्य मैत्रीसमन्वितौ । शिष्यावत्यंतविख्यातौ धनवंतौ गुणोत्कटौ ॥ ११५ ॥
 माभूदाभ्यां ममोद्वर्तः संहताभ्यामिति द्रुतं । तयो संभेदमकरोन्नयशास्त्रिविचक्षणः ॥ ११६ ॥

पञ्चपुराणम् ।

सहस्रनयनेनाहं श्रासितः शुश्रूषा भृशं । हंसैः समं समुत्पत्य प्रासादादागतो द्रुतं ॥ ९१ ॥
ततो जिनसमीपे तं गुह्यीतुमसहर्षैः । निवेदिते सहस्राक्षः संप्रतस्थे स्वयं रुपा ॥ ९२ ॥
कोपरेस्ति मद्गुह्यीर्यो येनासौ परिरक्ष्यते । इति संचिंतयन् प्राप्तो जिनस्य धरणीमसौ ॥ ९३ ॥
प्रमामंडलमेवासौ दृष्ट्वा दूरं जिनाद्भवम् । सर्वं गर्वं परित्यज्य प्रणनामजितं त्रिभुं ॥ ९४ ॥
जिनपादसमीपे तौ मुक्तचरौ ततः स्थितौ । तत्पित्रोश्चरितं पृष्टो गणिना च जिनाधिपः ॥ ९५ ॥
इदं प्रोवाच भगवान् जंघूद्वीपस्य भारते । पुरे सद्वसुसंज्ञाके मावनो नाम वाणिजः ॥ ९६ ॥
आतर्कित्यंगना तस्य हरिदासश्च तत्सुतः । चतुःकोटीश्वरो भूत्वा यात्रोद्युक्तः स भावनः ॥ ९७ ॥
पुत्राय सकलं द्रव्यं न्यासत्येन समर्पयन् । द्यूतादिवर्जनार्थं च शिक्षामस्मै ददौ परं ॥ ९८ ॥
सहस्रसर्दोषेभ्यः उपदिश्य निवर्तनं । पुत्राय वणिजो यातः पोतेन धनवृष्ण्या ॥ ९९ ॥
उपचारेण वेश्याया मासया चूतमंडले । सुरायामभिमानेन चतुःकोट्योपि नाशिताः ॥ १०० ॥
यदासौ निजितो द्यूते तदा राज्ञो गृहं गतः । हरिदासो दुराचारो द्रविणार्थं सुरंगया ॥ १०१ ॥
आनीयासौ ततो द्रव्यं क्रियाः सर्वोद्यकार सः । भावनोन्यदा गेहमायातो नेक्षते सुतं ॥ १०२ ॥
हरिदासः गतः क्वेति तेन पृष्टा कुटुंबिनी । साज्योचदनया यातव्यीर्यार्थं च सुरंगया ॥ १०३ ॥

ततोऽसौ तस्य मरणं शंकरमानः सुरंगया । अस्थितश्चौर्यशोऽत्यर्थं गृहाभ्यन्तरदत्तया ॥ १०४ ॥
 आगच्छता च पुत्रेण कोपि वैरी ममेत्यसौ । मंडलाग्रेण पापेन वराको विनिपातितः ॥ १०५ ॥
 विज्ञातोऽसौ ततस्तेन नखस्मश्रुसटादिभिः । स्पृष्ट्वा मम पितेत्येव प्राप्तो दुःखं च दुस्सहं ॥ १०६ ॥
 जनकस्य ततो मृत्युं कृत्वा सोऽभयविद्रुतः । पर्यटन्दुःखतो देशान् यातः कालेन पंचतां ॥ १०७ ॥
 कौलेयको शृगालौ च वृषदंशौ द्वयौ तथा । नकुलौ महिषावेतौ जातौ च वृषभौ पुनः ॥ १०८ ॥
 अन्योन्यस्य ततो घातं कृत्वा तौ भवसंकटे । विदेहे पुष्कलावत्यां मनुष्यत्वमुपागतौ ॥ १०९ ॥
 उग्रं कृत्वा तपस्तस्मिन्नुत्तरानुत्तराद्वयौ । गत्वा सतारमायातौ जनकौ भवतोरिमौ ॥ ११० ॥
 योऽसौ भावननामासीज्जातोऽसौ पूर्णतोयदः । आसीत्तस्य तु यः पुत्रः संजातः स सुलोचनः ॥ १११ ॥
 पित्रोरेवं परिज्ञाय भवदुःखविवर्तनं । भजतः शमभृज्झित्वा चैरं संसारकारणं ॥ ११२ ॥
 चक्रवर्ती ततोपृच्छदेतयोः पूर्वजन्मनि । वैरकारणमेवं च भाषितं धर्मचक्रिणा ॥ ११३ ॥
 जंबूद्वीपस्य भरते पुरे पद्मकनामनि । शंखिकोरंभनामासीद्विषये प्रथितो धर्मा ॥ ११४ ॥
 शंशयावलिसमाह्वानी तस्य मैत्रीसमन्वितौ । शिष्यावत्यन्तविख्यातौ धनवंतौ गुणोत्कटौ ॥ ११५ ॥
 माभूदाभ्यां ममोद्धतः संहताभ्यामिति द्रुतं । तयोः संभेदमकरोन्नयशास्त्रिविचक्षणः ॥ ११६ ॥

गोपालकेन सन्मंड्यं शशी मूल्यार्थमन्यदा । चिक्रीपुर्णीं गृहं यावदायातो निजलीलया ॥११७॥
 क्रीत्वा देवनियोगात्तामगच्छन्नावलीं पुरं । गच्छता शशिना क्रोधाच्चिहतो म्लेच्छतामितः ॥११८॥
 मृतः शशी बलीवर्दो जातो म्लेच्छेन तेन च । हत्वा वैरागुबंधेन भक्षयतामुपपादितः ॥११९॥
 तिर्यग्ररक्तांशः मन्मलेच्छो मूपकतां गतः । अभूच्छश्यपि मार्जारस्तेन हत्वा स भक्षितः ॥१२०॥
 पापकर्मनियोगेन प्राप्नो नरकभूमिषु । प्राप्यते सुमहद्दुःखं जंतुभिर्भवसागरे ॥१२१॥
 भूयः संसृत्य काश्यां तौ दासौ जातौ सहोदरौ । दास्याः संश्रमदेवस्य कूटकार्पटिकाद्वयौ ॥१२२॥
 जिनचेदमनि तौ तेन नियुक्तौ प्रेल्यपुण्यतः । रूपानंदसुरूपश्च जातौ भूतगणाधिपौ ॥१२३॥
 शशिपूर्वोरजोबाल्यां व्युत्वाभूत्कुलपुत्रकः । कुलंधरो परः पुष्पभूतिः पुत्रः पुरोधसः ॥१२४॥
 मित्रौ तौ सैरिकास्यार्थं प्राप्नौ वैरं ततः स्थितौ । पुण्यभूतिं ततो हंतुं प्रायवत्तं कुलंधरः ॥१२५॥
 वृक्षमूलस्थसाधोश्च धर्मश्रुत्वा प्रश्नांतवान् । राज्ञा परीक्षितश्चाभूत्सामंतः पुण्ययोगतः ॥१२६॥
 पुष्पभूतिरिमं दृष्ट्वा धर्माद्विभवमागतं । जैनो भूत्वा मृतो जातस्त्वृतीये सुरविष्टपे ॥१२७॥
 कुलंधरोपि तत्रैव व्युत्तौ तौ मंदरागरे । विदेहं धातकीखंडे जयावत्यामरिजये ॥१२८॥
 सहस्राशिरसो भृत्यौ क्रूरामरधनश्रुतौ । जातावत्यंतविक्रांतावतरंगौ सुविश्रुतौ ॥१२९॥

पञ्चपुराणम् ।

अन्यदपः समं ताभ्यां वदुं प्रातिष्ठत द्विपं । प्रीतिर्मैक्षिष्ट सत्त्वानां जन्मनैव विरोधिनां ॥ १३० ॥
 शमिनोमी कथं व्याला इति विस्मयमागतः । अविशत्स महारण्यमपश्यच्च महासुनिं ॥ १३१ ॥
 ततो राजा समं ताभ्यां तस्य केवलिनोतिके । प्रव्रज्य निर्बृतिं प्रापच्छतारं तु गताविमौ ॥ १३२ ॥
 अग्निपूर्वस्ततश्च्युत्वा जातोयं मेघवाहनः । आवली तु सहस्राक्षो वैरं तेनानयोरिदं ॥ १३३ ॥
 प्रीतिर्ममाधिका कस्मात्सहस्रनयने विभो । इति पृष्ठो जिनोवोचत्सगरेण ततः पुनः ॥ १३४ ॥
 भिक्षादोनेन साधूनां रंभोमरकुरंगतः । सौधर्मं च ततश्च्युत्वा जातश्चन्द्रपुरे हरेः ॥ १३५ ॥
 नरेन्द्रस्य धरादेव्या दयितव्रतकीर्तनः । आमण्यान्नाकमारुह्य विदेहेत्वघरे च्युतः ॥ १३६ ॥
 महाघोषेण चन्द्रिण्यामुत्पन्नो रत्नसंचये । पयोवलो मुनीभूय प्राणतं कल्पमाश्रितः ॥ १३७ ॥
 प्रच्युत्य भरते जातो नगरे पृथिवीपुरे । यशोधरनरेन्द्रेण जयायां जयकीर्तनः ॥ १३८ ॥
 प्रव्रज्य च पितुः पार्श्वे मृत्वा विजयमाश्रितः । च्युत्वा ततो भवान् जातः समरश्चकलाच्छनः ॥
 रंभस्य भवतो यस्मादावली दयितोभवत् । तत्पूर्वायं प्रियोद्यापि सहस्राक्षस्ततस्तत्र ॥ १४० ॥
 अवगम्य जिनेन्द्रास्यादात्मपित्रोर्मवांतरं । उत्पन्नो धर्मसंगस्तयोरत्यंतमुन्नतः ॥ १४१ ॥
 महतो धर्मसंगेगाज्जातौ जातिस्मृतौ ततः । श्रद्धाग्रंतौ समारब्धौ स्तोतुं तावजितं जिने ॥ १४२ ॥

पञ्चपुराणम् ।

वाल्लिङ्गानामनाथानां सत्त्वानां कारणाद्विना । उपकारं करोपि त्वं आश्रयं किमतः परं ॥ १४३ ॥
 उपमाधुक्तरूपस्य धीर्यं व्याप्रमितस्य ते । निरीक्षणं कस्तुभो विद्यतेऽस्मिन् जगत्त्रये ॥ १४४ ॥
 लब्धार्थः कृतकृत्योऽपि सर्वदर्शी सुखात्मकः । अचिंत्यो ज्ञातविज्ञेयस्तथापि जगते हितः ॥ १४५ ॥
 सारधर्मोऽपेक्षाख्यं जीवानां त्वं जिनोत्तम । पततां भवपाताले हस्तालंघं प्रयच्छसि ॥ १४६ ॥
 इति तौ गह्रदालापौ वाष्पविष्णुतलोच्चनौ । परमं हर्षमायातौ प्रणम्य त्रिधिवद्विस्थितौ ॥ १४७ ॥
 शक्राद्या देववृषभाः सगराद्या नृपपतिपाः । साधवः सिद्धवीर्याद्या ययुः परममज्जुतं ॥ १४८ ॥
 सदस्यथ जिनेन्द्रस्य रक्षसामधिपविदं । ऊचतुर्वचनं भीमसुभीमाविति विश्रुतौ ॥ १४९ ॥
 खेचरार्भक धन्योऽसि यस्त्वं शरणमागतः । सर्वज्ञमजिनं नाथं तुष्टावावाप्तस्तव ॥ १५० ॥
 शृणु संप्रति ते स्वास्थ्यं यथा भवति सर्वतः । तं प्रकारं प्रवक्ष्यामः पालनीयस्त्वभावयोः १५१
 संत्यत्र लवणांभोधावत्युग्रग्राहसंकटे । अत्यंतदुर्गमाम्या मही द्वीपा सहस्रशः ॥ १५२ ॥
 क्वचिच्छ्रीडति गंधर्वाः किन्नराणां क्वचिद्रणाः । क्वचिच्च यक्षसंघाताः क्वचिद्विक्रुण्णामराः ॥ १५३ ॥
 तत्र मर्ध्यं स्ति मर्द्वापो रक्षसां क्रीडनः शुभः । योजनानां शतान्येवः सर्वतः सप्त कीर्तितः ॥ १५४ ॥
 तन्मध्ये मेरुवज्राति त्रिकूटारुयो महागिरिः । अत्यंतदुःप्रवेशो यः शरणः सदगुहागृहः ॥ १५५ ॥

पद्मपुराणम् ।

शिखरं तस्य शैलद्रचूडाकारं मनोहरं । योजनानि नवोत्तुंगं पंचाशद्विपुलत्वतः ॥ १५६ ॥

नानारत्नप्रभाजालच्छन्नेहमहातटं । चित्रवल्लीपरिष्वक्तकल्पद्रुमसमाकुलं ॥ १५७ ॥

त्रिशद्योजनमानाधः सर्वतस्तस्य राक्षसी । लंकेति नगरी भाति रत्नजांबूनदालया ॥ १५८ ॥

मनोहारिभिरुद्यानैः सरोभिश्च सवारिजैः । महद्भिश्चैत्यगैर्हैश्च सा महद्रपुरिसमा ॥ १५९ ॥

गच्छतां दक्षिणाशायी मंडनत्वसुपागतां । समं वांघववर्गेण विद्याधर सुखी भव ॥ १६० ॥

एवमुक्त्वा ददावस्मै हारं राक्षसपुंगवः । देवताधिष्ठितं ज्योत्स्नां कुर्वाणं करकोटिभिः ॥ १६१ ॥

जन्मांतरसुतग्रीत्या भीमैश्चैवं तमब्रवीत् । हारोयं तैत्यदेहस्य युगश्रेष्ठस्य चोदितः ॥ १६२ ॥

धरण्यतर्गतं चान्यद्दत्तं स्वाभाविकं पुरं । विस्तीर्णभरताद्धर्द्धिमधः पड्योजनीगतं ॥ १६३ ॥

दुःप्रवेशमरातीनां मनसापि महद्गृहं । अलंकारो दयाभिर्यं स्वर्गतुल्यमभिरुच्यया ॥ १६४ ॥

परचक्रसमाक्रांतः कदाचिच्चैवरेवसि । आश्रित्य तत्तदा तिष्ठेरहस्यं वंशसंततः ॥ १६५ ॥

इत्युक्तो राक्षसेशाभ्यां प्राप पूर्णघनात्मजः । प्रमोदं परमं देवं प्रणनाम च सोऽजितं ॥ १६६ ॥

लब्ध्वा च राक्षसीं विद्यां आरुह्येत्सितगत्वरं । विमानं कामगं नाम प्रस्थितस्तां पुरीमसौ ॥ १६७ ॥

ज्ञात्वा लब्धवरं चैतं रक्षोभ्यां सर्वबांधवाः । याता विकाशमभोजसंधा इव दिवानने ॥ १६८ ॥

पद्मपुराणम् ।

विमलमलकांत्याद्या विद्याभाजस्तमृद्धिभिः । सुग्रीता शीघ्रमायाता नन्दयतः सुभाषितैः ॥ १६९ ॥
 वेष्टितोसौ ततस्तुष्टैः पार्श्वतः पृष्टतोन्नतः । कैश्चिद्द्विरदपृष्टस्थैः कैश्चिदुरगयायिभिः ॥ १७० ॥
 जयशब्दकृतारविः प्राप्तुदुभिनिःस्वनैः । श्वेतच्छन्नकृतच्छाद्यैर्ध्वजमालाविभूषितैः ॥ १७१ ॥
 विद्याधराणां संघातैः कृताग्नीर्नमनाक्रियाः । गच्छन्नभस्तले पश्यच्छवणार्णवमाकुलं ॥ १७२ ॥
 आकाशमिव विस्तीर्णं पातालमिव निस्त्वं । तमालवनसंकाशं ऊर्मिमालासमाकुलं ॥ १७३ ॥
 अयं जलगतः शैलो ग्राह्योऽयं प्रकटो महान् । चलितोऽयं महामीनः समीपैरिति भाषितः ॥ १७४ ॥
 त्रिकूटशिखराधस्तान्महाप्राकारगोपुरं । संध्यामिव विलपन्ती छाययारुणया नभः ॥ १७५ ॥
 कुन्दशुभ्रैः समुत्तुंगैः र्वजयंत्युपशोभितैः । मंडितां चैत्यसंघातैः सप्ताकारैः सतोरणैः ॥ १७६ ॥
 प्रविष्टो नगरो लंकां प्रविश्य च जिनालयं । वंदित्वा स्वोचितागारमध्ववास समंगलं ॥ १७७ ॥
 इतरेषु यथासन्न निविष्टास्तस्य बांधवाः । रत्नशोभासमाकृष्टमनोनयनपंक्तयः ॥ १७८ ॥
 अथ किन्नरगीताख्ये पुरे रतिसमूहतः । अनुमत्यां समुत्पन्नां सुप्रभानामकन्यकां ॥ १७९ ॥
 चक्षुर्मनसयोश्चैरीं वसन्ति पुष्पधन्वनः । कौमुदीं श्रीकुमुद्वत्यां लाघण्यजलदर्पिणिकां ॥ १८० ॥
 संपदा परयोवाह भूषणानां विभूषणी । हृषीकणामशेषाणां प्रमोदस्य विधायिकां ॥ विशेषकम् ॥

ततः खेचलोकैर्न मस्तकोपाचशासनः । पुरंदर इव स्वर्गे तत्रासाववसच्चिरं ॥ १८२ ॥
 अथ तस्याभवत्पुत्रः पुत्रजन्माभिकांक्षिणः । महारथ इति ख्यातिं योगतः कौलदेवर्तौ ॥ १८३ ॥
 वंदनायान्यदा यातो जितं तोयदवाहनः । वंदित्वा च निजस्थाने स्थितो विनयसन्नतः ॥ १८४ ॥
 तावदन्यकथाच्छेदे प्रणम्य सगरोऽजितं । पृच्छतीदं शिरः कृत्वा पाणिपंकजदंतुरं ॥ १८५ ॥
 भगवन्नवसर्पिण्यां भवद्विधजिनेश्वराः । स्वामिनो धर्मचक्रस्य भविष्यंत्यपरे कति ॥ १८६ ॥
 कति वा समतिक्रांता जगन्नयसुखप्रदा । भवद्विधनरोत्पत्तिरार्थं भुवनत्रये ॥ १८७ ॥
 कति वा रत्नचक्रांका लक्ष्मीभाजः प्रकीर्तिताः । हलिनो वासुदेवाश्च कियंतस्तद्विपस्तथा ॥ १८८ ॥
 एवं पृष्टो जिनो वाच्यमुवाच सुरदुंदुभेः । निरस्कुर्वन्महाध्वानं जनितश्रवणोत्सवं ॥ १८९ ॥
 भाषाद्विमागधी तस्य मापमाणस्य नाधरौ । चकार स्पंदसंयुक्तावहो चित्रमिदं परं ॥ १९० ॥
 उत्सर्पिण्यवसर्पिण्योर्धर्मतीर्थप्रवर्तिनः । चतुर्विंशतिसंख्यानाः प्रत्येकं सगरोदिताः ॥ १९१ ॥
 मोहांधध्वांतसंछन्नं कृत्स्नमासीदिदं जगत् । धर्मसंचेतनामुक्तं निष्पाखंडमराजकं ॥ १९२ ॥
 यदा तदा समुत्पन्नो नाभयो जिनपुंगवः । राजन् तेन कृतः पूर्वः कालः कृतयुगाभिधः ॥ १९३ ॥
 कल्पिताश्च त्रयो वर्णाः क्रियामेदविधानतः । शस्यानां च समुत्पत्तिर्नोयवे कल्पतोयतः ॥ १९४ ॥

पञ्चपुराणम् ।

सृष्टाः काले च तस्यैव माहनाः सूत्रधारिणः । सुतेन भरतार्षेण तस्य तत्समतेजसा ॥ १९५ ॥

सृष्टाः काले च तस्यैव माहनाः सूत्रधारिणः । सुतेन भरतार्षेण तस्य तत्समतेजसा ॥ १९५ ॥

आश्रमश्च समुत्पन्नाः सागारितरमेदतः । विज्ञानानि कलाश्चैव नाभेयैरेव देशिताः ॥ १९६ ॥

आश्रमश्च समुत्पन्नाः सागारितरमेदतः । विज्ञानानि कलाश्चैव नाभेयैरेव देशिताः ॥ १९६ ॥

दीक्षायास्तथाय तेनैव जन्मदुःखानलाहताः । मव्याः कृतात्मकत्वेन नीताः सौख्यं श्रमांशुना ॥ १९७ ॥

दीक्षायास्तथाय तेनैव जन्मदुःखानलाहताः । मव्याः कृतात्मकत्वेन नीताः सौख्यं श्रमांशुना ॥ १९७ ॥

त्रैलोक्यमपि संभूय यस्यौपम्यादपेयुषां । गुणानामशकं गंतुमतात्मसमुद्यतेः ॥ १९८ ॥

त्रैलोक्यमपि संभूय यस्यौपम्यादपेयुषां । गुणानामशकं गंतुमतात्मसमुद्यतेः ॥ १९८ ॥

अष्टापदनगारूढो यः शरीरविमृष्टये । दृष्टः सुरासुरैर्महच्छटाकारः सविस्मयैः ॥ १९९ ॥

अष्टापदनगारूढो यः शरीरविमृष्टये । दृष्टः सुरासुरैर्महच्छटाकारः सविस्मयैः ॥ १९९ ॥

शरणं प्राप्य तं नार्थं मुनयो भरतादयः । महाव्रतधरा याताः पदं सिद्धेः समाश्रिताः ॥ २०० ॥

शरणं प्राप्य तं नार्थं मुनयो भरतादयः । महाव्रतधरा याताः पदं सिद्धेः समाश्रिताः ॥ २०० ॥

पुण्यं केचिदुपदाय स्वर्गसौख्यमुपागताः । स्वभावार्जवसंपन्नाः केचिन्मानुष्यकं परं ॥ २०१ ॥

पुण्यं केचिदुपदाय स्वर्गसौख्यमुपागताः । स्वभावार्जवसंपन्नाः केचिन्मानुष्यकं परं ॥ २०१ ॥

निर्तातोऽञ्जलमप्यन्ये दृष्ट्युस्तस्य नो मतं । कुट्टिगमसंयुक्ताः कौशिका इव भास्करं ॥ २०२ ॥

निर्तातोऽञ्जलमप्यन्ये दृष्ट्युस्तस्य नो मतं । कुट्टिगमसंयुक्ताः कौशिका इव भास्करं ॥ २०२ ॥

ते कुधर्म समास्थाय कुदेवत्वं प्रपद्य च । पुनस्तिर्यग्धु दुश्चेष्टा भ्रमंति नरेकेषु च ॥ २०३ ॥

ते कुधर्म समास्थाय कुदेवत्वं प्रपद्य च । पुनस्तिर्यग्धु दुश्चेष्टा भ्रमंति नरेकेषु च ॥ २०३ ॥

अनेकेषु ततोतीते काले रत्नालयोपमे । नाभेययुगविच्छेदे जाते नष्टसमुत्सवे ॥ २०४ ॥

अनेकेषु ततोतीते काले रत्नालयोपमे । नाभेययुगविच्छेदे जाते नष्टसमुत्सवे ॥ २०४ ॥

अवतीर्य दिवो मूर्ध्निः कर्तुं कृतयुगं पुनः । उद्भूतोऽसि हिताचार्यो जगतामजितो जिनः ॥ २०५ ॥

अवतीर्य दिवो मूर्ध्निः कर्तुं कृतयुगं पुनः । उद्भूतोऽसि हिताचार्यो जगतामजितो जिनः ॥ २०५ ॥

आचाराणां विद्योतेन कुट्टिनीनां च संपदा । धर्मं ग्लानिपरिप्राप्तमुच्छ्रयते जिनोत्तमाः ॥ २०६ ॥

आचाराणां विद्योतेन कुट्टिनीनां च संपदा । धर्मं ग्लानिपरिप्राप्तमुच्छ्रयते जिनोत्तमाः ॥ २०६ ॥

ते ते प्राप्य पुनर्धर्मं जीवा वांश्चमुत्तमं । अप्रधंते पुनर्मोर्गं सिद्धस्थानाभिगमिनः ॥ २०७ ॥

ते ते प्राप्य पुनर्धर्मं जीवा वांश्चमुत्तमं । अप्रधंते पुनर्मोर्गं सिद्धस्थानाभिगमिनः ॥ २०७ ॥

ततो मयि गते मोक्षमुत्पत्स्यंते जिनाधिपाः । द्वाविंशति क्रमादन्ये त्रिलोकोद्योतकारिणः ॥ २०८ ॥
 ते च मत्सदृशाः सर्वे कांतिवीर्यादिभूयिताः । त्रैलोक्यपूजनप्राप्तिज्ञानदर्शनरूपतः ॥ २०९ ॥
 चक्रांकितं श्रियं भुक्त्वा तेषां मध्ये त्रयो जिनाः । प्राप्स्यंति ज्ञातसाम्राज्यमनंतसुखकारणं ॥ २१० ॥
 तेषां नामानि सर्वेषां मंगलानि जगत्त्रये । महात्मनामहं वक्ष्ये मनःशुद्धिकराणि ते ॥ २११ ॥
 ऋषभो हृषभः पुंसांमतीतः प्रथमो जिनः । वर्तमानोजितश्चाहं परिशेषा सु भाविनः ॥ २१२ ॥
 संभवः संभवो मुक्तेः भव्यानांघ्रिभिनंदनः । सुमतिः पद्मतेजाश्च सुपार्श्वध्वंद्रसंनिभः ॥ २१३ ॥
 पुष्पदंतोष्टकर्मतः शीतलः शीलसागरः । श्रेयान् श्रेयान्मुचेष्टासु वासुपूज्योचितः सतां ॥ २१४ ॥
 विमलानंतधर्माश्च शांतिकुण्डलरकीर्तिताः । महिसुव्रतनामानौ नभिनेमी च विश्रुतौ ॥ २१५ ॥
 पार्श्वो वीरजिनेन्द्रश्च जिनशैली धुरंधरः । देवाधिदेवता एते जीवस्वात्मव्यवस्थिताः ॥ २१६ ॥
 जन्मावतारः सर्वेषां रत्नवृष्ट्याभिर्नंदितः । मेरौ जन्माभिपेक्षश्च सुरैः क्षीरोदवारिणा ॥ २१७ ॥
 उपमानविनिर्मुक्तं तेजोरूपं सुखं बलं । सर्वे जन्मरिपोलोकं विच्यंसन्निधायिनः ॥ २१८ ॥
 अस्तं याते महावीरजिनिर्गमांशुमालिनि । लोके पाखंडखद्योतास्तेजः प्राप्स्यंति भूरयः ॥ २१९ ॥
 चतुर्गतिकसंसाररूपे ते पतिताः स्वयं । पातायिष्यंति मोहांधानन्यानप्यसुधाारिणः ॥ २२० ॥

एकस्मत्सदृशोऽतीतश्चक्रचिन्हश्चित्रः पतिः । भवानेको महावीर्यो जनिष्यति दशापरे ॥ २२१ ॥
 प्रथमो भरतोऽतीतस्सगरस्त्वं च वर्तते । चक्रलोच्छ्रितभोगेया भविष्यति परे नृपाः ॥ २२२ ॥
 सनत्कुमारचिख्यातिर्मघवा नामतो परः । शान्तिं कुंजरनामानः सुभूमधनिर्कीर्तितः ॥ २२३ ॥
 महापद्मः प्रसिद्धश्च हरिषेणधनिस्तथा । जयसेननृपश्चान्यो ब्रह्मदत्तो भविष्यति ॥ २२४ ॥
 वासुदेवा भविष्यति नव सार्द्धं प्रतीश्वरैः । चलदेवाश्च तामतो धर्मे विन्यस्तचेतसः ॥ २२५ ॥
 प्रोक्ता ऐतेवसपिण्यां जिनप्रभृतयस्तथा । तथैवोत्सर्पिणीकाले भरतरावताख्ययोः ॥ २२६ ॥
 एवं कर्मवगं श्रुत्वा जीवानां भवसकटं । महापुरुषभूतिं च कालस्प च त्रिवर्तेन ॥ २२७ ॥
 अष्टकर्मविमुक्तानां सुखं चोपमयोद्भिन्नं । जीमूतनाहनथकं चेतसीदं विचक्षणः ॥ २२८ ॥
 कष्टं यैरेव जीवोयं कर्मभिः परितप्यते । तान्येवोत्सहते कर्तुं मोहितः कर्ममायया ॥ २२९ ॥
 आपातमात्रस्येषु विपवद्दुःखदायिषु । विषयेषु रतिः का वा दुःखोत्पादनवृत्तिषु ॥ २३० ॥
 कृत्वापि हि चिरं संगं धने कान्तासु बंधुषु । एकाकिनैव कर्तेव्यं संसारं परिवर्तेन ॥ २३१ ॥
 तावदेव जनः सर्वः प्रियत्वेनानुवर्तते । दानेन गृहते यावत्सारमेयश्चिर्यथा ॥ २३२ ॥
 इयता चापि कालेन को गतः सह बंधुभिः । परलोकं कलत्रैर्वा मुहूर्त्तैर्वा धनेन वा ॥ २३३ ॥

नागभोगोपमा भोगा भीमा नरकपातिनः । तेषु कुर्यान्नरः संगं को वा यः स्यात्सचेतनः ॥ २३४ ॥
 अहो परमिदं चित्रं सद्भावेन पदाश्रितान् । लक्ष्मी प्रतारयत्येव द्रुष्टव्यं किमतः परं ॥ २३५ ॥
 स्वप्ने समागमो यद्वत्तद्वद्व्युत्समागमः । इन्द्रचापसमानं च क्षणमात्रं च तैः सुखं ॥ २३६ ॥
 जलबुद्बुदवत्कायः सारेण परिवर्जितः । विद्युल्लताविलासेन सदृशं जीवितं चलं ॥ २३७ ॥
 तस्मात्सर्वमिदं हित्वा संसारावासकारणं । सहायं परिगृह्णामि धर्ममव्यभिचारिणं ॥ २३८ ॥
 महारक्षसि निक्षिप्य राज्यभारं ततः कृती । प्रात्रजत्सोजितस्यांते महावैराग्यकंकटः ॥ २३९ ॥
 दशाधिकं शतं तेन साकं खेचरभोगिनां । निर्वेदमाप्य निष्क्रान्तं गेहचारकवासतः ॥ २४० ॥
 महारक्षः दशार्कापि विश्राणनकरोत्करैः । पूरयन्वांधवांभोधि रेजे लंक्रानभोगेण ॥ २४१ ॥
 प्राप्य स्वप्नेपि तस्याज्ञां महाविद्याधराधिपाः । संभ्रमाद्बोधमायांति कृतमस्तकपाणयः ॥ २४२ ॥
 प्रथिता विमलामस्य जाता प्राणसमप्रिया । यस्यानुवर्तनं चक्रे छायेव सततानुगा ॥ २४३ ॥
 अमरोदधिभानुभ्य परां रक्षःश्रुतिं श्रिता । तस्य तस्यां समुत्पन्नाः पुत्रा सर्वार्थसम्पिताः ॥ २४४ ॥
 विचित्र कर्मसंपूर्णाः तुंगा विस्तारमाजिनः । प्रसिद्धास्तस्य ते पुत्रास्त्रयो लोका इवामवन् ॥ २४५ ॥
 प्रवृत्त्याजितनाथोपि भव्यानां मुक्तिगामिनां । पंथानं प्राप्य सम्भेदे निजां प्रकृतिमात्मनः ॥ २४६ ॥

पद्मपुराणम् ।

सगरस्य च पत्नीनां सहस्राणां पङ्क्तयः । नवतिः शक्रपत्नीनामभान् तुन्यतेजसां ॥ २४७ ॥
 सुपुत्राणां च पुत्राणां विश्रतां शक्तिमुत्तमां । जाताः पथिसहस्राणां रत्नस्त्वंसमन्विताः ॥ २४८ ॥
 ते कदाचिदथो याताः कैलाशं वंदनार्थिनः । कथयतां पदन्यासैर्वसुधां पर्वता इव ॥ २४९ ॥
 विधाय सिद्धनिगानां वंदनां ग्रथयान्विताः । गिरेस्ते दंडरत्नेन परिक्षेपं प्रचक्रिरे ॥ २५० ॥
 आरसातलमूलांतां दृष्ट्वा सातां वसुधरां । तेषामालोचनं चेक नागैर्द्रः क्रोधदीपितः ॥ २५१ ॥
 क्रोधवन्हेस्ततस्तस्य ज्वालाभिलीढविग्रहाः । भस्मसाद्रावमाधाताः सुतास्ते चक्रमर्तिनः ॥ २५२ ॥
 तेषां मध्ये न दग्धौ द्वौ कथमप्यनुरूपया । जीवितात्मक्या शक्यता विपत्तो जातया यथा ॥ २५३ ॥
 सागरीणांमिमं मृत्युं दृष्ट्वा युगपदागतं । दुःखितौ सगरस्यांतं यातौ भीमभगीरथौ ॥ २५४ ॥
 अकस्मात्कथितेनायं प्राणास्त्याधीर्लक्षणादिति । पंडितैरिति संचित्य निषिद्धौ तौ निवेदने ॥ २५५ ॥
 ततः संभूय राजानो मंत्रिणश्च कुलागताः । नानाशास्त्रविबुद्धाश्च विनोदज्ञा मनीषिणः ॥ २५६ ॥
 अविभिन्नमुपलब्ध्याः पूर्ववैपसमन्विताः । विनयेन यथा पूर्वं सगरं समुपागताः ॥ २५७ ॥
 नमस्कृत्योपनिष्टैस्तथैवास्थानं प्रचोदितौ । संज्ञया प्रमयाः कश्चिदिदं वचनमब्रवीत् ॥ २५८ ॥
 राजन् सगर पश्य त्वं जगतीमामनित्यतां । संसारं प्रति यां दृष्ट्वा मानसं न प्रवर्तते ॥ २५९ ॥

राजासीद्भरतो नाम्ना त्वया समपराक्रमः । दासीव येन पट्टखंडा कृता वक्ष्या वसुंधरा ॥ २६० ॥
तस्यादित्ययाः पुत्रो बभूवोन्नतविक्रमः । प्रसिद्धो यस्य नाम्नायं वंशः संप्रति वर्तते ॥ २६१ ॥
एवं तस्याप्यभूत्पुत्रस्तस्याप्यन्योपरस्ततः । गतास्ते चाधुना सर्वे दर्शनानामगोचरं ॥ २६२ ॥
आसतां तान्देव वा नाकलोकैश्चरा अपि । ज्वलिता विभैर्वर्याताः क्षणाद्दुःखेन भस्मतां ॥ २६३ ॥
येपि तीर्थकरा नाम त्रैलोक्यस्याभिनंदकाः । शरीरं तेपि संत्यज्य गच्छंत्यायुःपरिक्षये ॥ २६४ ॥
महातरो यथैकासिद्धुपित्वा रजनीं पुनः । प्रभाते प्रतिपद्यंते ककुभो दश पक्षिणः ॥ २६५ ॥
एवं कुटुंब एकस्मिन् संगमं ग्राप्य जंतवः । पुनः स्वां स्वां प्रपद्यंते गतिं कर्मवशानुगाः ॥ २६६ ॥
कैश्चित्तेचोष्टितं तेषां वपुश्चात्यंतशोभनं । विषयीकृतमधिभ्यामस्माकं तु कथागतं ॥ २६७ ॥
चलवद्भ्यो हि सर्वेभ्यो मृत्युरेव महाबलः । आनीता निधनं येन चलवंतो बलीयसा ॥ २६८ ॥
कथं स्फुटति नो वक्षः स्मृत्वा तेषां महात्मनां । विनाशं भरतादीनामहो चित्रमिदं परं ॥ २६९ ॥
फेनोर्मोद्गधनुःस्वप्नविद्युद्बुधदुःखसन्निभाः । संपदः प्रियसंपर्का विग्रहाश्च शरीरिणां ॥ २७० ॥
नास्ति काश्चिन्नरो लोकं यो व्रजेदुपमानतां । यथायममरस्तद्वदयं मृत्यूज्जिता इति ॥ २७१ ॥
येपि शोपयितुं शक्ताः समुद्रं ग्राहसंकुलं । कुर्यां करयुग्मेन चूर्णं मेरुमहीधरं ॥ २७२ ॥

उद्धर्तुं धरणीं शक्ताः ग्रसितुं चंद्रमास्करा । प्रविष्टास्तैपि कालेन कृतांतवदनं नराः ॥ २७३ ॥
मृत्योर्दुर्लभितस्यास्य त्रिलोक्ये वयतां गते । केवलं व्युच्छिताः सिद्धाः जिनधर्मसमुद्भवाः ॥ २७४ ॥
यथा ते बहवो याताः कालेन निधनं नृपाः । यास्यामो वयमप्येवं सामान्यं जगतामिदं ॥ २७५ ॥
तत्र त्रिलोकसामान्ये वस्तुन्यास्मिन् समागते । शोकं कुर्याद्विबुद्धात्मा को नरो भवकारणं २७६ ॥
कथायामिति जातायां वीक्ष्यपत्यद्वयं पुनः । मानसे चक्रवर्तिदं चकारैगितकोविदः ॥ २७७ ॥
सर्वदा युगपत्सर्वे मां नमंति स्म देहजाः । अथ हो दीनवदनौ नूनं शेषा गताः क्षयं ॥ २७८ ॥
एते चान्यापदेशेन कथयंति समागताः । नृपाः कथयितुं साक्षादुदारं दुःखमक्षमाः ॥ २७९ ॥
ततः शोकोरगेणासौ दष्टोपि न समत्यजत् । प्राणान् सभ्यवचोमंत्रैः प्रतिपद्य प्रतिक्रियां ॥ २८० ॥
कदलीगर्भनिःसारमवेत्य भवजं सुखं । भगीरथे श्रियं न्यस्य दीक्षां स समशिश्रियत् ॥ २८१ ॥
त्यजतोस्य धरित्रीयं नगराकरमंडिता । मनस्तुदात्तलीलस्य चरतृणसमाभवत् ॥ २८२ ॥
सार्द्धं भीमरथेनासौ प्रतिपद्याजितं विशुं । केवलज्ञानमुत्पाद्य सिद्धानां पदमाश्रयत् ॥ २८३ ॥
ततनयः सागेरर्जन्धोः कुर्वन् राज्यं भगीरथः । श्रुतसागरयोगीन्द्रं पृष्टवानेवमन्यदा ॥ २८४ ॥
पितामहस्य मे नाथ तनया युगपत्कुतः । कर्मणो मरणं प्राप्ता मध्ये तेषामहं तु न ॥ २८५ ॥

अयोचन्द्रगवान्संघो वंदनार्थं चतुर्विधः । सम्मेदं ग्रथितोवापदंतिकग्रामदर्शनं ॥ २८६ ॥
दृष्ट्वा तमंतिकग्रामो दुर्वचाः सकलोऽहसत् । कुंभकारस्तु तत्रैको निपिध्य कृतवान् स्तुतिं ॥ २८७ ॥
तद्ग्रामवासिनैकेन कृते चौर्ये स भूभृता । परिवेष्टयाखिलो दग्धो ग्रामो भूर्यपराधकः ॥ २८८ ॥
भस्मसाद्भावमापन्नो यस्मिन् ग्रामोत्र वासरे । कुंभकारो गतः कापि मध्यचेता निमंत्रितः २८९
कुंभकारोभवन्मृत्वा वाणिजः सुमहाधनः । वराटकसमूहस्तु ग्रामः प्राप्तश्च तेन सः ॥ २९० ॥
कुंभकारोभवद्राजा ग्रामोसौ मातृवाहकाः । हस्तिना चूर्णितास्तस्य ते चिरं भवमभ्रमन् ॥ २९१ ॥
राजा च श्रमणो भूत्वा देवीभूय च्युतो भवान् । भगीरथः समुत्पन्नो ग्रामस्तु सगरांगजाः ॥ २९२ ॥
संघस्य निंदनं कृत्वा मृत्युमेति भवे भवे । तेनासौ युगपद्ग्रामो जातःस्तुत्या त्वमीदृशः ॥ २९३ ॥
श्रुत्वा पूर्वभवानेवमुपशंतो भगीरथः । वभूव मुनिमुख्यश्च तपोयोग्यं पदं ययौ ॥ २९४ ॥
वृत्तांतागतमेतत्ते चरितं सगराश्रितं । कीथितं ग्रस्तुतं वक्ष्ये शृणु श्रेणिक सांप्रतं ॥ २९५ ॥
योऽसौ तत्र महारथो नाम विद्याधराधिपः । लंकायां कुरुते राज्यं कंटकैः परिवर्जितं ॥ २९६ ॥
सोन्यदा कमलच्छन्नदीर्घिकाकृतमंडनं । नानारत्नप्रभोत्तुंगकीडापर्वतकारितं ॥ २९७ ॥
आमोदिकुसुमोद्भासितहलंडधिराजितं । कलक्वजितविभ्रातशकुंतगणसंकुलं ॥ २९८ ॥

रत्नभूमिपरिधिस्तं विकशिदिविधद्युतिं । धनपल्लवसच्छायलतामंडपमंडितं ॥ ३९९ ॥

अगमप्रमदोद्यानमंतःपुरसमन्वितः । महत्या संपदा युक्तो विद्यावलसमुच्छ्रयः ॥ ३०० ॥

तत्र क्रीडितुभारेभे वनिताभिरसौ समं । कुसुमैः ताड्यमानश्च ताडयंश्च यथेक्षितं ॥ ३०१ ॥

कांचित्पादप्रणामेन कुपितामीरपया स्त्रियं । सांतवयन्नन्ययातेन सांतवमानः सुलीलया ॥ ३०२ ॥

उरसा प्रेरयन् कांचित्त्रिकूटतटयोभिना । पीवरस्तनरम्येण प्रेर्यमाणस्तथान्यया ॥ ३०३ ॥

पद्मयन्च्छन्नगात्राणि क्रीडाव्याकुलयोषितां । रतिसागरमध्यस्थो नंदनः मरालवत् ॥ ३०४ ॥

अथ वक्त्रे त्रियामायाः परं संकोचमीयुषि । राजीवसंपुटे पद्मद्विरेफं स निपीडितं ॥ ३०५ ॥

दृष्ट्वा चास्य समुत्पन्ना चित्तं भवनाशिनौ । कर्मणो मोहनीयस्य योते शिथिलतां गुणे ॥ ३०६ ॥

मकरंदरसासक्तौ मूढस्तुप्तिमनागतः । मूर्तिं मधुकरः प्राप्तो धिमिच्छामंतवर्जितां ॥ ३०७ ॥

यथायमत्र संशक्तः प्राप्तो मृदुं मधुव्रतः । प्राप्स्यामो वयमप्येवं शक्ताः स्त्रीमुखपंकजे ॥ ३०८ ॥

यदि तावदयं ध्वस्तो घ्राणेन रसनेन च । कैत्र वार्ता तदासासु पचेंद्रियवशात्मसु ॥ ३०९ ॥

तिर्यग्जातिसमेतस्य युक्तं वास्येदमीहितं । वयं तु ज्ञानसंपन्नाः संगमत्र कथं गताः ॥ ३१० ॥

मधुदग्धासिधाराया लेहने कीदृशं सुखं । रसनं प्रत्युत्तायाति शतधा यत्र खंडनं ॥ ३११ ॥

विषयेषु तथा सांख्यं कीदृशं नाम जायते । यत्र प्रत्युत दुःखानां उपर्युपरिसंततिः ॥ ३१२ ॥
 किंपाकलतुल्येभ्यो विषयेभ्यः पराद्दुःखाः । ये नरास्तान्मस्यामि कायेन वचसा धिया ३१३
 हा कष्टं वंचितः पापो दीर्यकालमहं खलः । विषयैर्विपमासंगैर्विषवन्मारणात्मकैः ॥ ३१४ ॥
 अथात्र समये ग्रातस्तमुद्यानं महाशुनिः । अर्थानुगतया युक्तः श्रुतसागरसंज्ञया ॥ ३१५ ॥
 पूर्णः परमरूपेण द्रूपयन् कांतिवो विधुं । तिरस्कुर्वन् रविं दीप्त्या जयं स्थैर्येण मंदरं ॥ ३१६ ॥
 धर्मध्यानप्रगृह्णात्मा रागद्वेषविवाजितः । भग्नस्त्रिदंडसंपर्कः कपायाणां समे रतः ॥ ३१७ ॥
 यन्नीकृतो हृषीकाणां पट्टायप्राणिवत्सलः । भीतिभिः सप्तभिर्मृक्तो मदाष्टकविवर्जितः ॥ ३१८ ॥
 साक्षादिव गुरुरेण धर्मसंबंधमागताः । सहितो यतिसंधेन महता चारुचेष्टिना ॥ ३१९ ॥
 स तत्र विपुले युद्धे भूतले जंतुवर्जिते । उपविष्टस्तनुच्छायास्थगिताद्येषदिगमुखः ॥ ३२० ॥
 तत्रासीनं विदित्वेनं मुकुम्भ्यो वनरक्षिणां । अभीयाय महारथो विभ्रदुत्कंठितं मनः ॥ ३२१ ॥
 अथास्पातिप्रसन्नास्यकांतितोयेन पादयोः । कुर्वन् प्रक्षालनं राजा पपात शिवदायिनोः ॥ ३२२ ॥
 प्रणम्य द्रुपसंधं च पृष्ठा धेमं च धर्मगं । अवस्थाय धूणं धर्मं पर्यपृच्छत्समकित्तः ॥ ३२३ ॥
 अथोपग्रमचंद्रस्य चित्तस्थस्येव निर्मलैः । दंतांशुपटलैः कुर्वन् ज्योत्स्नां मुनिरभापत ॥ ३२४ ॥

पञ्चपुराणम् । ६२ ॥ पंचमं पर्वम् ।

अहिंसा नृप सद्भावो धर्मस्योक्तो जिनेश्वरः । परिवारोऽस्तु शेषोऽस्य सत्यभाषादिरिष्यते ॥३२५॥
 यां यां जीवाः प्रपद्यंते गतिं कर्मानुभावतः । तत्र तत्र रतिं यांति जीवनं प्रतिमोहितः ॥३२६॥
 त्रैलोक्यं परित्यज्य लाभं मरणभीरवः । इच्छंति जीवनं जीवा नान्यदस्ति ततः प्रियं ॥३२७॥
 किमत्र बहुमोक्तेन स्वसंवेद्यमिदं नतु । यथा स्वजीवितं कातं सर्वेषां प्राणिनां तथा ॥ ३२८ ॥
 तस्मादेवविधं भूदा जीवितं ये शरीरिणां । हरंति रौद्रकर्माणः पाप तेन च किं कृतं ॥ ३२९ ॥
 जंतूनां जीवितं नीत्वा कर्मभारगुरुकृताः । पतंति नरके जीवा लोहपिंडचदंभसि ॥ ३३० ॥
 मधु श्रवंति ये वाचा हृदये विपदारुणाः । वशे स्थिता हृषीकाणां त्रिसंध्यादग्धमानसाः ॥३३१॥
 साध्वाचारविनिर्मुक्ता यथाकामविधायिनः । ते भ्रमंति दुरात्मानस्तिर्गभर्परंपरां ॥ ३३२ ॥
 दुर्लभं सति जंतुत्वे मनुष्यत्वं शरीरिणां तस्मादपि सुरूपत्वं ततो धनसमृद्धता ॥ ३३३ ॥
 ततोऽप्यर्थत्वसंभूतिस्ततो विद्यासमागमः । ततोऽप्यर्थज्ञता तस्माददुर्लभो धर्मसंगमः ॥ ३३४ ॥
 कृत्वा धर्मं ततः केचित्सुखं प्राप्य सुरालये । देव्यादिपरिवारेण कृतं मानसगोचरं ॥ ३३५ ॥
 न्युत्वा गर्भशुद्धे भूयोविद्भूत्रकृतलेपने । चलत्कामिकुलाकीर्णे दुर्गधेत्यंतदुस्सहे ॥ ३३६ ॥
 चर्मजालकसंछन्नाः पित्तश्लेष्मादिमध्यगाः । जनन्याहारनिरस्पदं लिहंतो नाडिकाच्युतं ॥३३७॥

पिंडीकृतसमस्तांगा दुःखभारसमादिताः । उषित्वा निर्गता लब्ध्वा मनुष्यत्वमनिदितं ॥ ३३८ ॥
 जन्मनः प्रभृति क्रूरा नियमाचारवर्जिताः । सदष्टिरहिताः पापा विषयान्समुपासते ॥ ३३९ ॥
 ये कामवशतां याताः सम्यक्त्वपरिवर्जिताः । प्राप्नुवंतो महादुःखं ते अमंति भवार्णवे ॥ ३४० ॥
 परंपीडाकरं वाक्यं वर्जनीयं प्रयत्नतः । हिंसायाः कारणं तद्धि सा च संसारकारणं ॥ ३४१ ॥
 तथास्तेयं स्त्रियाः संगं महाद्रविणवाञ्छनं । सर्वमेतत्परित्याज्यं पीडाकरणतां गतं ॥ ३४२ ॥
 श्रुत्वा धर्मं समाधिष्टो वैराग्यं खेचराधिपः । प्रपृच्छ प्रणतिं कृत्वा व्यतीतं भवमात्मनः ॥ ३४३ ॥
 चतुर्शानोपगृढात्मा विनयेनेपसेदुषे । इति तस्मै समासेन जगाद श्रुतसागरः ॥ ३४४ ॥
 भरते पोदनस्थाने हितो नाम नरोभवत् । माधवीति च भार्यास्य प्रीत्यारुणस्त्वं तयोः सुतः ३४५
 अथ तत्रैव नगरे वृषोऽभूदुदयाचलात् । अर्हच्छ्रियां समुत्पन्नो नाम्ना हेमरथो महान् ॥ ३४६ ॥
 ग्रासादे सोन्यदा जैनं श्रद्धया परयान्वितः । चकार महतीं पूजां लोकाविस्मयकारिणीं ॥ ३४७ ॥
 तस्मादुत्थितमाकर्ण्य जयशब्दं जैनैः कृतं । जयेत्यानंदपूर्णेन त्वयापि परिधोषितं ॥ ३४८ ॥
 अमाते च ततस्तस्मिन् गृहाभ्यंतरतो मुदा । शिखिनेव घनध्वानावर्तनं कृतमंगणे ॥ ३४९ ॥
 तस्मादुपात्तकुशलो गतः कालेन पंचतां । अजायत महान् यक्षो यक्षनेत्रसमुत्सवः ॥ ३५० ॥

पद्मपुराणम् ।

अधरस्मिन् विदेहेय पुरे कांचननामनि । साधूनां शुचुभिः कर्तुमुपसर्गः प्रवर्तितः ॥ ३५१ ॥
निर्घट्य तान् त्वया शून् मुनीनां धर्मसाधनं । शरीरं रक्षितं तस्मात्पुण्यराशिरुपाजितः ३५२
विजयाद्वै ततश्च्युत्वा तडिदंगदखेचरात् । श्रीप्रभायां समुद्रत उदितो नाम विश्रुतः ॥ ३५३ ॥
वंदनाय समायातं नाम्ना चामराविक्रमं । दृष्टवानसि विधेशं निदानमकरोत्ततः ॥ ३५४ ॥
ततो महत्तपस्तप्त्वा कल्पमैशानमुत्थितः । एष प्रच्युत्य भूतोसि सांप्रतं दानवाहनिः ॥ ३५५ ॥
भास्करस्यंदनस्यैव चक्रेण परिवर्तनं । कृतं त्वया तु संसारं स्त्रीजिह्वाघशर्वतिना ॥ ३५६ ॥
यावंतः समतिक्रान्तास्तत्र देहा भवांतरं । पिब्यंते यदि ते लोके संभवेयुर्न जातुचित् ॥ ३५७ ॥
कल्पाणां कोटिभिस्तृप्तिं सुरभोगैर्न योगतः । खेचराणां च भोगेन स्वेच्छाकल्पितवृत्तिना ३५८
अष्टाभिर्दिवसैः स त्वं कथं प्राप्स्यसि तर्पणं । स्वमजालोपभोगैर्युना भज्यतां शमः ॥ ३५९ ॥
ततस्तस्य विषादोऽभून्नायुः धयसमुत्थितः । किंतु संसारचक्रस्य जन्मांतरविवर्तनात् ॥ ३६० ॥
स्थापयित्वा ततो राज्यं तनयं देवरक्षसं । युवराजप्रतिष्ठायां तथा भास्कररक्षसं ॥ ३६१ ॥
त्यक्त्वा परिग्रहं सर्वं परमार्थपरायणः । स्तंभतुल्यो महारथलोभेनाभवदुज्झितः ॥ ३६२ ॥
पानाहाररदिकं त्यक्त्वा सर्वं देहस्य पालनं । समः शत्रौ च मित्रे च मनः कृत्वा सुनिश्चलः ॥ ३६३ ॥

पञ्चपुराणम् ।

मौनव्रतं समास्थाय जिनप्रासादमध्यगः । कृत्वा सुमहतीं पूजामर्हतामभियेक्षणीं ॥ ३६४ ॥
 अर्हत्पदपरिध्यानपवित्रीकृतचेतनः । कृत्वा समाधिना कालं स वभूव सुरोत्तमः ॥ ३६५ ॥
 अथ किन्नरनादाख्ये पुरे श्रीघरनामतः । विद्याजातामरिजायां देवरक्षः प्रपन्नवान् ॥ ३६६ ॥
 गंधर्वगीतनगरे सुरसन्निभनामतः । गांधारी गर्भसंभूतां गंधर्वीं भासुरुढवान् ॥ ३६७ ॥
 सुता दश समुत्पन्ना मनोज्ञा देवरक्षसः । देवांगनासुररूपाश्च पट्कन्या गुणभूषणाः ॥ ३६८ ॥
 तां च त एव चोत्पन्ना मुताः कन्याश्च तत्समाः । आदित्यरक्षतो राज्ञः कीर्तिव्याप्तदिगंतराः ॥ ३६९ ॥
 स्वनामसहनामानि महांति नगराणि तैः । निवेशितानि रम्याणि श्रेणिकैतानि जित्वरः ॥ ३७० ॥
 संध्याकारः सुवेलश्च मनोल्हादो मनोहरः । हंसद्वीपो हरिर्योधः समुद्रः कांचनस्तथा ॥ ३७१ ॥
 अर्धस्वर्गो दिशश्चापि निवेशा स्वर्गसन्निभाः । गीर्वाणरक्षसः पुत्रैर्महाबुद्धिपराक्रमैः ॥ ३७२ ॥
 आवर्ते विघटांभोदा उत्कटस्फुटदुर्ग्रहाः । तटतोयावलीरत्नद्वीपाश्चाभांति राक्षसैः ॥ ३७३ ॥
 नानारत्नकृतोद्योता हेमभित्तिप्रभा मुराः । राक्षसानां वभूवुस्ते निवासाः क्रीडनार्थिनां ॥ ३७४ ॥
 तत्रैव खेचरैरेभिर्द्वापांतरसमाश्रितैः । सन्निवेशा महोत्साहेनगराणां प्रकल्पिताः ॥ ३७५ ॥
 ततस्तौ पुत्रयोः राज्यं दत्त्वा दीक्षां समाश्रितौ । महातपोधनौ भूत्वा पदं यातौ सनातनं ॥ ३७६ ॥

एवं महानि मंतानि प्रवृत्ते घानवाहने । महापुरुषनिर्व्यूढराज्यप्राञ्चाज्यवस्तुनि ॥ ३७७ ॥
 राक्षमस्तनयो जातो मनोवेगांगधारिणः । राक्षसो नाम यस्यायं नाम्ना वंशः प्रकीर्त्यते ॥ ३७८ ॥
 तस्यादित्यगतिर्यतो बृहत्कीर्तिश्च नन्दनः । योगार्थो मुप्रभाख्यायां रविचंद्रसमप्रभो ॥ ३७९ ॥
 नृपर्भो तौ समासुज्य राज्यस्यन्दनं भरे । अमणत्वं समाराध्य देवलोकं समश्रितः ॥ ३८० ॥
 जाता सदनपद्याख्या भार्यादित्यगतर्वरा । बृहत्कीर्तिस्त्रथापुष्पनयेति परिकीर्तिता ॥ ३८१ ॥
 अथादित्यगतेः पुत्रो नाम्ना भीमप्रभोऽभवत् । सहस्रं यस्य पत्नीनामभूद्देवांगनारुचा ॥ ३८२ ॥
 आसीदष्टोत्तरं तस्य पुत्राणां श्रुतमूर्जितं । स्वर्भरिव निजं राज्यं धारितं यः समंततः ॥ ३८३ ॥
 आत्मजाय ततो राज्यं वितीर्य ज्यायसे प्रभुः । भीमप्रभः प्रववाज प्राप्तश्च परमं पदं ॥ ३८४ ॥
 देवेन राक्षसेन्द्रेण राक्षसद्वीपमंडले । कृतानुर्कपना ऊगुः सुखेनोत्तरगमिनः ॥ ३८५ ॥
 रक्षन्ति रक्षसां द्वीपं पुण्येन परिरक्षिताः । राक्षसानामनो द्वीपं प्रसिद्धिं तदुपागतं ॥ ३८६ ॥
 एव राक्षमवंशस्य संभवः परिकीर्तितः । वंशप्रधानपुरुषपत्न्यकीर्तियिष्याम्यतः परं ॥ ३८७ ॥
 पुत्रो भीमप्रमस्याद्यः पूजार्हो नाम विश्रुतः । प्रववाज त्रियं न्यस्य तनये जितमास्करे ॥ ३८८ ॥
 मांषि संपरिकीर्त्याख्ये स्थापयित्वा त्रियं सुते । प्रावजत्सोऽपि सुग्रीवे निधाय प्राप दीक्षणं ॥ ३८९ ॥

सुरीवोपि हरिग्रीवं सन्निवेश्य निजे पदे । उग्रं तपः समाराध्य बभूव सुरसत्तमः ॥ ३९० ॥
हरिग्रीवोपि निक्षिप्य श्रीग्रीवे राज्यसंपदं । गृहीतश्रमणाचारो वनांतरमशिश्रियत् ॥ ३९१ ॥
आरोप्य सुमुले राज्यं श्रीग्रीवो जनकाश्रितं । मार्गमाश्रितवान् वीरः सुव्यक्ते सुमुखस्तथा ३९२
सुव्यक्तोमृतवेगाल्ये न्यस्तवान् राक्षसीं श्रियं । स चापि भानुगत्याहं स च चितागतौ सुते ३९३
इंद्र इंद्रप्रभो मेघो मृगारिदमनः पविः । इंद्रजिह्वाधुवर्मा च भानुर्भानुसमप्रभः ॥ ३९४ ॥
सुरारिखिजटो भीमो मोहनोद्वारको रविः । चकारो वज्रमध्यश्च प्रमोदः सिंहविक्रमः ॥ ३९५ ॥
चांभुडो मारणो भीष्मो द्विपवाहोरिमर्दनः । निर्वाणभक्तिरुग्रथीरहर्भक्तिरनुत्तरः ॥ ३९६ ॥
गतभूमोनिलश्रुण्डो लंकाशोको मयूरवान् । महाबाहुर्मनोरम्यो भास्कराभो बृहद्गतिः ॥ ३९७ ॥
बृहत्कांतोरिसंवासश्चंद्रावर्तो महारथः । मेघध्यान ग्रहशोभ नक्षत्रदमनादयः ॥ ३९८ ॥
संख्यवं कोटिशस्तेषां दृष्टव्यांश्चचारिणां । मायावीर्यसमेतानां विद्यावलमहारूपां ॥ ३९९ ॥
विद्यानुयोगकुशलाः सर्वे श्रीशक्तवक्षसः । लंकायां स्वामिनः कांताः प्रायशः स्वर्गतश्च्युताः ४००
स्वेषु पुत्रेषु निक्षिप्य लक्ष्मीं वंशक्रमागतां । संविद्या राक्षसाधीशा महाप्रात्राज्यमाश्रिताः ॥ ४०१ ॥
कोचित्कर्मावशेपेण त्रिलोकाशिखरं गताः । दिवमीयुः परे केचित्पुण्यपाकानुभावतः ॥ ४०२ ॥

एवं महति संताने प्रवृत्ते घानवाहने । महापुष्पनिर्व्यूढराज्यप्रात्राज्यवस्तुनि ॥ ३७७ ॥
 राक्षसस्तनयो जातो मनोवेगांघारिणः । राक्षसो नाम यस्यायं नाम्ना वंशः प्रकीर्त्यते ॥ ३७८ ॥
 तस्यादित्यगतिर्यातो बृहत्कीर्तिश्च नन्दनः । योपायां सुप्रभारख्यायां रविचंद्रसमप्रभौ ॥ ३७९ ॥
 वृषभौ तौ समासज्य राज्यस्यंदनजे भरे । अमणत्वं समाराध्य देवलोकं समाश्रितः ॥ ३८० ॥
 जाता सदनपद्मख्या भार्यादित्यगतेर्वरा । बृहत्कीर्तिस्तथापुष्पनखेति परिकीर्तिता ॥ ३८१ ॥
 अथादित्यगतेः पुत्रो नाम्ना भीमप्रभोऽभवत् । सहस्रं यस्य पत्नीनामभूद्देवांगनारुचां ॥ ३८२ ॥
 आसीदष्टोत्तरं तस्य पुत्राणां द्युतमूर्जितं । स्तंभैरिव निजं राज्यं धारितं यैः समंततः ॥ ३८३ ॥
 आत्मजाय तनो राज्यं वित्तैर्ये ज्यायसे प्रभुः । भीमप्रभः प्रवव्राज प्राप्तश्च परमं पदं ॥ ३८४ ॥
 देवेन राक्षसेन्द्रेण राक्षसद्वीपमंडले । कृतानुर्कंपना ऊगुः सुखेनांवरगामिनः ॥ ३८५ ॥
 रक्षंति रक्षसां द्वीपं पुण्येन परिरक्षिताः । राक्षसानामतो द्वीपं प्रसिद्धिं तदुपागतं ॥ ३८६ ॥
 एव राक्षसवंशस्य संभवः परिकीर्तितः । वंशप्रधानपुरुषान्कीर्तियिव्याम्यतः परं ॥ ३८७ ॥
 पुत्रो भीमप्रभस्याद्यः पूजार्हो नाम विश्रुतः । प्रवव्राज त्रियं न्यस्य तनये जितभास्करे ॥ ३८८ ॥
 सोऽपि संपरिकीर्त्याख्ये स्थापयित्वा त्रियं सुते । प्राव्रजत्सोऽपि सुग्रीवे निधाय प्राप दीक्षणं ॥ ३८९ ॥

सुग्रीवोऽपि हरिग्रीवं सन्निवेश्य निजे पदे । उग्रं तपः समाराध्य बभूव सुरसत्तमः ॥ ३९० ॥
हरिग्रीवोऽपि निक्षिप्य श्रीग्रीवे राज्यसंपदं । गृहीतश्रमणाचारो वनान्तरमशिश्रियत् ॥ ३९१ ॥
आरोप्य सुमुखे राज्यं श्रीग्रीवो जनकाश्रितं । मार्गमाश्रितवान् वीरः सुव्यक्ते सुमुखस्तथा ॥ ३९२ ॥
सुव्यक्तोऽप्युत्तरेण न्यस्तवान् राक्षसीं श्रियं । स चापि भानुगत्याहं स च चितागतौ सुते ॥ ३९३ ॥
इन्द्र इन्द्रप्रभो मेघो मृगारिदमनः पविः । इन्द्रजिह्वानुवर्मा च भानुर्भानुसमग्रभः ॥ ३९४ ॥
सुरारिखिजटो भीमो मोहनोद्धारको रविः । चकारो वज्रमध्यश्च प्रमोदः सिंहविक्रमः ॥ ३९५ ॥
चांसुडो मारणो भीष्मो द्विपवाहोरिमर्दनः । निर्वाणभक्तिरुग्रश्रीर्हृद्भक्तिरनुत्तरः ॥ ३९६ ॥
गतभूमोनिलशृङ्गो लंकाशोको मयूरवान् । महाबाहुर्मनोरम्यो भास्कराभो बृहद्गतिः ॥ ३९७ ॥
बृहत्कांतोरिसंत्रासश्चंद्रावर्तो महारवः । मेघध्वान् ग्रहक्षोभ नक्षत्रदमनादयः ॥ ३९८ ॥
संख्यैवं कोटिशस्तेषां दृष्टव्यांश्चरचारिणां । मायावीर्यसेमतानां विद्यावलमहारूपां ॥ ३९९ ॥
विद्यानुयोगकुशलाः सर्वे श्रीशक्तवक्षसः । लंकायां स्वामिनः कांताः प्रायशः स्वर्गतश्च्युताः ॥ ४०० ॥
स्वेषु पुत्रेषु निक्षिप्य लक्ष्मीं वंशक्रमागतां । संविद्या राक्षसाधीशा महाप्रात्राज्यमाश्रिताः ॥ ४०१ ॥
कोचित्कर्मावशेण त्रिलोकेशिखरं गताः । दिवर्मायुः परे केचित्पुण्यपाकानुभावतः ॥ ४०२ ॥

पद्मपुराणम् ।

एवं तेष्वप्यतीतेषु घनप्रभसुतोभयव् । लंकायामधिपः कीर्तिधवलो नाम विश्रुतः ॥ ४०३ ॥
पद्मागर्भे समुद्भूतः खेचरैः कृतशासनः । संसुक्ते परमैश्वर्यं सुनासीरो यथा दिवि ॥ ४०४ ॥

एवं भवांतरकृतेन तपोबलेन । संप्राप्नुवंति पुरुषा मनुजेषु भोगान् ॥

देवेषु चोत्तमगुणायुणभूपितांगाः । निर्दग्धकर्मपटलाश्च भवंति सिद्धाः ॥ ४०५ ॥

दुष्कर्मशक्तमतयः परमां लभन्ते । निर्दां जना इहभवे मरणात्परं च ॥

दुःखानि यांति बहुधा पतिताः कुर्यान्तौ । ज्ञात्वेति पापतमसो रचितां भजध्वं ॥ ४०६ ॥

इत्यार्षे रविवेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते राक्षसवंशाधिकारः पंचमं पर्व ।

अथ पष्ठं पर्व ।

बंगो रक्षोनभोगानां मया ते परिकीर्तितः । शृणु वानरकेतूनां संतानमधुना नृप ॥ १ ॥

विजयाद्दिगिरमगे दक्षिणे स्वर्गसन्निभे । पुरं भेषपुरं नाम्ना तुंगप्रसादशोभितं ॥ २ ॥

विद्यामृतां पतिस्त्वस्मिन्नतींद्रो नाम विश्रुतः । अतिक्रम्य च यः शक्रं स्थितो भोगादिसंपदा ॥ ३ ॥

श्रीमती नाम तस्यासीत्किंवा श्रीसमन्विभ्रमा । यस्याः सति झले पक्षो ज्योत्स्नयेव सदाभवत् ४

तयोः श्रीकण्ठनामाभूत्सुतः श्रुतिविशारदः । यस्य नाग्नि गते कर्णं हर्षमीयुर्विचक्षणाः ॥ ५ ॥
 स्वसा तस्याभवच्चावीं देवी नाम कनीयसी । वाणतां नयने यस्या गते कुसुमधन्विनः ॥ ६ ॥
 अथ रत्नपुरं नाम पुरं तत्र मनोहरं । तत्र पुष्पोत्तरो नाम विद्याधारी महाबलः ॥ ७ ॥
 पद्माभासीत्सुता तस्य मनोल्हादनकारिणी । देवकन्येव सर्वेषां रूपलावण्यसंपदा ॥ ८ ॥
 तस्य पद्मोत्तराभिख्यः सुतो येन विलोचने । विषयांतरसंबंधाज्जनानां विनिवर्तते ॥ ९ ॥
 तस्मै पुष्पोत्तरः कन्यां बहुशस्तामयाचत । श्रीकण्ठेन न सा तस्मै दत्ता कर्मानुभावतः ॥ १० ॥
 सा तेन कीर्तिशुभ्राय दत्ता बांधववाक्यतः । विवाहं च परेणास्याः विधिर्न निरवर्तयत् ॥ ११ ॥
 न मेऽभिजनतो दोषो न मे दारिद्र्यसंभवः । न च पुत्रस्य वैरूप्यं न किञ्चिद्वैरकारणं ॥ १२ ॥
 तथापि मम पुत्राय वितीर्णो तेन न स्वसा । इति पुष्पोत्तरो ध्यात्वा कोपावेशं परं गतः ॥ १३ ॥
 चेत्यानां वंदनां कर्तुं श्रीकण्ठः सुरुषवतं । गतो यदा विमानेन वायुवेगेन चाखणा ॥ १४ ॥
 तस्मान्निवर्तमानोऽसौ चेतःश्रोत्रापहारिणं । भृंगाराणाभिव झंकारमश्रुणोद्गीतनिःस्वनं ॥ १५ ॥
 रम्यग्रक्ष्णमिश्रेण तेन गीतस्वनेन सः । धृतो ऋजुगुणेनैव बद्ध्वा निश्चलविग्रहः ॥ १६ ॥

पद्मपुराणम् ।

आलोकनमथो चक्रे ततोऽपश्यत्स कन्यकां । गुरुणाधिष्ठितां कांतां संगीतकण्ठाङ्गणे ॥ १७ ॥
 तस्या रूपसमुद्रेऽसौ निमग्नं मानसं द्रुतं । न शशाक समुद्रजुं धर्तुं नाङ्गानि च प्रभुः ॥ १८ ॥
 स्थितश्चैषोत्तिकव्योम्नि तथा नीलोत्पलाभया । वधेव पीवरस्कंधो दृष्ट्याकुष्टो मनोमुषा ॥ १९ ॥
 ततो दर्शनमन्योन्यं तयोर्माधुर्यपेक्षलं । चकार वरणं प्रेमबद्धभावस्य घृचने ॥ २० ॥
 ततस्तामिगितामिहो भुजपंजरमध्यगां । कृत्वा नमस्तले यातः स्पशोर्मलितलोचनः ॥ २१ ॥
 परिचर्मस्ततस्तस्याः प्रलापमुखरीकृतः । पुष्योत्तराय कन्यायाः श्रीकंठेन हतिं जगौ ॥ २२ ॥
 सर्वोद्योगेन संनह्य ततः पुष्योचरो रुपा । तस्यानुपदवीं यातो दंतदष्टरदच्छदः ॥ २३ ॥
 तेनानुधावमानेन व्रजता मुनभस्तले । शशीव घनदृंदेन श्रीकंठः शुशुभेऽधिकं ॥ २४ ॥
 आयातं पृष्टवो दृष्ट्वा श्राकंठस्तं महाबलं । त्वरितं प्रस्थितो लंकां नीतिशास्त्रविशारदः ॥ २५ ॥
 तत्र स्वमुःपतिं गत्वा शरणं स समाश्रयत् । कालप्राप्तं नयं संतो युंजना यांति तुंगतां ॥ २६ ॥
 सोदरो मम कांताया इति सस्नेहनिर्भरं । संग्रमेण परिष्वज्य तं चकारासपूजनं ॥ २७ ॥
 तयोः कुशलदृतांतप्रश्नो यावत्प्रवर्तते । तावत्पुण्योत्तरः प्राप्तो महाबलसमन्वितः ॥ २८ ॥
 क्रीतिं शुक्लस्ततोऽपश्यद्गगनं सर्वतथितं । विद्याधरसम्बूहेन प्रदीप्तपुरुतेजसा ॥ २९ ॥

असिकुंतादिभिः शस्त्रैर्विकरालं महारवं । स्थानभ्रंशमिवागच्छद्भलं खेचरसंगमात् ॥ ३० ॥
 वाजिभिर्वायुरहोमिर्गजैश्च जलदोषमैः । विमानैश्च महामानैः सिंहैश्च प्रचलत्सटैः ॥ ३१ ॥
 दृष्टोत्तरां दिशं व्याप्तां विहस्य क्रोधमिश्रितं । सचिवानां समादेशं कीर्तिशुक्लो युधे ददौ ॥ ३२ ॥
 अकार्येण ततः स्वेन श्रीकण्ठो यंत्रपानतः । कीर्तिशुभ्रमिदं वाक्यं जगाद त्वरयान्वितं ॥ ३३ ॥
 एतं वंधुजनं रक्ष त्वं मदीयमिहायुना । करोमि निर्जितं यावत् प्रतिपक्षं तवाश्रयात् ॥ ३४ ॥
 एवमुक्तो जगादासौ वचनं नयसंगतं । तवायुक्तमिदं वक्तुं प्राप्य मां भीतिभेदनं ॥ ३५ ॥
 यदि नामैष नो साम्ना शमं यास्यति दुर्जनः । ततः पश्य प्रविष्टायं मृत्योर्वक्त्रं मदीरितः ॥ ३६ ॥
 स्थापयित्वेति विश्रब्धं प्रियायाः सोदरं नृपः । उत्कृष्टवयसो धीरो दूतान् द्रुतमजीगमत् ॥ ३७ ॥
 उपर्युपरि ते गत्वा क्रमेणैदं वभाषिरे । पुष्पोत्तरं महाप्राज्ञा मधुरालापकोविदाः ॥ ३८ ॥
 पुष्पोत्तर वदत्येतद्भवंतं कीर्तिनिर्मलः । अस्मद्भदनचिन्यस्तैः पदैरादरसंगतैः ॥ ३९ ॥
 महाकुलसमुत्पन्नो भवान् विमलचेष्टितः । सर्वसिन् जगति ख्यातिं गतः शास्त्रार्थकोविदः ॥ ४० ॥
 आगता गोचरं का ते न मर्यादा महामते । कर्णजाहे निधीयेत यास्माभिरयुना तव ॥ ४१ ॥
 श्रीकण्ठोऽपि कुले जातः शशांककरनिर्मले । विचवान् विनयोपेतः कांतः सर्वकलान्वितः ॥ ४२ ॥

वैरिणो बहवः संति विजयाद्विगिरौ तव । अग्रमत्ततया कालं क्रियंतं गमयिष्यसि ॥ ५६ ॥
 अतस्तिष्ठ त्वमत्रैव रम्ये रत्नालयांतरे । निजाभिरुचिते स्थाने स्वेच्छया कृतचेष्टितः ॥ ५७ ॥
 पर्याप्तोतिपरित्यक्तुं न च त्वां मम मानसं । मत्प्रीतिवागुरां छित्त्वा कथं वा त्वं गमिष्यसि ॥ ५८ ॥
 श्रीकंठमभिधायैव सचिवं निजमब्रवीत् । पितामह क्रमायातमानंदारूढं महामतिं ॥ ५९ ॥
 सारासारं त्वया दृष्टं मदीयानां चिरं पुरां । उद्विश्यतामतः सारं श्रीकंठायात्र यत्पुरं ॥ ६० ॥
 इत्युक्तः सचिवः ग्राह्यं सितेन हृदयस्थितं । कूर्चेन स्वामिनं भक्त्या चामरेणैव बीजयन् ॥ ६१ ॥
 नरेन्द्र तव नास्त्येव पुरं यन्न मनोहरं । तथापि स्वयमन्विष्य गृह्णातु रुचिदर्शनं ॥ ६२ ॥
 मध्येसागरमेतस्मिन् द्वीपाः संत्यतिभूरयः । कल्पद्रुमसमाकारैः पादपैर्व्याप्तिदिग्मुखाः ॥ ६३ ॥
 आचिता विविधैरत्नैस्तुंगश्रृंगा महौजसः । गिरयो येषु देवानां संति क्रीडनहेतवः ॥ ६४ ॥
 भीमातिभीमदाक्षिण्याचे चान्यैरपि नः कुले । अनुज्ञाताः सुरैः सर्वैः पूर्वमित्येवमागमः ॥ ६५ ॥
 पुराणि तेषु रम्याणि संति कांचनसद्भाभिः । संपूर्णानि महारत्नैः करदष्टदिवाकरैः ॥ ६६ ॥
 संख्याकारो मनोल्हादः सुबेलः कांचनो हरिः । योधनो जलधिध्वानो हंसद्वीपो भरक्षमः ॥ ६७ ॥
 अर्द्धस्वर्गोत्कटावर्तो वैधटो रोधनो मलः । कांतः स्फुटत्तरोरत्नद्वीपस्तोयावलीसरः ॥ ६८ ॥

अलं धनो नभो भानुः क्षेममित्येवमादयः । आसन् ये रमणादेशा देवानां निरुपद्रवाः ॥ ६९ ॥
त एव सांप्रतं जाता भूरिपुण्यैरुपाजिताः । पुराणां सन्निवेशा यो नानारत्नवसुंधराः ॥ ७० ॥
इतो वरोचरं भागे समुद्रपरिवेष्टिते । शतत्रयमतिक्रम्य योजनानामले पृथुः ॥ ७१ ॥
अस्ति शास्त्रामृगद्वीपः प्रसिद्धो भुवनत्रये । यस्मिन्नर्वातरद्वीपाः संति रम्भाः सहस्रशः ॥ ७२ ॥
पुष्परामंणिमाभिः क्वचिद्वत्प्रज्वलतीव यः । सस्यैरिव क्वचिच्छन्नो हरिन्मणिमरीचिमिः ॥ ७३ ॥
इंद्रनीलप्रभाजालैस्तमसैव चितः क्वचित् । पद्माकराश्रियं धत्ते पद्मरागचर्यैः क्वचित् ॥ ७४ ॥
भ्रमता यत्र योतेन गगने गंधचारुणा । हृता जानंति नो यस्मिन्पताम इति पक्षिणः ॥ ७५ ॥
रक्तटिकांतरविन्यस्तैः पद्मरागैः समत्विपः । ज्ञायंते चलनाद्यत्र सरःसुकमलाकराः ॥ ७६ ॥
मत्तैर्मध्वासवास्वादच्छकुंतैः कलनादिभिः । संभापत इति द्वीपान् यः समीपव्यवस्थितान् ॥ ७७ ॥
ययौपधप्रभाजालैस्तमो दूरं निराकृतं । चक्रे बहुलपक्षेपि समावेशं न रात्रिषु ॥ ७८ ॥
यत्र छत्रसमाकाराः फलपुष्पसमन्विताः । पादपा विपुलस्कंधाः कलस्वचनशंकृतयः ॥ ७९ ॥
सस्यैः स्वभावसंपन्नैर्धीर्यकारिविवितारिभिः । चलद्दिग्मं दयातेन मही यत्र सकुंतुका ॥ ८० ॥
विकर्चदीवरैर्यत्र पटपदौघसमन्वितैः । नयनैरिव वीक्ष्यंते दीर्घिका भ्रूलिलासिभिः ॥ ८१ ॥

पवनकांपनाद्यस्मिन् सीत्कारश्रोत्रहारिभिः । पुंद्रक्षोर्विपुलैर्वाटैः प्रदेशाः पवनोज्झिताः ॥ ८२ ॥
 रत्नकांचनविस्तीर्णशिलासंधातशोभनः । मध्ये तस्य महानस्ति किञ्चुर्नाम महीधरः ॥ ८३ ॥
 त्रिकूटेनेव तेनासौ शृंगवाहुभिरायतैः । आलिंगता दिशः कांता श्रियमारोपितः परां ॥ ८४ ॥
 आनंदवचनादेवमानंदं परमं गतः । श्रीकंठः कीर्तिधवलं ग्राहवमिति भारती ॥ ८५ ॥
 ततश्चैत्रस्य दिवसे ग्रथमे मंगलाचिंते । ययौ सपरिवारोसौ द्वीपं वानरलंछितं ॥ ८६ ॥
 पश्यन्नीलमणिच्छायं गतं नभ इव क्षितिं । महाग्राहकृताकंपं समुद्रं विस्मयाकुलः ॥ ८७ ॥
 ततश्च तं वरद्वीपं ग्राप्तस्वर्गमिवापरं । व्याहरंतमिवात्युच्चैः स्वागतं निज्झरस्वनेः ॥ ८८ ॥
 निज्झराणामतिस्थूलैः शीकरैर्व्योमगामिभिः । हसंतमिव तोषेण श्रीकंठागमजन्मना ॥ ८९ ॥
 विचित्रमणिंसंभूतप्रभाजालेन चारुणा । इच्छिता इव संधातास्तोरणानां समुन्नताः ॥ ९० ॥
 ततस्तमवतीर्णोसौ द्वीपमाथर्यसंकुलं । चिक्षिपन् दिक्षु सर्वासु दृष्टिं नीलोत्पलद्युतिं ॥ ९१ ॥
 खर्वूरामलकीनीपकपित्थागुरुचंदनैः । पुष्पार्जुनकंदवाग्नप्रियालकदलीधनैः ॥ ९२ ॥
 दाडिमीपूगकंकोलवंगवकुलस्तथा । रम्यरन्यैश्च विविधैः पादपैरुपशोभितं ॥ ९३ ॥
 मणिवृक्षा इवोद्भिद्य क्षितिं ते तत्र निःसृताः । स्वस्मिन्निपतितां दृष्टिं नेतुमन्यत्र नो ददुः ॥ ९४ ॥

पद्मपुराणम् ।

प्रगुणाः काण्डदेशेषु विस्तीर्णाः स्कंधवंधने । उपरिच्छत्रसंकाशा घनपल्लवराशयः ॥ ९५ ॥
 शाखाभिः सुप्रकाशाभिर्नितानभिः कुसुमात्करैः । फलैश्च सरसाः स्वादैः प्राप्ताः संतानमुत्तमं ॥ ९६ ॥
 नात्यंतमुन्नतिं याता न च याता निखर्वतां । अनायासांगनाप्राप्यप्रमृन्फलपल्लवाः ॥ ९७ ॥
 स्तवकस्तनरम्याभिर्भृगुनेत्राभिरादरात् । आलिंगिताः सुवल्लीभिश्चलपल्लवपाणिभिः ॥ ९८ ॥
 परस्परसमुच्छ्रापं कुर्वोणा इव पक्षिणां । मनोहरेण नादेन गायंत इव पट्टपदैः ॥ ९९ ॥
 केचिच्छृण्वदलच्छायाः केचिद्धेमसमत्त्वियः । केचित्पंकजसंकाशाः केचिद्बद्धूर्यसन्निभाः ॥ १०० ॥
 एवं नानाविधास्तिस्मिन् देशा विविधपादैः । मंडिता यान्समालोक्य स्वर्गभूरपि नेक्ष्यते १०१
 जीवं जीवकयुग्मानां व्यक्त्याचां समं शुक्रैः । आलापः सारिकाभिश्च तस्मिन्नुत्तुतकारणं ॥ १०२ ॥
 ततो नानातरुच्छायामंडलस्थेषु हारिषु । रत्नकांचनदेहेषु पुष्पामोदजुलेषिषु ॥ १०३ ॥
 शिलातलेषु विश्रब्धं निविष्टः सेनया समं । करणीयं च निःशेषं स चक्रे वपुषः सुखं ॥ १०४ ॥
 ततो नानाप्रसूनानां हंससारसनादिनां । विमलोदकपूर्णानां सरसां मीनकंपिनां ॥ १०५ ॥
 किरतां पुष्पनिकरं तरुणां च महत्त्वशां । जयशब्दभियोद्गतं कुर्वतां पक्षिनिःस्वनैः ॥ १०६ ॥
 नानारत्नचित्तानां च भूभागानां सुशोभया । युक्तं भ्रमति सद्भाषमितथैतच्च तं सुखी ॥ १०७ ॥

ततः स विहरंस्तस्मिन्वने नन्दनसन्निभे । यथेच्छं क्रीडतो पश्यद्धानशान् बहुविभ्रमान् ॥ १०८ ॥
 अचितयच्च द्रष्टृतां स्पृष्टरतिविचित्रतां । तिर्यग्योनिगता ह्येते कथं मानुपसन्निभाः ॥ १०९ ॥
 वदन् पाणिपादं च शेषांश्चावयवानमी । दधते मानुपाकारां चेष्टां तेषां च सन्निभां ॥ ११० ॥
 ततस्तर्म्महती रंतुं प्रीतिरस्य समुत्थिता । यथास्थिरोप्यसौ राजा नितावं प्रवणीकृतः ॥ १११ ॥
 जगाद च समासन्नाः पुरुषान् वदनेक्षणः । एतानानयतक्षिप्रमिति विस्मितमानसः ॥ ११२ ॥
 इत्युक्तैः श्रुतशस्तस्य पुवंगा गगनायनैः । उपनीताः प्रमोदेन कृतकेलिकलस्वनाः ॥ ११३ ॥
 सुशीलैस्तरसौ साकं रंतुं प्रववृते नृपः । नर्तयन् तालशब्देन बाहुभ्यां च परामृशन् ॥ ११४ ॥
 वीक्ष्यमाणः सितान् दंतान् दाडिमीपुष्पलोहिते । अवटीटे मुखे तेषां भास्वत्कांचनतारके ११५
 यूकापयननं पश्यन्विनयेन परस्परं । प्रेम्णा च कलहं रम्यं कृतरद्योत्कारनिःस्वनं ॥ ११६ ॥
 शालिशूकसमच्छायान् भृदिमातिशयान्वितान् । विधूतान् मृदुवातेन केशान् सीमंतभाजिनः ११७
 कर्णान् विदूषकासक्तश्रवणाकारधारिणः । नितावकोमलशृङ्गानचलद्वयुषां स्पृशन् ॥ ११८ ॥
 विलांसमानि नयल्लोमान्युदरे मुष्टिमायिनि । उत्क्षिपंश्च भुवोपांग देशान् रेखावतस्तथा ॥ ११९ ॥
 ततस्ते तेन बहवः पुरुषाणां समर्पिताः । मृष्टाशनादिभिः कर्तुं पोषणं रतिहेतवः ॥ १२० ॥

पद्यपुराणम् ।

ग्राहयित्वा च तान् किष्कुमारोहद्वर्तमानसः । ग्राधकूटलताभिश्च निज्झरैस्तलुभिस्तथा ॥ १२१ ॥
तत्रापश्यत्स विस्तीर्णो वैषम्यरहितां भुवं । गुप्तां प्राप्ते महामानैः ग्रावभिः सोन्नतङ्गुमैः ॥ १२२ ॥
पुरं तत्र मेहेच्छेन ख्यातं किष्कुपुराख्यया । निवेशितमरानीनां मानसस्यापि दुर्गमं ॥ १२३ ॥
ग्रमाणं योजनान्यस्य चतुर्दश समन्ततः । त्रिगुणं परिवेषेण लेख्यतश्चाधिकं भवेत् ॥ १२४ ॥
संमुखद्वारविन्यासा मणिकाञ्चनभित्तयः । प्रग्रीवकसमायुक्ता रत्नस्तंभममुच्छ्रिताः ॥ १२५ ॥
कपोलपाल्युपांतेषु महानीलविनिर्मिताः । रत्नभाभिर्निरस्तस्य ध्वातस्येवानुकीपिताः ॥ १२६ ॥
देहलीपिण्डिकाभागं पद्मरागविनिर्मितं । तांबूलेनवच्छाद्यं धारयंत्यो रदच्छदं ॥ १२७ ॥
द्वारोपरि समायुक्ता मुक्तादामांशुसंपदाः । हंसस्य इव शेषाणां भवनानां मुरूपतीं ॥ १२८ ॥
शशांकसदृशाकारैर्मणिभिः शिखराहितैः । रजनीष्वपि कुर्वाणा संदेहं रजनीकरे ॥ १२९ ॥
चंद्रकांतमणिच्छाया कल्पितोदारचंद्रिका । नानारत्नप्रभापंक्तिसंदिग्धोच्चंगतोरणा ॥ १३० ॥
मणिकुट्टिमविन्यस्तत्तनपद्मावलिक्रियाः । पंक्तयस्तत्र गेहानां खेचरैर्विनिवेशिताः ॥ १३१ ॥
शुक्लसागरविस्तीर्णो मणिकाञ्चनवालुकाः । राजमार्गाः कृतास्तास्मिन्कोटिष्वपरिवर्जिताः ॥ १३२ ॥
प्राकारस्तत्र विन्यस्तो रत्नच्छायाकृतवृत्तिः । शिखराग्रैः श्रिया दर्पात् सौधममिव ताडयन् ॥ १३३ ॥

गोपुराणि च तुंगानि न्यस्तान्यत्र मरीचिभिः । मणीनां यानि लक्ष्यन्ते स्थगितानीव सर्वदा ॥ ३४ ॥
 पुरंदरपुराकारे पुरे तस्मिन् चिराय सः । पद्मया सहितो रेमे शब्देव विबुधाधिपः ॥ १३५ ॥
 भद्रशालवने याति तथा सौमनसे वने । नन्दने वा न तान्यस्य द्रव्याण्यापुर्दुरापतां ॥ १३६ ॥
 कदाचिदथ तत्रासौ तिष्ठन् प्रासादमूर्द्धनि । व्रजन्तं वन्दनां भक्त्या द्वीपं नदीश्वरश्रुतिं ॥ १३७ ॥
 पाकशासनमैक्षिष्ट सत्रा दैवैश्चतुर्विधैः । मुकुटानां प्रभाजालैः पिशंगितनभस्तलं ॥ १३८ ॥
 कुर्वन्तं बधिरं लोकं समस्तं तूर्यनिःस्वनैः । हस्तिभिर्वाजिभिर्हंसैर्भैरवैश्चैर्मृगैः ॥ १३९ ॥
 अन्यैश्च विविधैर्यानैः परिवर्गैराधिष्ठितैः । अन्वीयमानं दिव्येन गन्धेन व्याप्तविष्टपं ॥ १४० ॥
 ततस्तेन श्रुतं पूर्वं मुनिभिः संकथागतं । स्मृतं नदीश्वरद्वीपं वन्दनं स्वर्गवासिनां ॥ १४१ ॥
 स्मृत्वा च विबुधैः सार्द्धमकरोद्गमने मतिं । खेचरैश्च समं सर्वैः समालढो मस्तपथं ॥ १४२ ॥
 स गच्छन्क्रौंचयुक्तेन विमानेन सहांगनः । मानुषोत्तरशैलेन निवारितगतिः कृतः ॥ १४३ ॥
 अतिक्रांतांस्ततोऽदृष्ट्वा मानुषोत्तरपर्वतं । गीर्वाणनिवहान् सर्वान्परमं शोकमागतः ॥ १४४ ॥
 परिदेवमथो चक्रे भग्नोत्साहो गतद्युतिः । हा कष्टं क्षुद्रशक्तीनां मनुष्याणां धिगुन्नतिं ॥ १४५ ॥
 नदीश्वरे जिनेन्द्राणां प्रतिमानां महत्त्विषां । अकृत्रिमाणां भावेन कारिण्यामीति दर्शनं ॥ १४६ ॥

पञ्चपुराणम् ।

ग्राहयित्वा च तान् किष्कुमारो हृद्वत्मानसः । ग्रावकूर्द्धलताभिश्च निज्झरैस्तरुभिस्तथा ॥ १२१ ॥
 तत्रापश्यत्स विस्तीर्णां वैषम्यरहितां भुवं । गुप्तां प्रांते महामानः ग्रावभिः सोन्नतदुर्मैः ॥ १२२ ॥
 पुरं तत्र मेहेच्छेत्न ख्यातं किष्कुपुराख्यया । निवेशितमरातीनां मानसस्यापि दुर्गमं ॥ १२३ ॥
 प्रमाणं योजनान्यस्य चतुर्दश समंततः । त्रिगुणं परिवेषेण लेशतथाधिकं भवेत् ॥ १२४ ॥
 संमुखद्वारविन्यासा मणिकांचनभित्तयः । प्रग्रीवकसमायुक्ता रत्नस्तंभसमुच्छ्रिताः ॥ १२५ ॥
 कपोलपाद्युपांतपु महानीलविनिर्मिताः । रत्नभाभिर्निरस्तस्य व्यांतस्यैवानुकंपिताः ॥ १२६ ॥
 देहलीपिंडिकाभागं पद्मरागविनिर्मितं । तांवृत्तेवच्छायां धारयंत्यो रदच्छदं ॥ १२७ ॥
 द्वारोपरि समायुक्ता मुक्तादामांशुसंपदाः । हस्तस्य इव शेषाणां भवनानां मुरूपतां ॥ १२८ ॥
 शशांकसदृशकारैर्मणिभिः शिखराहितैः । रजनीष्वपि कुर्वाणा सेंदहं रजनीकरे ॥ १२९ ॥
 चंद्रकांतमणिच्छाया कल्पितोदारचंद्रिका । नानारत्नप्रभापंक्तिमंदिगधोत्तुंगतोरणा ॥ १३० ॥
 मणिकुट्टिमविन्यस्तरत्नपद्मावलिक्रियाः । पंक्तयस्तत्र गेहानां खेचरैर्विनिवेशिताः ॥ १३१ ॥
 शुष्कसागरविस्तीर्णा मणिकांचनवालुकाः । राजमार्गोऽकृतास्तास्मिन्कौटिल्यपरिवर्जिताः ॥ १३२ ॥
 प्राक्कारस्तत्र विन्यस्तो रत्नच्छायाकृतावृतिः । शिखराग्रेः श्रिया दर्पात् सौधममिव ताडयन् ॥ १३३ ॥

पूजां च विविधैः पुष्पैर्धूपैर्गन्धैश्च हारिभिः । नमस्कारं च शिरसा धरासंसक्तमौलिना ॥ १४७ ॥
 ये कृता मंदभागेन मया चारुमनोरथाः । कथं ते कर्मभिर्भग्रा अशुभः पूर्वसंचितैः ॥ १४८ ॥
 अथवा श्रुतमेवासीन्मया मानुषपर्वत । अतिक्रम्य न गच्छति मानुषा इत्यनेकशः ॥ १४९ ॥
 तथापि श्रद्धया तन्मे निर्वृतं दृष्टियुक्तया । विस्मृतं गंतुमुक्तो यतोऽस्मिन् स्वल्पशक्तितः १५०
 तस्मात्करोमि कर्माणि तानि यैरन्यजन्मनि । यातुं नंदीधरं द्वीपं गतिर्मे न विहन्यते ॥ १५१ ॥
 इति निश्चित्य मनसा न्यस्य राज्यभरं मुते । अभून्महाशुनिर्धीरस्त्यक्तसर्वपरिश्रहः ॥ १५२ ॥
 वज्रकंठस्ततः सार्द्धं चारुण्याथयमुत्तमां । सुक्त्वा किष्कुपुरं रम्ये श्रुत्वोपाख्यानकं पितुः ॥ १५३ ॥
 ऐश्वर्यं तनयं क्षित्वा प्राप दैर्गंधरीं क्रियां । कीदृशं तदुपाख्यानमित्युक्तो गणभृज्जगौ ॥ १५४ ॥
 वणिजौ आतरावास्तां ग्रीतैः स्त्रीभ्यां वियोजिता । कनीयान्दुर्विधो ज्येष्ठः स्वापतेयी शृहीतवाक्
 श्रेष्ठिनः संगमादेय प्राप्तः आवक्तां परां । मृगयाजीविना भ्रात्रा परमं दुःखितोऽभवत् ॥ १५६ ॥
 अलीकस्माद्दत्तास्वामिपुरुषस्य विसर्जनं । परीक्ष्य भ्रातरं ग्रीतं ददावस्मै महद्भनं ॥ १५७ ॥
 दुष्टांततः स्त्रियं त्यक्त्वा संगीर्यानुजोधनं । प्रवज्यायासश्चुदिद्रः कनीयांस्तु शमी मृतः ॥ १५८ ॥
 देवीभूयस्त्वय्युक्तो जातः श्रीकंठस्तत्प्रबुद्धये । आत्मानं दर्शयन्निद्रः श्रीमानंदीश्वरं गतः ॥ १५९ ॥

पद्मपुराणम् ।

सुरेन्द्रं वीक्ष्य पित्रा ते जातस्मरणमीयुषा । इदं कथितमस्माकमिति वृद्धास्तमूचिर ॥ १६० ॥
 एतमाख्यानकं श्रुत्वा वज्रकंठोऽभवन्मुनिः । इंद्रायुधप्रभोष्येवं न्यस्य राज्यं शरीरजे ॥ १६१ ॥
 तव इंद्रमतो जातो मेरुस्तस्माच्च मंदरः । समीरणगतिस्तस्मात्तस्मादपि रत्निग्रमः ॥ १६२ ॥
 ततोमरग्रभो जातस्त्रिङ्कुटद्रुतास्य च । परिणेतुं समानीता नाम्ना गुणवती शुभा ॥ १६३ ॥
 अथासौ दर्पणच्छाये वेदीसंबन्धिभूतले । मणिभिः कल्पितं चित्रं पश्यन्नाश्चर्यकारणं ॥ १६४ ॥
 भ्रमरालीपरिष्वक्तमरविंदं कचिद्धनं । ऐंद्रवीरं वनं चार्द्धपद्मेदीवरकं तथा ॥ १६५ ॥
 चंचूपात्तमृणालानां हंसानां युगलानि च । कौचानां सारसानां च तथान्येषां पतत्रिणां ॥ १६६ ॥
 रत्नचूर्णैरतिशुष्णैः पंचवर्णसमन्वितैः । रचितान्खेचरस्त्रीभिः तत्रापश्यत्सुखं गमान् ॥ १६७ ॥
 स तान् दृष्ट्वा परं तोषं जगामांश्रगाधिपः । मनोज्ञं प्रायशो रूपं धीरस्यापि मनोहरं ॥ १६८ ॥
 अथ पाणिगृहीतास्य दृष्ट्वा तान् विहृताननान् । प्रत्यंगवेषयुं प्राप्ता प्रचलत्सर्वभूषणा ॥ १६९ ॥
 निःशेषदृश्यविभ्रांततारकाकुललोचना । दर्शयंतीव रोमांचप्रोद्गमाद्देहवद्भयं ॥ १७० ॥
 स्वंदोदविंदुसंघद्वविसर्पचिलकालिका । भीरुरप्यति सचेष्टा प्राविशद्भुजपंजरं ॥ १७१ ॥
 दृष्ट्वा यान् मुदितः पूर्वं तेभ्योऽकुप्यत्युनर्वरः । कांताभिप्रायसामर्थ्यास्तुरूपमपि नेष्यते ॥ १७२ ॥

पद्मपुराणम् ।

ततोऽसावब्रवीत्केन विवाहे मम चित्रिताः । कपयो विविधाकारा अमी विवासाकारिणः ॥ १७३ ॥
नूनं कथिन्ममास्तेस्मिन् जना मत्सरसंगतः । क्षिप्रमन्विष्यतामप करोम्यस्य बधं स्वयं ॥ १७४ ॥
ततस्त्वं कोपगंभीरगुहागद्वर्यतिर्न । वर्षीयांशो महाप्राज्ञा मधुरं मंत्रिणोऽद्युधन् ॥ १७५ ॥
तात नास्मिन् जनः कोपि विद्वेष्टा तव विद्यते । त्वयि वा यस्य विद्वेषः कुतस्तस्यास्ति जीवितं ॥
स त्वं भव प्रसन्नात्मा श्रूयतामत्र कारणं । विवाहमंगले न्यस्ता यतः पुत्रगपंक्तयः ॥ १७७ ॥
अन्वये भवतामाभीच्छीकंडो नाम विश्रुतः । येनेदं नाकसंकाशं मृष्टं किष्कुपुरोत्तमं ॥ १७८ ॥
सकलस्यास्य देशस्य विविधाकारभाजिनः । अभवत्स नृपः स्रष्टा प्रपंचः कर्मणामिव ॥ १७९ ॥
यस्याद्यापि वनांतपु लतागृहसुस्थिताः । गुणान् गायंति किन्नर्यः स्थानकं प्राप्य किन्नरात् १८०
चंचलत्वसमुद्भूतमयशो येन शोधितं । स्थिरप्रकृतिना लक्ष्म्या वासवोपमशक्तिना ॥ १८१ ॥
स एतान् प्रथमं दृष्ट्वा वानरानत्र रूपिणः । मानुषाकारसंयुक्तान् जगाम किल विस्मयं ॥ १८२ ॥
रेमे च मुदितोमीभिः समं विविधचेष्टितैः । मृष्टाग्रनादिभिश्चामी नितातं सुस्थिताः कृताः १८३
ततः प्रभृति ये जाताः कुले तस्य महाद्युतेः । तस्य भक्त्या रतिं तेऽपि चक्रुरेभिर्नरोत्तमाः ॥ १८४ ॥
युष्माकं पूर्वैर्नर्यस्मादमी मंगलवस्तुषु । प्रकलिषताः ततस्तेपि मंगले सन्निधापिता ॥ १८५ ॥

मंगलं यस्य यत्पूर्वं पुरुषः सेवितं कुले । प्रत्यवायेन संवधो निराशे तस्य जायते ॥ १८६ ॥
 क्रियमाणं तु तद्भक्त्या करोति शुभसंपदं । तस्मादासेव्यतामेतद्भवतापि सुचेतसा ॥ १८७ ॥
 इत्युक्ते मंत्रिभिः सांत्वन् प्रत्युवाचाऽमस्रमभः । त्यजन् क्षणेन कोपोत्थविकारं वदनापितं ॥ १८८ ॥
 मंगलं सेविता पूर्वैः यद्यस्माकममी ततः । किमित्यालिखिता भूमौ यस्यां पादादिसंगमः ॥ १८९ ॥
 नमस्कृत्य वह्नाभ्येतान् शिरसा गुरुगौरवात् । रत्नादिघटितान् कृत्वा लक्षणान्मौलिकोटिपु ॥ १९० ॥
 ध्वजेषु गृहशृंगेषु तोरणानां च मूर्द्धसु । शिरस्सु चातपत्राणामेतानांशु प्रयच्छत ॥ १९१ ॥
 ततस्तेस्तत्प्रतिष्ठाप्य तथासर्वमनुष्ठितं । यथा दिगीक्ष्यते या या तत्र तत्र प्लवंगमाः ॥ १९२ ॥
 अथैतस्य समं देव्या भुञ्जानस्य परं सुखं । विजयाद्विजिगीषायामकरोन्मानसं पदं ॥ १९३ ॥
 प्रतस्थे च ततो युक्तः सेनया चतुरंगया । कृपिध्वजः कपिच्छत्रः कपिमौलिः कपिस्तुतः ॥ १९४ ॥
 श्रेणिद्वयं विजित्वासौ रणे सत्त्वविमर्दिनि । आस्थापयद्देशे राजा जग्राह न धनं तयोः ॥ १९५ ॥
 अभिमानेन तुंगानां पुरुषाणामिदं व्रतं । नमयत्येव यच्छत्रुं द्रविणे विगताश्रया ॥ १९६ ॥
 ततोऽसौ पुनरागच्छत्पुरं किष्कुप्रकीर्तितं । विजयाद्विप्रधानेन जनेनानुगतायनः ॥ १९७ ॥
 आधिपत्यं समस्तानां प्राप्य विद्याभुतामसौ । निधलां बुभुजे लक्ष्मीं निगडैरिव संयुतां ॥ १९८ ॥

पञ्चपुराणम् ।

ततस्त्वस्य सुतो जातः कपिकेतुरभिरुधया । श्रीप्रभा कामिनी यस्य चभूव गुणधारिणी ॥ १९९ ॥
 ततो विक्रमसंपन्नं स तं वीक्ष्य क्षुरिरञ्जं । राजयलक्ष्म्यां समायोज्य निरगाद् गृहवंधनात् ॥ २०० ॥
 दत्त्वा प्रतिबलाख्याय लक्ष्मीं सोऽपि विनिर्यया । प्रायशो विपवल्लीय दृष्ट्वा पूर्ववैपद्युतिः ॥ २०१ ॥
 पूर्वोपाजितपुण्यानां पुरुषाणां प्रयत्नतः । संजातासु न लक्ष्मीषु भावः संजायते भवान् ॥ २०२ ॥
 यथैव ताः समुत्पन्नास्तेषामल्पप्रयत्नतः । तथैव त्यजतामेषां पीडा तासु न जायते ॥ २०३ ॥
 तथा कथंचिदासाद्य संतो विपयञ्जं सुखं । तेषु निर्वेदमागत्य वाञ्छन्ति परमं पदं ॥ २०४ ॥
 यत्नोपकर्णैः साध्यमात्मायत्तं निरंतरं । महदं तेन निवृत्तं सुखं तत्को न वाञ्छति ॥ २०५ ॥
 सुतः प्रतिबलस्यापि गगनानंदसंज्ञितः । तस्यापि लेचरानंदस्तस्यापि गिरिनंदनः ॥ २०६ ॥
 एवं बानरकेतूनां वंशे संख्याद्विजिताः । आत्मीयैः कर्मभिः प्राप्ताः स्वर्गं मोक्षं च मानवाः २०७ ॥
 वंशानुसरणच्छायाभात्रमेतत्प्रकीर्त्यते । नामान्येषां समस्तानां शक्तः कः परिकीर्तितुं ॥ २०८ ॥
 लक्षुणं यस्य यद्धोके स तेन परिकीर्त्यते । सेवकः सेवया युक्तः कर्पकः कर्पणात्तथा ॥ २०९ ॥
 धानुष्को धनुषो योगाद्वार्मिको धर्मसेवनात् । क्षत्रियः क्षततस्त्राणाद्ब्राह्मणो ब्रह्मचर्यतः ॥ २१० ॥
 इक्ष्वाकनो यथा चैते नमेश्व विनमेस्तथा । कुले विद्याधरा जाता विद्याधरणयोगतः ॥ २११ ॥

परित्यज्य नृपो राज्यं श्रमणो जायते महान् । तपसा प्राप्य संबंधं तपो हि श्रम उच्यते ॥ २१२ ॥
 अयं तु व्यक्त एवास्ति शुद्धोऽन्यत्र प्रयोगवान् । यष्टिहस्तो यथा यष्टिः कुंतः कुंतकरस्तथा २१३
 मंचस्याः पुराया मंचा यथा च परिकीर्तिताः । साहचर्यादिभिर्धर्मैरवमाद्या उदाहृताः ॥ २१४ ॥
 तथा वानरचिन्हेन छात्रादिविनिवेदिना । विद्याधरा गता लुपाति वानरा इति विष्टये ॥ २१५ ॥
 श्रेयसो देवदेवस्य चासुपूज्यस्य चांतरे । अमरग्रमसंज्ञेन कृतं वानरलक्षणं ॥ २१६ ॥
 तत्कृतात्सेवनाज्जाता श्रेया अपि तथा क्रिया । परां हि कुरुते प्रीतिं पूर्वोचरितसेवनं ॥ २१७ ॥
 एवं संशेषतः प्रोक्तः कपिवंशसमुद्भवः । श्रवश्यामि परां चार्तामिमां श्रेणिक तेऽधुना ॥ २१८ ॥
 महोदाधिरवो नाम खेचराणामभूत्पतिः । कुले वानरकेतूनां किञ्चुनाम्नि पुरोचमे ॥ २१९ ॥
 विद्युत्प्रकाशा नामास्य पत्नी स्त्रीगुणसंपदा । निधानमभवद्रावगृहीतपतिमानसा ॥ २२० ॥
 रामाणामभिरामाणां श्रुतशो योपरि स्थिता । सामाग्येन तु रूपेण विज्ञानेन तु कर्मभिः ॥ २२१ ॥
 पुत्राणां श्रुतमेतस्य साष्टकं धीर्यशालिनां । येषु राज्यभरं न्यस्य स भोगान् बुभुजे सुखं ॥ २२२ ॥
 मुनिमुद्यतनाथस्य तीर्थे यः परिकीर्तितः । व्यापाररुद्धतैर्नित्यमनुराजितखेचरः ॥ २२३ ॥
 लंकायां च तदा स्वामी रक्षोबंधे नभोविधुः । विद्युत्केय इति ख्यातो बभूव जनताम्रियः २२४

पद्मपुराणम् ।

गत्यागमनसंवृद्धमभूत्त्रेम परं तयोः । यतश्चित्तमभूदेकं पृथक्त्वं देहमात्रतः ॥ २२५ ॥

तडित्केशस्य चिज्ञाय आमण्यमुदधिस्वनः । श्रमणत्वं परिप्राप्तः परमार्थविशारदः ॥ २२६ ॥

तडित्केशः कुतो हेतोराश्रितो दुर्द्धराकृति । संपृष्टः श्रेणिकैवमुवाच गणनायकः ॥ २२७ ॥

तडित्केशः कुतो हेतोराश्रितो दुर्द्धराकृति । संपृष्टः श्रेणिकैवमुवाच गणनायकः ॥ २२८ ॥

अन्यदाथ तडित्केशः प्रमदाख्यं मनोहरं । निष्कांतो रंतुमुद्यानं कृतक्रीडनकालयं ॥ २२९ ॥

पद्मेदीवरम्येषु सरःसु स्वच्छवारिषु । उद्यत्तरंगभंगेषु द्रोणीसंचारचारुषु ॥ २३० ॥

दोलासु च महार्हासु रचिततप्तनभूमिषु । तुंगपादपशक्तासु दूरग्रेसप्रवद्विषु ॥ २३१ ॥

ततः सोपानमार्गेषु रत्नरंजितसानुषु । द्रुमखंडपरितेषु हेमपर्वतकेषु च ॥ २३२ ॥

फलपुष्पमनोज्ञेषु चलत्पल्लवशालिषु । लतालिगितदेहेषु महीरुहचयेषु च ॥ २३३ ॥

मुनिक्षोभनसामर्थ्ययुक्तविभ्रमसंपदां । पुष्पादिप्रचयाशक्तपाणिपल्लवशोभिनां ॥ २३४ ॥

नितंबवहनायासजातस्वेदांशुविप्रपां । कुचकंपोज्वलत्स्थूलमुक्ताहारपुरत्विपां ॥ २३५ ॥

निमज्जदुर्द्धवत्सूक्ष्मलभिमध्यविराजिनां । निःश्वासाकृष्टमत्तालिवाराणाकुलचेतसां ॥ २३६ ॥

स्रस्तांबरसमालंबिकराणां चलचक्षुषां । मध्यमास्थाय दाराणां स रेमे राक्षसाधिपः ॥ २३७ ॥

अथ क्रीडनशक्ताया देव्यास्तस्य पयोधरौ । श्रीचंद्राख्यं दधानायाः कपिना नखकोटिभिः ॥ २३८ ॥

विपाटितौ स्वभावेन विनयग्रच्युतात्मना । नितातं विद्यमानेन रुपा विवृत्तचक्षुषा ॥ २३८ ॥
 समाधास्य ततः क्रांतां प्रगलत्स्तनशोणितां । निहतौ वाणमाकृष्ट्य तडित्केशेन वानरः ॥ २३९ ॥
 वेगेन स ततो गत्वा पतितस्तत्र भूतले । तिष्ठति मुनयो यत्र विहायस्तलचारिणः ॥ २४० ॥
 ततस्तं वेपथुग्रस्तं स वाणं वीक्ष्य वानरं । मुनीनामनुकंपाभूत्संसारस्थितिवेदिनां ॥ २४१ ॥
 तस्मै पंचनमस्कारः सर्वत्यागसमन्वितः । धर्मदानसमुद्युक्तैरुपदिष्टस्तपोधनैः ॥ २४२ ॥
 ततः स विवृतां त्यक्त्वा तनुं वानरयोनिर्जा । महोदधिकुमारोभूत्क्षणेनोत्तमविग्रहः ॥ २४३ ॥
 ततो यावदसौ हंतुं खेचरोन्यान्समुद्यतः । कर्पीस्तावदयं ग्राप्तः कृतस्वतनुपूजनः ॥ २४४ ॥
 हन्यमानां नरैः क्रूरैर्दृष्ट्वा वानरसंहतिं । चक्रे वैक्रियसमर्थ्यात्कपीनां महतीं चमूं ॥ २४५ ॥
 दंष्ट्रांकुरकरालैस्तैर्वदनैर्भ्रूविकारिभिः । सिंदूरसदृशच्छायैः कृतभीपणनिःस्वनैः ॥ २४६ ॥
 उत्क्षिप्य पर्वतान्कैचिकेचिदुन्मूल्य पादपान् । आहत्य धरणीं क्वचित्पाणिना स्फाल्य चांपरे २४७
 क्रोधसंभारारौद्रांगा दूरोत्प्लवनकारिणः । वमणुर्वानराध्यक्षं खेचरं भिन्नचेतसं ॥ २४८ ॥
 तिष्ठ तिष्ठ दुराचार मृत्योः संप्रति गोचरे । निहत्य वानरं पाप तवाद्य शरणं कुतः ॥ २४९ ॥
 अभिधायेति तैः सर्वे व्योम पर्वतपाणिभिः । व्याप्तं तथा यथाऽस्मिंश्च सूचीभेदोपि नेक्ष्यते २५०

पञ्चपुराणम् ।

ततो विस्मयमापन्नस्तीडित्केशो व्यचिंतयत् । नेदं वलं प्लवंगाणां किमप्यन्यदिदं भवेत् ॥२५१॥
ततो निरीहदेहोसौ साधुर्योमितया गिरा । वानरात्विनयेनेदमब्रवीन्नामपंडितः ॥ २५२ ॥
संतो बद्ध के यूयं महाभासुरविग्रहाः । न प्रकृत्या प्लवंगाणां शक्तिरेषा समीक्ष्यते ॥ २५३ ॥
तवस्तं विनयोपेतं दृष्ट्वा खेचरपुंगवं । महोदधिकुमारेण वाक्यमेतदुदाहृतं ॥ २५४ ॥
तिर्यग्जातिस्वभावेन नितातं चपलस्त्वया । अपराधः स्वजायायां हतो योसौ प्लवंगमः ॥२५५॥
सोहं साधुप्रसादनं संप्राप्तो देवतामिमं । महाशक्तिसमायुक्तं यथेच्छावाससंपदां ॥ २५६ ॥
विभूतिं मम पश्य त्वमिति चोक्तवा परां श्रियं । स तस्मै प्रकटीचक्रे महोदधिः सुरोचितां ॥२५७॥
ततैसौ वेपथुं प्राप्तो मयात्सर्गेशरीरगं । विदर्णिहृदयो दृष्टरोमाविघ्नांतलोचनः ॥ २५८ ॥
महोदधिकुमारेण माभयिरीरिति चोदितः । जगाद गद्गदं वाक्यं किं करोमीति दुःखितः ॥२५९॥
ततस्तेन सुरेणासौ गुर्वतिकमुपाहृतः । ताभ्यां प्रदक्षिणीकृत्य कृतं तस्यांह्रिवंदनं ॥ २६० ॥
वानरेण सत्ता प्राप्तं मया देवत्वमीदृशं । गुहं भवंतमासाद्य वत्सलं सर्वदेहिनां ॥ २६१ ॥
देवेनेत्यभिधायासौ स्तुतो वाग्भिः पुनः पुनः । अचिंतय महासृग्भिः पादयोः प्रणतस्तथा २६२
तदाश्रयं ततो दृष्ट्वा खेचरेण तपोधनः । संपृष्टः किं करोमीति जगाद वचनं हितं ॥ २६३ ॥

येष्टपुराणम् ।

चतुर्होनापगूढात्मा ममास्त्यत्र समीपगः । गुरुस्तस्यातिकं याम एष धर्मः सनातनः ॥ २६४ ॥
 आचार्ये प्रियमाणे यस्तिष्ठत्यतिक्रमोचरे । करोत्याचार्यकं मूढः शिष्यतां दूरमुत्सृजन् ॥ २६५ ॥
 नासौ शिष्यो नचाचार्यो निर्धमः स कुमारगः । सर्वतो अंशमायातः स्वाचारात्साधुनिर्दितः ॥
 इत्युक्ते विस्मयोपेतौ जातौ देवनभश्चरौ । चक्रतुश्चेतसीदं च परिवारसमन्वितौ ॥ २६७ ॥
 अहो परममाहात्म्यं तपसो भुवनातिगं । मुनेर्येवविधस्यापि यदन्यो विद्यते गुरुः ॥ २६८ ॥
 ततस्तस्योपकंठे ते साधुनाधिष्ठिता ययुः । देवाश्च व्योमयानाश्च धर्मोत्कंठितचेतसः ॥ २६९ ॥
 गत्वा प्रदक्षिणीकृत्य अणम्यादरतो मुनिं । नातिदूरे नचात्यंतसमीपे स्थितिमाश्रिताः ॥ २७० ॥
 ततस्तां परमां मूर्तिं तपोराशिमुत्थया । प्रज्वलंतीं मुनेर्दीप्ता दृष्ट्वा देवनभश्चराः ॥ २७१ ॥
 चितां कामपि संग्राप्ता धर्माचारसमुद्भवां । प्रफुल्लनयनांभोजा महाविनयसंगताः ॥ २७२ ॥
 ततो देवनभोयानावजलिं न्यस्य मस्तके । पप्रच्छतुर्मुनिं धर्मं फलं चास्य यथोचितं ॥ २७३ ॥
 ततो जंतुहितासंगनित्यप्रस्थितमानसः । संसारकारणासंगदूरीकृतसमोहितः ॥ २७४ ॥
 सजलांमोदगंभीरघोरया श्रमणो गिरा । जगाद परमं धर्मं जगतोऽप्युदयावहं ॥ २७५ ॥
 तस्मिन् गदति तद्देशे लतामंडपसंश्रिताः । ननुतुः शिखिसंघाता मेघनादविशंकिताः ॥ २७६ ॥

पद्मपुराणम् ।

समाधाय मनो धर्मः श्रूयतां सुरलेचरौ । यथा जिनैः समुद्दिष्टो भुम्नानन्दकारिभिः ॥ २७७ ॥

धर्मशब्दनमात्रेण बह्वयः प्राणिनोऽधमाः । अधर्ममेव सेवते विचारजडचेतसः ॥ २७८ ॥

मार्गोऽयमिति यो गच्छेत् दिशमज्ञाय मोहवान् । द्राघीयसापि कालेन नेष्टं स्थानं स गच्छति ॥

कथाकल्पितधर्मोऽल्पमधर्मं मदमानसाः । प्राणिघातादिभिर्जातं सेवते विषयाश्रिताः ॥ २८० ॥

ते ते भावेन संसेव्य मिथ्यादर्शनदूषिताः । तिर्यग्ररुदुःसानां प्रपद्यते निधानतां ॥ २८१ ॥

कुहेतुजालसंपूर्णग्रंथार्थगुरुदंडकैः । धर्मोऽपलिप्सया मूढास्ताडयंति नभस्तलं ॥ २८२ ॥

यद्यपि स्यात्कचिद्विचिद्धमं प्रति कुशासने । हिंसादिरहिताचारे शरीरश्रमदेशिने ॥ २८३ ॥

सम्यग्दर्शनहीनत्वान्मूलछिन्नं तथापि च । न ज्ञानं क्षुद्रचारित्रं तेषां भवति मुक्तये ॥ २८४ ॥

पार्थिवो लोष्टुलेशोऽपि वैदूर्यमपि पार्थिवं । न पार्थिवत्तसमान्यात्तयोऽस्तुल्यं गुणादिकं ॥ २८५ ॥

लोष्टुलेशसमो धर्मो मिथ्यादृग्भिः प्रकीर्तितः । वैदूर्यसदृशो जैनो धर्मसंज्ञा तु सर्वा ॥ २८६ ॥

धर्मस्य हि दया मूलं तस्या मूलमहिंसनं । परिग्रहन्तां पुंसां हिंसनं स तदोद्भवं ॥ २८७ ॥

तथा सत्यवचो धर्मस्तच्च यन्न परं सुखं । अदत्तादानमुक्तिश्च परनार्थाश्च वर्जनं ॥ २८८ ॥

द्रविणसिपु संतोषो हृषीकाणां निवारणं । तन्मूर्तिः कृपायाणां विनयो ज्ञानसेविनां ॥ २८९ ॥

त्रतमेदृहस्थानां सम्यग्दर्शनचारिणां । आगाररहितानां तु शृणु धर्मं यथाविधि ॥ २९० ॥
 पंचोदारव्रतोत्तुंगमातंगस्कंधवर्तिनः । त्रिगुप्तदण्डनीरंथ्रकंकटच्छत्रविग्रहाः ॥ २९१ ॥
 पादातेन समायुक्ताः समित्या पंचभेदया । नानातपोमहीतीक्ष्णशस्त्रयुक्तमनस्कराः ॥ २९२ ॥
 धृतं कषायसामैतैर्मोहवारणवर्तिनं । भवारतिं विनिम्रंति निरंवरमहानृपाः ॥ २९३ ॥
 सर्वारमपरित्यागे सम्यग्दर्शनसंगते । धर्मस्थितानगाराणामेव धर्मः समासतः ॥ २९४ ॥
 त्रिलोकश्रीपरिश्राप्ते धर्मोपयं हेतुतां गतः । एष एव परं प्रोक्तो मंगलं पुरुषोत्तमः ॥ २९५ ॥
 अन्यः कस्तस्य कथ्येत धर्मस्य परमो गुणः । त्रिलोकशिखरं येन प्राप्यते सुमहामुखं ॥ २९६ ॥
 सागारेण जनः स्वर्गे भुङ्क्ते भोगान्महागुणान् । देवीनिबहमध्यस्थो मानसेन समाह्वयान् ॥ २९७ ॥
 निर्वाससां तु धर्मेण मोक्षं प्राप्नोति मानवः । अर्नपम्यमनावाधं सुखं यत्रांतवर्जितं ॥ २९८ ॥
 स्वर्गगास्तु पुनश्च्युत्वा प्राप्य दैगवरीं क्रियां । द्वित्रैर्भैवः प्रपद्यते प्रकृष्टाः परमं पदं ॥ २९९ ॥
 काकतालीययोगेन प्राप्ता अपि सुरालयं । कुयोनिषु पुनः पापां भ्रमंत्येव कुतीर्थिनः ॥ ३०० ॥
 जैनमेवोत्तमं वाक्यं जैनमेवोत्तमं तपः । जैन एव परो धर्मो जैनमेव परं मतं ॥ ३०१ ॥
 नगरं व्रजतः पुंसो वृक्षमूलादिसंगमः । नांतरीयकतामेति यथाखेदनिवारिणः ॥ ३०२ ॥

पञ्चपुराणेन ।

प्रस्थितस्य तथा मोक्षं जिनशासनवर्त्मना । देवविद्याधरादिश्रीरतुपंगेण ज्ञायते ॥ ३०३ ॥
 विबुधैर्द्रादिभोगानां हेतुत्वं यत्प्रपद्यते । जिनवर्मो न तच्चित्रं ते ह्यस्मात्सुकृतादपि ॥ ३०४ ॥
 विपरीतं यदेतस्माद्बुद्धिश्रमणधर्मतः । चरितं तस्य संज्ञा न धर्म इति कीर्तितं ॥ ३०५ ॥
 विपरीतं येन तिर्यक्षु नानादुःखप्रदायिषु । बाहनात्ताडनाच्छेदद्वेदाच्छीतोष्णसंगमात् ॥ ३०६ ॥
 भ्रमंति येन तिर्यक्षु नरेकेषु च भूरिषु । तुयारपवनाधातकृतकंपेषु केषुचित् ॥ ३०७ ॥
 नित्यांधकारयुक्तेषु नरेकेषु च भूरिषु । नानाकारमहाराघयंत्रव्याप्तेषु केषुचित् ॥ ३०८ ॥
 स्फुरन्स्फुल्लिगरीद्राग्निज्वालालीढेषु केषुचित् । चक्रकचकुंतासिमोचिवृथेषु केषुचित् ॥ ३०९ ॥
 सिंहव्याघ्रवृकश्येनगृध्ररुद्धेषु केषुचित् । वीक्ष्यतुंडस्फुरत्स्फुरमाक्षिकादिषु केषुचित् ॥ ३१० ॥
 विलीनत्रिषुसीसादिपानदायिषु केषुचित् । परस्परसमुद्भूतवाधाहंतषु केषुचित् ॥ ३११ ॥
 कृमिप्रकारसन्मिश्र रक्तपंकेषु केषुचित् । परस्परसमुद्भूतवाधाहंतषु केषुचित् ॥ ३१२ ॥
 एवंविधेषु जीवानां सदा दुःखविधायिषु । दुःखं यन्नरेकेषु स्यात्कः शक्तस्तत्प्रकीर्तितुं ॥ ३१३ ॥
 यतो यथा पुरा श्रुतौ युवां दुःखासु योनिषु । तथा पर्यटनं भूयः प्राप्स्यतो धर्मवर्जितौ ॥ ३१४ ॥
 इत्युक्ताभ्यां परिपुष्टस्ताभ्यां श्रमणसत्तमः । कथं कुयोनिषु भ्रांतावावामिति मुने वद ॥ ३१५ ॥
 जन्मान्तरं ततोऽवोचत्तयोः संयममंडनः । मनो निधीयतां वत्सावित्युक्त्वा मधुरं वचः ॥ ३१५ ॥

पर्यन्तौ युवामत्र संसारे दुःखंदायिनि । परस्परस्य कुर्याणौ वधं मोहपरायणौ ॥ ३१६ ॥
मानुष्यमावमायातौ कथंचित्कर्मयोगतः । अयं हि दुर्लभो लोके धर्मोपादानकारणं ॥ ३१७ ॥
व्याधस्तयोः परमूदको विषये क्लान्तिनामनि । श्रावस्त्यामपरोमात्यपदे स्थैर्यमुपागतः ॥ ३१८ ॥
गुणशोदरानामागौ प्रव्रज्यामाश्रितः क्षितौ । चचार तपसा युक्तो महतात्यंतरूपवान् ॥ ३१९ ॥
ततस्तं सुस्थितं देशे काश्यां प्राणिविवर्जिते । पूजनार्थं समायाताः सम्यग्दृष्टिकुलांगनाः ॥ ३२० ॥
स्त्रीभिस्तनः परीतं तं व्याधोर्सा वीक्ष्य योगिनं । अत्यक्ष्णोद्वाग्भिरुग्राभिः शस्त्रैः कुर्यन् विभीतिकां
निर्लज्जो वद्यमुक्तोऽयं स्नानवर्जितविग्रहः । मृगयायां प्रवृत्तस्य जातो मेऽमंगलं महत् ॥ ३२२ ॥
यदत्येवं ततो व्याधे घनुर्भीष्मणकारिणि । युनेः कलुषतां प्राप्तं ध्यानं दुःखेन संभृतं ॥ ३२३ ॥
इमि वा नितयत्क्रोधान्मुष्टियातेन पापिनं । कणश्चर्चूण्याम्येनं व्याधं रूक्षवचोमुचं ॥ ३२४ ॥
ततः कापिष्टमनं मुनिना यदुपाजितं । तदस्य क्रोधसंभारात् क्षणाद्भस्ममुपागनं ॥ ३२५ ॥
ततोऽगौ कालधर्मेण युक्तो ज्योतिःपुरोऽभवत् । ततः प्रच्युत्य जातस्त्वं विद्युत्केशो नभश्चरः ३२६
व्याधोऽपि सुचिरं भ्रांत्वा भवद्रुममहावने । लंकायां प्रमदोद्याने शाखामृगगतिं गतः ॥ ३२७ ॥
ततोऽगौ निहतः सूर्यथं त्वया वाणेन चापलात् । प्राप्य पंचनभस्कारं जातोऽयं सागरामरः ॥ ३२८ ॥

पञ्चपुराणम् ।

पयं ज्ञात्वा पुनर्यैरं मुनतं देवयेचरौ । माभूद्रूपोपि संमारे भवतोः परिहिडनं ॥ ३२९ ॥
 वाञ्छन् नरमात्रेण श्रवणं यत्र प्रदंभितुं । भिद्धानां तत्सुखं भद्रो भद्राचारपरायणा ॥ ३३० ॥
 नमतं प्रणतं देवैराखंडलपुरस्मरः । भक्त्या परमया युक्तः शुभिसुव्रतभीश्वरं ॥ ३३१ ॥
 शरणं प्राप्य तं नार्थं निष्ठितान्मप्रतिक्रियं । परकृत्यममुद्युक्तं प्राप्स्यथः परमं सुखं ॥ ३३२ ॥
 ततो मुनिमुखादित्यान्निर्गतेन चर्चाश्रुता । परं प्रयोधमानीतस्तडित्केशः सरोजयत् ॥ ३३३ ॥
 सुकेतुगंजके पुत्रे संक्रमय्य निजं पदं । शिष्यतामगमद्भरो पुनरंवरचारिणः ॥ ३३४ ॥
 मम्यग्दग्दीनसंज्ञानमचारित्रयं ततः । समाराध्य गतः कालं वभूषामरमत्तमः ॥ ३३५ ॥
 ततः किष्कुपुरस्वामी महोदधिरवाभिधः । कांताभिः सहितस्तिष्ठन् विद्युत्सदृशदीप्तिभिः ॥ ३३६ ॥
 चंद्रपादाश्रये रम्ये महाप्रासादमूर्द्धनि । चारु गोष्ठीमुधास्वादं विंदन् देवैद्रवसुखं ॥ ३३७ ॥
 वेगेन महतागत्य धवलां चरधारिणा । खेचरेणाश्रतो भूत्वा प्रणतिमादरात् ॥ ३३८ ॥
 निवेदितस्तडित्केशः प्रव्रज्यां कारणान्वितां । प्राप्य भोगेषु निर्वेदं दीधुणे मतिमादधे ॥ ३३९ ॥
 प्रव्रजामीति चानेन गदितैतः पुराणमहान् । उदतिष्ठशृङ्खलैषु विलापः प्रतिनादयान् ॥ ३४० ॥
 तंत्रीचंशादिसन्मिश्रमृदंगध्वनितोपमः । प्रविलापः सुनारीणां सुनेरप्यहरन्मनः ॥ ३४१ ॥

पद्मपुराणम् ।

ततस्तावुद्यतौ कृत्यं भ्रातरौ भुवि चक्रतुः । अन्योन्याक्रांततेजस्कौ सूर्योचंद्रमसाविव ॥ ३५५ ॥
 अत्रांतरे नभोगानां पर्वते दक्षिणे स्थितौ । रथनूपुरनमास्ति पुरं सुरपुराकृतिः ॥ ३५६ ॥
 आसीन्निद्रोमयोः श्रेण्योः स्वामी भूरिपराक्रमः । दधवश्चनिवेगाख्यां यः शत्रुघ्रासकारिणीं ॥ ३५७ ॥
 पुत्रो विजयसिंहश्चनान्नादित्यपुरं परं । बांछन् रूपावलेपेन प्रयातांथ स्वयंवरं ॥ ३५८ ॥
 विद्यामंदरसंज्ञस्य सुतामंवरचारिणः । वेगवत्यां समुत्पन्नां कांतिदिग्धनभस्तलां ॥ ३५९ ॥
 अथासौ यौवनप्राप्तौ वीक्ष्य पुत्रीं मनोहराम् । स्वजनानुमतोमोहात्स्वयंवरमरीरुचत् ॥ ३६० ॥
 अपरेसि खगाः सर्वे विमानैर्मणिशालिभिः । पूरयंतो नभः शीघ्रं गताः भूपितविग्रहाः ॥ ३६१ ॥
 ततो मंचेषु रम्येषु रत्नस्तंभमृतात्मसु । तुंगासनसमृद्धेषु स्फुरन्मणिमरीचिषु ॥ ३६२ ॥
 मितेन परिवारेण युक्ता देहोपयोगिना । उपविष्टा यथास्थानं प्रधाना व्योमचारिणः ॥ ३६३ ॥
 श्रीमालायां ततस्तेषां सर्वेषां व्योमचारिणां । मध्यस्थाषां सप्तं पेतुर्दृष्टदीवरपंक्तयः ॥ ३६४ ॥
 अथ स्वयंवरशानां प्रवृत्ता व्योमचारिणां । मदनाश्लिष्टचिचानां इति सुंदरविभ्रमा ॥ ३६५ ॥
 निष्कंपमपि मूर्द्धस्थं मुकुटं कश्चिदुन्नतं । अकरोत्तिकल निष्कंपं रत्नांशुच्छन्नपाणिना ॥ ३६६ ॥
 कश्चित्कर्परमाधाय कटिपार्श्वे सजुंभणः । चक्रे देहस्य बलनं स्फुटतसंधिकृतस्वनं ॥ ३६७ ॥

पद्मपुराणम् ।

प्रदेशेऽपि स्थितां कश्चिदुज्ज्वलामसिपुत्रिकां । असारयत्कराग्रेण कटाक्षकृतवीक्षणां ॥ ३६८ ॥
 पार्श्वगे पुरेऽपि कश्चिच्चलयत्येव चामरं । सलीलमंशुकृतेन चक्रे वीजनमानने ॥ ३६९ ॥
 सव्येन वक्रमाच्छाद्य कश्चिदुत्तलपाणिना । संकोच्य दक्षिणं बाहुं व्याक्षिपद्ब्रह्मसुष्टिकं ॥ ३७० ॥
 पादासनीस्थितं कश्चिदुद्यम्य चरणं शूनैः । वामोरुफलके चक्रे दक्षिणं रतिदक्षिणः ॥ ३७१ ॥
 पादांगुष्ठेन कश्चिच्च नेत्रांतैश्चितकन्यकः । कृत्वा पाणितले गंडं लिलेख चरणशूनं ॥ ३७२ ॥
 गाढमप्यपरो बद्धमुन्मुच्य कटिसूत्रकं । वंघ्य शूनकैर्भूयः शेषाभमणिचक्रकं ॥ ३७३ ॥
 स्फुटदन्योन्यसंदष्टः श्रोतानविक्रगांगुलिः । वक्षः कश्चित्समुद्यम्य बाहुतोरणमूर्द्धयत् ॥ ३७४ ॥
 पार्श्वस्थस्यापरो हस्तं सत्पुरास्फाल्य सस्मितं । कथां चक्रे विना हेतोः कन्याक्षितचलेक्षणः ३७५
 कृतचंदनचर्चन्यः कुंकुमस्थासकाचितं । चक्षुर्वक्षसि चिक्षेप विशाले कृतहस्तके ॥ ३७६ ॥
 कश्चित्कुंतलभालस्थां गृहीत्वा केशवल्लीं । कुटिलासपि वामायां प्रदेक्षिन्यामयोजयत् ॥ ३७७ ॥
 अधरं कश्चिदाकृष्य वामहस्तेन मंथरं । स्वच्छतां वूलसच्छायमैक्षिष्ट भ्रुवमुत्थयन् ॥ ३७८ ॥
 अपरो भ्रमयत्पद्मं बद्धभ्रमरमंडलं । सव्ये तरेण हस्तेन विसर्पन् कर्णिकारजः ॥ ३७९ ॥
 वीणाभिर्वेणुभिः शंखैर्भृदंगैर्बल्लैरस्तथा । जनिताथ महानादः काहलानकमंडकैः ॥ ३८० ॥

पञ्चरात्रम् ।

मंगलानि प्रयुक्तानि चोदिभिर्वृद्धवृद्धकैः । महापुरुषचेष्टाभिनिवृद्धानि प्रमोदिभिः ॥ ३८१ ॥
 महानादस्य तस्योत्ते धात्री नाम्ना सुमंगला । वामेतरकरेपाचेहेमेवेत्रलता ततः ॥ ३८२ ॥
 जगाद वचनं कन्यां विनयादानताननां । प्राप्तकल्पलताकारां मणिहेमविभूषणैः ॥ ३८३ ॥
 सरूपां सन्यस्त्वविसंस्मिन्मुद्रपाणिमरोरुहां । ऊर्ध्वस्थिता स्थितामूर्द्धं मकरध्वजवर्णिनीं ॥ ३८४ ॥
 नभस्त्विलकनान्नोयं नगरस्य पतिः सुते । उत्पन्नो विमलायां च चंद्रकुंडलभूषतेः ॥ ३८५ ॥
 मार्तेडकुंडलो नाम्ना मार्तेडविजयी रुचा । प्रकांडतां परां प्राप्तो मंडलाद्यो गुणात्मकात् ॥ ३८६ ॥
 गुणचिताम्रवृत्तासु गोष्ठीष्वस्यादितो बुधाः । नाम गह्वरि रोमांचकंटकन्यासविग्रहाः ॥ ३८७ ॥
 साकमेतेन रंतुं चेदस्ति ते मनसः स्पृहा । वृणीष्वेनं ततो दृष्टमस्तग्रंथगर्भकं ॥ ३८८ ॥
 ततस्तं यौवनादीषत्प्रच्युतं खेचराधिपं । आननानतिमात्रेण प्रत्यारुण्यतवती शुभा ॥ ३८९ ॥
 भूयोऽवदत्ततो धात्री तनये यच्छ लोचने । पुराणाभयार्थोऽस्मिन् कांतिदीप्तिविभूतिभिः ॥ ३९० ॥
 अयं रत्नपुराधो लक्ष्मीविद्यांगयोः सुतः । नाम्ना विद्यासमुद्भातो बहुविद्याधराधिपः ॥ ३९१ ॥
 अस्य नाम्नि गते कर्णजाहं वीरप्रकीर्तने । शत्रवो गृह्यते वातधूताश्चस्थदलस्थितिं ॥ ३९२ ॥
 अस्य वक्षसि विस्तीर्णं कृतहारोपधानके । कुट्टपञ्चांतिभिः खिन्ना लक्ष्मी विश्रांतिमागता ॥ ३९३ ॥

अस्यांके यदि ते प्रीतिः स्थातुमस्ति मनोहरे । गृहार्णनं तडिन्माला युज्यतां मंदराद्रिणा ३९४
ततः प्रत्याचचक्षे तं चक्षुषवर्जदर्शनात् । वाञ्छिते हि वरत्वेन दृष्टिश्चलतां व्रजेत् ॥ ३९५ ॥
ततोऽसौ तदभिप्रायेदिनी तां सुमंगला । अपरं दर्शयन्ती न-रेशमिति चावदत् ॥ ३९६ ॥
वज्रायुधस्य पुत्रोऽयं वज्रशीलांगसंभवः । वज्रपंजरनामानमधितिष्ठति पचनं ॥ ३९७ ॥
अस्य बाहुद्वये लक्ष्मीर्दिनेशकरभासुरे । चंचलापि स्वभावेन संयतेवावतिष्ठते ॥ ३९८ ॥
संत्यमन्येपि विधत्ते नाममात्रेण खेचराः । तेषां खद्योततुल्यानामयं भास्करतां गतः ॥ ३९९ ॥
मानेन तुंगतामस्य प्राप्तस्य शिरसः परां । संप्राप्तुं पुनरुत्कर्षं मुकुटं स्फुटरत्नकं ॥ ४०० ॥
स्वरूपे प्रतिपद्यस्व पतिं विद्याभृतामिमं । विषयांश्चेत्समान् श्रुत्या भोजतुं धीस्तव विद्यते ॥ ४०१ ॥
ततः खेचरभानुं तं दृष्ट्वा कन्या कुमुद्वती । संकोचं परमं याता धान्येति गदिता पुनः ॥ ४०२ ॥
चित्रांवरस्य पुत्रोऽयं पद्मश्रीकुक्षिसंभवः । नित्यं चंद्रपुराधीशो नाम्ना चंद्राननो नृपः ॥ ४०३ ॥
पद्म्य वक्षोस्य विस्तीर्णं चारुचंदनचिंतं । चंद्रशक्तिपरिष्वक्तं कैलाशतटसन्निभं ॥ ४०४ ॥
उच्छूलत्करभारोस्य हारो वक्षसि राजते । उत्सर्पत्सीकरो दूरं कैलाश इव निज्झरः ॥ ४०५ ॥
नामाक्षरकरैरस्य मनश्छिष्टमेररपि । प्रयाति परमं ब्रह्मदं दुःखतापविचर्जितं ॥ ४०६ ॥

पद्मपुराणम् ।

याति चेदिह ते चेतः प्रसादं सौम्यदर्शने । रजनीव शशांकेन लभस्वेतेन संगमं ॥ ४०७ ॥
 ततस्तस्मिन्नपि प्रीतिं न मनोभ्याः समागतं । कमलिन्या यथा चंद्रे नयनानंदकारिणि ॥ ४०८ ॥
 पुनराह ततो धात्री कन्ये पश्य पुरंदरं । अथतीर्ण महीमेतं भवतीसंगलालसं ॥ ४०९ ॥
 सुतोयं मेरुकांतस्य श्रीरंभसगर्भसंभवः । स्वामी मंदरकुंजस्य पुरस्यांभोधरध्वनिः ॥ ४१० ॥
 शक्ता यस्य न संग्रामे दृष्टिं सम्मुखमागतां । प्रतिपत्तुं कुतो याणान् शत्रवो भयदारिताः ४११
 संभावयामि देवानां नाथोऽप्यस्माद् व्रजेद्रयं । अभयप्रसरो ह्यस्य प्रतापो भ्रमति धितिं ॥ ४१२ ॥
 उन्नतं चरणेनास्य शिरस्ताडय सुस्वने । प्रस्तावे प्रेमयुक्तेषु कलहेषु नितंबिनि ॥ ४१३ ॥
 असावपि ततस्तस्या न लेभे मानसे पदं । चित्रा हि चेतसो वृत्तिः प्रजानां कर्महेतुका ॥ ४१४ ॥
 अभापयदिमां बालां ततोऽन्यं व्योमचारिणं । धात्री सदःसरस्यब्जं हंसीमुत्कालिका यथा ॥ ४१५ ॥
 उवाच च सुते पश्य नृपमेतं महाबलं । मनोजवेन वेगिन्यां संभूतं त्रायुरंहसं ॥ ४१६ ॥
 नाकाद्वंशैकस्मायं पुरस्य परिरक्षिता । अतिक्रम्य स्थिता यस्य गणतां विमला गुणाः ॥ ४१७ ॥
 भ्रूसमुत्क्षेपमान्त्रेण सर्वे यः धितिमंडलं । आम्रम्यति स्वांगवेगोत्थयातपातितभूधरः ॥ ४१८ ॥
 विद्याबलेन यः कुर्याद् भूमिं गगनमध्यगां । दर्शयेद्वा ग्रहान्सर्वान् धरणीतलचारिणः ॥ ४१९ ॥

तुरीयं वा सृजेल्लोकं सूर्यं वा चंद्रशीतलं । चूर्णयेद्वा घराधीशं स्थापयेद्वानिलं स्थिरं ॥ ४२० ॥
 शोषयेद्वांमसां नाथं मूर्त्तं कुर्वीत वा नभः । भाषितेनोरुणां किं वा भवेद्यस्य यथेप्सितं ॥ ४२१ ॥
 तत्रापि न मनस्तस्याश्चक्रे स्थानमयुक्तिकं । वदत्येति चान्नासीत्सर्वशास्त्रकृतश्रमा ॥ ४२२ ॥
 अन्यानपि बहुनेवं धात्रीदंशितसंपदः । विद्यात्रलप्रमायुक्तान्कन्या तत्याज खेचरान् ॥ ४२३ ॥
 ततोसौ चंद्रलेखेन व्यतीयाय नभश्चरान् । पर्वता इव ते प्राप्ताः श्यामतां शोकवाहिनः ॥ ४२४ ॥
 खेचराणां त्रिलक्षाणां दृष्ट्वान्योन्यं गतत्विषां । प्रवेष्टुं धरणीमासीदभिप्रायस्त्रपावतः ॥ ४२५ ॥
 अपकर्ण्य ततो धात्रीं खेचरद्युतिर्वर्णिनी । तस्याः पपात किष्कंधकुमारे दृष्टिरादरात् ॥ ४२६ ॥
 ततो मालागुणः कंठे दृष्टिरेवांस्य संगतः । अन्योन्यं च समालापः स्निग्धया रचितोनया ॥ ४२७ ॥
 ततो विजयसिंहस्य किष्कंधांध्रकयोर्गता । दृष्टिराहूय तावेवं विद्यावीर्येण गर्वितः ॥ ४२८ ॥
 विद्याधरसमाजोयं क भवंताविहागता । विरूपदर्शनी क्षुद्रौ वानरौ विनयच्युता ॥ ४२९ ॥
 नेह देशे वनं रम्यं फलैरस्ति कृतानतिः । नवा निर्ज्यैरधारिण्यः सुंदरा गिरिकंदराः ॥ ४३० ॥
 वृंदानि वानरीणां वा कुर्वति कुविचेष्टितं । मांसलोहितवक्राणां प्रवृत्तानां यथेप्सितं ॥ ४३१ ॥
 आहूताविह केनैतौ पशुकपिनिशाचरौ । दूताधमस्य तस्याद्य करोमि विनिपातनं ॥ ४३२ ॥

पद्यपुष्पम् ।

निर्घोष्येताभिमावस्माद्देवाच्छाखाग्रगौ खलौ । वृथाविद्याधरीश्रद्धां दूरं नयत चानयोः ॥ ४३३ ॥
 रुष्टौ तवो वचोभिस्तौ परुषैर्वानरध्वजौ । महान्तं क्षोभमायातौ सिंहाविष गजान्प्रति ॥ ४३४ ॥
 ततः स्वामिपरीवादमहावाताहता सती । गत्वा क्षोभं चभूवेला रौद्रचेष्टाविधायिनी ॥ ४३५ ॥
 कश्चिदास्फालयद्रामभंसं दक्षिणपाणिना । वेगाघातसमुत्सर्पद्रक्तशरीकरजालकं ॥ ४३६ ॥
 कश्चिद् दृष्टिं विचिक्षेप क्षेपीयः धुब्धमानसः । कोपावेगारुणां भीमां प्रलयोत्क्रामिवारिपु ॥ ४३७ ॥
 कश्चिद्दक्षिणहस्तेन वक्षः केंप्रेण कोपतः । अस्पृक्षत्सकलं क्रूरकर्म वाञ्छन् महास्पदं ॥ ४३८ ॥
 करं करेण कश्चिच्च स्मितयुक्तमताडयत् । तथा यथा गतः पांथः श्रुतेः वधिरतां चिरं ॥ ४३९ ॥
 मूलजालदृढाबद्धमहापीठस्य ग्राखिनः । कश्चिदुन्मूलनं चक्रे चलत्पल्लवधारिणः ॥ ४४० ॥
 मंचस्य स्तंभमादाय बभञ्जसि परः कपिः । क्षुद्रभैरवैर्मस्तस्य व्याप्तमंतरवर्जितैः ॥ ४४१ ॥
 गात्रं वलितमेकेन स्फुटद्र दृढवृणांकितं । शोणितोदारधारगामिरुत्पातघनसन्निभं ॥ ४४२ ॥
 कृताद्रहासमन्येन हसितं विवृताननं । शब्दात्मिकमिवाशेषं कुर्वता भुवनान्तरं ॥ ४४३ ॥
 धूतोन्येन जटाभारच्छन्नाशेषदिगाननः । छायाया तस्य संज्ञाता शर्वरीव तदा चिरं ॥ ४४४ ॥
 संकोचिते भुजे कश्चिद्रामे दक्षिणपाणिना । चकार ताडनं घोरं निर्घातापातभीषणं ॥ ४४५ ॥

सहध्वं सांप्रतं वाचः परुषायाः फलं खलाः । दुःखगा इति तोरेण ध्वनिना मुखराननाः ॥ ४४६ ॥
 अपूर्वायाः पराभूते स्ततस्ते सहनाद्भ्रशं । कपयोभिमुखीभूता हंतुं खेचरवाहिनं ॥ ४४७ ॥
 गजा गजैस्त्वतः सार्द्धं रथाल्ढा रथस्थितः । पदातयश्च पादातैः चक्रयुद्धं सुदारुणं ॥ ४४८ ॥
 सेनयोरुभयोर्जीतस्ततस्तत्र रणो महान् । दूरस्थतामरव्रातजनितादारविस्मयः ॥ ४४९ ॥
 श्रुत्वा च तत्क्षणं युद्धं सुकेशो राक्षसाधिपः । मनोरथ इवायातः किङ्कधाग्रकयोः सुहृत् ॥ ४५० ॥
 अकंपनमुताहोतोर्यथा युद्धमभूत्परं । तथेदमपि संवृतं वज्रं युद्धस्य योषितः ॥ ४५१ ॥
 यावच्च तुमुलं तेषां वर्तते खगरक्षसां । तावदादाय तां कन्यां किष्किधः कृतितां गतः ॥ ४५२ ॥
 आहूय चाभियातस्य तावदंघ्रकभृश्रुता । कृषाणेन शिरस्तुंगं जयसिंहस्य पार्तितं ॥ ४५३ ॥
 तेनैकेन विना सैन्यमितथैतश्च तद्रतं । आत्मनेव विना देहे हृषीकाणां कुलं बलं ॥ ४५४ ॥
 ततः सुतवधं श्रुत्वा वज्रणेव समाहतः । शोकेनाशनिवेगोभून्मूर्छाधतमसावृतः ॥ ४५५ ॥
 ततः स्वदारनेत्राधुसिक्तवक्षःस्थलश्चिरात् । गतः प्रबोधमाकारं वभार क्रोधभीषणं ॥ ४५६ ॥
 ततस्तस्य समाकारं परिवर्गोपि नेक्षितुं । शशक प्रलयोत्पातभास्कराकारसन्निभं ॥ ४५७ ॥
 सर्वविधाघरैः सार्द्धं ततोत्तौ शस्त्रभासुरैः । गत्वा किष्कुपुरस्याभूतुंगशाल इवापरः ॥ ४५८ ॥

पद्मपुराणम् ।

विदित्वा नगरं रुद्धं ततस्तौ वानरध्वजौ । तडित्केशिसमायुक्तौ निष्क्रांतौ रणलालसौ ॥४५९॥
 गदाभिः शक्तिभिर्वीर्यैः पाशैः प्राद्यैर्महासिभिः । ततो दानवसैन्यं तदध्वस्तं वानरराक्षसैः ४६०
 दिशा ययांघ्रको यातः किष्किधो वा मद्याद्वये । सुकेशो वा तथा जाता मार्गार्श्वूर्णितखेचराः ॥
 तत्रपुत्रबध्नोऽधवन्हिज्वालाप्रदीपितः । अंघ्रकाभिमुखो जातो वज्रवेगः कृतध्वनिः ॥ ४६२ ॥
 बालोयमंध्रकः पापोशनिवेगोयमुद्धतः । इति ज्ञात्वोत्थितो योद्धुं किष्किधोऽशनिरंहसा ॥४६३॥
 त्रिधुद्वाहननाम्नासां तत्तुतेन पुरस्कृतः । अभवच्च तयोर्बुद्धं दारजातं परामर्चं ॥ ४६४ ॥
 यावच्च तत्तयोर्बुद्धं वर्ततेत्यंतभीषणं । निहृतोऽशनिवेगेन तावदंध्रकवानरः ॥ ४६५ ॥
 ततोसां पतितो बालः क्षितौ तेजोविषलितः । प्रत्यूषशशिनश्छायां बभार गतचेतनः ॥ ४६६ ॥
 किष्किधेनापि निसिंसा विधुद्वाहनवधसि । शिला स ताडितो मूर्च्छां प्राप्य बोधं पुनर्गतः ४६७
 आदायतां शिलां तेन ततो वक्षसि ताडितः । किष्किधोऽपि गतो मूर्च्छां घूर्णितेक्षणमानसः ४६८
 लंकेऽत्रेण ततो नीतः प्रेम संसक्तचेतसा । किष्कुं प्रमोदमुत्क्षिप्य चिरात्प्राप्तश्च चेतनां ॥ ४६९ ॥
 उन्मील्य स ततो नेत्रे यदा नापश्यदंध्रकं । तदाऽपृच्छन्मम आता वर्तते केति पार्श्वगन् ॥४७०॥
 ततः प्रलयवातेन क्षोभितस्यांबुधेः समं । शुश्रावांतःपुराकंदमंध्रकज्वंसहेतुकं ॥ ४७१ ॥

विप्रलापं ततश्चक्रं प्रतप्तः शोकचान्दिना । चिरं भ्रातृगुणध्यानकृतदुःखोर्मिसंततिः ॥ ४७२ ॥
 हा आतर्भयि सत्येवं कथं प्राप्तोसि पंचतां । दक्षिणः पतितो बाहुस्त्वयि मे पातमागते ॥ ४७३ ॥
 दुरात्मना कथं तेन पापेन विनिपातितं । शस्त्रं बाले त्वयि कूरं धिक्कृतमन्यायवर्तिनं ॥ ४७४ ॥
 अयश्चनाकुलोऽभूवं यो भवंतं निमेषतः । सोहं वद कथं प्राणान् धारयिष्यामि संप्रतं ॥ ४७५ ॥
 अथवा निर्मितं चेतो वज्रेण मम दारुणं । यज्ज्ञात्वापि भवन्मृत्युं शरीरं न विमुंचति ॥ ४७६ ॥
 बाल ते स्मितसंयुक्तं वीरगोष्ठीसमुद्भवं । स्मरन्स्फुटसमुच्छासं दुःखं ग्रामोमि दुस्सहं ॥ ४७७ ॥
 यद्यद्विचेष्टितं सार्द्धं क्रियमाणं त्वया पुरा । प्रसेकममृतेनैव कृतवत्सर्वगात्रकं ॥ ४७८ ॥
 स्मर्यमाणं तदेवेदमधुना मरणं कथं । प्रयच्छति विपणैव सेकं ममविदारणं ॥ ४७९ ॥
 ततोऽसौ विलपन् भूरि भ्रातृस्नेहातिविक्रवः । सुकेशादिभिरानीतः प्रबोधमिति भाषणात् ४८०
 युक्तमेतन्न धीराणां कर्तुं क्षुद्रविचेष्टितं । शोको हि पंडितैर्दृष्टः पिशाचो भिन्ननामकः ॥ ४८१ ॥
 कर्मणां विनियोगेन वियोगः सह चंधुना । प्राप्तो तत्रापारं दुःखं शोको यच्छति संततं ॥ ४८२ ॥
 प्रेक्षापूर्वप्रवृत्तेन जंतुना सप्रयोजनः । व्यापारः संततं कृत्यः शोकश्चायमनर्थकः ॥ ४८३ ॥
 प्रत्यागमः कृते शोके प्रेतस्य यदि जायते । ततोऽन्यानापि संगृह्य विदधीत जनः शुचं ॥ ४८४ ॥

पञ्चपुराणम् ।

शोकः प्रत्युत देहस्य शोपीकरणमुत्तमं । पापानामयमुद्रेकः महामोहप्रवेशनः ॥ ४८५ ॥
तदेवं वैशिष्ट्यं शोकं परित्यज्य प्रसन्नधीः । कृत्यै कुरु मतिन्यासं नानुबंधं त्यजत्यरिः ॥ ४८६ ॥
मूढाः शोकमहापङ्के मग्नाः शोषामपि क्रियां । नाशयन्ति तदायत्तजीवितैर्वीक्षिता जर्नेः ॥ ४८७ ॥
बलीयान् वज्रवेगायमस्मन्नाशस्य चित्तकः । प्रतिकर्तव्यमस्माभिश्चित्तनीयमिहायुना ॥ ४८८ ॥
बलीयसि रिपौ मुक्तिं प्राप्य कालं नयद्बुधः । तत्र तावदयान्नाति न विकारमरातिर्जकं ॥ ४८९ ॥
प्राप्य तत्र स्थितः कालं कुतश्चिद् द्विगुणं रिपुं । साधयेन्नहि भूवीनां एकस्मिन्सर्वदारतिः ॥ ४९० ॥
अतः परंपरायातमस्माकं कुलगोचरं । अलंकारपुरं नाम स्थानं मे स्मृतिमागतं ॥ ४९१ ॥
कुलवृद्धास्तमस्माकं शंसत्यविदितं परं । प्राप्य तत्सर्वगलोकं न कुर्वीत पदं मनः ॥ ४९२ ॥
तस्मादुत्तिष्ठ गच्छामस्तत्पुरं रिपुदुर्गम् । अनयो हि महानेप यत्कालस्यातिपातनं ॥ ४९३ ॥
एवमन्विष्य न(निः)शोको यदा तीव्रो नि(न)वर्तते । श्रीमालादर्शनादस्य ततोऽसौ विनिवर्तितः ॥
ततस्तौ परिवर्गेण समस्तेन समन्वितौ । प्रस्थितौ दर्शनं प्राप्तौ विद्युद्वाहनविद्विषः ॥ ४९४ ॥
ततोऽसौ पृष्ठतो गंतुं प्रवृत्तौ धावतोस्तयोः । भ्रातृघातेन संकुद्धः शत्रुनिर्मूलनोद्यतः ॥ ४९५ ॥
मग्नाः किलानुसर्तव्याः शत्रवो नेति भाषितं । नीतिशास्त्रशरीरज्ञैः पुरुषैः शुद्धबुद्धिभिः ॥ ४९६ ॥

पञ्चपुराणम् ।

निहतश्च तव भ्राता येन पापेन वैरिणा । प्रापितोसौ महोनिद्रा विशिखेरध्रको मया ॥ ४९८ ॥
तस्मात्पुत्र निवर्तस्व नैतेस्माकं कृतागसः । अनुकंपा हि कर्तव्या महता दुःखिते जने ॥ ४९९ ॥
पृष्ठस्य दर्शने येन कारितं कातरात्मना । जीवन्मृतस्य तस्यान्यतिक्रयतां किं मनस्विना ॥ ५०० ॥
यावदेवं सुते शास्ति वज्रवेगो वशस्थितिं । अलंकारपुरं प्राप्तास्तावद्दानराक्षसाः ॥ ५०१ ॥
पातालावस्थिते तत्र रत्नालोकचिते पुरे । तस्युः शोकं प्रमोदं च वहंतो भयवर्जिताः ॥ ५०२ ॥
अन्यदाशननिवेगोऽथ दृष्ट्वा शराद तोयदं । क्षणाद्विलयमायातं विरक्तो राज्यसंपदि ॥ ५०३ ॥
सुखं विपययोगेन विज्ञाय क्षणमगुरं । मनुष्यजन्म चार्त्यतदुल्लभं भवसंकटे ॥ ५०४ ॥
सहस्रारं सुते राज्ये स्थापयित्वा विधानतः । समं विद्युत्कुमारेण बभूव भ्रमणो महान् ॥ ५०५ ॥
शशासात्रातिरे लंकां निर्घातो नाम खेचरः । नियुक्तोऽनिवेगेन महाविद्यापराक्रमः ॥ ५०६ ॥
एकदोत्थाय बलिवत्पातालनगरोदरात् । स वनश्मार्धं पश्यन् शनैरवनिर्मडलं ॥ ५०७ ॥
विदित्वापशमप्राप्तान् शत्रून् भयविवर्जितः । स श्रीमालो गतो मेरुं किंक्रधो वंदितुं जिने ॥ ५०८ ॥
प्रत्यागच्छंस्ततोपश्यदक्षिणोदन्वतस्तटे । अटवीं सुरकुत्राभां पृथ्वीकर्णतटाभिधां ॥ ५०९ ॥
श्रीमालो चाब्रवीदेवं वीणामिव सुखस्वरां । वक्षःस्थलस्थितां वामबाहुना कृतधारणां ॥ ५१० ॥

पद्मपुराणम् ।

देवि पद्माटर्जी रम्यां कुसुमांचितपादपां । सीमंतिनीमिव स्वच्छमंदगत्यापगांमसां ॥ ५११ ॥
 शरज्जलधराकारो राजतेयं महीधरः । मध्येस्याः शिखरैस्तुर्गैर्धरणीमौलिसंज्ञितः ॥ ५१२ ॥
 कुंदशुभ्रसमावर्तकनमंडलमंडितः । निक्षिरेद्दसतीवायमदृहासेन भायुरः ॥ ५१३ ॥
 पुष्पांजलिं प्रकीर्यायं तरुशालाभिरादरात् । अभ्युत्थानं करोतीव चलत्तरुवनेन नौ ॥ ५१४ ॥
 पुष्पाभोदसमृद्धेन वायुना घ्राणलेपिना । प्रत्युद्धतीं करोतीव नमनं च नमत्तरुः ॥ ५१५ ॥
 बध्वेव धृतवान् गाढं व्रजतं मामयं गुणैः । अतिक्रम्य न शक्नोमि गंतुमेतुं महीधरं ॥ ५१६ ॥
 आलयं कल्पयाम्यत्र भूचरैरविदुर्गमं । प्रसादं मानसं गच्छत्तद्वचयत्यत्र मे शुभं ॥ ५१७ ॥
 अलंकारपुरावासे पाताललोदरवर्तिने । खिन्नं खिन्नं मम स्वांतं रस्तिमत्र प्रयास्यति ॥ ५१८ ॥
 इत्युक्त्वानुमतालापः प्रियया विस्मयाकुलः । उत्सारयन् घनव्रातमवतीर्णो धराधरं ॥ ५१९ ॥
 सर्ववांघवयुक्तेन तेन स्वर्गसमं पुरं । क्षणानुंगममोदेन रचितं गिरिमूर्द्धनि ॥ ५२० ॥
 अभिधानं कृतं चास्य निजमेव यशस्विना । यतोद्यापि पृथिव्यां तत्किद्विक्लधपुरमुच्यते ॥ ५२१ ॥
 पर्वतोपि स किद्विक्लः प्रख्यातस्तस्य संगमात् । पूर्वं तु मधुरित्यासीन्नाम तस्य जगद्भवं ॥ ५२२ ॥
 सम्यग्दर्शनयुक्तोसौ जिनपूजासमुद्यतः । भुञ्जानः परमान्मोगान्नुत्वेन न्यवसच्चिरं ॥ ५२३ ॥

तस्माच्च संभवं प्राप श्रीमालार्यां सुतद्वयं । ज्येष्ठः सूर्यरजा नाम ख्यातोऽध्वरजास्तथा ॥ ५२४ ॥
 सुता च सूर्यकमला जाता कमलकोमला । यया विद्याधराः सर्वे शोभया विक्रवीकृताः ॥ ५२५ ॥
 अथ मेघपुरे राजा मेरुर्नाम नमश्चरः । मयोन्यां तेन संप्रुतो मृगारिदमनः सुतः ॥ ५२६ ॥
 तेन पर्यटता दृष्टा किष्किधतनयान्यदा । तस्यामुत्कंठितो लेभे न स नक्तं दिवा सुखं ॥ ५२७ ॥
 अभ्यर्थिता सुहृद्भिः सा तदर्थं सादरस्ततः । संग्रधार्य समं देव्या दत्ता किष्किधभूभृता ॥ ५२८ ॥
 निर्वृत्तं च विधानेन तयोर्विवाहमंगलं । किष्किधनगरे रम्ये ध्वजादिकृतभूषणं ॥ ५२९ ॥
 प्रतिगच्छन् स तामूढा न्यवसत्कर्णपर्वते । कर्णकुण्डलमेतेन नगरं तत्र निर्मितं ॥ ५३० ॥
 अलंकारपुरेशस्य सुकेशस्याथ स्रनवः । इंद्राण्याः जन्म संग्रापुः क्रमेण पुरुविक्रमाः ॥ ५३१ ॥
 अमीषां प्रथमो माली सुमाली चेति मध्यगाः । कर्नीयान्माल्यवान् ख्यातो विज्ञानगुणभूषणः ॥
 अहरन्मानसं पित्रोर्वधूनां द्विपतां तथा । तेषां क्रीडाकुमाराणां देवानामित्र चान्द्रता ॥ ५३३ ॥
 सिद्धविद्यासमुद्भूतवीर्योद्धृतक्रियास्ततः । निवारिताः पितृभ्यां ते यत्नादिति पुनः पुनः ॥ ५३४ ॥
 रंतुं चेद्यात् किष्किधं पुत्रा कौमारचापलात् । मात्रजिष्टं समीप त्वं जातुचिदक्षिणांबुधेः ॥ ५३५ ॥
 ततः प्रणम्य तौ पृष्टौ पितरौ तत्र कारणं । कुतूहलस्य बाहुल्याद्वीर्यशेषसंभूतात् ॥ ५३६ ॥

अनाख्येयमिदं वत्सा इति तौ विहितोचरो । सुतरामनुबंधेन सुतैः पृष्टौ सचाडुभिः ॥ ५३७ ॥
 ततस्त्वैभ्यः सुकेशेन कथितं शृणुवात्मजाः । हेतुना विदितेनात्र यद्यवश्यं प्रयोजनं ॥ ५३८ ॥
 पुर्यामशनिवेगेन लंकार्यां स्थापितः पुता । निर्घोतो नामतः क्रूरः खंचरो बलवानलं ॥ ५३९ ॥
 कुलक्रमेण सास्माकमागता नगरी शुभा । रिपोस्तस्माद्भयास्यत्तथा निर्वातमनुवतिप्रया ॥ ५४० ॥
 देशे देशे चरास्तेन नियुक्ताः पापकर्मणा । दत्तावधानाः सततमस्मच्छिद्रगेवपणे ॥ ५४१ ॥
 यन्त्राणि च प्रयुक्तानि यानि कुर्वति मारणं । विदित्वा रमणाञ्जकान्भवतो गगनारंगणे ॥ ५४२ ॥
 निम्नति तानि रंशेषु कृत्वा रूपेण लोभनं । प्रमादाचरणानीवाशक्तं तपसि योगिनं ॥ ५४३ ॥
 एवं निगदितं श्रुत्वा पितृदुःखानुचिन्तनात् । निःश्वस्य मालिना दीर्घं समुद्रमुताश्रुचक्षुषा ॥ ५४४ ॥
 क्रोधसंपूर्णचित्तेन कृत्वा गर्वस्मिन् चिरं । निरीक्ष्य बाहुयुगलं प्रगल्भमिति भाषितं ॥ ५४५ ॥
 इयंतं समयं तात कस्मात्रो न निधेदितं । अहो स्नेहापदेशेन गुरुणा वंचिता वयं ॥ ५४६ ॥
 अविधाय नराकार्यं ये गजैति निरर्थकं । महंतं लाघवं लोके शक्तिमंतोपि यांति ते ॥ ५४७ ॥
 आस्तां ततः फले नैव श्रमतां तात यास्यसि । तन्मर्यादं कृतं चेदं मया चूडाविमोक्षणं ॥ ५४८ ॥
 अथामंगलभीताभ्यां वाचा ते न निवारिताः । पितृभ्यां तनया यान्निगद्यदृष्टयानुवीक्षिताः ॥

पञ्चपुराणम् ।

पातालादथ निर्गत्य यथा भवनवासिनः । जग्मुः प्रत्यरि सोत्साहा भ्रातरः शस्त्रभासुराः ॥५५०॥
तेषामनुपदं लग्ना ततो राक्षसवाहिनी । चलदायुधधारोर्मिमालाव्याप्यनभस्तले ॥ ५५१ ॥
निरीक्षिताः पितृभ्यां ते याचल्लोचनगोचरं । व्रजतः स्नेहसंपूर्णमानसाभ्यां समंगले ॥ ५५२ ॥
त्रिकूटशिखरेणासौ ततस्तैरुपलक्षिताः । दृष्ट्यैव प्रीढ्या ज्ञाता गृह्णतेति पुरी वरा ॥ ५५३ ॥
वृजद्भिरेव तैः केचिद्वैत्या मृत्युवशीकृताः । केचित्प्रणवतां नीताः केचित्स्थानान्निमोचिताः ५५४
विशद्भिः सैन्यमागत्य प्रणतैः शत्रुगोचरैः । ते सामन्तैरलं जाता महंतः पृथुकीर्तयः ॥ ५५५ ॥
शत्रूणामागमं श्रुत्वा निर्यातो निर्यायौ ततः । युद्धशौडश्चलच्छत्रछायाछन्नदिवाकरः ॥ ५५६ ॥
ततोभवन्महायुद्धं सेनयोः सत्त्वदारणं । याजिभिर्वारुणैर्मत्तैर्विमानैः स्यंदनैस्तथा ॥ ५५७ ॥
महीमयमिवोत्पन्नं गगनं दंतिनां कुलैः । तथा जलात्मकं जातं तेषां गंडच्युतांभसा ॥ ५५८ ॥
वातात्मकं च तत्कर्णतालसंजातवायुना । तेजोमयं तथान्योन्यशस्त्राघातोत्थवन्दिना ॥ ५५९ ॥
दीनैः किमपरैरत्र निहतैः क्षुद्रखेचरैः । कांसौ कांसौ गतः पापो निर्घात इति चोदयन् ॥ ५६० ॥
दृष्ट्वा माली सितैर्बाणैः कृत्वा स्यंदनवर्जितं । निर्घातमसिनिर्घाताच्चक्रे संप्राप्तपंचतां ॥ ५६१ ॥
निर्घातं निहतं ज्ञात्वा दानवा भ्रष्टचेतसः । यथास्वं निलयं याता विजयार्द्धनगाश्रितं ॥ ५६२ ॥

केचित्कण्ठे समासाद्य कृपाणं कृपणोद्यताः । मालिनं त्वरया याताः शरणं रणकातराः ॥ ५६३ ॥
 प्रविष्टास्ते ततो लंकां भ्रातरो मंगलार्चिता । समागमं च संप्राप्ताः पितृप्रभृतिर्चायवैः ॥ ५६४ ॥
 ततो हेमपुरेशस्य सुतां हेमवृचारिणः । भोगवत्यां समुत्पन्नां नाम्ना चंद्रवर्ती शुभां ॥ ५६५ ॥
 उवाह विधिना माली मानसोत्सवकारिणी । स्वभाय चपलस्यांतहृषीकमुग्धवागुरां ॥ ५६६ ॥
 प्रीतिकूटपुरेशस्य ग्रीविका तस्य चात्मजा । प्रीतिमत्यंगजां लेभे सुमाली प्रीतिसंज्ञिता ॥ ५६७ ॥
 कनकाभपुरेशस्य कनकस्य सुतां तथा । उवाह कनकश्रीजां माल्यवान्कनकावलीं ॥ ५६८ ॥
 एतेषां प्रथमं जाया एता हृदयसंश्रयाः । अंगनानां सहस्रं तु प्रत्येकमाधिकं स्मृतं ॥ ५६९ ॥
 श्रेणीद्वयं ततस्तेषां पराक्रमवशीकृतं । शेषामिव वभाराज्ञां शिरसा रचितांजलिं ॥ ५७० ॥
 दृढवद्वपदापत्यनियुक्तनिजसंपदा । ज्ञातो सुकेशकिंकिर्यो निर्मथो श्रोतचेतसौ ॥ ५७१ ॥
 भुक्त्वा भुक्त्वा विषयजनितं सौख्यमेवं महातो । लब्ध्वा जैनं भवशतमलध्वंसनं मुक्तिमार्गं ॥
 याताः प्रायः प्रियजनगुणस्नेहपाशादपेताः । सिद्धिस्थानं निरुपमसुखं राक्षसा वानराश्च ॥ ५७२ ॥
 कृत्वाप्येवं सुबहुदुरितं ध्यानयोगेन दग्ध्वा । सिद्धावासे विदधितपदं योगिनस्त्यक्तसंगाः ॥
 एवं ज्ञात्वा सुचरितगुणं प्राणिनो यात श्रोतं । मोहोच्छेदोत्तरकृतजपरविः प्राप्नुत ज्ञानराज्यं ५७३

इत्यार्षे रक्षिषेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते वानरवंशाभिधानं नाम षष्ठं पर्व ।

अथ सप्तमं पर्व ।

अत्रान्तरे पुरे राजा रथनूपुरनामनि । सहश्रार इति ख्यातो चभूवात्यंतमुद्धतः ॥ १ ॥
तस्य भार्यो चभूवेष्टा नाम्ना मानसुंदरी । सुंदरी मानसेनालं शरीरेण च सदगुणा ॥ २ ॥
अतर्ज्वन्ती सतीमेतामस्यंतकृशविग्रहां । भर्तापृच्छत् श्लथशेषभूषणां वीक्ष्य सादरं ॥ ३ ॥
विभ्रंत्यंगानि ते कस्मान्नितावं तनुतां प्रिये । किं तवाक्कांक्षितं राज्ये मम जायेत दुर्लभं ॥ ४ ॥
गत्वा प्रगल्भतां ब्रूहि तवाद्यैव समीहितं । संपादयामि निःशेषं देवि प्राणगरीयसि ॥ ५ ॥
कर्तुं शक्नोस्मि ते कांते सुरस्त्रीकृतशासनां । शचीमपि कराग्राभ्यां पादसंवाहकारिणीं ॥ ६ ॥
इत्युक्ता सा ततस्तेन वरारोहांकसंश्रिता । जगाद विनयादेवं वचनं लीलयान्वितं ॥ ७ ॥
यस्मादादरभ्य मे गर्भे संभवं कोप्ययं गतः । ततः प्रमृति वाञ्छामि भोक्तुमिद्रस्य संपदं ॥ ८ ॥
इमे मनोरथा नाथ परित्यज्य मया त्रपां । परायत्ततयात्यंतं भवतो धिनिवेदिताः ॥ ९ ॥
इत्युक्ते कल्पिता भोगसंपत्तस्याः सुरेंद्रजा । विद्यानलसमृद्धेन सहस्रारेण तत्क्षणात् ॥ १० ॥
संपूर्णदोहदा जाता सा ततः पूर्णविग्रहा । धारयतीं दुराख्यानां द्युतिं कांतिं च भामिनी ॥ ११ ॥

ब्रजवा रविणाणूद्धं खेदं जग्राह तेजसा । अभयबाँछ च सर्वासां दातुमाज्ञां दिशामपि ॥ १२ ॥
 कोले पूर्णे च सपूर्णलक्षणां गमद्भ्रता । दारकं बाधवानंदसंपदुत्तमकारणं ॥ १३ ॥
 ततो महोत्सवं चक्रे सहस्रारः प्रमोदवान् । शंखतूर्यनिनादेन बधरीकृतदिग्मुखं ॥ १४ ॥
 सन्पुररणत्कारचरणन्यासकुट्टनैः । नृत्यंतीभिः पुरस्त्रीभिः कृतभूतलकंपनं ॥ १५ ॥
 यथेच्छं द्रविणं दत्तं विचारसरिवर्जितं । प्रचलोद्धृक्कर्तृत्वं गजैरपि सञ्चलितं ॥ १६ ॥
 उत्पाताः शृङ्गगेहेषु संजाताः शोक्कसूचिनः । बंधुगेहेषु चोत्सन्नाः सूचिका भूरिसंपदः ॥ १७ ॥
 अभिलाषो यतस्तस्मिन्मातुर्गर्भस्थितेऽभवत् । इंद्रभोगे ततः पित्रा कृतं तस्यैद्रशब्दनं ॥ १८ ॥
 बालक्रीडा बभूवास्य शक्त्या यूनोपि जित्वरी । भिदुरा रिपुदर्पोणां सत्त्वरी त्वारुकर्मणि ॥ १९ ॥
 क्रमात्स यौवनं प्राप्तस्तेजोनिर्जितमास्करं । कात्तिनिर्जितरात्रीशं स्थैर्यनिर्जितपर्वतं ॥ २० ॥
 अस्ता इव दिशस्तेन सुधिस्तीर्णेन बधसा । दिशागकुंभतुंगां सस्थवीर्यो वृत्तबोहुना ॥ २१ ॥
 उदस्तं मदयं तस्य सुवृत्तं गूढजानुकं । जगाम परमस्थैर्यं बक्षोऽपवनधारणात् ॥ २२ ॥
 धिजयार्द्धगिरौ तेन सर्वं विद्याधराधिपाः । ग्राहिता वैतसी वृत्तिं महाविद्यात्रलर्द्धिना ॥ २३ ॥
 इंद्रमंदिरसंकाशं भवनं तस्य निर्मितं । चत्वारिंशत्सहास्राभिः सहस्राणि च योषितां ॥ २४ ॥

पद्मिनीसहस्राणि ननुनाटकानि च । दंतिनां व्योममार्गणां वाजिनां च निरहसां ॥ २५ ॥
 शशाङ्कधवलस्तुंगो गरुताङ्गणगोचरः । दुर्निवार्यो महावीर्यो दंष्ट्राष्टकविराजितः ॥ २६ ॥
 दंतिराजो महावृत्तकरगर्जितदिग्मुखः । एरावताभिधानेन गुणैश्च प्रथितो भुवि ॥ २७ ॥
 शक्त्या परमया युक्तं लोकपालचतुष्टयं । शची च महिषी रम्या सुधर्माख्या तथा सभा ॥ २८ ॥
 वज्रं ग्रहरणं त्रीणि सदांस्यप्सरसां गणाः । नाम्ना हरिणकेशी च सेनायास्तस्य चाधिपः ॥ २९ ॥
 अश्विनौ वसवश्चाष्टौ चतुर्भेदा दिवौक्तसः । नारदस्तुर्वुरोविश्वात्रसुप्रभृतिगायकाः ॥ ३० ॥
 उर्वशी मेनका मञ्जु स्वल्पाद्यप्सरसो वराः । मंत्री बृहस्पतिः सर्वमेवं तस्य सुद्वन्द्वत् ॥ ३१ ॥
 ततोऽसौ नमिवज्जातः सर्वविद्याभृतां पतिः । ऐश्वर्यं सुरनाथस्य विभ्राणः पुण्यसंभृतं ॥ ३२ ॥
 अत्रांतरे महामानो माली लंकापुरीपतिः । पूर्वैरेव धिया सर्वान् शास्ति खेचरपुंगवान् ॥ ३३ ॥
 विजयार्द्धनगस्थेषु समस्तेषु पुरेषु वा । लंकागतः करोत्यैक्यं स्वभातुवलगर्वितः ॥ ३४ ॥
 वेदया यानं विमानं वा कन्या वासांसि भूषणं । यद्यच्छ्रेणीद्वये सारं वस्तुचारिर्निवेद्यते ॥ ३५ ॥
 तत्तत्सर्वं बलाद्धीरः क्षिप्रमानापयत्यसौ । पश्यन्नात्मानमेवैकं बलविद्याविभूतिभिः ॥ ३६ ॥
 इंद्राश्रयात्खैराज्ञां भग्नां श्रुत्वास्य चान्यदा । प्रस्थितो आतृक्किञ्चिदुतैः साकं महाबलः ॥ ३७ ॥

विमानैर्विधिघञ्छाद्यैः संध्यामघैरिवोत्तैः । महाप्रासादसंकाशैः स्पन्दनैः कांचनाचितैः ॥ ३८ ॥
 गजैर्यनायनाकारैः सप्तिभिश्चिचगाभिभिः । शार्दूलैर्भ्रमरैर्गोभिर्मृगारजैः क्रमेलकैः ॥ ३९ ॥
 बालैर्यैर्महिषैर्दसैर्वृकरैर्यैश्च वाहनैः । स्वांगणं छादयन्सर्वं महाभासुरविग्रहैः ॥ ४० ॥
 अथ मालिनमित्यूचे सुमाली भ्रातृवत्सलः । प्रदेशैश्चैव विष्टामो भ्रातरघ न गम्यते ॥ ४१ ॥
 लंकां वा प्रतिगच्छामः शृणु कारणमत्र मे । अनिमित्तानि दृश्यंते पुनः पुनरिहायने ॥ ४२ ॥
 एकं संकोच्य चरणमत्यन्ताकुलमानसः । स्थितः शुष्ककुडुमस्याग्रे धुन्वन्पथान् पुनः पुनः ॥ ४३ ॥
 शुष्ककृपां दधच्चञ्चा वीक्ष्यमाणो दिवाकरं । रसकूरमयं ध्वाक्षो निवारयति नो गतिं ॥ ४४ ॥
 ज्वालाशीघ्रमुखी चेयं शिवा नो भुजदक्षिणे । घोरं विरौति रोमाणि दृष्ट्वा निदधती मुहुः ॥ ४५ ॥
 अयं पतंगविने च परिवेषिणि दृश्यते । कबंधो भीषणो मुंचत्कीलालवज्रालकः ॥ ४६ ॥
 घोराः पतंति निर्घाताः कपिताखिलपर्वताः । दृश्यंते दनिताः कृत्वा मुक्तेकेश्यो नभस्तले ॥ ४७ ॥
 खरं खरः खमुद्विष्य सुखं मुखरयन्त्रमः । क्षितिं खनन्पुराग्रेण दक्षिणः कुरुते स्वरं ॥ ४८ ॥
 प्रत्युवाच ततो माली मुमालिनमिति स्फुटं । कृत्वा स्मितं दृढं बाहू केशराभ्यां निपीडयन् ॥ ४९ ॥
 अभिप्रेत्य बधं शत्रोराह्व्य जयिनं द्विपं । प्रस्थितः पौरुषं विभ्रत्कथं भूषो निवर्तते ॥ ५० ॥

पद्मपुराणम् ।

दंष्ट्रयोः प्रेक्षणं कुर्वन्धरदानस्य दंतिनः । चक्षुर्वित्रासितारातिस्तर्यमाणः शितैः शरैः ॥ ५१ ॥
 दंतदष्टाधरो चद्धभृकुट्टी कुटिलाननः । विस्मितैरमरैर्दृष्टो भटः किं विनिवर्तते ॥ ५२ ॥
 कंदरासु रतं मेरोर्नदने चारुनंदिने । चैत्यालया जिनैर्द्राणां कारिता गगनस्पृशः ॥ ५३ ॥
 दत्तं किमिच्छकं दानं धुक्ता भोगा महागुणाः । यशोधवलितशेषभुवनं समुपाजितं ॥ ५४ ॥
 जन्मनेतृं कृतार्थोस्मि यदि प्राणान्महाहवे । परित्यजामि कियता कृतमन्येन वस्तुना ॥ ५५ ॥
 असौ पलायितो भीतो वराक इति भाषितं । कथमाकर्णयेद्धीरो जनतायाः सुचेतसः ॥ ५६ ॥
 इति संमापमाणोऽसौ आतारं भासुराननः । विजयार्द्रस्य मूर्द्धनं क्षणादविदितं ययौ ॥ ५७ ॥
 ततोऽपमानितं ययैः शासनं खेचराधिपैः । तत्पुराणि सप्तार्धतैर्ध्वसयामास दारुणैः ॥ ५८ ॥
 उद्यानानां महाध्वंसो जनितः क्रोधिभिः खगैः । यथा कमलखंडानां मातंगमदमंथरैः ॥ ५९ ॥
 ततः संवाह्यमाना सा प्रजा गंगनचारिणां जगाम शरणं त्रस्ता सहस्रारं सेवेपथुः ॥ ६० ॥
 पादयोश्च प्रणम्योच्चैर्बवो दीनमिदं भृशं । सुकेशस्य सुतैर्ध्वस्तां समस्तां नाथ पालय ॥ ६१ ॥
 सहस्रारस्ततोऽधोचत्खगा गच्छत मत्सुतं । विज्ञापयत युष्माकं सपरित्राणकारणं ॥ ६२ ॥
 त्रिविष्टपं यथा शक्रो रथस्यूजितदासनः । एवं लोकमिमं पाति स सर्वं वृत्तसूदनः ॥ ६३ ॥

पद्मपुराणम् ।

एवमुक्तास्त्वतो जग्युरिन्द्राभ्यासं नमश्चराः । कृत्वांजलिं प्रणमुश्च वृचांतं च न्यवेदयन् ॥ ६४ ॥
 इंद्रस्ततोवदत्तुद्धो दर्पस्मिन्वसिताननः । पार्श्वे व्यग्रस्थिते वज्रे दत्त्वा लोहितलोचने ॥ ६५ ॥
 यत्नेन महतान्विष्य हंतव्या लोककण्टकाः । किं पुनः स्वयमायाताः सर्मापं लोकपालिनः ॥ ६६ ॥
 ततो मत्तद्विपालानस्तंभंगस्य कारणं । रणसंज्ञाविधानार्थं विषमं तुर्यमाहृतं ॥ ६७ ॥
 सन्नाहंमंडनोपता निरीयुश्च नमश्चराः । होतिहस्ताः परं हर्षं विभ्राणा रणसंभ्रमं ॥ ६८ ॥
 रथैरश्वैर्गजैर्द्वैः सिंहैर्व्याघ्रैर्वृकैर्मृगैः । हंसच्छार्ङ्गैर्वृषैर्षर्पैर्विमानैर्वहणैः खैरः ॥ ६९ ॥
 लोकपालाश्च निर्जगमुर्निजवर्गसमन्विताः । नानाहतिप्रभाश्छिष्टाभ्रमंगविपमाननाः ॥ ७० ॥
 ऐरावतं समारुह्य कंकटच्छन्नविग्रहः । समुच्छ्रितसितच्छत्रोऽनिरैर्दिद्रः समं सुरैः ॥ ७१ ॥
 युगांतधनभीमानां ततः प्रवचुते रणः । देवानां राक्षसानां च दुःप्रेक्ष्यः क्रूरचेष्टितः ॥ ७२ ॥
 सप्तिना पात्यते बाजी रथेन क्षोद्यते रथः । मज्यते दंतिना दंती पादांतं च पदातिभिः ॥ ७३ ॥
 प्रासमुद्रगरचक्रासिधुपंडीमुखश्लेषुभिः । गदा कनकपादैश्च छद्मं कृत्स्नं नभस्तलं ॥ ७४ ॥
 महोत्साहमथो सैन्यं पुरस्सरणदक्षिणं । दक्षिणं चलिताद्योगं देवानां निवहैः कृत्वं ॥ ७५ ॥
 विद्युत्त्वान् चारुयानश्च चन्द्रो नित्यगतिस्तथा । चलद्योति प्रभाढयश्च राक्षसामथणोदलं ॥ ७६ ॥

यज्ञपुराणम् ।

अथर्क्षसूर्यरजसाबुतुंगकपिकेतुकौ । सीदतो राक्षसान् वीक्ष्य दुर्द्वरौ योद्धुमुद्यतौ ॥ ७७ ॥
 दक्षिताः पृष्ठमेताभ्यां सर्वे ते सुरपुंगवाः । क्षणादन्यत्र दृष्टाभ्यां ददभ्यां वेद्युतं जयं ॥ ७८ ॥
 यातुधाना अपि प्राप्य बलं ताभ्यां समुद्यताः । योद्धुं शस्त्रसमूहेन कुर्वाणा ध्यातमंघरे ॥ ७९ ॥
 ध्वंसमानं ततः सैन्यं दैवं जातु कपिध्वजैः । दृष्ट्वा क्रुद्धः समुत्तस्थौ स्वयं योद्धुं सुराधिपः ॥ ८० ॥
 कपियातुर्धनव्याप्तस्ततो देवैर्द्रुधरः । शस्त्रवर्षं विमुञ्चन्निस्तारगजनकारिभिः ॥ ८१ ॥
 निजगाद ततः शक्रः पालयन् लोकपालिनः । सर्वतो विशिखमुक्तैर्भञ्ज कपिराक्षसान् ॥ ८२ ॥
 अथ माली समुत्तस्थौ सैन्यं दृष्ट्वा समाकुलं । तेजसा क्रोधजातेन दीपयन् सकलं नमः ॥ ८३ ॥
 अभवच्च ततो युद्धं मालीन्द्रमतिदारुणं । विस्मयव्याप्तचित्ताभ्यां सेनाभ्यां कृतदर्शनं ॥ ८४ ॥
 मालिनो भालदेशेऽथ स्वकनामांकितं शरं । आकर्णाकृष्टनिर्मुक्तं निचखान सुराधिपः ॥ ८५ ॥
 संस्तभ्य वेदनां क्रोधान्मालिनाप्यमरोत्तमः । ललाटस्य तटे शक्त्या हतो वेगविमुक्तया ॥ ८६ ॥
 रक्ताक्षणितदेहं च माली द्राक्कमुपगतः । क्रोधारुणः सहस्रांशुर्यथास्तधरणीधरं ॥ ८७ ॥
 भानुर्धिवसमानेन चक्रेणास्य ततः शिरः । आभिमुख्यमुपेतस्य लूनं पत्या दिवौकसां ॥ ८८ ॥
 भ्रातरं निहतं दृष्ट्वा नितातं दुःखितस्ततः । चितयित्वा महावीर्यं चक्रिणां व्योमगामिनां ॥ ८९ ॥

पद्मपुराणम् ।

परित्रारेण सर्वेण निजेन सहितः क्षणात् । रणात्पलायनं चक्रे सुमाली नयपेशलः ॥ ९० ॥
 तद्वधार्थं गतं शक्रमनुमार्गेण गत्वरं । उवाच प्रणतः सोमः स्वामिभक्तिपरायणः ॥ ९१ ॥
 विद्यमाने प्रभो भृत्ये मादृशे शत्रुशरणे । प्रथतनं कुरूपे कस्मात्स्वयं मे यच्छ शस्ततं ॥ ९२ ॥
 एवमस्त्विति चेत्कसावनुमार्गे रियोगतः । वाणपुंजं विभुञ्च करैधमिव शत्रुगं ॥ ९३ ॥
 ततस्तदाहृतं सैन्यं मिश्रितैः कपिरक्षसां । घाराहृतं गवां यद्वत्कुलमाकुलतां गतं ॥ ९४ ॥
 याप न क्षत्रमर्यादां त्वं जानासि मनागपि । जडमर्गपरिक्षिप्त इत्युक्तः प्राप्तकारिणा ॥ ९५ ॥
 निमृत्स्य क्रोधदीप्तेन ततो माल्यवता शशी । गाढं स्तनांतरं भिक्षोः भिडिमालेन मूछितः ॥ ९६ ॥
 अयं त्वाश्वासयते यावन्मूर्छामीलितलोचनः । अंतर्द्वानिं गतास्तावधातुधानध्रुवंगमाः ॥ ९७ ॥
 पुनर्जन्मेन ते प्राप्ता अलंकाराढ्यं पुरं । सिंहस्यैव त्रिभिःक्रांता जठरादागता सुखं ॥ ९८ ॥
 प्रतिबुद्धःशशांकोपि दिक्षो वीक्ष्य रिपूजिह्वाः । स्तूयमानो जयेनारैर्ययौ मयवर्तौतिकं ॥ ९९ ॥
 ध्वस्तशत्रुश्च सुन्नामा वंदिनां निर्वहः स्तुतः । अन्वितो लोरुपालानां चक्रवर्लेन तोषिणा ॥ १०० ॥
 ऐरावतं समारूढधामरानिलवीजितः । सितच्छत्रकृतच्छाद्यो नृत्पत्सुरपुरस्सरः ॥ १०१ ॥
 रत्नांशुकध्वजान्यस्तशोममुचिद्रततोरणं । आगुल्फपुष्पविशिखं सितकंकुमवारिणा ॥ १०२ ॥

गवाक्ष्वन्यस्तसन्नरीनयनालीनिरीक्षितः । युक्तः परमया भूत्या विवेश रथनूपुरं ॥ १०३ ॥
 पित्रोश्च प्रिनयात्पादौ ग्रणनाम कृताञ्जलिः । तौ च पस्पृशतुर्गात्रं कंपिना तस्य पाणिना ॥ १०४ ॥
 शत्रून्वेवं स निर्जित्य परमानंदमागतः । आस्वादयन्परं भोगं प्रजापालनतत्परः ॥ १०५ ॥
 सुतरां स ततो लोके प्रसिद्धिं शक्रतां गतः । प्राप्तः स्वर्गप्रसिद्धिं च विजयार्द्धश्च भूधरः ॥ १०६ ॥
 उत्पत्तिं लोकपालानां तस्य वक्ष्यामि सांग्रतं । एकाग्रं मानसं कृत्वा श्रेणिकैषां निबुध्यतां ॥ १०७ ॥
 स्वर्गलोकाच्च्युतो जातो मकरध्वजखेचरात् । संभूतो जठरे दित्या लोकपालोऽभ्यनच्छयी ॥ १०८ ॥
 कांतिमानेप शक्रेण द्योतिःसंगे पुरोत्तमे । पूर्वस्यां ककुभि न्यस्तो मुमुदे परमर्द्धिकः ॥ १०९ ॥
 जातो मेघपुरे न्यस्तः पश्चिमायामसौ दिशि । पाशं ग्रहरणं श्रुत्वा यस्य विभ्यति शत्रवः ॥ ११० ॥
 पुरे मेघपुरे न्यस्तः पश्चिमायामसौ दिशि । पाशं ग्रहरणं श्रुत्वा यस्य विभ्यति शत्रवः ॥ १११ ॥
 संभूतः कनकावल्यां किंशुर्वेण महात्मना । कुवेराख्यो नभोगामी विभूत्या परयान्वितः ॥ ११२ ॥
 कांचनाख्ये पुरे चायमुदीच्यां दिशि योजितः । संप्राप परम भोगं ग्रख्यातो जगति श्रिया ॥ ११३ ॥
 संभूतः श्रीग्रभागर्भे कालाग्रिव्यांश्चचारिणः । चंडकर्मा यमो नाम तेजस्वी परमोभवत् ॥ ११४ ॥
 दक्षिणोदन्वतो द्वीपे किंशुनाम्नि पुरोत्तमे । स्थापितोऽसौ स्वपुण्यानां प्राप्नुवन्न्निर्जितं फलं ॥ ११५ ॥

यक्षपुराणम् ।

पुरस्य यस्य यन्माय पृथिव्यां रूपातिमागतं । तेनैव रूपायिता नाम्ना पौरास्तत्र सुरेशिना ॥ ११६ ॥
 असुराख्ये नभोगानां नगरे निवसंति ये । असुरारूपा इमे जाताः सकले धरणीतले ॥ ११७ ॥
 यक्षगीते पुरे यक्षाः किन्नरादे च किन्नराः । गंधर्वसंज्ञया रूपाताः पुरे गंधर्वनामनि ॥ ११८ ॥
 अध्विनी वसयो विश्वे वैश्वानरपुरस्तराः । कुर्वति त्रिदशक्रीडां विद्याबलसमन्विताः ॥ ११९ ॥
 अवाय्यं संभवं योनौ प्राप्यश्रीविस्तरं भुवि । प्रणतो भूरिलोकेन मन्यते स्वं सुरेश्वरं ॥ १२० ॥
 इंद्रः स्वर्गः सुराश्चान्ये समस्तास्तस्य विस्मृताः । संपद्भिरतिमेतस्य नित्योत्सवाविधायिनः ॥ १२१ ॥
 स्वभिद्रं पर्वतं स्वर्गं लोकपालान् खगेश्वरान् । निजांश्च सकलान्देवान्स मेने भूतिगर्वितः ॥ १२२ ॥
 मचोस्ति न महान्कथित्पुरुषो भुवनत्रये । अहमेवास्य विश्वस्य प्रणेता विदिताखिलः ॥ १२३ ॥
 विद्याभृच्चक्रवर्त्तित्वमिति प्राप्य स गर्वितः । फलमन्वभवत्पूर्वजन्मोपात्तसुकर्मणः ॥ १२४ ॥
 भागेन यो व्यक्तिकावस्तं वृत्तांतमतः शृणु । धनदस्य समुत्पत्तिः श्रेणिक ह्यायते यथा ॥ १२५ ॥
 द्योमविंदुरिति रूपातः पुरे कौतुकमंगले । भार्यानिंदवती तस्यापुत्पन्नं दुहित्वाद्यं ॥ १२६ ॥
 कौशिकी ज्यायसी तत्र केकसी च कनीयसी । ज्येष्ठा विश्रवसे दत्ता पुरे यक्षविनिर्मिते ॥ १२७ ॥
 तस्यां वैश्रवणो जातः शुभलक्षणविग्रहः । शतपत्रेक्षणः श्रीमानंगनानयनोत्सवः ॥ १२८ ॥

एवमुक्तः सचाहूय शक्रेण कृतपूजनः । ब्रज लंकापुरीं आधि प्रियस्त्वं मम खेचरान् ॥ १२९ ॥
चतुर्णां लोकपालानामद्य प्रभृतिपञ्चमः । लोकपालो भव त्वं मे मत्प्रसादान्महाचलः ॥ १३० ॥
यदाज्ञापयसीत्युक्त्वा कृत्वा चरणवंदनां । आपृच्छय पितरौ नत्वा निर्गतासौ सुमंगलं ॥ १३१ ॥
अभ्यतिष्ठच्च मुदितो लंकां शंकाविवर्जितः । विद्याधरसमूहेन शिरसा धृतशसनः ॥ १३२ ॥
प्रीतिमत्यां समुत्पन्नः सुमालितनयस्तु यः । नाम्ना रत्नश्रवाः शूरस्त्यागी भुवनवत्सलः ॥ १३३ ॥
मित्रोपकरणं यस्य जीवितं तुंगचेतसः । भृत्यानामुपकाराय प्रभुत्वं भूरि तेजसः ॥ १३४ ॥
लब्धवर्णोपकाराय वैदग्ध्यं दग्धदुर्मतेः । बन्धूनामुपकाराय लक्ष्म्याश्च परिपालनं ॥ १३५ ॥
ईश्वरत्वं दरिद्राणामुपकारार्थमुन्नतं । साधूनामुपकारार्थं सर्वस्वं सर्वपालिनः ॥ १३६ ॥
सुकृतस्मरणार्थं च मानसं मानशालिनः । धर्मोपकरणं चायुः वीर्योपकृतये वपुः ॥ १३७ ॥
पितेव प्राणिवर्गस्य यो बभूवानुक्कपकः । सुकाल इव चातीतः स्मर्यतेद्यापि जंतुभिः ॥ १३८ ॥
परस्त्रीमातृद्वयस्य शीलभूषणधारिणः । परद्रव्यं तृणवत्परश्च स्वशरीरवत् ॥ १३९ ॥
गुणिनां गणनायां यः प्रथमं गणितो बुधैः । दोषिणां च समुच्छापे स स्मृतो नैव जंतुभिः १४०
अन्यैरिव महाभूतैः शरीरं तस्य निर्मितं । अन्यथा सा कुतः शोभा बभूवास्य तथाविधा ॥ १४१ ॥

पद्मपुराणम् ।

प्रसेकममृतैर्न च चक्रे संभाषणेषु सः । महादानमिवोदात्तचरितो विततार च ॥ १४२ ॥
 धर्मार्थकामकार्याणां मध्ये तस्य महामतेः । धर्म एव महान्यत्नो जन्मांतरगतवभूत् ॥ १४३ ॥
 यथो विभूषणं तस्य भूषणानां सुभूषणं । गुणाः कीर्त्या समं तस्मिन्सकुटुंबा इव स्थिताः ॥ १४४ ॥
 स भूतिं परमां वाञ्छन् क्रमाद्ग्रोत्रसमागतां । संत्याजितो निजं स्थानं पत्या स्वर्गनिवासिनां ॥
 परित्यज्य भयं धीरो विद्यां साधयितुं क्षमः । रौद्रं भूतपिशाचादिनादि पुष्पांतकं वनं ॥ १४६ ॥
 विद्याया विदितां पूर्वमथो तद्भामिनीं सुतां । व्योमविदुर्ददावस्मै तपसे परिचारिकां ॥ १४७ ॥
 तस्य सा योगिनः पार्श्वे विनीता, समवस्थिता । कृतांजलिपुटादेशं वाञ्छती तन्मुखोद्गता ॥ १४८ ॥
 ततः समाप्तनियमः कृतसिद्धनमस्कृतिः । एकाकिनीं सुतां बालां दृष्ट्वा सरलोचनां ॥ १४९ ॥
 नीलोत्पलेश्वरां पद्मवक्त्रां कुंददलद्विजां । शिरीषमालिकाबाहुं पाटलादंतवाससां ॥ १५० ॥
 बकुलामोदनिःश्वासां चम्पकत्वक्समत्विपं । कुसुमरेव निःशेषां निर्मितां दधवीं वतुं ॥ १५१ ॥
 मुक्तपद्मालयां पद्मां रूपैर्नैव दशीकृतां । परमोत्कठयानीतां पादविन्यस्तलोचनां ॥ १५२ ॥
 अपूर्वपुरुषालोकलज्जितानतविग्रहां । ससाध्वसविनिक्षिप्तनिःश्वासोत्कंपितस्तनीं ॥ १५३ ॥
 लावण्येन विलंपतीं पल्लवानंतिकीगतान् । निःश्वासाकृष्टमच्चालिकुलव्याकुलिताननां ॥ १५४ ॥

पद्मपुराणम् ।

सौकुमार्यादिवोदाराद्विभ्यतानतिनिभरं । यौवनेन कृताश्लेषां संभृति योषितः परां ॥ १५५ ॥
 गृहीत्वेवाखिलस्त्रैणं लावण्यं त्रिजगद्गतं । कर्मभिर्निमित्तां कर्तुमद्भुतं सार्वलौकिकं ॥ १५६ ॥
 शरीरेणैव संयुक्तां साक्षाद्विद्यामुपागतां । वशीकृतामुदारेण तपसा कांतिशालिनीं ॥ १५७ ॥
 पप्रच्छ प्रियया वाचा करुणावान् स्वभावतः । प्रमदासु विशेषेण कन्यकासु ततोधिकं ॥ १५८ ॥
 कस्यासि दुहितां बाले किमर्थं त्वमिहावनौ । एकाकिनी मृगीवास्मिन्मृत्याद्भ्रष्टावतिष्ठमे ॥ १५९ ॥
 के वा भजंति ते वर्णा नाम पुण्यमनोरथैः । पक्षपातो भगत्येव योगिनामपि मज्जने ॥ १६० ॥
 तस्मै साकथयद्वाचा गद्गदत्वमुपेतया । दधत्यात्यंतमाधुर्यं चेतश्चौराणदक्षया ॥ १६१ ॥
 उत्पन्ना नंदवत्यंगे व्योमर्विदोरहं सुता । कैकसीति भवत्सेवां कर्तुं पित्रा निरूपिता ॥ १६२ ॥
 तत्रैव समये तस्य सिद्धा विद्या महाजसः । मानसस्तंभनी नाम्ना क्षणदार्शितविग्रहा ॥ १६३ ॥
 ततो विद्याप्रभावेण तस्मिन्नेन महावने । पुरं पुण्यांतकं नाम क्षणात्तेन निवेशितं ॥ १६४ ॥
 कृत्वा पाणिगृहीतां च कैकसीं विधिना ततः । रमे तत्र पुरे प्राप्य भोगान्मानसकल्पितान् १६५
 बभूव च तयोः प्रीतिजायापत्योरनुत्तरा । क्षणार्द्धमपि नो सेहे वियोगं या सुचेतसोः ॥ १६६ ॥
 मृतामिव स तां मेने लोचनागोचरस्थितां । निमेषादर्शनम्लानि व्रजंतां मृदुमानसां ॥ १६७ ॥

वक्रचंद्रेक्षिणी तस्य तस्य नित्यं व्यवस्थिते । सर्वेषां वा हृषीकानां सा वभूवास्य बंधनं ॥ १६८ ॥
 अनन्यजैकरूपेण यौवनेन धनश्रिया । विद्याबलेन धर्मेण शुक्तिरासीत्परं तयोः ॥ १६९ ॥
 ब्रजंती ब्रजयायुक्ते तिष्ठती स्थितिमागते । छायेव साभवत्पत्यावनुवर्तनकारिणी ॥ १७० ॥
 अथासौ विपुले कान्ते क्षीराकूपारपांडुरे । खट्वीपकृतालोकं दुकूलपटकोमले ॥ १७१ ॥
 यथेष्टदेहविन्यस्तनानावर्णोपधानके । निःश्वासाभोदनिर्निद्रद्विरेफसमुपासते ॥ १७२ ॥
 पतिवः स्थितयामश्रीविनिद्रनयनेक्षिते । तत्र दंतविनिर्माणपटके शयनोत्तमे ॥ १७३ ॥
 चितयंती गुणान्पत्युर्मनोर्बधनकारिणः । वाञ्छंती च सुतोत्पत्तिं सुखं निद्रायुपागता ॥ १७४ ॥
 ईक्षांचके परान्स्वमान्महाविस्मयकारिणः । अव्यक्तचलनादायिसखीवीक्षितविग्रहा ॥ १७५ ॥
 ततः प्रभाततूर्येण शंखशब्दानुकारिणा । मागधानां च वाणीभिः सापि प्रबोधमागता ॥ १७६ ॥
 कृतमंगलकार्यार्थं नेपथ्यं दधती शुभं । सखीभिरान्विताऽगच्छन्मनोज्ञा भर्तुरंतिकं ॥ १७७ ॥
 आसीना चांजलिं कृत्वा पत्युः पार्श्वे सुविभ्रमा । भद्रासर्नेशुकच्छन्ने क्रमात्स्वमान्न्यवेदयत् ॥ १७८ ॥
 अद्य रात्रौ मया यामे चरमे नाथ वीक्षिताः । त्रयः स्वप्नाः श्रुतौ तेषां प्रसादं कर्तुमर्हसि ॥ १७९ ॥
 बृहद्वृंदं गजेन्द्राणां ध्वंसयन्परमौजसा । कुक्षिमास्येन मे सिंहः प्रविष्टो नभसस्तलात् ॥ १८० ॥

पद्मपुराणम् ।

विद्राघयन्मयूखैश्च ध्वातं गजकुलासितं । स्थितो विहायसो मध्यादंके कमलचांधवः ॥ १८१ ॥
 कुर्वन्मनोहरां लीलां दूरयन् तिमिरं करैः । अखण्डमण्डलो दृष्टः पुरः कुमुदनेदनः ॥ १८२ ॥
 दृष्टमात्रेषु चैतेषु विस्मयाक्रान्तमानसा । प्रभाततूर्यनादेन गताहं वीतनिद्रतां ॥ १८३ ॥
 किमेतदिति नाथ त्वं ज्ञातुमर्हसि सांप्रतं । ज्ञातव्येषु हि नारीणां प्रमाणं प्रियमानसं ॥ १८४ ॥
 ततोष्टांगनिमित्तज्ञः कुशलो जिनशासने । रत्नश्रवाः प्रमोदेन स्वप्नार्थान् व्यवृणोत्क्रमत् ॥ १८५ ॥
 उत्पत्स्यते त्रयः पुत्राः त्रिजगद्रतकीर्तयः । तत्र देवि महासत्त्वाः कुलवृद्धिविधायिनः ॥ १८६ ॥
 भवांतरनिघट्टेन सुकृतेनोत्तमक्रियाः । बल्लभत्वं प्रपत्स्यंते सुरेष्वपि सुरैः समाः ॥ १८७ ॥
 कांत्युत्सारिततारेणः दीप्युत्सारितमास्कराः । गांभीर्यजिततोयेण स्थैर्यात्सारितभूधराः ॥ १८८ ॥
 चारुकर्मफलं भुक्त्वा स्वर्गे शेषस्य कर्मणः । परिपाकमवाप्स्यंति सुरैरप्यपराजिताः ॥ १८९ ॥
 दानेन कामजलदाः चक्रवर्तिसमर्द्धयः । वरसीमंतिनीचेतोलोचनालीमलिम्लुचाः ॥ १९० ॥
 श्रीवत्सलक्षणात्यंतराजितोत्तुंगवक्षसः । नाममात्रश्रुतिध्वस्तमहासाधनशत्रवः ॥ १९१ ॥
 भविता प्रथमस्तेषां नितातं जगते हितः । साहसैकरसासक्तः शुभ्रपद्मक्षपाकरः ॥ १९२ ॥
 संग्रामागमनासस्य भविष्यति समंततः । शरीरं निश्चितं चारोरुचरोमांचकंदकैः ॥ १९३ ॥

पद्मपुराणम् ।

निधानं कर्मणाप्येव दारुणानां भविष्यति । वस्तुन्युरीकृते तस्य न शुक्रोपि निर्वर्तकः ॥ १९४ ॥
 कृत्वा स्मितं ततो देवी परमप्रमदाञ्चिता । भर्तुराननमालोक्य विनयादित्यभाषत ॥ १९५ ॥
 अहन्मतामृतास्वादसुचिन्ताभ्यां कथं प्रभो । आवाभ्यां प्राप्यजन्मायं क्रूरकर्मा भविष्यति ॥ १९६ ॥
 आवयोरनेन मज्जापि जिनवाक्येन भाविता । भवेददृष्टवर्छीतो विषस्य प्रसवः कथं ॥ १९७ ॥
 प्रत्युवाच च तामेवं त्रिये शृणु वरानने । कर्माणि कारणं तस्य न वयं कृत्यवस्तुनि ॥ १९८ ॥
 मूलं हि कारणं कर्म स्वरूपविनियोजने । निमित्तमात्रमेवास्य जगतः पितरौ स्मृतौ ॥ १९९ ॥
 भविष्यतेनुजावस्य जिनमार्गविशारदौ । गुणग्रामसमाकीर्णौ सुचेष्टौ शीलसागरौ ॥ २०० ॥
 सुदृढं सुकृते लग्नौ भवस्खलनभीतिवतः । सत्यवाक्यरतौ सर्वसत्त्वकारुण्यकारिणौ ॥ २०१ ॥
 तयोरेव पुरोपाचं सौम्यकर्म मृदुस्वने । कारणं करुणोपेतं यतो हेतुसमं फलं ॥ २०२ ॥
 एवमुक्त्वा जिनैर्द्राणां ताभ्यां पूजा प्रवर्तिता । मनसापि प्रतीतेन प्रयाताभ्यामहर्दिनं ॥ २०३ ॥
 ततो गर्भस्थिते सत्त्वे प्रथमे मातुरीहितं । वभूव कूर्ममृत्यवं हठनिजितपोषणं ॥ २०४ ॥
 अभ्यर्च्योच्छ्रित्य न्यासं कर्तुं मूर्द्धसु विद्रिपां । रक्तकन्दमदिग्धेषु परिस्फुरणकारिषु ॥ २०५ ॥
 आज्ञां दातुमभिप्रायः सुरराज्येऽप्यजायत । हुंकारमुखरं चास्यमन्त्रेणापि कारणं ॥ २०६ ॥

पद्मपुराणम् ।

निष्ठुरत्वं शरीरस्य निर्जितश्रमवत्तरा । कठोरा घर्षरा वाणी दृष्टिपाताः परिस्पृष्टाः ॥ २०७ ॥
 दर्पणे विद्यमानेऽपि सायकेऽपश्यदानं । कथमप्यानमन्मूर्द्धो गुरुणामपि वंदने ॥ २०८ ॥
 प्रतिपक्षासनाकंपं कुर्वन्नथ विनिर्गतः । संपूर्णे समये तस्याः कुक्षेः प्राणी सुदारुणः ॥ २०९ ॥
 प्रमया तस्य जातस्य दिवाकसदुरीक्षया । परिवर्गस्य नेत्रौघाः सधनस्थगिता इव ॥ २१० ॥
 भूतैश्च ताडनाद्भूतो दुन्दुभेरुद्धतो ध्वनिः । कंबधैः शत्रुगेहेषु कृतमुत्पातनर्तनं ॥ २११ ॥
 ततो जन्मोत्सवस्तस्य महान्पित्रा प्रवर्तितः । उन्मत्तिकेन यत्रासीत्प्रजा स्वेच्छाविधायिनी २१२
 अथ मेरुगुहाकोरं तस्मिन्मूतिगृहोदरे । शयने सस्मितस्तिष्ठन् रक्तपादतलश्चलः ॥ २१३ ॥
 उत्तानः कंपयन् भूमिं लीलया शयनार्तिकां । सद्यः संमुच्छितादित्यमंडलोपमदर्शनः ॥ २१४ ॥
 दत्तं राक्षसनाथेन मेघवाहनरूढये । पुरा नागसहस्रेण रक्षितं प्रस्फुरत्करं ॥ २१५ ॥
 पिनद्धं रक्षसां भीत्या न केनचिदिहांतरे । आदरेण विना हारं करणाकर्षदर्भकः ॥ २१६ ॥
 हारमुष्टिं ततो बालं दृष्ट्वा माता संसन्नमा । चकाराकं महास्निहात्समाजघ्नौ च मूर्द्धनि ॥ २१७ ॥
 दृष्ट्वा पिता च तं बालं सहारं परमाद्भुतं । महानेप नरः कोऽपि भवितेति व्यचिंतयत् ॥ २१८ ॥
 नागैर्द्रुकुतरक्षेण हारेण रमेतमुना । कोन्यथा यस्य नो शक्तिर्भविष्यति जनातिगा ॥ २१९ ॥

चरणेन समादिष्टं साधुना यद्वचः पुरा । इदं तद्विदित्यर्थं नैव जायते यतिभाषितं ॥ २२० ॥
 दृष्ट्वा धैर्यं सहारोस्य जनन्या भीतिमुक्तया । पिनद्धो मापयन्नाशा दशजालेन रोचिषां ॥ २२१ ॥
 स्थूलस्वच्छेषु रत्नेषु नवान्यानि मुखानि यत् । हारं दृष्टानि यातोसौ तदज्ञाननसंज्ञितां ॥ २२२ ॥
 भानुकर्णस्ततो जातः कालेतीते कियत्यपि । यस्य मानुरिव न्यस्तः कर्णयोगेण्डशोभया ॥ २२३ ॥
 ततश्चन्द्रनखा जाता पूर्णचन्द्रसमानना । उद्यदद्वैतशार्ङ्गकाभनखभासितदिग्मुखा ॥ २२४ ॥
 ततो विभीषणी जातः कुतं येन विभीषणं । जातमात्रेण पापानां सीम्प्याकारेण साधुना ॥ २२५ ॥
 देहयत्त्वं जगामासौ साधाद्धर्म इवोरमः । अद्यापि गुणज्ञा यस्य कीर्तिर्जगति निर्मल ॥ २२६ ॥
 बालक्रीडापि भीमाभूद्दशग्रीवस्य भास्वतः । कनीयसोस्तु सानंदं विदधे विद्विषामपि ॥ २२७ ॥
 शुशुभे भ्रान्तृमध्ये सा कन्या सुंदरविग्रहा । दिवसार्कशार्ङ्गकानां मध्ये संध्येव सत्क्रिया ॥ २२८ ॥
 मातुरंके स्थितोयासौ धृतचूडः कुमारकः । दशाननो दशशानां कुर्वन् ज्योत्स्नां द्विजत्विषा ॥ २२९ ॥
 नमसा ग्रस्थितं कापि द्योतयंतं दिशः त्विषा । युक्तं खेचरचक्रेण विभूतिवलशालिना ॥ २३० ॥
 कक्षाविद्युत्कृतोद्योतैर्मदधाराविसर्जिभिः । वेष्टितं दंतिजामृतैः कर्णशंखबलाहकैः ॥ २३१ ॥
 महता तूर्यनादेन श्रुतिवाधिर्यकारिणा । कुर्वाणं मुखरं चक्रं दिशां सुरपराक्रमं ॥ २३२ ॥

असित्वेव विपुञ्चतं बलेन पुरतो नमः । धीरो वैश्रवणं वीक्ष्योच्चक्रे दृष्ट्या प्रगल्भया ॥ २३३ ॥
 महिमानं च दृष्ट्वास्य पप्रच्छेति स मातरं । निघ्नश्चपलभावश्च बालभावेन सस्मितः ॥ २३४ ॥
 अत्र कोयमितो याति मन्यमानो निजौजसा । जगत्पुण्यमिवाशेषं बलेन महतावृतः ॥ २३५ ॥
 ततः साकथयत्तस्य मातृस्वस्तीय एव ते । सिद्धविधयः श्रिया युक्तो महत्या लोककीर्तितः ॥ २३६ ॥
 शत्रूणां जनयस्त्वं पर्यटलेष विष्टपं । महाविभवसंपन्नो द्वितीय इव भास्करः ॥ २३७ ॥
 भवत्कुलक्रमायातां तवोद्धास्य पितामहं । अयं प्राति पुरीं लंकां दत्तामिद्रेण वैरिणा ॥ २३८ ॥
 मतोरथशतान्येष जनकस्तत्र चितयन् । तदर्थं न दिवा निद्रां न च नक्तमवाप्नुते ॥ २३९ ॥
 अहमप्यनया पुत्र चिन्तया शोपमागता । अवासं मरणं पुंसां स्वस्थानभ्रंशतो वरं ॥ २४० ॥
 पुत्र लक्ष्मीं कदा तु त्वं प्राप्स्यसि स्रक्कुलोचितां । विशल्यमिव यां दृष्ट्वा भविष्यत्यावयोर्मनः २४१ ॥
 कदा तु भ्रातरावेतौ विभूत्या तव संगता । दृश्यामि विहितच्छंदौ विष्टपे वीतकंटके ॥ २४२ ॥
 मातुर्दीनवचः श्रुत्वा कृत्वा गर्वसितं ततः । विभीषणो ब्रमाणेदमुद्गृह्णकोधविपाङ्कुरः ॥ २४३ ॥
 धनदो वामवत्स्य देवो वा कोस्य वीक्षितः । प्रमावो येन मातस्त्वं करोषि परिदेवनं ॥ २४४ ॥
 वीरप्रसविनी वीरा विज्ञातजनचेष्टिता । एवंविधा सती कस्माददसि त्वं यथेतरा ॥ २४५ ॥

पद्मपुराणम् ।

श्रीवत्समंडितोस्को ध्यायिता ततविग्रहं । अद्रुतैकरसासिक्तनित्यचेष्टो महाबलः ॥ २४६ ॥
 भस्मच्छन्नाग्निवद्भस्मीकर्तुं शक्तोखिलं जगत् । न मनो गोचरं प्राप्तो दशग्रीवः किमंब ते ॥ २४७ ॥
 गत्या जयेदयं चित्तमनादरसमुच्छया । तटानि गिरिराजस्य पाटयेच्च चपेटया ॥ २४८ ॥
 राजमागौ प्रतापस्य स्तंभौ भुवनवेगमनः । अंकुरौ दर्पवृक्षस्य न ज्ञातावस्य ते भुजौ ॥ २४९ ॥
 एवंकृतस्तत्रोऽथासौ भ्रात्रागुणकलाविदा । तेजो बहुतरं प्राप सर्पिषेव तनूनपात् ॥ २५० ॥
 जगाद चेति किं मातरात्मनोऽतिविक्रथा । वदामि शृणु यत्सत्यं वाक्यमेतदनुत्तरं ॥ २५१ ॥
 गर्विता अपि विद्याभिः संभूय मम खेचराः । एकस्यापि न पर्याप्ता भुजस्य रणमूर्द्धनि ॥ २५२ ॥
 कुलोचितं तथापीदं विद्याराधनसंज्ञकं । कर्मकर्तव्यमस्माभिस्तत्पुत्रोर्नैर्न लभ्यते ॥ २५३ ॥
 कुर्वन्त्याराधनं यत्नात्संधवस्तपसो यथा । आराधनं तथा कृत्यं विद्यायाः खगोत्रजैः ॥ २५४ ॥
 इत्युक्त्वा धारयन्मानमनुजाभ्यां समन्वितः । पितृभ्यां चुंवितो मूर्द्धि कृतसिद्धनमस्कृतिः २५५ ॥
 प्राप्तमंगलसंस्कारो निश्चयस्थिरमानसः । निर्गत्य मुदितोगेहादुत्पपात नमस्तलं ॥ २५६ ॥
 क्षणात्प्राप्तं प्रविष्टश्च भीमं नाम महाबनं । दंष्ट्राकरालवदनैः क्रूरसत्त्वैर्विदारितं ॥ २५७ ॥
 सुप्ताजगरनिश्वासाग्नेखितोदासपादपं । नृत्यञ्चतसंधातपादशोभितभूतलं ॥ २५८ ॥

महागह्वरेदशस्य सूर्यमेघतमश्रयं । कालेनैव स्वयं क्लिप्तं सन्निधानं सुभीषणं ॥ २५९ ॥
 यस्योपरि न गच्छति सुराश्चापि भयादिताः । यच्च भीमतया प्राप प्रसिद्धिं भुवनत्रये ॥ २६० ॥
 गिरयो दुर्गमा यत्र ध्वांतव्याघ्रगुहाननाः । साराथ तस्यो लोकं प्रसितुं श्रोयतां इव ॥ २६१ ॥
 अभिन्नचेतस्तत्र गृहीत्वा शममुत्तमं । दुराद्यादूरितात्मानो धवलांबरधारिणः ॥ २६२ ॥
 पूर्णदुसौम्यवदनाः शिखामणिविराजिताः । तपश्चरितुमारब्धास्त्रयोपि भ्रातरो महत् ॥ २६३ ॥
 विद्याधाष्टाक्षरी नीता वश्यतां जपलक्षया । सर्वकामान्नदा नाम दिवसाद्धेन तैस्ततः ॥ २६४ ॥
 अन्नं यथेप्सितं तेभ्यः सोंपनित्ये यतस्ततः । क्षुधाजनिनितमेतेषां संवभूव न पीडनं ॥ २६५ ॥
 ततो जपितुमारब्धाः सुचित्ता षोडशाक्षरं । मंत्रकोटिसहस्राणि यस्या बृत्तिर्दशोदिताः ॥ २६६ ॥
 जंबूद्वीपपतिर्यशस्तमथ स्त्रीभिरावृतः । अनावृत इति ख्यातः प्राप्तः क्रीडितुमिच्छयां ॥ २६७ ॥
 अंगनानां ततस्तस्य क्रीडंतीनां सुविभ्रमं । तं तपोनिहितात्मानः स्थिता लोचनगोचरे ॥ २६८ ॥
 रूपेण तास्ततस्तेषां समाकृष्य कचेष्विव । देव्यः समीपमानीताः कौतुकाकुलचेतसः ॥ २६९ ॥
 ऊनुस्तासामिदं काश्चित्कुचितालकलासिना । वक्रेण सद्विरेफेण पद्मस्य श्रियमाश्रिताः ॥ २७० ॥
 नितातं सुकुमारांगा विसर्पत्कांतितेजसः । तपश्चरत किं कार्यमपरित्यक्त्वासतः ॥ २७१ ॥

पञ्चपुराणम् ।

मोगर्विना न गात्राणामीदृशी जायते रुचिः । ईदृग्देहतया नापि शक्यते परतो भयं ॥ २७२ ॥
 जटासुकुटमारः क क चेदं प्रथमं वयः । विरुद्रसंप्रयोगस्य सप्तारो यूपमुद्रगताः ॥ २७३ ॥
 भीतस्तनतटास्फालमुखुर्धममनोचिती । करो शिलादिमंगेन किमर्थं प्रापिती व्यथा ॥ २७४ ॥
 अहो ह्रस्वीयसी बुद्धियुष्माकं रूपशालिनां । भोगोचितस्य देहस्य यदहतं दुःखयोजनं ॥ २७५ ॥
 उत्तिष्ठत गृहं यामः किमद्यापि गतं बुधाः । सहास्माभिर्महाभोगान् प्राप्नुत प्रियदर्शनान् २७६
 ताभिरित्युदितं तेषां न चक्रे मानसे पदं । यथा सरोजिनीपत्रे पयसो विदुजालकं ॥ २७७ ॥
 एवमुत्तुस्ततश्चान्याः सख्यः काष्ठमया इमे । निश्चलत्वं तथाख्येतां सर्वेष्वंगेषु दृश्यते ॥ २७८ ॥
 अभिधायेति संकुण्ठ्य रमसादुपसृत्य च । विशाले हृदये चक्रुर्वतसेन वादनं ॥ २७९ ॥
 तथापि ते गताः क्षोभं नैवं प्रवर्णनेतसुः । यतः कापुरुषा एव स्वलंति प्रस्तुताश्रयात् ॥ २८० ॥
 देवी निवेदनाद्दृष्ट्वा जंबूद्वीपेयिना ततः । कृत्वा न स्मिन्मिस्त्युक्ताः प्राप्तविस्मयचेतसा ॥ २८१ ॥
 मो मो सुपुरुषाः कस्माच्चपश्चरत दुष्करं । आराधयत वा देवं कतरं वदतांचिरात् ॥ २८२ ॥
 इत्युक्तास्ते यदा तस्युः पुस्तकर्मगता इव । तदा कोपेन यक्षाणां पतिरेवमभाषत ॥ २८३ ॥
 विस्मृत्य माभिमे देवं कमन्यं घ्यातुमुद्यताः । अहो चपलताऽमीषां परमेयमभेषसां ॥ २८४ ॥

पद्मपुराणम् ।

उपद्रवार्थमेतेषां तत्क्षणं च प्रचंडवाक् । किकराणामदादाज्ञामाज्ञादानप्रतीक्षिणाः ॥ २८१ ॥
 स्वभावेनैव ते क्रूराः प्राप्य त्वाज्ञां ततोधिकां । नानालपधराश्चक्रुः पुरस्तेषामिति क्रियाः ॥ २८६ ॥
 कश्चिदुल्लुप्य वेगेन गृहीत्वा पर्वतोन्नति । पुरः पपात निर्घोषान् घातयन्निद्रां सर्वतः ॥ २८७ ॥
 सर्पेण वेष्टनं कश्चिच्चक्रे सर्वेश्वरीरंगं । भूत्वा च केशरी कश्चिद्वादायास्यं समागतः ॥ २८८ ॥
 चक्रुस्तै रवं कर्णे बधिरीकृतदिग्मुखं । दंशहस्तिमरुदासमुद्रवं गतास्तथा ॥ २८९ ॥
 एवंविधैरुपायैस्ते यदा जग्मुर्न विक्रियां । ध्यानस्वभसमासक्तनिश्चलस्वातधारणाः ॥ २९० ॥
 तदा म्लच्छवलं भीमं चंडचंडालसंकुलं । करालमायुधैर्ह्रैर्विकृतं तैस्तमोनिभं ॥ २९१ ॥
 कृत्वा पुष्पांतकं ध्वस्तं विजित्य च किलाहवे । वध्वा रत्नश्रवास्तेषां दक्षितो बोंधवैः समं ॥ २९२ ॥
 अंतःपुरं च कुर्वीणं विप्रलापं मनश्छिदं । युष्मासु सत्सु पुत्रेषु दुःखप्राप्तमिति ध्वनन् ॥ २९३ ॥
 पुत्रा रक्षतः मां म्लच्छैर्हन्यमानं महावने । तेषामिति पुरः पित्रा प्रयुक्तो भूरिविप्लवः ॥ २९४ ॥
 ताड्यमाना च चंडालमता निगडसंयुता । कचाकृष्टा विमुंचती धाराः नयनवारिणः ॥ २९५ ॥
 जगाद पश्यतावस्थामीदृशीं मे सुता वने । नीताहं शर्वरः पल्लीं कथं युष्माकमग्रतः ॥ २९६ ॥
 संभूय मम सर्वेपि लब्धविधावलाः अपि । एकस्यापि न पर्याप्ता भुजस्य व्योमचारिणः ॥ २९७ ॥

पद्मपुराणम् ।

इत्युक्तं वितथं पूर्वमेकस्यापि यतोऽधुना । यूयं म्लेच्छस्य पर्याप्ता न त्रयोपि हतौजसः ॥ २९८ ॥
दशग्रीव वृथा स्तोत्रमकरोत्ते विभीषणः । एकापि नास्ति ते ग्रीवा जननीं यो न रक्षति ॥ २९९ ॥
कालेन यावता यातस्त्वं मे मानेन वज्रितः । निष्क्रान्तो जठरादस्मादुच्चारस्तावता वरं ॥ ३०० ॥
भानुकर्णोऽप्ययं मुक्तः कर्णाभ्यां यो न मे स्वरं । आर्तं शृणोति कुर्वत्या विगतक्रियविग्रहः ॥ ३०१ ॥
विभीषणोऽप्ययं व्यर्थं नाम धत्ते विभीषणः । शक्तो यो नैककस्यापि शबरस्य मृतकृतिः ॥ ३०२ ॥
म्लेच्छैर्विधर्ममाणायो दयां कुरुत नो कथं । स्वसरि प्रेम हि प्रायः पितृभ्यां सादरे परं ॥ ३०३ ॥
विद्या हि साध्यते पुत्राः स्वजनानां समृद्धये । तेषां च पितरौ श्रेष्ठौ तथोऽथैषा व्यवस्थितिः ॥ ३०४ ॥
भूक्षेपमात्रतोष्येते शबरा यांति भस्मतां । भवतां हृग्विषण्वालचक्षुःपातादिव द्रुमाः ॥ ३०५ ॥
जठरेण मया यूयं धारिताः सुखलिप्सया । पुत्रा हि गदिताः पित्रोः प्रारोहा इव धारकाः ॥ ३०६ ॥
यदैवमपि न ध्यानभंगस्तेषामजायत । तदेति तैः समारब्धं मायाकर्मातिदारुणं ॥ ३०७ ॥
छिन्नं पित्रोः शिरस्तेषां पुरः सायकधारया । पुरो दशाननस्यापि मूर्द्धा भ्रात्रोर्निपातितः ॥ ३०८ ॥
तयोरपि पुरो मूर्द्धौ दशग्रीवस्य पातितः । येन तौ कोपतः प्राप्तावीपद्वयानेर्विकंपनं ॥ ३०९ ॥
दशग्रीवस्तु भावस्य दधानोत्पंतशुद्धतां । महावीर्यो दधत्स्यैर्यं मंदरस्य महारुचिः ॥ ३१० ॥

पद्मपुराणम् ।

अवमज्य हृषीकाणां प्रसरं निजगोचरे । अचिरामाचलं चित्तं कृत्वा दासमिवाश्रयं ॥ ३११ ॥
 कंठकेन कृतघ्राणः शबरेण समं ततः । ध्यानवक्तव्यताहीनो दध्यौ मंत्रं ग्रथन्ततः ॥ ३१२ ॥
 यदि नाम तथा ध्यानमविशुद्धमणोत्तमः । अष्टकर्मसमुच्छेदं ततः कुर्वीत तत्क्षणात् ॥ ३१३ ॥
 अत्रांतरे सदेहानां कृतांजलिपुटस्थितं । सहस्रं तस्य विद्यानामनेकं वंशतामितं ॥ ३१४ ॥
 समाप्तिमेति नोयावत्संख्यामंत्रविवर्तने । तावदेवास्य ताःसिद्धा निश्चयात्किं न लभ्यते ॥ ३१५ ॥
 निश्चयोपि पुरोपात्ताल्लभ्यते कर्मणः सितात् । कर्माण्येव हि यच्छंति चिन्नं दुःखानुभावनिः ३१६
 काले दानविधिं पात्रे क्षेत्रे चायुःस्थितिक्षयं । सम्यगव्योधिफलां विद्यां नाभव्यो लब्धुमर्हति ३१७
 कस्यचिद्दशभिर्धर्मैर्विद्या मासेन कस्यचित् । क्षणेन कस्यचित्सिद्धिं यांति कर्मानुभावतः ॥ ३१८ ॥
 धरण्यां स्वपितु त्यागं करोतु चिरमंधसः । मज्जत्वप्सु दिवानक्तं गिरेःपततु मस्तकात् ॥ ३१९ ॥
 विधत्तां पंचतारोग्यां क्रियां विग्रहशोषिणीं । पुण्यैर्विरहितो जंतुस्तथापि न कृती भवेत् ॥ ३२० ॥
 अंगमात्रं क्रियाः पुंसां सिद्धेः सुकृतकर्मणां । अकृतोत्तमकर्मणो यांति मृत्युं निरर्थकाः ॥ ३२१ ॥
 सर्वादरान्मनुष्येण तस्मादाचार्यसेवया । पुण्यमेव सदा कार्यं सिद्धिः पुण्यैर्विना कुतः ॥ ३२२ ॥
 पश्य श्रेणिक पुण्यानां प्रभावं यद्दशाननः । असंपूर्णे गतः काले विद्यासिद्धिं महामनाः ॥ ३२३ ॥

सद्यैषेण करिव्यामि विद्यानां नामकीर्तनं । अर्थसागर्यते लब्धं भवाद्यहितमानसः ॥ ३२४ ॥
 नमःसंचारिणीं कामदामिनीं, कायगामिनीं । दुर्निचारा, जगत्कम्पां, प्रज्ञासिं, भानुमालिनीं, ३२५
 अणिमां, लघिमां, क्षोभ्या, मनःस्तम्भनकारिणीं, । संवाहिनी, सुरब्धंसीं, कामारीं, वधकारिणीं ॥
 सुविधानां, तपोरूपां, दहनीं, विपुलोदरीं । शुभप्रदा, रजोरूपा, दिनरात्रिविधायिनीं ॥ ३२७ ॥
 वज्रोदरीं, समाकृष्टिरदर्जन्यजरामरा । अनलस्तम्भनीं, तोयस्तम्भनीं, गिरिदारणीं ॥ ३२८ ॥
 अवलोकन्यरिध्वंसीं, घोरां, धीरां, भुजंगिनीं । चारुणीं, भुवनावध्या, दारुणां, मदनाग्निनीं ३२९
 भास्करीं, भयसंभूतिरिग्यानीं, विजया, जया । वंधनीं, मोचनीं, चान्या वाराहीं, कुटिलाकृतिः ३३०
 विचोद्भवकरीं, शोतिः, कौर्वरीं, वयस्कृतिरिणीं । योगेश्वरीं, चलत्सादरीं, चंडां, भीतिः, प्रवर्णिनीं ॥
 एवमाद्या महाविद्या पुरा सुकृतकमेणा । स्वल्पैरेव दिनैः प्राप दशग्रीवः सुनिश्चयः ॥ ३३२ ॥
 सद्योद्वा, रतिसंवृद्धिर्दृग्भिणीं, द्यौमगामिनीं । निद्राणीं, चैति पंचिता भासुकर्णं समाश्रिताः ३३३
 सिद्धार्थी, शुभदुःसनी, निर्व्याघाता, खगाभिनीं । विद्या विप्रीषणं प्राप्ता चतस्रो दधिता इव ३३४
 ईश्वरत्वं ततः प्राप्ता विधायां ते सुविभ्रमाः । जन्मान्यदिवसं प्रापुर्महासमदकारणं ॥ ३३५ ॥
 तंतुः पत्योपि यक्षाणां दृष्टा विद्याः समागताः । पूजितास्ते महाभूत्या दिव्यालंकारभूषिताः ३३६

स्वयंप्रभमिति, ख्यातं नगरं च निवेशितं । मेरुशृंगसमुच्छ्रायं सद्यपक्तिविराजितं ॥ ३३७ ॥

मुक्ताजालपरिक्षिप्तगवाक्षदूरमुन्नतैः । रत्नजांबूनदस्तभैरचितं चैत्यवेशमभिः ॥ ३३८ ॥

अन्यान्यकरमंत्रधनितद्रशरासनैः । रत्नैः कृतसमुद्योतं नित्यविद्युत्समप्रभैः ॥ ३३९ ॥

भ्रातृभ्यां संहितस्तत्र प्रासादं गगनस्थुश्चि । विद्यावलेन संपन्नः सुखं तस्यां दशाननः ॥ ३४० ॥

जंबूद्वीपपतिः प्राह तत एव दशाननं । विस्मितस्तव वीर्येण प्रसन्नोऽहं महामते ॥ ३४१ ॥

चतुःसमुद्रपर्येतं नागव्यतरसंकुले । तिष्ठन्नत्र यथाछंदं जंबूद्वीपतले भवान् ॥ ३४२ ॥

द्वीपस्यास्य समस्तस्य वसिताहमंकटकः । यथेप्सितं चरस्तिस्मिन्नुद्धरन् शुश्रुसंहति ॥ ३४३ ॥

प्रसन्नं मयि ते वत्स स्मृतिमात्रपुरस्थिते । ईप्सितव्याहतां शक्तो न शक्नोषि कुतोऽपरे ॥ ३४४ ॥

द्राधिष्टं जीव कालं त्वं भ्रातृभ्यां सहितः सुखी । वद्धतां भृतयो दिव्या बंधुमेव्या सदा तव ॥ ३४५ ॥

इत्याशीभिः समानंदं सत्याभिस्तान् पुनः पुनः । जगाम स्वालयं यक्षः परिवारसमन्वितः ॥ ३४६ ॥

तं रत्नश्रवजं श्रुत्वा विद्यालिङ्गितविग्रहं । सर्वतो रक्षसां संघाः प्राप्ताः कृतमहोत्सवाः ॥ ३४७ ॥

उन्नतं ननुतुः कंचित् चकुरास्फोटनं तथा । केचित्प्रमदसंपूर्णाः प्रशशंसुश्च रावणं ॥ ३४८ ॥

कांतिं तिरस्कुर्वत् शुश्रुपक्षमयंकरं । सुधयेव नमः कैश्चलिपेन्निर्हसितं चिरं ॥ ३४९ ॥

सुमाली माल्यवत्सर्पराजऋक्षराजास्तथा । आगता नितरां ग्रीताः समारुह्योत्तमान् रथान् ॥ ३५० ॥
 अन्ये च स्वजनाः सर्वे विमानैर्वाजिभिर्गजैः । स्वदेशेभ्यो विनिष्क्रिता त्रासेन परिवर्जिताः ॥ ३५१ ॥
 अथ रत्नश्रवाः पुत्रस्नेह संपूर्णमानसः । वैजयंतीभिराक्राशं शुक्लकुर्वन्निरंतरं ॥ ३५२ ॥
 विभूत्या परया युक्तो वीदिवृंदरभिप्लुतः । संप्राप्तो रथमारुढो महामसादसन्निभं ॥ ३५३ ॥
 एकीभूय व्रजंतोमी पंचसंगमपर्वते । दुःखेन रजनीं निन्युररातिमययोगतः ॥ ३५४ ॥
 ततो गुरुन्प्रणामेन समाश्लेषणतः सखीन् । क्षिग्धेन चक्षुषा भृत्यान् जगृहुः कैकसीमुताः ॥ ३५५ ॥
 क्षरीरधिमपृच्छादिसिद्धिवृत्तांतसंकथा । न तेपासवगीतत्वं प्राप्ताख्या पुनः पुनः ॥ ३५६ ॥
 ददृशुर्विस्मयापन्नाः स्वयंप्रभपुरोचमं देवलोकप्रतिच्छंदं यातुधानप्लवंगमाः ॥ ३५७ ॥
 सवेपथुकरैण्यं गात्रमस्पृशत् चिरं । पितरौ सप्रणामानामानंदचाकुलेक्षणौ ॥ ३५८ ॥
 मभोमध्ये गते भार्गवा स्नानविधिस्ततः । दिव्याभिः कर्तुमारुह्यो वनिताभिर्महोत्सवः ॥ ३५९ ॥
 शुक्ताजालपरीतेषु स्नानपीठेषु ते स्थिताः । नानारत्नसमृद्धेषु जात्यज्ञां वृनदात्मसु ॥ ३६० ॥
 पाठपीठेषु चरणौ निहितौ पृष्ठवच्छवी । उदयाद्रिशिरोवर्तिदिवाकरसमाकृती ॥ ३६१ ॥
 ततो रत्नविनिर्मोणः सौवर्णैराजतात्मकैः । कुम्भैः पृष्ठवसंछन्नवक्रैर्हारिविराजितैः ॥ ३६२ ॥

पद्मपुराणम् ।

चंद्रादित्यप्रतिस्पर्द्धिछायावच्छादितात्माभिः । आमोदवासिताशेषादिकृक्कजलपूरितैः ॥ ३६३ ॥
 एकानेकमुखैः प्रांतभ्रातभ्रमरमंडलैः । गर्जद्भिर्जलपतेन गंभीरजलदैरिव ॥ ३६४ ॥
 मध्वद्धर्तनैः कांतिविधानकुशलैस्तथा । अभिषेकः कृतस्तेषां तूर्यनादादिर्नदितः ॥ ३६५ ॥
 अलंकृतस्ततो देहो दिव्यवस्त्रविभूषणैः । मंगलानि प्रयुक्तानि कुलनारीभिरादरात् ॥ ३६६ ॥
 ततो देवकुमारारैः स्वजनानंददायिभिः । गुह्याणां विनयादैतैः कृतं चरणवंदनं ॥ ३६७ ॥
 अत्याशिपस्ततो दृष्ट्वा तेषां विद्योत्यसंपदः । जीवतातिचिरं कालमिति तान् गुरवोऽब्रुवन् ३६८
 सुमाली माल्यमान्धूर्यरजा रक्षरजास्तथा । रत्नश्रवाश्च तान्स्नेहादाल्लिंग पुनः पुनः ॥ ३६९ ॥
 समं चांधवलोकैर्न भृत्यवर्गेण चावृताः । चकुरभ्यवहारं ते स्वेच्छाकल्पितसंपदः ॥ ३७० ॥
 सूर्यु प्राप्तपूजेषु ततो ब्रह्मादिदानतः । यथाहं भृत्यवर्गे च संग्राप्तप्रतिमानने ॥ ३७१ ॥
 विश्वम्भा गुरवोऽपृच्छंस्तान् प्रीतिविकचेक्षणाः । दिवसानियतो वत्साः सुखेन सुस्थिता इति ३७२
 ततस्ते मस्तके कृत्वा करयुग्मं प्रणामिनः । ऊचुर्नः कुशलं नित्यं प्रसादाद्भवतामिति ॥ ३७३ ॥
 मालिनः संकथाप्राप्तं कथयन्मरणं ततः । सुमाली शोकभारेण सद्यो मूच्छां समागतः ॥ ३७४ ॥
 रत्नश्रवसुतेनासौ ततः शीतलपाणिना । संस्पृश्य पुनरानीतो ज्येष्ठेन व्यक्तचेतनां ॥ ३७५ ॥

पद्मपुराणम् ।

आनंदितश्च तद्वाक्यं कृजितैर्हिमशीतलैः । समस्तशुभसंघातघातवीजाकुरोद्दिप्तैः ॥ ३७६ ॥

पुंडरीकेक्षणं पश्यन्सुभाली तं ततोभक्तं । शोकं क्षणात्समुत्सृज्य पुनरानंदमागतः ॥ ३७७ ॥

इति चावाच ते हृद्यैर्वचोभिविंतयेतरैः । अहो वत्स तवोदारं सत्त्वं तोषितद्वयं ॥ ३७८ ॥

अहो द्युतिरियं जित्वा स्थिता तव दिवाकरं । अहो गार्भयिसुहृत्सार्यः स्थितमेतन्मदीपति ॥ ३७९ ॥

अहो पराक्रमः कांत्या साहितोयं जिनातिगः । अहो रक्षःकुलस्यासि जातस्तवविशेषकः ॥ ३८० ॥

मंदरेण यथा जंबूद्वीपः कृत्रविभूषणः । नभस्त्वं यशांकेन यथा तिग्मकरेण च ॥ ३८१ ॥

सुपुत्रेण तथा रक्षःकुलमेतद्दानन । त्वया लोकमहाधर्मकारिचेष्टेन भूषितं ॥ ३८२ ॥

आसंस्तोयद्वाहाद्या नरास्त्वनकुलपूर्वजाः । शुक्त्वा लंकापुरीं कृत्वा सुकृतं ये गता शिवं ॥ ३८३ ॥

अस्मद्व्यसनविच्छेदः पुण्यजातोसि संप्रितं । वक्रैर्नकेन ते तोपालकथयामि कथं कथं ॥ ३८४ ॥

नभश्चरगणैरेभिः प्रत्याशा जीवितं प्रति । मुक्ता सती पुनर्वद्धा त्वय्युत्साहपरायणे ॥ ३८५ ॥

कैलाशमन्यदायातरस्माभिर्वदितुं जिने । प्रणम्यातिशयज्ञानः पृष्टः श्रमणसत्तमः ॥ ३८६ ॥

भविता पुनरस्माकं कदा नाथ समाश्रयः । लंकायामिति सद्वाक्यमेवमाहानुकंपकः ॥ ३८७ ॥

लप्स्येते भवतः पुत्राज्जन्म यः पुरुषोत्तमः । संभूतार्यां विविदिदोः स लंकायां प्रवेशकः ॥ ३८८ ॥

भरतस्य स खंडोद्धीन् मोक्षयते चलविक्रमः । सत्त्वप्रतापविनयश्रीकीर्तिरुचिसमाश्रयः ॥ ३८९ ॥
 गृहीता रिपुणा लक्ष्मीं मोक्षयिष्यत्यसावपि । नैतच्चित्रं यतस्तस्यां संप्राप्स्यति परां श्रियं ॥ ३९० ॥
 स त्वं महोत्सवो जातः कुलस्य शुभलक्षणः ॥ उपमानविमुक्तं रूपेण हृतलोचनः ॥ ३९१ ॥
 इत्युक्तोऽसौ जगादैवमास्त्विति प्रणततनः । शिरस्यंजलिमाघाय कृतसिद्धनमस्कृतिः ॥ ३९२ ॥
 प्रभावात्तस्य बालस्य वंधुवर्गस्ततः सुखं । अणुवात यथास्थानमरातिभयवर्जितः ॥ ३९३ ॥
 एवं पूर्वमवार्जितेन पुरुषाः पुण्येन यांति श्रियं । कीर्तिञ्छत्रादिगंतरालपुवना नास्मिन्वयः कारणं ॥
 अग्नेः किन्न कणः करोति विपुलं भस्म क्षणात्काननं मत्तानां करिणां भिनत्ति निवहं सिंहस्यावा नार्भकः
 बोधं द्वाशु कुमुदतीपु कुरुते शीतांशुरोर्चेलवः । संतां प्रणुदन् दिवाकारैरुत्पादितं प्राणिनां ॥
 निद्राविबुधैर्होमिथ्य समये जीपूतमालानिमं । ध्वान्तं दूरमपाकरोति किरणैरुद्योतमात्रो रविः ॥ ३९५ ॥

इत्यार्षे रविवेणाचार्यमोक्षे पद्मचरिते दशमोऽध्यायः नाम सप्तमं पर्व ।

अथाष्टमं पर्व ।

अथासीदक्षिणश्रेण्यां भास्वरप्रतिमो द्युतो । सुवीरोऽसुरसंगीतिपुरे मयखगेध्वरः ॥ १ ॥
 दैत्यत्वेन प्रसिद्धस्य समस्ति तस्य भूतले । नाम्ना हेमवती भार्यो योषिदगुणसमन्विता ॥ २ ॥
 सुता मंदोदरी नाम सर्वावयंवसुंदरी । तन्दूरी विशालाक्षी लावण्यजलवेणिका ॥ ३ ॥
 नवयोचनसंपूर्णा दृष्ट्वा तामन्यदा पिता । चित्ताव्याकुलितः प्राह दयितामिति सादरं ॥ ४ ॥
 आरूढा नवतारुण्यं वत्सा मंदोदरी प्रिये । गुणिते चै तदीया मे चिता मानसमाश्रिता ॥ ५ ॥
 कन्धानां यौवनारंभे संतापाग्निसमुद्भवे । ईधनत्वं प्रपद्यते पितरौ स्वजनैः समं ॥ ६ ॥
 एवमर्थं ददत्यस्या जन्मनोऽन्तरं बुधाः । लोचनांजलिभिस्तोयं दुःखाकुलितचेतसः ॥ ७ ॥
 अहो भिनत्ति समोणि चियोगो देहनिःसृतः । अपत्यैर्जनितो नीतिरागत्यासंस्तुतेजनैः ॥ ८ ॥
 तदब्रूहि तंरूणीं कस्मै ददाम्येतां प्रिये वयं । गुणैः कुलेन कांत्या च क एतस्याः समो भवेत् ॥ ९ ॥
 इत्युक्त्वा प्राह तं देवी कन्यानां देहपालने । जनन्य उपपुज्येते पितरो दानकर्मणि ॥ १० ॥
 यत्र ते रुचितं दानं मह्यं तत्रैव रोचते । भर्तृच्छंदासुवर्तिन्यो भवंति कुलबालिकाः ॥ ११ ॥

पद्मपुराणम् ।

इत्युक्तो मंत्रिभिः सार्धं चकारासौ प्रधारणं । केनचिन्मंत्रिणा कश्चिदुद्दिष्टः खेचरस्ततः ॥ १२ ॥
 अन्येनैन्द्रः समुद्दिष्टः सर्वविद्याधराधिपः । तस्माद्दि खेचराः सर्वे विभ्यति प्रतिकूलने ॥ १३ ॥
 ततः स्वयं मयेनोक्तं युष्माकं वेदि नो मनः । मह्यं तु रुचितः ख्यातः सिद्धविद्यो दशाननः १४
 भवितासौ महान् कोऽपि जगतोऽद्भुतकारणं । अन्यथा जायते सिद्धिविद्यानामाशु नाल्पके १५
 ततोऽनुमेनिरे तस्य तद्वाक्यं प्रमदान्विताः । मारीचप्रमुखाः सर्वे मंत्रिणो मंत्रकोविदाः ॥ १६ ॥
 मंत्रिणो भ्रातरश्चास्य मारीचाद्या महाबलाः । मारीचश्च ततश्चक्रे मानसं त्वरयान्वितं ॥ १७ ॥
 ग्रहेष्वभिमुखस्थेषु सौम्येषु दिवसे शुभे । क्रूरग्रहेष्वपश्यत्सु लभ्रे कुशलतावहे ॥ १८ ॥
 कृत्यं कालातिपातेन नेति ज्ञात्वा ततो मयः । पुष्पांतकविमानेन प्रस्थितः कन्ययान्वितः ॥ १९ ॥
 ततो मंगलगीतेन प्रमदानां नभस्तलं । तूर्यनादस्य विच्छेदशब्दात्मकमिवाभवत् ॥ २० ॥
 पुष्पांतकाद्विनिष्क्रम्य भीमारण्ये स्थिता इति । युवभिः कथितं तस्य निर्वृत्य प्रथमा गतिः ॥ २१ ॥
 तद्देशेवेदिभिश्चरैः कथितं तद्वनं ततः । चलिताऽसावपश्यच्च मेधानामित्र संचयं ॥ २२ ॥
 चारः कश्चिदुवाचेति पश्येदं देव सद्नं । स्निग्धधातचयाकारं निविडोऽतुंगपादपं ॥ २३ ॥
 अर्धैर्बलाहकारूपस्य संख्यावर्तस्य चांतरं । मंदारुणभित्रारण्यं समेदाष्टापदागयोः ॥ २४ ॥

पद्मपुराणम् ।

वनस्य पश्य मध्येऽस्य शंखशुभ्रमहागृहं । नगरं शरदंभोदमहानृदसमद्युति ॥ २५ ॥
समीपे च पुरस्यास्य पश्य प्रासादपुञ्जनं । सौधसंसिख यः स्पष्टुमीहते शृंगकोटिभिः ॥ २६ ॥
अचतीर्य नमोभागात्समीपे तस्य देवमनः । सानीकिनी विश्राम चकार च यथोचितं ॥ २७ ॥
तूर्यादि ढंबरं त्यक्त्वादैत्यानामधिपस्ततः । आसौः कतिपर्ययुक्तो विनीताकलवशोभितः ॥ २८ ॥
अभिमानोदयं मुक्त्वा सकन्यः प्राप्तविस्मयः । तं प्रासादं समारुह्य प्रतीहारनिविदितः ॥ २९ ॥
सप्तमं च तले प्राप्तः क्रमेण निमृत्तक्रमः । वनदेवीमिवैधिष्ट सुतोषुचमकन्यक्रां ॥ ३० ॥
अर्थदुनखपा तस्य कृताभ्यासमसत्क्रिया । प्रपद्यंतपरिश्रंशं कुलजातोपचारतः ॥ ३१ ॥
ततः स चासनासीनः स्थितो कन्योचितासने । अपृच्छत्यश्रयादेवं तं मयो विनयान्वितां ॥ ३२ ॥
वत्से कांसि कुतो वासि कस्माद्वा कारणादिह । वससि प्रमयेऽरण्ये कस्य चेदं महागृहं ॥ ३३ ॥
एकाकिन्या कथं चास्मिन् धृतिरुत्पद्यते तव । वपुरुच्छृणुमेतत्ते पीडानां नैव भाजनं ॥ ३४ ॥
एवं पुष्टां सती बाला स्त्रीणां स्वामात्रिकी त्रया । मंदं वनमृगी मुग्धा जगदेति नतानना ॥ ३५ ॥
पृष्ठमत्तेन संसाध्य चंद्रहासमिमं मम । शैलराजं गतो भ्राता वंदितुं लिनपुंगवान् ॥ ३६ ॥
दशत्रकत्रेण तेनाहं पालनाथं निरूपिता । आर्यं विद्यामि चेत्येस्मिन् चंद्रप्रभाकिराजिते ॥ ३७ ॥

यदि च स्युर्भवन्तोऽपि हृष्टुमेषं समागताः । क्षणमात्रं ततोऽत्रैव स्थानं कुर्वतु सज्जनाः ॥ ३८ ॥
 यावदेवं समालोपो वर्तते मधुरस्तयोः । तेजसां मंडलं तावद्दृष्ट्वाते नमस्तले ॥ ३९ ॥
 उक्तं च कन्यया नूतमागतोऽयं दशाननः । सहस्रकिरणं कुर्वन् प्रमया विगतप्रभं ॥ ४० ॥
 विद्युद्दंडेन संयुक्तं मेघानामिव तं चयं । अवलोक्य समासन्नमुत्तस्थौ संभ्रमान्मयः ॥ ४१ ॥
 कृत्वा यथोचितचारमासनेषु पुनः स्थितः । मंडलाग्रप्रभाजालश्यामलीकृतचिग्रहः ॥ ४२ ॥
 मारीचो वज्रमध्यस्थ वज्रनेत्रो नमस्तडित् । उग्रनको मरुद्वक्रो मेघावी सारणः शुक्रः ॥ ४३ ॥
 एवमाद्या गतास्तोषं परं दृष्ट्वा दशाननं । इक्षुचुर्मगलं वाक्यं दैत्यनाथस्य मंत्रिणः ॥ ४४ ॥
 अस्मभ्यं तव दैत्यस्य धिक्पातिगरीयसी । नराणासुत्तमो येन मनस्येव निवेदितः ॥ ४५ ॥
 इति चाह दशग्रीवमहो ते रूपमुज्ज्वलं । अहो प्रश्रयसंभारो वीर्यं चातिशयान्वितं ॥ ४६ ॥
 दक्षिणस्यामयं श्रेण्यामसुरग्रथिते पुरे । दैत्यानामधिपो नाम्ना मयो भुवनविश्रुतः ॥ ४७ ॥
 गुणैरेव संमाकृष्टः कुमार तव निर्मलः । आयातः कं न कुर्वति सज्जना दर्शनात्सुकं ॥ ४८ ॥
 स्वांगतादिकमित्याह ततो रत्नश्रवस्सुतः । सतो हि कुलविधेयं यन्मनोहरभाषणम् ॥ ४९ ॥
 साधुना दैत्यनाथेन प्रेमदर्शनकारिणा । उचितेन नियोगेन जनोऽयमनुगृह्यतां ॥ ५० ॥

पञ्चपुराणम् ।

इदं मयसुतः ग्राह तात पुक्तमिदं तव । प्रतिकूलसमाचारा न भवत्येव साधवः ॥ ५१ ॥

हृदोऽसौ सचिवस्तस्य कांतुकाक्रांतमानसैः । कृतानंदश्च सदाक्यैः पुनरुक्तैः समाकुलैः ॥ ५२ ॥

ततो गर्भगृहं रम्यं प्रविष्टोऽयं स्वभावतः । चकार महतीं पूजां जिनेन्द्राणां विशेषतः ॥ ५३ ॥

स्त्वांश्च विविधानुक्त्या रोमहर्षेणकारिणः । मस्तकैश्चल्लिमास्थाय चूडामणिविभूषिते ॥ ५४ ॥

स्पृशेच्छलाटपद्मेन जानुग्यां च महीतलं । पावनो स जिनेन्द्राणां ननाम चरणौ चिरं ॥ ५५ ॥

ततो गेहाज्जिनेन्द्राणां निष्क्रांतः परमोदयः । सहितौ दैत्यनाथेन निविष्टः सुखमासने ॥ ५६ ॥

विजयार्धगिरिस्थानां पृच्छन् वार्तां खगामिनां । चक्षुषो गोचरोभावं निन्ये मंदोदरीमसौ ॥ ५७ ॥

चारुलक्षणसंपूर्णां सौभाग्यमणिभूमिकां । तनुस्निग्धनखोलुंगुणपृष्ठादसरोरुहां ॥ ५८ ॥

रभास्तंभसमानांभ्यां तूणाभ्यां पुण्यधन्यनः । लावण्यांभःप्रवाहाभ्यामुरुभ्यामतिराजितां ॥ ५९ ॥

युक्तविस्तारमुत्तुंगं मन्मथास्थानमंडपं । नितंबं दधतीमग्रकुंदरसनोहरं ॥ ६० ॥

यत्रमध्यामधोवक्त्रां ह्रमकुभनिभस्तनीं । शिरीषसुमनोमालां मृदुबाहुलतायुगां ॥ ६१ ॥

कंबुरेखानवर्गिणां पूर्णचंद्रसमाननां । नेत्रकांतिनीसितुबंधसन्निभनासिकां ॥ ६२ ॥

रक्तदंतच्छदच्छायाक्षुरिताच्छकपोलकां । वीणाप्रमरसोन्मादपरिपुष्टसमस्वनां ॥ ६३ ॥

इंदीवरारविदानां कुमुदानां च संहतोः । विभुचतीमिवाशासु दृष्ट्या मनोभुवः ॥ ६४ ॥
 अष्टमीश्वरीनाथसमानालिकपट्टिकां । संगतश्रवणां स्निग्धनीलबद्धमशिरोरुहां ॥ ६५ ॥
 शोभयाऽऽस्यांहिहस्तानां जंघानामिव पद्मिनी । जयंतीं करिणीं हंसीं सिंहीं च गतिविभ्रमैः ॥ ६६ ॥
 विद्यालिङ्गनजामीप्यां धारयन्तीं दशानने । पद्मालयं परित्यज्य लक्ष्मीमिव समागतां ॥ ६७ ॥
 अंगनाविषयां सृष्टिमसर्वाभिव कर्मणा । आहत्य जगताशेषं लावण्यमिव निर्मितां ॥ ६८ ॥
 दिवाकरकरस्पर्शस्वर्मानुग्रहभीतिवः । तारापतिं परित्यज्य क्षितिं कांतिमिवागतां ॥ ६९ ॥
 सीमंतमणिभाजालराचितास्यावगुंठनां । हारेण वक्त्रलावण्यसेतुनेव विभूषितां ॥ ७० ॥
 कर्णयोर्वालिकालोकां मुक्ताफलसमुत्थिताम् । सितस्य सिंदुवारस्य मंजरीमिव विभ्रतीं ॥ ७१ ॥
 कंदर्पदपसंक्षोभं सहते जघनं न यत् । इतीव वेष्टितं कांच्या मणिचक्रककांतया ॥ ७२ ॥
 मनोज्ञामपि तां दृष्ट्वा दुःखितोऽभूत्सचिंतया । नीयंते विषयैः प्रायः सत्त्ववंतोऽपि वक्ष्यतां ॥ ७३ ॥
 तस्यां माधुर्ययुक्तायां दृष्टिस्तस्य गता सती । अभवन्मधुमत्तेव प्रत्यानीतापि घूर्णिता ॥ ७४ ॥
 अचिंतयत्तदा नाम स्यादियं वनितोत्तमा । द्वीः श्रीर्लक्ष्मीर्धृतिः कीर्तिः प्राप्तमूर्तिः सरस्वती ॥ ७५ ॥
 किमूदेयमुतानूढा माया वा केनचित्कृता । अहो सृष्टिरियं मूर्ध्नि स्थिता निखिलयोगोपितां ॥ ७६ ॥

पद्मपुराणम् ।

सुरसुंदरतो जाता नाम्ना पद्मवती शुभा । सर्वश्रीयोपिति स्मृतीनीलोत्पलदलेक्षणा ॥ १०३ ॥
 कन्याऽशोकलता नाम बुधस्य दुहिता वरा । मनोवेगासमुत्पन्ना नवाऽशोकलतासमा ॥ १०४ ॥
 संध्यायां कनकाज्जाता नाम्ना विद्युत्प्रभा परा । विद्युतं प्रमया लज्जां या नयेचारुदर्शना १०५ ॥
 महाकुलसमुद्भूता ज्येष्ठा तासामिमा श्रिया । विभूत्या च त्रिलोकस्य मूर्तो सुंदरता इव ॥ १०६ ॥
 आकल्पकं च संग्राप्तास्तं ययुस्ताः सहेतराः । सखेत्तापत्रपा तावद्दुस्सहा स्मरवेदनाः ॥ १०७ ॥
 गांधर्वविधिना सर्वा निराशंकेन तेन ताः । परिणिताः शशांकेन ताराणामिव संहतीः ॥ १०८ ॥
 दशग्रीवेण सार्धं ताः पुनः क्रीडां प्रचक्रिरे । अन्योऽन्याहंयुतां प्राप्य प्रथमोपगमाकुलाः ॥ १०९ ॥
 संप्रत्येव हि सा क्रीडा क्रियते तेन या समं । शशांकेन विद्युत्कानां ताराणां काभिरूपता ११० ॥
 ततः कंबुकिभिस्तासामाशु गत्वा निवेदितं । जनकेभ्य इदं वृत्तं रत्नश्रवसंसंभवं ॥ १११ ॥
 ततस्तैः प्रहिताः दूराः पुरुषास्तद्विनाशने । संदष्टोष्ठपुटा वद्धभ्रुकुटीकोटिसंकटाः ॥ ११२ ॥
 विविधानि विमुचंतस्ते गृह्णाणि समं ततः । भ्रूक्षेपमात्रकेणैव कैकसेयेन निर्जिताः ॥ ११३ ॥
 भयवेपितसर्वांगा ततस्तेऽमरसुंदरं । व्यज्ञापयन् समागत्य शस्त्रनिर्मुक्तपाणयः ॥ ११४ ॥
 गृहाण जीविनं नाथ हर वा नः कुर्लागनाः । छिधि वा चरणौ पाणौ ग्रीवां वा न वयं क्षमाः ११५ ॥

कन्यानिवहमध्यस्थः कोऽपि धीरो विराजते । सुरेन्द्रसुन्दरः कांत्या समानो रजनीपतेः ॥११६॥
 क्षुद्रस्य तस्य नो दृष्टिं देवाः शक्रपुरस्तराः । सहेरन् किमुत धुद्रा अस्मत्तुल्याः शरीरिणः ॥११७॥
 रथनूपुरनार्थेद्रप्रभृत्युत्तममानवाः । वीथिता बहवोऽस्माभिरयं तु परमादृतः ॥ ११८ ॥
 एवं श्रुत्वा महाक्रोधरक्तास्योऽमरसुन्दरः । निरत्सन्नह्यसंयुक्तो बुधेन कनकेन च ॥ ११९ ॥
 अन्ये च बहवः शूराः पतयो व्योमगामिनां । निश्चक्रमुर्विण्णदीप्तं कुर्वाणाः शस्त्ररश्मिभिः ॥१२०॥
 ततस्तानायतो दृष्ट्वा ता भयाकुलमानसाः । विद्याधरसुता ऊचुरिदं रत्नश्रवःसुतं ॥ १२१ ॥
 अस्मत्प्रयोजनान्नाथ ! ग्राप्तोऽस्यत्यंतसंशयं । पुण्यहीना वयं कष्टं सर्वा अप्यपलक्षणाः ॥ १२२ ॥
 उत्तिष्ठ शरणं गच्छ कं च नाथ प्रसीद नः । उत्पत्य गमनं क्षिप्रं रक्ष ग्राणान् सुदुर्लभान् ॥१२३॥
 अस्मिन्वा भवने जने भूत्वा प्रच्छन्नविग्रहः । तिष्ठ यावदिमे क्रूरा नेक्ष्यते भवतस्तनुं ॥ १२४ ॥
 श्रुत्वा वाक्यमिदं दीनं दृष्ट्वा च निकटं चलं । सिते क्षुद्रवचेन नेत्रे पद्मनिभे तते ॥ १२५ ॥
 उवाच च न मां नूनं विच्छ यद्वदथेदृशं । किमेभिः क्रियते काकैः संभूयापि गरुत्मतः ॥१२६॥
 एकाकी पृथुकः सिंहः प्रस्फुराच्छित्तकेसरः । किंवा नानयते ध्वंसं यूयं समददंतिनां ॥ १२७ ॥
 इदं ताः पुनरुचुस्तं यदेवं नाथ मन्यसे । ततोऽस्माकं पितृन् रक्ष भ्रातृन् स्वजनांस्तथा ॥२८

एवमस्तु प्रिया गूयं मां प्रीतिं स सांत्वनं । कुरुते प्रावेदतासां तावद्वलशुपामवम् ॥ १३९ ॥
 ततो विमानमारुह्य क्षुणाद्विद्याविनिर्मितं । सुमारुह्य दशग्रीवो दंतदंष्टरदच्छदः ॥ १४० ॥
 त एवावयवास्तस्य प्राप्य युद्धमहोत्सवं । दुःखेन मानमाकाशे ग्राप्ता रोमांचकर्कशाः ॥ १४१ ॥
 तस्योपरि ततो योधाधिक्षिपुः शस्त्रसंहतीः । धारा इव घनस्थूलाः पर्वतस्य घनाचनः ॥ १४२ ॥
 ततोऽसौ शस्त्रसंघातं क्वाभिधिद्विन्यवारयत् । काभिधितु रिपुघातं शिलाभिर्भयमानयत् ॥ १४३ ॥
 वराकैर्निहतैरेभिः खरैः किं मसेत्यसौ । चितपित्वा प्रधानां स्त्रीं तां चक्रे नेत्रगोचरां ॥ १४४ ॥
 तामसेन ततोऽस्त्रेण मोहयित्वा गतक्रियाः । नागपादौह्ययोऽप्येते बद्धा त्रासायुपाहृताः ॥ १४५ ॥
 मोचितास्ते तत्रंस्ताभिः पूजां च परिलंभिताः । शूरस्वजनसंग्रासे संमदं च समागताः ॥ १४६ ॥
 तवः पाणिग्रहश्चक्रे तस्य तासां च तैः पुनः । दिवसानां त्रयं विद्याजनितश्च महोत्सवः ॥ १४७ ॥
 गताश्चानुमतास्तेन यथास्वं निलयानमी । मंदोदरीगुणाकृष्टः स च यावः स्वयंप्रभं ॥ १४८ ॥
 तदस्तं परसां ह्युत्पां युक्तं दृष्ट्वा सरोपितं । बांधवाः परमं हर्षं जग्मुर्विस्तारितेक्षणाः ॥ १४९ ॥
 दूरादेव च तं दृष्ट्वा मानुक्कर्णविभीषणी । अभिमत्यां विभिक्कांतौ सुहृदोऽन्ये च बांधवाः ॥ १५० ॥
 वेष्टिताश्च प्रविष्टास्ते स्वयंप्रभपुरोत्तमं । रमे च स्वेच्छया तेऽत्र प्रानुवन् सुखमुत्तमं ॥ १५१ ॥

अथ कुम्भपुरे राजमहोदरसुतां वरां । सुरूपाक्षीसमुद्भूतां तडिन्मालाभिधानकां ॥ १४२ ॥
 भास्करश्रवणो लेभे सुग्रीतः स तथा समं । चारुविभ्रमकारिण्या निमग्नो रतिसागरे ॥ १४३ ॥
 तत्र कुम्भपुरे तस्य केनचित्कृतशब्दने । श्वसुरत्नेहतः कर्णो सततं पेततुर्यतः ॥ १४४ ॥
 कुम्भकर्णो इति ख्यातिं ततोऽसौ भुवने गतः । धर्मसक्तमतिवीरः कलागुणाविशारदः ॥ १४५ ॥
 अथ स प्रखलैः ख्यातिमन्यथा गमितो जनैः । मांसासृज्जीवनेत्वेन तथा यण्मासनिद्रया १४६
 आहारोऽस्य शुचिः स्वादुर्यथाकामप्रकल्पितः । सुरभिर्भयुक्तस्य प्रथमं तर्पितातिथिः ॥ १४७ ॥
 संध्यासंवेशनेत्यानमध्यकालप्रवर्तिनी । निद्रास्य शेषकालस्तु धर्मव्यासक्तचेतसः ॥ १४८ ॥
 परमार्थोऽवबोधेन वियुक्ताः पापचेतसः । कल्पयंत्यन्यथाऽसाधून् धिक्कान् दुर्गतिगामिनः १४९
 अथास्तिदक्षिणश्रेण्यां नान्ना ज्योतिःप्रभं पुरं । विशुद्धकमलस्तत्र राजा मयमहासुहृन् ॥ १५० ॥
 तस्य नन्दनमालायामुत्पन्ना वरकन्यका । राजीवसरसीनाम्ना पतिं प्राप्ताविभीषणं ॥ १५१ ॥
 कांतया कांतया साकं न स प्राप रतिं कृती । देववत्परमाकारः पद्मया पद्मयातया ॥ १५२ ॥
 अथ मंदोदरीं गर्भं कालयोगाददीधरत् । सद्यः कल्पितचित्तस्थदोहदाहारि विभ्रमा ॥ १५३ ॥
 नीता च जनकागारं ग्रहता चालकंदलं । इंद्रजित्ख्यातिमायातो यः समस्तमहीवले ॥ १५४ ॥

मातामहर्गृहे वृद्धिं प्राप्स्यन् जननन्दनः । सत्सुर्वेत् निर्भरक्रीडां सिंहश्याव इवोचमां ॥ १५५ ॥
 ततोऽसौ पुनरानीता सपुत्रा भर्तुरंतिकं । दत्तदुःखा पितुः स्वस्य पुत्रस्य च वियोगतः ॥ १५६ ॥
 दशग्रीवोऽयं पुत्रास्त्रं दृष्ट्वा परममागतः । आनन्दं पुत्रतो नान्यं ग्रीवरायतनं परं ॥ १५७ ॥
 कालक्रमान्पुनर्गर्भं दधाना पितुरंतिकं । नीता स्वयं प्रसूता च मधवाहनयालकं ॥ १५८ ॥
 भर्तुरंतिकमानीता पुनः सा भोगसागरे । पतिता स्वेच्छया तिष्ठन् गृहीता पतिमानसा ॥ १५९ ॥
 दारकौ स्वजनानन्दं कुर्वणौ चारुविभ्रमा । तौ युवत्वं परिप्राप्ता महोक्षविपुलेक्षणी ॥ १६० ॥
 अथ वैश्रवणो यासां कुरुते स्वाभिन्तां पुरा । व्यव्यंसयदिमा गत्वा कुम्भकर्णः सहस्रशः ॥ १६१ ॥
 तासु रत्नानि चस्त्राणि कन्यकाश्च मनोहरा । गणिकाश्चानयद्वीरः स्वयंप्रमपुरोत्तमं ॥ १६२ ॥
 अथ वैश्रवणः क्रुद्धो ज्ञात्वा पृथुकचेष्टितं । सुमालिनोऽतिकं दूतं प्रजिघायातिगर्वितः ॥ १६३ ॥
 प्रविवेश ततो दूतः प्रतिहारनिवेदितः । उपचारं च संग्राहः कृतकं लोकमार्गतः ॥ १६४ ॥
 उवाचेदं तथा दूतो वाक्यालंकारसंज्ञितः । समक्षं दशवक्त्रस्य सुमालिनमिति क्रमात् ॥ १६५ ॥
 समस्तभुवनव्यापिकीर्तिविश्रमणश्रुतिः । चरतीदं महाराजो भवंतं कुरु चेतसि ॥ १६६ ॥
 यंछितोऽसि कुलीनोऽसि लोकज्ञोऽसि महानसि । अकार्यसंगभीतोऽसि देशकोऽसि सुवर्त्मसु ॥ १६७ ॥

एवंविधस्य ते युक्तं कुर्वते शिशुचापलं । प्रमत्तचेतसं पौत्रं निवारयितुमात्मनः ॥ १६८ ॥
 तिरश्चां मानुषाणां च प्रायो भेदोऽयमेव हि । कृत्याकृत्यं न जानन्ति यदेकज्यतु तद्विदः ॥ १६९ ॥
 विस्मरन्ति च नो पूर्वं दृष्टांतं दृढमानसाः । जातायामपि कस्यांचिद्भूतौ विद्युत्समद्युतौ ॥ १७० ॥
 शान्तिमालिन्धेनैव शेषस्य स्यात्कुलस्य ते । कोहि स्वकुलनिर्मूलञ्चसहेतुक्रियां भजेत् ॥ १७१ ॥
 समुद्रवीचिसंसक्तशक्रस्य ध्वस्तविद्विषः । प्रतापो विस्मृतः किं ते यतोऽनुचितमीहते ॥ १७२ ॥
 स त्वं क्रीडसि मंहूको दंष्ट्राकण्टकसंकेते । वक्त्ररन्ध्रे भुजंगस्य विपायिकणमोचिनि ॥ १७३ ॥
 नियंतुमय शक्रोऽपि नैतं तत्स्फुरदारकं । ततो ममार्यायैव करोम्यस्य नियंत्रणं ॥ १७४ ॥
 नैवं चेत्कुलते पश्य ततश्चारकवेदमनि । निर्गडः संयुतं पौत्रं यात्यमानमनेकधा ॥ १७५ ॥
 अलंकारोदयं त्यक्त्वा चिरकालमवस्थितः । तदेवविवरं भूयः प्रवेष्टुमभिवांछसि ॥ १७६ ॥
 कुयिते मयि शक्रे वा न तेऽस्ति शरण भुवि । जलधुहुदधद्रतादाचिरादेव नश्यसि ॥ १७७ ॥
 ततः परुषपाग्धातवेगाहतमनोजलः । क्षोभं परममायातो दशाननमहार्णवः ॥ १७८ ॥
 प्रतीकग्राहवचास्य ग्रस्फुरस्वेदमोचिनः । चक्षुषात्यंतरक्तेन दिग्धं सकलमम्बरं ॥ १७९ ॥
 ततो वाधिरयन्नागाः स्वरेणांबरगामिना । करिणो निर्भदीकुर्वन् वभाण प्रतिनादिना ॥ १८० ॥

पद्मपुराणम् ।

कोऽसौ वैश्रवणो नाम को वैद्रः परिभाष्यते । अस्मद्गोत्रक्रमायाता नगरी येन गृह्यते ॥ १८१ ॥
 सोयं श्येनायते काकः शृगालः करमायते । इंद्रायते स्वमृत्यानां निक्षपः पुरुषायमः ॥ १८२ ॥
 आः कुडूत पुरोऽस्माकं गदत परुषं वचः । निशंकस्य शिरस्तावत्पातयामि रूपे बलि ॥ १८३ ॥
 इत्युक्त्या कोऽनुतः खड्गमाचकृत्पल्लवं वियत् । इंदीवरत्नेनेव येन व्याप्तं महासरः ॥ १८४ ॥
 कुर्वाणं कणनं वाताद्रोयादिव सकंपनं । नीतकालमिवासन्नं हिंसाया इव शर्वकं ॥ १८५ ॥
 उर्द्रुर्णधायमेतेन वेगादागत्य चांतरं । विभीषणेन संरुद्धः सांत्यितश्चेति सादरं ॥ १८६ ॥
 भृत्यस्यास्यापराधः कः क्लीबस्यापहतात्मनः । विक्रीवनिजदेहस्य शुक्लैवानुभाषिणः ॥ १८७ ॥
 हृदयस्थेन नाथेन पिशाचेनेव चोदिताः । दूता वाचि प्रवर्तते यत्र देहा इवावशाः ॥ १८८ ॥
 तत्प्रसीद दयामार्यं कुरु प्राणिनि दुःखिते । अर्कतिरुद्रवत्पुर्वीलोकैः शुद्रवधे कृते ॥ १८९ ॥
 शिरस्तु विद्विषामेव तव खड्गः पतिष्यति । नहि गंडूषदानं हंतुं वैनतेयः प्रवर्तते ॥ १९० ॥
 एवं कोपानलस्तस्य यावत्सद्वाक्यवधारिणा । शुभमानीयते तेन साधुना न्यायवादिना ॥ १९१ ॥
 पादयोस्तावदाकृष्य दूतोऽप्यर्प्यमुखलक्षितः । क्षिप्रं निष्कासितो गेहाद्रिगृभृत्यं दुःखनिर्मितं ॥ १९२ ॥
 गत्वा वैश्रवणमेयमवस्था तेन वेदिता । दशग्रीवाद्रिनिष्क्रान्ता वाणी चात्यंतदुःकथा ॥ १९३ ॥

पद्मपुराणम् ।

तयधनविभूत्यास्य कोपत्रान्हिः समुत्थितः । अमात इव सोतेन भृत्यचेतःसुवन्धितः ॥ १९४ ॥
 अचीकरच्च संग्रामसंज्ञां परुषदूर्यतः । रणसज्जा यथा सद्यो मणिभद्रादयः कृताः ॥ १९५ ॥
 निरैद्विश्रवणो योद्धुं यक्षयोधैस्ततो वृतः । विलसत्सायकग्रासचक्राद्यायुधपाणिभिः ॥ १९६ ॥
 स निर्भरांजनक्षोणीधराकारैर्मतंगैः । संध्यारागसमाविष्टमेवाकारैर्महारथैः ॥ १९७ ॥
 प्रस्फुरच्चाभैरथैर्जयद्विजयतोऽनिलं । सुरावाससमाकारैर्विमानैर्दूरमुन्नतैः ॥ १९८ ॥
 लंघिताश्च विमानेन स्यंदनेनोहतेजसा । पादातेन च संघट्टीयुषां णवराविणा ॥ १९९ ॥
 पूर्वमेव च निष्क्रान्तो दशग्रीवो महाबलः । भानुकर्णादिभिः सार्द्धं स्थितो रणमहोत्सवः ॥ २०० ॥
 गुंजाल्यस्य ततो मूर्ध्नि पर्वतस्य तयोऽरभूत् । संपातः सेनयोः शस्त्रसंपातोद्गतपावकः ॥ २०१ ॥
 कणनेन ततोऽसीनां सप्तीनां हेषितेन च । पदातीनां च नादेन गजानां गर्जितेन च ॥ २०२ ॥
 अन्योऽन्यसंगमोद्भूतरथशब्देन चारुणा । तूर्यस्वरेण चोग्रेण शीत्कारेण च पत्रिणां ॥ २०३ ॥
 ध्वनिः कोऽपि विमिश्रोऽभूत् प्रतिनादेन शोधितः । व्याप्नुवन् रोदसीर्धुवन् भटानां मदमुत्तमं ॥
 कृतांतवदनाकारैश्चक्रैः स्फुरितधारकैः । खड्गैस्तद्रसनाकारैः रक्तसीकराद्यैर्बिम्बैः ॥ २०४ ॥
 तद्रोमसन्निभैः कुंभैस्तत्तर्जन्योपमैः शरैः । परिधैस्तद्गुजाकारैस्तनुमुष्टिभिः सुहरैः ॥ २०५ ॥

पद्मपुराणम् ।

यधूय सुमहज्जन्यं कृतविक्रांतसंमदं । कातरोत्पादितत्रासं शिरःक्रीतयशोधनं ॥ २०७ ॥
 ततो निजं बलं नीलं खेदं यक्षभट्टेधिरात् । साधारयितुमारब्धो दशास्यो रणमस्तकं ॥ २०८ ॥
 अभ्यायांतं च तं दृष्ट्वा सिततपत्रवारणं । कालमेधमिवोद्भूतस्थरजनीकरमंडलं ॥ २०९ ॥
 सचापं तमिवासक्तश्चपीपतिशरासनं । हेमकंदकसंघीतं विद्युतातमिवाश्रितं ॥ २१० ॥
 किरीटं विभ्रतं नानारत्नसंगविराजितं । युक्तं तमिव यज्ञेन छादयंतं नभस्त्विषा ॥ २११ ॥
 बिलशाध्यामन्नं यक्षा विपण्णाधाः क्षतैर्जसः । परामुलकियायुक्ताः क्षणादक्षीणरणाशयाः २१२ ॥
 त्रासाकुलितचित्तेषु ततो यक्षपदातिषु । आचर्तमिव यातेषु भ्रमत्सु सुमहारवं ॥ २१३ ॥
 स्वर्मेन्नामुलतां जग्मुर्यक्षाणां बहवोऽधिषाः । पुनरेभिः कृतं सैन्यं रणस्याभिमुखं तथा ॥ २१४ ॥
 तत उच्छेत्तुमारब्धो यक्षनाथान् दशाननः । उत्पत्योत्पत्य गगने सिंहो मत्तगजानिव ॥ २१५ ॥
 प्रेरितः कोपवातेन दशाननतनूनपात् । शस्त्रज्वालाकुलः शत्रुसैन्यकक्षे व्यजृम्भत ॥ २१६ ॥
 न सोऽस्ति पुरयो भूमौ रथे वाजिनि वारणे । विमाने वा न यच्छिद्रः कृतो दाशाननैः शरैः
 ततोभिमुखमायांतं दृष्ट्वा दशमुखं रणे । अपजद्वाधवस्नेहं परं वैश्रवणः क्षणात् ॥ २१८ ॥
 विषादमतुलं चागात्रिर्वेदं च नृपश्रियः । यथा बाहुवली पूर्वं शमकर्मणि संगते ॥ २१९ ॥

पद्मपुराणम् ।

विवेदति च धिक्कष्टं संसारं दुःखभाजनं । चक्रवत्परिवर्तते प्राणिनो यत्र योनिषु ॥ २२० ॥
 पश्यैश्वर्यभूदेन किं वस्तु प्रस्तुतं मया । बंधुविध्वंसनं यत्र क्रियते गर्ववत्तया ॥ २२१ ॥
 उदात्तमिति चावोचद् भो भो शृणु दशानन । किमिदं क्रियते पापं क्षणिकश्रीप्रचोदितं ॥ २२२ ॥
 मातृश्वसुः सुतोऽहं ते सोदरग्रीतिसंगतः । ततो बंधुषु नो युक्तं व्यवहर्तुमसांप्रतं ॥ २२३ ॥
 कृत्वा प्राणीवधं जंतुर्मनोहाविषयाशया । प्रयाति नरकं भीमं सुमहादुःखसंकुलं ॥ २२४ ॥
 ययैकदिवसं राज्यं प्राप्तं संवत्सस्वधं । प्राप्नोति सदृशं तेन निश्चये विषयी सुखं ॥ २२५ ॥
 चक्षुःपद्मपुटसंगदणिकं ननु जीवितं । न वेत्ति किं यतः कर्म कुरुते भोगकारणं ॥ २२६ ॥
 ततो हसन्नुवाचेंदं दशास्यः करुणोद्भूतः । धर्मश्रवणकालोऽयं न वैश्रवण ! वर्तते ॥ २२७ ॥
 मत्तस्तेष्वरमारुढमंडलाग्रकर्नरैः । क्रियते मारणं शत्रोर्नतु धर्मनिवेदनं ॥ २२८ ॥
 मार्गे तिष्ठ कृपाणस्य किं व्यर्थं बहुभापसे । कुरु वा प्रणिपातं ये वृत्तीयास्ति न ते गतिः ॥ २२९ ॥
 अथवा धनपालस्त्वं द्रविणं मम पालय । कुर्वाणो हि निजं कर्म कुरुष्व नैव लज्जते ॥ २३० ॥
 ततो वैश्रवणो भूय उवाचेति दशानन । नूनमायुस्तव स्वल्पं क्रूरं येनेतिभापसे ॥ २३१ ॥
 भूयोऽपि मानसं विभ्रत्ततो रोषणरूपितं । अस्ति चेत्तव सामर्थ्यं जहीत्याह दशाननः ॥ २३२ ॥

पद्मपुराणम् ।

जगाद स ततो ज्येष्ठस्त्रयं मां प्रथममाजहि । वीर्यमश्वतकायानां शूराणां नहि वर्धते ॥ २३३ ॥
 ऊर्ध्वं ततो दशास्यस्य शरान् वैश्रवणोऽमुचत् । कंसनिवाघनेर्मूर्ध्नि मध्यादे द्योतिषां पतिः २३४
 विच्छेद सायकान् तस्य ततो वार्ष्णेयदाननः । मंडपं च घनं चक्रे क्षणमात्रादनाकुलः ॥ २३५ ॥
 रंघ्रं वैश्रवणः प्राप्य शशांकार्धपुंशा ततः । दशास्यस्याच्छिन्नचापं चक्रे चैतं रथच्युतं ॥ २३६ ॥
 ततोऽन्यं रथमारुह्य वेगादभोदनिस्वनं । तथासन्नो दशग्रीवो दुर्बोके पुण्यकांतिकं ॥ २३७ ॥
 उल्काकारैस्ततस्तेन वज्रदंडैर्धनेरितः । कणशः कवचं कीर्णं धनदस्य महाध्वा ॥ २३८ ॥
 हृदये शुक्लमालेऽथभिडिमालेन वेगिना । जघान कैकसेयस्तं तथा मूर्च्छोमितो यतः ॥ २३९ ॥
 ततो जातो महाक्रंदः सैन्ये वैश्रवणाश्रिते । तोषाच्च रक्षसां सैन्ये जातः कलकलो महान् ॥ २४० ॥
 ततो भृत्ये समुद्रुत्स वीरशय्याप्रतिष्ठितः । क्षिप्रं यद्यपुर् नीतो धनदो भृशदुःखितः ॥ २४१ ॥
 दशास्योऽपि जितं शत्रुं ज्ञात्वा निवहते रणात् । वीराणां शत्रुभंगेन कृतत्वं न धनादिना ॥ २४२ ॥
 अथ प्रतिक्रिया चक्रे धनदस्य चिकित्सकैः । ग्रासश्च पूर्ववदेहमिति चक्रे स चेत्तसि ॥ २४३ ॥
 द्रुमस्य मुक्तपुष्पस्य भग्नस्य वृषभस्य च । सरसश्चाप्यपन्नस्य वर्तेऽहं सदृशोऽधुना ॥ २४४ ॥
 मानमुद्रहतः पुंसो जीवितः संसृतो सुखं । तच्च मे सांप्रतं नास्ति तस्मान्मुक्त्यर्थमायेत ॥ २४५ ॥

पद्मपुराणम् ।

एतदर्थं न बांछन्ति संतो विपयजं सुखं । यदेतददृष्टुं स्तोत्रं सांतरायं सदुःखकं ॥ २४६ ॥
 नागः कस्यचिदप्यस्य कर्मणामिदमीहितं । समस्तं प्राणिजातस्य कृतानामन्यजन्मनि ॥ २४७ ॥
 निमित्तमात्रताऽन्येषामसुखस्य सुखस्य वा । बुधास्तेभ्यो न कुप्यन्ति संसारस्थितिवेदिनः ॥ २४८ ॥
 कल्याणमित्रतां यातः कैकसीतनयो मम । गृहावासमहापाशाद्येनाहं मोचितोऽस्मतिः ॥ २४९ ॥
 बांधवोभानुकर्णोऽपि संवृत्तः सांप्रतं मम । संग्रामकारणं येन कृतं परमसंविदे ॥ २५० ॥
 इति संचित्य जग्राह दीक्षां दैगंवरीमसौ । आराध्य च तपः सम्यक् क्रमाद्वाम परं गतः ॥ २५१ ॥
 प्रक्षाल्य दशवस्त्रोऽपि पराभवमलं कुले । सुखासिकामगादुर्व्यां बंधुभिः शेखरीकृतः ॥ २५२ ॥
 अथापवर्तितं तस्य मनोऽं धानदाधिपं । प्रत्युत्तरत्नशिखरं वातायनविलोचनं ॥ २५३ ॥
 मुक्ताजालप्रमुक्तेन समूहेनामलत्विषा । समुत्सृजदिवाजस्रमश्रु स्वामिवियोगतः ॥ २५४ ॥
 पद्मरागविनिर्माणमग्रदेशे दधच्छुचा । ताडनादिव संग्राप्तं हृदयं रक्ततां परं ॥ २५५ ॥
 इंद्रनीलप्रभाजालकृतं प्रावरणं कचिद् । शोकादिव परिप्राप्तं श्यामलत्वमुदारतः ॥ २५६ ॥
 चैत्यकाननवाह्यलीवाप्यंतर्भवनादिभिः । सहितं नगराकारं नानाशस्त्रकृततश्चत ॥ २५७ ॥
 भूत्यैरुपाहृतं तुंगं सुरप्रासादसन्निभं । विमानं पुष्पकं नाम विहायस्तलमंडनं ॥ २५८ ॥

अथासावन्यदापृच्छत् सुमालिनमुदद्भुतः । उच्चैर्गगनमारुहो विनयानतविग्रहः ॥ २७२ ॥
 सरसीराहितेऽमुष्मिन् पूज्यपर्वतमूर्धनि । वनानि पश्य पद्मानां जातान्येतन्महाद्भुतं ॥ २७३ ॥
 तिष्ठति निश्चलाश्रामी कथमत्र महींतले । पतिता विविधच्छायाः सुमहांतः पयोमुखः ॥ २७४ ॥
 नमः सिद्धेभ्य इत्युत्त्वा सुमाली तमथागदत् । नामूनि शतपत्राणि नचैते वत्स तोयदाः ॥ २७५ ॥
 सितकेतुकृतच्छायाः सहस्राकारतोराणाः । शृंगेषु पर्वतस्यामी विराजंते जिनालयाः ॥ २७६ ॥
 कारिता हरिणेन सज्जेनेन महात्मना । एतान् वत्स नमस्य त्वं भव पूतमनाः क्षणात् ॥ २७७ ॥
 ततस्तत्रस्थ एवासौ नमस्कृत्य जिनालयान् । उवाच विस्मयापन्नो धनदस्य विमर्दकः ॥ २७८ ॥
 आसीत्किं तस्य माहात्म्यं हरिणस्य कथ्यतां । प्रतीक्ष्यतम येनासौ भवद्भिरिति कीर्तितः ॥ २७९ ॥
 सुमाली न्यगदचैवं साधु पृष्टं दशानन । चरितं हरिणस्य शृणु पापविदारणं ॥ २८० ॥
 कांपिल्यनगरे राजा नाम्ना मृगपतिध्वजः । बभूव यशसा व्याप्तसमस्तशुवनो महान् ॥ २८१ ॥
 महिषी तस्य वम्राहा प्रमदा गुणशालिनी । अभूत्सौभाग्यतः प्राप्ता पत्नी सा ललामतां ॥ २८२ ॥
 हरिणः समुत्पन्नस्स ताभ्यां परमोदयः । चतुःपङ्क्तिभैर्युक्तो लक्षणैः क्षतदुष्कृतः ॥ २८३ ॥
 वप्रया चान्यदा जैनै मते भ्रमयितुं रथं । अष्टान्हकमहानंदे नगरे धर्मशीलया ॥ २८४ ॥

पञ्चपुराणम् ।

महालक्ष्मीरिति ख्याता सौभाग्यमदविह्वला । अमृतमवदत्तस्याः सपत्नी दुर्विचिष्टिता ॥ २८५ ॥
 पूर्वं ब्रह्मस्थो यातु मदीयः पुरवर्त्तनि । अभिम्यति ततः पश्चाद्भ्रष्टया कारितो रथः ॥ २८६ ॥
 इति श्रुत्वा ततो वप्रा कुलिशेनैव ताडिता । हृदये दुःखसंतप्ता प्रतिज्ञामकरोदिमां ॥ २८७ ॥
 अभिम्यति रथोऽयं मे ग्रथं नगरे यदि । पूर्ववत्पुनराहारं करिष्येऽतोऽन्यथा तु न ॥ २८८ ॥
 इत्युक्त्वा च बन्ध्यासौ प्रतिज्ञां लक्ष्मवेणिकां । व्यापाररहितावस्था शोकम्लानास्वपंकजा ॥ २८९ ॥
 ततश्चासान्विमुचंतीमश्रुविदूतनारतं । हारेपणः समालोक्य जननीमित्यवोचत ॥ २९० ॥
 मातः कस्मादिदं पूर्वं स्वमेऽपि न निषेवितं । त्वया रोदनमारब्धममंगलमलं वद ॥ २९१ ॥
 तथोक्तं स ततः श्रुत्वा हेतुमेवं व्यचिंतयत् । किं करोमि गुरोः पीडा प्राप्तेयं कथमीरिता ॥ २९२ ॥
 पितायं जननी चैषा द्वावप्येतौ महागुरु । क्तोमि कं प्रति द्वेषमहो मयोऽस्मि संकटे ॥ २९३ ॥
 असमर्थस्त्वतो दृष्टुं मातरं साधुलोचनां । निष्क्रम्य मयनाद्यातो वनं व्यालशमाकुलं ॥ २९४ ॥
 तत्र मूलफलादीनि भक्षयन्विजने वने । सरस्सु च पिवन्नभो विजहार भयोऽज्झितः ॥ २९५ ॥
 रूपमेतस्य तं दृष्ट्वा पशवोऽपि सुनिर्देयाः । क्षणेनोपशमं जग्मुर्भव्यः कस्य न सम्मतः ॥ २९६ ॥
 तत्रापि स्मर्यमाणं तत्कृतं मात्रा प्ररोदनं । चर्वाधतं प्रलापथ कृतो गद्गदकंठया ॥ २९७ ॥

पद्मपुराणम् ।

रम्येष्वपि प्रदेशेषु वने तत्रास्य नो धृतिः । चभूव कुर्वतो नित्यं भ्रमणं मृदुचेतसा ॥ २९८ ॥
 वनदेव इति भ्रांतिं कुर्वणोऽसाधनारतं । दूरिविस्तारितार्ताक्षीभिर्मृगीभिः कृतवीक्षणः ॥ २९९ ॥
 स इयायांगिरःशिर्यशतमन्युवनाश्रमं । विरोधं दूरमुज्झित्वा वनप्राणिभिराश्रितं ॥ ३०० ॥
 चंपायामथ रुद्धायां कालकल्पाख्यभूयता । रुद्रेण साधनं भूरि विचित्रा पुरुतेजसा ॥ ३०१ ॥
 यावत्तेन समं युद्धं चकार जनमेजयः । पूर्वं रचितया तावत्सूदूरगसुरंगया ॥ ३०२ ॥
 नाभ्रा नागमती तस्या माता तनुजया समं । पूर्वमेव गता देशं शतमन्युयतिश्रितं ॥ ३०३ ॥
 नागवत्याः सुता तस्मिन् दृष्ट्वा तं रूपशालिनं । मन्यस्य शरैर्विद्धा तनुविकलवताकरैः ॥ ३०४ ॥
 ततस्तामन्यथाभूतां दृष्ट्वा नागवती जगौ । सुते ! भव विनीता त्वं स्मर वाक्यं महामुनेः ॥ ३०५ ॥
 पूर्वं हि मुनिना प्रोक्तं यथा त्वं चक्रवर्तिनः । भविता वनितारत्नमिति संज्ञानचक्षुषा ॥ ३०६ ॥
 रक्तां च तस्य तां ज्ञात्वा भृशं भीतैरकीर्तितः । आश्रमात्तापसैर्मूढैर्हरिणो निराकृतः ॥ ३०७ ॥
 ततो दग्धोपमानेन कन्यामादाय चेतसा । वभ्रास सततं क्षिप्तो भ्रामर्येव स विद्यया ॥ ३०८ ॥
 नाशने शयनीयेन पुष्पपल्लवकल्पिते । फलानां भोजने नैव पाने वा सरसोऽभसः ॥ ३०९ ॥
 न ग्रामे नगरे नोपवने रम्यलताग्रहे । धृतिं लेभे समुत्कंठभराक्रांतः सशोकवान् ॥ ३१० ॥

दात्राग्निप्रसह्यास्वेन पद्मशङ्का निरीक्षिताः । वज्रसूचीसमास्तस्य बभूवुश्चन्द्ररश्मयः ॥ ३११ ॥
 विशालधूलिनाद्यास्य स्वच्छतोयाः समुद्रगाः । मनो बहति चाकृष्य कन्याजयनसाम्यतः ॥ ३१२ ॥
 मनोऽस्य केतकीसूचीकुन्तयष्टिरिवमिनत् । चक्रवच्च कदवानां पुष्पं सुरभि चिच्छिदे ॥ ३१३ ॥
 कुटजानां विभूतानि कुसुमानि नमस्वता । मर्माणि चिच्छिदुस्तस्य मन्मथस्येव सायकाः ॥ ३१४ ॥
 यदि चाचितयष्टुष्ये क्षीरत्नं यदि नाम तत् । ततः शोकमहं मातुरपनेष्याम्यसंशयं ॥ ३१५ ॥
 प्राप्तमेव ततो मन्ये पतित्यं भरतेऽखिलं । आकृतिर्निहि सा तस्याः स्तोकभोगविधायिनी ॥ ३१६ ॥
 नदीकूलैश्चरण्येषु ग्रामेषु नगरेषु च । पर्वतेषु च चेत्यानि कारयिष्याम्यहं ततः ॥ ३१७ ॥
 मातुः शोकैर्न संतप्तो मृतः स्यां यदि तामहं । न पश्येयं धृतो जीवो मम तत्संगमाद्याया ॥ ३१८ ॥
 चिन्तयन्निति चान्यच्च बहुदुःखितभानसः । विस्मृतो जननीशोकं स वध्राम गृही यथा ॥ ३१९ ॥
 पर्यटय बहून् देशान् प्राप्तः सिन्धुनदं पुरं । तदवस्थोऽपि कीर्षेण तेजसा चारुणान्वितः ॥ ३२० ॥
 बहिः क्रीडा विनिष्क्रान्तास्तत्र तं वीक्ष्य योषितः । स्तमिता इव निश्चेष्टाः स्पष्टाक्षाः शतशोऽभवन्
 पुंढरीकैश्चणं मेरुकटकोदारवक्षसं । दिव्यतंगजकुंभसामिभस्तंभसमोरुहं ॥ ३२२ ॥
 उन्मत्तत्त्वमुपेतानामनन्यगतचेतसां । पश्यन्तीनां न तं वृत्तिर्बभूव पुरयोषिता ॥ ३२३ ॥

अथांजनगिरिच्छायः प्रगलद्दाननिर्भरः । आजगाम गजस्तासां क्षीणानभिमुखो बलात् ॥३२४॥
 न शक्नोमि गजं धर्तुं कुरुताशु पलायनं । यदि शक्नुवतो नार्य इत्यारोहेण चोदितं ॥ ३२५ ॥
 नरवृन्दारकासक्तचेतनास्ता न तद्वचः । चक्रुः श्रवणयोनीपि समर्थाः प्रपलायितुं ॥ ३२६ ॥
 मुहुः प्रचंडमारोहे ततो रटति चेतितं । वनिताभिर्ध्रुवुश्च भयव्याकुलचेतसः ॥ ३२७ ॥
 ततस्ताः शरणं जग्मुस्तं नरं कृतकंपनाः । भयोनोपकृतं तासां तत्समागमचेतसां ॥ ३२८ ॥
 ततः स करुणायुक्तो हरिणो व्यचिंतयत् । संभ्रांतोचमरामांगसंगमात्पुलकांचितः ॥ ३२९ ॥
 इतः सिंधुर्गभीरोज्यमितः शालो गजोऽन्यतः । संकटे तु परिग्राप्ते करोमि प्राणिपालनं ॥३३०॥
 दृपः खनति वल्मीकं श्रृंगाभ्यां नतु धूधरं । पुरुषः कदलीं छित्ते सायकेन शिलां तु न ॥३३१॥
 मृदुं परामवत्येप लोकः प्रखलेचेष्टितः । उद्धृत्याप्यसुखं कर्तुं नाभिवांछति कर्कशे ॥ ३३२ ॥
 क्लीवास्ते तापसा येन क्षमा तेषां मया कृता । सारंगसमवृत्तीनां निर्वासिन कृतागसां ॥३३३॥
 वसतां गुरुगेहेषु क्षमात्यंतगरीयसी । कृता सा हि हितात्यंतं संजाता परमोदया ॥ ३३४ ॥
 उक्तमेवं ततस्तेन तारनिष्ठुरया गिरा । भो मो हस्तिपकान्येन नय देशेन वारणं ॥ ३३५ ॥
 ततो हस्तिपकेनोक्तमहो ते धृष्टता परा । यन्मनुष्यं गजं वेत्ति स्वं च वेत्ति मतंगजं ॥३३६॥

नूनं मृत्युसमीपोऽसि यन्मदं वहसे गजे । गृहेण वा गृहीतोऽसि ब्रजास्मादाशुगोचिरात् ॥ ३३७ ॥
विहस्य स ततः कोपाह्लिला कृतनर्तनः । सांतयित्वांगनाः कृत्वा पृष्टतो गजमभ्यगात् ॥ ३३८ ॥
विद्युद्विलम्बितेनासौ करुणन् ततो जमः । उत्पत्य दशने पादं कृत्वाऽरुक्षुन्मतंगजे ॥ ३३९ ॥
ततः क्रीडितुमारेभे गजेन सह लीलया । दृष्टनष्टसमस्तेषु गात्रेष्वस्य पुनर्भुवि ॥ ३४० ॥
पारंपर्यतः श्रुत्वा कृत्वा कलकलं महत् । विनिष्क्रांतं पुरं सर्वं दृष्टुमेतन्महाद्भुतं ॥ ३४१ ॥
वातायनगताश्चेक्षां चक्रिरे तं महांगनाः । चक्रुर्मनोरथान् कन्यास्तत्समागमसंगतान् ॥ ३४२ ॥
आस्फालनैर्महाशब्दैर्मुहुर्गोत्रविधूननैः । कृतोऽसौ निर्मदस्तेन क्षणमात्रेण कारणः ॥ ३४३ ॥
हर्म्यपृष्ठगतो दृष्ट्वा तदाश्रयं पुराधिपः । सिन्धुनामाऽखिलं तस्मै प्रजिघास्य परिच्छदं ॥ ३४४ ॥
तथा कुथाकृतच्छाये नानावर्णकभासुरे । आरुद्रः स गजे तस्मिन् विभूत्या परयान्वितः ॥ ३४५ ॥
मनांसि पौरनारीणामुच्चिन्वन् रूपपाणिना । प्रविवेश पुरं स्वेदविंदुमुक्तामलान्वितः ॥ ३४६ ॥
नराधिपस्य कन्यानां परिणीतं ततः श्रुतं । तेन सर्वत्र चासक्ता हरियेणमयी कथा ॥ ३४७ ॥
महांतमपि संयासः सन्मानं स नरेश्वरात् । स्त्रीरत्नेन विना मेने तां वर्षमिव शर्वरी ॥ ३४८ ॥
अचितयच्च नूनं सा मया विरहितायुना । मृगीवाकुलतां याप्ता परमां विषमे वने ॥ ३४९ ॥

पद्मपुराणम् ।

सकृदेया कथंचिच्चैव त्रियामा क्षयमेव्यति । गमिष्यामि ततो वालामेतां द्रागनुचितनं ॥ ३५० ॥
विचिंतयत्येवमेतस्मिन् शयनीयेतिशोभने । चिरेण निद्रया लब्धं पदमत्यंतकृच्छ्रतः ॥ ३५१ ॥
स्वप्नेऽपि च स तामेव ददशांभोजलोचनां । प्रायो हि मानसस्यास्य सेव गोचरतामगात् ॥ ३५२ ॥
अय वेगवती नाम्ना कलागुणविशारदा । खेचराधिपकन्यायाः सखी तमहस्तक्षणात् ॥ ३५३ ॥
ततो निद्राक्षयं दृष्ट्वा द्वियमाणं स्वमंत्रे । पापे हरसि मां कस्मादिति व्याहृत्य कोपतः ॥ ३५४ ॥
दृष्टनिश्चयेपताराक्षः संदष्टरदनच्छदः । मुष्टि वन्ध तां हंतुं वज्रमुद्गरसन्निभां ॥ ३५५ ॥
ततस्तं कुपितं दृष्ट्वा पुरुषं चारुलक्षणं । विद्यावलसमृद्धापि शंकिता सेत्यभाषत ॥ ३५६ ॥
आरूढस्तस्तराखार्या छिन्ने तस्या यथा नरः । मूलं तथा करोपि त्वं समायुष्मन् विहंसनं ॥ ३५७ ॥
यदर्थं नीयते तात त्वं मया तद्रतो भवान् । सत्यं ज्ञास्यसि नह्यस्य वपुस्तव दुःखिता ॥ ३५८ ॥
अचित्तयच्च भद्रं वनिता चारुमापिणी । आकृतिः कथयत्यस्याः परपीडानिवृत्तां ॥ ३५९ ॥
यथेदं स्पंदते चक्षुर्दक्षिणं मम सांग्रतं । तथा च कल्पयाम्येषा प्रियसंगमकारिणी ॥ ३६० ॥
पुनश्चानेन सा पृष्टा भद्रे ! वेदय कारणं । ललामसंकथासंगात् कर्णो तावत्प्रतर्पय ॥ ३६१ ॥
जगाद चेति राजास्ति पुर खयोदेये वरे । नाम्ना शकधनुस्तस्य भार्या धीरिति कीर्तिता ॥ ३६२ ॥

पद्मपुराणम् ।

गुणरूपमदग्रस्ता जयचंद्रा तयोः सुता । पुरुषद्वेषिणी जाता पितृवाक्यापकर्षिणी ॥ ३६३ ॥
 यो यस्तस्या मयाऽऽल्लिख्य पट्टके दर्शितः पुरा । सकले भरतक्षेत्रे नासौ तस्या रुचौ स्थितः ३६४
 ततो भवान् मया तस्या दर्शितः पट्टकस्थितः । गाढाकल्पकशिल्पेन शल्यता चेदमब्रवीत् ३६५
 कामभोगोपमानेन समं यदि न युज्यते । मृत्युं ततः प्रपत्स्येऽहं नत्वन्यमधमं नरं ॥ ३६६ ॥
 यदि तं नानयेच्छीघ्रं त्वन्मानसमल्लिम्बुचं । ज्वालाजटालमनलं प्रविशामि ततः सखि ॥ ३६७ ॥
 प्रतिज्ञा च पुरस्तस्या मयेयं दुष्करा कृता । शोकमत्युत्कटं दृष्ट्वा तदुणाकृष्टचित्तया ॥ ३६८ ॥
 प्रतिज्ञायैति पुण्येन प्राप्तेति महता मया । त्वत्प्रसादात्कारिण्यामि प्रतिज्ञां फलसंगतां ॥ ३६९ ॥
 सूर्योदयपुरं चैषा प्राप्ता स च निवेदितः । आनीतः शक्रचापाय कन्यायै च मनोहरः ॥ ३७० ॥
 ततः पाणिग्रहश्चक्रे तयोर्द्वसुतरूपयोः । विस्मयापन्नचेतोभिः स्वजनैरभिर्नादितः ॥ ३७१ ॥
 संपादितप्रतिज्ञा चं प्राप्ता वेगवतो परं । सन्मानं राजकन्याभ्यां प्रमदं च तथा यशः ॥ ३७२ ॥
 त्यक्त्वा नौ धरणीवासो गृहीतः पुरुषोऽनया । इति संचित्य कुपितौ तस्या मैथुनिकोचितौ ॥ ३७३ ॥
 अवांछतां रणं कर्तुं महासाधनसंयुतौ । दूषितावपमानेन गंगाधरमहीधरौ ॥ ३७४ ॥
 ततः शक्रचतुः साकं सुचापाल्येन मृदुना । हरिणेण जगद्गैवं करुणासक्तचेतनः ॥ ३७५ ॥

तिष्ठ त्वमिह जामातः सख्यं कर्तुं ब्रजाम्यहं । त्वन्निमित्तं रिपुकुद्रौ दुर्वृत्तौ दुःखचारणौ ॥ ३७६ ॥
 स्मिता ततो जगादासौ परकार्येसु यो रतः । कार्ये तस्य कथं स्वामिन्नौदासीन्यं भविष्यति ३७७
 कुरु पूज्यप्रसादं मे यच्छ युद्धाय शासनं । मृत्यं मत्सदृशं प्राप्य स्वयं किमिति युध्यसे ॥ ३७८ ॥
 ततोऽमंगलभीतेन वांछताप्यनिवारितः । श्वसुरेण कृतासंगमधैः पवनगामिभिः ॥ ३७९ ॥
 अखनीनाविधैः पूर्णं सूरिसाराधिनेतृकं । वेष्टितं योधचक्रेण हरिषेणो रथं ययौ ॥ ३८० ॥
 तस्य चानुपदं जगमुर्ध्वनिगैश्च खेचराः । कृत्वा कलकलं तुंगं शत्रुमानसदुस्सहं ॥ ३८१ ॥
 ततो महति संजाते संयुगे शूरधारिते । भग्नं शक्रधनुःसैन्यं दृष्टा चाप्रेय उत्थितः ॥ ३८२ ॥
 ततो यया दिशां तस्य प्रावर्तत रथोत्तमः । तस्य नाश्वो न मातंगो न मनुष्यो रथो न च ॥ ३८३ ॥
 शरैस्तेन समं युक्तररातिवलमाहतं । जगाम काप्यनालोक्य पुष्टं स्वलतिज्वतिकं ॥ ३८४ ॥
 पृथुवेषथवः केचिदिदमृचुर्भयादिताः । कृतं गंगाधरेणदं भूधरेण च दुर्मते ॥ ३८५ ॥
 अयं कोऽपि रणे भाति सूर्यवत्पुरुषोत्तमः । करानिव शरान्सुचन् सर्वोशासु समं बहून् ॥ ३८६ ॥
 ध्वंस्यमानं ततः सैन्यं दृष्ट्वा तेन महात्मना । गतौ क्वापि भयग्रस्तौ गंगाधरमहीधरौ ॥ ३८७ ॥
 ततो जातेषु रत्नेषु तत्क्षणं सुकृतोदयाद् । दशमो हरिषेणोऽभूच्चक्रवर्ती महोदयः ॥ ३८८ ॥

पद्मपुराणम् ।

तथापि परया युक्तश्चक्रलंछनया त्रिया । रहितं मदनावल्याः स्वं स मेने तृणोपमं ॥ ३८९ ॥
 ततः मंत्राह्वयन् प्राप्नो वलं द्वादशयोजनं । स तापमवनोद्देशं नमयन् सर्वविद्विषः ॥ ३९० ॥
 ततः स तापमर्भतिर्विज्ञाय फलपाणिभिः । दत्तार्थः पूजितो चाकथराश्रीदर्शनपुरस्तरैः ॥ ३९१ ॥
 श्रुतमन्योश्च पुत्रेण जनेमेजयलुद्रिता । तुष्टया नागवत्या च स कन्यास्मै समर्पिता ॥ ३९२ ॥
 विधिना च ततो वृत्तं तयोर्वैवाहमंगलं । प्राप्य चैतां पुनर्जन्म प्राप्तं मेने नृपोत्तमः ॥ ३९३ ॥
 ततः कांपिल्यमागत्य युक्तश्चक्रधरश्रिया । द्वात्रिंशता नरद्राणं सहस्राणां समन्वितः ॥ ३९४ ॥
 शिरसा ध्रुवदुन्यस्तमणिप्रकरभासिता । ननाम चरणां मानुर्विनीतो रचिताञ्जलिः ॥ ३९५ ॥
 ततस्तं तद्विधं दृष्ट्वा पुत्रं यत्रा दद्यान्न । संभूता न स्वगात्रेषु तोयाश्रुन्याप्तलोचना ॥ ३९६ ॥
 ततो भ्रामयता तेन सूर्यवर्णान् महारथान् । कांपिल्यनगरे मातुः कृतं सफलमीप्सितं ॥ ३९७ ॥
 श्रमणथावकाणां च जातः परमसंमदः । बह्वथ परिग्राप्ता शासनं जिनदेशितं ॥ ३९८ ॥
 तेनामी कारिता भाति नानावर्णजिनालयाः । भूपर्वतनदीसंगपुरग्रामादिपृथक्ताः ॥ ३९९ ॥
 कृत्वा निरमसी राज्यं प्रवृज्य सुमहामनाः । तपः कृत्वा परं प्राप्तिल्लोकेशिखरं विशुः ॥ ४०० ॥
 हरिणस्य चरितं श्रुत्वा विस्मयमागतः । कृत्वा जिननमस्कारं दद्यात्पुनः प्रस्थितः पुनः ॥ ४०१ ॥

पद्मपुराणम् ।

अथ विज्ञाय जयिनं दशवक्त्रं दिवाकरः । नेत्रयोगोचरीभावं भयादिव समत्यजत् ॥ ४०२ ॥
 संध्यारोगेण चञ्छन्नं समस्तं भुवनांतरं । संजातेनानुरागेण कैकसेयादिवोरुणा ॥ ४०३ ॥
 ध्वस्तसंध्येन च व्याप्तं ध्वातेन क्रमतो नमः । दशास्थस्यैव कालेन कर्तुमेतेन सेवनं ॥ ४०४ ॥
 समेदभूधरस्याते ततः संस्थलिभूभृतः । चकार शिविरं कक्षावत्तीर्य नभस्तलात् ॥ ४०५ ॥
 घनौघादिव निर्याताः प्रावृषण्यादथ ध्वनिः । येन तत्सकलं सैन्यं कृतं साध्वत्सूरितं ॥ ४०६ ॥
 भंगमालानष्टक्षणां चकुस्तवेरमोत्तमाः । ह्रीपितं सप्तयथोच्चैरुत्कर्णाः स्फुरत्त्वचः ॥ ४०७ ॥
 किं किमेतदिति क्षिप्रं जगाद च दशाननः । अपराधमिषेणायं मर्तुं कोऽद्य समुद्यतः ॥ ४०८ ॥
 नूनं वैश्रवणः प्राप्तः सोमो वा रिपुचोदितः । विश्रब्धं वा स्थितं मत्वा ममान्यः शत्रुगोचरः ४०९
 तदादिष्टः प्रहस्तोऽथ तं देशं समुपागतः । अपश्यत्पर्वताकारं लीलायुक्तमनेकपं ॥ ४१० ॥
 निवेदितं ततस्तेन दशास्थाय सचिसयं । महाराशिभिर्वाब्दानां देव ! पश्य मतेगजं ॥ ४११ ॥
 ईक्षितः पूर्वमप्येष दत्तिवृंदारको मया । इंद्रेणाप्युज्जितो धर्तुमसमर्थेन वारणः ॥ ४१२ ॥
 मन्ये पुंसंदरस्यापि दुर्यहोऽयं सुदुस्सहः । गजः किमुत तुंगाजाः शेषाणां प्राणधारिणां ॥ ४१३ ॥
 ततः प्रहस्य विश्रब्धं जगाद धनदारदेनः । आत्मनो युज्यते कर्तुं न प्रहस्त ! प्रशंसनं ॥ ४१४ ॥

एतावन्नु ब्रवीम्येवौ भुजौ केयूरपीडितौ । छिनत्ति न क्षणादेनं यदि गुह्याभ्यनेकपं ॥ ४१५ ॥
 ततः कामगमारुह्य विमानं पुष्पकाभिधं । गत्वा पश्यति तं नागं सल्लक्षणसमन्वितं ॥ ४१६ ॥
 स्निग्धैर्द्रनीलसंकाशं राजीवप्रभतालुकं । दीर्घपृष्ठौ सुधाफेनवलक्षौ विभ्रतं रदौ ॥ ४१७ ॥
 हस्तानां सप्तकं तुंगं दशकं परिणाहतः । आयामतश्च नवकं मधुपिगललोचनं ॥ ४१८ ॥
 निमग्नवंशमशंगतुंगमायातवालिधि । द्राघिष्टकसमत्यंतस्निग्धपिगनखांकुरं ॥ ४१९ ॥
 बृत्तं पीनमहाकुंभं सुप्रतिष्ठाग्रिमूर्जितं । अंतर्मधुरधीरोरुगर्जितं विनयस्थितं ॥ ४२० ॥
 गलद्रुंदस्थलामोदसमाकृष्टालिवेणिकं । कुर्वतं दुंदुभिध्वानं कर्णतालांतताडनैः ॥ ४२१ ॥
 भगवकाशमाकाशं कुर्वाणमिव पार्थवा । लीलां विदधतं चित्तचक्षुधोरणकारिणीं ॥ ४२२ ॥
 दृष्ट्वा च तं परां प्रीतिं प्राप रत्नश्रवःसुतः । कृतार्थमिव चात्मानं मेने हृष्टतनूरुहः ॥ ४२३ ॥
 ततो विमानमुब्धित्वा बद्धा परिकरं ददं । शंखं तस्य पुरो दध्मौ शब्दपूरितविष्टपं ॥ ४२४ ॥
 ततः शंखस्वनोद्भूतचित्तक्षोभः स गर्जितः । करी दशमुखोद्देशं चलितो बलगर्वितः ॥ ४२५ ॥
 वेगादभ्यागतस्थास्य पिंडीकृत्य सितांशुकं । उत्तरीयं च चिक्षेप क्षिप्रं विभ्रमदक्षिणः ॥ ४२६ ॥
 दंती जिघ्रति तं यावत्तावदुत्पत्त्य गंडयोः । अस्पृशद्यक्षमर्दस्तं भृंगौघध्वनिचंडयोः ॥ ४२७ ॥

करेण वेष्टितुं यावच्चक्रे बांछां मंतंगजः । तावदंघ्रंतरेणासौ निस्तृतो लाघवान्वितः ॥ ४२८ ॥
 अंगेषु च चतुर्ध्वस्य स्पृशन् दंततले मुहुः । भ्रांतिविद्युच्चलश्चक्रे प्रेखणं रदनाग्रयोः ॥ ४२९ ॥
 अथास्य पृष्ठमारुह्य सविलासं दशाननः । विनीतश्च स्थितो दंती सच्छिष्य इव तत्क्षणात् ॥ ४३० ॥
 ततः सकुसुमा मुक्ताः साधुवादा मुहुः सुरैः । सशब्दा च महामोदं प्राप्ता खेचरवाहिनी ॥ ४३१ ॥
 त्रिलोकमंडनाभिल्यां प्रापायं दशवक्त्रतः । त्रैलोक्यं मंडितं तेन यतो मेने स मोदवान् ॥ ४३२ ॥
 महोत्सवः कृतस्तस्य लाभे परमदंतिनः । नृत्यद्भिः पर्वते रम्ये खेचरैः पुष्पसंकुले ॥ ४३३ ॥
 तथैषां जाग्रतामेव मर्यादामात्रकारणं । कृतः प्रभाततूर्येण नादो गहरपेशलः ॥ ४३४ ॥
 दिवसेन ततो विम्यं रवेः कलशमंगलं । उपनीतं दशास्याय सेवाकौशलवेदिना ॥ ४३५ ॥
 ततः सुखासनासीने विहितस्वांगकर्मणि । स्थिते दशमुखे दंतिकथया खेचरावृते ॥ ४३६ ॥
 सहसा वियतः प्राप्तः पुष्पः पुल्वेपथुः । स्वेदचिंदुसमाकीर्णः संभ्रांतः खेदमुद्रहन् ॥ ४३७ ॥
 संप्रहारव्रणः सार्धुर्दर्शयज्जरीरां तनुं । व्यज्ञापयच्च कुच्छ्रेण ललाटे धारयन् करौ ॥ ४३८ ॥
 दशमेहि दिनादस्माच्चित्ते कृत्वा भवद्वलं । अलंकारपुरावासाभिष्क्रम्योत्साहतोऽधिकान् ॥ ४३९ ॥
 निजगोत्रक्रमायातं नगरं किंकुसंज्ञकं । गृहीतुं भ्रातरौ यातौ ध्वर्यक्षरजसावुभौ ॥ ४४० ॥

महाभिमानमप्यशौ महाबलसमन्वितौ । विश्रब्धौ भवतो गर्वान्मन्यमानौ तृणं जगत् ॥ ४४१ ॥
 एताभ्यां चोदितः शुब्धो नितान्तं विपुलो जनः । अवस्कन्देन संपत्य प्रचक्रे किंकुलुटनं ॥ ४४२ ॥
 कृतांतस्य तनो योद्धुमुच्छ्रिता भटसत्तमाः । स्वमवधत्पुरो दृष्ट्वा हेतिव्यापृतपाणयः ॥ ४४३ ॥
 ततस्तैर्यो महान् जातो मध्येगुर्वरि संयुगः । अन्योन्यग्राससंपातकृतभूरिजनधयः ॥ ४४४ ॥
 भुत्वा कलकलध्वानं स्वयं योद्धुमयादरात् । यमः क्रोधेन निष्क्रान्तः संक्षुब्धार्णवदारुणः ॥ ४४५ ॥
 आयातमात्रकणैव तेन दुस्सहतेजसा । अस्मदीयं बलं ममं विविधायुधविधतं ॥ ४४६ ॥
 अथामौ कथयन्नेवं दूतौ मूर्छामुपागतः । वीजितश्च पटातिन प्रबोधं पुनरागतः ॥ ४४७ ॥
 किमेतदीति पृष्टश्च हृदयस्थकरोऽवदत् । जानामि देव तवैव वनेहमिति मूर्छितः ॥ ४४८ ॥
 ततस्तत्र इति प्राक्ते ततो विस्मयवाहिना । रत्नश्रवःसुतेनासौ विश्रम्य पुनरब्रवीत् ॥ ४४९ ॥
 ततो नाथ बलं दृष्ट्वा नितान्तार्तस्वाकुलं । निजमृक्षरजा भग्नं वत्सलो योद्धुमुच्छ्रितः ॥ ४५० ॥
 चिरं च कृतसंग्रामो यमेनातिबलीयसा । चेतसा भेदमप्राप्तो गृहीतः शत्रुबन्धितः ॥ ४५१ ॥
 उच्छ्रितो शुष्यमानेऽस्मिन्नथ सूर्यरजा अपि । चिरं कृतरणो गाढग्रहरो मूर्छितो भूय ॥ ४५२ ॥
 उद्यम्य क्षिप्रमारमीयः सामर्तमेखलावनं । नीत्वाश्वासनमानीतः ग्रीतिचंदनवारिणा ॥ ४५३ ॥

यमेन स्वयमात्मानं सत्यमेवावगच्छता । कारितं यातनास्थानं वैतरण्यादिपूर्वकं ॥ ४५४ ॥
 ततो ये निजितास्तेन संयतीन्निद्रेण वा जिताः । प्रेषिता दुःखमरणं प्राप्यते तत्र ते नराः ॥ ४५५ ॥
 धृत्वा तं तमहं दृष्ट्वा कथमप्याकुलाकुलः । संभूतो दयितो भृत्यः क्रमादक्षरजःकुले ॥ ४५६ ॥
 नाम्ना शालावलीपुत्रः सुश्रेणीरणदक्षयोः । कृत्वा पलायनं प्राप्तो भवत्स्वातुरतिकं ॥ ४५७ ॥
 इति स्वपक्षदैस्थित्यमवगम्य मयोदितं । देवः प्रमाणमत्रार्थे कृत्योऽहं त्वन्निवेदनात् ॥ ४५८ ॥
 व्रणभगं ततस्तस्य कर्तुमादिश्य सादरं । उच्चाल महाक्रोधः स्मितं कृत्वा दशाननः ॥ ४५९ ॥
 जगाद चोद्यतान् क्लेशमहार्णवमुपागतान् । वैतरण्यादिनिक्षिप्तान् वारयाम्यमुधारिणः ॥ ४६० ॥
 अग्रस्कंधेन चोदाराः प्रहस्तप्रमुखा नृपाः । प्रवृत्ताः शस्त्रतेजोभिः कुर्वाणा ज्वलितं नमः ॥ ४६१ ॥
 विचित्रवाहनारूढाश्च ध्वजसमाकुलाः । तूयनादसमुद्भूतमहोत्साहा महोजसः ॥ ४६२ ॥
 तथा गगनयात्राणां क्षितिं प्राप्ताः पुरातिकां । शोभया गृहपंक्तीनां परमं विस्मयं गताः ॥ ४६३ ॥
 दिशि किङ्कपुरस्याथ दक्षिणास्यां दशाननः । ददर्श नरकावासगताक्षिप्ता नृसंहतीः ॥ ४६४ ॥
 कृत्वा नरकपालानां ध्वसनं दुःखसागरात् । उत्तारितास्ततः सर्वे बंधुनेवामुना जनाः ॥ ४६५ ॥
 श्रुत्वा परचलं प्राप्तं साटोपो नाम वीर्यवान् । निर्ययौ सर्वसैन्येन प्रक्षुब्ध इव सागरः ॥ ४६६ ॥

द्विपैरितिनिर्यैर्भीमैर्दानधारसंयकारिभिः । तुरंगैश्च चलधारुचामग्रासभूषणैः ॥ ४६७ ॥
 रथैरादित्यसंकाशैर्वज्रपंक्तिविभूषितैः । पिनद्वक्त्रवैः शस्त्रैर्मर्दवैरशधिष्ठितैः ॥ ४६८ ॥
 ततस्तं स्पन्दनारुद्रो हंसनैः सुभटं क्षणाद् । मंगं विभीषणो निन्ये वार्णेणविशारदः ॥ ४६९ ॥
 यमस्य किंकरा दीना कुर्वाणा खमायतं । वार्णैः समाहताश्चक्रुः क्षिप्रं क्वापि पलायनं ॥ ४७० ॥
 मोचितान् नारकान् ध्रुत्वा साटोपं चावसादितं । यमो यम इव क्रूरो महाशस्त्राटवी गतः ४७१
 रथोत्साहः समारुह्य चार्पं कोपं च धारयन् । उच्छिन्नेन प्रतापेन ध्वजेन च महाबलः ॥ ४७२ ॥
 आकुलासितसर्पाभृभृकुटीकुटिलालकः । चक्षुर्पात्यंतर्क्तेन दहन्निव जगद्वनं ॥ ४७३ ॥
 प्रतिविम्बैरिवात्मयैः सामंतैः कृतवेष्टनः । योद्धुं वेगान्निचक्राम छादयन् तेजसानमः ॥ ४७४ ॥
 ततस्तं निर्गतं दृष्ट्वा विनिवार्यविभीषणं । दशाननो रणं कर्तुमुत्थितः कोपमुद्रहन् ॥ ४७५ ॥
 साटोपव्यसेनेनातिदीपितोऽथ यमः समं । दशस्येन रणं कर्तुमारमे भीषणाननः ॥ ४७६ ॥
 दृष्टुं तं ततो भीता जाता राक्षसवाहिनी । दशाननसमीपं सा डुढौके मंदचेष्टिता ॥ ४७७ ॥
 रथारुद्रस्ततस्तस्य दशस्योऽभिमुखं ययौ । विधुं च दशसंघातं मुंचतः शरसंहतीः ॥ ४७८ ॥
 ततस्तयोः शरैश्छन्नं भीमनिधलकारिभिः । नभो घनैरिवाशेषं धनवद्भक्तदंभकैः ॥ ४७९ ॥

कैकसीनन्देनाथ शेरण कृतताडनः । भूमौ ग्रह इवापुण्यः पपात यमसारथिः ॥ ४८० ॥
 ताडितस्वीक्ष्णवाणेन कृतांतोऽप्यरथीकृतः । उत्पपात रेवमार्गमंतहिततनुः क्षणात् ॥ ४८१ ॥
 ततः सांतःपुरः पुत्रसहितोऽमात्यसंयुतः । कंपमानतनुर्भीत्या यातोऽसौ रथनूपुरं ॥ ४८२ ॥
 नमस्कृत्य च संभ्रांत इदमेवमभापत । शृणु विज्ञापनं देव कृतं मे यमलीलया ॥ ४८३ ॥
 प्रसीद ब्रज वा कोपं हर वा जीवनं विभो । कुरु वा वांछितं यत्ते यमतां न करोम्यहं ॥ ४८४ ॥
 युद्धे वैश्रवणो येन निर्जितः पुरुतेजसा । अहमप्यमुना नीतो भंगं कृतरणधिरं ॥ ४८५ ॥
 सुष्टं वीरसेनेव वपुस्तस्य महात्मनः । दुरीक्षो व्योममध्यस्थसंचितेव निदाघजः ॥ ४८६ ॥
 इति श्रुत्वा सुराधीनः संग्रामाय कृतोद्यतिः । निरुद्धो मंत्रिवर्गेण नययाथात्म्यवेदिना ॥ ४८७ ॥
 जगाद च स्मितं श्रुत्वा मातुलं क्व स यास्यति । भयं मुंच सुविश्रब्धो भवास्मिन्नासने सुखं ॥ ४८८ ॥
 जामातुरथ वाक्येन परित्यज्य रिपोर्भयं । पुरं सुरयरोद्रीतमभ्युवास यमः सुखी ॥ ४८९ ॥
 विधापांतकसन्मानं सुरेशोऽतः पुरं ययौ । कामभोगसमुद्रेऽसौ तत्र मग्नो महामदः ॥ ४९० ॥

पद्मपुराणम् ।

कृतोपलभं स्वप्नेऽपि ज्ञायते वस्तुलेशतः । निरन्वयं तु तस्येदं विस्मृतं पूर्वचोदितं ॥ ४९३ ॥
 प्राप्य वा सुरसंगीतपुरस्य पतितां यमः । विसस्मार परिप्राप्तां परिभूतिं दद्यान्नाव ॥ ४९४ ॥
 मेने च मम सर्वश्रीदुहिता रूपशालिनी । सा च गीर्वाणनाथस्य प्राणेभ्योऽपि गरीयसी ॥ ४९५ ॥
 अत्यन्तमन्तरंगोयं संचधो महता सह । अतो जन्म कृतार्थं मे प्राप्य शक्रप्रतीक्ष्यतां ॥ ४९६ ॥
 ततो महोदयोत्साहः श्रीमानुद्धासितांतकः । नगरं ध्वरजसे ददौ किष्किधसंज्ञकं ॥ ४९७ ॥
 तथाक्षरजसे किष्कुपुरं परमसंपदं । प्राप्य गोत्रक्रमायाते नगरे तौ सुखं स्थितौ ॥ ४९८ ॥
 ते शक्रनगरासिख्ये पुरे कांचनसन्ननि । उचितस्वामिसंयुक्ते जग्मतुः परमां श्रियं ॥ ४९९ ॥
 सौमालिरपि विभ्राणः श्रियं कीर्तिं च भूयसी । प्रत्यवस्थित सामर्तेः प्रणमद्भिः समुत्तमः ॥ ५०० ॥
 पूर्वमाणः सदासेव्यैर्विभवैः प्रतिचासरं । वंधः कुमुदखंडानां सितपद्मे करिषि ॥ ५०१ ॥
 रत्नदामाकुलं तुंगं शृंगपंक्तिविराजितं । आरुह्य गुणकं चालत्रिमानं कामगत्वरं ॥ ५०२ ॥
 युक्तः परमधैर्येण शासपुण्यफलोदयः । त्रिकूटशिखरं भूत्या परया ग्रस्थितः कृती ॥ ५०३ ॥
 ततो रक्षोगणास्तस्य प्रमोदं परमं श्रिताः चित्रालंकारसंपन्ना वरीयोधस्त्रधारिणः ॥ ५०४ ॥
 जय नंद चिरं जीव वर्धस्वोदेहि संततं । इति मंगलवाचयानि प्रयुजाना महारवाः ॥ ५०५ ॥

सिंहशार्दूलमातंगवाजिहंसादि संश्रिताः । नानाविभ्रमसंयुक्ताः प्रमोदविकचेक्षणाः ॥ ५०६ ॥
 विभ्राणस्त्रिदशाकारं तेजोव्याप्तविहायसः । आलोकितसमस्ताशाः काननाद्रिसमुद्रगाः ॥ ५०७ ॥
 अदृष्टपारंगभीरं महाग्राहसमाकुलं । तमालवनसंकाशं गिरितुंगोर्मिसंहतिं ॥ ५०८ ॥
 रसातलमिवानेकनागनायकभीषणं । नानारत्नकरव्यातरंजितोद्देशरजितं ॥ ५०९ ॥
 पश्यंतो विस्मयापूर्णाः समुद्रं विविधाद्भुतं । अनुजगमुरहो हतिमुहुर्मुखरिताननाः ॥ ५१० ॥
 अथ भास्वनमहाशालां गंभीरपरिखातृतां । कुंदशुभ्रैर्महानीलनीलैर्जालककुक्षिषु ॥ ५११ ॥
 पद्मरागारुणैरुद्धैः क्वचिचतुष्पमणिग्रभैः । गरुत्ममणिसंकाशैरन्यत्र निचितां गृहैः ॥ ५१२ ॥
 शोभमानां निसर्गेण पुनश्च कृतभूषणां । रक्षोनाथागमे भक्तैः पौरैरद्भुतसम्मदैः ॥ ५१३ ॥
 अत्यंतमाधिकां कुर्वन् शोभां गिरिनिभैर्गजैः । महाप्रासादसंकाशैः स्यंदनैः रत्नरंजितैः ॥ ५१४ ॥
 अध्ववृद्धैः क्वणद्धमचक्रैश्चलचामरैः । विमानैः शिखरारुद्धराकाशैर्वहुग्रभैः ॥ ५१५ ॥
 छत्रैः शशांकसंकाशैर्ध्वजैरुद्धतकोटिभिः । वंदितुं दारकावौघेण कृतमंगलनिस्वनः ॥ ५१६ ॥
 वीणाचेतुविमिश्रेण शंखनादानुगाभिना । तूर्यनादेन निशेषं दिङ्मनोविदितात्मना ॥ ५१७ ॥
 प्रविवेश निजामीशो लंकां शंकाविवर्जितः । त्रिदशेश इवोदारो दशस्यः शशिता हितः ॥ ५१८ ॥

पेयपुराणम् ।

ततो गोव्रकमाशतनाथदर्शनलालसा । गृहीतार्घ्यं फलैः पुण्यैः पत्रैरत्नैश्च कल्पितं ॥ ५१९ ॥
 गृहीतभूषणात्यंतचारुवस्त्रादिसंपदः । नृत्यद्भिर्गणिकासंधैरन्विता नेत्रहारिभिः ॥ ५२० ॥
 सर्वे पीराः समागत्य प्रयुक्ताशीर्गिरो मुहुः । आनतैः सनमस्कारा यथावृद्धपुरस्सराः ॥ ५२१ ॥
 विसर्जिताश्च ते तेन संग्रासप्रतिमानवाः । यथास्वं निलयं जग्मुस्तद्गुणोक्तिगताननाः ॥ ५२२ ॥
 अथ तद्भवनं तस्य कौतुकव्याप्तबुद्धिभिः । नारीभिः कृतभूषाभिः पूरितं तद्दिदृक्षुभिः ॥ ५२३ ॥
 गवाक्षाभिमुखैः काश्चित्त्वरं विश्रस्तवाससः । अन्योन्यवाधविच्छिन्नमुक्ताहारविभूषणाः ॥ ५२४ ॥
 पीनस्वनकृतान्योन्यपीडनाच्चलकुंडलाः । रणत्कारितुलाकोटिवाचालचरणद्वयाः ॥ ५२५ ॥
 किं न पश्यसि ह्य मातः पार्श्वतो भव दुर्भगे । देहि मार्गं ब्रजामुष्मादपि नारि न शोभसे ५२६
 निगदंत्येवमादीनि विक्रचांबुरुहाननाः । मुक्त्वा व्यापारजातानि तमंधंत पुरांगनाः ॥ ५२७ ॥
 पुरे चूडामणी मेहे स्वस्मिन् सत्कृतभूषणे । सुखं सांतःपुरस्त्वथौ कृतांतस्य विमर्दकः ॥ ५२८ ॥
 श्लेषाश्चापि यथास्थानं स्थिता विधाधराधिपाः । प्रानुवंतो महानंदं सततं त्रिदशा इव ॥ ५२९ ॥

विधिरत्नसमागमसंपदः । प्रबलशुभमूलविमर्दनं ॥

सकलविष्टपगामि यथाः सितं । भवति निर्मितनिर्मलकर्मणां ॥ ५३० ॥

रिपव उग्रतरा विपयाद्वयाः । अपनयति सुवस्तुनये स्मृतिं ॥

वहिरवास्थितशुगणः पुनः । सततमानयते यततं नरं ॥ ५३१ ॥

इति विचिंत्य न युक्तमुपासितुं । विपयशुगणं पुरुचेतसः ॥

अवदमेति जनस्तमसा ततं । नतु रवेः किरणैरवभासितं ॥ ५३२ ॥

इत्यार्षे रविषेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते दशग्रीवाभिधानं नामाष्टमं पर्वम् ।

नवमं पर्वम् ।

अथ सूर्यरजा पुत्रं वालिसंज्ञमजीजनत् । चंद्रमालिन्यभिख्यायां गुणसंपूर्णयोपिति ॥ १ ॥

परोपकारिणं नित्यं दयाशीलयुतं बुधं । दक्षं धीरं श्रिया युक्तं सम्यग्दष्टिं महाबलं ॥ २ ॥

कलाकलापसंयुक्तं शूरं ज्ञानसमन्वितं । राजनीतिविदं वीरं कृपाद्रीकृतचेतसं ॥ ३ ॥

विद्यासमूहसंपन्नं कांतिमंतं सुतेजसं । विरलस्तादृशो लोके पुरुषाणां च समुद्भवः ॥ ४ ॥

चंदनानामिवोदारः प्रभावः प्रथितात्मनां । समस्तजिनर्बिचानां नमस्कारार्थमुद्यतः ॥ ५ ॥

पञ्चपुराणम् ।

त्रिकालवीर्णसंदेहो भक्त्या युक्तोऽत्युदारया । चतुःसमुद्रपर्यंतं जंबूद्वीपं क्षणेन यः ॥

त्रिः परीत्य किष्किधं नगरं पुनरागमत् ॥ ६ ॥

ईदृक् पराक्रमाधारः शत्रुपक्षस्य मर्दकः । पौरनेत्रकुमुद्वत्याः शशांकः शंकरोऽभिमतः ॥ ७ ॥

किष्किधनगरे रम्ये चित्रग्रासादतोरणे । विद्वज्जनसमाकीर्णे द्विपवाजिवराकुले ॥ ८ ॥

नानासंव्यवहाराभिरापणालीभिराकुले । रमे कल्पे यथैशाने रत्नमालः सुरोत्तमः ॥ ९ ॥

अनुक्रमाच्च तस्याभूत् सुग्रीवामिष्ययानुजः । वीरो धीरो मनोज्ञेन युक्तो रूपेण सन्नयः ॥ १० ॥

विज्ञेयौ बालिसुग्रीवौ किष्किधकुलभूषणौ । तयोस्तु भूषणीभूता विनयप्रमुखा गुणाः ॥ ११ ॥

सुग्रीवानंतरा कन्या रूपेण प्रतिमा भुवि । श्रीप्रभेति समुद्रभूता क्रमशः श्रीरिव स्वयं ॥ १२ ॥

किष्कुप्रमोदनगरे हरिकांताख्ययोषिता । क्रमाद्रक्षराः पुत्रौ नलनीलावजीजनत् ॥ १३ ॥

त्रितीर्णस्वजनानंदौ रिपुशंकावितारिणौ । उदात्तगुणसंभारौ भूतौ तौ किष्कुमंडनौ ॥ १४ ॥

र्यावन्नश्रियमालोक्य सुतस्य स्थितिपालिनी । विपमिश्रान्नसदृशान्यिदत्वा विषयान् बुधः ॥ १५ ॥

वितीर्थ्य बालये राज्यं धर्मपालनकारणं । सुग्रीवाय च सचेष्टो सुवराजपदं कृता ॥ १६ ॥

अवगम्य परं स्वं च जनं साम्येन सज्जनः । चतुर्गति जगज्ज्ञात्वा महादुःखनिपीडितं ॥ १७ ॥

मुनेः पिहितमोहस्य शिष्यः सूर्यराजा अयूत् । यथोक्तचरणाधारः शरीरेऽपि गतस्पृहः ॥ १८ ॥
नभोवदमलस्वातः संगमुक्तः समीरवत् । विजहार स निष्क्रोधो धरण्यां मुक्तिलालसः ॥ १९ ॥
अथ बालेर्धुवानाम्ना साध्वी पाणिगृहीत्यभूत् । अंगनानां शतस्याप प्राधान्यं या गुणोदयात् २०
तथा सह महेश्वरं सोऽन्वभूच्चारुविभ्रमः । श्रीवानरांकमुकुटः पूजिताज्ञः खगाधिपः ॥ २१ ॥
अत्रांतरे छलान्वेपी मेघप्रभशरीरजः । हर्तुमिच्छति तां कन्यां लेशस्य सहोदरां ॥ २२ ॥
यदैव तेन सा दृष्टा सर्वगात्रमनोहरा । तदाग्रभृत्ययं देहमधचानंगपीडितं ॥ २३ ॥
आवल्यां प्रवराज्जातां कन्यां नाम्ना तनूदरीं । गतस्ते नयितुं यावद्यमस्य परिमर्दकः ॥ २४ ॥
ज्ञात्वाथ निप्रभिस्तावल्लंकां वीतदयाननां । सुखं चंद्रनखां जहे विद्यामायाप्रवीणधीः ॥ २५ ॥
शूरी किं कुरुतामत्र भानुकर्णविभीषणौ । यत्रारिच्छद्रमासाद्य कन्यां हरति मायया ॥ २६ ॥
पृष्ठतश्च गतं सैन्यं गच्छताभ्यां निवर्तितं । जीवन्नेप रणे शक्तो गृहीतुं नेति चेतसा ॥ २७ ॥
शुश्राव चागतो वार्तां तादृशीं कैकसीसुतः । जगाम च दुरीक्षत्वं कोपवेशास्तुभीषणात् ॥ २८ ॥
तत आगमनोद्भूत श्रमप्रस्वेदविंदुषु । स्थितेनैव पुनर्गतमुद्यतो मानचोदितः ॥ २९ ॥
सहायं खंडमेकं च जग्राहान्यपराङ्मुखः । अंतरंग स एवैकः संग्रामे वीर्यशालिनां ॥ ३० ॥

पद्मपुराणम् ।

तावन्मंदोदरी बद्धा करद्वयसरोरुहं । व्यज्ञापयदिति व्यक्तज्ञातलोकिकसंस्थितिः ॥ ३१ ॥
 कन्या नाम ग्रभो ! देया परस्मायेव निश्चयात् । उत्पत्तिरेव तासां हि तादृशी सार्वलौकिकी ३२
 खेचराणां सहस्राणि संति तस्य चतुर्दश । ये वीर्यकृतसन्नाहाः समरादनिवर्तिनः ॥ ३३ ॥
 बहून्यस्य सहस्राणि विद्यानां दर्पशालिनः । सिद्धानीति न किं लोकाद्भवता श्रवणे कृतं ॥ ३४ ॥
 प्रवृत्ते दारुणे युद्धे भवतोः समशौर्ययोः । संदेह एव जायेत जयस्यान्यतरं प्रति ॥ ३५ ॥
 कथांचिच्च हतेष्यस्मिन् कन्या हरणदूषिता । अन्यस्मै नैव विश्राण्या केवलं विधवा भवेत् ॥ ३६ ॥
 किं न सूर्यरजोमुक्ते त्वत्पुरे प्रत्यवस्थितं । अलंकारोदये नाश्रा चंद्रोदरनमथरं ॥ ३७ ॥
 निर्वास्यासौ स्थितः सार्धं तव स्वस्ता महाबलः । उपकारित्वमेतस्मात्संप्राप्तः स्वजनः स ते ॥ ३८ ॥
 ततो दशाननोऽवादीत् प्रिये ! युद्धाद्विभेमि न । स्थितस्त्वद्वचने किंतु शैपरेवास्मि कारणैः ॥ ३९ ॥
 अथ चंद्रोदरे कालं प्राप्तो कर्मनियोगतः । वनितास्यानुरोधाख्या वराकी शरणोज्जिमता ॥ ४० ॥
 इतश्चेतश्च विद्याया बलेनाथ विवर्जिता । अंतर्वन्नाविने भीमे विभ्राम हरिणी यथा ॥ ४१ ॥
 अमृतं च सुतं कांतं मणिकांतमहीधरे । मृदुपल्लवपुष्पाघच्छन्ने समशिलातले ॥ ४२ ॥
 ततोऽसौ क्रमतो वृद्धिं नीतो विपिनवासया । उद्विग्नचित्तया मात्रा तदाशस्थितजीवया ॥ ४३ ॥

अतोऽयं प्रतिपक्षेण गर्भे एव विराधितः । ततो विराधिताभिख्यां प्रापितो भोगवर्जितः ॥४४॥
 न तस्य गौरवं चक्रे कश्चिदप्यवनौ नरः । प्रच्युतस्य निजस्थानात्केशस्येवोत्तमांगतः ॥ ४५ ॥
 प्रतिकर्तुमशक्तोऽसौ वैरं चित्तेन धारयन् । आचारागतवृत्तिस्थो देशान् पर्यटवाक्षितान् ॥४६॥
 रमे वर्षधराश्रेषु काननेषु च चारुषु । तथातिशयेदेशेषु गीर्वाणागर्भनेषु च ॥ ४७ ॥
 ध्वजछत्रादिरम्येषु संकुलेषु गजादिभिः । वीराणां विभ्रमं पश्यन् संग्रामेषु समं सुरैः ॥ ४८ ॥
 नगर्यामथ लंकायां सुरेशस्येव तिष्ठतः । परान् प्राप्नुवतो भोगान् दशवक्रस्य भास्वतः ॥ ४९ ॥
 प्रतिक्लितवानाज्ञां वालिर्यलसमन्वितः । विद्याभिरद्भुतं कर्म कुर्वतीभिरुपासितः ॥ ५० ॥
 दशस्येन ततो दूतः प्रेषितोऽस्मै महामतिः । जगाद् वानराधीशं स्वामिनो मानमुद्वहन् ॥ ५१ ॥
 अनन्यसदृशे क्षेत्रे भरतेऽस्मिन् प्रतापवान् । महाबलो महातेजा श्रीमान्नयविशारदः ॥ ५२ ॥
 महासाधनसंपन्न उग्रदंडो महोदयः । आज्ञापयति देवस्त्वां शत्रुमर्दो दशाननः ॥ ५३ ॥
 यममारातिं समुद्रास्य भवतोऽर्करजाः पिता । मया किष्किधनाथत्वे स्थापितो वानरान्वये ॥ ५४ ॥
 विस्मृत्य सुकृतं कृत्यं स त्वं जनयितुः परं । कुरुते प्रत्यवस्थानमिति साधोर्न युज्यते ॥ ५५ ॥
 पितुस्ते सदृशीं प्रीतिमधिकां वा करोम्यहं । अद्याप्येहि प्रणामं मे कुरु स्थातुं यथा सुखं ॥ ५६ ॥

पद्मपुराणम् ।

स्वसारं च प्रपच्छेमां श्रीप्रभाख्यां मया सह । संबंधं प्राप्य ते सर्वं भविष्यति सुखायहं ॥ ५७ ॥
 इत्युक्ते विमुखं ज्ञात्वा वालिं प्रणमनं प्रीति । आननस्य विकारेण दूतः पुनरुदाहरत् ॥ ५८ ॥
 किमत्र बहुनोक्तेन कुरु शाखापृगश्रुतौ । मदीयं निश्चितं वाक्यमल्पलक्ष्मीविडम्बित ॥ ५९ ॥
 कुरु सज्जौ करं दातुमादातुं वा युधं करो । गृहाण चापरं शीघ्रं ककुभां वा कदंबकं ॥ ६० ॥
 शिरो नमय चापं वा नयाङ्गां कर्णपूरतां । मोर्वीं वा दुस्सहारावामात्मजीवितदायिनीं ॥ ६१ ॥
 मत्पादजं रजो मूर्ध्नि शिरस्त्रमथवा कुरु । घटयांजलिमुदवृत्त्य करिणां वा महाचर्म ॥ ६२ ॥
 विमुच्यं धीरिव्रीं वा भजकं वेत्रकुंतयोः । पश्य मेघिनस्त्रे वक्रमथवा खुद्रुदर्पणे ॥ ६३ ॥
 ततः पल्लवाक्येन दूतस्योद्धृतमानसः । नोम्ना व्याघ्रविलंबीति व्रमाण भटसत्तमः ॥ ६४ ॥
 समस्तधरणीव्यापिपराक्रमगुणोदयः । वालिदेवो न किं यातः कर्णजाहं कुरक्षसः ॥ ६५ ॥
 यद्येवं भापसे व्यक्तं गृहीतो वा ग्रहेण सः । त्वं तु स्वस्थः किमित्येवं दूताधम विकत्यसे ॥ ६६ ॥
 क्रोधमूर्छित इत्युक्त्या दुःश्रेक्षः स्पष्टवेषधुः । गृहाण सायकं रुद्धो बलिनेति च चोदितः ॥ ६७ ॥
 किं दूतेन वराकेण हतेन प्रेपकारिणा । कुर्वत्येते हि नार्थीयवचसः प्रतिशब्दकं ॥ ६८ ॥
 दशास्यस्यैव कर्तव्यं यदभिप्रायमाश्रितं । आयुर्नूतमियत्तस्य कुरुते यत्कुभापितं ॥ ६९ ॥

पद्मपुराणम् ।

ततो भीती भृशं दूतो गत्वा वृत्तांतवेदनात् । दशास्यस्य परं क्रोधो चक्रे दुस्सहतेजसः ॥७०॥
 सैन्यावृतश्च सन्नह्य प्रस्थितस्त्वरया पुरं । परमाणुभिरारब्धः सहि दर्पमयैरिव ॥ ७१ ॥
 ततः परचलध्वानं श्रुत्वा न्योमपिधायिनं । निर्गतुं मानसं चक्रे वालिः संग्रामदक्षिणः ॥ ७२ ॥
 तावत्सागरवृद्ध्यादिमंत्रिभिनयशालिभिः । ज्वलत्क्रोधेन नीतोऽसाविति वागंघ्रुभिः शमं ॥७३॥
 अकारणेन देवालं चित्रहेण क्षमां कुरु । अनेके हि क्षयं याताः स्वच्छंदं संयुगप्रियाः ॥ ७४ ॥
 अर्ककीर्तिभुजाधारा रक्षमाणाः सुरैरपि । अष्टचंद्राः क्षयं प्राप्ता मेघस्वरशरोत्करैः ॥ ७५ ॥
 बहुसैन्यं दुरालोकमसिरत्नगदाधरं । अतुलां संशयतुलां ततो नारोदुमहसि ॥ ७६ ॥
 जगादेति ततो वालियुक्तं नात्मप्रशंसनं । तथापि परमार्थं वो मंत्रिणः कथयाम्यहं ॥ ७७ ॥
 भ्रूलताक्षेपमात्रेण दशवक्त्रं ससैन्यकं । शक्तोऽस्मि कणशः कर्तुं वामपाणितलाहतं ॥ ७८ ॥
 किं तर्हि दारुणं कृत्वा क्रोधाग्निं ज्वलितं मनः । कर्मणा येन लभ्यते भोगाः क्षणचिन्श्वराः ॥७९॥
 प्राप्य तान्कदलीस्तंभनिस्सारान्मोहवाहिताः । पतंति नरके जीवा महादुःखमहाकुले ॥ ८० ॥
 हिसित्वा जंतुसंघातं नितातं प्रियजीवितं । दुःखं कृतसुखाभिरुखं ग्राभ्यते तेन को गुणः ॥८१॥
 अरधदृघटीयंनसदृशाः प्राणधारिणः । शश्वद्भवमहाक्षणे भ्रमंस्त्यतंतदुःखिताः ॥ ८२ ॥

क्रियते प्रणतिर्मया ॥ ८३ ॥

पादद्वयं जिनेन्द्राणां भवनिर्गमकारणं । प्रणम्य कथमन्यस्य क्रियते प्रणतिर्मया ॥ ८४ ॥

प्रबुद्धेन सता चेयं कृता संस्था मया पुरा । अन्यं न प्रणमामीति जिनपादाब्जयुग्मतः ॥ ८५ ॥

भगं करोमि नास्थाया न च प्राणिनिपातनं । गृह्णामि संगनिमुक्तां प्रव्रज्यां मुक्तिदायिनीं ॥ ८६ ॥

यो करोति वरनारीणां कृतां स्तनतटोचिता । भुञ्जी चालिगिनौ चारुल्लकेयूरलक्ष्णौ ॥ ८७ ॥

अरातेर्यः प्रयुक्ते तौ पुरुषौऽजलिबंधने । ऐश्वर्यं कीदृशं तस्य जीवितं वा हतात्मनः ॥ ८८ ॥

इत्युत्त्वाह्वय सुग्रीवमुवाच शृणु बालक । कुरु तस्य नमस्कारं मा वा राज्यप्रतिष्ठितः ॥ ८९ ॥

स्वसारं यच्छ मा वास्मे न ममानेन कारणं । एषोऽस्मि निर्गतोऽद्यैव पथ्यं यच्च वत्कुलं ॥ ९० ॥

इत्युत्वा निर्गतो गेहाद्वभूव च निरंबरः । पार्श्वे गगनचंद्रस्य गुरोर्गुणगरीयसः ॥ ९१ ॥

परमार्थहितस्वातः संग्रासपरमोदयः । एकभावस्तो वीरः सम्यग्दर्शननिर्मलः ॥ ९२ ॥

सम्यग्ज्ञानाभियुक्तात्मा सम्यक्चरित्रतत्परः । अनुप्रेक्षाभिरात्मानं भावयन्मोहवर्जितः ॥ ९३ ॥

सूक्ष्मासुमद्वियुक्तासु धर्मानुगुणभूमिषु । सुनिभिविमलाचारः सेवितासु महात्मभिः ॥ ९४ ॥

विहरन् सर्वजीवानां दयमानः पिता यथा । बाह्येन तपसांतस्थं चर्द्धयन् संततं तपः ॥ ९५ ॥

आवासतां महर्द्दीनां परिप्राप्तः प्रज्ञांतधीः । तपःश्रिया परिश्रुतः परया कांतदर्शनः ॥ ९६ ॥

पद्मपुराणम् ।

उच्चैरुच्चगुणस्थानसोपानारोहणोद्यतः । भिन्नाध्यात्माखिलग्रंथग्रंथिग्रंथविवर्जितः ॥ ९६ ॥
 श्रुतेन सकलं पश्यन् कृत्पाकृत्यं महागुणः । महासंवरसंपन्नः शातयन्कर्मसंततिं ॥ ९७ ॥
 प्राणधारणमात्रार्थं भुंजानः क्षत्रदेशितं । धर्मार्थं धारयन्प्राणान् धर्मं मोक्षार्थमर्जयन् ॥ ९८ ॥
 आनंदं भव्यलोकस्य कुर्वन्नुत्तमविक्रमः । चरितेनोपमानत्वं जगामासौ तपस्विनां ॥ ९९ ॥
 दशग्रीवाय सुग्रीवो वितीर्य श्रीप्रभां सुखी । चकारानुमतस्तेन राज्यमागतमन्वयात् ॥ १०० ॥
 विद्याधरकुमार्यो या द्यावाभूमौ मनोहरा । दशाननः समस्तास्ता परिणिन्ये परिक्रमात् ॥ १०१ ॥
 नित्यालोकेऽथ नगरे नित्यालोकस्य देहजां । श्रीदेवीलब्धजन्मानं नान्ना रंभावलीं सुतां ॥ १०२ ॥
 उपयम्य पुरीं यातो निजां परमसंमदः । नभसा मुकुटन्यस्तरत्नरश्मिविराजितां ॥ १०३ ॥
 सहसा पुष्पकं स्तंभमारमानसचंचलं । मेरोरिव तटं प्राप्य सुमहद्वायुमंडलं ॥ १०४ ॥
 तस्योच्छिन्नगतेः शुब्दभग्ने घंटादिजन्मनि । वैलक्ष्यादिव संजातं मौनं पिंडिततेजसः ॥ १०५ ॥
 भग्नप्रवृत्तिमालोक्य विमानं कैकसीसुतः । कः कोऽत्र भो इति क्षिप्रं बभाण क्रोधदीपितः ॥ १०६ ॥
 मारीचस्तत आचक्षौ सर्ववृत्तांतकोविदः । मृशु देवैष कैलाशे स्थितः प्रतिमया मुनिः ॥ १०७ ॥
 आदित्याभिमुखस्तस्य करानात्मकरैः किरन् । समे शिलातेले रत्नस्वंभाकारोऽवतिष्ठते ॥ १०८ ॥

पद्मपुराणम् ।

कोऽप्ययं सुमहान्वीरः सुघोरं धारयन्तपः । मुक्तिमाकांक्षति क्षिप्रं वृत्तांतोऽयमतोऽभवत् ॥ १०९ ॥
 निनर्तयाम्यतोद्देशाद्विमानं निमिलितं । मुनेरस्य प्रभावेन यात्रायाति संदशः ॥ ११० ॥
 श्रुत्वा मारीचमन्त्रमथ कलाशभूधरं । ईक्षाचक्रे यमधंसः स्वपराक्रमगर्भितः ॥ १११ ॥
 नानाधातुसमाकीर्णं गणैर्युक्तं सहस्रशः । सुवर्णघटनारम्यं पदपंक्तिभिराचितं ॥ ११२ ॥
 प्रकृत्यनुगंत्युक्तं विकारैः पिलमंयुतं । स्वरैर्नट्टपिथैः पूर्णं लब्धव्याकरणोपमं ॥ ११३ ॥
 तीक्ष्णैः शिखरसंघातैः संदयन्तमिवाधरं । उच्छूर्पच्छीकरैः स्पष्टं हसन्तमिव निर्झरैः ॥ ११४ ॥
 मकरंदसुरामत्तमधुमत्तपरिधिनं । शालाघवितताकाशं नानानोकहसंकुलं ॥ ११५ ॥
 मर्मतुजमनोहारिकुसुमादिभिराचितं । चरत्प्रमोदवत्सत्त्वसहस्रसदुपत्यकं ॥ ११६ ॥
 औषधत्रासदूरस्थव्यालजालसमाकुलं । मनोहरेण गंधिन दधतं यौगनं सदा ॥ ११७ ॥
 शिलाविस्तीर्णहृदयं स्थूलवृक्षमहाभुजं । गुहागंभीरवदनमधूमपुष्पाकृतिं ॥ ११८ ॥
 शरत्पयोधराकारतटसंघातसंकटं । क्षीरेणैव जगत्सर्गं क्षालयन्तं करोत्करैः ॥ ११९ ॥
 क्वचिद्विन्नबन्धसंसुप्तमृगाधिपदरीमुखं । वयचित्सुप्तमधुश्रावनाताधूर्णितपादपं ॥ १२० ॥
 क्वचित्परिसरत्कीडन् कुरंगककंदनक । क्वचिन्मत्तद्विपत्रातकलितार्थित्यकावनं ॥ १२१ ॥

क्वचिपुलकितकारं प्रध्वनप्रकराचितं । क्वचिद्वक्षसदाभारं रुद्धतर्भापणाकृतिं ॥ १२२ ॥
 क्वचित्पद्मवनेनैव युक्तं शाखामृगाननैः । क्वचित्खड्गकृतस्यं दिसालादिसुरभीकृतं ॥ १२३ ॥
 क्वचिद्विद्रुह्यतां श्लिष्टसंभवध्वनिं संतति । क्वचिद्विवाकराकारशिखरघोर्तितावरं ॥ १२४ ॥
 पांडुकस्यैव कुर्वाणं विजिगीषां क्वचिद्वनैः । सुरभिप्रसवोऽनुगं विस्तीर्णधनपादपैः ॥ १२५ ॥
 अवतीर्णैश्च तत्रासावपश्यन्तं महाभुनिं । ध्यानार्णवसमाविष्टं तेजसा वद्धमंडलं ॥ १२६ ॥
 आश्रकारिकारप्रलंबितभुजद्वयं । पत्रगाभ्यामिवाश्लिष्टं महाचंदनपादपं ॥ १२७ ॥
 आतापनशिलापीठमस्तकस्थं सुनिश्चलं । कुर्वाणं प्राणिविषयं संशयं प्राणधारिणं ॥ १२८ ॥
 ततो वालिरसावपेप इति ज्ञात्वा दशाननः । अतीतं संस्मरन् वरं जज्ज्वाल कोधवह्निना ॥ १२९ ॥
 चन्द्रा च भृकुटी भीमा दृष्टोष्ठः प्रखरस्वरः । वभाण भासुराकारो सुनिभं वं सुनिर्भयः ॥ १३० ॥
 अहो शोभनमारब्धं त्वया कर्तुमिदं तपः । यदद्याप्यभिमानेन विमानं स्तंभ्यते मम ॥ १३१ ॥
 क्व धर्मः क्व च संक्रोधो वृथा श्राम्यसि दुर्मते । इच्छस्येकत्वमाधातुममृतस्य विषस्य च ॥ १३२ ॥
 तस्मादपनयाम्येनं दर्पमद्य तवोद्धतं । कलाशनगमुन्मूल्य क्षिपाम्यब्धौ समं त्वया ॥ १३३ ॥
 ततोऽसौ सर्वविद्याभिध्याताभिस्तत्क्षणाद्भूतः । विकृत्य सुमहद्रूपं सुरेंद्र इव भीषणं ॥ १३४ ॥

पद्मपुराणम् ।

महावायुनेनाथ द्वातं कृत्वा समंततः । प्रविष्टो धरणीं भिक्षा पातालं पातकोद्यतः ॥ १३५ ॥
 आरेमे च समुद्धतं भुजैर्धरिपराक्रमः । क्रोधग्रचंडरक्ताक्षो हुंकारमुखराननः ॥ १३६ ॥
 ततो विपकणक्षेपिलंबमानो रगाधारः । केसरिक्रमसंप्राप्तभ्रम्यन्मत्तमंगजः ॥ १३७ ॥
 संभ्रांतनिश्चलोकर्णसारंगककुंदकः । स्फुटितोद्देश्यनिष्पीतवृट्तिखिलनिर्झरः ॥ १३८ ॥
 पर्यस्यद्भुद्धतारायमहानोकहसंहतिः । स्फुटीकृतशिलाजालसंधिसत्त्वैः सदुत्थरः ॥ १३९ ॥
 पतद्विकटपापाणरवापूरितविष्टपः । चलितथालयन्धोर्णीं भृशं कैलाशपर्वतः ॥ १४० ॥
 स्फुटितावनिर्योतांबुः प्राप शोपं नदीपतिः । ऊहुः स्वच्छतया भुक्त्वा विपरीतं समुद्रगाः ॥ १४१ ॥
 ब्रह्मा व्यलोकयन्नाशाः प्रमथाः पृथुविस्मया । किं किमेतद्दहो हाहाहूंहीतिप्रसृतस्वराः ॥ १४२ ॥
 जहलृप्सरसो भीता लताप्रवरमंडपात् । वयसां निवहाः प्राप्ताः कृतकोलाहलां नमः ॥ १४३ ॥
 पातालादुत्थितैः क्रूरदृष्टासैरनंतरैः । दशवक्त्रैः समं दिग्भिः पुरकोटं च नभस्तलं ॥ १४४ ॥
 ततः संवर्तन्नामिष्यवायुनेवाकुलीकृते । भुवने मगान्वालिखविज्जातराक्षसः ॥ १४५ ॥
 अग्रासः पीडनं स्वस्य धीरः कोपविवर्जितः । तथावस्थितसर्वांगश्रेतसीदं न्यवेद्ययत् ॥ १४६ ॥
 कारितं भरतेनंदं जिनायतनमृतमं । सर्वरत्नमयं तुंगं बहूरूपविराजितं ॥ १४७ ॥

प्रत्यहं भक्तिसंयुक्तः कृत्तपूजं सुरासुरैः । मा विनाशि चलत्यास्मिन्पर्वते भिन्नपर्वणि ॥ १४८ ॥
 ध्यात्वेति चरणांगुष्ठपीडितं गिरिमस्तकं । चकार शोभनध्यानाददरीकृतचेतनः ॥ १४९ ॥
 भग्नमालिङ्गिरोगाक्षनिविष्टघरणीधरः । निमजद्भूतलन्यस्तजानुनिर्भुम्रजंयकः ॥ १५० ॥
 मयः प्रगलितस्वेदधारार्थौत्तरसातलः । बभूव संकुचद्गात्रः कूर्माकारो दशाननः ॥ १५१ ॥
 रयं च सर्वयत्नेन कृत्वा रावितवान् जगत् । यतस्ततो गतः पश्चाद्रावणाख्यां समस्तगां ॥ १५२ ॥
 श्रुत्वा तं दीनमारायं स्वामिनः पूर्वमश्रुतं । विद्याधरवधूलोको विललाप समाकुलः ॥ १५३ ॥
 मूढाः सन्नद्धमारब्धाः संभ्रांताः सचिवा बृथा । पुनः पुनःस्खलद्वाचो गृहीतगलदायुधाः ॥ १५४ ॥
 मुनिवीर्यप्रभायेण सुदुन्दुभयोऽनदन् । पपात सुमनोऽष्टिः खमाच्छाद्य सपट्पदाः ॥ १५५ ॥
 नटतुर्गणे क्रीडाशीला देवकुमारकाः । गीतध्वनिः सुरस्त्रीणां वंशानुगतमुद्ययौ ॥ १५६ ॥
 ततो मन्दोदरी दोना ययाचेति सुनीधरं । प्रणम्य भवर्षिभक्षं मे प्रयच्छाद्भुतविक्रम ॥ १५७ ॥
 ततोऽनुकंपयांगुष्ठं महामुनिरशश्लयन् । रावणोऽपि विमुच्यद्रि क्लेशकांतरतो निरैत् ॥ १५८ ॥
 गत्वा च प्रणतिं कृत्वा क्षमयित्वा पुनः पुनः । योगेशं स्तोतुमारब्धः परिज्ञाततपोबलः ॥ १५९ ॥
 निर्निद्रचरणौ मुक्त्वा करोमि न नमस्कृति । अन्यस्येति त्वयोक्तं यत्सामर्थ्यस्यास्य तत्फलं १६०

पद्मपुराणम् ।

अहो निश्रयमंपन्नं तपसस्ते महद्भलं । भगवन् ! येन शक्तोऽमि त्रैलोक्यं कर्तुमन्यथा ॥ १६१ ॥
 अहो निश्रयमपि मामर्थमीदृशं नाथ नश्यते । यादृक् तपःसमृद्धानां पुनीनामल्पयत्नजं ॥ १६२ ॥
 इन्द्राणामपि मामर्थमीदृशं नाथ नश्यते । यादृक् तपःसमृद्धानां पुनीनामल्पयत्नजं ॥ १६३ ॥
 अहो गुणा अहो रूपमहोकांतिरहो बलं । अहो दीप्तिरहो धैर्यमहो शीलमहो तपः ॥ १६४ ॥
 त्रैलोक्यादथ निश्शेषं वस्त्वाहृत्य मनोहरं । कर्मभिः सुकृताधारं शरीरं तत्र निमित्तं ॥ १६५ ॥
 सामर्थ्येनामुना युक्तस्त्यक्तानगि यद्विधिं । इदमत्यहुतं कर्म कृतं सुपुरुष त्वया ॥ १६६ ॥
 एवंविधस्य ते कर्तुं यदसाधु मयोन्मितं । तदशक्तस्य संजातं पापबंधाय केवलं ॥ १६७ ॥
 धिक् शरीरमिदं चेत्तो वचश्च मम पापिनः । वृत्तावभिमुखं जातं यदमत्यामलं पुरा ॥ १६८ ॥
 भयादृशो नृत्तानां मद्विधानां च दुर्विशां । अंतरं विगतद्वेष ! मेरुमर्षपथोरियं ॥ १६९ ॥
 महं विषयमानाय दत्ताः प्राणास्त्वया मुने । अपकारिणि यस्येयं मतिस्तस्य किमुच्यतां ॥ १७० ॥
 शृणोमि चेद्दि पश्यामि मंसारं दुःखभावकं । पापस्तथापि निर्वेदं विषयेभ्यो न याम्यहं ॥ १७१ ॥
 पुण्यवंतो महामत्वा मुक्तिलक्ष्मीसमीपगाः । तारुणे विषयान् त्यक्त्वा स्थिता ये मुक्तिवर्त्मनि ॥ १७२ ॥
 इति स्तुत्वा मुनिं भूयः प्रणम्य त्रिःप्रदधिणं । निवातं स्वं च निदित्वा शून्कारमुखराननः ॥ १७३ ॥
 उपकंठं मुनेश्चैत्यभवनं त्रपयान्वितः । विरक्तो विषयासंगे ग्रथितः कैकसीसुतः ॥ १७४ ॥

अनादरेण त्रिदिप्य चंद्रहासमसि सुवि । आवृतो निजनारीभिश्चक्रे जिनवार्चनम् ॥ १७४ ॥
 निष्कृप्य च स्नसातं ग्री भुजे वीणामवीवहत । भक्तिनिर्भरभावश्च जगौ स्तुतिशतैर्जिनम् ॥ १७५ ॥
 नमस्ते देवदेवाय लोकालोकावलोकिते । तेजसातीतलोकाय कृतार्थाय महात्मने ॥ १७६ ॥
 त्रिलोककृतपूजाय नष्टमोहमहाराये । जगणीगोचरतामुक्तगुणसंघातधारिणे ॥ १७७ ॥
 महैश्वर्यसमेताय विमुक्तपथदेशिने । सुखकाष्ठासमुद्राय दूरीभूतकुवस्त्रवे ॥ १७८ ॥
 निश्चयेयसस्य भूतानां हेतवेऽभ्युदयस्य च । महाकल्याणमूलाय वेधसे सर्वकर्मणां ॥ १७९ ॥
 ध्याननिर्दग्धपापाय जन्मविध्वंसकारिणे । गुरवे गुरुमुक्ताय प्रणतायानतात्मने ॥ १८० ॥
 आद्यंतपरिसुक्ताय संतताद्यंतयोगिने । अज्ञातपरमार्थाय परमार्थवोधाधिने ॥ १८१ ॥
 सर्वशून्यप्रतिज्ञाय सर्वास्तिक्योपदेशिने । सर्वक्षणिकपक्षाय कृत्स्ननित्यत्वदेशिने ॥ १८२ ॥
 पृथक्स्वैकत्ववादाय सर्वानेकांतदेशिने । जिनैश्वराय सर्वस्मै एकस्मै शिवदायिने ॥ १८३ ॥
 ऋषभाय नमो नित्यमजिताय नमोनमः । संभवाय नमो सत्कर्मभिनंदनरूढये ॥ १८४ ॥
 नमः सुमंतये पद्मप्रभाय सततं नमः । सुपाथीय नमः शश्वन्नमश्चंद्रसमत्विषे ॥ १८५ ॥
 नमोस्तु पुष्पदंताय शीतलाय नमोनमः । श्रेयसे वासुपूज्याय नमो लब्धात्मतेजसे ॥ १८६ ॥

अपराजम् ।

वेमलाय नमस्त्रेधा नमोऽनंताय संततं । नमो धर्माय मौल्यानां नमो मूलाय शान्तये ॥ १८७ ॥
 नमः कुंधुजिनेद्राय नमोऽस्वामिने सदा । नमो मल्लिमहेशाय नमः सुव्रतदायिने ॥ १८८ ॥
 अन्येभ्यश्च भविष्यद्भ्यो भूतेभ्यश्च सुमावतः । नमोऽस्तु जिननाथेभ्यः श्रवणेभ्यश्च सर्वदा ॥ १८९ ॥
 नमः सम्यक्चयुक्ताय ज्ञानार्थकान्तायिने । दर्शनाय नमोऽजस्रं सिद्धेभ्योऽनारतं नमः ॥ १९० ॥
 नमः सम्यक्चयुक्ताय तंकास्यामिनि गायति । चलितं नागराजस्य विष्टरं धरणश्रुतैः ॥ १९१ ॥
 ततोऽधिकृतालोकस्तोयविस्तरितेक्षणाः । स्फुरत्फणामणिच्छायादूरध्वस्ततमध्वयः ॥ १९२ ॥
 स कलामलतारेश्वरसन्नुपुखशोभितः । पातालादुद्ययां क्षिप्रं नागराजः सुमानसः ॥ १९३ ॥
 विधाय च नमस्कारं जिनेन्द्राणां विधानतः । पूजां च ध्यानसंजातसमस्तद्रव्यसंपदं ॥ १९४ ॥
 जगाद रावणं साधो ! साधु गीतमिदं त्वया । जिनेन्द्रस्तुतिसंबद्धं रोमहर्षणकारणं ॥ १९५ ॥
 पश्य तोषेण मे जातं पुलकं घनकर्कसं । पातालस्य यच्छांतिं नाद्यापि प्रतिपद्यते ॥ १९६ ॥
 राक्षसेश्वर ! धन्योऽसि यस्तापि जिनपुंगवान् । बलादाकृष्य भावेन त्वदीयेनाहमाहृतः ॥ १९७ ॥
 वरं वृणीष्व तुष्टोऽस्मि तव भक्त्या जिनान्प्रति । ददाम्यभीप्सितं वस्तु सद्यः कुनरदुर्लभं ॥ १९८ ॥
 ततः कैलाशकौपन प्रोक्तोऽसौ विदितो मम । धरणो नागराजस्त्वं पृष्टस्तावन्निवेदय ॥ १९९ ॥

जिनवन्दनया तुल्यं किमन्यद्विद्यते शुभं । वस्तु यत्प्रार्थयिष्यऽहं भवंतं दातुमुद्यतं ॥ २०० ॥
 ततो निगदितं नागपतिना शृणु रावण ! । जिनेन्द्रवन्दनातुल्यं कल्याणं नैव विद्यते ॥ २०१ ॥
 ददाति परिनिर्वाणसुखं या समुपासिता । जिननत्या तया तुल्यं न भूतं न भविष्यति ॥ २०२ ॥
 ततो दशमुखेनोक्तं नास्ति चेज्जिनवन्दनात् । अधिकं कित्वतः प्राप्तं तस्मिन्याचे महामते ॥ २०३ ॥
 उक्तं च नागपतिना सत्यमेतत्सुचेष्टितं । असाध्यं जिनभक्तैर्यत्साधु तन्नैव विद्यते ॥ २०४ ॥
 त्वादृशा मादृशा ये च वासवाद्यैश्च सन्निभाः । संपद्यते सुखाधारा सर्वे ते जिनभक्तितः ॥ २०५ ॥
 आस्तां तावदिदं स्वल्पं व्याधाति भवजं सुखं । मोक्षजं लभ्यते भक्त्या जिनानामुत्तमं सुखं २०६ ॥
 नितातं यद्यपि त्यागी महाविनयसंगतः । वीर्यवानुत्तमैश्वर्यो भवान् गुणविभूषितः ॥ २०७ ॥
 मद्दर्शनं तथाप्येतच्च माभूदनर्थकं । अमोघमिति याचेऽहं भवंतं ग्रहणं प्रति ॥ २०८ ॥
 अमोघविजयानाम शक्तिं रूपविकारिणीं । विद्यां गृहाण लोकेऽश मावधीः ग्रणयं मम ॥ २०९ ॥
 एकया दशया कस्य कालो गच्छति सज्जनः । विषदोज्ज्वलं संपत् संपदोऽनंतरा विपत् ॥ २१० ॥
 अतो विपादि जातायामासन्नायां कुतोऽपि ते । कुर्वती परसंवाधं पालिकेयं भविष्यति ॥ २११ ॥
 आसती मानुषास्तावद्विभ्यत्यस्याः सुरा अपि । वन्दिज्ज्वालापरीतायाः शक्तेर्विपुलशक्तयः ॥ २१२ ॥

अशक्यनुपेस्ततः कर्तुं प्रणयस्यास्य भाजनं । गृहीतुलायवं लेभे कृच्छ्रात्कैलासकंपनः ॥ २१३ ॥
 कृत्वांजलिं नमस्या च संभसपितदशाननः । जगाम धरणःस्थानं निजं प्रकटसमदः ॥ २१४ ॥
 मामस्मानं दशास्योऽपि स्थित्वा कैलाशमूर्धनि । प्रतिपत्य जिनं देशं प्रययावभिवांछितं ॥ २१५ ॥
 विज्ञाय मनसः क्षोभादात्मानं बद्धदुष्टं । प्रायश्चित्तं गुरोर्देशं गत्वा वालिशिशिधियत् ॥ २१६ ॥
 निर्गतस्वातन्त्र्यस्य वभूव सुखितः पुनः । वालिर्नियमनं कृत्वा यथा विष्णुर्महामुनिः ॥ २१७ ॥
 चारित्राद्भुषितो धर्मोदनुग्रयेयणतः सदा । समितिभ्यः पराभूतेः परीपहृगणस्य च ॥ २१८ ॥
 महासचरमासाद्य कर्मापूर्वमनिर्जयन् । नाशयंस्तपसा चात्तप्रातःकेवलसंगमं ॥ २१९ ॥
 कर्मैककिमिनिर्मुक्तो ययौ त्रैलोक्यमस्तकं । सुतुं निरुपमं यस्मिन्नवसानविवर्जितं ॥ २२० ॥
 इन्द्रियाणां जये शक्तो यस्तेनास्मिं पराजितः । इति विज्ञाय लंकेशः साधूनां प्रणतोऽभवत् २२१
 सम्यग्दर्शेनसपन्नो दृढभक्तिजिनेश्वरे । अवुत्तः परमैर्भोगैरतिष्ठत् स यथेप्सितं ॥ २२२ ॥

वालिकेष्टमिदं शृणोति यो । भावतत्परमतिः शुभो जनः ॥

नेप यान्ति परतः पराभयं । प्राप्नुते च रविभासुरं पदं ॥ २२३ ॥

इत्यार्यं रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते वालिनिर्वाणाभिधानं नाम नवमं पर्वम् ।

दशमः पर्वः ।

एवं तावदिदं पर्वं तव श्रेणिक ! वेदितं । अतः परं प्रवक्ष्यामि शृणु ते परमीहितं ॥ १ ॥
 हुताशनश्चिखत्सासीत्सुता द्योतिःपुरे वरा । द्रिसंज्ञायां समुत्पन्ना योयिति स्त्रीगुणान्विता ॥ २ ॥
 सुतारिति गता ख्याति शोभया सकलावनौ । पद्मवासं परित्यज्य लक्ष्मीरिव समागता ॥ ३ ॥
 चक्रांकतनयोऽपश्यत्पर्यटन् स्वेच्छयान्यदा । तां साहसगतिर्नोन्ना दुष्टानुमति संभवः ॥ ४ ॥
 ततोऽस्मा कामशल्येन शल्यितोऽस्त्यंतदुःखितः । सुतारां मनसा नित्यमुवाहोन्मत्तविभ्रमः ॥ ५ ॥
 उपर्युपरि यातैश्च तां स दूतस्याचत । सुग्रीवोऽपि तथैवैतां याचतेस्म मनोहरां ॥ ६ ॥
 द्वेधीभावमुपेतैर्हुताशनश्चिखेन च । पृष्टो मुनिर्महाज्ञानो निश्चयव्याकुलात्मना ॥ ७ ॥
 युक्तं च मुनिचंद्रेण न साहसगतिश्चिरं । जीविव्यति चिरायुस्तु सुग्रीवः परमोदयः ॥ ८ ॥
 चक्रांकपक्षसंग्रीत्या हुताशनस्तु चिनिश्चयः । दीपौ वृषौ गजैर्द्रौ च निमित्तमकरोद् दृढः ॥ ९ ॥
 ततो मुनिगिरं ज्ञात्वा नियतामप्रतोपमां । सुग्रीवाय सुता दत्ता नीत्वा यित्रा समंगलं ॥ १० ॥
 कृत्वा पाणिगृहीतां तां सुग्रीवः पुण्यसंचयः । इयाय कामविषयं सारवत्तं मुसंमदं ॥ ११ ॥

पद्मपुराणम् ।

अश्वत्थुवंस्ततः कर्तुं प्रणयस्यास्य भाजनं । गृहीतलाघवं लेभे कृच्छ्रात्कैलासकंपनः ॥ २१३ ॥
 कृत्यांजलिं नमस्यां च सभापितदशाननः । जगाम धरणःस्थानं निजं प्रकटसमदः ॥ २१४ ॥
 माममात्रं दशास्योऽपि स्थित्या कैलाशमूर्धनि । प्रतिपत्य जिनें देशे प्रययावभिवार्द्धितं ॥ २१५ ॥
 विज्ञाय मनमः क्षोभादात्मानं बद्धदुष्कृतं । प्रायश्चित्तं गुरोर्देशं गत्वा वालिरशिश्रियत् ॥ २१६ ॥
 निगूतस्यांतश्चल्यस्य नभूग सुखितः पुनः । वालिर्नियमनं कृत्वा यथा विष्णुर्महामुनिः ॥ २१७ ॥
 चारित्रादुसितो धर्मादनुप्रेषणतः सदा । समितिभ्यः पराभूतः परीषद्गणस्य च ॥ २१८ ॥
 महासचरमासाद्य क्रमापूर्वमनिर्जयन् । नाशयंस्तपमा चात्तप्रातःकेवलसंगमं ॥ २१९ ॥
 कर्माष्टकविनिर्मुक्तो ययौ त्रैलोक्यमस्तक । सुखं निलपमं यस्मिन्नवसानविवर्जितं ॥ २२० ॥
 इन्द्रियाणां जये शक्तो यस्तेनास्मिं पराजितः । इति विज्ञाय लक्ष्यः साधूनां ग्रणतोऽभवत् २२१
 सम्यग्दर्शनसपन्नो दृढभक्तिजिनेश्वर । अवुत्तः परमभोगैरतिष्ठत् स येयस्सितं ॥ २२२ ॥
 वालिचेष्टितमिदं शृणोति यो । भावतत्परमतिः शुभो जनः ॥
 नैप याति परतः पराभवं । प्राप्नुते च रविभासुरं पदं ॥ २२३ ॥
 इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रेोक्तं पद्मचरिते वालिनिर्वाणाभिधानं नाम नवमं पर्व ।

दशमं पर्व ।

एवं तावदिदं पर्वं त्वं श्रेणिक ! वेदितं । अतःपरं प्रवक्ष्यामि शृणु ते परमीहितं ॥ १ ॥
 हुताश्वनिशिखस्थासीत्सुता द्योतिःपुरे वरा । द्वीसंज्ञायां समुत्पन्ना योषिति स्त्रीगुणान्विता ॥ २ ॥
 सुतारोति गता ख्यातिं शोभया सकलावनौ । पद्मनासं परित्यज्य लक्ष्मीरिव समागता ॥ ३ ॥
 चक्रा कृतनयोऽपश्यत्पर्यटन् स्वेच्छयान्यदा । तां माहसगतिर्नान्ना दुष्टानुमतिसंभवः ॥ ४ ॥
 ततोऽग्रा कामशल्येन शल्यितोऽत्यतदुःखितः । सुतारां मनसा नित्यमुवाहोन्मत्तविभ्रमः ॥ ५ ॥
 उपर्युपरि यातैश्च तां स दूतैरयाचत । सुग्रीनोऽपि तथैवतां याचतेस्म मनोहरां ॥ ६ ॥
 द्वेधीभानमुपेतैर्न हुताश्वनिशिखेन च । पृष्टो मुनिर्महाद्धानो निश्चयव्याकुलात्मना ॥ ७ ॥
 युक्तं च मुनिचंद्रेण न साहसगतिश्चिरं । जीविव्यति चिरायुस्तु सुग्रीवः परमोदयः ॥ ८ ॥
 चक्राकपक्षसंग्रीत्या हुताश्वस्तु विनिश्चयः । दीपौ वृषौ गजैर्द्रौ च निमित्तमकरोद् दृढं ॥ ९ ॥
 ततो मुनिगिरं ज्ञात्वा नियतासमृतोपमां । सुग्रीवाय सुता दत्ता नीत्वा पित्रा समंगलं ॥ १० ॥
 कृत्वा पाणिगृहीतां तां सुग्रीवः पुण्यसंचयः । इयाय कामविषयं सारवत्तं मुसंमदं ॥ ११ ॥

पञ्चपुराणम् ।

ततः क्रमात्तयोः पुत्रौ जातौ रूपमहोत्तमौ । ज्यायानंगोनुजस्तस्य ग्रथितोज्जदसंज्ञया ॥ १२ ॥
 अद्यापि नैव निर्लज्जश्चक्रांकस्य शरीरजः । परित्यजति तत्राद्यां धिष्टमनोभगवद्वृषितां ॥ १३ ॥
 दृष्ट्यौ चेतसि कामाग्निदग्धो निस्सारमानसः । केनोपायेन तां कन्यां लप्स्ये निर्वृतिदायिनीं ॥ १४ ॥
 कदा नु वदनं तस्या शोभाजितनिशाकरं । चुंविष्यामि स्फुरच्छोणच्छविच्छक्रदच्छदं ॥ १५ ॥
 क्रीडिष्यामि कदा सार्धं तया नंदनवक्षसि । कदा वाप्स्यामि तत्पीनस्तनस्पर्शसुखोत्सवम् ॥ १६ ॥
 इत्यभिधावतस्तस्य तप्तमागमकारणं । सस्मार शेमुखीविद्यामाकृतेः परित्यर्तिनीं ॥ १७ ॥
 हिमवंतं ततो गत्वा गुहामाश्रित्य दुर्गमां । आराधयितुमारेभे दुःखितं प्रियमित्रवत् ॥ १८ ॥
 अत्रांतरे विनिष्क्रांतो दिशो जेतुं दशाननः । वज्रम धरणीं पश्यन् गिरिकांतारभूषितां ॥ १९ ॥
 जित्वा विद्याधराधीशान् द्वीपांतरगतान्यथी । भूयोऽन्ययोजयत्स्येपु राष्ट्रेषु पृथुशासनः ॥ २० ॥
 वशीकृतेषु तस्यासीत् खगसिंहेषु मानसं । पुत्रेष्विव महेच्छा हि तुष्यंत्यानतिमात्रतः ॥ २१ ॥
 रक्षसामन्वये योभूद्योवा शाखामृगान्वये । उद्वलः खेचराधीशः सर्वं तं वशमानयत् ॥ २२ ॥
 महासाधनयुक्तस्य व्रजतोऽस्य विहायसा । वेगमारुतमप्यन्ये खेचराः सोढुमक्षमाः ॥ २३ ॥
 संभ्याकारा सुबेलाश्च हेमापूर्णा सुयोधनाः । हंसद्वीपाः परिहादा इत्याद्या जनताधिपाः ॥ २४ ॥

गृहीतग्राभृताः गत्वा नेमुस्तं मूर्धपाणयः । आश्वासिताः सुवाणीभिस्तथावसितसंपदः ॥ २५ ॥
 थिता येऽपि सुदुर्गाणि स्थानान्यंवरगाधिपाः । नमितास्तेऽपि तत्पादौ शोभनैः पूर्वकर्मभिः ॥
 बलानां हि समस्तानां बलं कर्मकृतं परं । तस्योदये स कं जेतुं न समर्थो नरेश्वर ॥ २७ ॥
 अर्थेद्राजितये गंतुं प्रवृत्तेनामुना स्मृतः । स्वसात्यंतधनस्नेहात्पारंपर्याच्च तत्पतिः ॥ २८ ॥
 प्रस्थिततश्च स तं देवं श्रुतः स्वत्वा समुत्कया । प्राप्तः स्थितः समासन्ने देशे प्रीतिसमुत्कटः ॥ २९ ॥
 ततश्चरमयामादौ क्षपायाः शयितः सुखं । कैकसेय्या परप्रीत्या बोधितः खरदूषणः ॥ ३० ॥
 ततो निर्गत्य तेनासावलंकारोदयात्पुरात् । दशवक्रो महाभक्त्या पूजितः परमोत्सवैः ॥ ३१ ॥
 रावणोऽपि स्वसुः प्रीत्या चक्रेऽस्य प्रतिपूजनं । प्रायो हि सोदरस्नेहात्परः स्नेहो न विद्यते ॥
 चतुर्दशसहस्राणि कामरूपविकारिणां । दर्शितानि दशस्याय तेन व्योमविचारिणां ॥ ३३ ॥
 दूषणाख्यश्च सेनायाः पतिरात्मसमःकृती । शूरो गुणसमाकृष्टसर्वसामंतमानसः ॥ ३४ ॥
 एतैश्च प्रस्थितः साकं कृतसर्वास्त्रकौशलैः । आवृतो सुरसंधातः पातालाचामरो यथा ॥ ३५ ॥
 हिड्यो हैहि डोडिवो विकटस्त्रिजटो हयः । माकोटस्त्रिजटुकः किष्किधाधिपतिस्तथा ॥ ३६ ॥

१ उपचारैः पराप्रप्तो रत्नार्थादिभिरादरात्, पाठांतरमिदं ।

त्रिपुरो मलयो हेमपालकोलवसुंधराः । नानायानसमारूढा नानाशस्त्रविराजिताः ॥ ३७ ॥
 एवमाद्यैः त्वगाधीशैरापुरैः स निर्गतः । विद्युद्विद्रधपुत्रैर्धनुषैः श्रावणो यथा ॥ ३८ ॥
 सहस्रमधिकं जातं विहायस्तलवारिणां । अक्षौहिणीग्रमाणानां कलाशोछासकारिणां ॥ ३९ ॥
 अमरराणां सहस्रेण प्रत्येकं कृतपालनैः । रत्नरत्नगतो नानागुणसंघातधारिभिः ॥ ४० ॥
 चंद्ररश्मिचयकारैश्चामररुपवर्जितः । समुच्छिन्नतथितच्छत्रश्चरुरूपमहाभुजः ॥ ४१ ॥
 पुष्पकाग्रं समारूढो मंदरस्थिरविद्युतिः । तिग्मांशुमालिना मार्गच्छादयन् यानसंपदा ॥ ४२ ॥
 इंद्रध्वंसनमाधाय मानसे पुरुविक्रमः । प्रयाणैर्कराभिप्रेतैः प्रयातिस्म दशाननः ॥ ४३ ॥
 नानारत्नकृतच्छापं चामरोर्मिसमाकुलं । तदंघ्रिमानसंघातं छत्रावर्तयतांचितं ॥ ४४ ॥
 वाजिमातंगपादातग्रहसंघातभीषणं । उल्लसच्छस्त्रकल्लोलमकरोत्स त्वमर्णवं ॥ ४५ ॥
 तुर्गेर्वहिण्यपिच्छीघ्रशिरोभिर्मसुरैर्ध्वजैः । वज्रैस्त्रि क्वचिद्व्याप्तं सुत्रामोपायनैर्नभः ॥ ४६ ॥
 नानारत्नकृतोद्योतैस्तुंगशृंगविराजितैः । सचरन्सुरलोकात् विमाननिवहैः कचिन् ॥ ४७ ॥
 पृथ्व्या किं मगधाधीश गिराव परिकीर्णया । मन्ये तत्सैन्यमालोक्य विभियुस्त्रिदशा अपि ॥ ४८ ॥
 इंद्रजिन्मेघवाहश्च कुंभकर्णो विभीषणः । खरवृषणनाभा च निकुंभः कुंभसंज्ञकः ॥ ४९ ॥

एते चान्ये च बहवः स्वजना रणकाविदाः । सिद्धविद्यामहाभासः शुक्लशस्त्रकृतश्रमाः ॥ ५० ॥
महासाधनसंपन्ना द्वेपयंतः सुरार्थिनः । अनुजगुरुरतिप्रीता रावणं पृथुकीर्तयः ॥ ५१ ॥
ततो विंध्योतिके तस्य जगामास्तु दिवाकरः । बलक्षयादिव निच्छायो जितो रावणतेजसा ॥ ५२ ॥
उत्तमांगेन विंध्यस्य तेन सन्ये निवेशितं विद्याबलसमुद्भूतैर्नानाकृतसमाश्रय ॥ ५३ ॥
प्रदीप इव चानीतः क्षपया तस्य भीतया । कर्दूरीकृतच्चातपटलो रोहिणीपतिः ॥ ५४ ॥
तारारंगशिरःपुष्पा शशांकवदना निशा । ग्राप्ता वरांगनेवैतं विमलांबरधारिणी ॥ ५५ ॥
संकथाभिविचित्राभिव्यर्थापारैश्च तथोचितैः । सुखेन रजनी नीता निद्रया च नमश्चरः ॥ ५६ ॥
ततः प्रभाततूर्येण मंगलैश्च प्रबोधितः । चकार रावणः कर्म सकलं तनुगोचरं ॥ ५७ ॥
आत्वेव भुवनं सर्वमदृष्टान्यं समाश्रयं । पुनः शरणमायातो रावणं पद्मबाधवः ॥ ५८ ॥
ततो नानाशकुताधैः कुर्वद्भिर्मधुरस्वरं । संभाषणमिवाभ्रघृष्टमर्यादां कुर्वतीममू ॥ ५९ ॥
ददर्श नर्मदां फेनपटलैः सस्मितामिव । शुद्धस्फटिकसंकाशसलिलां द्विपभूषितां ॥ ६० ॥
तरंगभूचिलासाढ्यामावर्तोत्तमनाभिकां । विस्फुरच्छफरीनेत्रां पुलिनोरुकलत्रिकां ॥ ६१ ॥
नानापुष्पसमाकीर्णां विमलोदकवाससं । वरांगनामिवालोचय महाप्रीतिमुपागतः ॥ ६२ ॥

पञ्चपुराणम् ।

उग्रनककुलाक्रीतां गंभीरां योगिनीं क्वचिद् । क्वचिच्च प्रस्थितां मंदं क्वचिच्छुङ्खलगाभिनीं ॥ ६३ ॥
 उग्रनचिष्टितसंपूर्णां कौतुकव्याप्तमानसः । अवतीर्णः स तां भीमां रमणीयां च सादरः ॥ ६४ ॥
 नानाचेष्टितसंपूर्णां कौतुकव्याप्तमानसः । सहस्ररश्मिरप्येतामवतीर्णोऽन्यथा दिशा ॥ ६५ ॥
 माहिष्मतीपुरेशोऽथ बलेन प्रथितो भुवि । सहस्रं तस्य दाराणां यदस्यं तमुत्तेजसां ॥ ६६ ॥
 सहस्ररश्मिरप्येतामवतीर्णः । समाश्रित्य स तेऽस्यामद्भुतानां विधायकः ॥ ६७ ॥
 जलं यत्राणि चित्राणि कृतानि वरशिखिभिः । समीश्रित्य स तेऽस्यामद्भुतानां विधायकः ॥ ६८ ॥
 सागरस्यापि संरोद्धुमंसः शक्तैर्नरैर्वृतः । यंत्रसंवाहनाभिज्ञैः स्वेच्छयास्यां चचार सः ॥ ६९ ॥
 जले यंत्रयंत्रयोगेण ध्वनेन विधृतं सति । अमंति पुलिने नार्यो नानाक्रीडनकोविदाः ॥ ७० ॥
 कलत्रनिचिडाश्चिष्टमुक्षुक्षमविमलांशुकाः । वभूवुः सत्रपा दृष्ट्वा रमणेन वरोगनाः ॥ ७१ ॥
 विगतालेखना काचिकुचौ नखपदांकितौ । दर्शयंती चकारेभ्यो प्रतिपक्षस्य कामिनी ॥ ७२ ॥
 काचिद्दृश्यसमस्तांगा वरयोपित्रयावती । अभिप्रियं निचिक्षेप कराभ्यां जलमाकुला ॥ ७३ ॥
 प्रतिपक्षस्य दृष्टान्धा जघने कसजक्षतीः । लीलाकमलनालेन जघन प्रमदा प्रियं ॥ ७४ ॥
 काचित्कोपवती मौनं गृहीत्वा निश्चला स्थिता । पत्या पादप्रणामेन दयिता तोपमाहता ॥ ७५ ॥
 यावत्प्रसादयत्येका तावदेत्य परा रूपं । यथाकथंचिदानिन्ये तोपं सर्वोः पुनर्नयः ॥ ७६ ॥

दर्शनात्स्पर्शनात्कोपात् प्रसादाद्विविधोद्वितात् ॥ ७६ ॥
 वंचनादंशुकक्षेपान्मेखलांदाभंधनात् । पलायनान्महारावात्संपर्कात्कुचकंपनात् ॥ ७७ ॥
 ह्यासाद्भूषणनिक्षेपात्प्रेणाद्भ्रूविलासतः । अंतर्द्वानात्समुद्भूतेरन्यस्माच्च सुविभ्रमात् ॥ ७८ ॥
 रेमे बहुसं तस्यां स मनोहरदर्शनः । आवृतो वरनारीभिर्देवीभिरिव वासवः ॥ ७९ ॥
 पतितान् सिकतापृष्ठे नालंकारान्पुनः स्त्रियः । आचक्रांधुर्महाचिच्छा निर्माल्यस्रगुणानिव ॥ ८० ॥
 काचिच्चंदनलेपेन चकार धवलं जलं । अन्या कुंकुमपंकेन द्रुतचामीकरग्रभं ॥ ८१ ॥
 धौततांबूलरागाणामधराणां सुयोपितां । चक्षुषां व्यंजनानां च लक्ष्मीरभवदुत्तमा ॥ ८२ ॥
 पुनश्च यंत्रनिश्चुक्तं वारिमध्ये यथेप्सितं । रेमे समं वरस्त्रीभिर्नरेशस्तर्हेतुभिः ॥ ८३ ॥
 क्रीडन्तीभिर्जले स्त्रीभिर्भूषणानां वरो रवः । शकुतेष्विव विन्यस्तः कूलक्रीलालचारिषु ॥ ८४ ॥
 रावणोऽपि सुखं स्नात्वा वसानो धौतवाससी । विधाय प्रयतो मूलं शुक्लकर्पटसंयुतं ॥ ८५ ॥
 निर्युक्तैः सर्वदा पुंभिरुह्यमानां प्रयत्नतः । प्रतिमामर्हेतोरत्नद्वेष्टमनिर्मितविग्रहां ॥ ८६ ॥
 तरंगिणीजैव रम्ये पुलिने शुभ्रभासुरे । सिकतारचितोत्तुंगपीठबंधविराजिते ॥ ८७ ॥
 वैहृष्यदंडिकासक्तशुक्ताफलवितानके । सर्वोपकरणव्यग्रपरिवर्गसमावृते ॥ ८८ ॥

पद्मपुराणम् ।

स्थापयित्वा घनामोदसमाकृष्टमधुत्रतैः । धूपरालेपनैः पुष्पमनोज्ञैर्वहुभक्तिभिः ॥ ८९ ॥
 त्रिधाय महतीं पूजां मन्त्रिप्रिष्टः पुरोवर्त्ता । सगर्भवदनं चक्रे पूतैःस्तुत्यधरैश्चिरं ॥ ९० ॥
 अकस्मादथ पूरणं हता पूजा समंततः । फेनदुद्धदुदयुक्तेन कलुषेण तरस्विना ॥ ९१ ॥
 ततो दशाननः क्षिप्रं गृहीत्वा प्रतियातनां । कुद्रो जगाद क्रित्वेतदिति पिज्ञायतामरं ॥ ९२ ॥
 ततोऽञ्जुमुत्पन्नैर्गेन नरैः प्रसन्निवृत्तय च । निवेदितमिदं नाथ कोप्ययं पुरुषो महान् ॥ ९३ ॥
 मध्ये ललामनारीणां ललामपरमोदयः । दूरस्थेन नृलोकेन वेष्टितः स्रग्धरिणा ॥ ९४ ॥
 नानाकाराणि यत्राणि वृंहति सुनह्नि च । विद्यते तस्य नूनं तैः कृतमेतद्विचोष्टितं ॥ ९५ ॥
 व्यग्रमथामात्रकं तस्य पुरुषा इति नो मतिः । अग्रष्टमस्तु यस्तस्य स एवान्यस्य दुस्सहः ॥ ९६ ॥
 यातया श्रूयते कोऽपि शक्तः स्वर्गे तथा गिरौ । अयं तु वीक्षितोऽस्माभिः शुनार्मीरः समश्रुतः ९७
 श्रुत्वा मंमुचितभ्रूश्च रं मुरजसंभवं । चीणावंशादिभिर्भुक्तं जयशब्दमिमिधितं ॥ ९८ ॥
 गजवाजिनराणां च ध्वनिमाज्ञापयन्नुषान् । त्वरितं गृह्यतामेष दुरात्मेति दशाननः ॥ ९९ ॥
 दत्त्वा चाज्ञां पुनश्चक्रे पूजां रोधयि सत्तमां । रत्नकांचननिर्माणैः पुष्पैर्जिनवराकृतौ ॥ १०० ॥
 श्रेयाभिव दशास्याज्ञां कृत्वा शिरसि संभ्रमात् । अभ्यमित्रं सुसन्नद्धाः प्रसन्नुर्बर्गमिगाधिपाः १०१

वत्स ! तावद्धनुर्वेदमधीष्य कुरु च श्रमं । ततो मया समं युद्धं करिष्यसि नयोज्झतः ॥ १२८ ॥
ततः परुषवाक्येन प्राप्तः संरंभमुत्तमं । विभेद यक्षमर्दस्तं कुतेनालिकपटके ॥ १२९ ॥
गलद्बुधिरधारोसौ घूर्णमाननिरीक्षणः । मोहं गत्वा समास्वस्थो यावद्गृह्णति सायकं ॥ १३० ॥
तावदुत्पत्य वेगेन तमष्टापदकंपनः । अनुज्झितमहो धैर्यं जीवग्राहं गृहीतवान् ॥ १३१ ॥
नीतः स्वनिलयं वद्धा खर्गैर्दृष्टः सविस्मयः । यदि नामोत्पतेत्सोपि केन गृह्येत जंतुना ॥ १३२ ॥
सहस्ररश्मिचूर्चातादिव नीतिमुपागतः । सहस्ररश्मिर्दस्तं संध्याप्राकारवेष्टितः ॥ १३३ ॥
दशवक्त्रविमुक्तेन कोपेनैव च भूरिणा । तमसा पिहितो लोकः सदसत्समताकृता ॥ १३४ ॥
ततो रणादिव श्राप्तमत्यंतविमलं यशः । शशांकं विंशमुद्योतं तमोहरणपंडितं ॥ १३५ ॥
व्रणभंगविधानेन भटानां वीर्यवर्णनैः । गवेषणैश्च भिन्नानां निद्रया चाक्षतात्मनां ॥ १३६ ॥
गता राक्षससैन्यस्य रजनी सा यथायथं । विबुद्धश्च दशग्रीवः प्रभाताहृततूर्यतः ॥ १३७ ॥
ततो वार्तामिव ज्ञातुं दशवक्त्रस्य भास्करः । विभ्राणं परमं रागं कंपमानः समंगतः ॥ १३८ ॥
शतबाहुरथ श्रुत्वा सुतं वद्धं निरंबरः । जंघाचारणलब्धीशो महाबाहुर्महातपाः ॥ १३९ ॥
रजनीपतिवत्कांतो दीप्तिस्तिग्ममरीचिवत् । मेरुवत्स्थैर्यसंपन्नो धीरो रत्नालयो यथा ॥ १४० ॥

पञ्चपुराणम् ।

कृतप्रदयंगकर्मणं सभामध्ये सुखस्थितं । प्रशान्तमानसः प्राप रात्रिणं लोकवत्सलः ॥ १४१ ॥
दूरादेव ततो दृष्ट्वा मुनिं कैलाशकंपनः । अभ्युतस्थौ प्रणामं च चक्रे भूमिस्थमस्तकः ॥ १४२ ॥
वरासनोपविष्टे च यतौ भूमावुपविद्यत् । करद्वयं समासाद्य विनयान्तविग्रहः ॥ १४३ ॥
जगाद चेति भगवन् । कृतकृत्यस्य विद्यते । न तवागमने हेतुर्विहाय मम पावनं ॥ १४४ ॥
ततः प्रशंसनं कृत्वा कुलवीर्यचिभूतिभिः । क्षुरन्निशामृतं वाचा जगादेति दिगंबरः ॥ १४५ ॥
आयुष्मन्निदमस्त्येव शुभसंकल्पतस्तत्र । नान्तरीयकमेतत्तु वदामि यदिदं शृणु ॥ १४६ ॥
पराभिभवमात्रेण क्षत्रियाणां कृतार्थता । यतः सहस्रकिरणं ततो मुंच ममांगजं ॥ १४७ ॥
संप्रधार्य ततः सार्धमिगितरेव मंत्रिभिः । उवाच कैकसीपुत्रः प्रणतो मुनिपुंगवं ॥ १४८ ॥
विज्ञापयामि नाथाहं ग्रस्थितः खंचराधिपं । वगीकर्तुं श्रियापचं कृत्वास्मत्पूर्वजागसं ॥ १४९ ॥
तत्र जाते हि रेवायां रम्यायां जिनपूजनं । मया तटस्थचक्रेण कृतं विमलसंकेते ॥ १५० ॥
महोपकरणैश्चासौ नीता पूजा सुरंहसा । सहसा यंत्ररचितेनास्य भोगिनः ॥ १५१ ॥
ततो मया जिनेन्द्राचीध्वंसोद्भूतमहाख्या । कृतं कर्मदमर्थेन न विना द्वेष्मि मानवान् ॥ १५२ ॥
नवानेनोदितं मह्यं संप्राप्ताय प्रमादिना । यथा ज्ञातं मया नेदं क्षम्यतामिति मानिना ॥ १५३ ॥

भूचरान्मानुपाञ्जितुं यो न शक्तः स खेचरान् । कथं जेष्यामि विद्याभिः कृतनानाविचेष्टितान् ॥
वशीकरोम्यतस्तावद्भूचरान्मानशालिनः । ततो विद्याधराधीशं सोपानक्रमयोगतः ॥ १५५ ॥
ततो वशीकृतस्यास्य मुक्तितर्यायैव किं पुनः । भवत्स्वाज्ञां प्रयच्छत्सु पुण्यवद्दृश्यमूर्तिषु ॥ १५६ ॥
अथैन्द्रजिदुवाचेदं साधु देवेन भाषितं । को वा नयविदं नाथं मुक्त्वा जानाति भाषितुं ॥ १५७ ॥
ततो दशमुखादिष्टो मारीचोऽधिकृतैरैः । आनाययत्सहस्रांशुं नयसायकपाणिभिः ॥ १५८ ॥
तातस्य चरणां नत्वा भूमौ चांसाबुपाविशत् । सम्मान्य च दशास्येन विरोषेणति भाषितः ॥ १५९ ॥
अद्यप्रभृति मे भ्राता तुरीयस्त्वं महाबलः । जेष्यामि भवता साकं कृताखंडलविभ्रमं ॥ १६० ॥
स्वयंप्रभां च ते दास्ये मंदोदर्याः कनीयसीं । कृतं यद्भवता तच्च प्रमाणं मे वराकृते ॥ १६१ ॥
सहस्ररश्मिरूचे च धिहू मे राज्यमशाश्वतं । आपातमाग्रस्म्यांश्च विषयान् दुःखभूयसः ॥ १६२ ॥
स्वर्गं धिग् द्युतियोगेन धिग्देहं दुःखभाजनं । धिहू मां वंचितमत्यंतं चिरकालं कुकर्मभिः ॥ १६३ ॥
तत्करोमि पुनर्येन न पतामिभवार्षवे । गतिर्बन्धंतदुःखासु निर्विण्णः पर्यटन्नहं ॥ १६४ ॥
उवाचेति दशास्यश्च ननु प्रवयसां नृणां । प्रव्रज्यां शोभते भद्र ! त्वं च प्रत्यग्रयौवनः ॥ १६५ ॥
सहस्रांशुलवाचेति नैव मृत्युर्विवेकवान् । शरद्भयन इवाकस्मादेहो नाशं प्रपद्यते ॥ १६६ ॥

यदि नाम भवेत्सारः कश्चिद्भागोऽपि राघव । ततो नैव नमे त्यक्तास्तेस्युक्तमबुद्धिना ॥ १६७ ॥
 इत्युक्त्वा तनये न्यस्य राज्यं परमनिश्चयः । क्षमितो दशवक्ष्येण ग्रात्रजतिपितुर्तिके ॥ १६८ ॥
 तेन चाभिहितः पूर्वमयोध्यायाः पतिः सुहृत् । अनरण्योऽनगारत्वं प्रपत्स्येहं यदा तदा ॥ १६९ ॥
 तुभ्यं वेदधितास्मीति तथायं तेन भाषितः । ज्ञापनार्थमतोऽनेन तस्मै संप्रेषिता नराः ॥ १७० ॥
 ततोऽसौ कथिते पुंभिः श्रुत्वा वाप्याकुलेश्वरः । विललाप चिरं स्मृत्वा गुणांस्तस्य महात्मनः ॥
 विषादे च गते मांघमिष्युवाच महाबुधः । वंघुस्तस्य संमायातो रिपुर्वेषेण राघवः ॥ १७१ ॥
 दश्वर्षपर्वरातस्थो विषयेमाहितश्चिरं । येनार्यतादुकूलेन नरपक्षी विमोचितः ॥ १७२ ॥
 माहिष्मतीपतिर्धन्यः संप्रतं यो भवान्नवं । तित्तिर्यति यमध्वंसयोधपोत समाश्रितः ॥ १७३ ॥
 कृतार्थः संप्रतं जातो यदंतं त्यंतदुःखदं । पापं राज्याख्यमुज्जित्वा व्रतं जैनेश्वरं श्रितः ॥ १७४ ॥
 अभिनंदेति संविद्यः क्षिप्त्वा लक्ष्मीं शरीरजे । सुतेन ज्यायसा साकमनरण्योऽभवन्पुनिः ॥ १७५ ॥

येन केनचिदुदात्तकर्मणा कारणेन रिपुणेतरं वा ॥

निर्मितेन समवाध्यते मतिः श्रेयसी न तु विकृष्टकर्मणा ॥ १७७ ॥

यः श्रयोऽजयति मानसं शुभं यस्य तस्य परमः स बांधवः ॥

भोगवस्तुनि तु यस्य मानसं यः करोति परमारिरस्य सः ॥ १७८ ॥

भावयन्निति सहस्रदीधितिं योऽनरण्यनृपतिं शृणोति च ॥

संयतं श्रवणशीलसंपदा स व्रजत्यमलतां यथा रविः ॥ १७९ ॥

इत्यार्षे रविषेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते दशग्रीवप्रस्थाने सहस्ररश्म्यनरण्यश्रामण्याभिधानं नाम दशमं पर्व ।

एकादशं पर्व ।

अथ कैलाशसंक्षोभो यान्यान्मानवतो नृपान् । शृणोति धरणीयातांतांस्तान्तर्वाननीनमत् ॥१॥
वशीकृतैश्च सन्मानं प्रापित्वैवेष्टितो नृपैः । पश्यन् स्फीतपुरामुर्वीं द्रभूमश्चक्रवधया ॥ २ ॥
नानादेशसमुत्पन्नैर्नानाकारैर्नैर्वृतः । नानाभूषाधैर्नानाभाषैर्विविधवाह्नैः ॥ ३ ॥
कारयन् शीर्णचैत्यानां संस्कारान् परमां तथा । पूजां देवाधिदेवानां जिनेन्द्राणां सुभावितां ॥४॥
ध्वंसयन् जिनिविद्विपकारिणः खलमानवान् । दुर्विधान् करुणायुक्तो धनेन परिपूरयन् ॥ ५ ॥
सम्यग्दर्शनसंशुद्धान्वत्सलः पूजयञ्जनाच्च । प्रणमन्-श्रमणान् भक्त्या रूपमात्रश्रितानपि ॥ ६ ॥

पञ्चपुराणम् ।

उदीचिं ग्रस्थितः काष्ठां प्रतापं दुस्तहं क्रिस्त् । यथोत्तरायणे मानुः पुण्यकर्मानुभावतः ॥ ७ ॥

यलयांश्च श्रुतस्तेन राजा राजपुराधिपः । अभिमानं परं विभ्रत्परश्रणतिवर्जितः ॥ ८ ॥

जन्मतः प्रभृतिदुश्चेता लोकिकोन्मार्गमोहितः । प्रविष्टः प्राणिविध्वंसं यज्ञदीक्षारूपपातकं ॥ ९ ॥

अथ यज्ञध्वनिं श्रुत्वा श्रेणिको गणपालिनं । इत्यपृच्छद्विभो ! तावदास्तां रावणकीर्तने ॥ १० ॥

उत्पत्तिं भगवन्नस्य यज्ञस्येच्छामि वेदितुं । प्रवृत्तो दारुणो यस्मिन् जना जंतुविनाशने ॥ ११ ॥

उवाच च गणाधीशः शृणु श्रेणिक ! शोभनं । मयता पृष्टमेतेन बह्व्यो मोहिता जनाः ॥ १२ ॥

विनीतायां महानासीदिदृश्याकुलभूषणः । ययातिर्नाम राजास्य सुरकांतिति भामिनी ॥ १३ ॥

यसुर्नामाभवत्तस्य गुरोर्योग्यः सचापितः । नाम्ना क्षीरकंदवस्य यस्य स्वस्तिमती प्रिया ॥ १४ ॥

अन्यदारण्यकं शास्त्रं सर्वशास्त्रविशारदं । अध्यापयत्यसौ शिष्यान्नारदादीन्वर्नानरे ॥ १५ ॥

अथ चारणसाधूनां प्रथितानां विहायसा । एकेन यतिना प्रोक्तमेवं कारुण्यकीरणा ॥ १६ ॥

चतुर्णां प्राणिनामयामेको नरकभागिति । श्रुत्वा क्षीरकंदवस्तद्वचो भीतोऽभवद्भृशं ॥ १७ ॥

ततोऽदेवाग्निनस्तेन प्रेषिताः स्वस्वमालयं । ययुस्तुष्टा यथा वत्सा युक्ता दामकबंधनान् ॥ १८ ॥

स्वस्तिमत्यथ पप्रच्छ पुत्रं पर्वतसंज्ञकं । क तवासौ पिता पुत्र ? येनैकाकी त्वमागतः ॥ १९ ॥

पश्चादेधीति तेनोक्तमिति तस्य जगाद सः । तदागमं च कांक्षत्यास्तस्या यातमहः क्षयं ॥२०॥
 नायातः स दिनातेऽपि यदा तिमिरगह्वरे । तदा शोकभराक्रांता पतितासौ महीतले ॥ २१ ॥
 चक्रवाकीव दुःखार्तो विलापं चाकरोदिति । हा हता मंदभाग्यास्मि प्राणानां स्वामिनोऽभिभता ॥
 पापेन केनचिन्मृत्युं किमसौ प्रापितो भवेत् । किंवा देशांतरं यातः कांतः केनापि हेतुना ॥२३॥
 सर्वशास्त्रार्थकुशलः किंवा वैराग्यमाश्रितः । सर्वसंगान्परित्यज्य प्रव्रज्यां समशिथ्र्यत् ॥ २४ ॥
 विलापमिति कुर्वत्यास्तस्यां सा रजनी गता । अन्वेष्ट पितरं चादावहः पर्वतको गतः ॥ २५ ॥
 दृष्ट्वा सरित्तटोद्याने दिनैः कैश्चिद्गुरुं मुनिं । गुरोः संप्रसमेतस्य समीपे विनयस्थितं ॥ २६ ॥
 आरादेव निवृत्त्याख्यन्मातरं च पितामम । विप्रलब्धोऽभवन्नमः श्रमणैस्तत्परापणैः ॥ २७ ॥
 ततोनिश्चयविज्ञाततदसंगमदुःखिता । कराभ्यां भृशमाघ्राता स्तनावरुरुदत्स्यनं ॥ २८ ॥
 नारदस्तमथ श्रुत्वा वृत्तातं धर्मवत्सलः । दृष्टुमागादुपाध्यायी क्षणं शोकसमाकुलः ॥ २९ ॥
 तं दृष्ट्वा सुतरां चक्रे स्तनताडनरोदनं । निसर्गोयं यदाप्तस्य पुरः शोको विवर्धते ॥ ३० ॥
 जगाद नारदो मातः ! किं शोकं कुरुषे वृथा । कृते शोकेऽधुना, नाऽसावागच्छति विशुद्धीः ॥
 कर्मणानुगृहीतोसौ चारुणा चारुचेष्टितः जीवितं चंचलं ज्ञात्वा यस्तपः कर्तुमुद्यतः ॥ ३२ ॥

पञ्चपुराणम् ।

तनुतां बोध्यमानायाः शोकस्तस्या गतः क्रमात् । द्विपतीव स्तुवाना च भर्तारं सा स्थिता गृहे ३३
 एतस्मादेव चोदंताघयातिस्तत्त्वकोविदः । राज्यभारं वसोन्यस्य नभूव श्रमणो महान् ॥ ३४ ॥
 सुप्रतिष्ठोऽभवद्राजा पृथिव्यां प्रीथितो ययुः । नभःस्फटिकविस्तीर्णशिलास्यहरिद्विष्टरः ॥ ३५ ॥
 समं पर्वतकेनाथ नारदस्यान्यदाऽभवत् । कथयं शासतत्त्वार्थनिरूपणपरायणा ॥ ३६ ॥
 जगाद् नारदो दृष्टिः सर्वज्ञैः सर्वदक्षिभिः । द्विविधो विहितो धर्मः ब्रह्मो दारविशेषतः ॥ ३७ ॥
 हिंसया अनृतास्तेषा दारसंगत्यापग्रहात् । विरतेर्वतमुद्दिष्टं भावनाभिः समन्वितं ॥ ३८ ॥
 विरतिं सर्वतः कर्तुं ये शक्तास्ते महाव्रतं । सेवंतेऽणुव्रतं शेषा जंतवो गृहमाश्रिताः ॥ ३९ ॥
 संविभागो तिथीनां च तेषामुक्तो जिनाधिपैः । यज्ञाख्यावस्थितास्तस्मिन् भेदः पात्रादिभिर्युतैः
 अत्रैर्यथैवमित्यस्य वाक्यस्यार्थो दयोपरैः । अयं पुनिभिराख्यातो ग्रंथार्थे ग्रंथिभेदिभिः ॥ ४१ ॥
 अजास्ते जायते येषां नांकुर सति कारणे । सस्यानां यजनं कार्येभेतरिति विनिश्चयः ॥ ४२ ॥
 अजा पशव उद्दिष्टा इति पर्वतकोऽवदत् । तेषामालंभनं कार्यं सच यागो विधीयते ॥ ४३ ॥
 नारदः कुपितोऽवोचत्ततः पर्वतकं खलं । मैवं वोचः पतस्येवं नरेकं घोरवेदने ॥ ४४ ॥
 प्रतिज्ञां चाकरोदेवमावयोर्योवसीदति । वसुं प्राश्निकमासाद्य तस्य जिज्ञा निवृत्त्यते ॥ ४५ ॥

अतिक्रांता वसुं दृष्टं वेलाद्य श्वो विनिश्चयः । भवितेत्यभिधायागात्पर्वतो मातुरतिकं ॥ ४६ ॥
 तस्यै चाकथयन्मूलं कलहस्यामिमानवान् । ततो जगाद सा पुत्र ! त्वया निगदितं मृषा ॥ ४७ ॥
 कुर्वतोऽनेकशो व्याख्या मया तव पितुः श्रुतं । अजाः किलाभिधीयन्ते ब्रीहयो ये प्ररोहकाः ४८
 देशांतरं प्रयातेन मांसभक्षणकारिणा । मानाच्च वितथं प्रोक्तं तवेदं दुःखकारणं ॥ ४९ ॥
 रसनाच्छेदनं पुत्र नियतं ते भविष्यति । अपुण्या किं करिष्यामि पतिपुत्रविवर्जिता ॥ ५० ॥
 सस्मार पुरा प्रोक्तां वसुना गुरुदक्षिणां । न्यायभूतां गता चाशु वसोरतिक्रमाकुला ॥ ५१ ॥
 उपाध्यायीति चोदारमादरं विदधे वसुः । प्रणम्य च सुखासीनां पप्रच्छ रचितोजलिः ॥ ५२ ॥
 उपाध्यायीति यच्छाज्ञामायाता येन हेतुना । सर्वं संपादयाम्याशु दुःखितेव च दृश्यते ॥ ५३ ॥
 उवाच स्वस्तिमत्येवं नित्यं पुत्रास्मि दुःखिता । प्राणनाथपरित्यक्ता का वा स्त्री सुखमृच्छति ५४
 संवंधो द्विविधो यौनः शास्त्रीयश्च तयोः परं । शास्त्रीयमेव मन्येहमयं मलविवर्जितः ॥ ५५ ॥
 अतो नाथस्य मे शिष्यः पुत्र एव भवानपि । पश्यन्तो भवतो लक्ष्मीं करोमि धृतिमात्मन ॥ ५६ ॥
 दक्षिणां च गृहीव्यामि पुरा प्रोक्तं च या सुत ! मया चोक्तं गृहीष्यामि कालेन्यऽस्मिन्निति स्मर ॥
 सत्यं वदन्ति राजानः पृथिवीपालनोद्यताः । ऋषयस्नेहि भाष्यन्ते ये स्थिता जंतुपालने ॥ ५८ ॥

पञ्चपुराणम् ।

सत्येव श्रावितः सत्त्वं मर्त्यं तां च्छ दक्षिणां । इत्युक्तश्चायदद्राजा विनयानतमस्तकः ॥ ५९ ॥
 अत्र ! ते वचनादद्य क्रूरोग्यथ जुगुप्सितं । वद यत्ते स्थितं चित्ते मा कृथा मतिमन्यथा ॥ ६० ॥
 नमुदन्तं ततोऽङ्गपं निवेद्यास्म जगाद सा । पुत्रस्यानुतमप्येतदनुमान्यं त्वया मम ॥ ६१ ॥
 जानतापि ततो राज्ञा नीतेन स्थिरतां पुनः । मद्भूतसत्यगृहीतेन प्रतिपन्नं तयोदितं ॥ ६२ ॥
 पुनरुक्तं प्रियं भूरि भाषित्वाग्नीः पुरस्सरं । आनच्छ निलयं तुष्टा भृशं स्वस्तिमती ततः ॥ ६३ ॥
 अथान्यस्य दिनस्यादी गतौ नारदपर्यवर्तौ । समीपं क्षितिपालस्य कुतूहलज्जनावृतौ ॥ ६४ ॥
 चतुर्विधो जनपदो नानाप्रकृतयस्तथा । सामंता मंत्रिणश्चाशु विविशुर्जल्पमण्डलं ॥ ६५ ॥
 ततस्तयोः सतां मध्ये विवादः सुमहानभूत् । ब्रीहयोऽजा विबीजा ये पशवश्चेति वस्तुनि ॥ ६६ ॥
 ततस्ताभ्यां वसुः पृष्टो यदुपाध्याय उक्तवान् । तत्त्वं वद महाराज ! सत्येन श्रावितो भवान् ॥ ६७ ॥
 यदेतत्पर्यवर्तेनोक्तं तदुपाध्याय उक्तवान् । इत्युक्ते स्फुटिकं यातं वसोः क्षिप्रं महीतले ॥ ६८ ॥
 नाज्ञासीत्किल तल्लोकः स्फुटिकं गगने ततः । स्थितं सिंहासने तस्य विवेदेति ततोऽवदत् ॥ ६९ ॥
 वसो ! वितथसामर्थ्योत्तव सिंहासनं गतं । भूमिमद्यापि ते युक्तं परमार्थनिवेदनं ॥ ७० ॥
 ततो मोहमदाविष्ट स्तदैव पुनरभ्यधात् । प्रविष्टो घरणीं सद्यः सिंहासनसमन्वितः ॥ ७१ ॥

पद्मपुराणम् ।

सौत्रामणिविधानेन सुरापानं न दृश्यति । अगम्यागमनं कार्यं यज्ञे गोसवनामनि ॥ ८५ ॥
 मातृमेघे यद्यो मातुः पितृमेघे वधः पितुः । अंतर्वेदि विधातव्यं दोषस्तत्र न विद्यते ॥ ८६ ॥
 आशुशुधिणिमादाय पृष्टकूर्मस्य तपयेत् । हविष्यजुह्वाकाल्याय स्वाहेत्युक्त्वा प्रयत्नतः ॥ ८७ ॥
 यदा न प्राप्नुयात्कूर्मं तदा शुद्धद्विजन्मनः । खलतेः पिंगलाभस्य विकलवस्य शुचौ जले ॥ ८८ ॥
 आस्यदग्नेवर्तीर्णस्य मस्तके कूर्मसविमे । प्रज्वाल्य ज्वलनं दीप्तमाहुतिं निक्षिपेद्विजः ॥ ८९ ॥
 सर्वं पुरुष एवेदं यद्भूतं यन्नविष्यति । ईशानो योमृतस्तस्य यदन्नेनातिरोहति ॥ ९० ॥
 एवमेकत्र पुरुषे किं केनात्र विपाद्यते । कुह्वातो यथाभीष्टं यज्ञे प्राणिनिपातनं ॥ ९१ ॥
 मांसस्य भक्षणं तेषां कर्तव्यं यज्ञकर्मणि । याजकेन पूतं हि देवोद्देशेन तत्कृतं ॥ ९२ ॥
 एवंप्रकारमत्यंतपापकर्म प्रदर्शयन् । प्राणिनः प्रवणांधके राक्षसो धरणीतले ॥ ९३ ॥
 श्रद्धयानस्ततो भूत्वा जंतवः सुखवांछया । हिंसायज्ञस्थलीं भूमिं दीक्षिताः प्रविशन्ति ये ॥ ९४ ॥
 क्वापुभारं यथा सर्वं प्राध्वंकृत्य स तान् ददं । भयोद्भूतमहाक्रंषान् चलत्तारकलोचनान् ॥ ९५ ॥
 पृष्टस्कंधशिरोजंघान् पादाग्रस्थान् विधाय खं । उत्पपात पतद्रक्तधारानिकरदुःखितान् ॥ ९६ ॥
 ततस्ते विश्वरोदारं क्रोशन्तोऽभिदधुः स्वरं । किमर्थं देव रुष्टोऽसि येनास्मान् हंतुमुद्यतः ॥ ९७ ॥

प्रसीद मुंच निर्दोषानस्मान्देव ! महाबल । भवदाज्ञां वयं सर्वा कुर्मः प्रणतमूर्तयः ॥ ९८ ॥
 ततो वभाण तान् रक्षः यथैव पशवो हताः । भवद्भिरियति स्वर्गे तथा यूयं मया हताः ॥ ९९ ॥
 इत्युक्त्वा विजने कांश्चिद्द्वीपेऽन्यस्मिन्निरक्षिपेत् । महर्णवे परानन्यान् क्रूरप्राणिगणांतरे ॥ १०० ॥
 एकानासकालयन् क्षोणीधरमूर्ध्नि शिलातले । कुर्वन्वह्नुविधं शब्दं वासांसि रजको यथा ॥ १०१ ॥
 दुःखेन मरणावस्थां प्राप्तास्ते त्रस्तचेतसः । पितरो तनयान् भ्रातृन् स्मरंतो मृत्युभीयति ॥ १०२ ॥
 तद्व्यापादितशेषा ये मूढाः कुग्रंथकंथया । रक्षसा दशितोऽहिंसायज्ञस्तैर्घृद्धिमाहृतः ॥ १०३ ॥
 हिंसायज्ञमिमं घोरमाचरंति न ये जनाः । दुर्गतिं ते न गच्छति महादुःखविधायिनी ॥ १०४ ॥
 उदाहृतो मयापास्तहिंसायज्ञसमुद्भवः । श्रेणिकेन पुराज्ञासीत् प्राज्ञो रत्नश्रवःसुतः ॥ १०५ ॥
 अथ राजपुरं प्राप्तो रावणः स्वर्गसन्निभं । वहिर्यस्य मरुत्ताख्यो यज्ञवाटे स्थितो नृपः ॥ १०६ ॥
 हिंसाधर्मेप्रवीणश्च संवर्तो नाम विश्रुतः । क्रत्विक् तस्मै ददौ कृत्स्नमुपदेशं यथाविधि ॥ १०७ ॥
 स्रक्कंठा पृथिव्यां ये सर्वे तेव निमंत्रिताः । पुत्रदारादिभिः सार्धमागता लोकवाहिताः ॥ १०८ ॥
 सा तैर्यज्ञमही सर्वा वेदमंगलनिस्वनैः लाभार्काक्षाप्रसन्नास्यै वृता क्षुभ्यत्सुभूरिभिः ॥ १०९ ॥
 उपनीताश्च तत्रैव पशवो दीनमानसाः । वराकाः शतशो चद्धाः श्वसत्कुक्षिपुट्ठा भयात् ॥ ११० ॥

नारदोऽथातरे यस्मिन्निच्छया नभसा ब्रजन् । अपश्यद्यानपृष्टस्यो जनं तं तत्र संगतं ॥ १११ ॥
 अचिन्तय च द्रष्टुं विस्मयाकुलमानसः । कुर्वन्विभ्रममंगस्य कुतूहलसमुद्भवं ॥ ११२ ॥
 एतत्सुनगरं कस्य कस्य च यमनोकिनी । इयं च सागराकारा प्रजाः कस्मादिह स्थिताः ॥ ११३ ॥
 नगराणि जनौघाश्च वस्तुधन्यश्च धूरिशः । मयेक्षंश्चकिरे जातु नेदृग्दृष्टो जनोत्करः ॥ ११४ ॥
 कुतूहलादिति ध्यात्वा वतीर्णोऽसौ विहायसः । कर्मतदेव तस्यासीद्यत्कुतूहलदर्शनं ॥ ११५ ॥
 पप्रच्छ मामधेशोऽथ भगवन् ! कः स नारदः । उत्पत्तिर्वा कुतस्तस्य गुणा वा तस्य कीदृशाः ॥
 जगाद च गणाधीशः श्रेणिक ! ब्राह्मणोऽभवत् । नाम्ना ब्रह्मरुचिस्तस्य कूर्मो नाम कुटुंबिनी ॥
 तापसेन सता तेन श्रितेन वनवासिता । एतस्यामाहितो गर्भः फलमूलादिवृत्तिना ॥ ११८ ॥
 चीतसंगास्तमुद्देशमथाजमुर्महर्षयः । यांतो मार्गवशात्केऽपि संयमासक्तमानसाः ॥ ११९ ॥
 विश्वश्रुः क्षणं तस्मिन्नाश्रमे श्रमनोदिति । अपश्यं दंपती तौ च स्वाकारौ कर्मगर्हितौ ॥ १२० ॥
 आपादुरशरीरां च दृष्ट्वा योषां पुथुस्तनीं । कृशां गर्भभरम्भानां श्वसंतौ पन्नगीमिव ॥ १२१ ॥
 संसारप्रकृतिज्ञानां श्रमणानां महात्मनां । कृपया संवभूतौ धर्मं बोधयितुं मतिः ॥ १२२ ॥
 तेषां मध्ये ततो ज्येष्ठो जगादमधुरं यतिः । कष्टं पश्यत नर्त्यते कर्मभिर्जतवः कथं ॥ १२३ ॥

त्यक्त्वा धर्माधिया बंधून् संसारोत्तरणाश्रया । स्वयं खलीकृतोऽण्णे किमात्मा तापस त्वया ॥ २४ ॥
 भद्र ? प्रव्रजितो जातः कस्ते भेदो गृहस्थतः । चारित्रं प्रतिपातस्य केवलं वेपमन्यथा ॥ २५ ॥
 यथाहि छर्दितं नान्नं भुज्यते मानुषैः पुनः । तथा त्यक्तेषु कामेषु न कुर्वति मतिं बुधाः ॥ २६ ॥
 त्यक्त्वा लिङ्गी पुनः पापो योषितं यो निषेवते । सुभीमायामरण्यान्यां वृकतां स समश्नुते ॥ २७ ॥
 सर्वारंभास्थितः कुर्वन् न ब्रह्मप्रदनिर्भरः । दीक्षितोऽस्मीति यो वेत्ति स्वं नितान्तं स मोहवान् ॥ २८ ॥
 ईर्ष्यामन्मथदग्धस्य द्रुष्टष्टेर्दुरात्मनः । आरंभे वर्तमानस्य प्रव्रज्या वद कीदृशी ? ॥ २९ ॥
 कुष्टया गर्वितो लिङ्गी विषयांस्त्वमानसः । दुष्टबहं तपस्वीति मिथ्यावादी कथं व्रती ॥ ३० ॥
 सुखासनविहारः सन् सदा कश्चिपुसक्तधीः । सिद्धमन्यो विमूढात्मा जनोयं स्वस्य वचकः ॥ ३१ ॥
 दहमाने यथानारै कथंचिदपि निःसृतः । तत्रैव पुनरात्मानं प्राक्षिपेन् मूढमानसः ॥ ३२ ॥
 यथा च विवरं प्राप्य निष्क्रान्तः पंजरात्खगः । निवृत्य प्रविशेद्भूपस्तत्रैव ज्ञानचोदितः ॥ ३३ ॥
 तथा प्रव्रजितो भूत्वा यो यातीन्द्रियव्रथतां । निदिनः स भवेच्छोकं न च स्वार्थं समश्नुते ॥ ३४ ॥
 ध्येयमेकाग्रचित्तेन सर्वग्रंथविवाजिना । मुनिना ध्यायते तत्त्वं सारंभेन भवद्विधैः ॥ ३५ ॥
 प्राणिनो ग्रंथसंगेन रागेद्वेषसमुद्भवः । रागात्संजायते कामो द्वेषाज्जंतुविनाशनं ॥ ३६ ॥

पद्मपुराणम् ।

कामक्रोधाभिभूतस्य मोहिनाक्रम्य ते मनः । कृत्यकृत्येषु मूढस्य मतिर्नस्याद्विवेकिनी ॥ १३७ ॥
यत्किञ्चित्कुर्वतस्तस्य कर्मोपाजयतोऽशुभं । संसारसागरे घोरं भ्रमणं न निवर्तते ॥ १३८ ॥
एतान्संसर्गजान् दोषान्निदित्वाशुविपश्चितः । वैराग्यमधिगच्छति नियम्यात्मानमात्मना ॥ १३९ ॥
एवं संचोधितो वाक्यैः परमार्थोपदेशनैः । उपेतः श्रामणीं दीक्षां मोहाद्ब्रह्मरुचिश्च्युतः ॥ १४० ॥
निरपेक्षमतिः कूर्म्यां महावैराग्यसम्पदः । विजहार सुखं साधं गुरुणा गुरुवत्सलः ॥ १४१ ॥
सापि शुद्धमतिः कूर्मी कर्मणः कृप्यातश्च्युता । ज्ञात्वा रागवशं जंतोः संसारपरिवर्तनं ॥ १४२ ॥
कुमार्गसंगममुज्ज्य जिनभक्तिपरायणा । सिद्धीय शोभतेऽरण्ये भर्त्रा विरहिवा सती ॥ १४३ ॥
मासे च दशमे धीरा प्रसूता दारकं शुभम् । अर्चितयच वीर्यैर्न ज्ञातकर्मविचेष्टिता ॥ १४४ ॥
संपर्कोयमनर्थोसौ कथितो यन्महर्षिभिः । तस्मान्मुक्त्वाधुना संगं करोमि हितमात्मने ॥ १४५ ॥
अनेनापि भवेद्यास्मिन् यः कर्मविधिरर्जितः । फलं तस्य शिशुर्भोक्ता मनोज्ञमभवेतरं ॥ १४६ ॥
अरण्धान्यां समुद्रे वा स्थितं चारातिपंजरे । स्वयंकृतानि कर्माणि रक्षति न परो जनः ॥ १४७ ॥
यः स्वयं प्राप्तकालः स्याज्जन्मन्यंकगतोऽपि सः । क्षिपते मृत्युना जीवः स्वकर्मवशतो गतः १४८ ॥
एवं विदिततत्त्वा सा बुद्ध्यातिनिरपेक्षया । बालकं विपिने त्यक्त्वा तापसी वीतमत्सरा ॥ १४९ ॥

आनछालोकनगरे कांत्यार्याभिंदुमालिनी । शरणं भूरिसंवेगा भूतार्या चारुचेष्टिता ॥ १५० ॥
 सत्कर्मा बालकश्चासौ रोदनादिविवर्जितः । ब्रजद्भिर्नभसादृष्टः सुरैर्नृभक्तसंज्ञकैः ॥ १५१ ॥
 गृहीत्वा च कृपायुक्तरादरात्परिपालितः । अध्यापितश्च शास्त्राणि सरहस्याण्यशेषतः ॥ १५२ ॥
 लेभे च लब्धवर्णः सन् विद्यामाकाशगामिनी । यौवनं च परं प्राप्तः स्थितिं चाणुव्रतीं दृढां ॥ १५३ ॥
 दृष्ट्वा च मातरं चिह्नैः प्रत्यभिज्ञानकारिणी । तत्प्रीत्योपेत्य निर्ग्रथं सम्यग्दर्शनतत्परः ॥ १५४ ॥
 प्राप्य क्षुल्लकचारित्रं जटामुकुटमुद्वहन् । अवद्वारसमो जातो न गृहस्थो न संयतः ॥ १५५ ॥
 यश्च कांर्दपकौत्कुच्यमौखयोर्यंतवत्सलः । कलहेग्रक्षणाकांक्षी गीतचंचुः प्रभाववान् ॥ १५६ ॥
 पूजितो राजलोकस्य परैख्याहतायतिः । चचार रोदसीं नित्यं कुतूहलगतेक्षणः ॥ १५७ ॥
 देवैः संवर्धितत्वाच्च देवसन्निभविभ्रमः । देवयिः प्रथितः सोऽभूद्विद्याविद्योतिताद्भुतः ॥ १५८ ॥
 कथंचित्संचरंधासाविच्छया तां मखावनीं । समीपगगनोद्देशस्थितोऽपश्यज्जनाकुलं ॥ १५९ ॥
 दृष्ट्वा च तान् पशून् वद्वान् समाश्लिष्टोऽनुकंपया । अवतीर्णो मखक्षोणीं जल्पाकथयपंडितः ॥ १६० ॥
 उवाचैति मरुतं च किं प्रारब्धमिदं नृप ! । हिंसनं प्राणिवर्गस्य द्वारं दुर्गतिगामिनां ॥ १६१ ॥
 उवाचासावायं वेत्ति सर्वं शास्त्रार्थकोविदः । ऋत्विक्कृ मम यदेतेन कर्मणा प्राप्यते फलं ॥ १६२ ॥

पद्मराजम् ।

अतिजीर्णं तनोऽन्नादीदहो माणवक ? त्वया । किमिदं प्रस्तुतं दृष्टं सर्वज्ञैर्दुःस्वकारणं ॥ १६३ ॥
 मंथनो दुषितोऽजोऽचदहोऽज्यतविमृष्टता । यदत्यन्तमगंवद्धं भाषणे हेतुवर्जितं ॥ १६४ ॥
 भरतो यो मतः कोऽपि मर्षनो रागवर्जितः । वरकृत्वाद्युपपत्तिभ्यो नासावेयं यथेतरः ॥ १६५ ॥
 अशुद्धैः कर्तृभिः प्रोक्तं वचनं स्यान्मलीममं । अर्नादद्यश्च नो कश्चिदुपपत्तेरभावतः ॥ १६६ ॥
 तस्मादकर्तृज्ञो वेदः प्रमाणं स्यादतीन्द्रियः । वर्णत्रयस्य यो न कर्म तेन प्रकीर्तितं ॥ १६८ ॥
 अपूर्वोऽग्नौ ध्रुवो धर्मो यागेन प्रकटीकृतः । प्रपच्छति फलं स्वर्गे मनोज्ञविषयोऽत्यन्तं ॥ १६९ ॥
 अंतर्वेदियग्रन्तां न प्रत्यवायाय नो वधः । आग्नेयं चोदितो यस्माद्यथा त्यागादिसंयत्नं ॥ १७० ॥
 पग्रन्तां न वितानार्थं कृता गृष्टिः स्वयंपुत्रा । माषिणं गृणु दुर्ग्रथमायनादूषितात्मना ॥ १७१ ॥
 इत्युक्ते नारदोऽजोऽचदहं निमिगलं त्वया । माषिणं गृणु दुर्ग्रथमायनादूषितात्मना ॥ १७२ ॥
 यदि मर्षप्रकारोऽपि सर्वज्ञो नास्ति स विधा । शब्दाथैर्बुद्धिमंदन स्वयाचा श्रानतो हताः ॥ १७३ ॥
 अप्र शब्दश्च बुद्धिश्च विद्यतेऽर्थस्तु नेष्यते । नैवमेतत्त्रयं दृष्टं यस्मात्तत्तद्वगवादिषु ॥ १७४ ॥
 असत्यर्थं नितानं न कुरुते क्व पदं मतिः । नृन्दो वा स तथाभूवो ब्रजेर्द्धावाग्न्यतिक्रमं ॥ १७५ ॥
 मुद्धेः सर्वज्ञ इत्येव व्यवहारो गुणागतः । मुख्यापेक्षो यथा चेत्रे मिहशब्दप्रवर्तनं ॥ १७६ ॥

एतेन चानुमानेन प्रतिज्ञेयं विरोधिनी । अभावश्च ममात्यंतं ग्रसिद्धिं न क्वचिद्व्रतः ॥ १७६ ॥
 सर्वज्ञः सर्वदृक् क्वासौ यस्यैय महिमा भुवि । दिव्यब्रह्मणुरेक्षेप व्योम्नात्मा सुप्रतिष्ठितः ॥ १७७ ॥
 आग्नेन तवानेन विरोधं याति संगरः । अनेकांते च साध्येऽर्थे भवेत्सिद्धप्रसाधकं ॥ १७८ ॥
 वक्तृत्वं सर्वथा युक्तं न परं प्रति सिद्धयति । असिद्धं च भवेत्स्वस्य स्याद्वादेन समागतं ॥ १७९ ॥
 नासावभिमतोऽस्माकं वक्तृत्वादेवदत्तवत् । इत्याद्यपि भवेत्सिद्धं विरुद्धं साधनं यतः ॥ १८० ॥
 प्रजापत्यादिभिश्चायमुपदेशो न निश्चयः । तेष्वेवमिति चैतेभ्यो दोषवानागमो भवेत् ॥ १८१ ॥
 एकं यो वेदते न स्याज्जातं सत्तात्मनाखिलं । अतः साध्यविहीऽनोयं दृष्टांतो गदितस्त्वया ॥
 अथ चैकांतयुक्तोक्तिः दृष्टांतो नो यतस्ततः । साध्यसाधनवैकल्यमुदाहार्यं संधर्मिणि ॥ १८३ ॥
 श्रुत्वा वस्तुन्यदृष्टे च प्रमाणं वेदमागतं । न समाश्रयणं युक्तं हेतोः सर्वज्ञद्रूपणे ॥ १८४ ॥
 वक्तृत्वस्य विरोधो वा सर्वज्ञत्वेन कः समः । सति सर्वज्ञतायोगे वक्ताहि सुतरां भवेत् ॥ १८५ ॥
 यो न वेत्ति स किं वक्ति वराको मतिदुर्विधः । व्यतिरेकाविनाभावो भावाच्च स्यान्न साधनं ॥
 स्वपक्षोयमविधेयं तथा यागादिकं मलं । क्षीयतेऽलं क्वचिद्धेतोर्धातुहेममलं यथा ॥ १८७ ॥
 असदादिमते धर्मे आपेक्षितविपर्ययः । धर्मत्वादुत्पलद्रव्ये यथा नीलविशेषणं ॥ १८८ ॥

पैत्रपुत्राणम् ।

कर्त्रभावाच्च वेदस्य युक्त्यभावाच्च युज्यते । कर्तृमत्त्वे तु संसाध्यं दृश्यवद्देतुसंभवः ॥ १८९ ॥
युक्तेषु कर्तृमान् वेदः पदवाक्यादिरूपतः । विधेयप्रतिपेयाथं युक्तत्वान्मैत्रकाव्यवत् ॥ १९० ॥
ब्रह्मप्रजापतिप्रायः पुरुषेभ्यश्च संभवः । श्रूयते वेदशास्त्रस्य नापनेतुं स शक्यते ॥ १९१ ॥
स्यात्ते मतिर्न कर्तारः प्रवक्तारः श्रुतेः स्मृताः । तथा नाम प्रवक्तारो रागेद्वेपादिभिर्युताः ॥ १९२ ॥
सुसर्वज्ञाश्च किं कुर्युस्तथा ग्रंथेदग्नं । अर्थस्य वाग्यथाख्यानं प्रमाणं तन्मतं यतः ॥ १९३ ॥
चातुर्विध्यं च यज्जाल्या तत्र युक्तमहेतुकं । ज्ञानं देहविशेषस्य न च श्लोकाधिसंभवात् ॥ १९४ ॥
दृश्यते जातिभेदस्तु यत्र तत्रास्य संभवः । मनुष्यहोस्तिवाल्लेयगोवाजिप्रभृतौ यथा ॥ १९५ ॥
नच जात्यंतरस्येन पुरुषेण स्त्रियां क्वचिद् । क्रियते गर्भसंभूतिर्विप्रादीनां तु जायते ॥ १९६ ॥
अध्वार्या रासमेनास्ति संभवोऽप्येति चेन्न सः । नितांतमन्यजातिस्थशफादितनुसाम्यतः ॥ १९७ ॥
यदि वा तद्वदेवस्यादद्वयोर्विसदृशः सुतः । नात्र दृष्टं तथा तन्मादुर्गैर्धेयव्यवस्थितिः ॥ १९८ ॥
मुखादिसंभवश्चापि ब्रह्मणो योऽभिधीयते । निर्हेतुः स्वर्गेऽसौ शोभते भाव्यमाणकः ॥ १९९ ॥
ऋषिर्भृगादिकानां च मानवानां प्रकीर्यते । ब्राह्मणं गुणयोगेन न तु तद्योनिंसंभवात् ॥ २०० ॥
वृहत्वाद्भृगवान्ब्रह्मा नाभेयस्तस्य ये जनाः । भक्ताः संतस्तु पश्यंति ब्राह्मणास्ते प्रकीर्तिताः ॥

क्षत्रियास्तु क्षतव्राणाद्वैश्याः शिल्पग्रयेशनात् । श्रुतात्सदागमाधेतु द्रुतास्ते शूद्रसंज्ञिताः ॥२०२॥
 न जातिगहिताकाचिद्गुणाः कल्याणकारणं । व्रतस्थमपि चांडालं तं देवान्ब्राह्मणं चिदुः २०३
 विद्याचिन्त्यसंपन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि । शुनि चैव श्वपाके च पण्डिताः समदर्शिनः ॥ २०४ ॥
 चातुर्वर्ण्यं यथान्यच्च चांडालादिविशेषणं । सर्वमाचारभेदेन प्रसिद्धिं भुवने गतं ॥ २०५ ॥
 अपूर्वीत्यथ धर्मो न व्यज्यते यागकर्मणा । नित्यत्वाद्बुद्ध्यामवद्व्यक्तेरनित्यो वा घटादिवत् २०६
 फलं रूपपरिच्छेदः प्रदीपव्यक्त्यनंतरं । दृष्टं यथेह चापूर्वव्यक्तिकालं फलं भवेत् ॥ २०७ ॥
 शास्त्रेण चोदितत्वाच्च वेदीमध्ये यशोर्वधः । प्रत्यवायाय नेत्येतदयुक्तं येन तच्छृणु ॥ २०८ ॥
 वेदागमस्य शास्त्रत्वमसिद्धं शास्त्रमुच्यते । तद्वियन्मातृवच्छास्ति सर्वस्मै जगते हितं ॥ २०९ ॥
 प्रायश्चित्तं च निर्दोषे वक्तुं कर्मणि नोचितं । अत्र तूक्तं ततो दुष्टं तच्चेदमाविधीयते ॥ २१० ॥
 राजानं हंत्यसौ सोमं वीरं वा नाकवासिनां । सोमेन योज्यजेत्तस्य दक्षिणा द्वादशं शतं ॥२११॥
 शोधयत्यत्र देवानां शतं वीरं प्रतर्पणं । प्राणानां दश कुर्वति यैकादशात्मनस्तु सा ॥ २१२ ॥
 द्वादशी दक्षिणा या तु दक्षिणा सैव केवलं । इतरासां च दोषाणां व्यापारो विनिवर्तने ॥२१३॥
 तथा च यशुर्मायमकृतोरोदवाहना । पादाभ्यामेनसस्तस्माद्विश्वस्मान्मुचतानलः ॥ २१४ ॥

विद्यते ॥ २१५ ॥

एवमादि च बहव गदितं दोषनोदनं । आगमेन ततोऽन्येन व्यभिचारोऽत्र विद्यते ॥ २१५ ॥
पशोर्मध्ये यथो वेद्याः प्रत्यक्षायाय कल्प्यते । तस्य दुःखनिमित्तत्वाद्यथा व्याधकृतो बधः ॥ २१६

स्वयंभुवा च लोकस्य सर्गो नेयति सत्यतां । विचार्यमाणमेतद्धि पुराणतृणदुर्बलं ॥ २१७ ॥

कृतार्थो यद्यसौ मृष्टो तस्यां किं स्यात्प्रयोजनं । क्रीडति चेत्कृतार्थोऽसौ न भवत्यर्थको यथा ॥
साक्षादेव रतिं कस्मान्न सृजेत्स विनेतारः । मुजतो वास्य के भाया ब्रजेयुः करणादितां ॥ २१९ ॥

किंचोपकारिणः केचित् केचिद्वास्यापकारिणः । सुखिनः कुरुते कौश्चिद्येन कौश्चिच्च दुःखिनः ॥
अथ नैव कृतार्थोऽसौ नैव तर्हि स नेश्वरः । कर्मणा परतंत्रत्वाद्यथा कश्चिद्भवद्विधः ॥ २२१ ॥

सुबुद्धिनरयत्नोत्थसंस्थानाः कसलादयः । विधिष्टाकारयुक्त्वाद्रथैवमादयो यथा ॥ २२२ ॥
यद्बुद्धिपूर्वका एते भविष्यति सं ईश्वरः । इत्येतच्च न सम्भवत्वं ब्रजत्येकांतवादिनः ॥ २२३ ॥

सुबुद्धिनरयत्नोत्थाः सर्वथा न रथादयः । व्यवस्थितं यतस्तत्र द्रव्यं चैवोपजन्यते ॥ २२४ ॥
क्लेशादियुक्ता चास्य व्यञ्जुते तक्षकादिवत् । नामकर्म च मैवं स्यादीश्वरो यस्यैवैष्यते ॥ २२५ ॥

विधिष्टाकारसंबद्धमीश्वरस्य पुनर्वपुः । ईश्वरांतरयत्नोत्थमिष्यते नो न निश्चयः ॥ २२६ ॥

अपरेश्वरयत्नोत्थमयैतदपि कल्प्यते । सत्यवमनवस्था स्यान्नच स्तस्याभिसर्जनं ॥ २२७ ॥

शरीरमथ नैवांस्य विद्यते नैपः सर्जकः । अमूर्तत्वाद्यथाकाशं तक्षवद्वा सविग्रहः ॥ २२८ ॥
यजनार्थं च स्रष्टानां पशूनां वाहनादिकं । क्रियमाणं विरुद्धयेत तद्धि स्तेयं प्रकल्प्यते ॥ २२९ ॥
अतः कर्मभिरवेदं रागादिभिरुपाजितैः । वैचित्र्यं व्यञ्जते विश्वमनादौ भवसागरे ॥ २३० ॥
कर्म किं पूर्वमाहोविच्छरीरमिति नेदृशः । युक्तः प्रश्नो भवेऽनादौ बीजपादपयोर्यथा ॥ २३१ ॥
अतोऽपि तर्हि न स्याचेत्तन्न बीजविनाशतः । दृष्ट्वा हि पादपोद्भूतेरसंभूतिरिदं तथा ॥ २३२ ॥
तस्माद्द्विष्टेन केनापि प्राणिना पापकर्मणा । कुग्रंथरचनां कृत्वा यज्ञकर्म प्रवर्तितं ॥ २३३ ॥
संप्राप्तोऽसि कुले जन्म बुद्धिमानसि मानवः । निवर्तस्व ततः पापादेतस्माद्ब्रह्माधकर्मणः ॥ २३४ ॥
यदि प्राणिवधः स्वर्गसंप्राप्तौ कारणं भवेत् । ततः शून्योभवेदेप लोकोऽल्पेरेव वासरेः ॥ २३५ ॥
प्राप्तेन वापि किं तेन च्युतिर्यस्मात्पुनर्भवेत् । दुःखेन च समासक्तं सुखं स्वल्पं च बाह्यजं ॥ २३६ ॥
यदि प्राणिवधाद् ब्रह्मलोकं गच्छति मानवाः । तस्यानुमतनात्कस्मात्पतितो नरके वसुः ॥ २३७ ॥
उत्तिष्ठ भो वसो स्वर्गं व्रजेति कृतनिस्वनः । सूत्रकण्ठदुराचारः स्वपराशुभेकारिभिः ॥ २३८ ॥
स्वपश्वानुमतप्रीतिरुपम्याद्यापि यद्द्विजैः । आहुतिः क्षिप्यते बहौ नितातं क्रूरमानसैः ॥ २३९ ॥
पिष्टेनापि पशुं कृत्वा निघ्नतो नरकं गताः । संकल्पादशुभात्कैव कथेतरपशोर्विधेः ॥ २४० ॥

यज्ञकल्पनया नैव किञ्चिदस्ति प्रयोजनं । अथापि स्वात्तथाप्येवं न कर्तव्या दुधोत्तमैः ॥ २४१ ॥
 यजमानो भवेदात्मा शरीरस्तु वितर्दिकः । पुरोडाशस्तु संतोषः परित्यागस्तथा हविः ॥ २४२ ॥
 मूर्धजा एव दर्भाणि दक्षिणा प्राणिरक्षणं । प्राणायापः सितं ध्यानं यस्य सिद्धयदं कले ॥ २४३ ॥
 सत्यं पूषस्ततो वह्निर्मोनसं चकलं पथुः । समिधश्च हवींश्चाणि धर्मयज्ञोयमुच्यते ॥ २४४ ॥
 यज्ञेन क्रियते नृसिर्दधानामिति चेन्मतिः । तत्र तेषां यतोऽस्त्येव दिव्यमन्नं मेधेक्षितं ॥ २४५ ॥
 स्यर्धतो रसतो रूपादंधायेषां मनोहरं । अन्नमस्ति क्रिमेनेन तेषां मांसदिवस्तुता ॥ २४६ ॥
 शुक्रगोपितसंभूतममेध्यकृमिसंभवं । दुर्गंधदर्शनं मांसं मध्ययति कथं सुराः ॥ २४७ ॥
 त्रयोऽय्यो चपुष्यश्च ज्ञानदर्शनजाठराः । दक्षिणान्यादिविज्ञानं कार्यं तेष्वेव स्वरिभिः ॥ २४८ ॥
 सुरा यदि ह्रुतेनाग्नौ तस्मिं यांति बुभुध्रिवाः । श्वेतोनाम ततो देवस्तुतिं किमिति नागतः ॥ २४९ ॥
 ब्रह्मलोकात्किलागत्य दुर्गंधं गोनिजं वपुः । चत्वारो ध्वांश्च गोमायुसारमेयसमो भवेत् ॥ २५० ॥
 लाताविलिखे म्रुते क्षिप्तं कथं यान्नं द्विजातिभिः । विदूर्णकुक्षिसंप्राप्तं तर्पयेत्स्वर्गवासिनः ॥ २५१ ॥
 एवं ततो गदंतं मनैर्कांतिदिवाकरं । देवर्षिर्तेजसा दीप्तं आस्वार्य ज्ञानजन्मना ॥ २५२ ॥
 ऋत्विक्पराजयोद्भूतक्रोधसंभारकंपिताः । वेदार्थाभ्यसनात्यंतदयानिर्मुक्तमानसाः ॥ २५३ ॥

आशीविपसमाशेषदृष्टतारकलोचनाः । आवृत्य सर्वतः क्षुब्धाः कृत्वा कलकलं महत् ॥ २५४ ॥
 ब्रध्वा परिकरं पापाः स्रुतकंठाः समुद्धताः । हस्तपादादिभिर्हनुं वायसा इव कौशिकं ॥ २५५ ॥
 नारदोऽपि ततः कांश्चिन्मुष्टिमुद्धरताङ्गैः । पाष्णिनिर्घातपातैश्च कांश्चिदन्यान्यथागतान् ॥ २५६ ॥
 शस्त्रायमाणैर्निर्देशैर्गवैरेव सुदुस्सहैः । द्विजान् जघान कुर्वाणो रेचकभ्रमणं बहून् ॥ २५७ ॥
 अथ ब्रह्म स चिरात्स्त्रिभुवनः क्रूरबहुभिरावृतः । गृहीतः सर्वगात्रेषु भञ्जनाकुलतां परां ॥ २५८ ॥
 पक्षीव निविडं बद्धः पाशैर्करातिदुःखितः । वियदुत्पतनाशक्तः संप्राप्तः प्राणसंशयं ॥ २५९ ॥
 एतस्मिन्नन्तरे दूतो दाशवक्रः समागतः । हन्यमानाभिर्मं दृष्ट्वा प्रत्यभिज्ञाय नारदं ॥ २६० ॥
 निवृत्य त्वरयात्यन्तमेवं रावणमब्रवीत् । यस्यांतिकं महाराज ! दूतोऽहं प्रेषितस्त्वया ॥ २६१ ॥
 राज्ञः पश्यत एवास्य नारदो बहुभिर्द्विजैः । एकाकी हन्यते क्रूरैः शलभैरिव पद्मजः ॥ २६२ ॥
 अशक्तस्तत्र राजानमहं दृष्ट्वा भयार्दितः । निवेदयितुमायातो वृत्तांतमिति दारुणं ॥ २६३ ॥
 तमुदंतं ततः श्रुत्वा रावणः कोपमागतः । वितानधरिणीं गंतुं प्रवृत्तो जविवाहनः ॥ २६४ ॥
 समीररंहसश्चास्य पुरःसंप्रस्थिता नराः । परिवारविनिर्मुक्तखट्वाः स्रुत्कारभासिनः ॥ २६५ ॥
 निर्मेयेण मखक्षोणीं प्राप्ता दर्शनमात्रतः । विमोचयन्दयायुक्तो नारदं शङ्खपंजरात् ॥ २६६ ॥

पद्मपुराणम् ।

निस्तृशनरवृद्धैश्च रक्षिताः पशुसंहृतीः । मोचितास्तं सङ्कारं चक्षुर्निक्षेपमाव्रतः ॥ २६७ ॥
मज्जयमानैस्ततो गृपेस्ताड्यमानैर्द्विजातिभिः । पशुभिर्मुच्यमानैश्च जातं सांराविणं सहत् ॥ २६८ ॥
अब्रह्मण्यकृता रात्रास्ताड्यन्ते तावेदकशः । योवन्निपतिता भूमौ चिप्रा निस्यन्दविग्रहाः ॥ २६९ ॥
भट्टश्च पर्येचोद्यत यथा गो दुःखमप्रियं । सुखं च दयितं तद्वत्पशूनामपि दृश्यतां ॥ २७० ॥
यथाहि जीवितं कान्तं त्रलोक्यस्यापि भावतः । भवतां सर्वजंतूनामियमेव व्यवस्थितिः ॥ २७१ ॥
भयतां ताड्यमानानां कष्टा तावदियं व्यथा । शस्त्रैर्विंशस्यमानानां पशूनां तु किमुच्यतां ॥ २७२ ॥
दुष्कृतस्याधुना पापाः सहर्घ्यं फलमागतं । येन नो पुनरप्येवं कुरुष्वं पुरुषाधमाः ॥ २७३ ॥
सुत्रामापि समं देवयद्यायाति तथापि न । अस्मत्स्वामिति वः कुद्धे जायते परिरक्षणं ॥ २७४ ॥
अर्धैर्मर्तगैर्नैस्तस्थैः रथस्थैर्गगनस्थितैः । भूमिस्थैः पुरुषैस्त्रैराहन्यन्ते द्विजातयः ॥ २७५ ॥
अब्रह्मण्यमहो राजन् हा मातयेज्ञपालये । जीवाभिर्मुच मां नैवं करिष्यामि पुनर्भटाः ॥ २७६ ॥
एवंविधमलं दीनं विलपंतो विचेष्टितं । गह्वपदा इव ग्राप्ता समताड्यन्ते ते भट्टः ॥ २७७ ॥
हन्यमानं ततो दृष्ट्वा मन्त्रकंठकंदं वकं । सहस्रकिरणग्राहमित्यवोचत नारदः ॥ २७८ ॥
कल्याणमस्तु ते राजन् येनाहं मोचितस्तवया । हन्यमान इमं चर्याधिः मन्त्रकंठदुरात्मभिः ॥ २७९ ॥

अवश्यमेवमेतेन भवितव्यं यतस्ततः । कुर्वतेषां दद्यां धुद्रा जीघंतु प्रियजीविताः ॥ २८० ॥
 ज्ञानं किं तथोत्पन्नाः कुपाखंडा यथा नृप । शृण्वस्याभवसर्पिण्यां तुरीयसमयागमे ॥ २८१ ॥
 ऋषभो नाम विख्यातो बभूव त्रिजगत्तोन्नतः । कृत्वा कृतयुगं येन कलानां कल्पितं शतं ॥ २८२ ॥
 जातमात्र यो देवनीत्या मंदिरमस्तक्रं । क्षीरोदवारिणा तुष्टैरभिपिक्तो महाद्युतिः ॥ २८३ ॥
 ऋषभस्य विभोर्दिव्यं चरितं पापनोदनं । स्थितं लोकत्रयं व्याप्य पुराणां न श्रुतं त्वया ॥ २८४ ॥
 भर्त्ता बभूव कामारः स भुवो भूतवत्सलः । गुणांस्तस्य क्षमो वक्तुं न सुरद्राऽपि विस्तरात् ॥ २८५ ॥
 उद्बहंतीं स्तनौ तुंगौ विध्याग्रालेय पर्वतौ । आर्यदेशमुखोरम्यां नगरीं बलययुतां ॥ २८६ ॥
 अविधकांचीगुणां नीलसत्काननशिरोरुहां । नानारत्नकृतच्छायामत्यंतप्रवर्णां सतीं ॥ २८७ ॥
 यः परित्यज्यभूभार्यां मुमुक्षुर्भवसंकटं । प्रतिपेदे विशुद्धात्मा श्रामण्यं जगते हितं ॥ २८८ ॥
 स्थितो वर्षसहस्रं च वज्रांगो स्थिरयोगभृत् । प्रलंबितमहाबाहुः प्राप्तभूमिजटाचयः ॥ २८९ ॥
 स्वामिनश्चानुरागेण गृहीतोऽग्रपरीपहः । कच्छार्धनशतामुक्ता बल्कलादि समाश्रितं ॥ २९० ॥
 अज्ञातपरमार्थैस्तैः धुधादिपरिणीडितैः । फलाद्याहारसंतुष्टैः प्रणीतास्तापसादयः ॥ २९१ ॥
 ऋषभस्य तु संजातं केवलं सर्वभासनं । महान्यग्रोधवृक्षस्य स्थितस्यासन्नगोचरे ॥ २९२ ॥

पद्मपुराणम् ।

तत्रदेशे कृता देवैस्तस्मिन्काले विमोर्षितः । पूजास्तेनैव भार्गेण लोकोऽद्यापि प्रवर्तते ॥ २९३ ॥
 प्रतिमाश्च सुरैस्तस्य तस्मिन्देगे सुमानसः । स्थापिता रम्यचैत्येषु मनुजैश्च महोत्सवैः ॥ २९४ ॥
 भर्तेनास्य पुत्रेण सृष्टा ये चक्रवर्तिना । पुरा मरीचिना ये च प्रमादस्मययोगतः ॥ २९५ ॥
 विस्मरणमिमं सूत्रकंठास्तु भुवने गताः । प्राणिनां दुःखदा यद्वत्सलिले विपविदवः ॥ २९६ ॥
 उद्वृत्तकुहूकाचारैर्विद्वुर्दिभैः कुलिशकैः । प्रचंडदंडरत्नं तैरिदं मोहितं जगत् ॥ २९७ ॥
 जातं दशत्रयवृत्तातिकूरकर्मवमश्चितं । ग्रनष्टसुकृतालोकं साधुसत्कारतत्परं ॥ २९८ ॥
 एकविंशतिवारान्ये निधनं प्रापिताः क्षितौ । सुभूमचक्रिणा प्राप्ता न नितांतममावतां ॥ २९९ ॥
 ते कथं वद शान्त्यंते त्वया विप्रा दशानन । उपशाम्यानया किञ्चिन्नकृत्यं प्राणिहिसया ॥ ३०० ॥
 जिन्नरीप कृतं नैतत्सर्वज्ञिभिः कुमारिकं । जगत् किमुत शक्यते कर्तुमस्माद्विधैर्जनैः ॥ ३०१ ॥
 इति देवयतैः श्रत्वा कैकसीकुक्षिसंभवः । पुराणकथया प्रीतो नमश्चक्रे जिनाधिपं ॥ ३०२ ॥
 संकथाभिश्च रम्याभिर्महापुरुषजन्मभिः । स्थितः धर्ण विचित्राभिर्नारदेन समं सुखी ॥ ३०३ ॥
 मरुतोऽथाजलिं चक्ष्वा क्षितिसक्तशिरोरुहः । ग्रणनाभ यमोन्मादं नयविच्चैवमब्रवीत् ॥ ३०४ ॥
 भृत्योऽहं तव लंकेय ! भज नाथ ! प्रसन्नतां । अब्रूनेन हि जंतूनां भवत्येव दुरीहितं ॥ ३०५ ॥

गृह्यतां कन्यका चेयं नाम्ना मे कनकप्रभा । वस्तूनां दर्शनीयानां भवानेव हि भाजनं ॥ ३०६ ॥
 ग्रणतेषु दयाशीलस्तां प्रतीयेष रावणः । उपयेमे च सात्यंतप्रवृत्तपरमोदयः ॥ ३०७ ॥
 तत्सामंताश्च तुष्टेन मरुतेन यथोचितं । भटाश्च पूजिता कानवासोऽलंकरणादिभिः ॥ ३०८ ॥
 कनकप्रभया सार्धं रममाणस्य चाजनि । सुता संवत्सरस्यति कृतचित्रेति नामतः ॥ ३०९ ॥
 रूपेण हि कृतं चित्रं तथा लोकस्य पश्यतः । मूर्तियुक्तेव सा शोभा चक्रे चित्तस्य चोरणं ३१० ॥
 जयार्जितसमुत्साहाः धरास्तेजस्विग्रहाः । सामंता दशवक्त्रस्य रेमिरे धरणीतले ॥ ३११ ॥
 घृते यो नृपतिख्यातिं तान् दृष्ट्वा स बलीयसः । जगामात्यतदीनत्वं स्वभोगभ्रंशकातरः ॥ ३१२ ॥
 मध्यभागं समालोक्य वर्षस्यांवरगोचराः । कनकाद्रिनिदीरम्यं विस्मयं प्राप्नुरुत्तमं ॥ ३१३ ॥
 ऊचुः केचिद्धरं मद्रा अत्रैवावस्थिता वयं । नूनं स्वर्गोऽपि नैतस्माद्भजते रामणीयकं ॥ ३१४ ॥
 अन्येष्वदभिमं देशं दृष्ट्वा लंकानिवर्तने । कटुचदर्शनं शुद्धं कारणं नो भविष्यति ॥ ३१५ ॥
 एकेऽवोचन् गृहे वासो न मनागपि शोभते । दृश्यतामस्य देशस्य पार्थिवं चित्तहारिणः ॥ ३१६ ॥
 समुद्रविपुलं सैन्यं पश्यतात्र कथं स्थितं । मरुत्तमखभंगस्य यथान्योन्यं न दृश्यते ॥ ३१७ ॥
 अहो धैर्यमहोदारं लोकस्य क्षणहारिणः । एतस्य खेचराणां प्रशस्तोऽयं निरूप्यते ॥ ३१८ ॥

पद्मपुराणम् ।

मरुत्तमखिविघ्न्यमो यं यं देशमृपागतः । रम्यं तस्याकरोह्योक्तः पंथानं तोरणादिभिः ॥ ३१९ ॥
 दशार्कसौम्यवक्त्राभिर्नेत्रे सरसिजापमे । विभ्रतीभिः मुलावण्यपूर्णदेहाभिरादरात् ॥ ३२० ॥
 महीगोचरनारीभिर्विद्याधरकुहूलात् । वीक्ष्यमाणा ययुर्मस्थां खेचरास्तदिदृक्षया ॥ ३२१ ॥
 नगरस्य समीपेन व्रजतं कंकसीसुते । निर्धूतसायकदयामं पवत्राविंशफलाधरं ॥ ३२२ ॥
 मुहुटन्यस्त्वमुक्तांशुसलिलक्षालितालिकं । इन्द्रनीलप्रभोदारस्फुरत्कुंतलतारकं ॥ ३२३ ॥
 सहस्रपत्रनयनं शुर्वरीतिलकाननं । सद्यचापानतस्त्रिग्वनीलभ्रूयुगराजितं ॥ ३२४ ॥
 कंदुग्रीवं हरिस्कंधं पीनविस्तीर्णवक्षसं । दिशगनाशिकावाहुं वज्रवन्मध्यदुर्विधं ॥ ३२५ ॥
 नागाभोगसमाकारप्रमृतं मयजानुकं । सरोजचरणां न्याय्यप्रमाणास्थितविग्रहं ॥ ३२६ ॥
 श्रीवत्सप्रभृतिस्तुत्यद्वाविशुद्धशुभांचितं । रत्नरश्मिज्वलन्मौलिं विचित्रमणिकुंडलं ॥ ३२७ ॥
 केयूरकरदीप्तांशं हारराजितदक्षसं । प्रत्यर्धचक्रभृद्भोगं द्युपुस्तुकमानसाः ॥ ३२८ ॥
 आपूरयन् परित्यक्त समस्तप्रस्तुतक्रियाः । वातायनानि सद्देयाः स्त्रियोऽन्योन्यविप्रीडिताः ॥ ३२९ ॥
 निश्चिधिपुत्र पुष्पाणि समेधानि मधुव्रतैः । तुष्टाथ विविधालापान्श्रुस्तद्वर्शनामिति ॥ ३३० ॥
 अयं स रावणो येन जितो मानृश्वसुः सुतः । यमश्च यथ कैलाशं समुक्षेप्तुं समुद्यतः ॥ ३३१ ॥

नीतः सहस्ररश्मिश्च राज्यभारविमुक्ता । मरुतस्य च विध्वस्तो वितानः शौर्यशालिना ॥ ३३२ ॥
 अहो समागमः साधुः कृतोयं कर्मभिश्चिरात् । रूपस्य केकसीधनोर्गुणानां च जनोत्सवः ॥ ३३३ ॥
 योऽपि तपुण्यवती सोयं धृतो गर्भे ययोत्तमः । पिताप्यसौ कृतार्थत्वं प्राप्तः कृत्वास्य संभवं ॥ ३३४ ॥
 श्लाघ्यः स चंयुलोकोऽपि यस्यायं प्रेमगोचरः । अनेनोपयता यास्तु तासां स्त्रीणां किमुच्यते ॥ ३३५ ॥
 आलापमिति कुर्वन्त्यस्तावदैक्ष्यन्त ताः स्त्रियः । गोचरत्वमवापायं यावद्विततचक्षुषां ॥ ३३६ ॥
 गते तस्मिन्मनश्चैव चक्षुर्गोचरतात्पर्यं । सुहृत्तमभवन्नार्यः पुस्तकर्मगता इव ॥ ३३७ ॥
 तेनोपहृताचित्तानां वाञ्छतीनां मनोगतं । कर्तुमन्यदभूत्कर्म कियताचिदनेहसा ॥ ३३८ ॥
 बभूवेति दशग्रीवे देशे तत्संगमोज्झिते । नारीणां पुरुषाणां च त्यक्तान्याशेषसंकथा ॥ ३३९ ॥
 विपण्ये नगरे ग्रामे घोषे वा ये प्रधानतां । भजन्ते पुरुषस्ते तमुपायनभृतोऽगमन् ॥ ३४० ॥
 गत्वा जनपदाश्चैवमुपनीय यथोचितं । रचितजलयो नत्वा परितुष्टा व्यजिज्ञपन् ॥ ३४१ ॥
 नन्दनादिषु रम्याणि यानि द्रव्याणि पाथिव । सुलभत्वं प्रपन्नानि तव तान्यपि चित्तनात् ॥ ३४२ ॥
 महाविभवपात्रस्य किमपूर्वं भवेत्तव । उपनीय प्रमोदंते यत्कुर्मो द्रविणं वयं ॥ ३४३ ॥
 तथापि शुन्यहस्तानामस्माकं तव दर्शनं । न युक्तमिति यत्किंचिदुपादाय समागताः ॥ ३४४ ॥

जिनेन्द्रः प्रापितः पूजामभरैः कनकांबुजैः । द्रुमपुष्पादिभिः किञ्च पूज्यतेऽस्मद्विधैर्जनैः ॥ ३४५ ॥
 नानाजनपदैरेव सामंतैश्च महर्द्धिभिः । पूजितः प्रतिस्नमानं तेषां चक्रे त्रियोदितैः ॥ ३४६ ॥
 परां ग्रीतिमवाशसौ पश्यन् रम्यां वसुंधरां । कांतामिव निजां नानारत्नालंकारशालिनीं ॥ ३४७ ॥
 संगं देशेन येनासौ ययौमार्गवशाद्विभुः । अष्टपत्न्यसस्याढ्यं तत्रासीद्वसुधातलं ॥ ३४८ ॥
 प्रमोदं परमं विभ्रज्जनोस्य घर्णीतलं । अनुरागांमसा कीर्तिमभ्यसिचत्सुनिर्मलं ॥ ३४९ ॥
 कृषीवलजनाश्चैवमूचुः पुण्यजुषो वयं । येन देशमिमं प्राप्तो देवो रत्नश्रवःसुतः ॥ ३५० ॥
 अन्यदा कृपिसक्तानां रुद्धांगानां कुवाससां । वहतां कर्कशस्यशं याणिपादं संवेदनं ॥ ३५१ ॥
 नलेशात्कालो गतोऽस्माकं सुखस्वादविवर्जितः । प्रभावादस्यमव्यस्य सांप्रतं वयमीश्वराः ३५२ ॥
 पुण्येनानुष्टुहीतास्ते देशाः संपत्समाश्रिताः । येषु कल्याणसंभारो विचरत्येव रावणः ॥ ३५३ ॥
 कृत्यं किं बांधवैर्ये न समर्था दुःखनोदने । अयमेव महावेधुः सर्वेषां प्राणिनामभूत् ॥ ३५४ ॥
 अनुरागं गुणैरेवं स लोकस्य प्रवर्द्धयन् । चकार तस्य हेमतं निदाघं च सुखप्रदं ॥ ३५५ ॥
 आसतां चेतनास्त्वावधेऽपि भावा विचेतना । तेऽपि भीता इयामुष्माद्भ्रूवुर्लोकसौख्यदाः ॥ ३५६ ॥
 तावच्च व्रजतस्तस्य प्रादुरासीद्विनागमः । अभ्युत्थानं दशास्यस्य कुर्यान्निव ससंभ्रमः ॥ ३५७ ॥

बलाकाविद्युदिद्रास्त्रकृतभूषा घनाधनाः । महानीलागिरिच्छाया कुर्वतः पटुनिस्वनं ॥ ३५८ ॥
 हेमकक्षाभृतः कंचुध्वजभूषितविग्रहाः । प्रहता भंति शक्रेण रावणस्य गजा इव ॥ ३५९ ॥
 दिशोधकारिता सर्वा जीमूतपटलस्तथा । रात्रिदिवस्य न ज्ञातो भेद एव यथा जनैः ॥ ३६० ॥
 अथवा युक्तमेवेदं कर्तुं मलिनताभृता । यत्प्रकाशतमोयुक्तान् कुर्वति भुवने समान् ॥ ३६१ ॥
 भूमिजीमूतसंस्तकाः स्थूला विच्छेदवज्रिताः । नाज्ञायंत घनाधारा उत्पतंति पतंति नु ॥ ३६२ ॥
 मानसे मानसंभारोमानिनीभिश्चिरं धृतः । पटुनोमेघरटितान् क्षणेन ध्वंसमागतः ॥ ३६३ ॥
 घनध्वनितविग्रस्ता मानिन्यो रमणं भृशं । आलिलिगू रणत्कारिचलयाकुलबाहवः ॥ ३६४ ॥
 शीतला मृदवो धारा पथिकानां घनोज्झिता । द्रष्टृणां समतां जग्मुः कुर्वत्योमर्मदारणं ॥ ३६५ ॥
 भिन्नं धाराकंदेन हृदयं दूस्वर्तिनः । चक्रेणैव सुतीक्ष्णेन पथिकस्याकुलात्मनः ॥ ३६६ ॥
 नीतो वनेन पीनेन मूढतां पथिको यथा । पुस्तकर्मसमोजातो वराकः क्षणमाग्रकं ॥ ३६७ ॥
 क्षीरोदपायिनो मेघा प्रविष्टा इवधेनुषु । अन्यथा क्षीरधारास्ताश्चक्षुरः सततं कथं ॥ ३६८ ॥
 वर्षाणां समये तस्मिन्न वभूवुः कृपीचला । समाकुलाः प्रभावेण रावणस्य महाधनाः ॥ ३६९ ॥
 अन्नेभकस्य हेतोर्थत्कुंडुचिन्या प्रसाधितं । भुज्यमानं कुंडवेन तन्निष्ठां समुपागमत् ॥ ३७० ॥

पद्मपुराणम् ।

महोत्सवो दशग्रीवो बभूव प्राणधारिणां । पुण्यसंपूर्णदिहानां सौभाग्यं केन कथ्यते ॥ ३७१ ॥
 इंदीवरचयस्यासः क्षीणामौत्सुक्यमाहृतम् । साक्षादिव बभूवसौ वर्षकालो महाच्चनिः ॥ ३७२ ॥
 गर्जितेन पयोदानां रावणस्येव शासनतः । घोषेन कृता सर्वैः प्रणतिः पतिभिर्नृणां ॥ ३७३ ॥
 कन्या दृष्टिहराः प्रापुर्दशकत्रं स्वयंवराः । भूगोचराः परित्यक्तगगना इव विद्युतः ॥ ३७४ ॥
 रेमिरे तास्तमासाद्य महीधरणतत्परं । पयोधरभराक्रांताः सदृषा इव भूभृतं ॥ ३७५ ॥
 जिगीषोर्यक्षमर्दस्य दृष्ट्व परमां द्युतिं । आस्वान् पलायितः क्वापि त्रपात्राससमाकुलः ॥ ३७६ ॥
 दशाननस्य यद्रक्षत्रं तदेव कुल्ले क्रियां । मदीयामिति मत्वेव जगाम क्वापि चंद्रमाः ॥ ३७७ ॥
 दशवक्त्रस्य चक्रेण जितं ज्ञात्वा निजंपतिं । भयेनेव समाक्रांतास्ताराः क्वापि पलायिताः ॥ ३७८ ॥
 सुरक्तं पाणिचरणं कैकसेयस्य योषितां । विदित्वेव त्रपायुक्ता तिरौभूदब्जसंहतिः ॥ ३७९ ॥
 रसना विद्युता युक्ता रक्तांशुकसुरायुधाः । नार्यः पयोधराक्रांता तस्य वर्षाद्वाभवन् ॥ ३८० ॥
 आमोदं रावणो जज्ञे केतकीनां न योषितां । विश्वासमरुताकृष्ट गुंजदुभ्रभरंपत्किना ॥ ३८१ ॥
 भागीरथ्यास्तदमतितरां रम्यमासाद्य दूरं । प्रांतोद्भूतप्रचुरविलसत्कांतिशिब्यं विशालं ॥
 नानापुष्पप्रभवनिविडघ्राणसंराधिगंधं । क्षोणीबंधुर्जलदसमयं सर्वसौख्येन निन्ये ॥ ३८२ ॥

नाम श्रुत्वा प्रणमति जनः पुण्यभाजां नराणां । चारुस्त्रीणां निखिलविषयप्राप्यसंघा भवति ॥
उत्पद्यन्ते परमविभवा विस्मयानां निवासा । शैल्यं यात्राद्रविरपि ततः पुण्यबन्धे यतश्च ॥३८३॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते मरुत्तयज्ञध्वंसनपदानुगाभिधानं नाम एकादशं पर्व ।

द्वादशं पर्व ।

तत्राथ मंत्रिभिः सार्धं चक्रेऽसौ संग्रधारणं । कस्मै तु दीयतामेषा कन्येति रहसिस्थितः ॥ १ ॥
इन्द्रेण सह संग्रामे जीविते नास्ति निश्चयः । अतो वरं कृतं बालपाणिग्रहणमंगलं ॥ २ ॥
तं च चितापरं ज्ञात्वा कन्यावरगवेपणे । हरिवाहनराजेन स्रुनुराढानिर्तीतकं ॥ ३ ॥
दृष्ट्वा तं सुंदराकारं प्रणतं तोपमागतः । दशाननः सुतां चास्मै दातुं चक्रे मनोरथं ॥ ४ ॥
उचिते चासने तस्मिन्नासीने सचिवान्विते । अचितयद्दशग्रीवो नयशस्त्रविशारदः ॥ ५ ॥
मथुरानगरीनाथः सुगोत्रो हरिवाहनः । अस्मद्गुणगणे कीर्तिसततासक्तमानसः ॥ ६ ॥
अस्य च प्राणभृतोऽयं बंधूनां च मधुः सुतः । श्लाघ्यो विनयसंपन्नो योग्यः प्रीत्यनुवर्तते ॥ ७ ॥

पञ्चपुराणम् ।

श्चाल्वा चेतीव वृत्तानमयं सुंदरविभ्रमः । प्रख्यातगुणसंघातः परिप्राप्तो मदंतिकं ॥ ८ ॥

ततो मधोरिदं ग्राह मंत्री देव तवाग्रतः । अस्म दुःखेन वर्ण्यते गुणाविक्रमशालिनः ॥ ९ ॥
ततो मधोरिदं ग्राह मंत्री देव तवाग्रतः । अस्म दुःखेन वर्ण्यते गुणाविक्रमशालिनः ॥ ९ ॥

तथापि भवतु ज्ञाता स्वामिनोस्य यथात्मना । इत्यावेदयितुं किंचित्कथ्यते प्रक्रमो मया ॥ १० ॥

आमोदं परमं विभ्रत्सर्वलोकमनोहरः । मधुञ्जयमयं घृते यथार्थं पृथिवीगतं ॥ ११ ॥

गुणा एतावतीत्यास्य गुणपर्याप्तवर्णना । असुरेन्द्रेण यद्दत्तं शूलरत्नं महागुणं ॥ १२ ॥

यत्प्रत्यरिवलं क्षिप्तममोघं भासुरं भृशं । द्विपत्सहस्रं नीत्वा तं करं प्रति निवर्तते ॥ १३ ॥

क्रिययं च देवोस्य गुणान् ह्यास्यति वाचिरात् । वाचा हि प्रकटीकारस्तेषां हास्यस्य कारणं ॥

तदस्य युक्तये बुद्धिं करोतु परमेश्वरः । सम्यग् भवतो लब्ध्वा कृतार्थोऽयं भविष्यति ॥ १५ ॥

इत्युक्ते निश्चितो बुद्ध्या जामातासां निरूपितः । समस्तं च यथार्योग्यं कृतांतस्य प्रकल्पितं १६

चिचितप्राप्तिनिशेषकारणथ तयोरभूत् । विवाहविधिरत्यंतप्रीतलोकसमाकुलः ॥ १७ ॥

पुण्यलक्ष्मीमिव प्राप्य दुरारुधानां समागतः । आमोदं जगतो हृद्यं मधुस्तां नेत्रहारिणीं ॥ १८ ॥

इंद्रभूतिमिहोद्देशे प्रत्युत्पन्नकुतूहलः । अप्रच्छन्नमगधाधीशः कृत्वाभिनवमादरं ॥ १९ ॥

असुराणामधीशेन मधवे केन हेतुना । शूलरत्नं मुनिश्रेष्ठ दत्तं दुर्लभसंगमं ॥ २० ॥

इत्युक्तः पुरुणा युक्तस्तेजसा धर्मवत्सलः । शूलरत्नस्य संप्राप्तेः कारणं गौतमोऽब्रुवत् ॥ २१ ॥
 यातकी लक्ष्मणि द्वीपे क्षेत्रे चैरावतशुनौ । शतद्वारपुरेऽभूतां मित्रे सुप्रमबंधने ॥ २२ ॥
 एकः सुमित्रनामासीदपरः प्रभवश्रुतिः । उपाध्यायकुले चैतौ जातावतिविचक्षणौ ॥ २३ ॥
 सुमित्रस्याभवद्राज्यं सर्वसामंतसेवितं । पुण्योपाजितसत्कर्मप्रभावात्परमोदयं ॥ २४ ॥
 दरिद्रकुलसंभूतः कर्मभिर्दुष्कुलैः पुरा । सुमित्रेण महात्मेहात्प्रभवोऽपि कृतः प्रभुः ॥ २५ ॥
 सुमित्रोऽथान्यदारण्ये हतो दुष्टेन वाजिना । दृष्टो द्विरददंष्ट्रेण म्लेच्छेन स्वैरचारिणा ॥ २६ ॥
 आनीयासौ ततः पल्लिं संप्राप्य समयं दृढं । पत्या म्लेच्छविरुधिन्यास्तनयां परिणायितः ॥ २७ ॥
 तां च कन्यां समासाद्य साक्षादिव वनश्रियं । वनमालाश्रुतिं तत्र स्थितोऽसौमासमात्रकं ॥ २८ ॥
 अनुज्ञातस्ततस्तनून् शतद्वारपुरोत्तमं । ग्रस्थितः कांतया साकं वृतः श्वरसेनया ॥ २९ ॥
 गवेयणे विनिष्क्रांतः प्रभवोऽथ तदैक्षत । कांतया सहितं मित्रं स्मरस्येव पताकया ॥ ३० ॥
 चक्रे च मित्रभार्यायां मानसं पापकर्मण । उदयान्नष्टनिशेषकृत्याकृत्यविचेतनः ॥ ३१ ॥
 मनोभवशैरुरैस्ताड्यमानः समंततः । अवाप न कचित्सौख्यं मनसा भृशमाकुलः ॥ ३२ ॥
 ज्येष्ठो व्याधिसहस्राणां मदनो मतिमूढनः । येन संप्राप्यते दुःखं नरैरक्षतविग्रहैः ॥ ३३ ॥

पद्मपुराणम् ।

३४ ॥

प्रधानं दिवसाधीशः सर्वेषां ज्योतिषां यथा । तथा समस्तरोगाणां मदनो मूर्ध्नि वर्तते ॥ ३४ ॥
विचित्रोऽसि किमित्येवमित्युक्तः सुहृदा च सः । जगाद सुंदरीं दृष्ट्वा विक्रवत्यस्य कारणं ॥ ३५ ॥
श्रुत्वा प्राणसमस्यास्य दुःखं स्वस्त्रीनिमित्तकं । तामाशु प्राहिणोत्प्राज्ञः सुमित्रो मित्रवत्सलः ३६
प्रेक्ष्य च प्रभवागारं गवाक्षे गूढविग्रहः । सर्वोपश्रुत किङ्करीदियमस्येति तत्परः ॥ ३७ ॥
अर्चितयच्च यद्येषा भवनास्यानुकूलिका । ततो निग्रहमेतस्याः कर्तास्मि सुविनिश्चितं ॥ ३८ ॥
अर्चितस्याश्रवा भूत्वा कामं संपादयिष्यति । ततो ग्रामसहस्रेण पूजयिष्यामि सुंदरीं ॥ ३९ ॥
समीपं प्रभवस्यापि वनमाला च सोत्सुका । प्रदोषसमये स्पृष्टे ताराप्रकरमंडिते ॥ ४० ॥
आसीनो चासने रम्ये पुरोदोषविचित्रितः । तामपृच्छददो भद्रे का त्वमित्युक्तदोदरः ॥ ४१ ॥
ततो विवाहपर्यंतं तस्याः श्रुत्वा विचेष्टितं । प्रभवो निग्रमो जातो निवेदं च गतः परं ॥ ४२ ॥
अर्चितयच्च हा कष्टं मया मित्रस्य कामिनी । किमपि प्रार्थिता कर्तुं धिक्चासुच्छिन्नचेतनं ॥ ४३ ॥
पापादस्मान्न मुच्येह मृते स्वस्य विपादनात् । किंवा कलंकयुक्तेन जीवितेन मयायुना ॥ ४४ ॥
इति संचित्य मूर्धानं स्खल्लपं चकर्ष सः । कोशतः सायकं सांद्रच्छायादिग्धदिगंतरं ॥ ४५ ॥
उपकंठं च कंठस्य यावदेनं चकार सः । निपत्य सहसा तावत्सुमित्रेण निरुध्यते ॥ ४६ ॥

जगाद च त्वरायुक्तं परिष्वज्य स तं सुहृत् । आत्मघातितया दोषः प्राज्ञः किं नाम बुध्यसे ॥ ४७ ॥
 आमर्गभेषु दुःखानि प्राप्नुवंति चिरं जनाः । ये शरीरस्य कुर्वन्ति स्वस्याविधिनिपातनं ॥ ४८ ॥
 इत्युक्त्वा सुहृदः खड्गं कराचस्य सुचेतसा । सांत्वितश्च चिरं वाक्यैर्मनोहरणकारिभिः ॥ ४९ ॥
 ईदृशी च तयोः प्रीतिरन्योन्यगुणयोजिता । प्राप्स्यत्यंतमहो कष्टः संसारः सारवर्जितः ॥ ५० ॥
 पृथक् पृथक् प्रपद्यते सुखदुःखकरीं गतिं । जीवाः स्वकर्मसंपन्नाः कोत्र कस्य सुहृज्जनः ॥ ५१ ॥
 अन्यदाथ विबुद्धात्मा श्रमणत्वं समाश्रितः । ईशानकल्प ईशत्वं सुमित्रः प्राप्तवान् सुखी ॥ ५२ ॥
 ततश्च्युत्वेह संभूतो द्वीपे जंघूपदांतिके । हरिवाहनराजस्य मथुरायां सुरः पुरि ॥ ५३ ॥
 माधव्यास्तनयो नाम्ना मधुः स मधुमोहितः । नभसो हरिवंशस्य यथेंद्रत्वमुपागतः ॥ ५४ ॥
 मिथ्याहृक्प्रभवो मृत्वा दुःखमासाद्य दुर्गतो । विश्वावसोरभूत्पुत्रो ज्योतिष्मत्यां शिखिभृतिः ५५ ॥
 श्रयणत्वधरः कृत्वा तपः कष्टं निदानतः । दैत्यानामधिपो जातश्चमराल्योऽधमामरः ॥ ५६ ॥
 ततोऽधिकृतालोकः स्मृत्या पूर्वभवान् निजान् । गुणान् सुमित्रमित्रस्य चक्रे मनसि निर्मलान् ॥
 सुमित्रराजचरितं स्मर्यमाणं सुपेशलं । अमुरेंद्रस्य हृदयं चकर्त करपत्रवत् ॥ ५८ ॥
 दधौ चेति पुनर्भद्रः सुमित्रोऽसौ महागुणः । आसीन्मम महामित्रः सहायः सर्ववस्तुषु ॥ ५९ ॥

पद्मपुराणम् ।

तेन सार्धं मया विद्या गृहीता गुरुव्येभ्यः । दारिद्र्यकुलसंप्रतस्तेनाहं स्वसमः कृतः ॥ ६० ॥
 आत्मीया तेन मे पत्नी द्वेपयजितचेतसा । प्रेषिता पापचित्तस्य विवृण्णेन दयावता ॥ ६१ ॥
 ज्ञात्वा वयस्यपत्नीति परमुद्रसमागतः । शिरः स्वमसिना छिदस्तेनाहं परिरक्षितः ॥ ६२ ॥
 अथ ह्यधजिनेद्राणां शासनं पंचतो गतः । प्राप्तोऽस्मि दुर्गतो दुःखं स्मरणेनापि दुस्सहं ॥ ६३ ॥
 निन्दनं साधुव्रगस्य सिद्धिमार्गानुवर्तिनः । यत्कृतं तस्य तत्प्राप्तं फलं दुःखायु योनिषु ॥ ६४ ॥
 स चापि चौरं भुत्वा निर्मलं सुखमुत्तमं । ऐशाननिलये भुक्त्वा व्युतोयं वर्तते मधुः ॥ ६५ ॥
 उपकारसमाकृतस्ततोऽसौ भुवनाग्निजात् । निर्जगामक्षणोद्भूतपरमैर्माद्रेमानसः ॥ ६६ ॥
 हृष्टादरेण कृत्वा च महत्तनादिपूजनं । शूलरत्नं ददावस्मै सहस्रांतिकसंज्ञितं ॥ ६७ ॥
 शूलरत्नं स तत्प्राप्य परां प्रीतिं गतः क्षितौ । अस्त्रविद्याधिराजश्च सिंहवाहनजोऽभवत् ॥ ६८ ॥
 एतन्मधोरुपारव्यानमधीते यः शृणोति वा । दीप्तिमर्थं परं चायुः सोऽधिगच्छति मानवः ॥ ६९ ॥
 सामंतानुगतोऽसौ मरुत्तमखनाशकृत् । प्रभावं प्रलयं लोके प्रवर्णीकृतविद्विपं ॥ ७० ॥
 संवत्सरान् दशाष्टौ च विहरञ्जनितान्भूतं । भुवने जनितग्रेष्णि देवं द्रस्त्रिदिवे यथा ॥ ७१ ॥
 मुंचन्नासत्समुद्रस्य धरणीं धरणीपतिः । चिरेण जिनचैत्याढ्यं प्रापाद्यापदभूधरं ॥ ७२ ॥

असन्नसलिला तत्र भाति मंदाकिनी भृशं । महिषी सिन्धुनाथस्य कनकाब्जस्तथा ॥ ७३ ॥
 सन्निवेश्य समीपेऽस्या वाहिनीं परमाप तां । मनोज्ञं रमणं चक्रे कैलाशस्य स कुक्षिषु ॥ ७४ ॥
 तुनुदुः खेचराः खेदं भूचराश्च यथाक्रमं । मंदाकिन्याः सुखस्पर्शसलिले स्फटिकामले ॥ ७५ ॥
 नमरुपल्लवायास्तलोठनापात्तपांशवः । नमिताः संस्रयः पीतपयसोविनयास्थिताः ॥ ७६ ॥
 श्रीकरार्दितदेहत्वाद्ग्राहिताः सुधनं रजः । तटन्यस्तमहोभेदास्तपिताः कुञ्जराश्चिरं ॥ ७७ ॥
 स्मृतवानु वालिवृत्तातं नमस्कृतजिनालयः । यमध्वंसः स्थितः कुर्वन्धेयां धर्मानुगामिनीं ॥ ७८ ॥
 अथ योसौ सुरेन्द्रेण नियुक्तो नलकूवरः । लोकपालतयाख्यातः पुरे दुर्लभ्यसंज्ञके ॥ ७९ ॥
 उपशस्यं सविज्ञाय रावणं चरधर्गतः । जिगीषया समायातं सैन्यसागरवर्तिनं ॥ ८० ॥
 लेखारोपितवृत्तातं ग्राहिणोदाशुगामिनं । खेचरं सुरनाथाय त्रासाध्यासितमानसः ॥ ८१ ॥
 मंदिरं प्रस्थितायास्मै वंदितुं जिनपुंगवान् । प्रणम्य लेखवाहेन लेखोऽवस्थापितः पुरः ॥ ८२ ॥
 वाचयित्वा च तं कृत्वा हृदयेऽर्थमशेषतः । आज्ञापयत्सुराधीशो वास्त्वदं लेखदानतः ॥ ८३ ॥
 यत्नात्तावदिहास्थ त्वमसौ घातस्य पालकः । जिनानां पांडुके कृत्वा वंदनां यावदेम्यहं ॥ ८४ ॥
 इति संदिश्य गर्वेण सेनामगणयन् द्विपः । गतो सौ पांडुकोधानं वंदनासक्तमानसः ॥ ८५ ॥

पद्मपुराणम् ।

ममस्ताप्तममेतश्च प्रयत्नान्नलङ्घ्यः । पुरस्थाचिंतयद्रक्षामितिकर्तव्यतत्परः ॥ ८६ ॥

ममस्ताप्तममेतश्च प्रयत्नान्नलङ्घ्यः । पुरस्थाचिंतयद्रक्षामितिकर्तव्यतत्परः ॥ ८७ ॥

योजनानां शतं तुंगप्राकारो विद्यया कृतः । वज्रशाल इतिख्यातः परिधिस्त्रियुगान्वितः ॥ ८८ ॥

रावणेन च विज्ञाय नगरं शत्रुगोचरं । गृहीतं त्रैपितो दंडः प्रहस्तो नाकिनीपतिः ॥ ८९ ॥

निवृत्त्य रावणायासावाख्यदेव न शक्यते । गृहीतुं तत्पुरं तुंगप्राकारकृतवेष्टनं ॥ ९० ॥

पश्य दृश्यत एवायं दिक्षु सर्वासु दारुणः । शिखरी विवरी दंष्ट्राकरालास्यशूयमः ॥ ९१ ॥

दहमानभिबोदारं कीचकानां घनं वनं । स्फुलिगराशिदुग्नेह्यज्वालाजालसमाकुलं ॥ ९२ ॥

दंष्ट्राकरालवेतालरूपाण्यस्य नरान्वहन् । हस्त्युदारयंत्राणि घोलनाभ्यंतरस्थितं ॥ ९३ ॥

तेषां वक्राणि ये प्राप्ता यंत्राणां प्राणिनां गणाः । तेषां जन्मांतरे भूयः शरीरेण संमगमः ॥ ९४ ॥

इति विज्ञाय कर्तव्यस्त्वया कुशलसंगमः । उपायो विजिगीतुत्वं क्रियते दीर्घदर्शिता ॥ ९५ ॥

निस्सर्पणामरं तावद्रस्माद्देशादिराजते । संग्रहः परमोप्यत्र दृश्यते दुर्निराकृतः ॥ ९६ ॥

ततः कैलाशकुक्षिस्था दशवक्त्रस्य मंत्रिणः । उपायं चिंतयांचकुर्नयशास्त्रविशारदाः ॥ ९७ ॥

अथ रंभागुणाकारा नलङ्घ्यरकामिनी । उपरंभेति विख्याता शुश्रावावै दशाननं ॥ ९८ ॥

पूर्वमेव गुणैरक्ता तत्रोत्कंठापरामर्सा । जगाम रजनीनाथे यथा कुमुदसंहतिः ॥ ९९ ॥

सखीं विचित्रमालाख्यामेकांते चेत्यभाषत । दृणु सुंदरि कास्त्यन्यसखी प्राणसमा मम ॥ १९ ॥
समानं ख्यातिं येनातः सखिशब्दः प्रवर्तते । अतो न मे मतमैदं कर्तुमर्हसि शोभने ॥ १०० ॥
नियमात्कुरूपे यस्मादश्वे मत्कार्यसाधनं । ततो ब्रवीमि सख्यो हि जीवितालंघनं परं ॥ १०१ ॥
एवमुक्ता जगदासौ किमेवं देवि भाषसे । भृत्याहं विनियोक्तव्या त्वया वाञ्छितकर्मणि ॥ १०२ ॥
न करोमि स्तुतिं स्वस्य साहि लोकेऽतिनिदिताः । एतावन्नु ब्रवीम्येषा सिद्धिरेवास्मि रूपिणी ॥
वद विसृब्धिका भूत्वा यत्ते मनसि वर्तते । मयि सत्यां नृथा खेदः स्वामिन्या धार्यते त्वया ॥
उपरंभा ततोवादीन्निश्चस्याहितमंथरं । पद्माभे ? चंद्रमःकांते करे न्यस्य कपोलकम् ॥ १०५ ॥
निष्क्रांतस्तीभितान् वर्णान् प्रेरयंती पुनः पुनः । आरुढपतितं धार्ष्यं कृच्छान्निदधती मनः १०६
सखि बाल्यत आरभ्य रावणे मे मनोगतं । लोकावगामिनस्तस्य गुणाः कांता मया श्रुताः १०७
अग्रगल्भतया प्राप्ता साहसप्रियसंगमं । वहामि परमं ग्रीतेः पश्चात्तापमनारतं ॥ १०८ ॥
जानामि च तथा नैतत्प्रशस्यमिति रूपिणि । तथापि मरणं सोढुं नास्मि सक्ता सुभाषिते १०९
सोयमासन्नदेशस्थो वर्तते मे मनोहरः । कथंचिदमुना योगं प्रसीद कुरु मे सखि ॥ ११० ॥
एषा नमामि ते पादावित्युक्ता तावदुद्यता । शिरो नमयितं तावत्सख्या तत्संभमादृतं ॥ १११ ॥

पद्मपुराणम् ।

जाताखिलास्थितिः॥

ये स्वामिनि कामं ते माघयामि क्षुणादिति । गदित्वा निर्गता मेहाद्दूती ज्ञाताखिलास्थितिः॥ ११३ ॥

माम्भोजीमृतमंसाद्युक्षमसावगुण्डिता । समुत्पत्य क्षणान्त्राप चसति रक्षसां प्रभोः॥ ११४ ॥

अंतःपुरं प्रविष्टा च प्रतीक्षार्या निवेदिता । कृत्वा प्रणतिमार्सना दत्ते सविनयासने॥ ११५ ॥

नतो जगाद् देवस्य भुवनं मरुलं गुणैः । दोषमंगोज्झितव्यसिं यत्तद्युक्तं तवेदुः॥ ११६ ॥

उदारो विभवो यस्ते याचकांस्तर्पयन् मुचि । कारणेनापुना वेदि सर्वेषां त्वां हि ते स्थितं॥ ११७ ॥

आहारस्यास्य जानामि न ते प्रार्थनमंजनं । भूतिर्भवद्विधानां हि परोपकृतिकारणं॥ ११८ ॥

म त्वमुत्सारिनाशेषपरिवर्गो विभो क्षणं । अवधानस्य दानेन मसादं कर्तुमर्हसि॥ ११९ ॥

तथा कृते नतः कर्णे दग्धवक्त्रस्य सा जगो । सरुलं पूर्ववृत्तान्तं सर्ववृत्तान्तवेदिनी॥ १२० ॥

ततः पिषाद्य पाणिभ्यां श्रवणौ पुक्वोत्तमः । धुन्वन् शिरश्चिरं चक्षुः संकोचं परमानपन्॥ १२१ ॥

विचित्रवनितावाद्याचिंतासिद्धमतिः क्षणं । यभूय केसमीक्षुः सदाचारपरायणः॥ १२२ ॥

जगाद् च स्मृतं कृत्वा भद्रं चेतसि ते कथं । स्थितमीदृगिदं वस्तु पापसंगमकारणं॥ १२३ ॥

ईदृशे यांचित्त्यंतं दरिद्रः किं करोम्यहं । अभिमानं परित्यज्य तथ्यदमुदितं त्वया॥ १२४ ॥

विषया भर्तृसंयुक्ता प्रमदा कुलवालिका । वेद्या च रूपयुक्तापि परिहार्यो प्रयत्नतः॥ १२५ ॥

विरोधवदिदं कर्म परत्रेह च जन्मनि । लोकद्वयपरिश्रष्टः कीदृशो वद मानवः ॥ १२५ ॥
नरांतरमुखेदपूर्णेज्यांगविमर्दिते । उच्छिष्टभोजने वक्तुं भद्रे वांछति को नरः ॥ १२६ ॥
मिथो विभीषणायेदं प्रीत्यानेनाथ वेदितं । नयज्ञः स जगादैवं सततं मंत्रिगणाग्रणीः ॥ १२७ ॥
देव प्रक्रम एवायमीदृशो वर्तते यतः । अलीकमपि वक्तव्यं राज्ञा नयवता सदा ॥ १२८ ॥
तुष्टाभ्युपगमार्त्तिकचिदुपायं कथयिष्यति । उपरमा परिग्राप्तौ विथ्रमं परमागता ॥ १२९ ॥
ततस्तद्वचनात्तेन दूती छद्मानुगामिना । इत्यभाष्यत तन्नाम भद्रे यदुचितं त्वया ॥ १३० ॥
वराकी मद्रतग्राणा वर्तते सा सुदुःखिता । रक्षणीया समोदारा भवंति हि दयापराः ॥ १३१ ॥
ततश्च नय तां गत्वा प्राणैर्यावन्न मुच्यते । प्राणिनां रक्षणे धर्मः श्रूयते प्रकटो भुवि ॥ १३२ ॥
इत्युक्त्वा परिश्रुष्टा सा गत्वा तामानयत्क्षणात् । आदरश्च महा तस्याः कृतो यमविमर्दिना ॥ १३३ ॥
ततो मदनसंप्राप्तौ सा तनैवमभाष्यत । दुर्लब्धनगरे देवि रंतुं मम परा स्पृहा ॥ १३४ ॥
अटव्यामिह किं सौख्यं किंवा मदनकारणं । तथा कुरु यथैतस्मिन् त्वया सह पुरे रमे ॥ १३५ ॥
ततस्तत्तस्य कौटिल्यमविज्ञाय स्मरातुरा । स्त्रीणां स्वभावमुग्धत्वात्पुनरस्यागमनाय सा ॥ १३६ ॥
ददावाशालिकां विद्यां आकारत्वेन कल्पितां । व्यंतैरः कृतरक्षाणि नानाद्वाणि च सादरा ॥ १३७ ॥

अपयातश्च शालोऽसौ विद्यालाभादनन्तरं । स्थितं प्रकृतिशालेन केवलेनावृतं पुरं ॥ १३८ ॥
 धभूव रावणः माक्रं सैन्येन महर्ततिकः । पुरस्य निन्दने भुत्वा युव्यश्च नलक्ष्मरः ॥ १३९ ॥
 तमदृष्ट्वा ततः शालं लोकपालो विपादवाक् । गृहीतमेव नगरं मेनं यथाविमर्दिना ॥ १४० ॥
 तथापि पौरुणं विश्रुत् योर्दुं समभरणं सः । निष्कान्तोऽत्यंत विक्रीतः सामंतशतवैष्टितः ॥ १४१ ॥
 ततो महति संप्राप्ते प्रवृत्ते शस्त्रमंशुले । अदृष्टयघिर्निनायकिरणे कूरनिःस्यने ॥ १४२ ॥
 विभीरणेन वेगेन निपात्य नलक्ष्मरः । गृहीतः क्ष्वरं भंक्त्वा स्पंदनस्यांघ्रिताडनात् ॥ १४३ ॥
 सहस्रकिरणे कर्म दशवज्रेण यत्कृतं । विभीपणेन कुद्वेन तत्कृतं नलक्ष्मरं ॥ १४४ ॥
 देवाधुरभयोत्पादे दधं चक्रं च रावणः । विदग्धाधिपसंवेधि प्रायत्नाम्ना सुदर्शनं ॥ १४५ ॥
 उपरंभा दशास्येन रहसीदमथोदिता । विद्यादानाद्गुस्तुवं मे वर्तते प्रवसंगेन ॥ १४६ ॥
 जीवति प्राणनाथे ते न पुच्छं कर्तुमीदृशं । ममपि सुतरामेव न्यायमार्गोपदेशिनः ॥ १४७ ॥
 समाश्वास्य ततो नीतो भार्या तां नलक्ष्मरः । शस्त्रदारितसन्नाहदिष्टविश्रुतविग्रहः ॥ १४८ ॥
 अर्वेनैव समं भर्त्रा भोगान् यथेप्सितान् । कामवस्तुनि कोभेदो मम चास्य च भोजने ॥
 मलीमसा च मे कीर्तिः कर्मेदं कुर्वतो भवेत् । अपरोऽपि जनः कर्म कुर्वानिदं मया कृतं ॥ १४९ ॥

सुतोकाशध्वजस्यासि संभूता विमलं कुले । संजाता मृदुकांतायां शीलं रक्षितुमर्हसि ॥ १५१ ॥
 उच्यमानेति सा तेन नितान्तं त्रययान्विता । स्वभर्तारि समं चक्रे मानसं प्रतिबोधिनी ॥ १५२ ॥
 व्यभिचारमविज्ञाय कांताया नलकूवरः । रेमे तथा समं प्राप्तः सन्मानं दशवक्त्रतः ॥ १५३ ॥
 रावणः संयुगे लब्ध्वा परध्वंसात्परं यशः । वर्धमानाश्रिया प्राप विजयाधार्गिरेर्महीं ॥ १५४ ॥
 अभयार्णं रावणं श्रुत्वा शक्रः प्रचलितं ततः । देवानास्थानसंप्राप्तान् समस्तानिदमभ्यधात् ॥ १५५ ॥
 विश्वाश्रममुखा देवोः संनहंत किमासनं । विश्रब्धं कुरुतः प्राप्तः प्रभुरेव स रक्षसां ॥ १५६ ॥
 इत्युक्त्वा जनकादेशं संग्रधारयितुं ययौ । उपविष्टो नमस्कृत्य धरण्यां विनयान्वितः ॥ १५७ ॥
 उवाच च विधातव्यं किमस्मिन्नंतरं मया । प्रवलोज्यमरिः प्राप्तः बहुशो विजिताह्वितः ॥ १५८ ॥
 आत्मकार्यविरुद्धोऽयं तवात्यंतं मया कृतः । अन्यः स्वल्पं एवासां प्रलयं यन्न लभितः ॥ १५९ ॥
 उचिष्ठतो मुखं भक्तुमधरेणापि शक्यते । कंटकस्यापि यत्नेन परिणाममुपैष्युषः ॥ १६० ॥
 उत्पत्तावेव रोगस्य क्रियते ध्वंसनं मुखं । व्यापीतुं वेद्धमूलं स्याद्दुर्ध्वंस क्षत्रियोऽथवा ॥ १६१ ॥
 अनेकशः कृतोद्योगस्तस्यास्मि विनिपातने । निवारितस्त्वया व्यर्थं येन क्षातिमया कृता ॥ १६२ ॥
 नयमार्गं प्रपन्नेन मयेदं तात भाष्यते । मर्यादैपेति पृष्टोऽसि नत्वशक्तोऽस्मि तद्वधे ॥ १६३ ॥

पञ्चपुराणम् ।

॥ १६५ ॥

समयरोषविमुक्तं तच्छ्रुत्वा वाक्यं सुतेरितं । सहसरोजगदत्पुत्र त्वरावानिति मास्मभूः ॥ १६४ ॥
 समयरोषविमुक्तं तच्छ्रुत्वा वाक्यं सुतेरितं । सहसरोजगदत्पुत्र त्वरावानिति मास्मभूः ॥ १६५ ॥
 तावद्विपुत्र्य कार्याणि प्रवृत्तः मंत्रिभिः सह । जायते विफलं कर्मप्रेक्षापूर्वकारिणां ॥ १६६ ॥
 तावद्विपुत्र्य कार्याणि प्रवृत्तः मंत्रिभिः सह । जायते विफलं कर्मप्रेक्षापूर्वकारिणां ॥ १६७ ॥
 भवत्यर्थस्य संसिद्धयै केवलं च न पौरुषं । कार्यकस्य विना कष्टया कासिद्धिः कर्मयोगिनः ॥ १६८ ॥
 भवत्यर्थस्य संसिद्धयै केवलं च न पौरुषं । कार्यकस्य विना कष्टया कासिद्धिः कर्मयोगिनः ॥ १६९ ॥
 समानमीहमानानां पठतां च समादरं । अर्थभाजोभक्त्येके नापरे कर्मणां वशात् ॥ १७० ॥
 समानमीहमानानां पठतां च समादरं । अर्थभाजोभक्त्येके नापरे कर्मणां वशात् ॥ १७१ ॥
 एवं गतेऽपि संघानं रावणेन संपं कुरु । तस्मिन् सति जगत्सर्वं विघत्स्वोदृतकंदकं ॥ १७२ ॥
 एवं गतेऽपि संघानं रावणेन संपं कुरु । तस्मिन् सति जगत्सर्वं विघत्स्वोदृतकंदकं ॥ १७३ ॥
 रूषिणां च सुतां तस्मै यच्छ रूपवतीं सुतां । एवं सति न दोषोऽस्ति तथावस्था च राज्यता ॥ १७४ ॥
 रूषिणां च सुतां तस्मै यच्छ रूपवतीं सुतां । एवं सति न दोषोऽस्ति तथावस्था च राज्यता ॥ १७५ ॥
 विविक्तधिपणेनासानिति पित्रा प्रयोधितः । रोषाद्विवशोदारशोणचक्षुः क्षणादभूत् ॥ १७६ ॥
 विविक्तधिपणेनासानिति पित्रा प्रयोधितः । रोषाद्विवशोदारशोणचक्षुः क्षणादभूत् ॥ १७७ ॥
 रोषज्वलनसंतापसंजातस्येदंसंततिः । वयाण भामुरः शक्रः स्फोटयन्निव खं गिरा ॥ १७८ ॥
 रोषज्वलनसंतापसंजातस्येदंसंततिः । वयाण भामुरः शक्रः स्फोटयन्निव खं गिरा ॥ १७९ ॥
 गद्यस्य दीयते कन्येत्येतत्तात क युज्यते । अत्यंतकातरं वाक्यं येनंदं भाषितं त्वया ॥ १८० ॥
 गद्यस्य दीयते कन्येत्येतत्तात क युज्यते । अत्यंतकातरं वाक्यं येनंदं भाषितं त्वया ॥ १८१ ॥
 वद केनाधरस्तस्मादहं जनक वस्तुना । अत्यंतकातरं वाक्यं येनंदं भाषितं त्वया ॥ १८२ ॥
 वद केनाधरस्तस्मादहं जनक वस्तुना । अत्यंतकातरं वाक्यं येनंदं भाषितं त्वया ॥ १८३ ॥
 खेतपि कृतस्पर्शः पादैर्भूमौति खिद्यते । यो मेरुः कथमन्यस्य तुंगः प्रणतिमाचरेत् ॥ १८४ ॥
 खेतपि कृतस्पर्शः पादैर्भूमौति खिद्यते । यो मेरुः कथमन्यस्य तुंगः प्रणतिमाचरेत् ॥ १८५ ॥
 पौरुषणाधिकस्तावेदतस्मान्नितरामहं । देवं तस्मानुकूलं ते कथं बुद्धाववस्थितं ॥ १८६ ॥
 पौरुषणाधिकस्तावेदतस्मान्नितरामहं । देवं तस्मानुकूलं ते कथं बुद्धाववस्थितं ॥ १८७ ॥
 विजिता बहुयोगेन विपक्षा इति चेन्मतिः । हतानेककुरंगं किं शूबरे हति नो हारि ॥ १८८ ॥
 विजिता बहुयोगेन विपक्षा इति चेन्मतिः । हतानेककुरंगं किं शूबरे हति नो हारि ॥ १८९ ॥

संग्रामे शस्त्रसंपातजातज्वलनजालके । वरंप्राणपरित्यागो नतुप्रतिनरानतिः ॥ १७७ ॥
 सोयमिन्द्रो दशास्यस्य राक्षसस्यानतिं गतः । इति लोके चहास्यत्वं न दृष्टं ते कथं मया १७८
 नमश्चरत्वसामान्यं नच संधानकारणं । वनगोचरसामान्यं यथा सिंहशृगालयोः ॥ १७९ ॥
 इति ब्रुवत एवास्य शब्दः पूरितविष्टपः । प्रविष्टः श्रोत्रयोः शत्रुबलजो वासरानने ॥ १८० ॥
 ततोपकर्णामं कृत्वा पितुः सन्नाहमंडपं । गत्वा सन्नाहसंज्ञार्थं तूर्यं तारमयीवदत् ॥ १८१ ॥
 उपाहर गजं शीघ्रं सप्ति पर्याणय द्रुतं । मंडलाग्रमितो देहि पटु चाहर कंटकं ॥ १८२ ॥
 धनुराहर धावस्य शिरस्त्राणमितः कुरु । यच्छार्धवाहकां क्षिप्रं देहि सायकपुत्रिकां ॥ १८३ ॥
 चेद यच्छ समायोगं सज्जमाशु रथं कुरु । एवमादि कृतारावं सुरलोकश्चलोऽभवत् ॥ १८४ ॥
 अथ क्षुब्धेषु वीरेषु रटत्सु पटहेषु च । तुंगरणत्सु शंखेषु सांद्रं गर्जत्सु दंतिषु ॥ १८५ ॥
 मुंचत्सु दीर्घहंकारं स्पष्टनेत्रेषु सप्तिषु । संक्रीडत्सु रथौघेषु ज्याजाले पटु गुंजति ॥ १८६ ॥
 भटानामद्दृहासन जयशब्देन वादिनां । अभूत्तदा जगत्सर्वं शब्देनैव विनिर्मितं ॥ १८७ ॥
 असिभिस्तोमैः पाशैर्ध्वजिच्छत्रैः शरासनैः । ककुभश्छादिताः सर्वा प्रभावोपहतो रवः ॥ १८८ ॥
 निष्क्रान्ताश्च सुसंनद्धाः सुरा रभसराणिणः । गोपूरे कृतसंधद्वा घंटाभिर्वरदंतिनां ॥ १८९ ॥

पञ्चपुराणम् ।

स्यन्दनं परतो देहि प्रामोयं मचवारणः । आधोरणजं देवादस्मात्सारथ सत्वरं ॥ १९० ॥
 स्वंभितोसीह किं सादिनयाध्वदुनमग्रतः । मुञ्च मुग्धे निवर्तस्व कुरु मां मां समाकुलं ॥ १९१ ॥
 एवमादिसमालापाः मत्परा मंदिरात्सुराः । निष्क्रान्ता गर्भनिपुक्तसुतारभटगजिताः ॥ १९२ ॥
 आलीने च यथा जातप्रतिपक्षं चममुखे । विपमाहृतं तूयेण परमुत्साहमादृते ॥ १९३ ॥
 ततो राक्षससैन्यस्य मुखभंगः सुरैः कृतः । मुंचद्भिः आस्रसंघातमैतद्विहृतमस्तलं ॥ १९४ ॥
 मेनासुखावसादेन कुपिता राक्षसास्ततः । अधूपुः पृतनायकं निजमूर्जितविक्रमाः ॥ १९५ ॥
 वज्रद्वेगः प्रहस्तोऽथ हस्तो मारीच उद्भवः । वज्रवक्रः शुक्रो घोरः सारणो गंगनोज्ज्वलः ॥ १९६ ॥
 महाजठरसंघ्यात्रकूरप्रभृतयस्तथा । सुसंबद्धा सुपानाश्च मुग्धास्त्राश्च पुरस्थिताः ॥ १९७ ॥
 ततस्तत्परित्यक्तैः सैन्यं सुराणां क्षणमात्रतः । कृतं विहितविघ्नस्तं शस्त्रसंघातशत्रुकं ॥ १९८ ॥
 भज्यमानं ततः सैन्यवक्त्रं दृष्ट्वा महांसुराः । उत्थिता यदुमत्सुग्रकोपापूरितविग्रहाः ॥ १९९ ॥
 मेघमाली तडित्पिगो ज्वलिताक्षोऽरिसंज्वरः । पावकस्यंदनाद्याश्च सुराः प्रकटतां ययुः ॥ २०० ॥
 उत्थाय राक्षसास्तस्ते मुंचद्भिः शस्त्रसंहतिं । अवष्टब्धाः समुद्रभूततीव्रकोपातिमामुरः ॥ २०१ ॥
 ततो भगं परिप्राप्ताश्चिरं कृतमहाहवाः । प्रत्येकं राक्षसा देवर्षिभिः कृतवेष्टनाः ॥ २०२ ॥

आवर्तेष्विव निक्षिप्त्वा राक्षसा वेगशालिषु । वभ्रमुर्विगलच्छद्विशिथिलास्थितपाणयः ॥ २०३ ॥
 परावृत्ताथाप्यन्ये राक्षसा मानशालिनः । प्राणानभिमुखीभूता भुञ्चन्ति न तु सायकान् ॥ २०४ ॥
 ततो वसादनाद्भगं दृष्ट्वा तद्रक्षसां बलं । सुनुमहोदसेनस्य कपिकेतोमहाबलः ॥ २०५ ॥
 दक्षः प्रसन्नकीर्त्याख्यां धारयन्नर्थसंगतां । त्रासयन् द्विपतां सैन्यं जन्यस्य शिरसि स्थितं ॥ २०६ ॥
 रक्षता बलमात्मभयं तेन तत्रेदृशं बलं । शरैः पराङ्मुखं चक्रे निक्रामद्भिरनन्तरं ॥ २०७ ॥
 अतिमात्रं ततो धूरिविजयाधिनिवासितां । सैन्यं प्राप्तं महोत्साहं नानाशस्त्रसमुज्ज्वलं ॥ २०८ ॥
 दृष्टुं व कपिलहस्यास्य ध्वजे हृत्रेण भीषणं । अवाप मानसे भेदं विजयाधाद्रिजंबलं ॥ २०९ ॥
 तत्तेन विशिखैः पश्चात्स्फुरत्तेजःशिखै क्षणात् । भिन्नं कुतीर्थहृदयं यथा मन्मथविभ्रमः ॥ २१० ॥
 ततोऽन्यदपि संप्राप्तं सैन्यं त्रिशगोचरं । कनकासिगदाशक्तिचापमुद्गरसंकुलं ॥ २११ ॥
 ततोऽन्तराल एवातिवीरो मान्यवतः सुतः । श्रीमालीतिप्रतीतात्मा पुरोस्य समवस्थितः ॥ २१२ ॥
 तेन ते क्षणमात्रेण सुराः सूर्यसमन्वियः । कनीता इति न ज्ञाता भुञ्चता शरसंहतीः ॥ २१३ ॥
 दृष्ट्वा तमभ्रमित्रीणभनिवार्यरथं ततः । क्षोभयन्तं द्विपां सैन्यं महाग्राहमिवार्णवं ॥ २१४ ॥
 मच्चद्विपेन्द्रसंघदृष्टितारातिमंडलं । करवालकरोदार भटमंडलमध्यगं ॥ २१५ ॥

यज्ञोपनिषत् ।

॥ २१६ ॥

अग्नीं समृन्धिता देवा निजं पालयितुं बलं । महाक्रोधपरितांगाः समृद्धासितहृत्तपः ॥ २१७ ॥

शिरिकेगारिदंडोग्ररुनक प्रवरादपः । छादयन्तो नमो दूरं प्राप्नुयेज्या इवाबुदाः ॥ २१८ ॥

स्वश्रीयात्र गुरुरस्य मुगचिह्नादयोऽधिकं । दीप्यमाना रणोद्धूततेजसा मुमहायलाः ॥ २१९ ॥

ततः श्रीमालिना तेषां शिरोभिः कमलैस्त्रि । यगैर्बलमही छन्ना चित्रचंद्रार्धसायकैः ॥ २२० ॥

अचिन्तयचनः शक्रो येनैते नरुणगाः । कुमाराः धयमानीताः सममेभिर्धैरैः सुरैः ॥ २२१ ॥

तस्यान्य को रणे स्यातुं पुरोवाञ्छिह्वीरुमो । राक्षसस्य महतेजो दुरीक्षस्याविधीर्ययान् ॥ २२२ ॥

तस्मादस्य स्वायं युद्धश्रद्धाघ्नं करोम्यहं । अपरानमरान्यावक्ष्यते नैव पंचतां ॥ २२३ ॥

इति ज्ञात्वा समामास्य बलं स त्रामकंपितं । मोदुं समुद्यतो यावत्त्रिदशानामधीश्वरः ॥ २२४ ॥

निपत्य पादयोस्तावज्जनस्पृष्ट महीतलः । तमृवाच महावीरो जयंत इति विश्रुतः ॥ २२५ ॥

मृत्येव मयि देवेंद्र करोषि यदि संयुगं । ततो भवक्तुं जन्म त्वया मम निरर्थकं ॥ २२६ ॥

बालकौंडके जनरकीडो पुष्पग्रीत्या यदीक्षितः । त्वयाहं फलमेतस्य जनयामि त्वयायुता ॥ २२७ ॥

मत्वं निराकुलो भूत्वा तिष्ठ ताव यथेक्षितं । नृनृक्षणेन निदोषपातयं व्यापादयाम्यहं ॥ २२८ ॥

नक्षेत्रं प्राप्यते छंदं वस्तु यत्स्वल्पपत्ततः । व्यापारः पश्योस्तत्र ननु ताव निरर्थकः ॥ २२९ ॥

वारयित्वेत्यसौ तातं संयुगाय समुद्यतः । कोपावेशाच्छरीरेण ग्रसमान इवांबरं ॥ २३९ ॥
 प्रतिश्रीमालि चायासीदायासपरिवर्जितः । गुप्तः पवनवेगेन सैन्येनोज्ज्वलहेतिना ॥ २३० ॥
 श्रीमाली चापि संग्राप्तं चिराद्योग्यं प्रतिद्विपं । दृष्ट्वा तुष्टो दधावास्य संमुखं सैन्यमध्यगः २३१
 अमुंचतां ततः क्रुद्धौ शरासारं परस्परं । कुमारौ स तदाकृष्ट दृष्टकोदंडमंडलौ ॥ २३२ ॥
 तयोः कुमारयोर्युद्धं निश्चलं पृत्तनीद्वयं । ददर्श विस्मयप्राप्तमानसं रेखया स्थितं ॥ २३३ ॥
 कनेकेन ततो भित्वाजयंतो विरथीकृतः । श्रीमालिना स्वसैन्यस्य कुर्वता शर्मदे परं ॥ २३४ ॥
 मूर्छया पतिते तस्मिन् स्ववर्गस्यापतन्मनः । मूर्छायाथ परित्यागादुत्थिते पुनरुत्थितं ॥ २३५ ॥
 आहत्य भिडिमालेन जयतेन ततः कृतः । श्रीमालिविंशो रोपात्प्रहारेणातिवर्धितान् ॥ २३६ ॥
 ततः परबलं तोपनिर्घोषोनिर्गतो महान् । निजे च यातुधानस्य समाक्रंदध्वनिर्वभौ ॥ २३७ ॥
 गतमूर्छस्तु संक्रुद्धः श्रीमाली भृशभीषणः । किरन् ग्रहरणव्रातं जयंताभिमुखो ययौ ॥ २३८ ॥
 मुंचतां हेतिजालं तौ कुमारौ रेजुस्तरां । सिंहाभकाविबोद्धभूत दीप्तैकसरसंचयौ ॥ २३९ ॥
 ततो मात्यवतः पुत्रः सुरराजस्य म्रजुना । स्तनार्तरे हतो गाढं गंदया पतितो श्रुवि ॥ २४० ॥
 वदनेन ततो रक्तं विमुंचन् धरणीं गतः । अस्तंगत इवाभाति कमलाकरवांधवः ॥ २४१ ॥

पञ्चपुराणम् ।

हन्तः श्रीमालिकः प्राप्य रथे ग्रासमनन्दनः । दध्मां शंसं मुदा भीता राक्षसाश्च विदुष्टुः ॥ २४२ ॥
 मालयमत्तनयं दृष्ट्वा ततो निर्गतजीवितं । जयंतं च सुमन्त्रद्व तोपमुक्तमटस्सनं ॥ २४३ ॥
 आश्वासयच्चिजं सन्त्यं पलायनपराधणं । इद्रजित्समुत्सीधूतो जयंतस्योत्कटो रुपा ॥ २४४ ॥
 ततोऽभिभमने सक्त जनानां तं कलिं यथा । जयंतमिद्रजिचक्रे जर्जरं वर्मवच्छरैः ॥ २४५ ॥
 दृष्ट्वा च छिन्नमर्माणं कृधिरारुणमिग्रह । जयंतं गुरसंधातैः प्राप्तं सलिलतुल्यवर्ता ॥ २४६ ॥
 अमरेंद्रः स्वयं योद्धुमुत्थितश्छादयन्नभः । नीरंध्रं बाहूनैर्युरायुर्धश्च चलत्करैः ॥ २४७ ॥
 अवादीत्मारथिर्धैर्यं रावणं सन्मतिश्रुतिः । अयं स देव संग्रासः स्वयं नाथो दिव्योक्तसां ॥ २४८ ॥
 चक्रेण लोकपालानां परितः कृतपालनः । मत्तैरावतपृष्टस्थो मौलिरत्नप्रभाद्युतः ॥ २४९ ॥
 पादुरेणोपरिस्थेन छत्रेणावृतभास्करः । क्षुब्धेन सागरेणैव सन्त्येन कृतवेष्टनः ॥ २५० ॥
 महानलयमेतस्य कुमारो नोचिंतो रणे । उद्यच्छस्वयंमम त्वं जहि शत्रोरहंयुतां ॥ २५१ ॥
 ततोऽभिप्रसूयमायातं दृष्ट्वाखंडलमूर्जितं । संस्मृत्य मालिमरणं श्रीमालिमधदीपितः ॥ २५२ ॥
 दृष्ट्वा च शत्रुभिः पुनं वेष्टयमानं समंततः । दद्याव रावणः क्रोधाद्रथेनानिलरंहसा ॥ २५३ ॥
 भटानामभवद्युद्धमेतयोरोमहर्षणं । तुमुलं शस्त्रसंघातघनघातसमावृतं ॥ २५४ ॥

ततः शस्त्रकृतध्वान्ते रक्तनिर्हासवर्तिनि । अज्ञायन्त भटाः शूरास्तारावणेण केवलं ॥ २५५ ॥
 प्रेरिताः स्वामिनो भक्त्या पूर्वमाखचोदिताः । ग्रहरोत्थेन कोपेन भटा युयुधिरे भृशं ॥ २५६ ॥
 गदाभिः शक्तिभिः कुतुम्बशूलरसिभिः शरैः । परिघैः कनकैश्चक्रैः करवालिभिरग्निघ्नैः ॥ २५७ ॥
 शूलैः पाशैर्धनुष्यङ्गीभिः कुठारैर्मुद्गरैर्वनैः । ग्रावभिलोमलदैर्दण्डैः कौणैः सायकवेणुभिः ॥ २५८ ॥
 अन्यैश्च विविधैः शस्त्रैरन्योन्यच्छेदकारिभिः । करालमयवद्वयोम तदावातोत्थितानलं ॥ २५९ ॥
 वज्रत्रिद्वग्रसर्दिनै ध्वानो भवत्यन्यत्र श्रुदिति । क्वचिद्रणरणारावः क्वचित्रिकिणिक्किणिस्वनः ॥ २६० ॥
 त्रपत्रपायतेन्यत्र तथा द्रुमदमायते । छमाछमायतेऽन्यत्र तथा पटपटायते ॥ २६१ ॥
 छलं छलायतेऽन्यत्र ददददायते तथा । तटतटायतेऽन्यत्र तथा चटचटायते ॥ २६२ ॥
 घग्घग्घगायतेऽन्यत्र रणं शस्त्रोत्थितैः स्वरैः । शब्दात्मकमिवोद्भूतं तदा त्वजिरमंडलं ॥ २६३ ॥
 हन्यते वाजिना वाजी वारणेन मतंगजः । तत्रस्थेन च तत्रस्थो रथेन ध्वस्यते रथः ॥ २६४ ॥
 पदातिभिः समं युद्धं कर्तुं पादातमुद्यतं । यथा पुरोगत्तैकभटपाटनतत्परं ॥ २६५ ॥
 गजश्चरुतनिस्सर्पच्छीकराकारसंहतिः । शस्त्रपातसमुद्भूतधूमकेतुमशीशमत् ॥ २६६ ॥
 प्रतिमा गुरयो दंता भ्रष्टा अपि गजाननात् । पतंतः कुर्वन्ते भेदं भटपंक्तेरथोमुखाः ॥ २६७ ॥

पद्मपुराणम् ।

प्रहारं भुञ्च भो शूर माधूः पुरुष कातरः । प्रहारं भट सहासेः सहस्व मम सांग्रतं ॥ २६८ ॥

अयं मृतोऽसि मां प्राप्य गतिस्तव कुतोऽयुना । दुःशिक्षित न जानासि गृहीतुमपि सायकं ॥ २६९ ॥

रथात्मानं व्रजाम्बुमाद्रणकं हर्षुधा तव । कंदरेव न मे भ्रष्टा क्षतं स्वल्पं त्वया कृतं ॥ २७० ॥

सुधैव जीवनं भुक्तं पांडुकेन प्रमोस्त्वया । किं गर्जसि फले व्यक्तिर्भटतायाः करोम्यहं ॥ २७१ ॥

किं कंपसे भव स्थये गृहाण त्वरितं शरं । दृढमुष्टिं कुल्लंसे खड्गोयं तव यास्यति ॥ २७२ ॥

एवमादि समलापाः परमोत्साहवर्तिनां । भटानामाहवे जाताः स्वामिनामग्रतो मुहुः ॥ २७३ ॥

अलसः कस्यचिद्ब्राह्मणो गदया द्विपः । वभूव विशदोत्यंतं क्षणनर्तनकारिणः ॥ २७४ ॥

प्रयच्छत्प्रतिपक्षस्य सायुकारं मुहुः शिरः । पपात कस्यचिद्देगनिष्कामदूभूरिशोणितं ॥ २७५ ॥

अभिघटत शरैर्वक्षो भटानां नतु मानसं । शिरः पतात नो मानः कांतो मृत्युर्न जीवितं ॥ २७६ ॥

कुर्वाणा यशसो रक्षां दक्षा वीरा महौजसः । भटाः संकटमायाता ग्राणान् शस्त्रभृतोऽमुचन् ॥ २७७ ॥

त्रियमाणो भटः कश्चिच्छत्रुमारणकांक्षया । पपात देहमाक्रम्य रिपोः कोपेन पूरितः ॥ २७८ ॥

च्युते शस्त्रांतराघाताच्छस्त्रे कश्चिद्भटोत्तमः । मुष्टिमुद्गरघातेन चक्रे शत्रुं गतायुकं ॥ २७९ ॥

आलिङ्ग्य मित्रवत्कश्चिदोभ्यां गाढं महाभटः । चकार विगलद्रक्तधारं शत्रुं विजीवितं ॥ २८० ॥

कश्चिच्चकार पंथानमृजुं निघ्नन्भटावलि । समरे पुरैरन्यैर्मयादकृतसंगमं ॥ २८१ ॥
 पतंतोऽपि न पृष्ठस्य दर्शनं भटसत्तमाः । वितेरुः प्रतिपक्षस्य गर्वोच्चानितवक्षसः ॥ २८२ ॥
 अथै रथैर्भटनौगैः पतद्भिरतिरंहसा । अश्वा रथा भटा नागा न्यपात्यंत सहस्रशः ॥ २८३ ॥
 रजोभिः शस्त्रनिक्षेपसमुद्भूतैः सशोणितैः । दानांभसा च संच्छन्नं शक्रचारैरभून्नभः ॥ २८४ ॥
 कश्चित्करेण संरुह्य वामेनांत्राणि सद्भटः । तरसा खड्गमुद्यस्य ययौ प्रत्यरिभीषणः ॥ २८५ ॥
 कश्चिन्निलैः पुरीतद्भिर्वद्वा परिकरं दृढं । दद्योऽष्टोभिययौ शृङ्गं दृष्टाशेषकनीनिकाः ॥ २८६ ॥
 कश्चित्कीलालमादाय निजं रोपपरायणः । कराभ्यां द्विपतो मूर्ध्नि चिक्षेप गलितायुधः ॥ २८७ ॥
 गृहीत्वा कीकसं कश्चिन्निजं छन्नमरातिना । हुडौके तं गलदक्तधारांशुकविराजितः ॥ २८८ ॥
 पाशेन कश्चिदानीय रिपुं युद्धसमुत्सुकः । मुभोच दूरनिर्मुक्तं रणसंभवसंभ्रमः ॥ २८९ ॥
 कश्चिच्च्युतायुधं दृष्ट्वा प्रतिपक्षमनिच्छया । हुडौके शस्त्रमुज्जित्वा न्याय्यसंग्रामतत्परः ॥ २९० ॥
 पिनाकाननलग्नेन रिपून् कश्चित्प्रतिद्विपा । जघान घनकीलालधारानिकरवर्षिणा ॥ २९१ ॥
 कश्चित्कबंधतां प्राप्तः शिरसा स्फुटरंहसा । मुंचंस्तं दिशि कीलालं प्रतिपक्षमताऽयत् ॥ २९२ ॥
 कृतोऽपि कस्यचिन्मूर्ध्ना गर्वनिक्षरचेतसः । ददृदंतच्छदोपमदंकारमुबराश्विरं ॥ २९३ ॥

पञ्चपुराणम् ।

विग्रहे ॥ २९४ ॥

अन्येनाशीद्विवेणेव पततात्यंतमीपणा । दृष्टिहृत्कानिभाक्षेपि प्रतिपक्षस्य विग्रहे ॥ २९५ ॥

अर्धकृत् शिरोऽन्येन धृत्वा वामेन पाणिना । पातितं प्रतिपक्षस्य शिरो विक्रमशालिना ॥ २९५ ॥

कश्चिद्विश्वस्य कोपेन शस्त्रमग्राप्तशत्रुकं । हंतं परिघतुल्येन बाहुनेव समुद्यतः ॥ २९६ ॥

अराति मूर्च्छितं कश्चिद्विसेच स्वासृजा भृशं । शीतीकृतेन वस्त्रांतवायुना संभ्रमान्वितः ॥ २९७ ॥

विश्रांतं मूर्छया शूरैः शस्त्रघातैः सुखायितं । मरणेन कृतार्थत्वं मेने कोपेन कंपितः ॥ २९८ ॥

एवं महति संग्रामे प्रवृत्ते भीतिभीषणे । मृदानामुत्तमानंदसंपादनपरायणे ॥ २९९ ॥

गजनासासभाकुट्टवीरकल्पिततत्करे । ज्वनाश्वसुराघातपततत्कर्तृनोद्यते ॥ ३०० ॥

सारथिप्ररणात्कुट्टरथवीथितवाजिनि । जंघावृंमसंक्रांतक्षतकुंभमहागजे ॥ ३०१ ॥

परस्परजवाघातदल्लपादाविविग्रहे । भटोत्तमकराकुट्टपुच्छनिःस्यंदयाजिनि ॥ ३०२ ॥

कराघातदल्लकोभिकुंभनिष्ठतमार्किके । पतन्मातृगुणिर्मरथ्याहतपतद्भटे ॥ ३०३ ॥

कीलालपटलच्छन्नगगनाशकदंके । गजकर्णसमुद्रभूततीव्राकुलसमीरणे ॥ ३०४ ॥

उवाच सारथि वीरः सुमतिं कुंकुमीधुतः । न किंचिदिधमन्यानो रणं रणकुतूहली ॥ ३०५ ॥

तस्यैव शक्रसंज्ञस्य संमुखो ब्राह्मतां रथः । असमानः किमत्रान्यैः मामेतैस्तस्यमारितैः ॥ ३०६ ॥

तृणतुल्येषु नामीषु मम शङ्खं प्रवर्तते । मनश्च सुमहावीरश्रासग्रहणघसरं ॥ ३०७ ॥
 आखण्डित्वमस्याद्य कृतं क्षुद्राभिमानतः । करोमि मृत्युना दूरं स्वविडम्बनकारिणः ॥ ३०८ ॥
 अयं शक्रो महान्ते लोकपालाः प्रकल्पिताः । अन्ये च मानुषा देवा नाकश्च धरणीधरः ॥ ३०९ ॥
 अहो लोकापहासस्य मत्तस्य क्षुद्रया श्रिया । आत्मा विस्मृत एवास्य भ्रुकुशस्येव दुर्मतेः ॥ ३१० ॥
 शुक्रशोणितमांसास्थिमज्जादिघटिते चिरं । उपित्वा जठरेपापास्त्रिदशमन्यतां गतः ॥ ३११ ॥
 विद्याचलेन यत्किञ्चित्कुर्वाणोर्ध्वदुर्विधः । एष देवायेत द्वांक्षो वैनने यायेत यथा ॥ ३१२ ॥
 एवमुक्तेन शक्रस्य बलं सम्मतिना रथः । प्रवेशितो महाशूरः सामन्तः परिपालितः ॥ ३१३ ॥
 पश्यन्निद्रस्यै सांमन्तान् युद्धाशक्तपलायितान् । ऋजुना चक्षुषा राजा कीटकोपमचेष्टितान् ॥ ३१४ ॥
 अशक्यः शत्रुभिर्धर्तुं कूलैः पूरो यथांभसः । चेतोवेगश्च सक्रोधो मिथ्याद्विप्रताश्रितैः ॥ ३१५ ॥
 दृष्ट्वा तपन्नमेतस्य क्षीरादावर्तपांडुरं । नष्टं सुरबलं क्वापि तमश्चंद्रोदयं यथा ॥ ३१६ ॥
 इंद्रोऽपि गजमारुढः कैलाशगिरिसन्निभः । शरं समुद्धरस्तूणादभीयाय दशाननं ॥ ३१७ ॥
 शरानाकर्णमाकृष्टान् चिक्षेप च यमाद्रिपि । महाधर इवांभोदः स्थूलधारामहाचयं ॥ ३१८ ॥
 दशैवैकत्रोऽपि तां बाणैराच्छिदन्तवर्तिनः । ततस्त्वैर्गगनं चक्रे निखिलं मंडपाकृति ॥ ३१९ ॥

पञ्चपुराणम् ।

आच्छिद्यंत दूरा वाणैरभिधंत च भूरिशः । भ्रांता इव रेवः पादाः क्वापि नष्टा निरन्वयाः ॥ ३२० ॥
 अंतरेऽस्मिन्नवद्वारगतिनिस्सारगोचरं । ननर्त कलहमेक्षासंभृतपुरुसंमदः ॥ ३२१ ॥
 असाध्यं प्रकृतस्त्रिणां ततो ज्ञात्वा दशाननं । निक्षिप्तमह्वमाश्रयं नाथेन स्वर्गवासिनां ॥ ३२२ ॥
 इंधनत्वं गतं तस्य खमेव विततात्मनः । धनुरादौ तु किं शयं वक्तुं पुद्गलवस्तुनि ॥ ३२३ ॥
 कीचकानामिषोदारो दहमाने वने ध्वनिः । ज्वालावलीकरालस्य संभूयाशुक्षणेः ॥ ३२४ ॥
 ततस्तेनकुलं दृष्ट्वा स्ववलं कैकसीसुतः । विक्षेप धेपनिमुक्तमस्त्रं वरुणलक्षितं ॥ ३२५ ॥
 तेन क्षणसमुद्भूत महाजीभूतराशिना । पर्वतस्थूलधारौषवर्यिणा रावशालिना ॥ ३२६ ॥
 रावणस्येव कोपेन विलीनेन विहायसा । क्षणात्तद्रूमलक्ष्मांसं विध्यापितमशेषतः ॥ ३२७ ॥
 सुरेंद्रेण ततोऽसर्जितं तामसास्त्रं समंततः । तेनांधकारिता चक्रे ककुभां नभसा समं ॥ ३२८ ॥
 ततस्तेन दशस्यस्य विततं सकलं बलं । स्वदेहमपि नापश्यत्कुतः शत्रोरनीकिनीं ॥ ३२९ ॥
 ततो निजवलं मूढं दृष्ट्वा रत्नश्रवःसुतः । प्रभास्त्रममुचत्कालवस्त्रयोजनकोविदः ॥ ३३० ॥
 तेन तन्निखिलं ध्वानं विध्वस्तं श्रृणुमात्रतः । जिनशासनतत्त्वेन मंतं मिथ्यादृशामिवः ॥ ३३१ ॥
 ततोयमविमर्देन कोपात्तागारस्त्रमुज्झितं । वितेने गगनं तेन भोगिनीरत्नभासुरैः ॥ ३३२ ॥

कामरूपभृतो नाणास्ते गत्वा वृत्रविद्धिपः । चेष्टया रहितं चक्रुः शरीरं कृतवेष्टनाः ॥ ३३३ ॥
 महानीलनिभैरनिर्वल्याकारधारिभिः । जगामाकुलतां शक्रश्चलद्रसनभीषणैः ॥ ३३४ ॥
 प्रययायस्वतंत्रत्वं कुलिशी व्यालचेष्टितः । चेष्टितः कर्मजालेन यथाजंतुर्भवादौ ॥ ३३५ ॥
 गरुडाह्वं ततो दध्यौ सुरद्रस्तदनंतरं । हेमपक्षग्रभाजालैः पिंगतां गगनं गतं ॥ ३३६ ॥
 पक्षवातेन तस्याभून्नितांतोदाररंहसा । दोलारूढमिवाशेषं प्रेक्षणप्रवणं बलं ॥ ३३७ ॥
 स्पृष्टा गरुडवातेन न ज्ञाता नागसायकाः । क्व गता इति विस्पष्टबंधस्थानोपलक्षिताः ॥ ३३८ ॥
 गरुत्मता कृताश्लेषो बंधलक्षणवर्जितः । बभूव दारुणः शक्रो निदाघरविसन्निभः ॥ ३३९ ॥
 विमुक्तं शक्रजालेन दृष्ट्वा शक्रं दशाननः । आरूढस्त्रिजगद्भूषं क्षरदानं जगद्धिपं ॥ ३४० ॥
 शक्रोऽप्यैरावतं रोषादस्यात्यासन्नमानयत् । ततो महद्बभूधुदं दंतिनोः पुरदर्पयोः ॥ ३४१ ॥
 क्षरदानौ स्फुरद्धेमकक्षविद्युदगुणान्वितौ । दधतुस्तौ घनाकारं सांद्रगर्जितकारणौ ॥ ३४२ ॥
 परस्पररदाघातनिर्घातैरिव दारुणैः । पतद्भिर्भुवनं कंपं प्रययौ शब्दपूरितं ॥ ३४३ ॥
 पिंडयित्वा स्थवीयांसौ करौ चपलविग्रहौ । पुनः प्रसारयंतौ च ताडयंतौ महारयौ ॥ ३४४ ॥
 दंतिनौ दृष्टविस्पष्टतारकाऋषीक्षणी । चक्रतुः सुमहद्युद्धं स्तब्धकर्णौ महाबली ॥ ३४५ ॥

पद्मपुराणम् ।

तत् उत्पत्य त्रिन्यस्य पादमिद्रेभ्युर्धनि । नितान्तं लाघवापेत्पादनिधूतसारथिः ॥ ३४६ ॥
 चेद्वांशुकं देवैर्दे मुहुराश्वासयद्विभुः । आरोपयद्यमघ्नसो निजं बाहनमूजितः ॥ ३४७ ॥
 राक्षसाधिपपुत्रोऽपि गृहीत्वा वासवात्मजं । समर्प्य किरुराघस्य सुरसैन्यस्य संमुखं ॥ ३४८ ॥
 धावमानो जयोद्भूतमहोत्साहपरं तपः । उक्तो द्विपतपेनवं मरुत्तमखविद्विषा ॥ ३४९ ॥
 अलं वत्स प्रयत्नेन निवर्तस्व रणादरात् । शिरोगृहीतमतस्याः सेनाया गिरिवीसिनां ॥ ३५० ॥
 गृहीतेऽस्मिन् परिस्यन्दमन्त्रं कः कुरुते परः । क्षुद्रा जीवन्तु सामंता गच्छन्तु स्थानभीप्सिता ॥ ३५१ ॥
 तंदुलेषु गृहीतेषु ननु शालिकलापतः । त्यागस्तुपलालस्य क्रियते कारणाद्विना ॥ ३५२ ॥
 इत्युक्तः समरौत्साहादिद्रोजिद्विनिवर्तेन । चक्रे चक्रेण मंहता वृषाणां बद्धमंडलः ॥ ३५३ ॥
 ततः सुरवलं सर्वं विशीर्णं धणमांत्रतः । शारदानामिवाब्दानो वृद्धमत्यंतमायत ॥ ३५४ ॥
 सैन्येन दशवक्त्रस्य जयशब्दो महान्कृतः । पटुभिः पटलः शस्त्रक्षरैर्वृदिनां गणैः ॥ ३५५ ॥
 शब्देन तेन विज्ञाय गृहीतममराधिपं । सैन्यं राक्षसनाथस्य बभूवाकुलितोज्झितं ॥ ३५६ ॥
 ततः परमया युक्तो विभूत्या कैकसीमुतः । प्रतस्थे निर्वृता लंकां साधनाच्छादितोऽंबरः ॥ ३५७ ॥
 आदित्यरथसंकाशार्थध्वजविराजितैः । नानारत्नकरोद्भवशुनासीरशरासनैः ॥ ३५८ ॥

तुरंगैश्चलच्चारुचामरालीविभूषितैः । नृत्याद्भिरिव विस्रब्धकृतविभ्रमहारिभिः ॥ ३५९ ॥
 महानिनदसंधैः प्रवृत्तमदनिक्षैरैः । गर्जद्भिर्मधुरं नागैः पश्यदालीनिपेवितैः ॥ ३६० ॥
 अनुयानसमारूढमहासाधनखचैरैः । उपकण्ठं क्षणात्प्राप लंकायां राक्षसाधिपः ॥ ३६१ ॥
 ततो दृष्ट्वा समासन्नं गृहीतार्था विनिर्ययुः । पुरस्य पालकाः पौरा वधवाश्च समुत्सुकाः ॥ ३६२ ॥
 कृतपूजनस्ततः कैश्चित्कोपांचित्कृतपूजनः । नम्यमानोपरैः कांश्चित्प्रणमनमन्दवर्जितः ॥ ३६३ ॥
 दृष्ट्वा सन्मानयन् कांश्चित्स्निग्धया नतवत्सलः । स्मितेन कांश्चिद्वाचान्यान् परिज्ञातजनांतरैः ३६४
 मनोहरां निसर्गेण विशेषणविभूषितां । समुच्छिन्नतसमुत्तुंगरत्ननिर्मिततोरणां ॥ ३६५ ॥
 मंदानिलविधूनांतत्र हव्यर्णध्वजाकुलां । कुंकुमादिमनोहारां वृत्तसिक्तनिश्चयेषुभूतलां ॥ ३६६ ॥
 सर्वर्तुक्षुसुमव्यासराजमार्गविराजितां । अनेकभक्तिभिः पंचवर्णैश्चूर्णैरलंकृतां ॥ ३६७ ॥
 द्वारेदेशसुविन्यस्तपूर्णकुंभां महाद्युतिं । सरसैः पल्लववृद्धमालां वस्त्रविभूषितां ॥ ३६८ ॥
 वृत्तो विद्याधरैर्द्वैर्वैद्यैश्चोऽत्यंतभूरिभिः । सुखमासादयन् प्राज्यं पूर्वोपाजितकर्मणा ॥ ३६९ ॥
 आरूढः परमे कान्ते पुष्पके कामगामिनि । स्फुरन्मौलिमहारत्नकेयूरधरसद्भुजः ॥ ३७० ॥
 दधानो वक्षसा हारं ग्रस्फुराद्विमलप्रभं । वसंत इव संजातकुसुमौषधिविराजितः ॥ ३७१ ॥

विश्वसिद्धर्पणीभिर्धूभिः कृतवीक्षणः । स्वयं मृदुसमुद्भूतवाग्मयिः ससंभ्रमं ॥ ३७२ ॥
 नानावादिशब्देन जयशब्देन चारुणा । आनंदितसुखयाभिर्नृत्यंतीभिः समन्वितः ॥ ३७३ ॥
 प्रविष्टो मुदितो लंकां समुद्भूतमहोत्सवां । भवनं च निजं धंधूधृत्यवगारिभिरनंदितः ॥ ३७४ ॥
 सुसन्नद्वान् जित्वा तृणामिव समस्तानरिगणान् । पुरोपात्तात्पुण्यात्समधिगतमुद्राज्यविभवो ॥
 धायं ग्राप्ते तस्मिन्विगतशुचिग्रभ्रष्टविभक्तो । वभूवासां शक्रोधिगतिचपलं मानुषमुखं ॥ ३७५ ॥
 असौ ग्राप्तो युद्धि दशमुखखगः पूर्वचरित्वा व्युमानिर्धूयालं प्रबलमहितघ्रातमखिलं ॥
 इति ज्ञात्वा भव्या जगति निखिलं कर्मजनितं । विमुक्तान्यासंगा रविरुचिकरं यातु सुकृतं ३७६
 इत्यर्थे रविवेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते इन्द्रपराभवभिधानं नाम द्वादश पर्व ।

त्रयोदश पर्व ।

ततः शक्रस्य सामंताः स्वामिदुःखसमाकुलाः । पुरस्कृतसहस्राराः ग्राप्ता रावणमंदिरं ॥ १ ॥
 प्रविष्टाश्च प्रतीहारज्ञापिता विनयान्विताः । प्रणाम्य च स्थिता दत्तेव्यासनेषु यथोचितं ॥ २ ॥

दृष्टोऽथ गौर्वेणोचे सहस्रारो दशाननं । जितस्तातस्त्वया शक्रो मुंचेदानीं गिरा मम ॥ ३ ॥
 बाह्वोः पुण्यस्य चोदात्तं सामर्थ्यं दर्शितं त्वया । परमर्वावसादं हि समीहते नराधिपाः ॥ ४ ॥
 इत्युक्ते लोकपालानां वदनेभ्यः समुत्थितः । शब्दोयमेव विस्पष्टः प्रतितिस्त्वनसन्निभः ॥ ५ ॥
 लोकपालानथोवाच विहस्योद्धासितांतकः । समयोऽस्ति विमुंचामि येन नाथं दिवौकसां ॥ ६ ॥
 अद्यप्रभृति मे सर्वे यूयं कर्म यथोचितं । संमार्जनादि सेवध्वं सर्वमंतर्वाहिःपुरः ॥ ७ ॥
 पुरीयं संप्रप्तं कृत्वा भवद्भिः प्रतिवासरं । परागाशुचिपापाणवृणकंटकवर्जिता ॥ ८ ॥
 गृहीत्वा कुंभमिंद्रोऽपि वारिणामोदचारुणा । महीं सिंचतु कर्मदमस्य लोकैः प्रक्रीर्यते ॥ ९ ॥
 पंचवर्णैश्च कुर्वंतु पुष्पैर्गंधमनोहरैः । संभ्रांताः प्रकरं देव्यः सर्वालंकारभूषिताः ॥ १० ॥
 समयेनामुना युक्ता यदि तिष्ठति सादराः । विमुंचामि ततः शक्रं कुतो निर्मुक्तिरन्यथा ॥ ११ ॥
 इत्युक्त्वा वीक्षमाणोऽसौ लोकपालांस्त्रिपानतान् । जहास मुहुराप्तानां ताडयन्पाणिना करं ॥ १२ ॥
 ततो विनयनम्रः सन् सहस्रारमवोचत । सभाहृदयद्वारिण्या क्षरन्निवगिरापृतं ॥ १३ ॥
 यथा तात प्रतीक्ष्यस्त्वं वासवस्य तथा मम । अधिकं वा ततः कुर्यां कथमाज्ञामहं न ते ॥ १४ ॥
 गुरुवः परमार्थेन यदि न स्युर्भवादृशाः । अधस्ततो धरित्रीयं ब्रजेन्मुक्ताधरैरिव ॥ १५ ॥

पञ्चपुराणम् ।

पुण्यवानस्मि यत्पूज्यो ददाति मम शासनं । भवद्विधनियोगानां न पदं पुण्यवर्जितः ॥ १६ ॥
तद्दधारभ्य संचित्य मनोऽंशं क्रियता तथा । यथा शक्रस्य सौस्थित्यं जायते मम च प्रभो १७
अयं शक्रो मम भ्राता तुरीयः संप्रतं बली । एवं प्राप्य कारिष्यामि पृथिवीं वीतकण्डकां ॥ १८ ॥
लोकपालास्तथैवास्य तच्च राज्यं यथा पुरा । ततोऽधिकं वा गुह्यतु विवेकेन किमावयोः ॥ १९ ॥
आज्ञा च मम शक्रे वा दातव्या भृत्यवस्तुनि । गुरुभिः सा हि शेषेव रक्षालं कारकारणं ॥ २० ॥
आस्यतामिहसंछंदादथवा रथद्वूपुरे । यत्र वेच्छत का भूमिर्भृत्योरावयोर्नते ॥ २१ ॥
इति प्रियवचोवारिसमाद्रीकृतमानसः । अत्रोचत सहस्रारस्तातोऽपि माधुरं वचः ॥ २२ ॥
नूनं भद्रसमुत्पत्तिः सज्जनानां भवादृशां । सममेव गुणैः सर्वलोकाल्हादनकारिभिः ॥ २३ ॥
आयुष्मन्नस्य शौर्यस्य विनयोयं तवोत्तमः । अलंकारसमस्तेऽस्मिन्भुवने श्लाघ्यतां गतः ॥ २४ ॥
भवतो दर्शनेनैदं जन्म मे सार्थकं कृतं । पितरौ पुण्यवंतौ तौ त्वया यौ कारणीकृतौ ॥ २५ ॥
क्षमावता समर्थेन कुंदनिर्मलक्रीर्तिना । दोषाणां संमवाशंका त्वया दूरमपाकृता ॥ २६ ॥
एवमेतद्यथा वक्षि सर्वं संपाद्यते त्वयि । ककुप्कारिकराकारौ कुरुतः किंतु ते भुजौ ॥ २७ ॥
किंतु मातेव नो शक्या त्यक्तुं जन्मवसुंधरा । साहि क्षुणाद्वियोगेन कुरुते चित्तमाकुलं ॥ २८ ॥

अशक्ताः स्वभुवं त्यक्तुं तत्र नो मित्रबांधवाः । चातका इव सोत्कंठास्तिष्ठत्यध्वावलोकिनः ॥ २९ ॥
 कुलक्रमसमायातां सेवमानो गुणालयः । लंकां यासि परां प्रीतिं जन्मभूमिः किमुच्यतां ॥ ३० ॥
 तस्मात्तामेव गच्छामो महाभागो भवावनि । देवानां प्रिय निर्विघ्नं रक्षताद्भुवनं चिरं ॥ ३१ ॥
 इत्युक्त्वा नुगतो दूरं कैलाशक्षोभकारिणा । सहस्रारो गतः सेंद्रो लोकपालैः समं गिरिं ॥ ३२ ॥
 यथास्वं च स्थिताः सर्वे पूर्ववल्लोकपालिनः । भंगादसारतां ग्राप्ताश्चलयंत्रमया इव ॥ ३३ ॥
 विजयार्धजलोक्तेन दृश्यमाना महात्रयाः । नाज्ञासिपुः क गच्छाम इति भोगद्विपः सुराः ॥ ३४ ॥
 इंद्रोऽपि न पुरे प्रीतिं लेभे नोद्यानभूमिषु । न दीर्घिकासु राजीवरजःपिंजरवारिषु ॥ ३५ ॥
 न दृष्टिमपि कांतासु चक्रे प्रगुणवर्तिनीं । तनौ तु संकथा कैव त्रयानिर्भरचेतसः ॥ ३६ ॥
 अथाप्युद्विजमानस्य तस्य लोकोनुवर्तनं । चकारान्यकथासंगैः कुर्वन् भंगस्य विस्मृतिं ॥ ३७ ॥
 अर्थकस्तंभमूर्धस्थे स्वसर्धांतरवर्तिनि । गंधमादनशृंगभे स्थितो जिनवरा लये ॥ ३८ ॥
 बुधैः परिहृतो दध्याविति शक्रो निरादरं । वदन्नंगं गतच्छायं स्मरन् भंगमनारतं ॥ ३९ ॥
 धिग्विद्यागोचरैश्चर्यं विलीनं यदिति क्षणात् । शारदानामिवाब्दानां वृंदमत्यंतमुन्नतं ॥ ४० ॥
 तानि शस्त्राणि ते नागास्ते भटास्ते तुरंगमाः । सर्वे तृणसमं जातं मम पूर्वं कृताद्भुतं ॥ ४१ ॥

पञ्चपुराणम् ।

॥ ४२ ॥

अथवा कर्मणामेतद्विचित्र्यं कोन्यथा नरः । कर्तुं शक्नोति तेषां हि सर्वमन्यद्बलाधरं ॥ ४२ ॥

नूनं पुराकृतं कर्म भोगसंपादनक्षमं । परित्यग्ये मम प्राप्तं येनैषा वर्तते दद्या ॥ ४३ ॥

वरं समर एवास्मिन्मृतः स्याच्छत्रुसंकटे । नाकीर्तिर्यत्र जायेत सर्वविष्टपगमिनी ॥ ४४ ॥

चरणे शिरसि न्यस्य शत्रुणां येन जीवितं । शत्रुणानुमतां सोहं सेवे लक्ष्मीं कथं हरिः ॥ ४५ ॥

परित्यज्य सुखे तस्मादभिलाषं भवेद्भुवि । निश्रेयसः पदप्राप्तिकारणानि भजाम्यहं ॥ ४६ ॥

रायणो मे महाबन्धुरागतः शत्रुबेपभृत् । येनासारसुखास्वादसक्तोऽस्मि परियोधितः ॥ ४७ ॥

अत्रांतरे मुनिः प्राप्तां नाम्नानिर्वाणसंगमः । विहरन् कापि योग्यानि स्थानानि गुणवाससां ४८

सहसा व्रजतस्तस्य गतिस्तंभमुपागता । प्राणिधाय ततश्चक्षुरधोऽसौ चैत्यमैक्षत ॥ ४९ ॥

श्रयक्षज्ञानसंपन्नस्तस्मिन् जिनपुंगवं । वंदितु नभसः क्षीघ्रमवतीर्णो सदायतिः ॥ ५० ॥

संतोषेण च शक्रेण कृताभ्युत्थानपूजनं । चक्रं जिननमस्कारं विधिना यतिसत्तमः ॥ ५१ ॥

आसीनस्य ततो ज्ञेयं वंदित्वा चरणौ मुनेः । पुरा स्थित्वा हरिश्चक्रे चिरमात्मनिर्गहणं ॥ ५२ ॥

सर्वसंसारवृत्तांतयेदनात्यंतकोविदः । मुनिना परमर्वाक्यैः परिसांत्वनमाहृतः ॥ ५३ ॥

अपृच्छत्स भवं पूर्वमात्मनो मुनिपुंगवं । स चैत्यकथयत्तस्मै गुणग्रामविभूषितः ॥ ५४ ॥

चतुर्गतिगतानेकयोनिदुःखमहावने । भ्राम्यन्, शिखापदाभिल्ये नगरे मानुषीं गतिं ॥ ५५ ॥
 प्राप्नो जीवं कुले जातो दरिद्रत्वेणसंगतः । कुलंक्रांतेति विभ्राणो नामार्थेन समागतं ॥ ५६ ॥
 सा चिक्षाचिपिटाव्याधिशतसंकुलविग्रहा । कथंचित्कर्मसंयोगाहोकोच्छिष्टेन जीविता ॥ ५७ ॥
 दुथेला दुर्भगा रूक्षा स्फुटितांगा कुमूर्धजा । उल्तास्यमाना लेकेन लेभे सा शर्म न क्वचित् ५८
 मुहूर्ते परिवर्ज्यान् शरीरं च सुमानसा । जाता किंपुरुषस्य स्त्री क्षीरधरोति नामतः ॥ ५९ ॥
 च्युता च रत्ननगरे धरणीगोमृखाख्ययोः । विभ्रत्सहस्रभागाख्यां तनयोभृत्कुटुंबिनोः ॥ ६० ॥
 लब्ध्वा परमसम्यक्त्वमणुव्रतसमन्वितः । पंचतां ग्राप्य शुक्राढे जातो विबुधसत्तमः ॥ ६१ ॥
 च्युतो महाविदेहेऽथ नगरे रत्नसंचये । गुणवल्यां मणोजातोऽमात्यात्सामंतवर्द्धनः ॥ ६२ ॥
 निष्क्रांतो विभुना सार्धं महाव्रतधरोऽभवत् । अतितीव्रतपा नित्यं तत्त्वार्थगतमानसः ॥ ६३ ॥
 परीपहगणस्यालं पोढा निर्मलदर्शनः । कपायरहितः प्रेत्य परं ग्रंथेयकं गतः ॥ ६४ ॥
 अहर्मिद्रपरं सौख्यं तत्र भुक्त्वा चिरं च्युतः । जातो हृदयसुंदर्यो सहस्राराख्यखेचरात् ॥ ६५ ॥
 पूर्वाभ्यासेन शक्रस्य सुखे संसक्तमानसः । इंद्रस्त्वं खेचराधीशो नगरे रथनूपुरे ॥ ६६ ॥
 स त्वमिंद्र विपण्णः किं वृथैव परितप्यसे । विद्याधिको जितोस्मीति बहव्रात्मन्यनादरं ॥ ६७ ॥

पञ्चपुराणम् ।

निर्वृद्धिकोद्रवानुप्या शालीन् प्रार्थयसे वृथा । कर्मणायुचितं तेषां जायते प्राणिनां फलं ॥ ६८ ॥
क्षीणं पुराकृतं कर्म तव भोगस्य साधनं । हेतुना न विना कार्यं भवतीति किमद्भुतं ॥ ६९ ॥
निमित्तपात्रमेतस्मिन् रावणस्ते पराभवे । जन्मन्यत्रैव यत्कर्म कृतं तेनैव लभितं ॥ ७० ॥
किं न स्मरसि यत्पूर्वं क्रीडता दुर्नयं कृतं । ऐश्वर्यजनितो अष्टो मदस्ते स्मर सांप्रतं ॥ ७१ ॥
चिरवृत्ततया बुद्धौ वृत्तांतस्ते त्वयाकृतः । नारोहति यतस्तस्माच्छृण्वैकाग्रचेतसा ॥ ७२ ॥
अरिजयपुरे बह्विगेमाख्यः खेचरोऽभवत् । स्वयंवरायमहल्यां चक्रे वेगवतीसुतां ॥ ७३ ॥
तत्र विद्याधराः सर्वे यथाविभवयोभिताः । समागताः परित्यज्य श्रेण्यामन्यतमुत्सुकाः ॥ ७४ ॥
भवानपि गतस्तत्र युक्तः परमसंपदा । अन्यश्चानंदमालाख्यश्चंद्रावर्तपुराधिपः ॥ ७५ ॥
संत्यज्य खेचरान् सर्वान् पूर्वकर्मनिभावतः । कन्यायानंदमालोऽसौ वृतः सर्वो गकांतया ॥ ७६ ॥
परिणीय स तां भोगान्त्राप चिंतितसंगता । यथामराधिपः स्वर्गे प्रतिवासरवर्द्धिनः ॥ ७७ ॥
ततः प्रभृति कोपेन त्वमीष्यां येन भूरिणा । गृहीतो वैरितामस्य संग्रासोति गरीयसी ॥ ७८ ॥
ततोऽस्य सहसा बुद्धिरियं जाता स्वकर्मतः । देहोयमभ्युयः किंचित्कृत्यमेतेन नो मम ॥ ७९ ॥
तपः करोमि संसारदुःखं येन विनश्यति । का वा भोगेषु प्रत्याशा विप्रलंभनकारिषु ॥ ८० ॥

अवधार्येदमत्यंतं विबुद्धेनांतरात्मना । त्यक्त्वा परिग्रहं सर्वं चचार परमं तपः ॥ ८१ ॥
हंसावलीनदीतीरे स्थितः प्रतिमयान्यदा । स त्वया प्रत्यभिज्ञातो रथावर्तमहीधरे ॥ ८२ ॥
दर्शनधनसंबृद्धपूर्वकोपाग्निना ततः । त्वयासौ कुर्वतां नर्मगर्वेण हसितो मुहुः ॥ ८३ ॥
अहल्यारमणः स त्वं कामभोगातिवत्सलः । अधुना किं स्थितोस्येवमितिभाषणकारिणा ॥ ८४ ॥
वेष्टितो रंजुभिः क्षोणीधरनिष्कंपविग्रहः । तत्त्वार्थचिंतनासंगनितान्तस्थैरमानसः ॥ ८५ ॥
दृष्ट्वाभिभूयमानं तं त्वयास्य निकटस्थितः । कल्याणसंज्ञको भ्राता साधुः क्रोधेन दुःखितः ८६
संहृत्य प्रतिमायोगमृद्धिग्रासः स ते ददौ । शापमेवमलं दीर्घं निश्चस्योष्णं च दुःखितः ॥ ८७ ॥
अयं निरपराधः संस्त्वया यन्मुनिपुंगवः । तिरस्कृतस्तदत्यंतं तिरस्कारमवाप्स्यसि ॥ ८८ ॥
निश्वासेनाभितेनासीद्गुधुमेव निरूपितः । सर्वश्रीसंज्ञया किंतु शमितस्तव कांतया ॥ ८९ ॥
सम्पद्दृष्टिरलं सा हि साधुपूजनकारिणी । मुनयोऽपि वचस्त्वस्या कुर्वते साधुचेतसः ॥ ९० ॥
यदि नाम तया साध्व्या नासौ नीतः शुभं भवेत् । ततस्तस्य स कोपाग्निः केन शक्येत वारितुं ॥
लोकत्रयेऽपि तन्नास्ति तपसा यन्न साध्यते । बलानां हि समस्तानां स्थितं मूर्ध्नि तपोबलं ॥ ९२ ॥
न सा निदशनाथस्य शक्तिः कांतिद्युतिर्धृतिः । तपोधनस्य या साधोर्गथाभिमतकारिणः ॥ ९३ ॥

पञ्चपुराणम् ।

विधाय साधुलोकस्य निरस्कारं जना महत् । दुःखमत्र प्रपद्यते तिर्यक्षु नरकेषु च ॥ ९४ ॥

मनसापि हि साधूनां पराभूतं करोति यः । तस्य सा परमं दुःखं परवेह च यच्छति ॥ ९५ ॥

यस्त्याक्रोशति निग्रयं हति वा कूरमानसः । तत्र किं शक्यते वक्तुं जेतौ दुष्कृतकर्मणि ॥ ९६ ॥

कार्येन मनसा वाचा यानि कर्माणि मानवाः । कुर्वते तानि यच्छति निकृयानि फलं ध्रुवं ॥ ९७ ॥

कर्मणामिति विज्ञाय पुण्यापुण्यात्मिकां गतिं । हठां कृत्वा मतिं धर्मो स्वमुच्चारय दुःखतः ॥ ९८ ॥

इत्युक्ते पूर्वजन्मानि स्मरन् विस्मयसंगतः । शक्रः प्रणम्य निर्ग्रथमिदमाह महादरः ॥ ९९ ॥

भगवंस्त्वत्प्रसादेन लब्ध्वा बोधिननुत्तमां । सांप्रतं दुरितं सर्वं मन्ये त्यक्तमिव क्षणात् ॥ १०० ॥

साधोःसंगमनाल्लोके न किञ्चिदुल्लभं भवेत् । बहु जन्मसु न प्राप्ता बोधिर्धेनाधिगम्यते ॥ १०१ ॥

इत्युक्त्वा वंदितस्तेन श्रुतिर्यतो यथेप्सितं । शक्रोऽपि परमं प्राप्तो निर्वेदं गृह्णासतः ॥ १०२ ॥

पुण्यकर्मोदयान् ज्ञात्वा रावणं परमोदयं । स्तुत्वा च वीर्यदंष्ट्राय महाभूयुत्तटक्षितौ ॥ १०३ ॥

जलबुद्बुदनिरस्साराभवबुध्य मनुष्यतां । कृत्वा सुनिश्चलां धर्मे मतिं निदन् दुरीहितं ॥ १०४ ॥

अथमिन्द्रः सुते न्यस्य महात्मा रथनपुरे । तसुतो लोकपालानां समूहेन समन्वितः ॥ १०५ ॥

दीक्षां जैनेश्वरीं प्राप सर्वकर्मविनाशिनीं । विशुद्धमानसोत्यंतं त्यक्तसर्वपरिग्रहः ॥ १०६ ॥

ततस्तत्तादृशेनापि भोगेनाप्युपलालितं । वपुस्तस्य तपोभारमुत्राहतरदुर्वहं ॥ १०७ ॥
प्रायेण महतां शक्तिर्यादृशी रौद्रकर्मणि । कर्मण्येवं विशुद्धेऽपि परमा चोपजायते ॥ १०८ ॥
दीर्घिकालं तपस्तप्त्वा विशुद्धध्यानसंगतः । कर्मणां प्रक्षयं कृत्वा निर्वाणं वासवोऽग्रमेव ॥ १०९ ॥

पश्यत चित्रमिदं पुरुषाणां चोद्धतमूर्जितवीर्यसमृद्धे ।

यच्चिरकालमुपाजितभोगा यांति पुनः पदमुत्तमसौख्यं ॥ ११० ॥

स्तोकर्मपीह न चाद्भुतमस्ति न्यस्य समस्तपरिग्रहसंगं ।

यत्क्षणात्तौ दुरितस्य विनाशं ध्यानबलाज्जनयंति बृंहतः ॥ १११ ॥

अजितमत्पुरुकालविधाना—दिधनराशिमुदारमशेषं ।

प्राप्य परं क्षणतो महिमानं किं न ददंत्यनलः क्षणमात्रः ॥ ११२ ॥

इत्यवगम्य जनाः सुविशुद्धं यत्नपराः करणं बहतांतः ।

मृत्सुदिनस्य न केचिदपेताः ज्ञानरवेः कुलं प्रतिपत्तिं ॥ ११३ ॥

इत्यार्षे रविषेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते इंद्रनिर्वाणाभिधानं नाम त्रयोदशं पर्व ।

अथ चतुर्दशं पर्व ।

अथ नाकाभिघप्रण्यो भोगसमूढमानसः । यथाग्निमतनिवृत्तः परदलितक्रियः ॥ १ ॥
 अस्मौ देवाधिपग्राहो यातो मीदिरमन्यदा । जिनेन्द्रवंदनां कृत्वा प्रत्यागच्छन्निजेच्छया ॥ २ ॥
 विभक्तपर्वतान्पश्यन् वास्यानां विविधाधिपान् । सरितश्चातिचक्षुष्याः स्फटिकादपि निर्मला ३
 आदित्यभवनाकारविमानस्य विभूषणः । संगतः परया लक्ष्म्या लंकासंगमनोत्सुकः ॥ ४ ॥
 सहासा निनदं तुंगं शुश्राव परुषतरं । पप्रच्छ च महाधुब्धो मारीचमवतिसत्वरः ॥ ५ ॥
 अथि मारीच मारीच कुतोयं निनदो महान् । एताश्च कटुभः कस्मान्महारजतलोद्दिताः ॥ ६ ॥
 ततो जगाद मारीचो देव ! देवागमो मुनेः । महाकल्याणसंश्रामेव कस्यापि वर्तते ॥ ७ ॥
 देवानामेव तुष्टानां नानासंपातकारिणां । आकुलो भुवनव्यापी प्रशस्तः श्रूयते ध्वनिः ॥ ८ ॥
 एताश्च कटुभस्तेषां मुकुटादिमरीचिभिः । निचिता दधते भासं कौसुभीमिव भास्वरां ॥ ९ ॥
 सुवर्णपर्वतेऽभ्युच्चन्ननयलसंज्ञया । कथितो मुनिरुत्पन्नं नूनं तस्याद्य केवलं ॥ १० ॥
 ततस्तद्वचनं श्रुत्वा सम्यग्दर्शनभाचितः । परं पुंरदग्राहः प्रमोदं प्रतिपन्नवान् ॥ ११ ॥

अवतीर्णश्च स्वादेशाद्विप्रकृष्टान्महाद्युतिः । द्वितीय इव देवेन्द्रो वन्दनाय महासुनेः ॥ १२ ॥
 वंदित्वा तुष्टुबुः साधुर्मिद्रग्राह्यरास्ततः । आसीनाश्च यथास्थानं बद्धांजलिपुटाः सुराः ॥ १३ ॥
 रावणोऽपि नमस्कृत्य स्तुत्वा चोदात्तभक्तिः । विद्याधरजनाकीर्णः स्थितः समुचितवनौ १४
 ततश्चतुर्विधैर्वैस्तियग्भिर्मनुजैस्तथा । कृतशंसं मुनिश्रेष्ठः शिष्येणैवमपृच्छयत् ॥ १५ ॥
 भगवान् ज्ञातुमिच्छति धर्माधर्मफलं जनाः । समस्ता मुक्तिहेतुं च तत्सर्वं वक्तुमर्हथ ॥ १६ ॥
 ततः सुनिपुणं शुद्धं विपुलार्थं मिताक्षरं । अप्रधृष्यं जगौ वाक्यं यतः सर्वहितप्रियं ॥ १७ ॥
 कर्मणाष्टप्रकारेण संततेन निरादिना । बद्धेनांतर्हितात्मीयशक्तिभ्राम्यति चेतनः ॥ १८ ॥
 सुभूरिलक्षसंख्यासु योनिष्वनुभवत्सदा । वेदनीयं यथोपात्तं नानाकरणसंभवं ॥ १९ ॥
 रक्तो द्विशोऽथवा मूढो मंदमध्यविपाक्तः । कुलालचक्रवत्प्राप्तचतुर्गतिविवर्तनः ॥ २० ॥
 बुध्यते स्वहितान्नासौ ज्ञानावरणकर्मणा । मनुष्यतामपि प्राप्तोऽप्यंतदुर्लभसंज्ञकं ॥ २१ ॥
 रसस्पर्शपरिग्राहिहृषीकवशतां गतः । कृत्वातिनिर्दितं कर्म पापभागुरलुकृतः ॥ २२ ॥
 अनेकोपायसंभूतमहादुःखविधायिनि । पतंति नरके जीवा ग्रावाण इव वारिणि ॥ २३ ॥
 मातरं पितरं भ्रातृन् सुतां पत्नीं सुहृज्जनान् । धनादिचोदिताः केचिद् द्रव्यंति निर्दयमानसाः ॥ २४ ॥

परमपराजन्तः ।

गर्भस्थानमङ्गान् बुद्धास्तरुणान् गोपितोनराः । प्रति कंचिन्महाधूरा मानसाः पक्षिणो मृगान् २५
 स्वन्तजान् जलजान् धर्मगतचिगान् कृत्तमः । मृन्वा पर्वानि ते सर्वे नरके पुरुषेन्द्रे ॥ २६ ॥
 मरुयानकनथामी चोडाला यनदाहिनः । हिमापरायणाः पापाः कैवर्तोयमलुब्धकाः ॥ २७ ॥
 मरुयानकनथामी चोडाला यनदाहिनः । प्रणोति नरके धारे प्राणिनः शृणोर्ज्ज्वताः ॥ २८ ॥
 विनयव्याहताश्रुक्ताः परस्वहशोषिताः । पर्वोति नरके धारे नरके परः ॥ २९ ॥
 येन येन प्रहारेण कृते माममयणं । तेनैव ते विधानेन भक्ष्यन्ते नरके चिरं ॥ ३० ॥
 महापरिग्रहोपेताः महारंभाश्च ये जनाः । प्रचंडाध्यवसायान्ते वसन्ति नरके ध्रुवं ॥ ३१ ॥
 मातूलो देवकाः पापा भिर्यादश्रुनमंगताः । रौद्रध्यानपृता जीवा गच्छन्ति नरकं ध्रुवं ॥ ३२ ॥
 कुठारैरभिभ्रूयैकैः कलसैर्विदारिताः । अन्यथ विविधैः शस्त्रैस्तीक्ष्णतुण्डैश्च पक्षिमिः ॥ ३३ ॥
 विह्वल्याग्नेः श्वभिः सर्पैः शरभैर्मुद्धिकर्तृकैः । अन्यथ प्राणिभिर्धैर्यैः प्राप्यन्ते दुःखमुत्तमं ॥ ३४ ॥
 नितान्तं ये तु कुर्यन्ति मंगं शब्दादिचम्यन्ति । मायिनस्तं प्रपद्यन्ते तिर्यक्त्वं प्राणधारिणः ॥ ३५ ॥
 परस्परवधास्तत्र शस्त्रैश्च विविधैः कृताः । प्रपद्यन्ते महादुःखं बाहा देहादिभिर्यथा ॥ ३६ ॥
 मुमुक्षुर्मेतेन जीवेन स्थलेभ्यश्च गिरा तरा । गहनेषु च देशेषु भ्राम्यता मयसंकेते ॥ ३७ ॥
 एकद्वित्रिचतुःपञ्चदशीककृतमंगतिः । अनादिनियनो जंतुः सर्वेन मृत्युजन्मनी ॥ ३८ ॥

तिलमात्रोऽपि देशोऽसौ नास्ति यत्र न जंतुना । प्राप्तं जन्म विनाशो वा संसारावर्तपातिना ३८
 मार्देवेनान्निवृत्ताः केचिदार्जवेन च जंतवः । स्वभाववन्धसंतोषाः प्रपद्यन्ते मनुष्यतां ॥ ३९ ॥
 क्षणमात्रसुखस्यार्थं हित्वा पापं प्रकुर्वते । श्रेयः परमसौख्यस्य कारणं मोहसंगताः ॥ ४० ॥
 आर्या म्लेच्छाश्च तत्रापि जायते पूर्वकर्मतः । तथा केचिद्वेननाद्याः केचिदत्यंतदुर्विधाः ॥ ४१ ॥
 मनोरथशतानन्ये कुर्वते कर्मवष्टिताः । कालं नयन्ति कृच्छ्रेण प्राणिनः परवेदमसु ॥ ४२ ॥
 विरूपा धनिनः केचिन्निर्धनाः रूपिणोऽप्येव । केचिद्दीर्घायुषः केचिदत्यंतस्तोकजीविनः ॥ ४३ ॥
 इष्टा यथास्थिनः केचित्केचिदत्यंतदुर्भगाः । केचिदाक्षां ग्रयच्छन्ति तामन्ये कुर्वन्ते जनाः ॥ ४४ ॥
 प्रविशन्ति रणं केचित्केचिद्दृच्छन्ति वारिणि । याति देशान्तरं केचित्केचिच्छ्रुष्यादि कुर्वन्ते ॥ ४५ ॥
 एवं तत्रापि वैचित्र्यं जायते सुखदुःखयोः । सर्वं तु दुःखमेवात्र सुखं तत्रापि कल्पितं ॥ ४६ ॥
 सरागसंयमाः केचित्संयमासंयमास्तथा । अकामनिर्जरातश्च तपसश्च समोहतः ॥ ४७ ॥
 देवत्वं च प्रपद्यन्ते, चतुर्भेदसमन्वितं । केचिन्महर्द्वयोऽत्रापि केचिदल्पपरिच्छदाः ॥ ४८ ॥
 स्थित्या द्युत्या प्रभावेण धिया सौख्येन लेश्यया । अभिमानेन मानेन ते पुनः कर्मसंग्रहं ॥ ४९ ॥
 कृत्वा चतुर्गतां नित्यं भवे भ्राम्यन्ति जंतवः । अरघद्वघदीयंत्रसमानत्वमुपागताः ॥ ५० ॥

संस्कारादशुभाद्दुःखं प्राप्नोति शुभतः सुखं । कर्मणोऽष्टप्रकारस्य जीवो मोक्षमुपश्रयात् ॥ ५१ ॥
दानेनापि प्रपद्यते जंतवो मोगभूमिषु । भोगान्पानविवशेषेण वैश्वरूपमुपागतः ॥ ५२ ॥
प्राणातिपातद्विरतं परिग्रहविवर्जितं । उत्तमायुधते पात्रं रागद्वेषोऽभिमतं जिनाः ॥ ५३ ॥
सम्यग्दर्शनसंशुद्धं तपसापि विचर्जितं । पात्रं प्रशस्यते मिथ्यादृष्टेः कायस्य शोधनात् ॥ ५४ ॥
आपन्नद्वयः पाति यस्तस्मात्पात्रमित्यभिधीयते । सम्यग्दर्शनशक्त्या च त्रायते सुनयो ज्ञानम् ५५
दर्शनेन विशुद्धेन ज्ञानेन च यदन्वितं । चारित्र्येण च तत्पात्रं परमं परिकीर्तितं ॥ ५६ ॥
मानायमानयोस्तुल्यस्तथा यः सुखदुःखयोः । तृणकान्चनयोश्चैव साधुः पात्रं प्रशस्यते ॥ ५७ ॥
सर्वग्रंथविनिर्मुक्ताः सहातपसि ये रताः । श्रमणास्ते परं पात्रं तत्त्वध्यानपरायणाः ॥ ५८ ॥
तेभ्यो भावेन यद्दत्तं शक्त्या पानान्नमेपजं । यथोपायोगमन्यच्च तद्यच्छति महाफलं ॥ ५९ ॥
क्षिप्तं यथैव सत्क्षेत्रे बीजं तत्संपदं परां । प्रयच्छति तथा दत्तं सत्पात्रे शुद्धचेतसा ॥ ६० ॥
रागद्वेषादिभिर्युक्तं यत्तु पात्रं न तन्मतं । प्रयच्छति फलं दूरं तत्र लाभो विचिंतनं ॥ ६१ ॥
क्षिप्तं यदि रणे बीजं न किञ्चिदुपजायते । मिथ्यादर्शनसंयुक्तं पापं पात्रोद्यतं तथा ॥ ६२ ॥
कृपादुद्धृतमेकस्मात्सलिलं प्रतिपद्यते । माधुर्यमिश्रुभिः पीतं निब्रवीतं तु विक्तां ॥ ६३ ॥

सरस्यां जलमेकस्यां गवात्तं पन्नगेन च । क्षीरभावमवाप्नोति विपतां च यथा तथा ॥ ६४ ॥
 विन्यस्तं भावतो दानं सम्यग्दर्शनमाविते । मिथ्यादर्शनयुक्ते तु शुभाशुभफलं भवेत् ॥ ६५ ॥
 दीनां धादिजनेभ्यस्तु करुणापरिचोदितं । दानमुक्तं फलं तस्माद्यद्यपि स्यान्न सत्तमं ॥ ६६ ॥
 वदन्ति लिगिनः सर्वे स्वानुकूलं प्रयत्नतः । धर्मं स तु विशेषेण परीक्ष्यः शुभममानसैः ॥ ६७ ॥
 द्रव्यं यदात्मतुल्येषु गृहस्थेषु विमुञ्च्यते । कामक्रोधादियुक्तं तु तत्र का फलभोगिता ॥ ६८ ॥
 अहो महानयं मोहः सर्वोवस्थेषु यज्जनाः । स्वापतेयं विमुञ्चति विप्रलब्धाः कुशासनैः ॥ ६९ ॥
 धिगस्तु तान् खलानेप जनो यैर्विप्रतारितः । लोभात्कुग्रंथकंधाभिर्वराको नेयमानसः ॥ ७० ॥
 मृष्टत्वाद्वलकारित्वान्मांसं भक्ष्यमुदाहृतं । पापैर्दमप्रसिद्धवर्धं परिसंख्या च कीर्तिता ॥ ७१ ॥
 क्रूरास्ते दापयित्वा तद्भक्षयित्वा च लोभिनः । गच्छन्ति नरकं सार्धं दानुभिर्घोरवेदनं ॥ ७२ ॥
 जीवदानं तु यत्प्रोक्तं गर्द्धावर्द्धैर्दुरात्मभिः । अपिमन्यैस्तदत्यंतं निदितं तत्त्ववेदिभिः ॥ ७३ ॥
 तस्मिन् हि दीयमानस्य वह्नांकनताईनः । संपद्यते महादुःखं तेनान्येषां च भूयसां ॥ ७४ ॥
 भूमिदानमपक्षिप्तं तद्गतं प्राणिपीडनात् । प्राणिघातनिमित्तेन पुण्यं पापाणतः पयः ॥ ७५ ॥
 सर्वेषामभयं तस्माद्देयं प्राणभृतां सदा । ज्ञानभेषजमन्नं च वस्त्रादि च गतासुकं ॥ ७६ ॥

तस्मादुद्दिश्य यद्दानं दीयते जिनपुंगवं । सर्वदोषविनिर्मुक्तं तद्ददाति फलं महत् ॥ ९० ॥
 नणिज्यसदृशो तत्रान्वेष्याल्पभूरिता । बहुना हि पराभूतिः क्रियतेऽल्पस्य वस्तुनः ॥ ९१ ॥
 यथा विपंक्रणः प्रापः सरसीं नैव दुष्यति । जिनधर्मोद्यतस्यैवं हिंसाशो वृथोद्भवः ॥ ९२ ॥
 प्रासादादि ततः कार्यं जिनानां भक्तितत्परैः । माल्यधूपप्रदीपादि सर्वं च कुशलैर्जनैः ॥ ९३ ॥
 स्वर्गे मनुष्यलोके च भोगानत्यंतमुन्नतान् । जंतवः प्रतिपद्यंते जिनालुद्दिश्य दानतः ॥ ९४ ॥
 तन्मार्गमस्थितानां च दत्तं दानं यथोचितं । करोति विपुलान् भोगान् गुणानामितिभोजनं ९५
 यथाशक्ति ततो भक्त्या सम्यग्दृष्टिषु यच्छतः । दानं तदेकमज्ञास्ति श्रेयं चौरैर्विह्वलितं ॥ ९६ ॥
 स्थितं ज्ञानस्य साम्राज्ये केवलं परिकीर्त्यते । निर्वाणं तस्य संग्रामावुपैति ध्यानयोगतः ॥ ९७ ॥
 विपुक्ताशेषकर्मणः सर्वबाधाविवर्जिताः । अनंतसुखसंपन्ना आनंदज्ञानदर्शनाः ॥ ९८ ॥
 अशरीराः स्वभावस्था लोकमूर्ध्नि प्रतिष्ठिताः । प्रत्यापत्तिविनिर्मुक्ताः सिद्धा वक्तव्यवर्जिताः ॥ ९९ ॥
 गृद्धा पवनसंचृद्धदुःखपात्रकमध्यगाः । विलक्ष्यंते पापिनो नित्यं विना सुकृतवारिणा ॥ १०० ॥
 पापांधकारमध्यस्थाः कुदर्शनवशीकृताः । बोधं केचित्प्रपद्यंते धर्मादित्यमरीचिभिः ॥ १०१ ॥
 अशुभाऽयोमयात्यंतधर्मपंजरमध्यगाः । आशापाशवशा जीवा मुच्यंते धर्मबंधनाः ॥ १०२ ॥

परिणाम !

३२४

पञ्चपुराणम् ।

मिन्द्रो व्याकल्पणोऽखिरिदुर्मासकंदमुनः । धारणार्थो धृतो धर्मग्रन्थो वाचि परिस्थितः ॥१०३॥
पतंतं दुर्गती यम्मात्ममग्नाचरितो भवेत् । प्राणिनं धारत्वस्माद्धर्म इयमिधीयते ॥ १०४ ॥
पतंतं दुर्गती यम्मात्ममग्नाचरितो भवेत् । तस्य धर्मस्य यो लाभो धर्मलाभः स उच्यते ॥ १०५ ॥
तन्निधायिः स्मृतः प्राप्ता प्राप्तिः संपर्क उच्यते । कश्चिन्नरकलमेदांश्च शृणुतेकाग्रमानसाः ॥ १०६ ॥
त्रिर्नरमिहितं धर्मं कथयामि समागतः । कश्चिन्नरकलमेदांश्च शृणुतेकाग्रमानसाः ॥ १०७ ॥
त्रिर्नरमिहितं धर्मं कथयामि समागतः । विरनिघ्नतपुद्भिष्टं विधेयं तस्य धारणं ॥१०८॥
हिमानोऽलीकनस्तेयान्मैयुनातुद्रव्यसंगमात् । विरनिघ्नतपुद्भिष्टं विधेयं तस्याः कार्यं यत्नेन साधुना ॥१०९॥
ईषांकार्ययत्नादतन्निधेयोल्लसत्कृपिका । समितिः पालनं तस्याः कार्यं परमादरात् ॥ ११० ॥
वाङ्मनःकायवृत्तीनामभायां आदिमाधया । गुप्तिराचरणं तस्यां विधेयं परमादरात् ॥ १११ ॥
क्रोधो मानस्तथा माया लोभश्चेति महाद्विषः । कथायाद्येयं लोकः संसारं परिवर्तते ॥ ११२ ॥
शुभानो मृदुतः संगदृशुत्वादृत्तियोगतः । विधेयो निग्रहस्तेषां मूत्रनिर्दिष्टकारिणा ॥ ११३ ॥
धर्मसंग्रहिदे सवं वक्तृदिपरिकीर्तितं । त्यसामथोदितो धर्मो विघ्नोऽस्य निघ्नोदितः ॥ ११४ ॥
रमनस्यार्थनग्राणचक्षुःश्रोत्राभिधायतः । अभिधानीद्विषाण्येषां निर्जयो धर्म उच्यते ॥ ११५ ॥
उपवासावमौदये परिसंख्यानवृत्तिता । स्नानं च परित्यागो विधित्तं शयनासनं ॥ ११६ ॥
कापचलेन्द्र इति प्रोक्तं बाह्यं पोढा तपःस्थितं । तपसोऽभ्यंतरस्यैतद्वृत्तिस्थानीयमिष्यते ॥११७॥

प्रायश्चित्तं विनीतिश्च वैद्यावृत्त्यकृतिस्तथा । स्वाध्यायेन च संनद्धो व्युत्सर्गोऽध्यानमुत्तमं ॥ ११६ ॥
 एतदभ्यंतरे षोढा तपश्चरणमिष्यते । तपः समस्तमप्येतद्धर्म इत्याभिधीयते ॥ ११७ ॥
 धर्मेणानेन कुर्वति भव्याः कर्मवियोजनं । कर्म चाद्भुतमत्यंतव्यवस्थापरिवर्तनं ॥ ११८ ॥
 शक्नोति बाधितुं सर्वान् मानुषानमरांस्तथा । लोकाकाशं च संरोद्धुं वपुषा विक्रियात्मना ॥ ११९ ॥
 एकग्रासत्वमानेतुं त्रैलोक्यं च महाबलः । अष्टमेदमहैश्वर्यं योगं चाप्नोतिदुर्लभं ॥ १२० ॥
 हंति तापं सहस्रांशोऽस्तुषारस्त्वमुहुग्रभोः । करोति पूरणं वृष्ट्या सर्वस्य जगतः क्षणात् ॥ १२१ ॥
 मस्मतां नयते लोकमाश्रीविपवदीक्षणात् । कुरुते मंदरोत्क्षेपं विक्षेपणमुदन्यतां ॥ १२२ ॥
 ज्योतिश्चक्रं समुद्धतुर्मिद्ररुद्रादिसाध्वसं । रत्नकांचनवर्पं च ग्रावसंधातसर्जनं ॥ १२३ ॥
 व्याधीनामतितीव्राणां शमनं पादपांशुना । नृणामद्भुतेहेतूनां विभवानां समुद्भवं ॥ १२४ ॥
 जीवः करोति धर्मेण तथान्यदपि दुष्करं । नैव किंचिदसाध्यत्वं धर्मस्य प्रतिपद्यते ॥ १२५ ॥
 धर्मेण मरणं प्राप्ता ज्योतिश्चक्रतिरस्कृतिं । कृत्वा कल्पान् प्रपद्यते सौधमोदीन् गुणालयान् १२६
 सामानिकाः सुराः केचिद्भवंत्यन्ये सुराधिपाः । अहमिन्द्रस्तथान्ये च कृत्वा धर्मस्य संग्रहं १२७
 हेमस्कटिकैवैह्यस्तंभसंभारनिर्मितान् । तद्विचित्रासुरान् तुंगान् प्रासादान्वहुभूमिकान् ॥ १२८ ॥

पञ्चपुराणम् ।

अंभोजधिमध्वादिविचित्रमणिशुद्धिमान् । मुक्ताकलापसंयुक्तान् वातायनाविराजितान् ॥ १२९ ॥
रुभिश्चर्मैः सिद्धैर्गैरन्यैश्च चारुभिः । रूपनिचितपाश्चाभिर्वेदिकाभिरलंकृतान् ॥ १३० ॥
चंद्रशालादिभिर्धुक्तान् ध्वजामालाविभूषितान् । सोपासनमनोहारि शुभनासनसंगतान् ॥ १३१ ॥
आतोयवरसंपूर्णानिच्छासंचारकारिणः । युक्तान् सत्परिवर्गेण पुंडरीकादिलक्षितान् ॥ १३२ ॥
विमानप्रभृतीन् जीवा निलयान् धर्मकारिणाः । प्रपद्यंतैकशीतांशुदीप्तिकांत्यभिसाविनः ॥ १३३ ॥
सुखनिद्राधये यद्वद्विबुद्धं विमलेंद्रियं । अचिरोदिततिग्मांशुदीप्तं कांत्या समं विधोः ॥ १३४ ॥
रजःस्वैदरुजामुक्तं सामोदममलं मृदु । श्रिया परमया युक्तं बहुव्यमुपपादजं ॥ १३५ ॥
शरीरं लभ्यते धर्मात्प्राणिभिः सुरतब्रह्म । अलंकाराश्च भाचक्रतिरोहितादिगंतरं ॥ १३६ ॥
सरोरुहदलस्पर्शचरणाः कांतिवन्मलाः । तुलाकोटिकसंदहरक्तांशुकदशाननाः ॥ १३७ ॥
रंभास्तंभसमस्पर्शजंघांतगतजानुकाः । कांचीगुणांचितोदारानितंद्या द्विरदक्रमाः ॥ १३८ ॥
अनुदारवलीभंगतनुमध्यधिराजिताः । नवोदितक्षपानाथप्रतिमस्तनमंडलाः ॥ १३९ ॥
रत्नावलीप्रभाजालनिर्मुक्तधनचंद्रिकाः । मालवीमादेवोपेततनुबाहुलताभृतः ॥ १४० ॥
महार्धमणिवाचालवलयाकुलपाणयः । अशोकपल्लवस्पर्शकरांगुलिगलत्प्रभाः ॥ १४१ ॥

कंबुकंठारदच्छायापिहितद्विजवाससः । लावण्यालिससर्वांशकपोलामलदर्पणाः ॥ १४२ ॥
 लोचनान्तंघनच्छायाकृतकर्णधृतसकाः । मुक्तापरीतपद्माभमणिसीमंतभूषणाः ॥ १४३ ॥
 अमरासितस्रक्ष्मातिमृदुकेशकलापिकाः । मृणालकोमलस्पर्शवपुो मधुरस्वराः ॥ १४४ ॥
 अत्यंतमुपचारज्ञा नितान्तसुभगाक्रियाः । नंदनप्रभवामोदसमनिश्वाससौरभाः ॥ १४५ ॥
 इंगितज्ञानकुशलाः पंचेंद्रियसुखावहाः । कामरूपधरा धर्मात्प्राप्यन्तेऽप्सरसो दिवि ॥ १४६ ॥
 संकल्पमात्रसंभूतसर्वोपकरणं पुरु । विपयोत्थं सुखं ताभिः प्राप्नुवंति समं सुराः ॥ १४७ ॥
 सुखं यत्त्रिदशावासे यच्च मानुषविष्टपे । फलं तद्गदितं सर्वं धर्मस्य जिनपुंगवैः ॥ १४८ ॥
 ऊर्ध्वाधोमध्यलोकेषु यो नाममुखसंज्ञितः । भोक्तृणां जायते भावः स सर्वो धर्मसंभवः ॥ १४९ ॥
 दाता भोक्ता स्थितेः कर्ता यो नरः प्रतिवासरं । रक्ष्यते नृसहस्रौघैः सर्वं तद्भर्मजं फलं ॥ १५० ॥
 यत्तत्सुरसहस्राणां हारिभूषणधारिणां । प्रभुत्वं कुरुते शक्रस्तत्फलं धर्मसंभवं ॥ १५१ ॥
 यन्मोहरिपुमुद्रास्य रत्नत्रयसमन्विताः । सिद्धस्थानं प्रपद्यते शुद्धधर्मस्य तत्फलं ॥ १५२ ॥
 अप्राप्य मानुषं जन्म सत्त्वधर्मो न लभ्यते । तस्मान्मनुष्यसंप्राप्तिः परमा सर्वजन्मसु ॥ १५३ ॥
 राजा श्रेष्ठो मनुष्याणां मृगाणां केसरी यथा । पक्षिणां विनतापुत्रो भवानां मानुषो भवः ॥ १५४ ॥

पञ्चपुराणम् ।

॥ १५५ ॥

सारस्त्रिभुवने धर्मः सर्वद्रियसुखप्रदः । क्रियते मानुषे देहे ततो मनुजता परा ॥ १५५ ॥
 सारानां शालयः श्रेष्ठाः पादपानां च चंदनाः । उपलानां च रत्नानि भवानां मानुषो भवः ॥ १५६ ॥
 उत्सर्पिणीसहस्राणि परिभ्रम्य कथंचन । लभ्यते वा नवा जन्म मनुष्याणां शरीरिणा ॥ १५७ ॥
 अवाप्य दुर्लभं तद्यः केशनिर्मोक्षकारणं । जनो न कुर्वते धर्मं यात्यसौ दुर्गतीः पुनः ॥ १५८ ॥
 पतितं तन्मनुष्यत्वं पुनर्दुर्लभसंगमं । समुद्रसलिले नष्टं यथा रत्नं महागुणं ॥ १५९ ॥
 ब्रह्म मानुषे लोके कृत्वा धर्मं यथोचितं । स्वर्गादिषु प्रपद्यते सर्वप्राणभृतः फलं ॥ १६० ॥
 सर्वज्ञोक्तभिर्दं श्रुत्वा भानुकर्णः ससंमदः । भक्त्या प्रणम्य पद्माक्षः पर्यपृच्छत्कृतांजलिः ॥ १६१ ॥
 भगवन् नमसाद्यापि जायते प्राप्तवृत्तिता । अतो विधानतो धर्मं निवेदयितुमर्हसि ॥ १६२ ॥
 ततोऽनंतवल्लोऽवोचद्विशेषं सौकृत शृणु । संसाराद्येन मुच्यते प्राणिनो भव्यताभृतः ॥ १६३ ॥
 द्विविधो गदितो धर्मो महत्त्वादाणवाच्चथा । आद्योऽगारविमुक्तानामन्यथ भववर्तिनां ॥ १६४ ॥
 विमृष्टसर्वसंगानां श्रमणानां महात्मनां । कीर्तयामि समाचारं दुरितक्षोदनक्षमं ॥ १६५ ॥
 मते सुव्रतनाथस्य लीलानिखिलवेदिनः । मृत्युजन्मसमुद्भूतमहत्त्राससमन्विताः ॥ १६६ ॥
 एतदसदृशं ज्ञात्वा मनुष्यत्वमसारकं । संज्ञेनराहिता धन्या श्रवणत्वपुपाश्रिताः ॥ १६७ ॥

रता महत्त्वयुक्तेषु पंचसंख्येषु साधवः । व्रतेष्वविग्रहत्यागात्तत्त्वावगमस्तत्पराः ॥ १६८ ॥
 समितिष्वपि तत्संख्यासंगतासु सुचेतसः । अभियुक्ता महासत्त्वास्त्रिसंख्यासु च गुप्तिषु ॥ १६९ ॥
 अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यं यथोदितं । येषामस्ति न तेषां स्यात्परिग्रहसमाश्रयः ॥ १७० ॥
 देहेऽपि ये न कुर्वन्ति निजे रागे मनीषिणः । कः स्यात्परिग्रहस्तेषां यत्रास्तामितशायिनां ॥ १७१ ॥
 अपि बालाग्रमात्रेण पापोपाज्जनकारिणा । ग्रंथेन रहिता धीरा मुनयः सिंहक्रमाः ॥ १७२ ॥
 समस्तप्रतिबंधेन समीरणवदुज्जिताः । खगानामपि संगः स्यान्नतु तेषां मनागपि ॥ १७३ ॥
 व्योमचन्मलसंचरहिताः श्लाघ्यचेष्टिताः । रजनीनाथवत्साम्या दीप्ता दिवसनाथवत् ॥ १७४ ॥
 निम्नगानाथगंभीरा धीरा भूधरनाथवत् । भीतकूर्मवदत्यंतगुप्तैर्द्रियकंदं वकाः ॥ १७५ ॥
 क्षमया क्षमया तुल्याः कपायोद्रेकवर्जिताः । अशीत्या गुणलक्षाणां चतुःसहितयान्विताः ॥ १७६ ॥
 अष्टदशजिनोद्दिष्टशीलसहस्र (?) चान्विता । अत्यंताढ्यास्तपोभूत्या सिद्धयार्काक्षणतत्पराः ॥
 जिनोदिताथसंस्कृता विदितापरशासनाः । श्रुतसागरपारस्था मुनयो यमधारिणः ॥ १७८ ॥
 नियमानां विधातारः समुन्नद्धतयोज्जिताः । नानालब्धिकृतासंगा महामंगलमूर्तयः ॥ १७९ ॥
 एवंगुणाः समस्तस्य जगतः कृतमंडनाः । श्रमणास्तनुकर्माणः प्रयांत्युत्तमदेवतां ॥ १८० ॥

पद्मपुराणम् ।

द्वित्रैवैव निशेषं कलुषं ध्यानवन्दिना । निर्देहं प्रतिपद्यते सुखं सिद्धसमाश्रितं ॥ १८१ ॥
 द्वित्रैवैव निशेषं कलुषं ध्यानवन्दिना । निर्देहं प्रतिपद्यते सुखं सिद्धसमाश्रितं ॥ १८२ ॥
 स्नेहपञ्जररुद्रानां गृहाश्रमनिवासिनां । धर्मोपायं प्रवक्ष्यामि शृणु द्वादशधा स्थितं ॥ १८३ ॥
 ब्रतान्यभूनि पंचैषां शिक्षा चोक्ता चतुर्विधा । गुणास्त्रयो यथाशक्ति निर्यमास्तु सहस्रशः ॥ १८४ ॥
 प्राणातिपाततः स्थूलाद्विरतिर्वितथा तथा । ग्रहणात्परवित्तस्य परदारसंभगमात् ॥ १८५ ॥
 अनंतायाश्च गर्दभाः पंचसंख्यमिदं व्रतं । भावना चैवमेतेषां कथिता जिनपुंगवः ॥ १८६ ॥
 इष्टो यथात्मनो देहः सर्वेषां प्राणिनां तथा । एवं ज्ञात्वा सदा कार्या दद्या सर्वसुधारिणां ॥ १८७ ॥
 एषैव हि पराकाष्ठा धर्मस्योक्ता जिनाधिपः । दयारहितचित्तानां धर्मः स्वह्योऽपि नेष्यते ॥ १८८ ॥
 वचनं परपीडायां हेतुत्वं यत्प्रपद्यते । अलीकमेव तत्क्रोक्तं सत्यमस्माद्विपर्यये ॥ १८९ ॥
 चधादि कुरुते जन्मन्यस्मिन्स्तेयमनुष्ठितं । कर्तुः परत्र दुःखानि विविधानि कुयोनिषु ॥ १९० ॥
 तस्मात्तत्सर्वयत्नेन मतिमान् वर्जयेन्नरः । लोकद्वयविरोधस्य निमित्तं क्रियते कथं ॥ १९१ ॥
 परिवर्ज्या भुजंगीव च नितान्यस्य दूरतः । सा हि लोभवेद्या पापा पुरुषस्य विनाशिका ॥ १९२ ॥
 यथा च जायते दुःखं रुद्रायामात्मनोऽपि । नरांतरेण सर्वेषामियमेव व्यवस्थितिः ॥ १९३ ॥
 उदारश्च तिरस्कारः प्राप्यतेऽत्रैव जन्मनि । तिर्यक्नरकयोर्दुःखं प्राप्यमेवातिदुस्सहं ॥ १९४ ॥

प्रमाणं कार्यमिच्छाया सा हि दद्यान्निरंकुशा । महद्दुःखमिहाख्येयौ भद्रकांचनसंज्ञकौ ॥१९४॥
विक्रेता वदरादीनां भद्रो दीनारमात्रकं । द्रविणं प्रत्यजानीत दृष्टांतोवत्सर्पनि च्युतं ॥ १९५ ॥
प्रसेवकमितोऽगृह्णादीनारं तु कुतूहली । तत्र कांचननामा तु सर्वमेव प्रसेवकं ॥ १९६ ॥
दीनारस्वामिना राज्ञा कांचनो वीक्ष्य नाशितः । स्वयमपि तदीनारो भद्रस्तु परिपूजितः ॥१९७॥
विगमोऽनर्थदंडेभ्यो दिग्विदिक्परिवर्जनं । भोगोपभोगसंख्यां न त्रयमेतदुपव्रतं ॥ १९८ ॥
सामाधिकं ग्रप्तेन श्रोपधानशनं तथा । सविभागोऽतिथीनां च संलेखश्चायुषः क्षये ॥ १९९ ॥
संकेतो न तिथौ यस्य कृतो यथापरिग्रहः । गृहमेति गुणयुक्ताः श्रमणः सोऽतिथिः स्मृतः २००
संविभागोऽस्य कर्तव्यो यथाविभवमादरात् । विधिना लोभयुक्तेन भिक्षोपकारणादिभिः २०१
मधुनो मद्यतो मांसाद्भूततो रात्रिभोजनात् । वेद्यासंगमनाच्चास्य विरतिर्नियमः स्मृतः ॥२०२॥
गृहधर्ममिमं कृत्वा समाधिप्राप्तपंचतः । प्रपद्यते सुदेवत्वं च्युत्वा च सुमनुष्यतां ॥ २०३ ॥
भवानामेवमष्टानामंतः कृत्वानुवर्तनं । रत्नत्रयस्य निर्ग्रथो भूत्वा सिद्धिं समश्नुते ॥ २०४ ॥
नरत्वं दुर्लभं प्राप्य यथोक्ताचरणक्षमः । श्रद्धयाति जिनेक्तं यः सोऽप्यासन्नशिवालयः ॥ २०५ ॥
सम्यग्दर्शनलाभेन केवलेनापि मानवः । सर्वलाभवरिष्ठेन दुर्गतित्रासमुज्झति ॥ २०६ ॥

पञ्चपुराणम् ।

कुर्वते यो जिनैद्राणां नमस्कारं स्वभावतः । पुण्याधारः स पापस्य लवेनापि न युज्यते ॥२०७॥
 सधः समस्तमायाति भवकोटिभिरर्जितं ॥ २०८ ॥
 यःस्मरत्यपि भावेन जिनांस्तस्याशुभं क्षयं । सधः समस्तमायाति भवकोटिभिरर्जितं ॥ २०९ ॥
 प्रशस्ताः सततं तस्य गृहाः सर्वे शकुंतलयः । त्रैलोक्यं सारस्वतं यो दधाति हृदये जिनं ॥ २१० ॥
 अर्हते नम इत्येतत्प्रयुक्तं यो वचो जनः । भावात्तस्याचिरात्कृत्स्नकर्ममुक्तिरसंशया ॥ २११ ॥
 जिनचंद्रक्रथारश्मिसंगमादेति शुद्धतां । सिद्धियोग्यामुमत्स्वांतः कुमुदं परमालयं ॥ २१२ ॥
 अर्हत्सिद्धमुनिभ्यो यो नमस्यां कुर्वते जनः । स परितभ्यो ज्ञेयः सुशासनजनप्रियः ॥ २१३ ॥
 जिनिर्विघ्नं जिनाकारं जिनपूजां जिनस्तुतिं । यः करोति जनस्तस्य न किंचिद्दुर्लभं भवेत् ॥ २१४ ॥
 नरनाथः कुंडुची वा धनाढ्यो दुर्विघ्नोऽथवा । जनो धर्मेण यो युक्तः स पूज्यः सर्वविष्टये ॥ २१५ ॥
 महाविनयसंपन्नाः कृत्याकृत्यविचक्षणाः । जना गृहाश्रमस्थानां प्रधाना धर्मसंगमात् ॥ २१६ ॥
 मधुमांससुरादीनामुपयोगं न कुर्वते । ये जनास्ते गृहस्थानां ललामत्वे प्रतिष्ठिताः ॥ २१७ ॥
 शंक्रया कांक्षया युक्ता तथा ये विचिकित्सया । सुदूररहितमानः परदृष्टिप्रशंसया ॥ २१८ ॥
 अन्यशासनसंबद्धसंस्तवेन विवर्जिताः । जंतवस्ते गृहस्थानां प्रधानपदमाश्रिताः ॥ २१९ ॥
 सुचारुवसनोऽन्यंतसुराभिः प्रियदर्शनः । शस्यमानः पुरस्तीभिर्योति यो वंदितुं जिनं ॥ २२० ॥

ईक्षमाणो महीं युक्तविकारथारुमाचनः । साधुकृत्यसमुद्युक्तः पुण्यं तस्यांतवर्जितं ॥ २२० ॥
 तृणोपमं परद्रव्यं पश्यति स्वसमं परं । परयोपां समां मातुर्ये ते धन्यतमा जनाः ॥ २२१ ॥
 प्रतिपद्य कदा दीक्षां विहरिष्यामि मेदिनी । क्षपयित्वा कदा कर्म प्रपत्स्ये सिद्धसंश्रयं ॥ २२२ ॥
 एवं प्रतिदिनं यस्य ध्यानं विमलचेतसः । भीतानीव न कुर्वति तेन कर्माणि संगतिं ॥ २२३ ॥
 सप्ताष्टजन्मभिः केचिद्विद्वि गच्छति जंतवः । केचिदुग्रतपः कृत्वा द्वित्रैरेव सुचेतसः ॥ २२४ ॥
 क्षिप्रं याति महानंदं मध्यमा भव्यजंतवः । असमर्थास्तु विश्राम्य मार्गस्य यदि वेदकाः ॥ २२५ ॥
 अहोऽपि योजनशतमविद्वान्वत्सर्मयोजनः । भ्राम्यतीष्टमवाप्नोति सपदं न चिरादपि ॥ २२६ ॥
 तथोग्रमपि कुर्वाणास्तयो वितथदर्शनाः । ग्रासुवति पदं नैव जन्ममृत्युविघर्जितं ॥ २२७ ॥
 मोदांधकारसंछन्ने कपायोरगसंकुले । ते भ्रमंति भवारण्ये नष्टयुक्तिपथा जनाः ॥ २२८ ॥
 न शीलं न च सम्यक्त्वं न त्यागः साधुगोचरः । यस्य तस्य भवांबोधितरणं जायते कथं २२९
 विध्यस्य स्रोतसा नागा यत्रोद्धते नगोन्नताः । वराकाः शशकास्तत्र चिरं नीता विसंश्रयं ॥ २३० ॥
 मृत्युजन्मजरावर्तभवस्रोतोविचर्तिनः । कुतीर्थ्या यत्र नीयंते तद्भक्तेष्वत्र का कथा ॥ २३१ ॥
 यथा तरयितुं शक्ता न शिला सलिले शिलां । तथा परिग्रहासक्ता कुतीर्थ्याः क्षरणागतान् २३२

पञ्चपुराणम् ।

तपोनिर्दिग्धपापा ये लघवस्तत्त्ववेदिनः । त एव तारणे शुक्ता जनानामुपदेशतः ॥ २३३ ॥
 संसारसागरे भीमे रत्नद्वीपोयमुत्तमः । यदेतन्मानुषं ध्वं तद्वि दुःखेन लभ्यते ॥ २३४ ॥
 तस्मिन्नियमरत्नानि गृहीतव्यानि धीमता । अवश्यं देहमुत्सृज्य कर्तव्यो भवसंक्रमः ॥ २३५ ॥
 अतो यथात्र सुद्वार्यं कश्चित्संचूर्णयेन्मर्णीन् । विषयार्थं तथा धर्मरत्नानां चूर्णको जनः ॥ २३६ ॥
 अनित्यत्वं शरीरादेरभावं शरणस्य च । अशुचित्वं तथान्यत्वमात्मनो देहपञ्जरात् ॥ २३७ ॥
 एकत्वमयः संसारो लोकस्य च विचित्रता । आस्रवः संवरः पूर्वकर्मणां निर्जरा तथा ॥ २३८ ॥
 बोधिदुर्लभतार्थमस्वाख्यातत्वं जिनैर्यैः । द्वादशैवमनुप्रेक्षा कर्तव्या हृदये सदा ॥ २३९ ॥
 आत्मनः शुक्तियोगेन धर्म यो यादृशं भजेत् । स तस्य तादृशं पुंक्तं फलं देवादिभूमिषु ॥ २४० ॥
 एवं यदन्नसौ पृष्टो भानुकर्णेन केवली । सभेदं नियमं नाथ क्षातुमिच्छामि संप्रतं ॥ २४१ ॥
 ततो जगाद भगवान् भानुकर्णविधारय । नियमश्च तपश्चेति द्वयमेतन्न भिद्यते ॥ २४२ ॥
 तेन युक्तो जनः शुक्त्या तपस्वीति निगद्यते । तत्र सर्वप्रयत्नेन मतिः कार्यो सुमेधसा ॥ २४३ ॥
 स्वल्पं स्वल्पमपि प्राज्ञैः कर्तव्यं सुकृतार्जिनं । पतन्निर्विदुर्भिर्जोता महानद्यः समुद्रगाः ॥ २४४ ॥
 अहो सुहृत्मात्रं यः कुरुते शुक्तिवर्जिनं । फलं तस्योपवासिन समं मासेन जायते ॥ २४५ ॥

तत्र स्वर्गे सहस्राणि समानां दश कीर्तितं । भुञ्जानस्य जनस्योर्ध्वभोगं चित्तोपपादितं ॥ २४६ ॥
 श्रद्धधानो मंतं जैनं यः करोति पुरोदितं । पत्न्यस्तस्योपमाननीयकालः स्वर्गे महात्मनः ॥ २४७ ॥
 द्युत्वा तत्र मनुष्यत्वे लभते भोगमुत्तमं । यथोपवनया लब्धं तापसान्वयजातया ॥ २४८ ॥
 दुःखिन्पुपवनाऽंघ्रुर्वदराद्युपजीविनी । आदरादीक्षिता राज्ञा मुहूर्तव्रतसंभवात् ॥ २४९ ॥
 कुमारी व्रतकस्यापि परया द्रव्यसंपदा । योजिता सुतरां जाता धर्मसंविप्रमानसा ॥ २५० ॥
 जिनेन्द्रवचनं यस्तु कुर्वतेऽनंतरवर्जितं । अनंतरमसौ सौख्यं परलोके गतोऽश्नुते ॥ २५१ ॥
 मुहूर्तद्वितयं यस्तु न भुङ्क्ते प्रतिवासरं । पृष्ठोपवासिता तस्य जंतोर्मोसेन जायते ॥ २५२ ॥
 मुहूर्तत्रिशतं कृत्वा काले यावति तावति । आहारवर्जनं जंतुरुपवासफलं भजेत् ॥ २५३ ॥
 मुहूर्तयोजनं कार्यमेवमेवाष्टमादिषु । अधिकं तु फलं वाच्यं हेतुद्वयनुरूपतः ॥ २५४ ॥
 अवाप्यास्य फलं नाके नियमस्य शरीरिणः । मनुष्यतां समासाद्य जायतेऽद्भुतचेष्टिताः ॥ २५५ ॥
 लाघण्यपंकलिप्तानां हारिविभ्रमकारिणां । भवंति कुलदाराणां पतयो धर्मशेषतः ॥ २५६ ॥
 स्त्रियोऽपि स्वर्गतश्च्युत्वा मनुष्यमवमागताः । महापुरुषसंसेव्या यांति लक्ष्मीसमानतां ॥ २५७ ॥
 आदित्येऽस्तमनःप्राप्ते कुरुते योन्नवर्जनं । भवेदभ्युदयोऽस्यापि सम्यग्दृष्टेर्विशेषतः ॥ २५८ ॥

पद्मपुराणम् ।

तिष्ठति ॥ २५९ ॥

॥ २६० ॥

॥ २६१ ॥

॥ २६२ ॥

॥ २६३ ॥

॥ २६४ ॥

॥ २६५ ॥

॥ २६६ ॥

॥ २६७ ॥

॥ २६८ ॥

॥ २६९ ॥

॥ २७० ॥

॥ २७१ ॥

॥ २७२ ॥

॥ २७३ ॥

अप्सरोमंडलांतस्थो विमाने रत्नमासुर । बहुपल्योपमं कालं घर्मेणानेन तिष्ठति ॥ २५९ ॥
मनुष्यत्वं समासाद्य दुर्लभं तत्परायणः । भवेदानस्य कर्तव्यं जिनस्य समुपासनं ॥ २६० ॥
यस्य कांचननिर्मोणा योजनं जायते मही । आसने जायते देवतियगमानुपसेविता ॥ २६१ ॥
प्रातिहार्याणि यस्माष्टौ चतुस्त्रिंशन्महाद्भुतं । सहस्रभास्कराकारं रूपं लोचनसौख्यदं ॥ २६२ ॥
भव्यः प्रणाममेतस्य यः करोति विचक्षणः । समुत्तरति कालेन स स्तोकेन भवार्णवं ॥ २६३ ॥
उपायमेतमुज्जित्वा शान्तिप्राप्तौ शरीरिणां । नान्यः कश्चिदुपायोऽस्ति तस्मात्सेव्यः स यत्नतः ॥ २६४ ॥
मार्गो गोदंडकाकाराः संत्यन्येऽपि सहस्रशः । कुतीर्थसंचिता येषु त्रिमुह्यति प्रसादिनः ॥ २६५ ॥
न सम्यक्करुणा तेषु मधुमांसादिसेवनात् । जने तु कणिकाप्यस्ति न दोषस्य प्ररूपणे ॥ २६६ ॥
त्याज्यमेतत्परं लोकं यत्प्रपीड्य दिवा शुधा । आत्मानं रजनीमुत्त्यागमयत्यर्जितं शुभं ॥ २६७ ॥
निश्चि श्रुक्तिरधर्मो यैर्धर्मत्वेन प्रकल्पितः । पापकर्मकठोराणां तेषां दुःखप्रबोधनं ॥ २६८ ॥
दर्शनागोचरीभूते सूर्ये परमलालसः । भुंक्ते पापमना जंतुर्दुर्गेति नावबुद्धयते ॥ २६९ ॥
मक्षिका कीटकेयादि भक्षयते पापजंतुना । तमः पटलतंछन्नचक्षुषा पापबुद्धिना ॥ २७० ॥
डाकिनीप्रेतभूतादिकुत्सितप्राणिभिः समं । भक्तं तेन भवेद्येन क्रियते रात्रिभोजनं ॥ २७१ ॥

सारमेयाखुमार्जारप्रभृतिग्राणिभिः समं । मांसाहारैर्भवेदुक्तं तेन यो निशि वल्गते ॥ २७२ ॥
 अथवा किं प्रपंचेन पुलकैर्नेह भाव्यते । क्षयायामश्रुता सर्वं भवेदशुचिभक्षितं ॥ २७३ ॥
 विरोचनेऽस्तसंसर्गं गते ये भुञ्जते जनाः । ते मानुषतया बद्धा पशवो गदिता बुधैः ॥ २७४ ॥
 नक्तं दिवा च भुञ्जानो विमुखो जिनशासने । कथं सुखी परत्र स्यान्निर्वृतो नियमोज्झितः २७५
 दयामुक्तो जिनेद्राणां पापः कुत्सामुदाहरन् । अन्यदेहं गतो जंतुः पूतिगंधमुखो भवेत् ॥ २७६ ॥
 मांसं मद्यं निशाशुक्तिं स्तेयमन्यस्य योपितं । सेवते यो जनस्तेन भवे जन्मद्वयं हतं ॥ २७७ ॥
 हृस्वायुर्वित्तमुक्तश्च व्याधिपीडितविग्रहः । परत्र सुखहीनः स्यान्नक्तं यः प्रत्यवश्यति ॥ २७८ ॥
 प्राप्नोति जन्ममृत्युं च दीर्घकालमनंतरं । पच्यते गर्भवासेषु दुखेन निशि भोजनात् ॥ २७९ ॥
 वराहवृकमार्जारहंसकाकादियोनिषु । जायते सुचिरं कालं रात्रिभोजी कुदर्शनः ॥ २८० ॥
 उत्सर्पिण्यवसर्पिण्योः सहस्राणि कुयोनिषु । आपनीपद्यते दुःखं कुधीर्यो निशि वल्गते ॥ २८१ ॥
 अवाप्य यो मृतं जैनं नियमेष्ववतिष्ठते । अशेषकिल्बिषं दग्ध्वा सुस्थानं सोधिगच्छति ॥ २८२ ॥
 रत्नत्रितयसंपूर्णां अणुव्रतपरायणाः । तरणाबुदिते भव्या भुञ्जते दोषवर्जितं ॥ २८३ ॥
 अपापास्तेऽधिगच्छन्ति विभानेशास्त्रिविष्टपे । परं भागं न ये रात्रौ भुञ्जते करुणापराः ॥ २८४ ॥

ततश्च्युत्वा मनुष्यत्वं प्राप्य निदधिवर्जितं । भुञ्जते चक्रवर्त्यादिविमवोपहृतं सुखं ॥ २८५ ॥

सौधमोर्दिषु कल्पेषु मानुषावीतकारणं । प्राप्तुवंत परं भोगं सिद्धिं च शुभचेष्टिताः ॥ २८६ ॥

जगद्धिता महामात्या राजानः पीठमर्दिनः । संमताः सर्वलोकस्य भवंति दिनभोजनात् ॥ २८७ ॥

घनवंतो गुणोदाराः सुरूपा दीर्घजीविताः । जिनवोधिसमायुक्ताः प्रधानपदसंस्थिताः ॥ २८८ ॥

अमहत्तेजसः संख्ये पुरादीनामधीश्वराः । विचित्रवारहोपेताः सामंतकृतपूजनाः ॥ २८९ ॥

मवनेशाः सुरेशाश्च चक्रांकविमवाश्रिताः । महालक्षणसंपन्ना भवंति दिनभोजनात् ॥ २९० ॥

आदित्यवत्प्रभावंतश्चंद्रवत्साम्यदर्शनाः । अनस्तामितभोगाढ्यास्ते येऽनस्तमितोद्यताः ॥ २९१ ॥

अनाथा दुर्भगा मातृपितृभ्रातृविवर्जिताः । शोकदारिद्र्यसंपूर्णाः स्त्रियः स्युर्निशि भोजनात् २९२

रूधस्फुटितहस्तादिस्वांगाधिपिटनासिकाः । भीमस्तदर्शनाः क्लिन्नचक्षुषो दुष्टलक्षणाः ॥ २९३ ॥

दुर्गंधविग्रहा भग्नसुमहादशनच्छदाः । उल्बणश्रुतयः पिगस्फुटिताग्रशिरोरुहाः ॥ २९४ ॥

अलावृदीनमस्थानदर्शनाः शुक्लविग्रहाः । काणकुंठगतच्छाया विचर्णा परपत्वचः ॥ २९५ ॥

अनेकुरोगमंपूर्णमलिनाश्छिद्रवाससः । कुत्सिताद्यनर्जीबिन्यः परकर्मसमाश्रिताः ॥ २९६ ॥

वृत्कृतश्रवणं व्यग्रं धनबंधुविवर्जितं । प्राप्नुवंति पतिं नार्यो रात्रिभोजनतत्पराः ॥ २९७ ॥

दुःखभारसमाक्रान्ता बालवैधव्यसंगताः । अंबुकाष्ठादिवाहिन्यो दुःपूरादरतत्पराः ॥ २९८ ॥
 सर्वलोकपराभूता वाग्वासीनष्टचेतसः । अंकव्रणशताधारा भवंति निशि भोजनात् ॥ २९९ ॥
 उपशान्ताशया यास्तु नार्यःशीलसमन्विताः । साधुवर्गहिता रात्रिभोजनाद्विरतात्मिका ॥ ३०० ॥
 लभन्ते ता यथाभीष्टं भोगं स्वर्गे समावृताः । परिवारेण मूर्धस्थपाणिना शासनैपिणाः ॥ ३०१ ॥
 ततश्च्युताः स्फुरन्त्युच्चैः कुले विभवधारिणि । शुभलक्षणसंपूर्णा गुणैः सर्वैः समन्विताः ॥ ३०२ ॥
 कलाविशारदा नेत्रमानसस्नेहविग्रहाः । विमुंचंत्योमृतं वाचा ह्लादयंत्योऽखिलं जनं ॥ ३०३ ॥
 भवंत्युत्कण्ठया युक्तास्तासु विद्याधराधिपाः । हरयो बलदेवाश्च तथा चक्रांकितश्रियः ॥ ३०४ ॥
 विद्वद्भक्तोत्पलच्छायाः स्फुरल्ललितकुंडलाः । नरेन्द्रकृतसंबंधा भवंति दिनभोजनात् ॥ ३०५ ॥
 अन्नं यथेप्सितं तासां जायते भृत्यकल्पितं । निशासु या न कुर्वति भोजनं करुणापराः ॥ ३०६ ॥
 श्रीकांतासुप्रभातुल्याः सुभद्रासदृशस्तथा । लक्ष्मीसमस्त्विषो योषा भवंति दिनभोजनात् ॥ ३०७ ॥
 तस्मान्नरेण नार्या वा नियमस्तेन चेतसा । वर्जनीया निशाश्रुक्तिरनेकापायसंगता ॥ ३०८ ॥
 अत्यल्पेन प्रयासेन शर्मवमुपलभ्यते । ततो भजत तं नित्यं स्वमुखं को न वाञ्छति ॥ ३०९ ॥
 धर्मो मूलं सुखोत्पत्तेरधर्मो दुःखकारणं । इति ज्ञात्वा भजेद्धर्ममधर्मं च विवर्जयेत् ॥ ३१० ॥

पद्मपुराणम् ।

आगोपालांगना लोके प्रसिद्धामेदमागतं । यथा धर्मेण शुभेति विपरीतेन दुःखिता ॥ ३११ ॥
 धर्मस्य पश्य माहात्म्यं येन नाकच्युता नराः । उत्पद्येते महाभोगा मनुष्यस्य मनोहराः ॥ ३१२ ॥
 जलस्थलसमुद्रभूतत्नानां ते समाश्रयाः । आदासीन्यमपि प्राप्ता भवंति सुखिनः सदा ॥ ३१३ ॥
 सुवर्णचक्रसस्यादिमांडागाराणि मानवैः । रक्ष्येते सततं तेषां विचित्रायुधपाणिभिः ॥ ३१४ ॥
 प्रभूतं गोमहिष्यादि वारणास्तुरगा रथा । भृत्या जनपदा ग्रामाः प्राप्तादा नगराणि च ॥ ३१५ ॥
 दासवर्गो विशाला श्रीविष्टरं हरिभिर्भूतं । मानसस्यैद्रियाणां च विषयाहरणक्षमाः ॥ ३१६ ॥
 हंसीविभ्रमगामिन्यो घनलावण्यविग्रहाः । माधुर्ययुक्तनिस्वानाः पीनस्तन्यः सुलक्षणा ॥ ३१७ ॥
 चक्षुषां वागुरातुल्यास्तरुण्यो हारचोष्टिता । नानालंकारधारिण्यो दास्यः पुण्यफलात्मिकाः ॥ ३१८ ॥
 उपायं केचिदज्ञात्वा धर्माख्यं सुखसंततैः । मूढा तस्य समारम्भे न यतन्तेऽसुधारिणः ॥ ३१९ ॥
 पापकर्मवशात्मानः केचिच्छ्रुत्वापि मानवाः । शर्मोपायं न सेवन्ते धर्मं दुष्कृततत्पराः ॥ ३२० ॥
 उपधाति गते केचित् सचेष्टारोधिकर्मणि । अभिगम्य गुरुं धर्मं पृच्छन्त्युद्यतचेतसः ॥ ३२१ ॥
 उपशान्तेरधर्मस्य कर्मणस्तद्रोर्वचः । अर्थवज्जायते तेषु श्रेष्ठानुष्ठानकारिषु ॥ ३२२ ॥
 इमं ये नियमं प्राज्ञाः कुर्वन्ते युक्तदुष्कृताः । एके भवंति ते नाके द्वितीया वा महागुणाः ॥ ३२३ ॥

समयं येऽनगाराणां भुञ्जतेऽतीत्यभक्तितः । तेषां स्वर्गे सुखेऽप्रेक्षामाकंक्षन्ति सुराः सदा ॥ ३२४ ॥
 इन्द्रत्वं देवसंघानां ते प्रयाति सुतेजसः । जनाः सामानिकत्वं वा संपादितयथेप्सिताः ॥ ३२५ ॥
 न्यग्रोधस्य यथा स्वल्पं बीजमुच्चैस्तलुर्भवेत् । तपोऽल्पमपि तद्वत्स्यान्महामोगफलावहं ॥ ३२६ ॥
 समः कुबेरकांतस्य नेत्रबंधनविग्रहः । धर्मशक्तमतिर्नित्यं जायते पूर्वधर्मतः ॥ ३२७ ॥
 मुनिवेलाग्रतो दत्त्वा मुनेर्भिक्षां समागतः । रत्नदृष्टिं सहस्राक्षः कुबेरदयितो भवेत् ॥ ३२८ ॥
 महीमंडलविख्यातो नामोदारपरक्रमः । धनेन महता युक्तो भृत्यमंडलमध्यगः ॥ ३२९ ॥
 पर्णिमास्यां यथा चंद्रकांतिदर्शनविग्रहः । भुञ्जानः परमं भोगं सर्वशास्त्रार्थकोविदः ॥ ३३० ॥
 पूर्वधर्मोन्मावेन परं निर्वेदमागतः । अभियाति महादीक्षां जिनेन्द्रसुखनिर्गतां ॥ ३३१ ॥
 अनगारमहर्षीणां वेलामर्चति ये जनाः । भोगोत्सवं प्रपद्यते परं ते हरिषेणवत् ॥ ३३२ ॥
 मुनिवेलाग्रतीक्ष्णत्वादुपाज्यं सुकृतं महत् । हरिषेणः परिश्रान्तो लक्ष्मीमत्यंतमुन्नतं ॥ ३३३ ॥
 मुनेरंतिकमासाद्य समाधानमप्रचोदिताः । एकभक्तं जना ये तु कुर्वन्ते शुद्धदर्शनाः ॥ ३३४ ॥
 एकभक्तेन ते कालं नीत्वा पंचत्वमागताः । उत्पद्यन्ते विमानेषु रत्नभाचक्रवर्तिषु ॥ ३३५ ॥
 नित्यालोकेषु ते तेषु विमानेषु सुचेतसः । रमन्ते सुचिरं कालं रमन्ते मध्यवर्तिनः ॥ ३३६ ॥

पद्मपुराणम् ।

हारिणः कटकाधाराः प्रकोट्याः कटिसूत्रिणः । मालिमंतो भवंत्येते छत्रचामारिणोऽमराः ॥ ३३७ ॥

उत्तमत्रतसंस्क्ता ये चाणुत्रतधारिणः । शरीरमधुवं ज्ञात्वा प्रशंतहृदया जनाः ॥ ३३८ ॥

उपवासं चतुर्दश्यामष्टम्यां च सुमानसाः । सेवंते तेन वदन्ति चिरमायुस्त्रिविष्टपे ॥ ३३९ ॥

सौधमोदिषु कल्पेषु यांति केचित्समुद्रवं । अपरे त्वहर्मिद्वत्वं मुक्तिमन्ये विशुद्धितः ॥ ३४० ॥

विनयेन परिष्वक्ता गुणशीलसप्तान्विताः तपःसंयोजितस्वांता यांति नाकमसंशयं ॥ ३४१ ॥

तत्र कामेन शुक्त्वासा भोगान्प्राप्तो मनुष्यतां । भुंक्ते राज्यं महज्जनं मतं च प्रतिपद्यते ॥ ३४२ ॥

जिनशासनमासाद्य स क्रमात्साधुचेष्टितः । सर्वकर्मविमुक्तानामालयं प्रतिपद्यते ॥ ३४३ ॥

स्तुत्वा कालत्रये यस्तु नमस्यति जिनं त्रिधा । शैलराजयदधोम्यः कुतीर्यमतवायुभिः ॥ ३४४ ॥

गुणालंकारसंपन्नः सुशीलसुरभीकृतः । सर्वोद्विहरं भोगं भजते त्रिदशालये ॥ ३४५ ॥

ततः कतिचिदावृत्तीः कृत्वा शुभमतिद्वये । त्रयाति परमं स्थानं सर्वकर्मविवर्जितः ॥ ३४६ ॥

विषया हि समभ्यस्ताश्चिरं संकलजंतुभिः । ततस्तैर्मोहिताः कर्तुं विरतिं विभवो न ते ॥ ३४७ ॥

इदं तत्र परं चित्रं ये तान् दृष्ट्वा विषान्नवत् । निर्वाणकारणं कर्म सेवंते पुरुषोत्तमाः ॥ ३४८ ॥

संसारे भ्रमतो जंतोरेकापि विरतिः कृता । सम्यग्दर्शनयुक्तस्य मुक्तेरायाति बीजतां ॥ ३४९ ॥

एकोऽपि नास्ति येषां तु नियमः प्राणधारिणां । पशवस्तेऽथवा भद्रकुंभा गुणविवर्जिता ॥३५०॥
 गुणवृत्तसमृद्धेन नियमस्तेन जंतुना । भाव्यं प्रमादमुक्तेन संसारतरणैपिणा ॥ ३५१ ॥
 दुष्कर्म ये न मुंचति मानवा मतिदुर्विधाः । भ्रमंति भवकांतारं जात्यंधा इव ते चिरं ॥ ३५२ ॥
 ततस्तेऽनंतचवीयैदुवाङ्मयीचिसमागमात् । प्रभोदं परमं प्राप्ता तिर्यङ्मानवनाकजाः ॥ ३५३ ॥
 सम्यग्दर्शनमायाताः कंचित्केचिदशुव्रतं । महाव्रतधराः केचिज्जाता विक्रमशालिनः ॥ ३५४ ॥
 अथ धर्मरथारूपेन मुनिनाऽभापि रावणः । गृहाण नियमं भव्य कंचिदित्यात्मशक्तिः ॥३५५॥
 द्वीपोयं धर्मरत्नानामनगारमहेध्वरः । गृह्यतामेकमप्यस्माद्रत्नं नियमसंज्ञकं ॥ ३५६ ॥
 किमर्थमेवमारोभे चिताभारवशीकृतः । महतां हि ननु त्यागो न मतेः खेदकारणं ॥ ३५७ ॥
 रत्नद्वीपं प्रविष्टस्य यथा भ्रमति मानसं । इदं वृत्तं तथैवास्य परमाकुलतां गतं ॥ ३५८ ॥
 अथास्य मानसं चिता समारूढेयमुत्कटा । भोगानुरक्तचिच्चस्य व्याकुलत्वमुपेयुषः ॥ ३५९ ॥
 स्वभावैवैव मे शुद्धमंधो गंधमनोहरं । स्वादु वृष्यं परित्यक्तमांसादिमलसंगमं ॥ ३६० ॥
 स्थूलप्राणिवधादिभ्यो विरतिं गृहवासिनां । एकाभपि न शक्नोहं कर्तुं कान्यत्र संकथा ॥३६१॥
 मत्तेभसदृशं चेत्तत्तद्भावत्सर्ववस्तुषु । हस्तेनेवात्मभावेन धर्तुं न प्रभवाम्यहं ॥ ३६२ ॥

पद्मपुराणम् ।

हृताशनाशिखा पेया बद्धव्यो वायुरशुके । उत्क्षेप्तव्यो धराधीशो निर्ग्रथत्वमभीप्सता ॥ ३६३ ॥
 दूरोऽपि न समर्थोऽहं सेवितुं यत्तपोव्रतं । अहो चित्रमिदं तद्ये धारयति नरोत्तमाः ॥ ३६४ ॥
 किमेकमाश्रयाम्येतं नियमं शोभनामपि । अवष्टंभामि नानिच्छामन्ययोपां बलादिभिः ॥ ३६५ ॥
 अथवा ननु न क्षुद्रे कुतः शक्तिरियं मयि । स्वस्याप्यस्य न शुक्रोमि वोढुं चित्तस्य निश्चयं ३६६ ॥
 यद्वा लोकत्रये नासौ विद्यते प्रमदोत्तमा । दृष्ट्वा मां विकलत्वं या न ब्रजेन्मन्मथार्दिता ॥ ३६७ ॥
 का वा नरांतराश्लेषदूषितप्रमदा तनौ । उप्रचमदधातायां परदंतकृतव्रणं ॥ ३६८ ॥
 दुर्गंधायां स्वभावेन वचोराशौ भवेद्भ्रतिः । नरस्य दधतश्चित्तं मानसंस्कारभाजनं ॥ ३६९ ॥
 अवधार्येतिभावेन प्रणम्यानेनवविक्रमं । देवासुरसमक्षं स प्रकाशमिदमम्यधात् ॥ ३७० ॥
 मगवन्न मया नारी परस्येच्छाविवर्जिता । गृहीतव्येति नियमो ममायं कृतनिश्चयः ॥ ३७१ ॥
 चतुःशरणमाश्रित्य भानुकर्णोऽपि कर्णवान् । इमं नियममातस्ये मंदरस्थिरमानसः ॥ ३७२ ॥
 करोमि प्रातरुत्थाय सांप्रतं प्रीतिवासरं । स्तुत्वा पूजां जिनेन्द्राणामभिषेकसमन्वितां ॥ ३७३ ॥
 वरिवस्थामवस्त्राणामकृत्या विधितान्वितं । अद्यप्रभृति नाहारं करोमीति ससंमदः ॥ ३७४ ॥
 जानुभ्यां भुवमाक्रम्य प्रणम्य युनिमादरात् । अन्यानपि महाशक्तिनियमान् स समाजिष्यत् ३७५ ॥

ततो देवा सुरा भक्ताः प्रणम्य मुनिपुंगवं । यथास्वं निलयं जग्मुर्हर्षविस्तरितेक्षणः ॥ ३७६ ॥
 अभिलंकां दद्यास्योऽपि प्रतस्थे पृथुविक्रमः । समुत्पत्य दधल्लीलां मुरनाथसमुद्भवां ॥ ३७७ ॥
 वरद्वीजनसंघातः कृतप्रणतिपूजनः । नगरं स्वां विवेद्यासौ वस्त्रादिकृतभूषणां ॥ ३७८ ॥
 भविष्य वसति स्वां च समस्तविभवार्चितां । अनाघृत इवातिष्ठहंभीरां मांदरीं गुहां ॥ ३७९ ॥

भवंति कर्माणि यदा गुरीरिणां । प्रशांतियुक्तानि विमुक्तिभाविनां ॥
 तदोपदेशं परमं गुरोर्मुखा । दद्यान्नुवंति प्रभवं शुभस्य ते ॥ ३८० ॥
 इति प्रबुद्धोद्यतमानसा जनाः । जिनश्रुतौ सज्जत भो पुनः पुनः ॥
 परेण धर्मं चिन्तयेन शृण्वतां । भवत्यमंदोवगमो यथा रविः ॥ ३८१ ॥
 इत्यार्यै रविषेणाचार्यप्रोक्ते पद्म-चरिते अनंतवल्लभमभिधानं नाम चतुर्दशं पर्व ।

अथ पञ्चदशं पर्व ।

तस्यैव च मुनेः पार्श्वे हनूमान् गृहिणां व्रतं । विभीषणश्च जग्राह कृत्वा भावं सुनिश्चितं ॥ १ ॥
 न तथा गिरिराजस्य स्थिरत्वं शस्यते बुधैः । हनूमच्छीलसम्यक्त्वं यथा परमनिश्चलं ॥ २ ॥

पद्मपुराणम् ।

सौभाग्यादिभिरत्यंतं हनूमति ततस्तुते । इत्युचै मगाधाधीशो रोमांचं विभ्रदुल्कटं ॥ ३ ॥
हनूमान् को गणाधीश ! किंविशिष्टः कुतः क्वा । भगवन्नस्य तत्त्वेन ज्ञातुमिच्छामि चेष्टितं ॥ ४ ॥
ततः सत्पुरुषाभिल्याः संजातपुरुषसम्भदः । वाचाल्हादनकारिण्या गणप्राग्रहरोज्वदत् ॥ ५ ॥
दक्षिणस्यां नृप श्रेण्यां विजयार्थस्य भूभृतः । दशयोजनमध्वानमतिक्रम्य व्यवस्थितं ॥ ६ ॥
आदित्यनगराभिल्यं पुरमस्ति मनोहरं । प्रल्हादस्तत्र राजास्य नाम्ना केतुमती मिथा ॥ ७ ॥
शुभो वायुगतिर्नोम वभूव तनयोजनयोः । लक्ष्म्या वक्षःस्थलं यस्य विपुलं निलयीकृतं ॥ ८ ॥
संपूर्णयावनं दृष्ट्वा तं तद्धारक्रियां प्रति । चकार जनकीधितां संतानच्छेदकातरः ॥ ९ ॥
आस्तां तावदिदं राजन्निदमन्यन्मती कुरु । वचनं येन तद्धारसंभवः परिकीर्त्यते ॥ १० ॥
वासस्य भरतस्याति सान्निध्ये महोदधेः । पूर्वदक्षिणदिद्रागे दतीत्यस्ति महीधरः ॥ ११ ॥
विपुलाग्रंलिहोदारतेजःशिखरसंकटः । नानाद्रुमौषधिव्यासः सुनिर्झरमहातटः ॥ १२ ॥
यतः प्रभृति तत्रस्थात्सन्निवेश्य वरं पुरं । विद्याधरो महेंद्राख्यो महेंद्रोपमचक्रमः ॥ १३ ॥
तत आरभ्य संप्राप महेंद्राख्यां रसाधरः । महेंद्रनगरं तच्च पुरं तत्र प्रकीर्तितं ॥ १४ ॥
नार्यां हृदयवेगायामजायत महेंद्रतः । गुणवंतः शतं पुत्रा नामतोऽरिदमादयः ॥ १५ ॥

पद्मपुराणम् ।

अथैवंद्रजिते यूने मेघनादाय वा नृप । दीयतामेवमप्येष रावणस्तव वांघवः ॥ २९ ॥
 अथ ते न तवाभीष्टं ततः कन्या स्वयंवरा । विमुच्यतां न वैरी ते तथासत्युपजायते ॥ ३० ॥
 इत्युक्त्वा विरतिं यानि मंत्रिण्यमरसागरे । विद्वान् सुमतिसंज्ञाको जगाद वचनं स्फुटं ॥ ३१ ॥
 दद्यात्स्यौजेकपत्नीको महाहंकारगोचरः । इमां प्राप्यापि नो तस्य प्रीतिरस्मात्तु जायते ॥ ३२ ॥
 पौडशाब्दसमानेऽपि सत्याकारेऽस्य भोगिनः । उत्कृष्टमेव विज्ञेयं वयः परमतेजसः ॥ ३३ ॥
 इन्द्रजिन्मेघवाहाय सति दाने प्रकृष्यति । मेघवाहस्तथा तस्मै तस्मात्तावपि नो वरौ ॥ ३४ ॥
 श्रीषेणसुतयोरासीद्दणिकार्थं तदा महत् । पितृदुःखकारं पुद्गं स्त्रीहितोः किं न वेप्यते ॥ ३५ ॥
 वाक्यं ततोनुमन्यदं नाम्ना तारांघरायणः । जगाद वचनं स्वेन भावेन हृतमानसः ॥ ३६ ॥
 जयाद्रिदक्षिणं स्थानं कनकं नाम विद्यते । राज्ञा तत्र हिरण्याभः सुमनास्तस्य भामिनी ॥ ३७ ॥
 अमरचनयस्तस्य नाम्ना सौदामिनीप्रसः । महता यशसा कांत्या वयसा चातिशोभनः ॥ ३८ ॥
 सर्वविद्याकलापारो लोकनेत्रमहोत्सवः । गुणैरनुपमश्चेष्टारंजिताखिलविष्टपः ॥ ३९ ॥
 सुरविद्याधरैः सर्वैरेकीभूयापि यत्नतः । अजय्यद्विजगच्छाक्तिसंग्रहेण विनिर्मितः ॥ ४० ॥
 कन्येयं दीयतां तस्मै भवतां यदि सम्मतं । विराटुत्पद्यतां योगो दंपत्योरनुरूपयोः ॥ ४१ ॥

उत्तमांगं ततो ब्रूत्वा संमील्य नयने चिरं । जगाद वचनं मंत्री नाम्ना संदेहपारगः ॥ ४२ ॥
 भव्योऽयं पूर्वजा याता मम केति विचिंतयन् । संसारप्रकृतिं बुद्ध्वा निर्वेदं परमेष्ठ्यति ॥ ४३ ॥
 विषयेष्वप्रसक्तात्मा वर्षेष्टादशसंज्ञके । भुक्त्वा भोगमहालाभं शुहितां परिहास्यति ॥ ४४ ॥
 बहिरंतश्च स संगं परित्यज्य महामनाः । केवलज्ञानमुत्पाद्य किल निर्वाणमेष्ठ्यति ॥ ४५ ॥
 विद्युक्ताग्नेन चालेयं भ्रष्टशोभा भविष्यति । शर्वरीव शशांकेन जगदालोककारिणा ॥ ४६ ॥
 शृणुतातोऽस्ति नगरमादित्यपुरसंज्ञकं । पुरंदरपुराकारं रत्नैरादित्यभासुरं ॥ ४७ ॥
 नभश्चरशशांकोऽत्र प्रह्लादो नाम भोगवान् । तस्य केतुमती पत्नी केतुर्मानसवासिनः ॥ ४८ ॥
 तयोर्विक्रमसंभारो रूपशीलो गुणायुधिः । पवनंजयनामास्ति तनयो नयमंडनः ॥ ४९ ॥
 शुभलक्षणसंछन्नविशालो तुंगविग्रहः । कलानां मिलयो वीरो दूरीभूतदुरीहितः ॥ ५० ॥
 संवत्सरशतेनापि तस्य वक्तुं न शक्यते । गुणग्रामोऽखिलप्राप्तः समस्तजनचेतसः ॥ ५१ ॥
 अथवा वचनज्ञानमस्पृष्टमुपजायते । अतो गत्वेव वीक्षध्वमिमं देवसमद्युतिं ॥ ५२ ॥
 ततः केतुमतस्योर्ध्वगुणैः श्रोत्रपथं गतैः । सर्वे ते परमं प्राप्ताः प्रमोदं कृतसम्मदाः ॥ ५३ ॥
 श्रुत्वा कन्यापि तां वार्तां विचकास प्रमोदतः । निशाकरालोकमात्रादिव कुमुद्वती ॥ ५४ ॥

पञ्चपुराणम् ।

अत्रांतरेत्ययं ग्रासः कालो हिमकणान्वितः । कामिनीवदनांभोजलावण्यहरणोद्यतः ॥ ५५ ॥
नवं पटलमञ्जनां नलिनीनामजायत । चिरोत्कण्ठितमध्वाससमृद्धतसंगमं ॥ ५६ ॥
घनः शाखाभृतां जज्ञे पत्रपुष्पांकुरोद्भवः । मधुलक्ष्मीपरिष्वंगसंजातपुलकाकृतिः ॥ ५७ ॥
चूतस्य मंजरीजालं मधुव्रतकृतस्त्रनं । मनोलोकस्य विद्याध पटलं स्मरपत्रिणां ॥ ५८ ॥
कौकिलानां स्यनश्चक्रे मानिनीमानभंजनः । जनस्य व्याकुलीभावं वसंतालापतां गतः ॥ ५९ ॥
रमणद्विजदयानामोष्ठानां वेदनाभृतां । उपपद्यत वैशद्यं चिरेण वस्योपितां ॥ ६० ॥
मेहेहो बभूव चात्यंतमन्योन्यं जगतः परं । उपकारसमाधानपरेक्षा प्रकटीकृतः ॥ ६१ ॥
भ्रमरीं भ्रमणश्रान्तां रमणः पक्ष्वायुना । परितो भ्रमणं कुर्वथकार विगतश्रमां ॥ ६२ ॥
दूर्वाप्रवालमुद्धृत्य सारग्न्यं पृषतो ददौ । तस्यास्वेनामृतेनैव कापि प्रीतिरजायत ॥ ६३ ॥
करिकंद्वयितं रेजे वदनं भ्रंशपल्लवं । करिण्यां सुखसंभारनिर्मिलितविलोचनं ॥ ६४ ॥
स्तवकस्तननग्राभिश्चलत्पल्लवपाणिभिः । समल्लिख्यंत बह्वीभिर्भ्रमराक्षीभिरंघ्रिपाः ॥ ६५ ॥
दक्षिणांशामुखोद्गीर्णाः प्रावर्तत समीरणः । प्रेर्यमाण इवानेन रविरोसीदुदग्गतिः ॥ ६६ ॥
समीरणकृतांकपः केसरप्रकरः पतन् । मधुसिंहस्य पाथेन ददृशे केसरोत्करः ॥ ६७ ॥

दंष्ट्रा वसंतसिंहस्य मानस्तंवेरमाकुशः । अक्रोटेकसरं रेजे प्रेषितस्त्रीभयंकरं ॥ ६८ ॥
 घनं कीरवकं जालं कणध्वंगदंबकं । वियोगिनीमनांसीव मधुनाकृष्टमुज्झितं ॥ ६९ ॥
 कुङ्कुमलोदीपितोऽशोकप्रचलन्नवपल्लवः । प्राचुर्याद्वनितोदीर्णरागराशिरिवाम्बु ॥ ७० ॥
 किञ्चुकं घनमत्यंतं दिदीपे वनराजिषु । वियोगिनीमनस्थातिरिक्तदुःखानिलोपमं ॥ ७१ ॥
 व्याप्तदिक्चक्रचालेन रजसा पुष्पजन्मना । वसंतः पटवासेन चक्रारेव महोत्सवं ॥ ७२ ॥
 निमेषमपि सेहाते न स्त्रीपुंसावदर्शनं । कुत एवान्यदेशेन संगमं प्रेमबंधनौ ॥ ७३ ॥
 गंतुमारोभिरे देवा जिनभक्तिप्रचोदिताः । नंदीश्वरं महामोदाः फाल्गुनाष्टदिनोत्सवे ॥ ७४ ॥
 जगमुरष्टापदे तत्र काले विद्याधराधिपाः । पूजोपकरणव्यग्रकरभृत्यगणान्विताः ॥ ७५ ॥
 पूज्यं नाभेयनिर्युत्या तमद्रि भक्तिनिर्भरः । समेतो बंधुवर्गेण महेंद्रोऽपि समीयिवान् ॥ ७६ ॥
 स तत्र जिनमर्चित्वा स्तुत्या नत्वा च भावतः । राकम्ये शिलातले श्रीमानासांचके यथासुखं ७७
 प्रह्लादोऽपि तदायासीत्चं गिरि वंदितुं जिनं । कृताभीष्टं भ्रमन्नासीन्महेंद्रेण खगोचरः ॥ ७८ ॥
 महेंद्रस्य ततोभ्यासं सुतप्रीत्या महादरः । ससर्प निकसन्नेत्रः प्रह्लादः प्रीतिमानसः ॥ ७९ ॥
 अभ्युत्थाय महेंद्रोऽपि मुदितः पुरुषंभ्रमः । आलिङ्गंतं समालिङ्गत्यह्लादं ह्लादकारणं ॥ ८० ॥

पद्मपुराणम् ।

उपविष्टो न विभ्रब्धो तौ मनोवृथिलालले । परस्परं शरीरादिकुशलं पर्यगृच्छतां ॥ ८१ ॥
 उवाचंति महेशोऽथ सखे किं कुशलं मम । कन्यानुस्मयसंघर्षचित्ताव्याकुलिततमनः ॥ ८२ ॥
 अस्ति मे दुहिता योग्या वरं प्राप्तुं मनोहरा । कस्मै तां प्रददामीति मम भ्राम्भयति मानसं ॥ ८३ ॥
 रावणो बहूपलनीकस्तत्सुतौ व्रजतां स्व । दातेनान्यवरस्त्रातो न तेषु रुचिरस्ति मे ॥ ८४ ॥
 पुरं हेमपुराभिलषे तनयः कनकद्युतेः । विद्युत्प्रभो दिनैरल्पनिर्वाणं प्रतिपत्स्यते ॥ ८५ ॥
 मयेयं विदिता वार्ता प्रकटा सर्वविष्टये । केनापि कथितं नूनं संज्ञानेनेति योगिना ॥ ८६ ॥
 संत्रिमंडलपुक्तस्य ततो मम विनिश्चयः । पुत्रस्तव वरत्वेन निर्वाच्यः पवनजयः ॥ ८७ ॥
 मनोरथोपमायातस्त्वया प्रह्लाद पूरितः । समयेनास्मि संजातः क्षणेन परिनिर्वृतः ॥ ८८ ॥
 ततोऽयोचदलं श्रीतः प्रह्लादो लब्धवांछितः । चिता ममापि पुत्रस्य द्वितीयान्वेषणं प्रति ॥ ८९ ॥
 ततोऽहमपि वाक्येन त्वदीयेनासुता सुहृत् । शब्दगोचरतामुक्ता परिप्राप्तः सुखासिकां ॥ ९० ॥
 सरसो मानसाख्यस्य तटैर्धात्यंतचारुणि । गुरुभ्यां वांछितं कर्तुं तयोर्वैवाहमंगलं ॥ ९१ ॥
 स्थिते तत्रोभयोः सने क्षणकल्पितसंश्रये । गजवाजिपदातीनामनुकूलरथाकुले ॥ ९२ ॥
 दिनेषु त्रिषु यावत्तु तयोः सांवत्सरा जगुः । कल्याणदिनसंज्ञातनिखिलज्योतिरोहितः ॥ ९३ ॥

श्रुत्वा परिजनादेतां सर्वविवयवसुंदरीं । दिवसानां त्रयं मेहे न ग्राह्यादिः प्रतीक्षितुं ॥ ९४ ॥
संगमोत्कंठितः सोयमेभिर्मन्मथसंभवेः । पूरितो दशभिर्वैभेदो बाणेस्त्रिवाहवे ॥ ९५ ॥
आद्ये तद्विपया चिता वेगे समुपजायते । द्वितीये दृष्टुमाकारो बहिः समभिलष्यते ॥ ९६ ॥
तृतीये मंददीर्घोष्णनिश्वासानां विनिर्गमः । चतुर्थे सज्वरो दृष्टज्वलनोपमचंदनः ॥ ९७ ॥
चिवर्तः पंचमैऽगस्य कुसुमप्रस्तरादिषु । मन्यते विविधं स्वादु पष्टे भक्तं विषोपमं ॥ ९८ ॥
सप्तमे तत्कथासक्त्या विप्रलापसमुद्भवः । उन्मत्तताष्टमे गीतनृत्यविभ्रमकारिणी ॥ ९९ ॥
मदनोरगदष्टस्य नवमे मूर्छनोद्भवः । दशमे दुःखसंभारः स्वसंवेद्यः प्रवर्तते ॥ १०० ॥
विवेकिनोऽपि तस्येदं तदा जातमनकुशं । चरितं वायुवेगस्य हताशं धिगनंगकं ॥ १०१ ॥
अथ चेतोभुवो वेगैरसौ धैर्यात्परिच्युतः । उद्धर्तितकरच्छन्ननिश्वासप्रचलाननः ॥ १०२ ॥
करसंगारुणीभूतस्वेदवह्नेमंडलः । उष्णातिदीर्घनिश्वासगल्पितासनपल्लवः ॥ १०३ ॥
जुंभणं कंपनं जंभां मंदं कुर्वन्पुनः पुनः । निस्सहं धारयन्कायं गाढाकल्पकशल्यतः ॥ १०४ ॥
सामाभिध्यानतो मोघं हृषीकं पटलं दधत् । मनोज्ञेष्वपि देशेषु महतीमधृतिं व्रंजन् ॥ १०५ ॥
दधानः शून्यमात्मानं परित्यक्ताखिलाक्रियः । क्षणमाग्रधृतां भूयः परिसुचन्नयत्रपां ॥ १०६ ॥

पद्मपुराणम् ।

तनुभूतसमस्तांगः परिभ्रष्टविभूषणः । दध्याविति सचितेन परिवारेण वीक्षितः ॥ १०७ ॥
 कदा नु तामहं कान्तां वीक्षे स्वाकनिवेशिता । स्पृशे कमलतुल्यानि गात्राणि कृतसंकथः ॥ १०८ ॥
 कदा नु तामहं कान्तां वीक्षे स्वाकनिवेशिता । अलोक्य तां नु नोऽपश्यद्भयं पंचतां गतः ॥ १०९ ॥
 भुत्वा तावदियं जाता ममावस्थातिदुःखदा । यदसौ दुःखमारस्य कारणत्वमुपागता ॥ ११० ॥
 अहो महोददं चित्रं मनोह्राणि सखी मम । यदयं तदेव शक्तसि पंडिते दुःखवन्दिना ॥ १११ ॥
 अयि मंद्रे कथं यस्मिन्तुष्यते हृदयं त्वया । दग्धं तदेव शक्तिमिदं तव ॥ ११२ ॥
 मुदुचिन्ताः स्वभावेन भवंति किल योपितः । मद्दुःखदानतो जातं विपरीतमिदं तव ॥ ११३ ॥
 अनंगः सन् व्यथामेतामनंगत्वं करोमि मे । यदि नाम भवेत्सांगस्ततः कष्टतमं भवेत् ॥ ११४ ॥
 कृतं नचात्र मे देहे वेदना च गरीयसी । तिष्ठन्नेकत्र चोद्देशे भ्रमसि कापि संततं ॥ ११५ ॥
 दिवसानां त्रयं नैतन्मम क्षेमेण गच्छति । यदि तां विपयीभावमानयामि न चक्षुषः ॥ ११६ ॥
 अतस्तद्देशेनोपायः कतरो मे भविष्यति । यस्याधिगमताश्चितं प्रशान्तिमधियास्यति ॥ ११७ ॥
 अथवा सर्वकार्येषु साधनीयेषु विष्टे । मित्रं परममुज्जित्वा काष्णं नान्यदीक्ष्यते ॥ ११८ ॥
 इति ध्यात्वा स्थितं पार्श्वे छायावर्चिस्त्रिभुवनं । विक्रियातः समुत्पन्नं शरीरं स्वमिवापरं ॥ ११९ ॥
 नाम्ना प्रहसितं मित्रं सर्वविश्रंभमाजनं । मंदगद्गदया वाचा जगाद पवनंजयः ॥ १२० ॥

ज्ञानस्यैव ममाकृतमतः किं ते निवेद्यते । केवलं मुखत्वं ने करोत्यत्यंतदुःखिता ॥ १२० ॥
 सखे कस्य वदान्यस्य दुःखमेतन्निवेद्यते । मुक्त्वा त्वां विदिताशेषजगत्त्रयविचेष्टितं ॥ १२१ ॥
 कुटुम्बी क्षितिपालाय, गुरवेतेयसन्, प्रिया । पत्यै, वैद्याय रोगार्तो, मात्रे शैशवंसंगतः ॥ १२२ ॥
 निवेद्य मुच्यते दुःखाद्यथात्यंतपुरोरपि । मित्रायैवं नरः प्राज्ञस्ततस्ते कथयाम्यहं ॥ १२३ ॥
 श्रुत्वैव तामहं हृद्यां महद्भवनुसंभवा । मन्मथस्य शूरैर्दूरं विकलत्वमुपागतः ॥ १२४ ॥
 तामदृष्ट्वातिचक्षुष्यां प्रियां मानसहारिणीं । अतिवाहयितुं नाहं प्रभवामि दिनत्रयं ॥ १२५ ॥
 अतो विधत्स्व तं यत्नं येन पश्यामि तामहं । तदर्शनादहं स्वस्थो मयि स्वस्थे भवानपि १२६
 जीवितं ननु सर्वसादिष्टं सर्वशरीरिणां । सति तत्रान्यकार्याणामात्मलाभस्य संभवः ॥ १२७ ॥
 एवमुक्तस्ततोवोचदाशु ग्रहसितो हसन् । लब्धार्थमिव कुर्वाणः सद्यो मित्रस्य मानसं ॥ १२८ ॥
 सखे किं बहुनोक्तेन कृत्यकालातिपातिना । वद किं करवाणीति ननु नान्यत्वमावयोः ॥ १२९ ॥
 यावत्तयोः समालापो वर्ततेऽयं सुचित्तयोः । तावत्तदुपकारीव गतोऽस्तं धर्मदीधितिः ॥ १३० ॥
 प्राह्लादेरापि रागेण संध्यालोकेन भानुना । प्रेरितो ध्वांतसंभूतिमिच्छता प्रियकारिणा ॥ १३१ ॥
 कान्तिया रहितस्यास्य दुःखं हृष्टैव संधयया । करुणायुक्तया भर्त्ता तेजसामनुवर्तितः ॥ १३२ ॥

पञ्चपुराणम् ।

ततो भास्करनाथस्य विद्योपादिव कृष्णता । आद्या पौरंदरी प्राप तमसात्यंतभूरिणा ॥ १३३ ॥
नीलेनैव च वस्त्रेण क्षणाद्धोकास्तिरस्कृतः । रजो नीलांजनस्येव प्रवृत्तं पतितुं धनं ॥ १३४ ॥
ततः समुचिते काले तस्मिन् प्रस्तुतकर्मणः । इत्यवोचत सोत्साहः सुहृदं पर्वनजयः ॥ १३५ ॥
उत्तिष्ठोग्रे सखे तिष्ठ कुरु मार्गोपदेशं । ब्रजावस्तत्र सा यत्र तिष्ठति स्वांतहारिणी ॥ १३६ ॥
इत्युक्ते प्रस्थितौ गंतुं पूर्वप्रस्थितमानसौ । मीनाविव महानीलनीलव्योमतलार्णवे ॥ १३७ ॥
क्षणेन च परिग्राप्तौ गृहमांजनसुंदरं । सुंदरं तत्समा भक्त्या रत्नोद्यममंदिरं ॥ १३८ ॥
सप्तमं स्कंधमारुह्य तस्य वातायनस्थितौ । मुक्ताजालतिरोधानाबंधनां तामपश्यतां ॥ १३९ ॥
संपूर्णवस्त्रचर्चद्रांशुचिकलीकृतदीपिकां । सितासितारुणच्छायचक्षुः शारितदिङ्मुखान् ॥ १४० ॥
आभोगिनौ समुत्तुंगौ प्रियार्थं हारिणौ कुचां । कलशाविव विभ्राणा शृंगाररसपूरितौ ॥ १४१ ॥
नवपल्लवसच्छायं पाणिपादं सुलक्षणं । समुद्रिरदिवामाति लावण्यं नखरश्मिभिः ॥ १४२ ॥
स्तनभारादिवोदारान्मध्यं भंगाभिशंकया । त्रिवलीदामभिर्बद्धं दधतीं तनुतां भृशं ॥ १४३ ॥
नृणां मनोभुवस्तंभौ बंधनं मदकामयोः । सुवृत्तौ विभ्रतीमुख नदां लावण्यवाहिनीं ॥ १४४ ॥
इंदीवरात्रलीलायां युक्तां मुक्ताफलोदुभिः । आसक्तां प्रियचंद्रेण पृतीमेव विभाचरीं ॥ १४५ ॥

आसेचनकवीक्ष्यां तामेकतानस्थितेक्ष्णः । संग्राप्तः सुखितामुर्वीमैक्षिष्ट पवनंजयः ॥ १४६ ॥
 अत्रांतरे प्रियात्यंतं वसंततिलकाभिधा । अभापत सखीं वाक्यमिदंमंजनसुंदरीं ॥ १४७ ॥
 अहो परमधन्यत्वं सुरूपे भर्तृदारिके । पित्रा वायुकुमाराय यदृत्तासि महौजसे ॥ १४८ ॥
 गुणैस्तस्य जगत्सर्वं शशांककिरणामलैः । व्याप्तमन्यगुणख्यातिरिस्करणकारणैः ॥ १४९ ॥
 कलशब्दा महारत्नप्रभापटलरंजिता । अंके स्थास्यति वीरस्य तस्य वेल्लेव वारिधेः ॥ १५० ॥
 पतिता वसुधारा त्वं तटे रत्नमहीभृतः । श्लाघ्या संबंधजस्तोपो वधूनामभवत्परः ॥ १५१ ॥
 कीर्तयंत्यां गुणानेवं तस्य संख्यां सुमानसा । लिलेख लज्जयांगुल्या कन्यांघ्रिनखमानता ॥ १५२ ॥
 नितांतं च हुतो दूरं पूरेणानंदवारिणः । विकसनयनांभोजच्छन्नास्यः पवनंजयः ॥ १५३ ॥
 नाम्नाथ मिश्रकेशीति वाक्यं सख्यपरावदत् । संकुचतृष्टविषोष्टं धूतधामिमल्लपल्लवं ॥ १५४ ॥
 अहो परममज्ञानं त्वया कथितमात्मनः । विद्युत्प्रभं परित्यज्य वायोर्गुह्यासि यद्गुणान् ॥ १५५ ॥
 कथा विद्युत्प्रभस्यास्मिन्मया स्वामिगृहे श्रुता । तस्मै देया न देयं कन्येति मुहुरुद्रता ॥ १५६ ॥
 उदन्वदंभसो विंदुसंख्यानं योवगच्छति । तद्गुणानां मतिः पारं व्रजेत्तस्यामलत्विषां ॥ १५७ ॥
 युवा सौम्यो विनीतात्मा दीप्तो धीरः प्रतापवान् । पारे विद्यास्थितः सर्वजगद्वाञ्छितदर्शनः ॥

पञ्चपुराणम् ।

विद्युत्प्रभो भवेदस्याः कन्याया यदि पुण्यतः । मर्त्तो ततो नया लब्धं जन्मनोऽस्य फलं भवेत् ॥
 वसंतमालिके भेदो वायोर्विद्युत्प्रभस्य च । स गतो जगति ख्यातिं गोष्पदस्यांबुधेश्वरः १६० ॥
 अर्त्तो संवत्सरैरल्पमुनितां यास्यतीति सः । अस्याः पित्रा परित्यक्तस्तन्मे नाभाति शोभनं ॥
 चरं विद्युत्प्रभेणामा क्षणोऽपि सुखकारणं । संत्रानंतोऽपि नान्येन कालः क्षुद्रासुधारिणा १६२ ॥
 ततः प्राह्लादिमित्युक्ते क्रोधानलविदीपितः । धृणाच्छायापरावृत्तं संप्राप्तः पुरुषेऽप्यधुः ॥ १६३ ॥
 दृष्टाधरः समाकर्षणं सायकः परिवारितः । निरीक्षणस्फुरच्छोणछायाच्छब्ददिगाननः ॥ १६४ ॥
 ऊचे प्रहसितावश्यमस्या एवेदमीप्सितं । कन्याया यद्वदत्वेवमियं नारी जुगुप्सितं ॥ १६५ ॥
 लुनाम्यतोऽन्योः पश्य मूर्द्धानमुभयोरपि । विद्युत्प्रभोऽधुना रक्षां करोतु हृदयप्रियः ॥ १६६ ॥
 समाकर्ष्य ततो वाक्यं मैत्रं प्रहसितो हृषा । जगाद भृङ्गदीर्घभीषणालिकपट्टिकः ॥ १६७ ॥
 सखे सखेलमेतेन यत्नेनानोचरे तव । ननु ते सायकस्यारिनरनाशः प्रयोजनं ॥ १६८ ॥
 अतः पश्यत वाक्रोद्यप्रसक्तो दुष्टयोषितां । इमामेतेन दंडेन करोमि गतजीवितां ॥ १६९ ॥
 ततो दृष्ट्वास्य संरंभं महति पवनजयः । विस्मृतात्मीयसंरंभः खड्गं कोश्यां प्रतिक्षिपन् ॥ १७० ॥
 निजप्रकृतिसंप्राप्तिप्रवणोऽथविग्रहः । जगाद सुहृदं कूरकर्मनिश्चितमानसं ॥ १७१ ॥

अपि मित्रं शमं गच्छ तवाप्येष न गोचरः । कोपस्यानेकसंग्रामजयोपाजनेनशालिनः ॥ १७२ ॥
 इतरस्यापि नो युक्तं कर्तुं नारीविषादनं । किं पुनस्तव मत्तेभक्तुभदारणकारिणः ॥ १७३ ॥
 पुंसां कुलप्रभूतानां गुणव्यातिष्ठप्रेयुषां । यशो मलिनताहेतुं कर्तुमेवमसांप्रतं ॥ १७४ ॥
 तस्मादुत्तिष्ठ गच्छावस्तेनैव पुनरध्वना । विचित्रा चेतसोद्बृत्तिर्जनस्यात्र न कुप्यते ॥ १७५ ॥
 नूतनमस्याः प्रियोत्तौ ना कन्याया येन पार्श्वगां । मज्जुगुप्सनसंस्कां न मनागप्यवीवदत् ॥ १७६ ॥
 ततः समागतौ ज्ञातौ न केनचिदिमौ भृशं । स्वरे निस्सृत्य निर्व्यूहादतौ वसतिमात्मनः ॥ १७७ ॥
 ततः परममापन्नो विरागं पवनजयः । इति चिंतनमारेभे प्रशांतहृदयो भृशं ॥ १७८ ॥
 संदेहविषमावर्तो दुर्भावग्राहसंकुला । दूरतः परिहर्तव्या पररक्तांगनापगा ॥ १७९ ॥
 कुभावगहनात्यंतं हृषीकव्यालजालिनी । बुधेन नार्यरण्यानी सेवनीया न जातुचिद् ॥ १८० ॥
 किं राजसेवनं शत्रुसमाश्रयसमागमं । श्लथं मित्रं स्त्रियं चान्यसक्तां प्राप्य कुतः सुखं ॥ १८१ ॥
 दृष्ट्वा बंधून् सुतान् दारान् बुधा मुंचंत्यसत्कृताः । पराभवजलाध्मात्ता क्षुद्रा नश्यति तत्र तु १८२
 मदिरारागिणं वधं द्विपं शिक्षाविवर्जितं । अहेतुवैरिणं क्रूरं धर्मोद्देशनसंगतं ॥ १८३ ॥
 मूर्खगोष्ठीं कुमर्यादं देशं चंडं शिशुं नृपं । वनितां च परासक्तां सूरिवरेण वर्जयेत् ॥ १८४ ॥

पद्मपुराणम् ।

एवं चितयतस्तस्य कन्याप्रीतिरिवागता । क्षयं विभावरी तूर्यमाहृतं च प्रबोधकं ॥ १८५ ॥
ततः संध्याप्रकाशेन कौशिकीया दिगावृता । पवनंजयनिर्मुक्तारागेणैव निरंतरं ॥ १८६ ॥
उदियाय च तिम्रांशुः स्त्रीकौपादिवं लोहितं । दधानस्तलं ध्रियं जगच्चैष्टितकारणं ॥ १८७ ॥
ततो बहन्विरागेण नितांतमलसां तनुं । ऊचे प्रहसितं जापाविमुखः पवनंजयः ॥ १८८ ॥
सखेऽत्र न समीपेऽपि युज्यतेवस्थितिर्मम । तत्सक्तपवनांसंगो माभूदिति ततः शृणु ॥ १८९ ॥
उत्तिष्ठ स्वपुरं यामो न युक्तमवलंबनं । सेना प्रयाणशंखेन कार्यतामवबोधिनी ॥ १९० ॥
तथेति कारिते तेन शुब्धसागरसन्निभा । चचाल सा चमू क्षिप्रं कृतयानोचितक्रिया ॥ १९१ ॥
ततो रथांश्चमांतगपादातप्रभवो महान् । शब्दो भेर्योदिजन्मा च कन्यायाः श्रवणेऽविशब्द १९२
प्रयाणस्वचिन्ता तेन नितांतं दुःखिताभवत् । विशता मुद्राघातवेगतः शंकुनेव सा ॥ १९३ ॥
अचितयच्च हा कष्टं दत्त्वा मे विधिना हृतं । निधानं किं करोम्यत्र कथमेतद्भविष्यति ॥ १९४ ॥
अंगेऽस्य पुरुषेन्द्रस्य क्रीडिष्यामीति ये कृताः । तेऽन्यथैव परावृत्ता मंदाया मे मनोरथाः १९५
क्रियमाणमिमं ज्ञात्वा कथंचिद्रेदमेतया । वैरिणीभूतया सख्या मयि विद्वेयमागतः ॥ १९६ ॥
विवेकरहितामेतां धिक् पापं क्रूरमापिणीं । यया मे दयितोवस्थामीदृशीमेव लंभितः ॥ १९७ ॥

कुर्यान्मह्यं हितं तात जीवितेशं निवर्तयेत् । अपि नाम भवेदस्य बुद्धिर्व्यापवर्तनं प्रति ॥ १९८ ॥
 तत्त्वतो यदि नाथो मे परित्यागं करिष्यति । आहारवर्जनं कृत्वा ततो यास्यामि पंचतां ॥ १९९ ॥
 इति संचितयंती सा प्राप्ता मूर्छां महीतले । पपाताश्चर्यनिर्मुक्ता लूनमूललता यथा ॥ २०० ॥
 ततः किमिदमित्युक्त्वा संभ्रमं परमागते । शीतलक्रियया सख्यौ चक्रतुस्तां विमूर्छतां ॥ २०१ ॥
 पृच्छयमाना च यत्नेन मूर्छाहेतुं श्रुथांगिका । शशकत्रपया वक्तुं न सा स्तिमितलोचना ॥ २०२ ॥
 अथ वायुकुमारस्य सेनायामिति मानवः । आकुला मानसे चक्रुरहेतुगतिविस्मिताः ॥ २०३ ॥
 अविधायैप्सितं कस्मादयं गंतुं समुद्यतः । कोपोऽस्य जनितः केन केन वा चोदितोऽन्यथा ॥ २०४ ॥
 विद्यते सर्वमेवास्य कन्योपादानकारणं । अतः किमित्ययं कस्माद्भूदपगताशयः ॥ २०५ ॥
 हसित्वा केचिदित्यूचुर्नामास्पेदं सद्दार्थकं । पवनंजय इत्येवं तस्माज्जेतास्य वेगतः ॥ २०६ ॥
 ऊचुरन्येऽयमद्यापि न जानात्यंगनारसं । नूनं येन विहायेमां कन्यां गंतुं समुद्यतः ॥ २०७ ॥
 यदि स्यादस्य विज्ञाता रतिः परमुदारजा । बद्धः स्यात्प्रेमबंधेन ततो वनगजो यथा ॥ २०८ ॥
 इत्युपांशुकृतालापसामंतशतमध्यगः । वेगवद्वाहनो गंतुं प्रवृत्तः पवनंजयः ॥ २०९ ॥
 ततः कन्यापिता ज्ञात्वा प्रयाणं तस्य संभ्रमात् । समस्तैर्वंधुभिः सार्धमाजगाम समाकुलैः ॥ २१० ॥

पञ्चपुराणम् ।

प्रह्लादेन समं तेन तवोसावित्यभाव्यत । भद्रेदं गमनं कस्मात्क्रियते शोककारणं ॥ २११ ॥
 ननु केन विमुक्तोऽसि कस्य नेष्टोऽसि शोभन । वितयत्यपि नो काश्चिद्यत्ने बुध न रोचते २१२
 पितुर्मम च ते चाक्यं दोषे सत्यपि युज्यते । कर्तुं किमुत निश्चेष्टदोषसंगविवर्जितं ॥ २१३ ॥
 ततः घरे निर्वर्तस्य क्रियतां नयमीप्सितं । भवाद्दशो गुरोराज्ञा नत्वा नंदस्य कारणं ॥ २१४ ॥
 इत्युक्त्वा पत्युरागेण वीरो विनतमस्तकः । क्षुरेण धृतः पाणौ जनकेन च सादरं ॥ २१५ ॥
 तवस्तद्गौरवं भवतु मम समर्थोन्यवर्तत । दध्यायति च कन्यायाः कोपाद्दुःखस्य कारणं ॥ २१६ ॥
 समुद्य शतयाम्येनां दुःखेनासंगजन्मना । येनान्यतोऽपि नैवया प्राप्नोति पुरुषात्सुखं ॥ २१७ ॥
 चकार विदितार्थं च मित्रं तेनेति भाषितः । साधु ते विदितं बुद्ध्या मयाप्येतन्निरूपितं ॥ २१८ ॥
 निवृत्तं दयितं श्रुत्वा कन्यायाः सम्मदोऽभवत् । निरंतरसमुद्भिन्नरोमांचाशेषविग्रहः ॥ २१९ ॥
 ततः समयमासाद्य तयोर्वैवाहमंगलं । प्रश्रुतं बंधुभिः कर्तुं प्राप्त सर्वसमीहितं ॥ २२० ॥
 अशोकपल्लवस्पर्शः कन्यायाः स करोऽभवत् । विरक्तचेतसस्तस्य कृशानुरसनोपमः ॥ २२१ ॥
 अनिच्छतो गता दृष्टिः कथंचित्तस्य तत्तनौ । क्षणमात्रमपि स्थातुं न सैह तुल्यविद्युतिः २२२
 एष भावं न वेत्तास्या इति विज्ञाय पावकः । स्फुटलजसमूहेन जहासैव कृतस्वनं ॥ २२३ ॥

ततो विधानयोगेन कृत्वोपयमनं तयोः । परमं प्रमदं प्राप्ताः सशब्दाः सर्वबांधवाः ॥ २२४ ॥
नानाद्रुमलताकीर्णं फलपुष्पविराजितं । मासं तत्र वने कृत्वा विभूत्या परमोत्सवं ॥ २२५ ॥
यथोचितं कृतालापाः कृतपूजाः परस्परं । यथास्वं ते ययुः सर्वे त्रियोगाद्दुखिता क्षणं ॥ २२६ ॥

अविदिततत्त्वस्थितयो । विदधति यज्जंतवः परे शर्म ॥

तत्तत्र मूलहेतौ । कर्म रवौ तापके दृष्टं ॥ २२७ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्म-चरिते अंजनासुन्दरी विवाहाभिधानं नाम पंचदशं पर्व ।

अथ षोडशं पर्व ।

ततोऽसंभाषणादस्याश्वक्षुप्रश्नानिपातनात् । चकार परमं दुःखं वायुरज्ञाततन्मनाः ॥ १ ॥
रावाद्यपि न सा लेभे निद्रां चिद्राणलोचना । अनातरतगलद्वाष्पमलिनौ दधती स्तनौ ॥ २ ॥
वायुमप्यभिर्नदती दयितैर्नकनामकं । तन्नामश्रवणोत्कंठावष्टब्धश्रवणा भृशं ॥ ३ ॥
कुर्वती मानसे रूपं तस्य वेद्यां निरूपितं । अस्पष्टं क्षणनिश्चेष्टस्थिता स्तिमितलोचना ॥ ४ ॥

पद्मपुराणम् ।

कुर्वती लोचने स्पृष्टे यात्यष्टे पुनः शुचं ॥ ५ ॥

अन्तर्निरूप्य बांछन्ती बहिरप्यस्य दर्शने । कुर्वती लोचने स्पृष्टे यात्यष्टे पुनः शुचं ॥ ५ ॥

सकृदस्पृष्टत्वाच्चित्रकर्मणि कृच्छ्रतः । लिखन्ती त्रेपधुग्रस्तहस्तप्रच्युतविग्रहा ॥ ६ ॥

संचारयन्ती कृच्छ्रेण वदनं करः करं । कृशीभूतसमस्तांगश्लथसस्वनभूषणा ॥ ७ ॥

दीर्घोष्णतरनिश्वासदग्धपाणिकपोलिका । अंशुकस्यापि भारेण त्वेदमंगेषु विभ्रती ॥ ८ ॥

निदंती भृशमात्मानं स्मरन्ती पितरौ युहुः । दधाना हृदयं शून्यं क्षणं निस्पंदविग्रहा ॥ ९ ॥

दुःखनिमृतया याचा वाप्यसंरुद्धकंठतः । उपालंभं प्रयच्छन्ती दैवायास्यंतविकल्पा ॥ १० ॥

करः शीतकरस्यापि विभ्रती दाहमुत्तमं । प्रासादेऽपि विनिर्याती याति मूर्छां पुनः पुनः ॥ ११ ॥

अयि नाथ तर्वांगानि मनोज्ञानि कथं मम । अंगानां हृदयस्थानि कुर्वते तापमुत्तमं ॥ १२ ॥

ननु ते जानतः कश्चिन्नापराधो मया ग्रभो । कारणेन विना कस्मात्कोपं यातोऽसि मे परं ॥ १३ ॥

प्रसीद तव भक्तास्मि कुरु मे चिचिनिर्द्वितं । बहिर्दर्शनदानेन रचितोऽल्लिख्ये ते ॥ १४ ॥

द्यौरेवादित्यनिर्मुक्ता चंद्रहीनेव शर्वरी । त्वया विना न शोभेहं विद्येव च गुणोद्भिता ॥ १५ ॥

प्रयच्छन्तीत्युपालंभं पत्ये मानसवासिने । विंदन् मुक्ताफलस्थूलान्मुचन्ती लोचनानां भसः ॥ १६ ॥

सिद्यमानात्र दिष्टेषु कुसुमस्तरेष्वपि । गुरुवाक्यानुरोधेन कुर्वन्ती वपुषः स्थितिं ॥ १७ ॥

चक्रारूढमिवाजस्रं संदधाना कृतघ्नम् । संस्कारविरहाद्भूक्षं भ्रमंती केशसंचयं ॥ १८ ॥
तेजोमयीव संतापाज्जलात्मेवाश्रुसंततेः । शून्यत्वाद्गगनात्मेव पार्थिवीवाक्रियात्मतः ॥ १९ ॥
संततोत्कलिकायोगाद्वायुनेव विनिर्मिता । तिरोवस्थितचैतन्याद्ब्रह्मपद्मोपमात्मिका ॥ २० ॥
भूमौ निक्षिप्तसर्वांगा नोपवेष्टुमपि क्षमा । उपविष्टा च नोत्थातुं दहं नोद्धर्तुमुत्थिता ॥ २१ ॥
सखीजनान्सविन्यस्तविगलस्याणिपल्लवा । भ्राम्यंति कुटिमांकेऽपि प्रस्वलचरणा मुहुः ॥ २२ ॥
स्पृहयंत्यनुयाताभ्यः प्रियैश्चाटुविधायिभिः । वराकी छेककांताभ्यस्तद्रतास्पंदवीक्षणा ॥ २३ ॥
प्रियात्परिभवं प्राप्ता कारणेन विवर्जिता । निन्ये सा दिवसान् कृच्छ्रादीना संवत्सरोपमान् ॥ २४ ॥
तस्यामेतदवस्थार्यां समोऽस्या दुःखतोऽथवा । अधिकः परिवारोऽभूत्किंकर्तव्याकुलात्मकः ॥ २५ ॥
अर्चितयच्च किंतेतत्कारणेन विना भवत् । किं वा जन्मांतरोपाचं कर्म स्यात्पक्वमीदृशं ॥ २६ ॥
किंजातरायकर्म स्याज्जनिनं जन्मांतरे । जातं वायुकुमारस्य फलदानपरायणं ॥ २७ ॥
येनायमनया साकं मुग्धया वीतदोषया । न शृङ्गे परमान्भोगान् सवद्रियसुखावहान् ॥ २८ ॥
शृणु दुःखं यथा पूर्वं न प्राप्तं भवने पितुः । सेयं कर्मानुभावेन दुःखभारमिमं श्रिताः ॥ २९ ॥
उपायमत्र कं कुर्मो वयं भाग्यविवर्जिताः । अस्मत्प्रयतनासाध्यो गोचरो ह्येव कर्मणां ॥ ३० ॥

राजपुत्री भवत्वेषा प्रेमसंभारभाजनं । मर्तुरस्मत्कृतेनापि पुण्यजातेन सर्वथा ॥ ३१ ॥
 अथवा विद्यते नैव पुण्यं नोत्पन्नमप्यपि । निमग्ना येन तिष्ठामो बाला दुःस्वसहर्षिणे ॥ ३२ ॥
 भविष्यति कदा श्लाघ्यः सुमुहूर्तौ कवर्तिनी । बालामिमां प्रियो नर्मगिरा यत्र लपिष्यति ॥ ३३ ॥
 अत्रांतरे विरोधोऽभूद्रक्षमां विभुता सह । वरुणस्य परं गर्वं केवलं विभ्रतो बलं ॥ ३४ ॥
 कंकर्मीमुनुना दूतः प्रेषितोऽथेत्यभाषत । वरुणं स्वामिनः शक्त्या दधानः परमां ह्युतिं ॥ ३५ ॥
 श्रीमान् विद्याधराधीशो वरुण त्वाह रावणः । यथा कुरु प्रणामं मे सज्जीभव रणाय वा ॥ ३६ ॥
 प्रकृतिस्थिरचित्तोऽथ विहस्य वरुणोऽवदत् । दूत को रावणो नाम क्रियते तेन का क्रिया ॥ ३७ ॥
 नाहं भद्रो लगद्विद्यवीर्यवैश्वर्योऽधवा । सहस्ररश्मिसंज्ञो वा मरुतो वाथवा यमः ॥ ३८ ॥
 देवताधिष्ठितैरर्तनैर्दोष्यभयदुत्तमः । आयातु सममेभिस्तं नयाम्यद्य विसंज्ञतां ॥ ३९ ॥
 नूनमासन्नमृत्युस्त्वं येनैवं भाषसे स्फुटं । अभिधायेति तं दूतो गत्वा भवे न्यवेदयत् ॥ ४० ॥
 ततः परमकोपेन परितो वारुणं पुरं । अरुणद्रावणो युक्तः सेनयोदोधिकल्पया ॥ ४१ ॥
 प्रतिज्ञां च चकारेमां रत्नैरेष मया विना । नेतव्यश्चपलं भंगं मृत्यु वेति संसंभ्रमः ॥ ४२ ॥
 राज्ञीर्यपिंडरीकाद्याः क्षुब्धा वरुणनंदनाः । चिर्निर्ययुः सुसन्नद्धाः श्रुत्वा प्राप्तं बलं द्विषः ॥ ४३ ॥

रावणस्य बलेनामा तेषां युद्धमभूत्परं । अन्योन्यापातसंच्छिन्नविधिविधायुधसंहतिः ॥ ४४ ॥
 गजागजैः समं सक्ता बाजिनोऽर्धरथारथैः । भटामटैः कृता रावा दटोष्ठा रक्तेलोचनाः ॥ ४५ ॥
 पराचीनं ततः सैन्यं त्रिकूटैर्वारुणं कृतं । चिराय कृतसंग्रामदत्तसोढा युधोत्करं ॥ ४६ ॥
 जलक्रांतस्ततः क्रुद्धः कालाग्निरिव दारुणः । अधावद्रक्षसां सैन्यं हेतिपंजरमध्यगः ॥ ४७ ॥
 ततो दुर्वारवेगं ते दृष्ट्वा यातं रणांगणे । गोपायितः स्वावाहिन्या रावणो दीप्तशस्त्रया ॥ ४८ ॥
 वरुणेन कृताश्वासास्ततस्तस्य सुताः पुनः । परमं योद्धुमारब्धा विध्वस्तभटकुंजराः ॥ ४९ ॥
 ततो यावद्दशग्रीवः क्रोधदीधितमानसः । गृह्णाति कार्मुकं क्रूरः भृकुटीकुटिलालिफः ॥ ५० ॥
 दचयुद्धश्चिरं तावत्खेदवर्जितमानसः । वारुणीनां शतेनाशु गृहीतः खरद्रूपणः ॥ ५१ ॥
 ततश्चित्ते दशग्रीवश्चकारान्त्यंतमाकुलः । यथा न शोभतेऽस्माकमधुना रणधीरिति ॥ ५२ ॥
 खरद्रूषणमद्रस्य प्रवृत्ते परमाहवे । माभून्मरणसंग्रामिस्तस्माच्छांतिरिहोचिता ॥ ५३ ॥
 इति निश्चित्य संग्रामशिरसोसमसाहसः । नोदारणां यतः कृत्ये मुच्यते चेतसा रसः ॥ ५४ ॥
 ततः स मंत्रिभिः साकं प्रवीणैर्मवस्तुनि । संमन्य निजसामंतान् स्वदेशसमवस्थितान् ॥ ५५ ॥
 समग्रचलसंयुक्तान्सर्वान् दीर्घाध्वगामिभिः । आह्वय यच्छिरोबद्धलेखमालैरिति द्रुतं ॥ ५६ ॥

ग्रहान्दमपि तत्रायांद्रावणप्रोपिता नरः । स्वामिमत्तया कृतं चास्य कर्णायं यथोचितं ॥ ५७ ॥
 विद्यायतां प्रमोर्भद्रं भद्रमित्यर्थेचोदितः । सादरं भद्रमित्युक्त्वा सल्लवं न्याक्षिपत्पुनः ॥ ५८ ॥
 ततः स्वयं समादाय कृत्वा शिरसि संभ्रमात् । ग्रहान्दोऽवाचयल्लेखमस्यार्थस्य ॥ भिषायकं ॥ ५९ ॥
 स्वस्तिस्थाने पुरस्यारादलंकारस्य नामतः । निविष्टपूतनः क्षेमी विद्याभृत्स्वामिनो पतिः ॥ ६० ॥
 सौमालिनंदनो रक्षः संतानां वरचंद्रमाः । आदित्यनगरे भद्रं ग्रहान्दं न्यायवेदिनं ॥ ६१ ॥
 कालदेशविधानज्ञमस्मत्प्रीतिपरायणं । आज्ञापयति देहादिकुशलप्रश्नपूर्वकं ॥ ६२ ॥
 यथा मे प्रणताः सर्वे क्षिप्रं विद्याधराधिपाः । करांगुलिनखच्छायाकपिलीकृतमूर्द्धजाः ॥ ६३ ॥
 पातालनगरेयं तु मुसन्नद्वः स्वशक्तिनः । वरुणः प्रत्यवस्थानमकरोदिति दुर्मतिः ॥ ६४ ॥
 हृदयव्यथचिद्व्याभृच्चक्रेण परिवारितः । समुद्रमध्यमासाद्य दुरात्मायं सुखी किल ॥ ६५ ॥
 ततो निगहने युद्धे प्रवेत्ते खरदूषणः । श्वेतैर्नतस्य पुत्राणां कथंचिदपयतिनतः ॥ ६६ ॥
 संग्रामे संग्रयो माभूत्प्रमोदोऽस्येति निश्चयः । परित्यक्ता महायुद्धधिपणा कालवेदिना ॥ ६७ ॥
 अतस्तत्प्रतिकाराय त्रयावयवमिहागमः । कर्तव्यो नैव कर्तव्ये प्रस्खलंति भवादृशाः ॥ ६८ ॥
 अवधार्य त्वया सार्धं विधास्यामोऽत्र सांप्रतं । भर्तृपि तेजसां कृत्यं कुरुते रणसंगतः ॥ ६९ ॥

ततो लेखार्थमावद्य शयने निर्विलिखितं । गमने सम्मतिं चक्रे कृतमंत्रः सुमंत्रिभिः ॥ ७० ॥
 अथ ते गमने सक्तं जानुस्पृष्टमहीतलः । वायुर्व्यज्ञापयत्कृत्वा प्रणामं रचितांजलिः ॥ ७१ ॥
 नाथ ते गमनं युक्तं विद्यमाने कथं मयि । अलिंगनफलं कृत्य जनकस्य सुतैर्ननु ॥ ७२ ॥
 ततो न जात एवास्मि यदि ते न करोमि तत् । गमनाज्ञाप्रदानेन प्रसादं कुरु मे ततः ॥ ७३ ॥
 ततः पिता जगादैनं कुमारोऽसि रणे भवान् । आगतो न क्वचित्खेदं तस्मादास्य यजाम्यहं ७४
 उन्नमय्य ततो वक्षःकनकाद्रितटोपमं । पुना राज्योद्धरं वाक्यं जगाद् पवनंजयः ॥ ७५ ॥
 ताते मे लक्षणं शक्तेस्त्वयैव जननं ननु । जगद्वाहे स्फुलिगस्य किंवा वीर्यं परीक्ष्यते ॥ ७६ ॥
 भवच्छासनशोपातिपवित्रीकृतमस्तकः । भंगे पुरंदरस्यापि समर्थोऽस्मि न संशयः ॥ ७७ ॥
 अभिधायेति कृत्वा च प्रणामं प्रमदी पुनः । उत्थायानुष्ठितस्नानभोजनादिवपुःक्रियः ॥ ७८ ॥
 सादरं कुलधृद्धाभिर्दत्ताशीः कृतमंगलः । प्रणम्य भावतः सिद्धान् दधानः परमां द्युतिं ॥ ७९ ॥
 वाष्पाकुलितनेत्राभ्यां मंगलध्वंसभीतितः । आशीर्दानप्रवृत्ताभ्यां पितृभ्यां मूर्ध्नि चुंचितः ॥ ८० ॥
 आपृच्छ च बांधवान् सर्वानभिचाद्य च सस्मितः । तंभाष्य प्रणतं भक्तं परिवर्गमशेषतः ॥ ८१ ॥
 दक्षिणेनाग्निना पूर्वं कृतोच्चालः स्वभावतः । दक्षिणेन कृतानंदः स्फुरता बाहुना मुहुः ॥ ८२ ॥

स पञ्चवसुत्वे पूर्णकुंभे निहितलोचनः । कामन् भवनादेष सहस्रैश्चतुर्गेहिर्नि ॥ ८३ ॥
 द्वास्त्वभनिपण्णांगा वापस्थगितलोचना । नितम्बनिहितश्रंसिनिरादरचलद्रुजा ॥ ८४ ॥
 ताञ्चलरागनिर्मुक्तपूसराद्विजवाससं । तस्मिन्नेव समुत्कीर्णा मलिनां सालभञ्जिका ॥ ८५ ॥
 विद्युतीव ततो दृष्टिं तस्याभापतितां क्षणात् । संहस्य कुपितोऽधादीदिति प्रह्लादनन्दनः ॥ ८६ ॥
 अभुष्मादचसर्पाशु देशादपि दूरीक्षणे । उल्कासिच समर्थोऽहं भवतीं न निरीक्षितुं ॥ ८७ ॥
 अहो कुलांगनायास्ते प्रगल्भत्वमिदं परं । यत्पुरोनिष्ठधमाणापि तिष्ठसि त्रपयोजिमते ॥ ८८ ॥
 ततोत्यंतमपि क्रूरं तद्वाक्यं भर्तृभक्तितः । दृष्टितेव चिराच्छब्धममृतं मनसा पयो ॥ ८९ ॥
 जगाद चाजलिं कृत्वा तत्पादगतलोचना । संस्खलंती मुहुर्वीचमुद्गिरंती ग्रयवतः ॥ ९० ॥
 तिष्ठतापि त्वया नाथ भुवनेऽत्र विवर्जिता । त्वत्सामीप्यकृताधासा जीवितास्मयतिक्लृब्धतः ९१ ॥
 जीविष्याम्यधुना स्वामिन्कथं दूरंगते त्वयि । त्वत्सद्वचोमृतास्वादस्मरणेन विनाशुरा ॥ ९२ ॥
 कृतं छेकगणस्यापि त्वया संभाषणं प्रभो । यियासुना परं देशमतिलेहाद्रेचेतसा ॥ ९३ ॥
 अनन्यगतचित्ताहं त्वदसंगमदुःखिता । कथं नान्यमुखेनापि त्वया संभाषिता विभो ॥ ९४ ॥
 त्यक्ताया मे त्वया नाथ सभस्तेष्वत्र विष्टपे । विद्यते शरणं नान्यदथवा मरणं भवेत् ॥ ९५ ॥

ततस्तेन त्रियस्येति संकोचितमुखेन सा । सती निगदितापद्मद्विषणा धरणीतले ॥ ९६ ॥
वायुरपुत्तमाभृद्धिः दधानः कृपयोद्भितः । परमं नागमारुह्य सामंतैः प्रस्थितः समं ॥ ९७ ॥
बासरे प्रथमे वासी संप्राप्तो मानसं सरः । आवासयत्तटे तस्य सेनामश्रांतवाहनः ॥ ९८ ॥
तस्यावतरतः सेना गुशुभे नभसस्तलात् । सुरसंततिवन्नायायानश्चविभूषणा ॥ ९९ ॥
आत्मनो ब्राह्मणानां च चक्रे कार्यं यथोचितं । स्नानप्रत्यवसानादि विद्याभृद्भिः सुमानसैः १००
अथ विद्याबलादाशु रचिते हेमभूमिके । युक्तविस्वारतुंगत्वे प्रासादे चित्तहारिणि ॥ १०१ ॥
सहोपरितले कुर्वन् स्वैरं मित्रेण संकथां । वरासनगतो भाति संग्रामकृतसम्मदः ॥ १०२ ॥
गत्राक्षजालमार्गेण छिद्रेण तटभूकहान् । ईक्षांचके सरो वायुर्मंदवायुविघटितं ॥ १०३ ॥
भीमैः क्रूरैर्द्वैर्दैर्धैर्दर्पाधारिभिः । भिन्नवीचिकमन्यथ यादोभिरिति भूरिभिः ॥ १०४ ॥
धौतस्फटिकतुल्यांभः कमलोत्पलभूषितं । हंसैः कारंडुवैः क्रौंचैः सारसश्चोपशोभितं ॥ १०५ ॥
मंदक्रोलाहलं देशं मनःश्रोत्रमलिम्मुचं । तदंतरश्रुतोदात्तभ्रमरीकुलक्षकृतं ॥ १०६ ॥
तत्र चाकाकिनीमेकामाकुलं चक्रवाक्किं । वियोगानलसंतप्तां नानाचेष्टितकारिणीं ॥ १०७ ॥
अस्ताचलसमासन्नभानुर्विवगतेक्षणां । पद्मिनीदलरंध्रेषु मुहुर्न्यस्तनिरीक्षणां ॥ १०८ ॥

धुन्नानां पक्ष्मी वेगात्पातोत्पातकृतश्रमां । मृणालशकलं स्वादु पश्यन्ती दुःखिता विपं ॥ १०९ ॥
 प्रतिविम्बं निजं दृष्ट्वा जले दयितशंकिनी । आह्वयन्ती तदग्राप्त्या व्रजन्ती परमां शुचं ॥ ११० ॥
 नानादेशोद्भवं श्रुत्वा प्रतिशब्दं प्रियाशया । भ्रमं चक्रमिवाल्बुर् कुर्वन्ती साधुलोचनं ॥ १११ ॥
 तटपादपमारुह न्यस्यन्ती दिक्षु लोचने । तत्रादृष्ट्वा पुनः पातमाचरन्ती महाजवं ॥ ११२ ॥
 उन्नयन्ती रजो दूरं पन्ननां पक्षधूर्तिभिः । चिरं तद्रतया दृष्ट्वा ददर्शसौ कृपादतः ॥ ११३ ॥
 इति चाचितयत्कष्टं प्राप्तमस्या इदं वरं । यत्त्रिपेण विपुक्तं दहते शोकचहिना ॥ ११४ ॥
 तदेवैवं सरो रम्यं चंद्रचंदनशीतलं । दावकल्पमभूदस्याः प्राप्य नाथवियुक्ततां ॥ ११५ ॥
 रमणेन वियुक्तायाः पल्लवाप्येति खड्गतां । चंद्राशुरपि वज्रत्वं स्वर्गोऽपि नरकायते ॥ ११६ ॥
 इति चितयतस्तस्य प्रियायां मानसं गतं । तत्प्रीत्या चैक्षतेऽंशंस्तद्विवाहेनिपेवितान् ॥ ११७ ॥
 चक्षुषो गोचरीभूतास्तस्य ते शोकहेतवः । यथुर्ममभेदानां कर्तार इव दुस्तहा ॥ ११८ ॥
 अध्यासीचेति हा कष्टं मया सा क्रूरचेतसा । मुक्तयमिव चक्राह्व वैकव्यं दयितागमत् ॥ ११९ ॥
 यदि नाम तदा तस्याः सख्याभाष्यत निष्ठुरं । ततोऽन्यदीपदोषेण कस्मात्सा वर्जिता मया ॥ १२० ॥
 विगमस्तदृशान्मूर्खान्प्रेक्षापूर्वकारिणः । जनस्य जीविना युक्तं ये कुर्वन्त्यसुखासनं ॥ १२१ ॥

मम वज्रमयं नूनं हृदयं पापचेतसः । प्रत्यवस्थित यत्कालमियंतं तां प्रियां प्रति ॥ १२२ ॥
 किं क्रोम्यधुना तातमापृच्छय निरितो गृहात् । कथं तु विनिवर्तेहमहो प्राप्तोऽस्मि संकटं ॥ १२३ ॥
 ब्रजेयं यदि संग्रामं जीवेन्नासौ ततः स्फुटं । तदभागे ममाभावः स्वतश्च गुरु नापरं ॥ १२४ ॥
 अथना सर्वसंदेहग्रंथिभेदनकारणं । विद्यते मे परं मित्रं तत्रेदं तिष्ठते शुभे ॥ १२५ ॥
 तस्मात्पृच्छाम्यमुं तावत्सर्वाचारिभारदं । निश्चित्य विहिते कार्ये लभंते प्राणिनः सुखं ॥ १२६ ॥
 इति च ध्यातेभ्यतेन दृष्ट्वा चैवं त्रिवेतसं । मंदं ग्रहमितोऽपृच्छेद्वैवं तद्दुःखदुःखितः ॥ १२७ ॥
 सखे प्रतिनरोच्छेदकृतये ग्रस्थितस्य ते । कस्माद्ददनमर्घवं विषण्णमिव दृश्यते ॥ १२८ ॥
 अपत्रयां विमुच्यथाशु मह्यं सुजन वेदय । नितान्तमाकुलीभावो जातो मे भयतीदृशि ॥ १२९ ॥
 ततोसाधेवमुक्तः सन् कृच्छ्रनिह्वपया गिरा । जगादेति परं श्रंशं दूरधैर्यादुपागतः ॥ १३० ॥
 शृणु सुंदर कस्यान्यत्कथनीयमिदं मया । ननु सर्वरहस्यानां त्वमेव मम भाजनं ॥ १३१ ॥
 स त्वं कथयितुं नैतदन्यस्सै सुहृदहंसि । त्रपा हि वस्तुनानेन जायते परमा मम ॥ १३२ ॥
 ततः ग्रहसितोऽवोचद्विश्रब्धस्त्वं निमेषदय । त्वयाहि वेदितो मेऽर्थस्तस्मादयोगत-वारिवत् ॥ १३३ ॥
 ततो वायुरुवाचेदं शृणु मित्रांजना मया । न कदाचिच्छ्रुतप्रीतिरिति मे दुःखितं मनः ॥ १३४ ॥

पद्मपुराणम् ।

कल्याणि मामणीरेवं क्षमस्व जनितं मया । आगो विचारग्न्येन पापावष्टब्धचेतसा ॥ १६१ ॥
 प्राप्तानि विलयं नूनं दुष्कर्माणि तवाधुना । येन प्रेमगुणादृष्टो जीवितेशः समागतः ॥ १६२ ॥
 अधुनास्मिन् प्रसन्नोति किं न जातं सुखावहं । ननु चंद्रेण शर्वर्योः संगमे का न चाहता ॥ १६३ ॥
 ततः क्षणं स्थिता चेदं जगादांजनसुंदरी । प्रतिनिस्सनद्यत्वेवं सख्यनूदितया गिरा ॥ १६४ ॥
 असंभाव्यमिदं भद्रं ? यथा वर्षं जलोज्झितं । भवत्यप्यधवा काले कल्याणं कर्म चोदितं ॥ १६५ ॥
 तथास्तु स्वागतं तस्य जीवितस्यंशितुर्मम । अद्य मे फलितः पूर्वशुभानुष्ठानपादपः ॥ १६६ ॥
 वंदत्यामेवमेतस्यामानंददात्प्राप्तचक्षुषि । तत्सख्येवांतिकं नीतस्तस्याः कलणया प्रियः ॥ १६७ ॥
 अस्तसारंगकांताक्षी दृष्ट्वा तं परमोत्सवं । जानुद्वयासकृन्न्यस्तसस्तपाणिमरोरुहा ॥ १६८ ॥
 स्तंभवत्प्रसृता कांडा वेपथुश्रितविग्रहा । शर्मकथातुमारब्धा शयनस्या प्रयासिनी ॥ १६९ ॥
 अथालमलमेतेन देवि क्लेशविधायिना । संभ्रमेणेति वचनं विमुंचन्नमृतोपमं ॥ १७० ॥
 समुत्थितां प्रियां कृच्छ्रादंजलिं चद्रुमुद्यतां । गृहीत्वा दयितः पाणौ शयने ससुपविशत् ॥ १७१ ॥
 स्वेदी पाणिरसौ तस्याः परमं पुलकं वहन् । प्रियस्पर्शोपतेनेव सिक्तो व्याघ्रुंचदंकरान् ॥ १७२ ॥
 नत्वा वसंतमाला तं कृत्वा भाषणमादरात् । साकं प्रहसितेनास्थाद्रम्ये कक्षांतरे सुखं ॥ १७३ ॥

अथानादरतः पूर्वं त्रपमाणः स्वयंकृतात् । पवनः कुशलं पृष्टुं न प्रावर्तत चेतसा ॥ १७४ ॥
 विलक्षस्तु प्रिये मृग्य मया कर्मानुभावतः । निकारं कृतमित्यूचे तत्क्षणाकुलमानसः ॥ १७५ ॥
 आद्यसंभाषणात्सापि बहंती नतमाननं । जगाद मंदया वाचा निश्चलाखिलविग्रहा ॥ १७६ ॥
 न काश्चिज्जनितो नाथ त्वया परिभवो मम । अधुना कुर्वता स्नेहं मनोरथमुदुर्लभं ॥ १७७ ॥
 त्वत्स्मृत्यिदं मे बहंत्या ननु जीवितं । त्वदायत्तो निकारोऽपि महानंदसमोऽभवत् ॥ १७८ ॥
 अथैव भाषमाणाया विधाय चिबुकैर्गुलिं । उन्नमय्य मुखं पश्यन् जगाद पवनंजयः ॥ १७९ ॥
 देवि सर्वापराधानां विस्मृत्यै तव पादयोः । प्रणाममेव यातोऽस्मि प्रसादं परमं ब्रज ॥ १८० ॥
 इत्युक्त्या स्थापितं तेन मूर्द्धनं पादयोः प्रिया । त्वस्या करपद्माभ्यामुन्नेतुं व्यापृताभवत् १८१
 तथावस्थित एवासौ ततोवाचत्प्रियं वचः । प्रसन्नोऽस्मीति येनाहमुद्यच्छामि शिरः प्रिये ॥ १८२ ॥
 क्षांतमित्युदितोथासाबुन्नमस्यांगमुत्तमं । चक्रे प्रियासमाश्लेषं सुखमीलितलोचनः ॥ १८३ ॥
 आश्लिष्टा दयितस्यासौ तथा गात्रेष्वलीयत । पुनर्वियोगभीतेव ज्ञातांतविग्रहं यथा ॥ १८४ ॥
 आलिंगनविमुक्तायास्तस्यास्तिमितलोचनं । मुखं मुक्तनिमेषाभ्यां लोचनाभ्यां पयो प्रियः १८५
 पादयोः करयोन्यां स्तनयोश्चिबुकैर्जलकैः । गंडयोर्नेत्रयोश्चास्याश्विंश्वनं मदनातुरः ॥ १८६ ॥

पद्मपुराणम् ।

पुनः पुनश्चकारासां स्वेदिना पाणिना स्पृशन् । आससेवा हि सा नूनं क्रियते वक्त्रच्युवने ॥ १८७
 ततः प्रबुद्धराजीवगर्भच्छदसमप्रभं । स पपावधरं तस्या चिमुंचंतमिवामृतं ॥ १८८ ॥
 नीवीविमोचनव्यग्रपाणिमस्यत्र पवती । रोद्धुमच्छन्नचाशक्ता पाणिना वेषश्रिता ॥ १८९ ॥
 ततो नितंबफलकं दृष्ट्वास्या वसनोज्झितं । उवाह हृदयं वायुर्मनोभूवेगसंगितं ॥ १९० ॥
 अथ केनापि वेगेन परायत्तीकृतात्मना । गृहीता दयिता गाढं पयनेनाब्जकोमला ॥ १९१ ॥
 यथा ब्रवीति वैदग्ध्यं यथा ज्ञापयति स्मरः । अनुरागो यथा शिक्षां प्रयच्छति महोदयः ॥ १९२
 तथा तयो रतिः प्राप्ता दंपत्योर्वृद्धिमुत्तमां । काले तत्र हि यो भावो नैवाख्यातुं स पार्यते ॥ १९३
 स्तनयोः कुंभयोरेप जघने चांगनोत्तमां । आस्फालयन् समारूढो मनोभवमहागजं ॥ १९४ ॥
 तिष्ठ मुंच गृहाणेति नानाशब्दसमाकुलं । तयोर्युद्धमिवोदारं रतमासीत्सचित्रमं ॥ १९५ ॥
 अधरग्रहणे तस्याः पुरुषात्कारपूर्वकं । प्रविधूतः करो रेजे लताया इव पल्लवः ॥ १९६ ॥
 प्रियदत्ता नवास्तस्या नखांका जघने बभुः । वैह्वजगतीभागे पद्मरागोद्गमा इव ॥ १९७ ॥
 तस्याः सेचनकत्वं तु जगाम जघनस्थलं । निमेषमुक्तत्रिंशुपुङ्गुलीभूतचक्षुषः ॥ १९८ ॥
 बलघानां रणत्कारः कलालापसमन्वितः । तदा मनोहरो जज्ञे भ्रमरीघरवोपमः ॥ १९९ ॥

तस्यास्ते काम्यमानाया नेत्रकरतारके । मुकुले दधतुः शोभां चालीदीवरास्थिती ॥ २०० ॥
 प्रस्वेदविदुनिकरस्तस्या मुखकुचाद्रतः । स्वच्छमुक्ताफलाकारो रतस्यातस्त्यराजत ॥ २०१ ॥
 रत्नप्रहारणीभूतं साधरं विभ्रती बभौ । पलाशवनराजीव समुद्भूतैककिशुकः ॥ २०२ ॥
 प्रियमुक्तातनुस्तस्या ऊहे कांतिमनुत्तमां । कनकाद्रितटाश्लिष्टधनपक्किकृतोपमा ॥ २०३ ॥
 ततः संप्राप्तकृत्ये तौ समासे सुरतोत्सवे । दंपती सेवितुं निद्रां खिन्नदेहावच्छतां ॥ २०४ ॥
 परस्परगुणध्यानवशमानसयोस्तु सा । इष्येयं तयोर्दूरं कोपात्कापि पलायिता ॥ २०५ ॥
 ततः प्रियां स देशस्थदयितामूद्भूदशकं । कृतान्योन्यभुजाश्लेषं परमप्रमकालितं ॥ २०६ ॥
 महासौरभनिश्वासवासितास्यसरोरुहं । विकटोरःपरिष्वगचक्रितस्तनमंडलं ॥ २०७ ॥
 नरोर्वतरनिक्षिप्तवनिर्तैकोरुभारकं । यथेष्टदेशविन्यस्तनानाकारोपधानकं ॥ २०८ ॥
 नागीयमिव तत्कांतं मिथुनं कथमप्यगात् । निद्रां स्पर्शसुखांभोधिनिमग्नानीनिविग्रहं ॥ २०९ ॥
 जाते मंदप्रभातेथ शयनीयात्समुत्थिता । पार्श्वोसन्नस्थिता कांतमंजनां पर्येषवत ॥ २१० ॥
 दृष्ट्वा परिमलं देहे स्वस्मिन् साभूत्वपावती । प्रमदं च परिप्राप्ता चिराच्छब्धमनोरथा ॥ २११ ॥
 तयोरज्ञातयोरेवं यथोचितविधायिनोः । अतीयाय निशानेका क्षणाद्दर्शनभीतयोः ॥ २१२ ॥

रतव्यतिकरच्छिन्नहारमुक्ताफलाचितात् । पुष्पगंधयरागोरुसारभाक्कृष्टपद्मदात् ॥ २३९ ॥
 तं गिरिगच्छदपदाद् दुग्धाब्धिर्द्वीपसन्निभात् । गयनीयात्समुत्तथौ श्रियानस्थितमानसः ॥ २४० ॥
 मंगल न संभीत्या च प्रियया साधुनेत्रया । अहृष्टिगोचरं दृष्टः समित्रो नियदुदयौ ॥ २४१ ॥
 कदाचिदिह जायते स्म कृतकर्मपाकोदया । तस्य जगति संगमादभिमनस्य, स द्वस्तुनः ॥
 ऋदाचिदपि संभ्रमत्यसुभृत्वा ममोरयं परं । भवे ममति न स्थितिः समगुणा यतः सर्वदा २४२
 अथापि जननात्प्रभृत्यरितं सुखं प्राणिनां । मृतो रविस्तो भवेत्तनु तथाप्यमुना सुखं ॥
 ततो मज्जत भो जनः सततं धीरसांस्त्वग्रहं । यमासुखतमच्छिदं जिनवरोक्तधर्म रति ॥ २४३ ॥

इत्यार्षे रवियेणाचार्यश्रोक्ते पद्य चरिते पद्मनाजनासभोगाभिधान नाम षोडश पर्व ।

अथ सप्तदशं पर्व ।

क्रियत्यपि श्रयतिश्च काले गर्भस्य सूचकाः । विज्ञेयाः प्रादुरभग्नमहद्रतनयातनौ ॥ १ ॥
 इयाय पादुता छाया यशसेन हनूमतः । मतिर्मंदतरत्वं च मतिर्दिग्गागत्रिभ्रमा ॥ २ ॥
 स्तनावत्पुत्रति मासा श्यामलीभूतचूडका । आलस्याद्भ्रूसमुत्क्षेपं चकार विपयो गिरः ॥ ३ ॥

ततस्तां लक्षणेरेभिः श्वश्रूर्विज्ञाय गभिर्णी । पप्रच्छ तव केनेदं कृतं कर्मत्यसूयिका ॥ ४ ॥
 सांजलिः सा ग्रणम्योचे निखिलं पूर्वचेष्टितं । प्रतिपिद्धापि कांतेन गतिमन्यामविदती ॥ ५ ॥
 ततः केतुमती क्रुद्धा जगादेति सुनिष्ठुरं । वाणीभिर्ग्रावेद्दक्षामिस्ताडयंतीन यदिभिः ॥ ६ ॥
 यो न त्वत्सदृशं पापे द्युमाकारमिच्छति । शब्दं वा श्रजने कर्तुमतिद्वेषपरायणः ॥ ७ ॥
 स कथं स्वजनापृच्छां कृत्वा गेहाद्विनिर्गतः । भवत्यां संगमं धीरः कुर्वति निगतत्रये ॥ ८ ॥
 धिक् त्वां पापां शशांकांशुशुभ्रसंतानदूषिणीं । आचरंतीं क्रियामेतां लोकद्वितयनिदितां ॥ ९ ॥
 सखी वसंतमाला ते साध्वमितां मतिं ददौ । वेक्ष्या चा कुलानां किं कुर्वति परिचारिका ॥ १० ॥
 दक्षिणेतपि तदा तस्मिन्कटके क्रूरमानसा । प्रतीयाय न सा श्वश्रूकोपात्यंतमुग्रवाक् ॥ ११ ॥
 इत्युक्त्वा क्रूरनामानं क्रूर माहूय किंकरं । कृतग्रणाममित्यूचे कोपाकृणनिरीक्षणा ॥ १२ ॥
 अथि क्रूराशु नीत्वेमां महद्रपुरगोचरं । यानेन सहितां सख्या निक्षिप्येहि निरंतरं ॥ १३ ॥
 ततस्तद्वचनादेतां पृथुपथुविग्रहां । महापवननिर्धूतां लतामिव निराश्रयां ॥ १४ ॥
 ध्यायंतीमाकुलं भूरिदुःसमागामि निष्प्रभां । विलीनमिव विभ्राणां हृदयं दुःखवह्निना ॥ १५ ॥
 भीत्या निरुचरीभूतां सखीनिहितलोचनां । निंदंतीमशुभं कर्म मनसा पुनरुद्धतं ॥ १६ ॥

रतव्यतिरुच्छिन्नहारमुक्ताफलाचितात् । पुष्पगंधपरागोरुमौरमार्कटपद्मदात् ॥ २३९ ॥
 तरंगिप्रच्छदपटाद् दुग्धाब्धिद्वीपमन्निभात् । शयनीयात्समुत्तर्था प्रियाप्रस्थितमानसः ॥ २४० ॥
 मंगल संसर्पेत्या च प्रियया साधुनेत्रया । अदृष्टिगोचरं दृष्टः समितो प्रियदुद्ययौ ॥ २४१ ॥
 कदाचिदिह जायते स्वकृतकर्मपाकोदया । त्सुखं जगति संगमादभिमतस्य सद्यस्तुनः ॥
 रुद्राचिदपि संभ्रमस्यसुभृतामनार्यं परं । भरे भगति न स्थितिः समगुणा यतःसर्वदा ॥ २४२ ॥
 अथापि जननात्प्रभृत्यभित्तं सुखं प्राणिनां । मृतोरधिरतो भवेत्तनु तथाप्यमुत्रासुखं ॥
 ततो भजत भो जनः सततभूरीसाह्यामहं । भवासुखतममच्छिदं जिनपरोक्तधर्मं रवि ॥ २४३ ॥
 इत्यार्षे रवियेणाचार्यमोक्षे पद्म-चरिते पवनाननासंभोगाभिधान नाम षोडश पर्व ।

अथ सप्तदशं पर्व ।

क्रियत्यपि प्रयातेऽथ काले गर्भस्य सूचकाः । प्रियोषाः प्रादुरभयन्महेंद्रतनयातनौ ॥ १ ॥
 इयाय पांडुतां छाया यशसेव हनूमतः । मतिर्मदतरसं च मतिदिग्गगनिभ्रमा ॥ २ ॥
 स्तनान्वत्युन्नतिं प्राप्ता दयामलीभूतचूचुका । आलस्याद्भ्रूसमुत्क्षेपं चकार विषयो गिरः ॥ ३ ॥

ततस्तां लक्षणेरेभिः श्वश्रूर्विज्ञाय गर्भिणी । पप्रच्छ तव केनेदं कृतं कर्मसूयिका ॥ ४ ॥
 सांजलिः सा प्रणम्योचे निखिलं पूर्वचेष्टितं । प्रतिपिद्धापि कांतेन गतिमन्यामविदती ॥ ५ ॥
 ततः केतुमती क्रुद्धा जगादेति सुनिष्ठुरं । वार्णाभिप्राविदेह्याभिस्ताडयतीव यष्टिभिः ॥ ६ ॥
 यो न त्वत्सदृशं पापे द्युमाकारमिच्छति । शब्दं वा श्रवणे कर्तुमतिद्वेषपरायणः ॥ ७ ॥
 स कथं स्वजनापृच्छां कृत्वा गेहाद्विनिर्गतः । भवत्यां संगमं धीरः कुर्वति विगतत्रये ॥ ८ ॥
 धिक् त्वां पापां शशांकांशुशुभ्रसंतानदूषिणीं । आचरंतीं क्रियामेतां लोकद्वितयनिदितां ॥ ९ ॥
 सखी वसंतमाला ते साध्वीमितां मतिं ददौ । मेभ्या वा कुलटानां किं कुर्वति परिचारिका ॥ १० ॥
 दक्षिणेतपि तदा तस्मिन्कटके क्रूरमानसा । प्रतीयाय न सा श्वश्रूकोपात्यंतमुग्रवाक् ॥ ११ ॥
 इत्युक्त्वा क्रूरनामानं क्रूर माहूय किंकरं । कृतप्रणाममित्यूचे कोपारुणानिरीक्षणा ॥ १२ ॥
 अयि क्रूराशु नीत्वेषां महेंद्रपुरगोचरं । यानेन सहितां सख्या निक्षिप्यैहि निरंतरं ॥ १३ ॥
 ततस्तद्वचनादेतां पृथुपथुविग्रहां । महापवननिर्धृतां लतामिव निराश्रयां ॥ १४ ॥
 ध्यायंतीमाकुलं भूरिदुःखमागामि निष्प्रभां । विलीनमिव विभ्राणां हृदयं दुःखवह्निना ॥ १५ ॥
 भीत्या निरुचरीभूतां सखीनिहितलोचनां । निंदंतीमशुभं कर्म मनसा पुनरुहंतं ॥ १६ ॥

अश्रुधारां विमुञ्चतीं शलाकास्फाटिकीमिव । स्तनमध्ये क्षणं न्यस्तपर्यंतामनवस्थितां ॥ १७ ॥
 सख्या समं समारोप्य यानं तत्कर्मदक्षिणः । क्रूरः प्रवृत्ते गंतुं महेंद्रनगरं प्रति ॥ १८ ॥
 दिनानि तत्पुरस्यांतं संप्राप्योवाच सुंदरीं । एवं मधुरया वाचा क्रूरः कृतनमस्कृतिः ॥ १९ ॥
 स्वामिनीशासनादेवि कृतेमेतन्मया तव । दुःखस्य कारणं कर्म ततो न क्रोडुमर्हसि ॥ २० ॥
 एवमुक्त्वावताप्येतां यानात्सख्या समन्वितां । स्वामिन्यै द्रुतभागत्य कृतामाज्ञां न्यवेदयत् ॥ २१ ॥
 ततोऽजना समालोक्य दुःखभारोदिवोत्तमां । मंदीभूतप्रमाचक्ररविरस्तमुपागमन् ॥ २२ ॥
 लोचनच्छाययेवास्या रोदनात्यंतशोणया । रविप्राणाय पश्यंत्या पश्चिमाशारुणाऽभवत् ॥ २३ ॥
 ततस्तद्दुःखितो मुक्तवर्णैरिव घनरत्नं । दिग्भिर्नितरं चक्रे श्यामलं नभसस्तलं ॥ २४ ॥
 तद्दुःखादिव संप्राप्ता दुःखसंघातकारिणः । कुलायैवाकुलाश्चक्रुर्वयः कोलाहलं परं ॥ २५ ॥
 ततो दुःखमविज्ञाय सा धुदादिसमुद्भवं । अभ्याख्यानमहादुःखसागरप्लवकारिणी ॥ २६ ॥
 भीतांतर्ज्वदनं साश्रु कुर्वती परिदेवनं । सख्या विरचिते तस्थौ पल्लवे संस्तरंऽजना ॥ २७ ॥
 न तस्या नयने निद्रा तस्यां रात्रावर्णाकृत । दाहादिव भयं प्राप्ता संततोष्णाश्रुसंभवात् ॥ २८ ॥
 पाणिसंवाहनात्सख्या विनिर्धूतपरिश्रमा । सांतवमाना निशां निन्ये कृच्छ्रेणासौ समासमं ॥ २९ ॥

ततो दीर्घोष्णनिश्वासनितातम्लानपल्लवं । प्रभाने शयनं त्यक्त्वा नानाशंकातिविकलया ॥ ३० ॥
 कृतानुगमना सख्या छायेयवानुल्लया । ऐत्पितुर्मंदिरद्वारं सङ्गुपं वीक्षिता जनैः ॥ ३१ ॥
 ततस्तत्प्रविशंती सा निरुद्धा द्वाररक्षिणा । प्राप्ता रूपांतरं दुःखादविज्ञाता व्यवस्थिता ॥ ३२ ॥
 ततो निखिलमेतस्याः सख्या कृतनिवेदितं । विज्ञाय स्थापयित्वान्यन्वरं द्वारे संसंभ्रमः ॥ ३३ ॥
 गत्वा शिलाकन्यादारूयो द्वारपालः कृतानतिः । सुतागमं महीपाणिरुपांश्चांशं व्यजिज्ञपत् ॥ ३४ ॥
 ततः प्रसन्नकीर्तिलयं महेन्द्रः पार्श्वगं सुतं । आज्ञापयन् महाभूत्या तस्याः द्वात्रिंशं प्रवेशनं ॥ ३५ ॥
 पुरस्य क्रियतां शोभा साधनं परिसज्जतां । स्वयं प्रवेशयामीति पुनरूचे नराधिपः ॥ ३६ ॥
 जगादासौ ततस्तस्मै द्वारपालो यथास्थितं । सुतायाश्चरितं कृत्वा वदने पाणिपल्लवं ॥ ३७ ॥
 ततः श्रुत्वा त्रपाहेतुं पिता तस्या विचेष्टितं । प्रसन्नकीर्तिमित्यूचे परमं कोपमागतः ॥ ३८ ॥
 निर्वास्यतां पुरादस्मादरं सा पापकारिणी । यस्या मे चरितं श्रुत्वा वज्रेणेवाहते श्रुती ॥ ३९ ॥
 ततो नाम्ना महोत्साहः सामंतोऽस्यातिबल्लभः । जगाद नाथ नो कर्तुमेवं कर्तुमिमां प्रति ४०
 वसंतमालया ख्यातं यथास्मै द्वाररक्षिणे । एवमेव न युक्ता तु विचिकित्सा विकारिणा ॥ ४१ ॥
 श्वश्रूः केतुमती क्रूरा लौकिकश्रुतिभाविता । अत्यंतमविचारास्या विना दोषात्कृतोज्झिता ॥ ४२ ॥

क्रूरयेयं यथा दयक्ता कल्याणाचारतत्परा । भवतापि विनिर्द्यूता शरणं कं प्रपद्यतां ॥ ४३ ॥
 व्याघ्रदृष्टमृगीवेयं मृग्यास्या त्रासमागता । श्वथूतस्त्वां महाकश्यपं शरणमागता ॥ ४४ ॥
 सेयं निदाघमूर्यांशुसंतापादिव दुःखिता । महातरुणं चाला विदित्वा त्वां समागता ॥ ४५ ॥
 श्रीधत्स्वर्गात्परिभ्रष्टा वराकी त्रिहलात्मिका । अभ्याख्याततया लीढा कल्पवल्लीवं कंपिनी ४६
 द्वारपालनिरोधेन सुतरामागता त्रपां । वलक्ष्यादंशुकेनांगमवगुह्य समूर्द्धकं ॥ ४७ ॥
 पितृस्नेहान्विता द्वारे सदा दुर्लङ्घितात्मिका । विष्टतीत्ययुना ख्यातं द्वास्पालेन पार्थिव ॥ ४८ ॥
 सु त्वं कुरु दयामस्यां निर्दोषयं प्रवेश्यतां । ननु केतुमती ज्ञाता कूरा कस्य न विष्टये ॥ ४९ ॥
 तस्य तद्वचनं श्रोत्रे राज्ञश्चक्रे न संश्रयं । नलिनीदलविन्यस्तं विंदुजालमिवांसमः ॥ ५० ॥
 जगाद् च सखी स्नेहात्कदाचित्सत्यमप्यदः । अन्यथाऽकथयत्केन निश्चयोऽत्रावधार्यते ॥ ५१ ॥
 तस्मात्संदिग्धश्लेषमाशु निर्वास्यतामतः । नगराद्यावदमले कुले नो जायते मलं ॥ ५२ ॥
 विशुद्धविनया चार्दीं चारुचेष्टाविधायिनी । भवेदभ्यर्हितात्यंतं कस्य नो कुलबालिका ॥ ५३ ॥
 पुण्यवंतो महासत्त्वा पुरुषास्तेऽतिनिर्मलाः । यैः कृतो दोषमूलानां दाराणां न परिग्रहः ॥ ५४ ॥
 परिग्रहे तु दाराणां भवत्येवाविधं फलं । यस्मिन्नन्ते सति ख्यातिं भूप्रदेशोऽभिवाञ्छयते ॥ ५५ ॥

दुःखप्रत्यायनस्वातन्त्र्यलोकोऽवतिष्ठतां । जातमेव ममाप्यत्र मनोऽद्य कृतशंकरं ॥ ५६ ॥
 एषा भर्तुरचक्षुष्या श्रुता पूर्वं मयाऽसकृद् । ततस्तेन न संभूतिरस्या गर्भस्य निश्चिता ॥ ५७ ॥
 तस्मादन्योऽपि यस्तस्मै प्रयच्छति समाश्रयं । वियोज्यः स मया प्राणैरित्येव मम संगरः ॥ ५८ ॥
 कुपितेनेति सा तेन द्वारादविदिता परैः । निर्घादिता समं सख्या दुःखपूरितविग्रहा ॥ ५९ ॥
 यद्यत्स्वजनगेहं सा जगामाश्रयकांक्षया । तत्र तत्राप्यधीयंत द्वाराणि नृपशासनान् ॥ ६० ॥
 यत्रैव जनकः क्रुद्धो विदधाति निराकृतिं । तत्र शेषजने कास्या तच्छृङ्खलतचेष्टिते ॥ ६१ ॥
 एवं निर्घाट्यमाणा सा सर्वत्रात्थं तत्रिक्लवा । सर्षो जगाद वाण्यौघसमार्द्रोऽकृतदेहिका ॥ ६२ ॥
 अंबे इहात्र किं भ्राति कुर्वत्यावास्वहे सखि । पापाणहृदयो लोको जातोऽयं नः कुक्कर्मभिः ॥ ६३ ॥
 वनं तदेव गच्छावस्तत्रैवास्तु यथोचितं । अपमानात्ततो दुःखान्मरणं परमं सुखं ॥ ६४ ॥
 इत्युक्त्वासां समं सख्या तदेव प्राविशद्वनं । भृगीव मोहसंप्राप्ता मृगराजविभीषिता ॥ ६५ ॥
 वातातपपरिश्रांता दुःखसंभारपीडिता । उपविश्य वनस्यांतं सा चक्रे परिदेवनं ॥ ६६ ॥
 हा हता मंदभाग्यास्मि विधिना दुःखदायिना । अहेतुवैरिणा कष्टं कं परिव्राणमाश्रये ॥ ६७ ॥
 दौर्भाग्यसागरस्यांति प्रसादं कथमप्यगात् । नाथो मे स गतस्त्यक्त्वा बुक्कर्मपरिचोदितः ॥ ६८ ॥

पद्मपुराणम् ।

अवस्थानं समपुण्यैरिदमप्यवसारितं ॥ ६९ ॥

श्वश्र्यादिदृष्टदुःखानां नारीणां पितुरालये । अवस्थानं समपुण्यैरिदमप्यवसारितं ॥ ७० ॥
 माश्रापि न कृते किंचितपरित्राणं कथं मम । भृत्यच्छंदानुवर्तिन्यो जायंते च कुलांगनाः ॥ ७१ ॥
 त्वया शिक्षातगर्भायामप्यामीति त्वयोदितं । हा नाथ वचनं कस्मात्स्मर्यते न कृपावता ॥ ७२ ॥
 अपरीक्ष्य कथं शशु त्वक्तुं मामुचितं तव । ननु संदिग्धश्रीलानां संतयपायाः परीक्षणे ॥ ७३ ॥
 उत्संगलालिता चाल्ये सदा दुर्लडितात्मिकां । निष्परीक्ष्य पितस्यक्तुं मां कथं तेऽभवन्मतिः ७४
 हा मातः साधुवाक्यं ते न कथं निर्गतं सुखात् । सकृदप्युत्तमा प्रीतिरधुना सा किमुज्झिता ॥ ७५ ॥
 एकोदरोपितां भ्रातृत्वातुं ते मां सुदुःखितां । कथं न काचिदुद्भूता चेष्टा निष्ठुरचेतसः ॥ ७६ ॥
 यत्र यूयमिदं चेष्टाः प्रधाना धंयुसंहतिः । तत्र कुर्वतु किं शेषा वराका दूरयांधवाः ॥ ७७ ॥
 अथवा कोऽत्र वो दोषः पुण्यातो मम निष्ठिते (?) । फलिते पुण्यद्वयोः निषेव्यो वश्या मया ७८ ॥
 प्रतिशब्दसमं तस्या विलापमकरोत्सखी । तदाक्रंदविनिर्धूतधैर्यद्वरितमानसा ॥ ७९ ॥
 अत्यंतदीनमेतस्यां रुदंत्यां तारनिस्वनं । मृगीभिरपि निर्मुक्ताः सुस्थूला वाप्यविदवः ॥ ८० ॥
 ततश्चिरं रुदित्वेनामहंणीभूतलोचनां । सखी दोर्भ्यां समालिख्य जगाद्वयं विचक्षणा ॥ ८१ ॥
 स्वामिमन्यलं रुदित्वा ते नन्ववश्यं पुराकृतं । नेत्रे निमील्य षोडशं कर्मे पाकमुपागतं ॥ ८२ ॥

सर्वेषामेव जंतूनां पृष्ठतः पार्श्वतोऽग्रतः । कर्म तिष्ठति यदेवि तत्र कोऽग्रसरः शुचः ॥ ८२ ॥
 अप्सरःशतनेत्रालीनिलयीभूतविग्रहाः । प्राप्नुवन्ति परं दुःखं सुकृतांते सुरा अपि ॥ ८३ ॥
 चिंतयत्यन्यथा लोकः प्राप्नोति फलमन्यथा । लोकव्यापारशक्तात्मा परमो हि गुरुर्विधिः ॥ ८४ ॥
 हितं कर्मस्य प्राप्तं विधिर्नाशयति क्षणात् । कदाचिदन्यदा धत्ते मानसस्याप्यगोचरं ॥ ८५ ॥
 गतयः कर्मणां कस्य विचित्राः परिनिश्चिताः । तस्मान्न्यमस्य माकार्पीर्व्यथां गर्भस्य दुःखिताः ८६
 आक्रम्य दशनैर्दतान् कृत्वा ग्रावसमं मनः । कर्म स्वयं कृतं देवि सहस्वाशक्यवर्जनं ॥ ८७ ॥
 ननु स्वयं विबुद्धाया मया ते शिक्षणं कृतं । अधिक्षेप इवाभानि वद ज्ञातं न किं तव ॥ ८८ ॥
 अभिधायेति सा तस्या नयने शोणरोचिपी । न्यमार्ष्ट वेपथोर्युक्ता पाणिना सांत्वतत्परा ॥ ८९ ॥
 भूयश्चोचे प्रदेशायं देवि संत्रयवर्जितः । तस्मादुत्तिष्ठ गच्छावः पार्श्वमस्य महीभृतः ॥ ९० ॥
 गुहायामत्र कस्यांचिदगम्यायां कुजंतुभिः । ह्यतिकल्याणसंप्राप्त्यै समयं किंचिदास्वहे ॥ ९१ ॥
 ततस्तयोपदिष्टा सा पदवीं पादचारिणी । गर्भभाराद्विषचारमसमर्था निषेवितुं ॥ ९२ ॥
 अनुयांती महारण्यधरणीं समयगिरिं । व्यालजालसमाकीर्णां तन्नादात्यंतभीषणां ॥ ९३ ॥
 महानोकहंरुद्धदिवाकरकरोत्करां । महीभृत्पादसंकीर्णां दर्भह्वचीसुदुश्चरां ॥ ९४ ॥

पञ्चपुराणम् ।

युक्ता मंतगमालाभिर्न्यस्यंती कृच्छ्रतः पदं । मंतगमालिनीं नाम प्राप मानसदुर्गेमां ॥ ९५ ॥
युक्तापि गगने गंतुं पद्मभ्यां तस्याः सखी ययौ । प्रेमबंधनसंबद्धा छायागृत्तिमुपाश्रिता ॥ ९६ ॥
शुक्तापि गगने गंतुं पद्मभ्यां तस्याः सखी ययौ । प्रेमबंधनसंबद्धा छायागृत्तिमुपाश्रिता ॥ ९७ ॥
शुक्तापि गगने गंतुं पद्मभ्यां तस्याः सखी ययौ । प्रेमबंधनसंबद्धा छायागृत्तिमुपाश्रिता ॥ ९८ ॥
मयानकां ततः प्राप्य तामसौ संकटादवीं । वेपमानममस्तांगा कांदिशीत्वमुपागमत् ॥ ९९ ॥
मयानकां ततः प्राप्य तामसौ संकटादवीं । वेपमानममस्तांगा कांदिशीत्वमुपागमत् ॥ १०० ॥
ततः सखायां ततः प्राप्य तामसौ संकटादवीं । वेपमानममस्तांगा कांदिशीत्वमुपागमत् ॥ १०१ ॥
ततः सखायां ततः प्राप्य तामसौ संकटादवीं । वेपमानममस्तांगा कांदिशीत्वमुपागमत् ॥ १०२ ॥
ततः सखायां ततः प्राप्य तामसौ संकटादवीं । वेपमानममस्तांगा कांदिशीत्वमुपागमत् ॥ १०३ ॥
ततः सखायां ततः प्राप्य तामसौ संकटादवीं । वेपमानममस्तांगा कांदिशीत्वमुपागमत् ॥ १०४ ॥
ततः सखायां ततः प्राप्य तामसौ संकटादवीं । वेपमानममस्तांगा कांदिशीत्वमुपागमत् ॥ १०५ ॥
ततः सखायां ततः प्राप्य तामसौ संकटादवीं । वेपमानममस्तांगा कांदिशीत्वमुपागमत् ॥ १०६ ॥
ततः सखायां ततः प्राप्य तामसौ संकटादवीं । वेपमानममस्तांगा कांदिशीत्वमुपागमत् ॥ १०७ ॥
ततः सखायां ततः प्राप्य तामसौ संकटादवीं । वेपमानममस्तांगा कांदिशीत्वमुपागमत् ॥ १०८ ॥
ततः सखायां ततः प्राप्य तामसौ संकटादवीं । वेपमानममस्तांगा कांदिशीत्वमुपागमत् ॥ १०९ ॥
ततः सखायां ततः प्राप्य तामसौ संकटादवीं । वेपमानममस्तांगा कांदिशीत्वमुपागमत् ॥ ११० ॥

जगद च न शक्नोमि प्रयातुं पदमप्यतः । तिष्ठाम्यत्रैव देशेहं ग्राप्नोमि मरणं वरं ॥ १०८ ॥
 सात्त्वयित्वा ततो वाक्यैः कुशला हृदयंगमैः । विथ्रमय्य ग्रणम्योचं सख्येवं प्रेमतत्परा ॥ १०९ ॥
 पश्य पश्य गुहामेतां देवि नेदीयसीं परां । कुरु प्रसादमुच्चिष्टं स्यास्यान्नोज्ञं यथासुखं ॥ ११० ॥
 प्रदेशे संचरंतीह प्राणिनः क्रूरचेष्टिताः । ननु ते रक्षणीयोऽयं गर्भः स्वामिनि मामुह ॥ १११ ॥
 इत्युक्त्वा सानुरोधेन सख्या वनभयेन च । गमनाय समुत्तस्थौ भूयोऽपि परित्तापिनी ॥ ११२ ॥
 महानुभावतायोगादनुज्ञातेरभावतः । द्वीतश्च नातिकं वायोरयासिष्टामिमे तदा ॥ ११३ ॥
 हस्तावलंबदानेन ततस्तां विपमां भुवं । लंघयित्वा सखी कृच्छ्राद्गुहाद्वारमुपाहरत् ॥ ११४ ॥
 प्रवेष्टुं सहसा भीते तत्र ते तस्थतुः क्षणं । विपमग्रावसंक्रातिसंजातविपुलश्रमे ॥ ११५ ॥
 विथांताभ्यां चिराद्दृष्टिस्तत्राभ्यां न्यासि मंदगा । म्लानरक्तशितिश्वेतनीरजस्रस्रस्रमप्रमा ११६
 अपश्यतां ततः शुद्धसमामलशिलातले । पर्यक्सुस्थितं साधुं चारणातिशयान्वितं ॥ ११७ ॥
 निभृतोच्छ्वासनिश्वासं नासिकाग्राहितेक्षणं । ऋजुश्लथवपुर्द्यष्टिं स्थाणुवच्चलनोज्झितं ॥ ११८ ॥
 अंकस्थवामपाण्यकन्यस्तान्योत्तानपाणिकं । निष्प्रकंपं नदीनाथगोभीर्यस्थितमानसं ॥ ११९ ॥
 न्यायंतं वस्तुयाथात्म्यं यथाशासनभावनं । निश्शेषसंगनिर्मुक्तं वायुवद्गगनामलं ॥ १२० ॥

पद्मपुराणम् ।

शैलकूटगताशंकं वीक्ष्य ताभ्यां चिरादसौ । निरवायि महासत्वः सौम्यभासुरविग्रहः ॥ १२१ ॥
 ततः पूर्वकृत्वानेकश्रमणासेवने मुदा । समीपं जगत्तुस्तस्य क्षणात्ते विस्मृतासुखे ॥ १२२ ॥
 त्रिःपरीत्य च भावेन नेमतुर्विहिताञ्जली । मुनिं परमिव प्राप्तो वांघवं विकचेक्षणे ॥ १२३ ॥
 काले यदृच्छया तत्र तेन योगः समाप्यते । भवत्येव हि भव्यानां क्रिया प्रस्तावसंगता ॥ १२४ ॥
 ते ततो वदतामेवमविभक्तकरद्वये । अनगारांघ्रिविन्ध्यस्तनिरसुस्थिरलोचने ॥ १२५ ॥
 भगवन्नायि ते देहे कुशलं कुशलाशय । मूलमेव हि सर्वेषां साधनानां सुचेष्टित ॥ १२६ ॥
 उपर्युपरि संवदं तपः कश्चिद्गुणांबुधे । विहारोऽपि दमोद्वाहव्युपसर्गो महाक्षमः ॥ १२७ ॥
 आचार इति पृच्छावो भवंतमिदमीदृशं । अन्यथा कस्य नो योग्या कुशलस्य भवद्विधाः १२८
 भवंति क्षेमतामजो भवद्विधसमाश्रिताः । स्यास्मिस्तु केव भावानां कथा साध्वितरात्मनां १२९
 इत्युक्त्वा ते व्यरंसिष्टां विनयानतविग्रहे । निश्शेषभयनिर्मुक्ते तद्दृष्टे च वभूवतुः ॥ १३० ॥
 अथ प्रज्ञांतया वाचा श्रमणोऽमृतकल्पया । गंभीरया जगद्देवं पाणिमुत्क्षिप्य दक्षिणं ॥ १३१ ॥
 कल्याणि कुशलं सर्वे मम कर्मानुभावतः । ननु सर्वमिदं बाले नैजकर्मभिर्विचेष्टितं ॥ १३२ ॥
 पश्यतां कर्मणां लीलां यदिहागोविचर्जिता । गंधुनिर्वास्यतां याता महेंद्रस्येययमात्मजा ॥ १३३ ॥

ततोऽकाथितविज्ञाततद्बृचांतं महाश्रुतिं । कुतूहलसंमत्क्रांतमानसा सुमहादरा ॥ १३४ ॥
 नत्वा वसंतमालोचे स्वामिनीप्रियतत्परा । पादयोर्नेत्रक्रांत्यास्य कुर्वतीवाभिषेचनं ॥ १३५ ॥
 विज्ञापयामि, नाथ त्वां कृपया वक्तुमर्हसि । परोपकारभूयस्यो ननु युष्मादृशां क्रियाः ॥ १३६ ॥
 हेतुना केन भर्तास्य चिरं कालं व्यरज्यत । अरज्यत पुनर्दुःखं प्राप्ता चैषा महावने ॥ १३७ ॥
 कोवास्य मंदभाग्योऽयं जीवोऽस्याः कुक्षिमाश्रयत् । सुखोचितेयमानीता येन जीवितसंशयं ॥ १३८ ॥
 ततः सोऽमितगन्धार्ख्यो ज्ञानत्रयविशारदः । यथावृत्तं जगादास्या वृत्तिरेषा हि धीमतां ॥ १३९ ॥
 वत्से शृणु, यतः प्राप्ता भव्येयं दुःखमीदृशं । पूर्वमाचरितात्पापात्संश्रामपपरिपाकतः ॥ १४० ॥
 इह लंबूमति द्वीपे वास्ये भरतनामानि । नगरे मंदराभिर्ये प्रियनंदीति सद्गृही ॥ १४१ ॥
 जायाजायास्य तत्राभूदमयंताभिधः सुतः । महीसौभाग्यसंपन्नः कल्याणगुणभूषणः ॥ १४२ ॥
 अथान्यदा मधौ क्रीडा परमा तत्पुरेऽभवत् । नंदनप्रतिमोद्याने पौरलोकसमाकुले ॥ १४३ ॥
 चिक्रीडे दमयंतोऽपि तत्र मित्रैः समं सुखं । पटवासवलक्षंगकुंडलादिविभूषितः ॥ १४४ ॥
 अथ तेन स्थितेनारात्क्रीडता गगनांधराः । दृष्टास्तपोधना ध्यानस्वाध्यायादिक्रियोदिताः ॥ १४५ ॥
 निस्सृत्य मंडलान्मित्राद्रग्निवत्सोऽतिभासुरः । जगाम मुनिसंघातं मेरुशृंगौघसन्निभं ॥ १४६ ॥

पञ्चपराजम् ।

ततः साधुं स चेदित्या श्रुत्वा धर्मं यथाविधि । सम्पद्दर्शनसंपन्नो वधून् नियमस्थितः ॥ १४७ ॥
 दत्त्वा मत्सगुणोपतामन्यदा पारणामगौ । साधुभ्यः पंचतां प्राप्य कल्पव्यासमशिश्रयत् ॥ १४८ ॥
 नियमादानतश्चात्र भोगमन्यमवत्परं । देवीशतैश्चणच्छायानीलाब्जस्रग्विभूषितः ॥ १४९ ॥
 न्युतस्तस्मादिह द्वीपे मृगांकनगरेऽभवत् । त्रिपंगुलक्ष्मीसंभूतो हरिचंद्रनृपाज्जन्तः ॥ १५० ॥
 सिंहचंद्र इतिख्यातः कलागुणविद्यारदः । स्थितः प्रत्येकमेकोऽपि चेतः सुप्राणधारिणां ॥ १५१ ॥
 तत्रापि युक्तसंभ्रोगः साधुभ्योऽवाप्य सन्मति । कालयर्मेण संयुक्तो जगाम त्रिदशालयं ॥ १५२ ॥
 तत्रोदारं सुखं प्राप संकल्पकृतकल्पनं । देवीपदनराजीवमहाखंडदिवाकरः ॥ १५३ ॥
 न्युत्त्वान्नैव ततो वास्यो विजयार्धमहीधरे । नगरेणसंज्ञांके सुकंठस्य नरप्रभोः ॥ १५४ ॥
 जायायौ कनकोदयां सिंहवाहनशब्दितः । उदपादि गुणाकृतसमस्तजनमानसः ॥ १५५ ॥
 तत्र देव इवोदारसंभोगमनुभूतवान् । अप्सरोविभ्रमस्तेनः कौतालिंगनलालितः ॥ १५६ ॥
 तीर्थे विमलनाथस्य सोऽन्यदा जातसन्मतिः । निक्षिप्य तनये लक्ष्मीं घनवाहननामनि १५७
 पुरुसंवेगसंपन्नो विदितासारसंस्थतिः । लक्ष्मीविलकंसंज्ञस्य पुनरानच्छेदं क्षिप्यतां ॥ १५८ ॥
 अनुपाल्य समीचीनं व्रतं जिनवरोदितं । अनित्यत्वादिभिः कृत्वा चेतनो भावनामयी ॥ १५९ ॥

तपः कापुरुषार्चित्वं तप्त्वा तन्वादरोज्जितं । रत्नत्रितयतो जातं दधानः परमार्थतां ॥ १६० ॥
नानालब्धिसमुत्पन्नः शुक्तोऽप्यहितवतणे । परीपहरिषून् घोरानाघिसह्य सुमानसः ॥ १६१ ॥
आद्युर्विराममासाद्य ध्यानमास्थाय निर्मलं । ज्योतिषां पटलं भित्त्वा लांतेवेऽभृतुरो महान् १६२
इच्छानुरूपमासाद्य तत्र भोगं परस्थितिः । छन्नस्थजनधीवाचां स्थितं संचक्ष्यगोचरं ॥ १६३ ॥
च्युत्वा पुण्यावशेषेण प्रेरितः परमोदयः । कुक्षिमस्या विवेशायं जीवः सौख्यस्य भाजनं १६४
एवं तावदयं गर्भः स्वामिन्यास्ते तनुं श्रितः । हेतुं विरहदुःखस्य शृणु कल्याणचेष्टिते ॥ १६५ ॥
भवेऽस्याः कनकोदर्या लक्ष्मीनाम सपत्न्यभूत् । सम्यग्दर्शनपूतात्मा साधुपूजनतत्परा ॥ १६६ ॥
प्रतिमा देवदेवानां प्रतीके सन्नस्तया । स्थापयित्वाचिता भक्त्या स्तुतिमंगलवक्त्रया ॥ १६७ ॥
महादेव्यभिमानेन सपत्न्यै कुद्रया तया । चक्रे बाह्यावकाशोसौ जिनेद्रप्रतिपातना ॥ १६८ ॥
अत्रातरेऽविशद्वेहमस्या भिसार्धमार्थिका । संयमश्रीरिति ख्याता तपसा विष्टपेऽखिले ॥ १६९ ॥
ततः परिभवं दृष्ट्वा साप्यर्हत्प्रतियतनं । ययावतिपरं दुःखं पांरणापेतमानसा ॥ १७० ॥
क्षमां च मोहिनीं दृष्ट्वा परं कारुण्यमागता । साधुवर्गो हि सर्वेभ्यः प्राणिभ्यः सुखमिच्छति १७१
अपृष्टोऽपि जनः साधुर्गुरुभक्तिप्रचोदितः । अह्नप्राणिहितार्थं च धर्मवाक्ये प्रवर्तते ॥ १७२ ॥

पद्मपुराणम् ।

माधुर्यमुपमोज्झितं ॥ १७३ ॥

अवोचत ततः सैवं शीलभूषणधारिणी । तदिषां पितया वाचा माधुर्यमुपमोज्झितं ॥ १७४ ॥

भद्रे शृणु मनः कृत्वा परमं परमद्युते । नरेन्द्रकृतसन्माने भोगायतनविग्रहे ॥ १७५ ॥

मये चतुर्गतेः आम्यन्, जीवो दुःस्थितः सदा । सुमानुपत्वमायाति श्रेमे कटुककर्मणः ॥ १७६ ॥

मनुष्यजातिमापन्ना सा स्वं पुण्येन शोभने । माभूज्जगुप्सिताचारा कर्तुं योग्यासि सक्रिया ॥ १७७ ॥

लब्ध्वा मनुष्यतां कर्म यो नादत्ते जनः शुभं । रत्नं करगतं तस्य भ्रंशमायाति मोहिनः ॥ १७८ ॥

कायधाकृतसां वृत्तिः शुभादितविधायिनी । सेवेतेतराध्यानकारिणी प्राणधारिणां ॥ १७९ ॥

स्वस्य ये हितमुद्दिश्य प्रयतन्ते सुकर्मणि । उत्तमास्ते जना लोके निर्दिताचारभूयसि ॥ १८० ॥

कृतार्थो अपि ये संतो भवदुःखमहार्णवात् । तारयन्ति जनान् मन्थानुपदेशविधानतः ॥ १८१ ॥

उत्तमोत्तमतां तेषां विहृतां धर्मचक्रिणां । अर्हतां ये निरस्कारं प्रतिवित्रस्य कुर्वते ॥ १८२ ॥

जंतूनां मोहिनां तेषां यदनैकभवानुगं । दुःखं संजायते कस्तद्वक्तुं शक्नोति कात्स्न्यतः ॥ १८३ ॥

यद्यप्येषां प्रपन्नेषु प्रासादो नोपजायते । नचापकारनिष्ठेषु द्वयो माध्यस्थमीयुषां ॥ १८४ ॥

स्वस्मात्तथापि जंतूनां परिणामाच्छुभाशुभात् । तदुद्देशेन संजातात्सुखदुःखसमुद्भवः ॥ १८५ ॥

यथाग्नेः सेवनाच्छीतदुःखं जंतुरपोहते । धुचृष्णां परिपीडां च भक्तशीतांबुसेवनात् ॥ १८६ ॥

निस्सर्गोयं तथा येन जिनामार्चनात्सुखं । जायते प्राणिनां दुःखं परमं च तिरस्कृतः ॥ १८६ ॥
 यन्नाम दृश्यते लोके दुःखं तत्पापसंभवं । सुखं च चरितात्पूर्वसुकृतादिति विद्यतां ॥ १८७ ॥
 सा त्वं पुण्यैरिमां वृद्धिं भक्तोरुं पुरुषाधिपं । पुत्रं चाद्भुतकर्मणं प्राप्ता दलाध्या सुधारिणं १८८
 तथा कुरु यथा भूयो लप्स्यसे सुखमात्मनः । मद्वाक्यादवदे भव्ये मापसः सति भास्करे ॥ १८९ ॥
 अभविष्यं तवावासो नरके धोरवेदने । अहं नावोधयिष्यं चेत्प्रमादोयमहो महान् ॥ १९० ॥
 इत्युक्ता सा परिव्रस्ता दुःखतो नरकोद्भवात् । प्रत्ययादिति शुद्धात्मा सम्यग्दर्शनमुत्तमं ॥ १९१ ॥
 अगृहीद्विहिमं च शक्तेश्च सदृशं तपः । जन्मान्यदिव मेने च सांप्रतं धर्मसंगमात् ॥ १९२ ॥
 प्रतिमां च प्रविश्येनां पूर्वदेशे व्यतिष्ठत । आनर्च च विचित्राभिः सुमनोभिः सुगंधिभिः १९३
 कृतार्थं मन्यमाना स्वं तस्या धर्मनियोजनात् । जगाम स्वोचितं स्थानं संयमश्रीः प्रमोदिनी १९४
 कनकोदर्यपि श्रेयः समुपाज्यं गृहे रताः । श्रुत्वा कालं दिवं गत्वा श्रुत्वा भोगं महागुणं ॥ १९५ ॥
 च्युत्वा महेंद्रराजस्य महेंद्रपुटभेदने । मनोवेगासमाख्यायामंजनेति सुताभवत् ॥ १९६ ॥
 सेयं पुण्यावशेषेण कृतेन जननांतरे । जातेहाढ्यकुले शुद्धे प्राप्ता च वरमुत्तमं ॥ १९७ ॥
 प्रतिमां च जिनेंद्रस्य त्रिकालार्च्यस्य यद्वाहिः । अकार्पात्समयं कंचित्तेनातो दुःखमागमत् १९८

विद्युत्प्रभगुणस्तोत्रं क्रियमाणं पुरस्तव । मिश्रकेश्याः स्वनिदां च समित्रः पवनजयः ॥ १९९ ॥
 श्रुत्वा गदाध्वजालेन त्रियामायां तिरोहितः । द्वेषमस्य परिग्राहो वैशुष्यमकरोत्पुरः ॥ २०० ॥
 युद्धाय प्रस्थितो दृष्ट्वा मोऽन्यदा चक्रवाकिकां । विरहाद्दीपितां रम्ये मानसे सरसि क्षुत् ॥ २०१ ॥
 मरुत्येव कूपया नीतः समये तां मनोहरां । गतश्च गर्भेमादाय कर्तुं जनकशासनं ॥ २०२ ॥
 इत्युक्त्वा पुनरुच्चैःसावजनां मुनिपुंगवः । महाकरुण्यसंपन्नः क्षरन्निव गिरामृतं ॥ २०३ ॥
 स त्वं कर्मनुभावेन चाले दुःखमिदं धिता । ततो भूयोऽपि माकापीरीदृशं कर्म निदिदं ॥ २०४ ॥
 यानि यानि च सौख्यानि जायंते चान्न भूतले । तानि तानि हि सर्वाणि जिनगक्तेर्विशेषतः ॥ २०५ ॥
 मक्ता भव जिनेन्द्राणां संसारोत्तरकारिणां । गृहाण नियमं भक्त्या कुरु श्रमणपूजनं ॥ २०६ ॥
 दिष्टया योधिं प्रपन्नासि तदा दत्तां तदार्यया । उदहायीत्करालं वात्सा त्वां यांतीमधोगतिं ॥ २०७ ॥
 अयं च ते महाभाग्यः कुक्षिं गर्भेः समाश्रितः । पुरा निर्लोडिते सम्यग्वद्गुहकल्याणभाजनं ॥ २०८ ॥
 परमां भूतिमेतस्मात्सुतात्प्राप्स्यसि शोभने । अखण्डनीयवीर्योयं गीर्वाणः सकलैरपि ॥ २०९ ॥
 अल्पैरेव च तेऽहोभिः प्रियसंगो भविष्यति । ततो भव सुखस्वांता प्रमादरहिता शुभे ॥ २१० ॥
 इत्युक्त्वाभ्यां नतस्ताभ्यां दृष्टाभ्यां मुनिसत्तमः । प्रणतो विकसन्नेत्रराजीवाभ्यां पुनः पुनः ॥ २११ ॥

सोऽपि दत्वाशिपं ताभ्यां समुत्पत्य नभस्तलं । संयमस्योचितं देशं जगामामलमानसः ॥ २१२ ॥
 पर्यंकासनयोगेन यस्मात्तस्यां स सन्नुनिः । तस्थौ जगाम पर्यंकगुहाख्यां सा ततो भुवि २१३
 इत्थं निजभवान्, श्रुत्वा भवद्विस्मितमानसा । निदंती दुष्कृतं कर्म पूर्वं यदधमं कृतं ॥ २१४ ॥
 महद्ब्रह्मदुहिता तस्यां स्रुतिकालव्यपेक्षया । तस्थौ मगधराजेंद्र ! पूतायां मुनिसंगमात् ॥ २१५ ॥
 वसंतमालया तस्या विद्यावलसमृद्धया । पानाशनविधिश्चक्रे मनसा विपयीकृतः ॥ २१६ ॥
 अथ त्रियविमुक्तां तां कारुण्येनैव भूयसा । असमर्थो रविद्विष्टुमस्तमैच्छन्निपेयितुं ॥ २१७ ॥
 तद्दुःखादिव मंदत्वं भास्करस्य करा ययुः । चित्रकर्मापितादित्यकरोत्करकृतोपमात् ॥ २१८ ॥
 शोकादिव रवेर्विवं सहसा पातमागतं । गिरिवृक्षाग्रसंसक्तं कारजालं समाहरन् ॥ २१९ ॥
 अथांगंतुकिंसिहस्य दृष्ट्येव क्रोधताम्रया । संधयया विहितं सर्वं क्षणेन नभसस्तलं ॥ २२० ॥
 ततो भाव्युपगर्गेण प्रेरितेव त्वरावती । उदियाय तमोलेखा चेतालीव रसातलात् ॥ २२१ ॥
 कुतकोलाहलाः पूर्वं दृष्ट्वा तामिव भीतितः । निश्चब्दा गहने तस्युर्ध्वक्षेत्रेषु पतन्निगः ॥ २२२ ॥
 प्रावर्तत शिवारावा महानिर्घातभीषणाः । वादिता उपसर्गेण ग्रकटा पटहा इव ॥ २२३ ॥
 अथ धूतैर्भकीलालशोणकेसरसंचयः । मृत्युपत्रांगुलिच्छायां भृकुटिं कुटिलां दधत् ॥ २२४ ॥

पद्मपुराणम् ।

विभुंचन् विपमच्छेदानादान् स प्रतिशब्दकान् । वेगिनः सकलं व्योम कुर्वाणमिव खंडशः ॥ २२५ ॥
 प्रलयज्वलनज्वालाविलामाश्रयन्मुहुः । महास्यगह्वरे जिह्वां प्रह्वां भूरिजनक्षये ॥ २२६ ॥
 जीवाकर्षां ह्युग्राकारां दंष्ट्रां तीक्ष्णाग्रसंकटां । कुटिलां धारयन् रौद्रां मृत्योरोपि भयंकरां ॥ २२७ ॥
 उद्यत्प्रलयतीव्रांशुमंडलप्रतिमे वहन् । दुरयंती दिशां चक्रं नेत्रे वित्रासकारिणी ॥ २२८ ॥
 मस्तकन्यस्तपुच्छाग्रे नखकोटिक्षतक्षतिः । अष्टापदतटोरस्करो जघनं घनमुद्वहन् ॥ २२९ ॥
 मृत्युर्देल्यकृतोज्जु स्यात् प्रेतसोज्जु कलिक्षयः । अंतकस्यांतको नु स्याद्भास्करो नु तनूनपात् ॥ २३० ॥
 इतीरां जनितायं कं जंतुमिवोद्धितोऽखिलैः । अविर्भव तद्देशे केसरी विकटः क्षणात् ॥ २३१ ॥
 तस्य प्रतिनिनादेन पूरितोदारकंदराः । भीता इवातिगंभीरं हरुधुर्धरणीधराः ॥ २३२ ॥
 सुद्वरेणैव घोरैश्च शब्देनास्य तरस्विना । आत्रयोस्ताडिताश्चक्रुरिति चेष्टाः शरीरिणः ॥ २३३ ॥
 लोचने मुकुलीकुर्वन्निभुर्गो महीभृति । शार्दूलो दर्पनिर्मुक्तः सन् लुकोप सत्पथुः ॥ २३४ ॥
 शरत्पुष्पसमाकारो हृष्टरोमांचसंक्रमः । वभूस्तरलुंगुजाधो विवेश विवरं गिरेः ॥ २३५ ॥
 सारंगा मुखविभ्रंशिशिदूर्वाकोमलपल्लवाः । यथापूर्वथास्तस्थुर्भयस्तंभितविग्रहाः ॥ २३६ ॥
 संभ्रांतवधूनेत्राणामुत्कर्णानां विचेतसां । दानौघनिश्चलांगानां मतंगानां विचिच्छिदुः ॥ २३७ ॥

मंडलस्यांतरे कृत्वा शोवकान् भयवेपितान् । तस्युः पुरुखगा संघायूथपन्यस्त्वलोचनाः ॥ २३८ ॥
 केसरिध्वनिवित्रस्ता कंपमानशरीरिका । वपुराहारयोस्त्यागं चक्रे सालंभमंजना ॥ २३९ ॥
 उत्पत्य त्वरिता न्योन्नि सख्यस्यास्तदग्रहाक्षमा । वभ्राम पक्षिणीवालमंडलेनाकुलात्मिका २४०
 भूयः समीपमाकाशमेति भ्रमशुणाहता । पुनश्च तीव्रवित्रासात्प्रयाति नभसः शिरः ॥ २४१ ॥
 अथ ते समये दृष्ट्वा विशीर्णहृदये शुभे । गंधर्वस्तदगुहावासी कारुण्याश्लेषमीयिवान् ॥ २४२ ॥
 तमूचे मणीचूलाख्यं रत्नचूला निजांगना । कारुण्येनोरुणा साध्वी चोदिता द्रुतमापिणी २४३
 पश्य पश्य प्रिय ! त्रस्तां तां मृगेंद्रादिह स्त्रियं । एतद्भ्रीतिसमादिष्टां द्वितीयां च नभोऽगणे ॥
 कुरु नाथ प्रसादं मे रक्षैतामतिविह्वलां । अभिजातां वरां नारीं कुतोऽपि विपमाश्रितां ॥ २४५ ॥
 एवमुक्तोऽथ गंधर्वो विहृत्य शरमाकृतिं । त्रैलोक्यभीषणद्रव्यसंभारैश्च निमित्तं ॥ २४६ ॥
 हस्तत्रितयमात्रस्थामंजनामसमागतां । सिंहरिपुरकरोदेहं छन्नसानुकदंबकः ॥ २४७ ॥
 तयोस्तत्राभयद्भीभः संघट्टो रवसंकुलः । विहृद्योत्तितप्रावृद्धनसंधं हसन्निव ॥ २४८ ॥
 एवं विधेऽपि संप्राप्ते काले वीरभयावहे । अंजनासुंदरी चक्रे हृदये जिनपुंगवान् ॥ २४९ ॥
 इत्थं वसंतमाला च मंडलेन कृतभ्रमा । विललाप महादुःखी कुरीव नभस्त्वले ॥ २५० ॥

हा मर्तदारिके पूर्वं दौर्मार्ग्यमसि संगता । तस्मिन्नपि गते कृच्छ्राद्वाज्जितासर्ववंधुभिः ॥ २५१ ॥
संप्राप्तासि वनं भीमं कथमप्यागता गुहां । मुनिनाथासित्तसन्नाप्रियावासिनिवेदनात् ॥ २५२ ॥
ता त्वं केसरिणो वक्त्रमयुना देवि यास्यसि । दंष्ट्राकरालमुद्गृच्छिदक्षयकारणं ॥ २५३ ॥
हा देवि ते गतः कालो दुर्जनस्य विधेर्वशात् । उपर्युपरिदुःखेन मर्मदुर्गतिकास्पात् ॥ २५४ ॥
परित्रायस्व हा नाथ ! पवनं जय ! गेहिनी । हा महेंद्र ! कथं नेमां तनयां परिरक्षसि ॥ २५५ ॥
हा किं केतुमनि क्रूरं मुद्रास्या त्वयि का कृता । हा करुणे मनोवेगे तनयां किं न रक्षसि ॥ २५६ ॥
मरणं राजपुत्रीयं प्राप्नोति विजने वने । कुलत त्राणमेतस्याः कृपया वनदेवताः ॥ २५७ ॥
मुनेरपि तथा तस्य लोकतत्त्वावबोधिनः । शुमार्थद्वचनं वाक्यं संभवेदन्यथा किमु ? ॥ २५८ ॥
आकंदमिति कुर्वाणा दोलारुढेव विह्वला । चक्रे वसंतमाला तु स्वामिन्यंतं गतागतं ॥ २५९ ॥
अथ भंगगतः सिंहः शरभेण तलाहृतः । अंतर्दधे कृतार्थेथ शरभो मिलेय निजे ॥ २६० ॥
ततः स्वप्नोपमं दृष्ट्वा विरतं युद्धमेतयोः । द्रुतं वसंतमालागात् स्वेदिगात्रा पुनर्गुहं ॥ २६१ ॥
अतः पृष्ठवक्रांताभ्यां हस्ताभ्यां कृतमार्गणा । कासि कासीति भौशपात्कृतगद्गदनिस्वना २६२
ज्ज्ञात्वा वसंतमाला तां स्पृशेनात्यंतनिश्चला । तां प्रति प्राणनाशंकासमाकुलितमानसा ॥ २६३ ॥

त्रियसे देविदेवीति चालयंती पुनः पुनः । जगाद स्वामिनीवक्षोविन्यस्तकरपल्लवा ॥ २६४ ॥
 ततोऽसौ तत्करस्पर्शादागतस्पष्टचेतना । चिरात्सखीयमस्मीति जगादास्पष्टया गिरा ॥ २६५ ॥
 ततस्ते संगमात्प्राप्य-कियंतीमपि निर्वृतिं । पुनर्जन्मेव मेनाते लब्धसंभाषणोद्यते ॥ २६६ ॥
 भयशेषेण चाभीलां मुग्धे तां जज्ञतुनिंशां । समासमां कृतशेषवंधुर्नष्टुर्यसंकथे ॥ २६७ ॥
 ततो विध्यस्य नागारिं नागारिरिव पन्नगं । प्रमोदवानसौ सद्यः प्रीतवान् सुमहागुणं ॥ २६८ ॥
 गंधर्वकान्तयावाचि गंधर्वो लब्धवर्णया । तदौ बाहुमादाय तरत्तारकनेत्रया ॥ २६९ ॥
 स्वनकं यच्छ मे नाथ जिह्वासाम्यधुनोचितं । उपदेशो हि गातव्यं कादंबर्यामनुत्तमं ॥ २७० ॥
 शेषं साध्वसमेते च वनिते परिमुंचतः । श्रुत्वा नौ मधुरं गीतं दैवीयं हृदयं गमं ॥ २७१ ॥
 अर्धरात्रे ततस्तस्मिन्नन्यशब्दविवर्जिते । संस्कृत्यावीवदद्वीणां गंधर्वः श्रोत्रहारिणीं ॥ २७२ ॥
 कासिके वादयंती च प्रियक्वत्राहितक्षणा । रत्नचूला जगौ मंदं पुनिक्षोभनकारणं ॥ २७३ ॥
 तयोर्धनं कृतं वाद्यं सुपिरं च कृतं तत् । परिवर्गेण गंभीरकरतालक्रमोचितं ॥ २७४ ॥
 पाणिर्धैरकतानेन मंद्रध्वनिसमन्वितं । तथा वैणविकैर्वाटं प्रवीणैर्भ्रुविलासिनः ॥ २७५ ॥
 प्रवीणाभिः प्रवालाभां वीणां चारूपमानिकां । कोणेनाताडयद्दक्षो गंधर्वः काकलीबुधः ॥ २७६ ॥

पद्मपुराणम् ।

मध्यमर्पभगाधारयद्भज्यंचमधैवतान् । निपादसप्तमांश्चक्रे स स्वराङ्कममृत्यञ्जन् ॥ २७७ ॥

मेजे वृत्तीर्यथास्थानं द्रुतमध्यविलांविताः । एकविंशतिसंख्याश्च मूर्छना तत्तिक्ष्णया ॥ २७८ ॥

हाहा ह्रूंसमानं स गानं चक्रेऽथवाधिकं । प्रायो गंधर्वदेवानां प्रसिद्धिमिदमागतं ॥ २७९ ॥

स्वनान्येकीनपंचाशत्स जगां परिनिष्ठितं । जिनेन्द्रगुणसंगदैर्ध्वचर्चनैर्ललिताधरैः ॥ २८० ॥

देवा देवैर्भक्तिप्रदः पुष्परधिनानागंधैः । अर्चामुच्चनीतं वंद्यं देवं भक्त्या त्वामहंतं ॥ २८१ ॥

त्रिशुवनकुशलमतिशयपूतं नमामि भक्त्या परया ।

मुनिमुग्रतचरणयुगं सुरपतिमुकुटप्रवृत्तनखमणिकिरणं ॥ २८२ ॥

ततो वसंतमाला तद्वयमत्यंतशोभनं । प्रशंस साधुतंपूर्वं विस्मयंव्याप्तमानसा ॥ २८३ ॥

अहो गीतमहो गीतं केनाप्येतन्मनोहरं । आर्द्राकृतमिद्वानेन हृदयं मे सुधामुचा ॥ २८४ ॥

स्वामिनीं च जगादेवं देवि कोप्यनुकंपकः । देवाय येन नो रक्षा कृता फेसरिनोदनात् ॥ २८५ ॥

मन्यस्मद्वृत्तयेनेन गीतमेतच्छ्रुतप्रियं । कृत्वा कलकलध्वानमंतरे सकलंगकं ॥ २८६ ॥

देवि शीलवती कस्य नानुकंप्यासि शोभने । महारण्येऽपि भव्यानां भवंति सुहृदो जनाः ॥ २८७ ॥

उपसर्गस्य विध्वंसादेतस्मात्ते सुनिश्चितः । भविता प्रियसंपर्कः किंवा वक्तव्यन्यथा मुनिः ॥ २८८ ॥

तस्मात्साधुमिमं देवं समाश्रित्य कृतोचितं । मुनिपर्यंकपूतायां गुहायामघसंक्षयात् ॥ २८९ ॥
 मुनिसुव्रतनाथस्य विन्यस्य प्रतिपातनां । अर्चयन्त्यो सुखप्राप्त्यै स्वमोदः कुसुमैरलं ॥ २९० ॥
 सुखप्रद्व्रित्तिमेतस्य गर्भस्याध्याय चेत्तसि । विस्मृत्य वरहं दुःखं समयं किञ्चिदास्वेह ॥ २९१ ॥
 त्वत्संगमं समासाद्य प्रमोदं परमागतः । नैर्ऋतः शीकरैरेष हसतीव महीधरः ॥ २९२ ॥
 फलभारविनम्राग्रा लसत्कोमलपल्लवाः । पुष्पहासकृतो वृक्षा इमे तोपमुपागताः ॥ २९३ ॥
 मयूरसारिकाकीरकोकिलादिकलस्वनैः । कृतजल्पा इवैतस्य वनाभोगा महीभृतः ॥ २९४ ॥
 नानाधातुकृतच्छायास्तरुसंघातवाससः । अस्मिन्गुहा विराजन्ते कुसुमामोदवासिता ॥ २९५ ॥
 जिनपूजनयोग्यानि पंकजानि सरस्सु हि । विद्यन्ते तत्र वक्त्रस्य धारयन्ति समानतां ॥ २९६ ॥
 विधत्स्व धृतिमेवैशे माभूच्छिंतावशात्स्मिका । कल्याणमत्र ते सर्वे जनयिष्यन्ति देवताः ॥ २९७ ॥
 अधुना दिनवक्त्रे ते विज्ञायेवानघं वपुः । कोलाहकृतो जाताः प्रमोदेन पतत्त्रिणः ॥ २९८ ॥
 पलाशाग्रस्थितान्ते वृक्षा मंदानिलैरितान् । मुंचन्त्यानंदवाष्पाभानवश्यायकणान् जडान् ॥ २९९ ॥
 संग्रेष्य प्रथमं संघ्यां दूतीमिव सरागिकां । उदन्ते ते परिज्ञातुमेष भानुः समुद्गतः ॥ ३०० ॥
 एवमुक्तांजनावोचत्सखि मे सर्वबांधवाः । त्वमेव त्वयि सत्यां च ममेदं विपिनं पुरं ॥ ३०१ ॥

पञ्चपुराणम् ।

आपन्मध्योत्सवावस्थाः सेवते यस्य यो जनः । स तस्या वांघवो वंधुरोप शुशुरसौख्यदः ॥ ३०२ ॥
इत्युक्त्वा देवदेवस्य विन्यस्य प्रतियातनां । पूजयंत्या स्थिते तत्र ते विद्याकृतवर्तने ॥ ३०३ ॥
गंधर्वोप्यनयोद्यक्रे सर्वतः परिरक्षणं । आतोद्यं प्रत्यहं कुर्वन् कारुण्याज्जनभक्तिः ॥ ३०४ ॥
अथान्यदांजनायोचत्कुक्षिर्मे चलितः सखि । आकुलेन च जातास्मि किमिदं नु भविष्यति ॥ ३०५ ॥
ततो वसंतमालोचैः समयः शोभने तव । अवश्यं प्रसवस्यप प्राप्तो भव सुखस्थिता ॥ ३०६ ॥
ततो विरचिते तल्पे तथा कोमलपल्लवैः । अद्यत सा सुतं चार्वा प्राचीवाशा विरोचनं ॥ ३०७ ॥
जातेन सा गुहा तेन तेजसा गात्रजन्मना । हिरण्मयीव संजाता निर्धूतध्वातसंचया ॥ ३०८ ॥
ततस्तमंकमारोप्य प्रसोदस्यापि गोचरं । स्मृतोभयकुला दैन्यग्राप्ता प्रसूदिताभवत् ॥ ३०९ ॥
विललाप महावत्स कथं ते जननोत्सवः । क्रियतां किं मयतस्मिञ्जनस्य गहने चने ॥ ३१० ॥
स्थानेऽऽनिष्यथाश्चैवं पितुर्मातामहस्य वा । अभविष्यन्महानंदो जननोन्मत्तकारकः ॥ ३११ ॥
मुखचंद्रमिमं दृष्ट्वा तव चाहिविलोचनं । न भवेद्विस्मयं कस्य भुवने शुभचेतसः ॥ ३१२ ॥
करोमि मंदभाग्या किं सर्ववस्तुविजिता । विधिनाहं दशमेतां प्रापिता दुःखदायिनी ॥ ३१३ ॥
जंतुना सर्ववस्तुभ्यो बाह्यते दीर्घजीविता । यस्माच्च जीवितात्तस्मान्मम वत्स परां स्थितिं ॥ ३१४ ॥

ईदृशे पतितारण्ये सद्यः प्राणापनोदिनि । यज्जीवामि तव वायमनुभावः सुकर्मणः ॥ ३१५ ॥
 मुंचंतीमिति तां वाचं जगद्वेवं हिता सखी । देवि कल्याणपूर्णा त्वं या प्राप्तासीदृशं सुतं ३१६
 चारुलक्ष्मणपूर्णोयं दृश्यतेऽस्य शुभा तनुः । अत्यंतमहतीमृद्धिं वहत्येषा मनोहरा ॥ ३१७ ॥
 पद्मपदैः कृतसंगीताश्चलत्कोमलपङ्कजाः । तव पुत्रोत्सवादेता नृत्यंतीव लतांगनाः ॥ ३१८ ॥
 तवास्य चानुभावेन बालस्याबालतेजसः । भविष्यत्यखिलं भद्रं मोन्मनीभूरनर्थकं ॥ ३१९ ॥
 एवं तयोः समालापे वर्तमाने नभस्तले । क्षणेनाविरभूतुंगं विमानं भास्करप्रभं ॥ ३२० ॥
 ततो वसंतमाला तं दृष्ट्वा देव्यै न्यवेदयत् । विप्रलापं ततो भूयः सैवमाशंक्याकरोत् ॥ ३२१ ॥
 कोऽप्यकारणवैरी मे किमथोपनयेत्सुतं । उताहो बांधवः कश्चिद्भवेदेव समागतः ॥ ३२२ ॥
 विप्रलापं ततः श्रुत्वा तद्विमानं चिरं स्थितं । अवातरत्कृपायुक्तो विद्याभृद्वियदंगणात् ॥ ३२३ ॥
 स्थापयित्वा गुहाद्वारि विमानं स ततोऽविशत् । पत्नीभिः सहितः शंकां वहमानो महानयं ३२४
 वसंतमालया दत्ते स्वागतेऽसौ सुमानसः । उपाविशत्स्वभृत्येन प्रापिते च समासने ॥ ३२५ ॥
 ततः क्षणमिव स्थित्वा स भारत्या गर्भीरया । सारंगानुत्सुखीकुर्वन् घनगर्जितशंकिनः ॥ ३२६ ॥
 ऊचे तां विनयं विभ्रत्परं स्वागतदायिनी । दशनज्योत्स्नया कुर्वन् बालभासं विमिश्रितं ३२७

पञ्चपुराणम् ।

सुमर्योदं चंदयं का दुहिता कस्य वा शुभा । पत्नी वा कस्य कस्माद्वा महारण्यमिदं श्रिता ३२८
घटते नाकृतेरस्याः समाचारो विनिर्दिताः । ततः कथमिमं प्राप्ता विरहं सर्ववैश्रुभिः ॥ ३२९ ॥
मर्षत्पेवाथवा लोके प्रायोऽकारणवैरिणः । माध्यस्थेऽपि निषण्णानां प्रेरिताः पूर्वकर्मभिः ३३०
ततो दुःखभरोद्वेला वाप्यसंरुद्धकंठिका । कृच्छ्रेणोवाच सानंदं भूतलन्यस्तवीक्षणाः ॥ ३३१ ॥
महानुभाव वाचैव ते विशिष्टं मनः शुभं । रोगमूलस्य हिच्छाया न स्निग्धा जायते ततोः ३३२
भावप्रवेदनस्थानं गुणिनस्त्वादृश्या यतः । निवेदयामि ते तेन शृणु जिज्ञासितं पदं ॥ ३३३ ॥
दुःखं हि नाशमायाति सज्जनाय निवेदितं । महतां ननु शैलीयं यदापद्रुततारणं ॥ ३३४ ॥
शृण्वेषां विष्टपव्यापि यशसो विमलात्मनः । सुता महेंद्रराजस्य नामतः प्रथितांजना ॥ ३३५ ॥
प्रह्लादराजपुत्रस्य गुणाकूपारचेतसः । पत्नी पवनवेगस्य प्राणेभ्योऽपि गरीयसी ॥ ३३६ ॥
सोऽन्यदा स्वैरविज्ञातः कृत्वास्यां गर्भसंभवं । शासनाज्जनकस्यागाद्रावणस्य सुहृद्बुधे ॥ ३३७ ॥
दुःस्वभावतयाश्च श्रया ततः कारुण्यमुक्त्या । मुद्रया जनकं गेहं प्रेषितेयं मलोर्जिता ॥ ३३८ ॥
ततो नादात्पिताप्यस्याः स्थानभीतेरकीर्तितः । अलीकादपि हि प्रायो दोषाद्विभ्यति सज्जनाः ॥
सेयमालंबनैर्मुक्ता सकलैः कुलबालिका । पृगीसामान्यमध्यस्थानमहारण्यं समं मया ॥ ३४० ॥

एतत्कुलक्रमायाता भूत्यास्म्यस्याः सुचेतसः । विथंभपदतां नीता प्रसादपरयानया ॥ ३४१ ॥
 सेयमद्य प्रमृता नु वने नानोपसर्गके । न जानामि क्रथं साध्वी भविष्यति सुखाश्रया ॥ ३४२ ॥
 निवेदितमिदं साधोर्दत्तमस्याः पुलाकतः । सकलं तु न शक्नोमि कर्तुं दुःखनिवेदनं ॥ ३४३ ॥
 अर्थतदीयसंतापधिलीनस्नेहपूरितान् । अमांतीव निरैदस्य हृदयात्साधु मारती ॥ ३४४ ॥
 स्वस्तीया मम साध्वि त्वं चिरकालवियोगतः । प्रायेण नाभिजानामि रूपांतरपरिग्रहात् ॥ ३४५ ॥
 पितां विचित्रभानुर्मे माता सुंदरमालिनी । नामतः प्रतिमूर्योहं द्वीपे हनूरुहाभिधे ॥ ३४६ ॥
 इत्युक्त्वा वस्तु यद्वृत्तं कामारे सकलं स तत् । अंजनार्थं पतद्वाष्पनयनस्तमवादयत् ॥ ३४७ ॥
 निज्ञातमातुलाथासौ पूर्ववृत्तनिवेदनात् । तस्य कंठं समारुह्य रुरोद चिरमूर्द्धनि ॥ ३४८ ॥
 तस्यास्तत्सकलं दुःखं वाष्पेण सहनिर्गतं । स्वजनस्य हि संप्राप्तावप्येव जगतः स्थितिः ॥ ३४९ ॥
 तयोः सहभरणैवं कुर्वतोऽथ रोदनं । वसंतमालयाप्युच्चैरुदितं पार्थया तथा ॥ ३५० ॥
 रुदन्तु तेषु कारण्यादरुदंस्तद्योषितः । कृतरोदास्वैथासु सरुदूरुह्योषितः ॥ ३५१ ॥
 गुहावदनमुक्तेन प्रतिनादेन भूयसा । पर्वतोपि रूपोदैवं संततैर्निर्झराशुभिः ॥ ३५२ ॥
 ततः शब्दमयं सर्वं तद्भूय तदा वनं । शकुंतैरपि कारुण्यादाकुलैः कृतनिस्वनं ॥ ३५३ ॥

यज्ञपरायणम् ।

॥ प्रतिभास्करः ॥ ३५४ ॥

सांत्वयित्वा ततस्तस्या दत्तेनोदकवाहिना । वारिणा क्षालयद्वक्त्रं स्वस्य च प्रतिभास्करः ॥ ३५४ ॥
 सांत्वयित्वा ततस्तस्या दत्तेनोदकवाहिना । वारिणा क्षालयद्वक्त्रं स्वस्य च प्रतिभास्करः ॥ ३५५ ॥
 पारंपर्येण तेनैव ततस्तत्पुनरप्यभूत् । वने मुक्तमहाशब्दं श्रोतुं वातीभिर्वाग्मयोः ॥ ३५५ ॥
 ततः क्षणमिव स्थित्वा निष्क्रान्ता दुःखगह्वरात् । अपृच्छतां मिथो वातां कुले कथयतां च तां ॥ ३५७ ॥
 संभाषणं ततश्चक्रे तत्स्त्रीणामंजना क्रमात् । स्खलति न विधातच्ये वनेऽपि गुणिनो जनाः ॥ ३५८ ॥
 जगाद मातुलं चैवं पूज्यजातस्य मेऽखिले । निवेदय यथावस्थं दिनद्योतिः कदंबकं ॥ ३५९ ॥
 इत्युक्ते पार्श्वगं नाम्ना द्योतिर्गर्भविद्यारदं । सांवत्सरमपृच्छत्स जातकर्म यथास्थितं ॥ ३६० ॥
 ततः सांवत्सरोऽव्योचत्कल्याणस्य निवेदय । जन्मसंबन्धिनीं वेलामित्युक्ते चाख्यदंजना ॥ ३६१ ॥
 अर्घ्यामावशेषायां रजन्यामद्य बालकः । प्रजात इति सख्या च कथितं निष्प्रमादया ॥ ३६२ ॥
 सुहूर्तेन ततोऽज्वाचि यथास्थ च पुराचितं । सुलक्षणेस्तथा मन्ये दारकं सिद्धिभाजनं ॥ ३६३ ॥
 तथापि यद्यसंतोषः क्रियेयं लौकिकीति वा । ततः शृणु पुलाकेन कथयाम्यस्य जीवनं ॥ ३६४ ॥
 वर्तते तिथिरर्धेयं चैत्रस्य बहुलाष्टमी । नक्षत्रं श्रवणः स्वार्थी वासरस्य विभावसुः ॥ ३६५ ॥
 आदित्यो वर्तते मेषे भवने तुंगमाश्रितः । चंद्रमा मकरे मध्ये भवने समवस्थितः ॥ ३६५ ॥
 लोहितांगो वृषमध्यो मध्ये मीने विधोः सुतः । कुलीरे धिपणोऽत्युच्चैरव्यास्य भवने स्थितः ॥

मीने दैत्यगुरुस्तुंगस्तस्मिन्नेव शनैश्चरः । मीनस्यैवाद्योप्यासीत्तदा नृपतिपुंगवः ॥ ३६७ ॥
 शनैश्चरं समग्राक्षस्तिग्मभानुर्निरीक्षितः । अर्धदृष्ट्या महीपुत्रो दिवसस्य पतिं तथा ॥ ३६८ ॥
 गुरुपादनया दृष्ट्वा पतिमहोऽवलोकते । अर्धदृष्ट्या गिरामीशं चासरस्येक्षते विभुः ॥ ३६९ ॥
 चंद्रसमस्तया दृष्ट्या वचसां पतिरीक्षते । असावप्येवमेवास्य विदधत्यवलोकनं ॥ ३७० ॥
 गुरुः शनैश्चरं पादन्यूनया वीक्षते दृष्ट्वा । अर्धावलोकनेनासौ भजते बृहतां पतिः ॥ ३७१ ॥
 गुरुदैत्यगुरुं दृष्ट्वा वीक्ष्यते पादहीनया । दृष्टिं तथाविधामेव पातयत्येव तत्र च ॥ ३७२ ॥
 ब्रह्मणां परिशिष्टानां नास्त्येपेक्षा परस्परं । उदयक्षेत्रकालानां बलं चास्ति परं तदा ॥ ३७३ ॥
 राज्यं निवेदयंस्तस्य रविभूमौ गुरस्तथा । शनिश्चरः सुयोगित्वं निवेदयति सिद्धिदं ॥ ३७४ ॥
 एकोऽपि भारतीनाथस्तुंगस्थानस्थितोऽभवत् । सर्वकल्याणसंग्रामो कारणत्वं प्रपद्यते ॥ ३७५ ॥
 ब्राह्मो नाम तदा योगो मूर्ध्वतश्च शुभश्रुतिः । एतौ कथयतो ब्राह्मस्थानसौख्यसमागमं ॥ ३७६ ॥
 एवमेतस्य जातस्य ज्योतिश्चक्रामेदं स्थितं । सूचयत्यखिलं वस्तु सर्वदोषविवर्जितं ॥ ३७७ ॥
 रैशतनां सहस्रेण कालज्ञं पूजितं ततः । प्रतिसूयो विधायोचे भागिनर्यां ससंमदः ॥ ३७८ ॥
 एहीदानीं पुरं यामो वत्से हनूरुहं मम । जातकर्मास्य बालस्य तत्र सर्वं भविष्यति ॥ ३७९ ॥

पद्मपुराणम् ।

एवमुक्त्वा विधायोक्तपृथुकं जिनवन्दनां । कृत्वा स्थानपतिं देवं क्षुमयित्वा पुनः पुनः ॥ ३८० ॥
 निष्क्रान्ता सा गुहायासात्स्वजनौघसमन्विता । वनश्रीरिव जाता न विमानस्यार्थिकं स्थिता ३८१
 ततस्तत्किंकिणीजाले प्रकण्ठपत्रनेरितैः । सनिर्झरमिथोदारपुष्पाहारैः सुनिर्मलैः ॥ ३८२ ॥
 ललल्लक्ष्म्यकं काचकदलीवनराजितं । दिवाकरकरस्पर्शस्फुरत्कनकबुद्बुदं ॥ ३८३ ॥
 नानारत्नक्रासंगजातानैकगुरायुधं । वैजयंतीशतनोनावर्णैः कल्पतरुरूपमं ॥ ३८४ ॥
 चित्ररत्नविनिर्माणं नानारत्नसमाचितं । दिव्यं परितृप्तं स्वर्गलोकैर्नैव समं ततः ॥ ३८५ ॥
 दृष्ट्वा सोऽपृथुको मातुरं क्रात्कोक्तुकमस्मितः । उत्पत्य प्रविविधुः सन्नपसद्विरिगह्वरे ॥ ३८६ ॥
 हाहाकारं ततः कृत्वा लोकस्तस्य समावृक्तः । स गतोऽनुपदं ज्ञातुमुह्यति विह्वलः ॥ ३८७ ॥
 चकार विप्रलापं च सुदीनमिममंजना । तिरश्चामपि कुर्वाणा करुणाकोमलं मनः ॥ ३८८ ॥
 हा पुत्र किमिदं वृत्तं देवेन किमनुष्ठितं । ग्रदश्य रत्नसंपूर्णं निधानं हस्ता पुनः ॥ ३८९ ॥
 पत्यसंगमदुःखेन प्रस्तायां मे भवानभूत् । जीवितालंघनं छिन्नं कथं तदपि कर्मणा ॥ ३९० ॥
 ततः सहस्रशः खड्गैर्नीयतां सुमहास्वनं । शिलायां पातेवेगेन ददर्शयं सुखस्थितं ॥ ३९१ ॥
 अंतरास्य कृतांगुष्ठं क्रीडनं स्मितशोभितं । उच्चानं प्रचलत्पाणिचरणं शुभविग्रहं ॥ ३९२ ॥

मन्दमारुतसंपृक्तरक्तोत्पलवनप्रभं । कुर्वाणं सकलं पिंगं तेजसा गिरिगह्वरं ॥ ३९३ ॥
 ततोऽनयशरीरं तं जननी पृथुविस्मया । गृहीत्वा शिरसि ग्रात्वा चक्रे वक्षःस्थलस्थितं ॥ ३९४ ॥
 प्रतिस्मर्यस्त्वतोऽधोचदहो चित्रमिदं पुरं । वज्रेणैव यदेतेन शिलाजातं विचूर्णितं ॥ ३९५ ॥
 अर्मकस्य सतोप्येषा शक्तिः सुस्वरातिगा । यौवनस्थस्य किं वाच्यं चरमेयं ध्रुवं तनुः ॥ ३९६ ॥
 इति ज्ञात्वा परीत्य त्रिः शिरःपाणिसरोरुहः । सहांगनासमूहेन चकारास्यां नमस्कृतिं ॥ ३९७ ॥
 असी तस्य वरस्त्रीभिर्नेत्रभाभिः कृतस्मितं । सितासितारुणांभोजमालाभिरिव पूजितं ॥ ३९८ ॥
 सपुत्रां यानमारोप्य भागिनेर्यो ततोऽग्रमत् । श्रतिस्वर्यो निजं स्थानं ध्वजतोरणभूषितं ॥ ३९९ ॥
 ततः प्रत्युद्गतः पौरैर्नानामंगलधारिभिः । स विवेश पुरं तूर्यनादव्याप्तनभस्तलं ॥ ४०० ॥
 तत्र जन्मोत्सवस्तस्य महान् विधाधैरः कृतः । आखंडलसमुत्पत्तौ गीर्वाणैस्त्रिदशैर्यथा ॥ ४०१ ॥
 जन्म लेभे यतः शैले शैलं चार्चयन्नतः । श्रीशैल इति नामास्य चक्रे मात्रां ससूर्यया ४०२
 पुरं हनूरुहे यस्माज्जातः संस्कारमाप्तवान् । हनूमानिति तेनागात्रसिद्धिं स महीतले ॥ ४०३ ॥
 सर्वलोकमनोनेत्रमहोत्सवपुःक्रियः । तस्मिन् सुखकुमाराभः पुरं रेमे सुकान्तिमान् ॥ ४०४ ॥
 संभवतीह भूधररिपुः पविरपि कुसुमं । वह्निरपीदुपादशिशिरं पृथु कमलवनं ॥ ४०५ ॥

स्रद्धालनापि चारुवनितामुपदुम्बुजलता । प्राणिषु पूर्वजन्मजनितात्पुचरितवलतः ॥४०५॥
इत्यवगम्य दुःखकुशलादिरमतदुरिता । तसज्जत सारशर्म चतुरे जिनवरचरिते ॥
एष तपस्यहो परिदृष्टं जगदनवरतं । व्याधिसहस्ररक्षिमिनिकरो ननु जननरविः ॥४०६॥
इत्यार्षे रविरेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते हनुमत्संभवाभिधानं नाम सप्तदशं पर्व ।

अथाष्टादशं पर्व ।

इदं ते कथितं जन्म श्रीग्रीलस्य महात्मनः । शृणु संग्रति वृत्तांतं वायोर्मगधमंडन ॥ १ ॥
वायुना वायुनेषां गत्वाभ्यासं खगेग्निनः । लब्धादेयेन संयुध्य नानाशस्त्राकुले रणे ॥ २ ॥
हृतयुद्धाधिरे खिन्नो जलकांतोपवर्तितः । जातस्तस्य निमानोऽसौ पुष्कलः खरदूषणः ॥ ३ ॥
भूयश्च जलकांतेन निनाय्य खरदूषणः । कृत्वा संध्यमहं प्राप्य परमं राक्षसाधिपात् ॥ ४ ॥
अनुज्झातो वहत्कांतां हृदयेन त्वरान्वितः । जगामाभिजनं स्थानं महासामंतमध्यगः ॥ ५ ॥
प्रविष्टश्च पुरं पौरैरभिघातः सुमंगलः । ध्वजतोरणमालाभिर्भासुराभिविभूषितं ॥ ६ ॥
जगाम च निर्जं वेश्म दृष्टो वातायनस्थितः । मुक्तप्रस्तुतकर्तेव्यः पारनारीकदंबकैः ॥ ७ ॥

विवेश च कृतार्थादि सन्मानो मानिनां वरः । वाग्भिर्मंगलसाराभिः स्वजनैरभिचिन्दिनः ॥ ८ ॥
विधाय प्रणतिं तत्र गुरुणाभितरुर्जनैः । नमस्कृतः क्षणं तस्यौ वार्ताभिर्वरमंडपे ॥ ९ ॥
ततः प्रासादमारुक्षदंजनायाः समुन्मनाः । युक्तः प्रहसितेनैव पूर्वभावनयान्वितः ॥ १० ॥
रिक्तकं तस्य तं दृष्ट्वा प्रासादं प्राणतुल्यया । चेतनामुक्तदेहामं पपातेव मनः क्षणात् ॥ ११ ॥
ऊचे प्रहसितं चैव वयस्य किमिदं भवेत् । अंजना सुंदरी नात्र दृश्यते पुष्करेक्षणा ॥ १२ ॥
गृहमेतत्तया शून्यं वनं मे प्रतिभासते । आकाशमेव वा क्षिप्रं तस्या वार्ताधिगम्यतां ॥ १३ ॥
आप्तवर्गात्परिज्ञाय वार्तां प्रहसितोऽवदत् । यथावत्सकलां तस्मै हृदये क्षोदकारिणीं ॥ १४ ॥
वांचितः स्वजनं सोऽथ समं मित्रेण तत्क्षणं । महेंद्रनगरं तेन प्रवृत्तो गंतुमुन्मनाः ॥ १५ ॥
तस्यासन्नभुवं प्राप्य मित्रमेवमभाषत । मन्यमानोऽकसंप्राप्तां दयितां प्रमदान्वितः ॥ १६ ॥
पश्य पत्न्य पुरस्यास्य वयस्य रमणीयतां । अंजना सुंदरी यत्र वर्तते चारुविभ्रमा ॥ १७ ॥
कैलासकूटसंकाशा यत्र प्रासादपंक्तयः । उद्यानपादपैर्गुप्ता प्रावृण्यधनप्रभैः ॥ १८ ॥
ध्रुवन्नैवं स संप्राप्तः पुरं पुरुषसत्तमः । सुहृदाद्वैतचिन्तेन विहितप्रतिभाषणः ॥ १९ ॥
ततो जनौघतः श्रुत्वा संप्राप्तं पवनंजयं । अर्घादिनोपचारेण श्वसुरोऽस्य समागमत् ॥ २० ॥

गद्यपराणम् ।

पुरस्सरेण तेनासौ ग्रीतियुक्तेन चेतसा । निजं प्रवेक्षितः स्थानं परैः सादरमीक्षितः ॥ २१ ॥
 विवेश भवनं चास्य कांतादर्शनलालसः । संकथाभिमुखं च तस्यां संवर्गणां भजन् ॥ २२ ॥
 ततस्तत्राप्यसौ कांतामपश्यद्विरहातुरः । अपृच्छद्भ्रात्रिकां कांचिदतर्भवनगोचरं ॥ २३ ॥
 अयि बालेऽग्र जानासि मत्प्रिया वर्ततेजना । सायोजेदेव नास्त्यत्र त्वत्प्रियेत्यसुखावहं ॥ २४ ॥
 वञ्चनेन ततस्तस्य तेन वाक्येन चूर्णितं । हृदयं पुरितौ कर्णौ तमक्षरैरनुवेव च ॥ २५ ॥
 वियुक्त इव जीवेन क्षणं चाभूत्तुनिबलः । शोकमालेपसंपर्कविच्छायामुखपंकजः ॥ २६ ॥
 निर्गत्यासौ ततस्तस्माच्छब्दना श्थशुरात्परात् । भन्नाम घर्णी वार्तामधिगंतुं सुयोपितः ॥ २७ ॥
 ज्ञात्वा वायुकुमारं च वायुनेवातुरीकृतं । ऊचे प्रहसितः सत्त्वं तद्द्रुःखादिभिदुःखितः ॥ २८ ॥
 किं वयस्य ! विपण्णोऽसि कुरु चित्तमनाकुलं । द्रक्ष्यसे दयिता सा ते कियद्देदं मक्षतलं ॥ २९ ॥
 सोऽवोचद्रच्छ मच्छ त्वं सखे रविपुरं दुतं । इदं ज्ञापय वृत्तान्तं गुरूणां मदनुष्ठितं ॥ ३० ॥
 अहं पुनरसंप्राप्य दयितां क्षितिसुदरीं । न मन्ये जीवितं तस्मात्पर्यटाम्पखिलां भुवं ॥ ३१ ॥
 इत्युक्तस्तेन दुःखेन विमुच्य कथमप्यमुं । आदित्यनगरीं दीनः क्षिप्रं ग्रहसितो ययौ ॥ ३२ ॥
 पवनोऽपि समारुह्य नागमंदरगोचरं । विचरन् घर्णी सर्वाभेवं चितामुपागतः ॥ ३३ ॥

शोकातपपरिस्नाना पद्मकोमलविग्रहा । क गता मे भवेत्कांता बहंती हृदयेन मां ॥ ३४ ॥
 वैधुर्यारण्यमध्यस्था विरहानलदीपिका । वराकी कांदिशीकासौ दिशं स्यात्कामुपाश्रिता ॥ ३५ ॥
 सत्यार्जवसेमतासौ गर्भगौरवधारिणी । वसंतमालया त्यक्ता भवेत्किं नु महावने ॥ ३६ ॥
 शोकांधनयना किं नु व्रजंती विपमे पथि । पतिता स्याज्जलत्क्षुपे क्षुधिताजगरान्विते ॥ ३७ ॥
 किं नु गर्भपरिक्लिष्टा श्वापदानां च भीषणं । श्रुत्वा शब्दं परित्रस्ता प्राणान्मुक्तवती भवेत् ॥ ३८ ॥
 अहो तृष्णादिता शुष्कतालकंठा जलोज्झिते । विध्यारण्ये विमुक्ता स्यात्प्राणैः प्राणसमा मम ३९
 किं वा मंदाकिनीं मृगया विविधग्राहसंकुलां । अवतीर्णा भवेद् व्यूढा वारिणा तीव्ररहसा ॥ ४० ॥
 दर्भसूर्चविनिर्भिनचरणश्रुतशोणिता । अशक्ता पदमप्येकं गंतुं किं तु मृता भवेत् ॥ ४१ ॥
 किं वा दुष्टेन केनापि नीता स्यात् स्वविचारिणा । कष्टं वार्तापि नो तस्याः केनचिन्मे न विद्यते ४२
 किं वा दुःखाच्च्युते गर्भे निर्वेदं परमागता । आर्यिकाणां पदं प्राप्ता भवेद्धर्मानुसेविनी ॥ ४३ ॥
 चिंतयन्निति पर्यट्य धरणीं मतिविह्वलः । ददर्श न यदा कांतां सर्वद्विगमनोहरां ॥ ४४ ॥
 तदा पश्यञ्जगत्कृष्णं शून्यं विरहदीपितः । विनिश्चितमसौ चेतश्चकार मरणं प्रति ॥ ४५ ॥
 न शैलेषु न वृक्षेषु न रम्यासु नदीष्वभूत् । घृतिरस्य विप्रशुक्तस्य तथा सर्वस्वभूतया ॥ ४६ ॥

तस्या वार्तातु मुग्धेन तेन पृष्ठा नगा अपि । विवेकेन हि निर्युक्ता जायते दुःखिनो जनाः ॥ ४७ ॥
 अथ भूतरवाभिरूपं वने प्राप्य गजादसौ । अवतीर्य क्षणं स्थित्वा ध्यायन्मुनिरिव त्रिषां ॥ ४८ ॥
 अनादरेण निक्षिप्य घर्णणमस्रकण्टकं । घनपादपशाखाग्रतिरोद्धितमहाक्षपः ॥ ४९ ॥
 जगाद गजनाथं तं विनयेन पुरश्चित्तं । गिरा मधुरपात्यर्थं श्रमेण गुरुणान्वितः ॥ ५० ॥
 ब्रजेदानीं गजेन्द्र त्वं मय स्वच्छन्दविभ्रमः । तस्या वार्तातु मुग्धेन क्षमस्य च पराभवं ॥ ५१ ॥
 तीरेऽस्या सरितः शृणुं गृह्यकीर्णां च पट्टवान् । चरन् विहर यूथेन करिणीनां समन्वितः ॥ ५२ ॥
 इत्युक्तः मुकृतज्ञोऽसौ स्वामिवात्सल्यदीक्षिणः । न मुमोर्चातिकं तस्य शोकार्तेस्य सुत्रयुवत् ॥ ५३ ॥
 लम्ब्ये यदि न तां रामामभिरामामहं ततः । यास्याम्यत्र वने मृत्युमिति वायुर्विनिश्चितः ॥ ५४ ॥
 पियागतमनस्कस्य तस्य रात्रिरभूदने । शरच्चतुष्टयोदारा नातासंकल्पसंकुला ॥ ५५ ॥
 एवं तावदिदं वृत्तं शृणु श्रेणिक त्वे परं । कथयामि गते तस्मिन्यत्पितृभ्यां विज्ञेष्टितं ॥ ५६ ॥
 पवनजयवृत्तौ तद्विप्रेण निवेदिते । समस्ता वाग्धवा वायोः परमं शोकमागता ॥ ५७ ॥
 अथ केतुमती पुत्रशोकनाम्नाहता भृशं । ऊचे प्रहसितं बाष्पधाराजनितदुर्दिना ॥ ५८ ॥
 युक्तं प्रहसितेदं न कर्तुमीदृग्विचोष्टितं । मम पुत्रं परित्यज्य यदेकाकी समागतः ॥ ५९ ॥

सोऽञ्चोदंश्च तेनैव प्रेषितोऽहं ग्रथन्ततः । न मे केनापि भावेन दत्तं स्थातुमुपात्तिके ॥ ६० ॥
 उवाच सा गतः क्वासौ सोऽञ्चोदश्च सांजना । क्वाञ्जेनेति च पृष्टेन को वेत्तीति निवेदितं ६१
 अपरीक्षणशीलानां सहसा कार्यकारिणां । पश्चात्तापो भवत्येव जनानां प्राणधारिणां ॥ ६२ ॥
 क्रांतां यदि न पथ्यामि मृत्युमेति ततो ध्रुवं । प्रतिज्ञैवं कृतानेन त्वत्पुत्रेण सुनिश्चिता ॥ ६३ ॥
 इति श्रुत्वा विलापं सा चकारेति सुदुस्सहा । वेष्टिता स्त्रीसमूहेन स्वबल्लोचनधारिणा ॥ ६४ ॥
 अज्ञातसत्यया कष्टं पापया किं मया कृतं । येन पुत्रः परिग्राप्तो जीवनस्य तु संशयं ॥ ६५ ॥
 क्रूरसाधनधारिण्या वक्रमानसया मया । असमीक्षितकारिण्या मंदया किमनुष्ठितं ॥ ६६ ॥
 मुक्तं वायुकुमारिण्य पुरमेतन्न शोभते । विजयार्धगिरीशो वा सेना वा रक्षसां विभोः ॥ ६७ ॥
 दुष्करो राघणस्यापि संधैर्येन रणे कृतः । क्रस्तस्य मम पुत्रस्य सदृशोऽत्र तरो भुवि ॥ ६८ ॥
 हा वत्स ! विनयाधार ! गुरुपूजनतत्पर ! जगत्सुंदर विख्यातगुण क्वासि गतो मम ॥ ६९ ॥
 भवद्दुःखाग्निसंतप्तां मातरं मातृवत्सल ! । प्रतिवाक्यप्रदानेन कुरु शोकविवर्जितां ॥ ७० ॥
 विलापमपि कुर्वाणां ताडयतीं मुखे भृशं । सांत्वयन्वनितां कृच्छात्यह्लादः साश्रुलोचनः ॥ ७१ ॥
 सर्वबंधुजनार्कर्णः कृत्वा प्रहसितं पुरः । निर्यातः स्वपुरात्पुत्रमुलब्धुं समुत्सुकः ॥ ७२ ॥

पद्मपुराणम् ।

सर्वे चाद्वायिता तेन खगा द्विश्रेणिवासिनः । ग्रीत्या ते तु समायाताः परिवारसमन्विताः ७३
 खे पंधानमाश्रित्य भास्वद्विविधाहनाः । अन्वेप्यस्ते महीं यत्नाद्दहरन्यस्तलोचना ॥ ७४ ॥
 प्रतिभानुरुद्धतं तं ज्ञात्वा ग्रहादद्भुततः । उद्भुद्वहंतं महाशोकमंजनायै न्यवेदयत् ॥ ७५ ॥
 प्रथमादपि सा दुःखात्ततो दुःखेन भूयसा । अशुधातमुखा चक्रं करणं परिदेवनं ॥ ७६ ॥
 हा नाथ ! प्राणसर्वस्व मम मानसबंधन । कर्मां त्यक्त्वा प्रयातोऽसि क्लेशसंततिभागिनी ॥ ७७ ॥
 किंवाद्यापि न तं कोपं विमुञ्चसि पुरातनं । अदृश्यत्वं यदेतोसि सर्वविद्याभूतामपि ॥ ७८ ॥
 अप्येकं प्रति चाक्यं मे नाथ यच्छामृतोपमं । नत्वापन्नहितोन्युक्ता महात्मानो भवंति हि ॥ ७९ ॥
 इयंतं धारिताः कालं भवदर्शनकांक्षया । प्राणा मयाधुना कार्यं किमैतैः पापकर्मभिः ॥ ८० ॥
 समागममवाक्ष्यामि प्रियेणेति समं कृता । कथं मनोरथा भग्रा देवनाफलिता मम ॥ ८१ ॥
 कृते मे मंदभागयाया प्रियोवस्थांगतो भवेत् । तामिदं हृदयं कूरं यां समाशंकते मुहुः ॥ ८२ ॥
 वसंतमालिके पश्य किमिदं वर्तते मम । असह्यधिरहांगारपल्यंकपरिवर्तनं ॥ ८३ ॥
 वसंतमालया चोक्ता देवि मैवममंगलं । व्यंटीः सर्वथासौ ते मर्तो गोचरेमप्यति ॥ ८४ ॥
 एष कल्याणि ते नाथ मानयाम्यचिरादिति । प्रतिस्वयः समाधास्या कुच्छेर्णांजनसुंदरी ॥ ८५ ॥

मनोहरं समासह्य खगयानं मनोजवं । नमोमूर्धानमुत्पत्य वीक्षमाणः क्षितिं ययौ ॥ ८६ ॥
 प्रतिभानुसमेतास्ते वज्रयाद्वी नमश्चराः । त्रैकूटाश्च प्रयत्नेन निरिक्षत महीतलं ॥ ८७ ॥
 अथ भूतरवाटव्यां ददृशे ते महाद्विपं । प्रावृण्ययनोदारसंधाताकारधारिणो ॥ ८८ ॥
 अयं स कालमेधाव्यपवनाद्विप इत्यमी । अभ्यसासिपुरेनं च पूर्वदृष्टेरेकशः ॥ ८९ ॥
 अयमेव स हस्तीति जगदुश्च परस्परं । सर्वे विद्याधरा हृष्टा समं कृतमहारवः ॥ ९० ॥
 नीलांजनगिरिच्छायः कुंदराशिसतिद्विजः । युक्तप्रमाणहस्तोयं हस्ती यत्रावतिष्ठते ॥ ९१ ॥
 पवनंजयवीरेण देशेन गतसंशयं । भवितव्यमयं तस्य भिव्रवत्पार्थगोचरः ॥ ९२ ॥
 वदंत इति ते याताः समीपं तस्य दंतिनः । निरंकुशतया तस्य मनाग्विव्रस्वत्मानसाः ॥ ९३ ॥
 रवेण महता तेषां चुक्षोभ स महागजः । दुर्निवारश्चलद्रीभसमस्तांगो महाजवः ॥ ९४ ॥
 मदविलन्नक्रपोलोसौ स्तब्धकर्णः सुगर्जितः । दिशं पश्यति यामेव तत्र क्षुभ्यति खेचराः ॥ ९५ ॥
 दृष्ट्वा जनसमूहं तं स्वामिरक्षणतत्परः । पवनंजयसामीप्यं न जहाति स वारणः ॥ ९६ ॥
 मंडलेन भ्रमत्यस्य सलीलं भ्रमयत्करं । दर्शनेनैव चंडेन त्रासयन् सर्वखेचरान् ॥ ९७ ॥
 करिणीभिरथावृत्य द्विपं यत्नेन खेचराः । वदशंकृत्य तमुद्देशमवतीर्णाः समुत्सुकाः ॥ ९८ ॥

उपायेभ्यो हि सर्वेभ्यो वशीकरणवस्तुनि । कार्मिनीसंगमुज्जित्वा नापरं विद्यते परं ॥ ९९ ॥
 अर्थेक्षोचिक्रौ द्रायुं वितस्तांगं नमश्चराः । पुस्तकर्मसमाकारं काचंयमतयाः स्थितं ॥ १०० ॥
 यथाहमुपचारं ते चक्रुरस्य तथाप्रयसौ । न प्रयच्छति चिन्तास्थः प्रतिवाक्यं मुनिर्यथा ॥ १०१ ॥
 पुत्रप्रीत्या तमाग्राय पितरौ मस्तके मुहुः । आलम्य च प्रमोदेन वाप्यस्थगितलोचना ॥ १०२ ॥
 ऊचतुर्वरस संत्यज्य पितरौ कथमीदृशं । चेष्टितं क्रियते त्वं हि विनीतानां धुरिस्थितः ॥ १०३ ॥
 वरशब्दयोचितः कायस्त्वयाद्य विजने बने । संवाहितः कथं भीमे रात्रौ पादपगह्वरे ॥ १०४ ॥
 इति संभाष्यमाणोऽपि नासौ वाचमुदाहरत् । मरणे निश्चितोऽस्मीति संज्ञयैव न्यवेदयत् १०५
 व्रतमेतन्मयोपात्तं यदग्राप्य महेन्द्रजां । न भुञ्जे न वदामीति तत्कथं भज्यतेधुना ॥ १०६ ॥
 आस्तां तावन्निग्रासत्यव्रतं संरक्षता मया । गुरू ग्रशसितावेतां कथमिदयाकुलोऽभवत् ॥ १०७ ॥
 ततस्तं नतमूर्धानं मानव्रतसमाश्रितं । मरणे निश्चितं ज्ञात्वा जगमुर्विद्याधराः शुचं ॥ १०८ ॥
 समेतास्तत्पितृभ्यां ते विलिपुर्दोनमानसाः । संस्पृशतः कौरस्य शरीरं स्वेदधारिभिः ॥ १०९ ॥
 ततः स्मितमुखौज्वोचत्प्रतिसूयो नभश्चरान् । माभूत विक्लवा वायुमेपं वो भापयाम्यहं ॥ ११० ॥
 पवनं च परिव्यज्य जगादानुक्रमान्वितं । कुमार शृणु यद्वृत्तं कथयामि तवाखिलं ॥ १११ ॥

संध्याभ्रपर्वते रम्ये मुनेः कैवल्यमुद्रते । अनङ्गवीचिसंज्ञस्य देवद्रक्षोभकारणे ॥ ११२ ॥
 वंदित्वा तं द्रदीपेन रात्र्यागच्छतया मया । रुदितध्वनिरश्राधि त्वेणस्तंघ्रास्वनोपमः ॥ ११३ ॥
 अढौकत तमुद्देशं गिरेः प्रस्थं समुन्नतं । पर्यंकनाम्नि दृष्टा च गुहायामंजना मया ॥ ११४ ॥
 निर्वासकारणं चास्या विज्ञाय विनिवेदितं । मया ग्राश्यासिता बाला रुदती शोकविह्वला ॥ ११५ ॥
 तस्याममसूत सा पुत्रमन्वितं लक्षणैः शुभैः । यस्य भासा गुहा सार्सीत्सुवर्णेनैव निमित्ता ॥ ११६ ॥
 तोषं च परमं ग्राप्तं श्रुत्वा तां जातपुत्रिकां । ततस्तत इति क्षिप्रमपृच्छच्च समीरणः ॥ ११७ ॥
 अचोचत्स ततस्तस्याः सुतोऽसौ चारुचेष्टितः । विमाने स्थाप्यमानः सन् पतितः शैलगह्वरे ॥
 अत्रांतरे पुनः प्राप्तो विपादं पवनजयः । हाकारमुखरः सार्द्धं तथा खंचरसेनया ॥ ११९ ॥
 प्रतिभानुः पुनश्चोचे मागाः शोकं ततः । शृणु यद्वृत्तं तत्समस्तं ते धार्योदुःखं हरिष्यति ॥ १२० ॥
 ततो हाकारशब्देन मुखरंकृतदिग्मुखः । अवतीर्यानघं बालमैक्षिष्महि नगान्तरे ॥ १२१ ॥
 चूर्णितश्च ततः शैलस्तेनासौ पतनात्तदा । श्रीशैल इति तेनासावस्माभिविस्मितैः स्तुतः ॥ १२२ ॥
 वसंतामालया साकं ततः पुत्रेण संयुता । विमानमंजनारोप्य मया नीता निजं पुरं ॥ १२३ ॥
 ततो हनूलहाभिल्ये पुरे संवद्धितः शिशुः । हनूमानिति तेनास्य द्वितीयं नाम निमित्तं ॥ १२४ ॥

पद्मपुराणम्

एषा ते कथिता साकं पुत्रेणाद्भुतकर्मणा । मत्पुरे शीलसंपन्ना निष्ठतीति विबुध्यतां ॥ १२५ ॥
 पुरस्कृत्य ततो वायुं हृष्टा गगनचारिणः । क्षिप्रं हनूहं जग्मुर्जनादर्शनोत्सुकाः ॥ १२६ ॥
 तेषां महोत्सवस्तत्र समागमकृतोऽभवत् । सुसंवेद्यस्तु दंपत्योर्दुराख्यानो विशेषतः ॥ १२७ ॥
 तत्र मासद्वयं नीत्वा खेचराः प्रीतमानसाः । आमंत्र्य लब्धसन्माना ययुःस्थानं यथायथं ॥ १२८ ॥
 चिरात्समाप्तपत्नीकः पवनोऽपि सुचेष्टितः । तत्र गीर्वाणवद्रेमे सुतचेष्टाभिनन्दितः ॥ १२९ ॥
 हनूमांस्तत्र संप्राप्य यौचनश्रियमुत्तमां । मरुकूटसमानांगः स्तेनकः सर्वचेतसां ॥ १३० ॥
 सिद्धविद्यः प्रभावाढ्यो विनयज्ञो महाबलः । सर्वशास्त्रार्थकुशलः परोपकृतिदक्षिणः ॥ १३१ ॥
 नाक्रोपशुक्तपाकस्य पुण्यशेषस्य योजकः । रमतेस पुरे तत्र गुरुपूजनतत्परः ॥ १३२ ॥
 श्रीशैलस्य समुद्रवेन सहितं वायोः समं कांतया । यो भावेन शृणोति संगममिमं नानारसैरद्भुतं ॥
 जेतोस्तस्य समस्तसंस्थितिधिधिज्ञानेन लब्धात्मनो । बुद्धिर्नाशुभकर्मणि प्रभवति प्रारब्ध सत्कर्मणः ॥
 आयुर्दीर्घमुदारविभ्रमयुतं कांतं वपुर्नीरजं । मेधां सर्वकृतांतपारविषयां कीर्तिं च चंद्रामलां ॥
 पुण्यं स्वर्गसुखोपभोगचतुरं लोकं च यद्बुद्धिर्भवं । तत्सर्वं सुकृदशुतेरविरिव स्फुटप्रभामंडलः ॥ १३६ ॥
 इत्यार्षे रघुपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते पवनोज्ञनासमागमाभिधानं नामाष्टादशं पर्व ।

अथैकोनविंशति पर्व ।

राघवोऽथ बहन्दीर्घं क्रोधमग्राप्तनिर्वृत्तिः । अडुढौकत्पुनः सर्वान् खेचरान् लेखहारिभिः ॥ १ ॥
 किंकिधेद्रस्तम्भ्यागात्तथा दुन्दुभिसंज्ञकः । अलंकाराधिपो यश्च रथनूपुरकस्तथा ॥ २ ॥
 विजयार्द्धनगे ये च श्रेणिद्वयनिवासिनः । सर्वोद्योगेन ते सर्वे ग्राप्ता रत्नश्रवःसुतं ॥ ३ ॥
 अथो हनूरुहद्वीपं नरो मस्तकलेखकः । ग्राप्तः पवनवेगस्य प्रतिमूर्यस्य चांतिकं ॥ ४ ॥
 लेखार्थमभिगम्यतौ प्रयाणन्यस्तमानसौ । श्रीशैलस्योद्यतौ कर्तुमभिप्रेकं नृपास्पदे ॥ ५ ॥
 कृतस्तदर्थमाटोपः सूर्यशब्दादिको महान् । नराः कलशहस्ताश्च श्रीशैलस्य पुरस्थिताः ॥ ६ ॥
 किमेतदिति तौ तेन पृष्टाविदमवोचतां । राज्यं हनूरुहद्वीपे वत्स त्वं पालयाधुना ॥ ७ ॥
 युद्धे सहायतां कुर्तुमावाभीशेन रक्षसां । आहूतौ तस्य कर्तव्यं प्रीत्यावाभ्यां यथोचितं ॥ ८ ॥
 रसातलपुरे तस्य वरुणः प्रत्यवस्थितः । दुर्जयोऽसौ महासैन्यः पुत्रदुर्गवलोककटः ॥ ९ ॥
 हनूमानेवमुक्तः सन् विययेनेदमब्रवीत् । मयि स्थिते न युक्तं वां गंतुमायोधनं गुरू ॥ १० ॥
 अविहातरणास्वादो वत्स त्वमिति भाषिते । जगाद किं शिवस्थानं कदाचिद्बुधमाप्यते ॥ ११ ॥

पञ्चपुराणम् ।

यदा निवार्यमाणोऽपि न स्थातुं कुरुते मनः । तदा ताभ्यामनुज्ञातः स युवा गमनं प्रति ॥१२॥
 स्नात्वा भुक्त्वा स पूर्वदिर्नगलाञ्चितविग्रहः । कृतः प्रणामः सिद्धानामर्हतां च प्रयत्नतः ॥१३॥
 पितरं मातरं मातुर्मोतुलं च महाद्युतिः । प्रणम्याशेषवर्गे च संभाष्य विधिकोविदः ॥१४॥
 विमानं सूर्यसंकाशं समारुह्य दिशो ददृश । व्याप्य शुक्लसमूहेन ययौ लंकापुरीं प्रति ॥१५॥
 त्रिकूटगिर्भमुखो गच्छन्विमानेसावराजत । मंदराभिमुखो यद्वदक्षानास्त्रिदशाधिपः ॥१६॥
 जलवीचिगिरीं तस्य रविरस्तमुपागमत् । समुद्रवीचिसंतानचुंबितोरुनिर्तवक्रे ॥१७॥
 तत्र रात्रिं सुखं नीत्वा कृतसद्भटसंकथः । महोत्साहेन सन्नह्य ययौ लंकाहितेक्षणाः ॥१८॥
 नानाजनपदान्दीपान्नगानुर्मिसमाह्वान । ग्रहाश्च जलधा पश्यन् रक्षुःसैन्यमवाप सः ॥१९॥
 दृष्ट्वा हनूमतः सैन्यं पुरुराक्षसपुंगवाः । विस्मयः परमं जग्मुः श्रीशैलद्विहतेक्षणाः ॥२०॥
 चूर्णितोऽन्नेन शैलोऽसौ सोयं मव्यजनोत्तमः । इतिशब्दमसौ शृण्वन् रावणस्य गर्तोत्तिकं ॥२१॥
 मारुतिं रावणो वीक्ष्य कुसुमैरभिपूरितात् । सारमाकृष्टसंभ्रातंगुञ्जन्मत्तमधुव्रतात् ॥२२॥
 उपरिन्यस्तस्मांशुद्धिरितावरसंभपात् । पर्यतस्थितसामंभतादभ्युत्तस्थौ शिलातलात् ॥२३॥
 परिच्वज्य हनूमंतं विनयानतविग्रहं । उपविष्टः समं तेन तत्र प्रीतिस्मिताननः ॥२४॥

अन्योन्यं कुशलं दृष्ट्वान्योन्यस्य संपदं । रेमाते तौ महाभाग्यौ देवेंद्राविव संगतौ ॥ २५ ॥
 अथावोचदशग्रीवः प्रमदान्वितमानसः । हन्मते मुहुः पश्यन्नत्यंतस्निग्धया दृष्ट्वा ॥ २६ ॥
 अहो संवर्द्धितं प्रेम वायुना मम साधुना । यदयं प्रेषितः पुत्रः प्रख्यातगुणसागरः ॥ २७ ॥
 एनं प्राप्य महासत्त्वं तेजोमंगलभूषितं । नैव मे दुस्तरं किंचिद्रविष्यत्यत्र विष्टपे ॥ २९ ॥
 गुणेषु भाष्यमाणेषु श्रीशैलो नतविग्रहः । सव्रीड इव संवृत्तः प्रायो वृत्तिरियं सतां ॥ ३० ॥
 भविष्यतोऽथ संग्रामाद्भयेनैव दिवाकरः । अस्तं सेवितुमारमे मंदारुणकरोत्करः ॥ ३१ ॥
 संध्यास्य पृष्ठतो यांती वहती रागमुत्कटं । शुशुभे प्राणनाथस्य विनीता रमणी यथा ॥ ३२ ॥
 ततो निशावधू रेजे कृतचंद्रविशेषका । कुर्वाणानुगतिं भर्तुर्वीसरस्य निरंतरं ॥ ३३ ॥
 अन्येष्टुर्भीनुभिर्भोनोरुज्वलं भुवने कृते । दशग्रीवः सुसन्नद्धः समस्तबलमध्यगः ॥ ३४ ॥
 आसन्नस्थहनूमत्कः कृतमंगलविग्रहः । विद्यया जलधिं भित्त्वा प्रयातो वरुणं पुरं ॥ ३५ ॥
 प्रत्यरि व्रजतोऽभुव्य दीप्तिरासीदनुत्तमा । कुठाराममुद्दिश्य सुभूमस्येव चक्रिणः ॥ ३६ ॥
 ज्ञात्वा दशाननं प्राप्य सैन्यनिम्बनसूचितं । संक्षुभो भ पुरं सर्वं वरुणस्य महारवं ॥ ३७ ॥
 पातालपौण्डरीकाख्यं तत्पुरं प्रवलध्वजं । सुरत्नतोरणं जातं सन्नाहरवंसकुलं ॥ ३८ ॥

ततो विश्वमथत्सैन्यं रावणथरनिर्वृतः । उद्याने प्रवेर तस्यै भवनोन्मादनामनि ॥ ६५ ॥
समुद्रासंगतीतेन वायुनास्य व्यनीयत । सैन्यस्य रणजः खेदो वृक्षच्छायानुवर्तिनः ॥ ६६ ॥
गृहीतं नायकं ज्ञात्वा वरुणस्याखिलं चले । प्रविवेश पुरं भीतं पौडरीकं समाकुलं ॥ ६७ ॥
तेदेव साधनं तावत् एव च महाभटाः । प्रधानस्य द्वियोगेन आपुर्व्यर्थशरीरतां ॥ ६८ ॥
पुण्यस्य पश्यतौदार्यं यदुद्भवति तद्वति । बहूनामुद्भवः पुंसां पतिते पतनं तथा ॥ ६९ ॥
अथ भास्करकर्णस्तं मथ्नातिस्म पुरं रिपोः । विह्वलीभूतनिशेषजनसंघातसंकुलं ॥ ७० ॥
लुटितं चात्र सकलं धनरत्नादिकं भटैः । अरातिपुस्कोपेन नतु लोभकशस्थितैः ॥ ७१ ॥
रतिविभ्रमधारिण्यः स्रवदत्ताकुलेधणाः । विलपंत्यो वराकाश्च गृह्येत्स्म वरांगनाः ॥ ७२ ॥
स्तनावनम्रेद्देहास्ताश्चलत्पल्लवपाणयः । कूर्जंत्यो बांधवान् सर्वान् गृहीता निष्ठुरैरनैः ॥ ७३ ॥
विमानाभ्यंतरन्यस्ता काचिदेवमभाषत । सखीशोकग्रहस्तसमस्तास्यनिशाकरा ॥ ७४ ॥
सखि शीलविनाशो मे यदि नाम भवेदिह । उल्लंघ्यांशुकपट्टेन मरिष्यामि न संशयः ॥ ७५ ॥
सौदिग्धमरणं काचिद् व्याहरंती मुहुः प्रियं । संस्मृत्य तद्गुणान् मूर्छामानच्छं म्लानलोचना ७६
मानरं पितरं कांतं भ्रातरं मातुलं सुतं । आह्वयंत्यः धरन्नेषास्ता मुनेरपि दुःखदाः ॥ ७७ ॥

काचिद्भास्कराकिरणस्य शोभया, हृतलोचना । जगादोपांशुविह्वंमात्सर्खी कमललोचना ॥ ७८ ॥
 सखि कापि, ममोत्पन्ना दृष्टं मुनिपुंगवं । धृतिर्यया कृतेवाहं परायचशरीरिकाः ॥ ७९ ॥
 इति शुद्धविरुद्धाश्च, विकल्पास्तत्र योपिताः । बभूवुः कर्मवैचित्र्याह्लोकोऽयं चित्रचैष्टितः ॥ ८० ॥
 कुर्वे इव सद्भूमतिः, प्रवीरभटसेवितः । जयनिस्वानमुखरः, कांतलीलासमन्वितः ॥ ८१ ॥
 अवतीर्य, विमानानाद्भास्करश्रवणो, मुदा । पुरो, राक्षसनाथस्य धूसरोष्ठीरतिष्ठपत् ॥ ८२ ॥
 ता विषादवती दृष्ट्वा बाष्पपूरितलोचनाः । बंधुभीरहिता नम्राः, सवेपथुशरीरिकाः ॥ ८३ ॥
 बंदंती करुणं, स्वैरं, किमपि त्रपयान्विता । रावणः, करुणाविष्टो जगादेति सहोदरं ॥ ८४ ॥
 अहोत्यंतमिदं बाल, त्वया दुश्चरितं, कृतं । कुलनार्यो, यदानीता बंदीग्रहणपंजरं ॥ ८५ ॥
 दोषः, कोऽत्र वराकीर्णां नारीणां, मुग्धचेतसां । खलीकारमिमा, येन त्वयि का प्रापिता मुधा ८६
 पालिका, मुग्धलोकस्य, शत्रुलोकस्य, नाशिका । गुरु, शुश्रूषिणी चेष्टा ननु, चेष्टा, महात्मनां ॥ ८७ ॥
 इत्युक्त्वा, मोचितास्तेन क्षिप्रा ता यथुरालयं । आश्वासिता गिरा साध्व्यः, सद्यः, शिथिलसाध्वसा ८८
 आनाय्य वरुणोऽवाचि रावणेनाथ सत्रपः । भटदर्शनमात्रेण कृतरक्षोनताननः ॥ ८९ ॥
 प्रवीण माकृथाः, शोकं युद्धग्रहणसंभव । ग्रहणं ननु वीराणां, रणे सत्कीर्तिकारणं ॥ ९० ॥

द्वयमेव रणे वीरैः प्राप्यते मानशालिभिः । ग्रहणं मरणं वापि कार्तरंश्च पलायितुं ॥ ९१ ॥
पुरावदखिलं स त्वं राज्यं रक्ष निजे पदे । मित्रवांधवसंपन्नः सकलोपद्रवोज्झितं ॥ ९२ ॥
अर्थवसुक्तो वरुणः स वीरं । कृत्वाजलिं प्रावददेतमेव ॥

विशालपुण्यस्य तवात्र लोके । मूढो जनो तिम्रति वरभोवे ॥ ९३ ॥

अहो महर्द्वयमिदं त्वदीयं । मुनेरिव स्तोत्रसहस्रयोग्यं ॥

विहाय रत्नानि पराजितोहं । त्वया यदभ्युन्नतशामनेन ॥ ९४ ॥

वायोः सुतस्यैव कथं प्रभावो । निगद्यतामद्भुतकर्मणोऽपि ॥

यतस्त्वदीयेन शुभेन साधो । समाहितः सोऽपि महानुभावः ॥ ९५ ॥

न कस्यचिन्नाम महीयमेतां । गोत्रक्रमाद्विक्रमकोशधारिता ॥

वीरस्य भोग्येयमसौ भवांश्च । तेषां स्थितो मूर्धनि साधि लोकं ॥ ९६ ॥

स्वामी, त्वमस्माकमुदारकीर्ति । क्षमस्व दुर्वीक्ष्यकृतं निकांरं ॥

वक्तव्यमित्येव वदामि नाथ । क्षमा तु इदं तवात्पुदारा ॥ ९७ ॥

तेन त्वया सार्धमहं विधाय । संव्रधमत्पुन्नतचोदितेन ॥

कृतार्थतामेमि ततो गृह्ण । तन्मे सुता योग्यतमस्त्वमस्याः ॥ ९८ ॥

एवं विदित्वा तनुजां विनीतां । प्रकीर्तितां सत्यवतीति नाम्ना ॥

ललामरूपां जनितां सुदेव्या । समर्पयत्ताम्ररसामववत्रां ॥ ९९ ॥

नयोर्महान् संववृते विवाहे । समुत्सवः पूजितसर्वलोकः ।

तयोर्हि निश्शेषसमृद्धिभाजो । रत्नपणीयं न समस्ति किंचित् ॥ १०० ॥

सन्मानितस्तेन च मानितेन । कृतानुयानः कतिचिदिनानि ॥

सुतावियोगव्यथितांतरात्मा । स्वराजधानीं वरुणो विवेश ॥ १०१ ॥

कैलाशकंपोऽपि समेत्य लंकां । विधाय सन्मानमतिप्रधानं ॥

महाप्रभां चंद्रनखातनूजां । ददौ समीरप्रभाय कन्यां ॥ १०२ ॥

अनंगगुप्पेति समस्तलोके । गतां प्रसिद्धिं गुणराजधानीं ॥

अनंगगुप्पायुधभूतेनेत्रां । लब्ध्वा स तां तोपमुदारमार ॥ १०३ ॥

श्रियां च संपादिनि कर्णकुण्डले । पुरेऽस्य चक्रे क्षितिपाभिषेचनं ॥

स्थितः स तत्रोत्तमभोगसंगतो । यथोर्द्धलोके भुवनस्य पालकः ॥ १०४ ॥

तथानलः किष्कुपुरे शरीरजो । प्रसिद्धिमेतां हरिमालिनीं श्रुतिं ॥

श्रियं नयंतीमपि रूपसंपदा । ददौ विभूत्या परया हनुमते ॥ १०५ ॥

पुरे तथा किन्नरगीतसङ्ग्रेहे । स लब्धवान् किन्नरकन्यकाशतं ।

इति क्रमेणास्य बभूव योपितां । परं सहस्राद्गणनं महात्मनः ॥ १०६ ॥

अमन्नसौ येन नदीधरेऽस्थात् । श्रीशैलसंज्ञोज्ञ समीरघ्नतुः ॥

श्रीशैल इत्यागतवानसौ तत् । ख्यातिं पृथिव्यामिति रम्यसाहुः ॥ १०७ ॥

तदास्ति किर्दिकधपुरे महात्मा । सुग्रीवसंज्ञः पुरखेचरेशः ॥

तारेति तारापतिकांतिवक्त्रा । बभूव रामास्य रतेः समाना ॥ १०८ ॥

तयोस्तनूजा नवपद्मरागा । गुणैः प्रतीता भुवि पद्मरागा ॥

पद्मेव रूपेण चिशालनेत्रा । भामंडलप्रावृतवक्त्रपद्मा ॥ १०९ ॥

महेभकुंभोन्नतपीवरस्तनी । सुरेन्द्रसूत्रग्रहणोपमोदरी ॥

चिशाललावण्यतडागमध्यगा । मलिन्मुचा सर्वजनांतरात्मनां ॥ ११० ॥

विचिंतयन्ती पितरौ च तस्या । योग्यं वरं शोभनविभ्रमायाः ॥

नक्तं न निद्रां सुखतो लभेतां । दिवा तु नैव प्रविकीर्णचिन्ता ॥ १११ ॥

ततः पटेष्विद्रीजतप्रधाना । विद्याधराः स्मचितशीलवंशाः ॥

चित्रकृता चित्रगुणा दुहित्रे । प्रदर्शिताथारुरुचः पितृभ्यां ॥ ११२ ॥

अनुक्रमात्साथ निरीक्ष्यमाणा । मुहुर्मुहुः संहृतनेत्रकांतिः ॥

सद्यः समाकृष्टविचेष्टदृष्टिर्वाला हनूमत्प्रतिमां ददर्श ॥ ११३ ॥

दृष्ट्वा च तं वायुसुतं पटस्थं । सादृश्यनिर्मुक्तसमस्तदेहं ॥

अताडयतासौ मदनस्य वाणैः । सुदुस्सहैः पंचभिरेककालं ॥ ११४ ॥

तत्रानुरक्तामधिगम्य बाढभेतामुवाचेति सखी गुणज्ञा ॥

अयं स चाले पवनंजयस्य । श्रीशैलनामा तनयः प्रतीतः ॥ ११५ ॥

गुणस्तवास्य प्रथिता पुरैव । शोभा तु दृग्गोचरतां प्रयाता ॥

एतेन सार्धं भज कामभोगान् । पित्रोः प्रयच्छतिचिरेण निद्रां ॥ ११६ ॥

अहो पुनश्चित्रगतेन तेन । मनोविकारो जनितो हनूमता ॥

सखीं वदंतीमिति लज्जया नता । जघान लीलाकमलेन कन्यका ॥ ११७ ॥

ततो विदित्वा जनकेन तस्या । हृतं मनो मारुतनन्दनेन ॥
 परः समारूढसुताशरीरः । संश्लेषितो वायुसुताय शीघ्रं ॥ ११८ ॥
 दूतो युवा श्रीनगरं समेत्य । जातः प्रविष्टो विहितप्रणामः ॥
 हनूमते दर्शयतिस्म विवं । वारात्मजायाः पटमध्ययातं ॥ ११९ ॥
 मर्त्यं शराः पंच मनोभवस्य । स्युर्यद्यमुस्मिन् जगति प्रसिद्धाः ॥
 कन्यालियुक्तः कथमेककालं । ततः शतैर्वायुसुतं जवान ॥ १२० ॥
 अजातएवास्मि न यावेदनी । प्राप्नोमि कन्यामिति जातचित्तः ॥
 समीरसुनुर्विभवेन युक्तः । क्षणेन सुग्रीवपुरं जगाम ॥ १२१ ॥
 श्रुत्वा तमासन्नतरं प्रष्टुः । सुग्रीवराजोऽभ्युदियाय सद्यः ॥
 प्रयुज्यमानोऽर्घ्यशतह्नूमान् । पुरं प्रविष्टः श्वसुरेण सार्धं ॥ १२२ ॥
 तस्मिंस्तदा राजगृहं प्रयाति । प्रासादमालामणिजालकस्थाः ॥
 तद्दर्शनव्याकुलनेत्रपद्माः । मुक्तान्यचेष्टा ललना बभूवुः ॥ १२३ ॥
 गवाक्षजालेन निरीक्षमाणा । सुग्रीवजा वायुसुतस्य रूपं ॥

कामप्यवस्थां मनसा प्रपन्ना । स्ववेदनीयां सुकुमारदेहा ॥ १२४ ॥

अयं स नायं पुरुषोऽपरायं । कोप्येप सोऽसौ सखि सोयमेव ॥

इत्यंगनाभिः परितर्क्यमाणो । विवेश सुग्रीवपुरं हनूमान् ॥ १२५ ॥

तयोर्विद्याहः परया विभूत्या । विनिर्मितः संगतसर्वबन्धुः ॥

तौ दंपती योग्यसमागमेन । प्राप्तौ प्रमोदं परमं सुरूपा ॥ १२६ ॥

जगाम वध्व्या सहितो हनूमान् । स्थानं निजं निवृत्तचित्तवृत्तिः ॥

कृत्वा सशोकोऽश्वसुरौ स्वर्गौ । सुतावियोगात्स्ववियोजनाच्च ॥ १२७ ॥

तस्मिन्तथा श्रीमति वर्तमाने । सुते समस्तक्षितियातकीर्तौ ॥

महामुखास्यादसमुद्रमध्ये । ममज्ज वायुः क्षितिर्पोजना च ॥ १२८ ॥

श्रीशैलतुल्यैरथ खेचरैः । सन्मान्यमानो बहुमानधारी ॥

अभूद्दशास्यः क्षतसर्वशत्रुः । त्रिवंङनाथो हरिकंठतुल्यः ॥ १२९ ॥

लंकानगर्यां स विशालकांतिः । सुखेन रमे पृथुभोगजेन ॥

समस्तलोकस्य धृतिं प्रयच्छन् । यथा सुरैः सुरलोकपुर्यां ॥ १३० ॥

महानुभावः प्रमदाजनस्य । स्तनेष्वसौ लालितरक्तपाणिः ॥

विवेद नो दोर्धमपि व्यतीतं । कालं प्रियावक्त्रतिगिच्छभृङ्गः ॥ १३१ ॥

एकापि यस्येह भवेद्विरूपा । नरस्य जाया प्रतिक्कलचेष्टा ॥

रतेः पतित्वं स नरः करोति । स्थितः सुखे संसृतिधर्मजाते ॥ १३२ ॥

युक्तः प्रियाणां दशभिः सहस्रैः । तथाष्टभिः श्रीजनितोपमानां ॥

महाप्रभावः किमुतैव राजा । खंडत्रयस्यानुपमानकांतिः ॥ १३३ ॥

एवं समस्तखगैरभिन्नयमानः । संप्रातंसन्नतपरांगधृतानुशिष्टिः ॥

खंडत्रयाधिपतिताविहिताभिपेकः । साम्राज्यमाप जनताभिनुतं दशास्यः ॥ १३४ ॥

विद्याधराधिपतिपूजितपादयन्त्रः । श्रीकीर्तिकांतिपरिचारमनोज्ञदेहः ॥

सर्वग्रहैः परिवृतो दशवक्त्रराजा । जातः शशांक इव कस्य न चित्तहारी ॥ १३५ ॥

चक्रं सुदर्शनममोघममुष्य दिव्यं । मध्याह्नास्करकरोपममध्यजालं ॥

उद्वृत्तशत्रुनृपवर्गविनाशदक्षं । रेजंरिष्टमतिभासुररत्नचित्रं ॥ १३६ ॥

दंडश्च मृत्युरिव जातशरीरबंधो । दुष्टात्मनां भयकरः स्फुरितोग्रतेजाः ॥

उल्कासमूह इव संगतवान् प्रचंडो । ज्वाला शस्त्रभवने प्रतिपन्नपूजः ॥ १३७ ॥
सोयं स्वकर्मवशतः कुलसंक्रमेण । संग्राप्य राक्षसपुंरौ पुरुचारुकीर्तिः ॥

ऐश्वर्यमद्भुततरं च समंतभद्रं । रक्षःपतिः परमसंसृतिः सौख्यमेतः ॥ १३८ ॥

संबुद्धाष्टिवोधचरणप्रतिपत्तिहेतौ । दूरं गतेऽथ मुनिसुव्रतनाथतीर्थे ॥

अत्यंतमूढकविभिः परमार्थदूरः । लोकेऽन्यथैव कथितः पुरुषः प्रधानः ॥ १३९ ॥

विषयवशमुपैतेर्नष्टतत्त्वार्थबोधैः । कविभिरतिकुशीलैर्नित्यपापानुरक्तैः ॥

कुराचितगरहेतुग्रंथवाग्वागुराभिः । प्रगुणजनमृगौधो बध्यते मंदभाग्यः ॥ १४० ॥

इति विदितयथावद्बृहत्तवस्तुप्रपंचः । क्षतकुमतजनोक्तग्रंथपंकप्रसंगः ॥

मज मुरपतिवंधं शास्त्ररत्नं जिनानां । रविसमधिकतेजः श्रेणिक श्रीविशालः ॥ १४१ ॥

इत्योषे रवियेणाचार्यश्रोक्ते पद्म-चरिते रावणसाम्राज्यभिधानं नामैकोनविंशतितमं पर्वं विद्याधरकाण्डं समाप्तं ।

विंशतितमं पर्व ।

अथैवं श्रेणिकः श्रुत्वा विनीतात्मा प्रसन्नधीः । प्रणम्य गणिनः पादौ पुनरूचे सविस्मयः ॥ १ ॥
 प्रसादाच्च विज्ञातः प्रतिशत्रोः समुद्रवः । अष्टमस्य तथाभेदः कुलयोः कपिरक्षसां ॥ २ ॥
 सांप्रतं श्रोतुमिच्छामि चरितं जिनचक्रिणां । नाथ पूर्वमवयुक्तं बुद्धिशोधनकारणं ॥ ३ ॥
 अष्टमो यथ विख्यातो हली सकलविष्टे । वंशे कस्य समुद्रभूतः किंवा तस्य विचेष्टितं ॥ ४ ॥
 अमीपां जनकादीनां तथा नामानि सन्धुने । जिज्ञासितानि मे नाथ तत्सर्वं वक्तुमर्हसि ॥ ५ ॥
 इत्युक्तः स महासत्त्वः परमार्थविशारदः । जगाद गणभृद्राक्यं चारुप्रश्नाभिर्नन्दितः ॥ ६ ॥
 मृणु श्रेणिक वक्ष्यामि जिनानां भवकीर्तनं । पापविध्वंसकरणं त्रिदशैन्द्रनमस्कृतं ॥ ७ ॥
 ऋषभोऽजितनाथश्च संभवद्वाभिर्नन्दनः । सुमतिः पद्मनाभश्च सुपार्श्वः शशिभृत्प्रभुः ॥ ८ ॥
 सुविधिः शीतलः श्रेयान् वासपूज्योऽमलप्रभुः । अनंतो धर्मशांवी च कुंथुदेवो महानरः ॥ ९ ॥
 मच्छिः सुव्रतनाथश्च नमिर्नैमिश्च तीर्थकृत् । पार्श्वोऽयं पथिमो वीरो शासनं यस्य वर्तते ॥ १० ॥
 नगरी परमोदारा नामतः पुंडरीकिणी । सुसीमित्यपरा ख्याता क्षेमत्यन्यातिशोभना ॥ ११ ॥

तथा रत्नवैदीप्ता रत्नसंचयनाभिका । चतस्रः परमोदारा सुव्यवस्था इमा पुरः ॥ १२ ॥
 वासुपूज्यजिनांतानां जिनानामृषमादितः । आसन् पूर्वमेव रम्या राजधान्यः सदोत्सवाः ॥ १३ ॥
 सुमहानगरं चारु तथारिष्टपुरं वरं । सुमाद्रिका च विख्याता तथासौ पुंडरीकिनी ॥ १४ ॥
 सुसीमा सीमसंपन्ना क्षेमा च क्षेमकारिणी । व्यतीतशोकनामा च चंपा च विदिता भुवि ॥ १५ ॥
 कौशांधी च महाभोगा तथा नागपुरं पृथु । सांकेता कांतभवना छात्राकारपुरं तथा ॥ १६ ॥
 अनुक्रमेण शेषाणां जिनानां पूर्वजन्मनि । राजधान्य इमा द्वेयाः पुर्ध्वः स्वर्गपुरीसमाः ॥ १७ ॥
 वज्रनाभिरिति ख्यातस्तथा विमलवाहनः । अन्यथ विपुलव्यातिः श्रीमान् विपुलवाहनः ॥ १८ ॥
 महाबलोऽपरः कांतस्तथातिवलकीर्तनः । अपराजितसंज्ञश्च नंदिपेणाभिधोऽपरः ॥ १९ ॥
 पद्मश्चान्यो महापद्मस्तथा पद्मोत्तरो भुवि । नाथः पंकजगुल्माख्य पंकजप्रतिमाननः ॥ २० ॥
 विभुर्नलिनगुल्मश्च तथा पद्मासनः सुखी । स्मृतः पद्मरथो नाथः श्रीमान् दृढरथोऽपरः ॥ २१ ॥
 महामेघरथो नाम शूरः सिंहरथाभिधः । स्वामी वैश्रवणो धीमान् श्रीधर्मोऽन्यो महाधनः ॥ २२ ॥
 अग्रतिष्ठः सुरश्रेष्ठः सिद्धार्थः सिद्धशासनः । आनंदो नंदनीयोऽन्यः सुनंदश्चेति विश्रुतः ॥ २३ ॥
 पूर्वजन्मनि नामानि जिनानामिति विष्टये । ग्रख्यातानि मयोक्तानि क्रमेण मगधाधिप ॥ २४ ॥

पद्मपुराणम् ।

वज्रसेनो महातेजास्तथा वीरो रिपुन्दमः । अन्य स्वयंप्रभाभिख्यः श्रीमान् विमलवाहनः ॥ २५ ॥
 गुरुः सीमंघरो ज्ञेयो नाथश्च पिहितास्त्रयः । महातपस्विनावन्यावारिदमयुगंधरो ॥ २६ ॥
 तथा सर्वजनानंदः सार्थकाभिल्ययान्वितः । अभयानंदसंज्ञश्च वज्रदत्तोऽपरः प्रभुः ॥ २७ ॥
 वज्रनाभिश्च विज्ञेयः सर्वगुप्तिश्च गुप्तिमान् । चितारक्षप्रसिद्धिश्च पुनर्विपुलवाहनः ॥ २८ ॥
 मुनिर्धनरघो घोरः संवरः साधुसंवरः । वरधर्मखिलोकीयः मुनंदो नंदनामप्रतू ॥ २९ ॥
 व्यतीतशोकसंज्ञश्च डामिलः प्रोष्ठिलस्तथा । क्रमेण गुरवो ज्ञेया जिनानां पूर्वजन्मानि ॥ ३० ॥
 सर्वार्थसिद्धिसंशब्दो वैजयंतः सुखायहः । प्रैवेयको महामासः वैजयंतः स एव च ॥ ३१ ॥
 ऊर्ध्वप्रैवेयको ज्ञेयो मध्यमश्च प्रकीर्तितः । वैजयंतो महातेजा अपराजितसंज्ञकः ॥ ३२ ॥
 आरण्यश्च समाख्यातस्तथा पुण्योत्तराभिधः । कापिष्ठः पुर शुक्रश्च सहस्रारो मनोहरः ॥ ३३ ॥
 त्रिपुण्योत्तरसंज्ञातो मुक्तिस्थानधरस्थितः विजयाख्यस्तथा श्रीमानपराजितसंज्ञकः ॥ ३४ ॥
 प्राणतोऽनंतरातीतो वैजयंतो महाद्युतिः । पुण्योत्तर इति ज्ञेयो जिनानाममरालयाः ॥ ३५ ॥
 जिनानां जन्मनश्चरं मातरं पितरं पुरं । चैत्यवृक्षं तथा मोक्षस्थानं ते कथयाम्यतः ॥ ३६ ॥
 विनीता नगरी नाभिर्मरुदेव्युत्तरा तथा । आपादा वटवृक्षश्च कैलाशः प्रथमो जिनः ॥ ३७ ॥

साकेता विजया नाथो जितशत्रुजिनोत्तमः । रोहिणी सप्तपर्णश्च मंगलं श्रेणिकास्तु ते ॥ ३८ ॥
 सेना जितारिराजश्च श्रावस्तीसंभवो जिनः । ऐन्द्रमृक्षं ततः शालः परमं तेस्तु मंगलं ॥ ३९ ॥
 सिद्धार्थं संवरोऽयोध्या सरलश्च पुनर्वसुः । अभिनन्दननाथश्च भवंतु तव मंगलं ॥ ४० ॥
 मुमंगला प्रियंगुश्च मघा मेघप्रभा पुरी । साकेता सुमतिर्नाथो जगदुत्तममंगलं ॥ ४१ ॥
 मुसीमा वत्सनगरी च चित्रधरणशब्दितः । पद्मप्रभः प्रियंगुश्च भवंतु तव मंगलं ॥ ४२ ॥
 सुप्रतिष्ठः पुरी काशी विशिखा पृथिवी तथा । शिरीषश्च सुपार्श्वश्च राजन् परममंगलं ॥ ४३ ॥
 नागवृक्षोऽनुराघर्क्ष महासेनश्च लक्ष्मणः । ख्याता चंद्रपुरी चंद्रप्रभश्च तव मंगलं ॥ ४४ ॥
 काकंदी सुविधिर्मूलं रामा सुग्रीवपाथिवः । सालस्तरुश्च ते संतु चित्तपावनकारणं ॥ ४५ ॥
 प्लक्षो हृदरथो राजा भद्रिका शीतलो जिनः । सुनंदा प्रथमापाढा संतु ते मंगलं परं ॥ ४६ ॥
 विष्णुश्रीः श्रमणो विष्णुः सिंहनादश्च तिंदुकः । सततं नु जिनः श्रेयान् श्रेयः कुर्वंतु ते नृप ४७
 पाडला वसुपूज्यश्च जया शतभिषं तथा । चंपा च वासुपूज्यश्च लोकपूजां दिशंतु ते ॥ ४८ ॥
 कापिल्यं कृतवर्मा च शर्मा श्रोतुपदोत्तरा । जंबूविमलनाथश्च कुर्वंतु त्वां मलोद्भिक्तं ॥ ४९ ॥
 अश्वस्थः सिंहसेनश्च विनीता रेवती तथा । श्लाघ्या सर्वयशा नार्थोन्नतश्च तव मंगलं ॥ ५० ॥

पद्मपुराणम् ।

धर्मो रत्नपुरी भानुदीधिपर्णश्च सुघ्नता । पुष्पश्च तव पुष्पातु श्रियं श्रेणिक धर्मिणी ॥ ५१ ॥
 मरणी हास्तिपस्थानमराणी नंदपादपः । विश्वसेननृपः शान्तिः शान्तिं कुर्वतु ते सदा ॥ ५२ ॥
 स्वर्गो गजपुरं कुंभुस्त्रिलोकः श्रीश्च कृत्तिका । भवंतु तव राजेंद्र पापद्रवणहेतवः ॥ ५३ ॥
 मित्रा मुदयो न चूतो नगरं पूर्वकीर्तितं । रोहिण्यरजिर्नेद्रश्च नाशयंतु रजस्तव ॥ ५४ ॥
 राक्षिता मिथिला कुंभो जिनेशो मद्धिरश्विनी । अशोकश्च तवाशोकं मनः कुर्वतु पाधिक्व ॥ ५५ ॥
 पद्मावती कुशाग्रं च सुमित्रः स्रवणस्तथा । चंपकः सुव्रतेशश्च व्रजंतु तव मानसं ॥ ५६ ॥
 त्रिजेया मिथिला वप्रा वकुलो नमितीर्थकृत् । अधिनी च प्रयच्छंतु तव धर्मसमागमं ॥ ५७ ॥
 समुद्रविजयधिप्रा नेमिः शौरिपुरं शिवा । ऊर्जयंतश्च ते मेपशृंगश्चास्तु सुखप्रदः ॥ ५८ ॥
 वाराणसी विशाखा च पार्थो वरमाधवोऽघ्रिपः । अश्वसेनश्च ते राजन् दिशंतु मनसो धृतिं ॥ ५९ ॥
 शालः कुंडपुरं पचासिद्धार्थः प्रियकारिणी । हस्तोत्तरं महावीरं परमं तव भंगलं ॥ ६० ॥
 चंपकं वासुपूज्यस्य मोक्षस्थानमुदाहृतं । पूर्वमुक्तं त्रयाणां तु शेषाः सम्मदनिर्वृताः ॥ ६१ ॥
 शान्तिः कुंभुरश्चेति राजानश्चक्रवर्त्तिनः । संतस्तीर्थकरा ज्ञाता शेषाः सामान्यपाधिवाः ॥ ६२ ॥
 चंद्राभश्चंद्रसंकाशः पुष्पदंतश्च कीर्तितः । त्रियंगुमंजरीवर्णः सुपाथो जिनसत्तमः ॥ ६३ ॥

अपक्वशालिसंकाशः पार्श्वो नागाधिपस्तुतः । पद्मप्रभसमच्छायः पद्मप्रभजिनोत्तमः ॥ ६४ ॥
 किंशुकोत्करसंकाशो वासुपूज्यः प्रकीर्तितः । नीलांजनगिरिच्छायो मुनिसुव्रततीर्थकृत् ॥ ६५ ॥
 मयूरकंठसंकाशो जिनो यादवपुंगवः । सुतप्तकांचनच्छायाः शेषा जिनवराः स्मृताः ॥ ६६ ॥
 वासुपूज्यो महावीरो महिः पार्श्वो यदूत्तमः । कुमार निर्गता गेहात्पृथिवीपतयोऽपरे ॥ ६७ ॥
 एते सुरासुराधीशैः प्रणताः पूजिताः स्तुताः । अभिषेकं परं प्राप्ता नगपार्थिवमूर्धनि ॥ ६८ ॥
 सर्वकल्याणसंप्राप्तिकारणीभूतसेवनाः । जिनेन्द्रा पांतु वो नित्यं त्रैलोक्यपरमाद्भुताः ॥ ६९ ॥
 आयुःप्रमाणवोधार्थं गणेश मम सांप्रतं । निवेदय परं तच्च मनःपावनकारणं ॥ ७० ॥
 यश्च रामोत्तरे यस्य जिनेन्द्रस्योपपद्यते । तत्सर्वं ज्ञातुमिच्छामि प्रतीक्ष्य त्वत्प्रसादतः ॥ ७१ ॥
 इत्युक्तो गणभृत्सौम्यः श्रेणिकेन महादरात् । निवेदयांश्च भूवासौ क्षीरोदामलमोनसः ॥ ७२ ॥
 संख्याया गोचरं योर्थो व्यतिक्रम्य व्यवस्थितः । बुद्धौ कल्पितदृष्टांतः कथितोऽसौ महात्मभिः ॥
 योजनप्रतिमं व्योम सर्वतो भिचित्रेष्टितं । अवेः प्रजातमात्रस्थ रोमाग्रैः परिपूरितं ॥ ७४ ॥
 द्रव्यपल्यमिदं गाढमाहत्य कठिनीकृतं । कथिते कल्पितं कस्य व्यापारोयं युधा भवेत् ॥ ७५ ॥
 तत्र वर्षशेतीते एकैकस्मिन् समुद्रते । क्षीयते येन कालेन कालपल्यं तदुच्यते ॥ ७६ ॥

कोटीकोट्यो दशैतेषां कालो रत्नाकरोपमः । सागरोपमकोटीनां दशकोट्योऽवसर्पिणी ॥ ७७ ॥
 उत्सर्पिणी च तावंत्यस्ते सितासितपथवत् । सततं परिवर्तेते राजन् कालस्वभावतः ॥ ७८ ॥
 प्रत्येकमेतयोर्भेदाः षडुद्दिष्टा महात्मभिः । संसर्गवस्तुवीर्यादिभेदसंभववृत्तयः ॥ ७९ ॥
 अत्यंतः सुपमः कालः प्रथमः परिकीर्तितः । कोटीकोटयश्चतस्रोस्य सामुद्रोन्मानमुच्यते ॥ ८० ॥
 कीर्तितः सुपमस्तिस्त्रो द्वयं सुपमदुःपमः । वक्ष्यमाणद्विकालाब्देहना दुःपमसत्समः ॥ ८१ ॥
 उक्तो वर्षपसहस्राणामेकविंशतिमानतः । प्रत्येकं दुःपमोत्पंतदुःपमश्च जिनाधिपैः ॥ ८२ ॥
 पंचाशदब्धिर्कोटीनां लक्षाः प्रथममुच्यते । त्रिंशद्दशानवैतासां परिपाटया जिनांतरं ॥ ८३ ॥
 नवतिश्च सहस्राणि नव चासां व्यवस्थितः । श्रुतानि च नवैतासां नवतिस्तास्तथा नव ॥ ८४ ॥
 समुद्रशतहीनैका कोटीं दशममंतरं । चतुर्भिः सहिता श्रेया पंचाशत्सागरास्ततः ॥ ८५ ॥
 त्रिंशन्नवाथ चत्वारः सागराः कीर्तितास्ततः । पल्यभोगत्रयन्यूनं ततो रत्नाकरत्रयं ॥ ८६ ॥
 पल्यार्धं शोडशं प्रोक्तं चतुर्भागोऽस्य तत्परं । न्यूनः कोटिसहस्रेण वर्षाणां परिकीर्तितः ॥ ८७ ॥
 सभाः कोटिसहस्रं च तत्परं गदितं बुधैः । चतुःपंचाशदारुणानं समालक्षस्तु तत्परं ॥ ८८ ॥
 षड्लक्षा उत्तरं तस्मात्ततः पंच प्रकाशितं । सहस्राणि त्र्यशीतिस्तु सार्धाष्टमशतं परं ॥ ८९ ॥

शतान्यर्थतृतीयानि समानां कीर्तितं ततः । वर्द्धमानजिनेन्द्रस्य धर्मः सस्पृष्टदुःषमः ॥ ९० ॥
 निर्धृते नु महावीरे धर्मचक्रे महेश्वरे । सुदृष्टमुकुटच्छायापयोधौ तत्कर्मद्वये ॥ ९१ ॥
 देवागमननिष्ठुक्ते कालेऽतिशयवर्जिते । प्रनष्टेकैवल्योत्पादे ललिचक्रधरोज्ज्वले ॥ ९२ ॥
 भवद्विधमहारजगुणसंघातरिक्तके । भविष्यंति प्रजा दुष्टा वंचनोद्यतमानसाः ॥ ९३ ॥
 निम्नशीला निर्त्रेता प्रायः क्लेशव्याधिसमन्विताः । मिथ्यादृशो महाघोरा भविष्यंत्यसुधारिणः ॥
 अतिवृष्टिरवृष्टिश्च विपमा वृष्टिरीतयः । विविधाश्च भविष्यंति दुस्सहाः प्राणधारिणां ॥ ९५ ॥
 मोहकादंवरीमत्ता रागद्वेषात्ममूर्तयः । नर्तिञ्चूकताः पापाः मुहुर्गर्वस्मिता नराः ॥ ९६ ॥
 कुवाक्यमुखराः क्रूरा धनलाभपरायणाः । विचरिष्यंति खद्योता रात्राविव महीतले ॥ ९७ ॥
 गेदंडपथतुल्येषु मूढास्ते पतिताः स्वयं । कुधर्मेषु जनानन्यान्पातयिष्यंति दुर्जनाः ॥ ९८ ॥
 अपकारे समासक्ता परस्य स्वस्य चानिशं । ज्ञास्यंति सिद्धमात्मानं नरा दुर्गतिगामिनः ॥ ९९ ॥
 कुशास्त्रमुक्तहंकारैः कर्मम्लेच्छैर्मदोद्धतैः । अनर्थजनितोत्साहैर्मोहसंतमसावृतैः ॥ १०० ॥
 छेत्स्यंते सततोद्युक्तर्मदा कालानुभावतः । हिंसाशास्त्रकुठारेण भव्येतरजिनांघ्रिपाः ॥ १०१ ॥
 आदावरत्नयः सप्त जनानां दुःखमे स्मृताः । प्रमाणं क्रमतो हानिस्तवस्तेषां भविष्यति ॥ १०२ ॥

द्विहस्तसम्मिता मर्त्या विशत्यब्दायुषस्ततः । भविष्यति परे हस्तमात्रोत्सेधाः सुदुष्पमे ॥ १०३ ॥
 आयुः षोडशवर्षाणि तेषां गदितमुत्तमं । वृत्त्या सरीसृपाणां ते जीविष्यत्यंतिदुःखिताः ॥ १०४ ॥
 ते विरूपसमस्तांगा नित्यं पापक्रियारताः । तिर्यच इव मोहार्तो भविष्यति रुजादिताः ॥ १०५ ॥
 न ब्यवस्था न संवधा नेश्वरा नच सेवकाः । न धनं न गृहं नैव सुखमेकांतदुःखमे ॥ १०६ ॥
 कामार्थधर्मसंगमारहेतुभिः परिचेष्टितैः । शून्याः प्रजा भविष्यति पापपिंडाचिता इव ॥ १०७ ॥
 कुण्ठपथे क्षयं याति यथा शुक्ले च वर्धते । हंस्तुतथयोरायुरादीनां हानिवर्धने ॥ १०८ ॥
 उत्सवादिप्रवृत्तीनां रात्रिवासरयोर्यथा । हानिवृद्धी च विज्ञेये कालयोस्तद्वदेतयोः ॥ १०९ ॥
 येनावसर्पिणीकाले क्रमेणोदाहृतः क्षयः । उत्सर्पिण्यामनेनैव परिवृद्धिः प्रकीर्तिता ॥ ११० ॥
 जिनानामंतरं प्रोक्तश्रुत्सेधं शृण्वतः परं । क्रमतः कीर्तयिष्यामि राजश्रवहितो भव ॥ १११ ॥
 शतानि पंच चापानां प्रथमस्य महात्मनः । उत्सेधो जिनानाधस्य वपुषः परिकीर्तितः ॥ ११२ ॥
 पंचाशच्चापहान्यातः प्रत्येकं परिकीर्तितं । शीतलात्प्राग्जिनेन्द्राणां नवतः शीतलस्य च ॥ ११३ ॥
 ततो धर्मजिनात्पूर्वं दशचापपरिषयः । प्रत्येकं धर्मेनाथस्य चत्वारिंशत्संपंचिका ॥ ११४ ॥
 ततः पार्श्वजिनात्पूर्वं प्रत्येकं पंचभिः क्षयः । नवरत्निमितः पार्श्वो महावीरो द्विवर्जितः ॥ ११५ ॥

पत्योपमस्य दशमो भाग आद्यस्य कीर्तितं । भित्याकुलकरस्यायुर्लोकलोकावलोकभिः ॥ ११६ ॥
 दशमो दशमो भागः पौरस्यस्य ततः स्मृतः । प्रमाणमायुषो राजन् शेषाणां कुलकारिणां ॥ ११७ ॥
 चतुर्भिराधिकाशीतिः पूर्वलक्षाः प्रकीर्तिताः । प्रथमस्य जिनैद्रस्य द्वितीयस्य द्विसप्ततिः ॥ ११८ ॥
 पट्त्रिंश पंचसु ज्ञेयः क्रमेण दशभिः क्षयः । विज्ञेये पूर्वलक्षे द्वे तथैकं परिकीर्तितं ॥ ११९ ॥
 चतुर्भिराधिकाशीतिरब्दाः लक्षाः द्विसप्ततिः । पट्त्रिंशदशैका च समा लक्षाः प्रकीर्तिताः ॥ १२० ॥
 नवतिः पंचभिः सार्धमशीतिश्चतुरुत्तराः । पंचाशत्पंचभिर्युक्तास्त्रिंशदश च कीर्तिताः ॥ १२१ ॥
 एकं चाब्दं सहस्राणां संख्येयं परिकीर्तिताः । वर्षाणां च शतं द्वाभ्यामधिका सप्ततिस्तथा ॥ १२२ ॥
 क्रमेणेति जिनैद्राणामायुः श्रेणिक कीर्तितं । ऋणु सम्प्रति यो यत्र जातश्चक्रधरान्तरे ॥ १२३ ॥
 ऋषभेण यशोवत्यां जातो भरतकीर्तितः । यस्य नाम्ना गतं ख्यातिमेतद्वास्यं जगत्त्रये ॥ १२४ ॥
 अभूद्यः पुंडरीकिन्यां पीठः पूर्वत्र जन्मनि । सर्वार्थसिद्धिर्मेतत्त्वा कुरुसेनस्य शिष्यतां ॥ १२५ ॥
 लोचनान्तरमुत्पाद्य महासंवेगयोगतः । सर्वावभासनं ज्ञानं निर्वाणं स समीयिवान् ॥ १२६ ॥
 बभूव नगरे राजा पृथिवीपुरनामनि । विजयो नाम शिष्योऽभूद्यशोधरगुरोरसौ ॥ १२७ ॥
 स मृतो विजयं गत्वा भुक्त्वा भोगमनुत्तमं । विनीतायामिह च्युत्वा विजयस्याऽऽप्य पुत्रतां ॥ १२८ ॥

पञ्चपुराणम् ।

मीमंगलो यभूवाग्री चक्री गगरसंघितः । युक्त्वा भोगं महासारं मुरध्वजितशासनः ॥ १२९ ॥
 प्रबुद्धः पुत्रशेकुल प्रद्रज्य जिनशरणे । उत्पाद्य कैवलं नाथः सिद्धानामालयं गतः ॥ १३० ॥
 शनिमः पुंडरीकिन्यां शिष्योऽभूद्विमले गुरौ । गत्वा त्रैवेयकं युक्त्वा संसारसुखश्रुतम् ॥ १३१ ॥
 द्युत्वा सुमित्रराजस्य भद्रवत्यामभूत्सुतः । श्रवस्त्यां मधवा नाम चक्रलक्ष्मीलतातलुः ॥ १३२ ॥
 श्रामाण्ययतमास्थाय धर्मशान्तिजिनांतरं । ममाधानानुरूपेण गतं सौधमैवासितां ॥ १३३ ॥
 सनत्कुमारचर्कशे स्तुते मगधपुंगवः । ब्रवीति केन पुण्येन जातोऽस्मादिति रूपयान् ॥ १३४ ॥
 तस्मै समाम्नतोवोचत् पुराणार्थं महामुनिः । यत्र वर्ण्यतेनापि सर्वं कथयितुं क्षमं ॥ १३५ ॥
 तिर्यग्ग्नरकटुः खानि कुमारानुपमवांस्तथा । जीवः प्रपद्यते तावद्यावन्नायाति जैनतां ॥ १३६ ॥
 अस्ति गोवर्धनाभिरुह्यो ग्रामो जनसमाकुलः । जिनदत्ताभिधानोज्ज्वलं गृहिणां वरः ॥ १३७ ॥
 यथा सर्वोऽनुधानानां सागरो मूर्धनि स्थितः । भूधराणां च सर्वेषां मंदरधारुकंदरः ॥ १३८ ॥
 गृहाणां हरिदश्च तृणानां मिशुरर्चितः । तांभूलाख्या च बह्वीनां तरूणां हरिचंदनं ॥ १३९ ॥
 कुलानामिति सर्वेषां श्रावकाणां कुलं स्तुतं । आचारेण हि तत्पूतं सुगत्यर्जनतत्परं ॥ १४० ॥
 स गृही तत्र जातः भन् कृत्वा श्रावकचेष्टितं । गुणभूषणसंपन्नः प्रशस्तामाश्रितो गतिं ॥ १४१ ॥

पद्मपुराणम् ।

॥ १५५ ॥

कृतश्रमः स तैर्द्वयो भूराजोभूसरद्युतिः । गंधामलकपंकज दिग्धर्मोलिर्महातनुः ॥ १५६ ॥
 स्नानैकशायकः श्रीमान्-स्थितः स्नानोचितासने । नानावर्णपयःपूर्णकुर्मण्डलमध्यगः ॥ १५७ ॥
 उक्तः स तैरहो रूपं साधु शक्रेण वर्णितं । मानुषस्य सतो देवचित्ताकर्षणकारणं ॥ १५८ ॥
 तेनोक्तास्ते कृतस्नानं भुक्तवन्ते सभूषणं । सुरा द्रक्ष्य मां स्तोकां वेलामत्रैव तिष्ठत ॥ १५९ ॥
 एवमित्युदिते कृत्वा यः समस्तं यथोचितं । स्थितः सिंहासने रत्नशैलकूटसमद्युतिः ॥ १६० ॥
 दृष्ट्वा तस्य पुनारूपं निनिर्दुर्नाकवासिनः । असारो धिगिमां शोभां मर्त्योनां क्षणिकामिति ॥ १६१ ॥
 प्रथमे दर्शने यास्य यौवनेन समन्विता । सेयं क्षणात्कथं न्हासं प्राप्ता सांदाभिनीत्वरी ॥ १६२ ॥
 विज्ञाय क्षणिकां लक्ष्मीं सुरभ्यो रागवर्जितः । श्रमणत्वं परिप्राप्य महाघोरतपोन्वितः ॥ १६३ ॥
 अधिसह्य महारोगान् महालब्धियुतोऽपि सन् । सनत्कुमारमारूढः स्वध्यानस्थितियोगतः ॥ १६४ ॥
 वभूव पुंडरीकिन्यां नाम्ना मेघरथो नृपः । सर्वार्थसिद्धिमेतोऽसौ शिष्यो घनरथस्य सन् ॥ १६५ ॥
 च्युत्वा नागपुरे विश्वसेनस्यैराशरीरजः । तनयः प्रथितो जातः शांतिः शांतिकरो नृणां ॥ १६६ ॥
 जातमात्रोऽभिषेकं यः सुरभ्यः प्राप्य मंदिरे । अभूच्छांक्रमोगस्य नाथोऽसां विद्रसंस्तुतः ॥ १६७ ॥
 विहाय नृणवद्राज्यं प्राव्राज्यं समथ्रियत् । चक्रिणां पंचमो भूत्वा जिनानां षोडशोऽभवत् ॥ १६८ ॥

कुंभरो परतस्तस्य संजातौ चक्रवर्तिनौ । जिनेन्द्रत्वं च संप्राप्तौ पूर्वसंचितकारणौ ॥ १६८ ॥
 सनत्कुमारराजोभूद्धर्मशान्तिजिनांतरे । निजमेवांतरं ज्ञेयं त्रयाणां जिनचक्रिणां ॥ १६९ ॥
 कनकाम इति ख्यातो नाम्ना धान्यपुरे नृपः । विचित्रगुप्तशिष्यः सन् स जयंतं समाश्रयत् १७०
 ईशावत्यां नरेन्द्रस्य कार्तवीर्यस्य भामिनी । तरेति तनयस्तस्यामभून्नाकादुपागतः ॥ १७१ ॥
 सुभूम इति चारुयातश्चक्रांकायाः श्रियः पतिः । येनेयं शोभना भूमिः कृत्वा परमचेष्टिना १७२
 पितुर्यो वधकं युद्धे जामदग्न्यममीमरत् । भुंजानः पायसं पात्र्या चक्रत्वपरिवृत्तया ॥ १७३ ॥
 जामदग्न्याहृतक्षात्रदंता एवास्य पायसं । सत्रे किलाश्रतो जाता नैमित्तोक्तं समंततः ॥ १७४ ॥
 सप्तवारान् कृता क्षत्रारिपूर्णा किल भूरिति । चक्रे त्रिसप्तवारान् यः क्षितिं निष्कण्ठस्त्रिकां १७५
 अत्युग्रशसनात्तस्माद्विद्या ग्राप्य महाभयं । कुलेषु रजकादीनां क्षत्रिया इव ललियरे ॥ १७६ ॥
 अरमल्यरे चक्री भोगादविरतात्मकः । कालधर्मेण संयुक्तः सप्तर्षी क्षितिमाश्रितः ॥ १७७ ॥
 नगर्या वीतशोकायां चिताहः पार्थिवोऽभवत् । भूत्वा सुप्रभशिष्योऽसौ ब्रह्माहं कल्पमाश्रिता १७८
 च्युतो नागपुरे पद्मरथस्य धरणीपतेः । मयूर्यो तनयो जातो महापद्मः प्रकीर्तितः ॥ १७९ ॥
 अष्टौ दुहितरस्तस्य रूपातिशयगर्विताः । नेच्छति भुवि भर्तारं हृता विद्याधरैरिमा ॥ १८० ॥

उपलभ्य ताः समानीता निर्वेदिन्य प्रवव्रजुः । समाराधितकल्याणा देवलोकं समाश्रिताः ॥ १८१ ॥
 तेऽप्यष्टौ तद्वियोगेन प्रव्रज्यां व्योमचारिणः । चक्रुर्विचित्रसंसारदर्शनत्रासमागताः ॥ १८२ ॥
 हेतुना तेन चक्रेनः प्रतियुद्धो महागुणः । मुते न्यस्य श्रियं पद्मे निष्क्रान्तो विष्णुना समं ॥ १८३ ॥
 महापद्मस्तपः कृत्वा परं संप्राप्तकेवलः । लोकप्राग्भारमारुहदरिमोहजिनान्तरे ॥ १८४ ॥
 महेंद्रदत्तनामासीत्पुरे विजयनामनि । कृत्वा नन्दनाशिष्यत्वं महेंद्रं कल्पमुद्ययो ॥ १८५ ॥
 कांपित्यनगरे व्युत्था वप्रायां हरिकेतुतः । हारिणेण इति ख्यातो जज्ञे चक्रांकिवेशवः ॥ १८६ ॥
 स कृत्वा धरणीं सर्वां निजां चैत्यविभूषणाम् । तीर्थं सुवतनाथस्य सिद्धानां पदमाश्रितः ॥ १८७ ॥
 अमिताहोऽभवद्राजा पुरे राजपुराभिधि । मुग्धममित्रशिष्यत्वं कृत्वा ब्रह्मालयं ययौ ॥ १८८ ॥
 ततश्च्युतो यद्योवत्यां जातस्तत्रैव वैजयिः । जयसेन इति ख्यातश्चक्रचुं वितशासनः ॥ १८९ ॥
 परित्यज्य मद्गराज्यं दीक्षां दंगवरीभितः । रत्नव्रितयमाराध्य सङ्घं पदमाश्रियत् ॥ १९० ॥
 स्वतंत्रलिंगसंज्ञस्य संभूतः प्राप्य शिष्यतां । काद्यां कमलगुल्मालयं विमानं समुपाश्रितः ॥ १९१ ॥
 व्युतो ब्रह्मरथस्याभूत् पुरे कांपित्यनामनि । चूलाहासंभवः पुत्रो ब्रह्मदत्तः प्रकीर्तितः ॥ १९२ ॥
 चक्रविह्वामसौ मुक्त्वा श्रियं विरतिवर्जितः । सप्तमो क्षितिमश्लिथञ्चेन्मिपाश्रजिनान्तरे ॥ १९३ ॥

एते पदखंडभूनाथाः कीर्तिता मगधाधिप । गतिर्न शक्यते येषां रोद्धुं देवासुरैरपि ॥ १९४ ॥
 प्रत्यक्षमक्षमुक्तं च फलमेतच्छुभाशुभं । श्रुत्वानुभूय दृष्ट्वा च युक्तं न क्रियते कथं ॥ १९५ ॥
 न पायेयमपूपादि गृहीत्वा कश्चिदृच्छति । लोकांतरं न चायाति किंतु तत्सुकृतेतरं ॥ १९६ ॥
 कैलासकूटकल्पेषु वरस्त्रीपूर्णकुक्षिषु । यद्वसंति स्वगारेषु तत्फलं पुण्यवृक्षजं ॥ १९७ ॥
 शीतोष्णवातयुक्तेषु कुंगुहेषु वसंति यत् । दारिद्र्यपङ्कनिर्मग्रास्तदधर्मवरोः फलं ॥ १९८ ॥
 विध्यकूटसमाकारैर्वारिणेन्द्रजंति यत् । नरेन्द्राधामरोद्धूताः पुण्यशालेरिदं फलं ॥ १९९ ॥
 तुरंगैर्यदलं स्वर्गैर्गम्यते चलचामरैः । पादां तमध्यगैः पुण्यनृपतेस्तद्विचेष्टितं ॥ २०० ॥
 कल्पग्रासादसंकाशं स्थमारुह्य यज्जनाः । व्रजंति पुण्यशालेन्द्राच्छतोऽसौ स्वादुनिक्षिरः ॥ २०१ ॥
 स्फुटिताभ्यां पदाग्निभ्यां मलग्रस्तपटच्चरैः । अग्न्यते पुरुर्यैः पापविपवृक्षस्य तत्फलं ॥ २०२ ॥
 अन्नं यदमृतं प्रायं हेमपात्रेषु भुज्यते । स प्रभावो मुनिश्रेष्ठरुक्तो धर्मरसायनः ॥ २०३ ॥
 देवाधिपतिता चक्रचुंघिता यच्च राजिता । लभ्यते भव्यशालूस्तदहिंसालताफलं ॥ २०४ ॥
 रामकेशवयोर्लक्ष्मी लभ्यते यच्च पुंगवैः । तद्धर्मफलमुन्नये तत्कीर्तिमथाधुना ॥ २०५ ॥
 हास्तिनं नगरं रम्यं साकेता केतुभूषिता । आवस्ती वरविस्तीर्णा कौशांभी भासितांबरा ॥ २०६ ॥

पञ्चपुराणम् ।

पोदनं शैलनगरं तथा सिंहपुरं पुरं । कौशांबी हास्तिनं चेति क्रमेण परिकीर्तिता ॥ २०७ ॥
 सर्वद्रवणसंपन्ना भयसंपर्कचर्जिता । नगर्यो वासुदेवानामिमाः पूर्वत्र जन्मनि ॥ २०८ ॥
 विश्वनंदो महातेजास्ततः पर्वतकाभिधः । धनमित्रस्ततो ज्ञेयस्तृतीयश्चक्रधारिणां ॥ २०९ ॥
 ततः सागरदत्ताख्यः शुब्धसागरनिस्वनः । विकटः प्रियमित्रश्च तथा मानसचेष्टितः ॥ २१० ॥
 पुनर्वसुश्च विद्वातो गंगदेवश्च कीर्तितः । उक्तान्यमूनि नामानि कृष्णानां पूर्वजन्मनि ॥ २११ ॥
 नैविकी यातनं युद्धं विजया प्रमदाहृतिः । उद्यानारण्यं भरणं वनक्रीडाभिकांक्षिणः ॥ २१२ ॥
 अत्यंतविषयासंगो विप्रयोगस्तनूनपत् । दौर्भाग्यं प्रेत्य हेतुभ्य एतेभ्यो हरयोऽभवंन् ॥ २१३ ॥
 चिरूपा दुर्भगाः संतः सानिदानतपोधनाः । तत्त्वविज्ञाननिर्मुक्ता संभवन्ति बलानुजाः ॥ २१४ ॥
 सानिदानं तपस्त्रस्माद्वर्जनीयं प्रयत्नतः । तद्वि पथान्महाघोरदुःखदानमुद्युक्षितं ॥ २१५ ॥
 संभूततपसो मूर्तिः सुभद्रो वसुदर्शनः । श्रेयांसप्रतिषेधश्च वसुभूतिश्च कीर्तितः ॥ २१६ ॥
 घोपसेनपरांमोघिनानामानो च महाशुनी । दुर्मसेनश्च कृष्णानां गुरवः पूर्वजन्मनि ॥ २१७ ॥
 महाशुक्राभिधः कल्पः प्राणतो लांतवस्तथा । सहस्रारं परो ब्रह्मनामा माहेंद्रसंज्ञितः ॥ २१८ ॥
 सौधर्मश्च समाख्यातः कल्पः सचेष्टितालयः । सनत्कुमारनामा च महाशुक्राभिधोऽपरः ॥ २१९ ॥

एतेभ्यः प्रच्युताः संतः प्राप्तपुण्यफलोदयाः । पुण्यावशेष्वतो जाता वासुदेवा नराधिपाः ॥ २२० ॥
 पौदनं द्वापुरी हस्तिनगरं तत्पुनः स्मृतं । तथा चक्रपुरं रम्यं कुशाग्रं मिथिलापुरी ॥ २२१ ॥
 विनीता मथुरा चेति माधवोत्पत्तिभूमयः । समस्तधनसंपूर्णाः सदोत्सवसमाकुलाः ॥ २२२ ॥
 आद्यः प्रजापतिज्ञेयो ब्रह्मभूतिरतोऽपरः । रौद्रनादस्तथा सोमः प्रख्यातश्च शिवाकरः ॥ २२३ ॥
 समस्तमूर्ध्वभिनादश्च ख्यातो दशरथस्तथा । वसुदेवश्च कृष्णानां पितरः परिकीर्तिताः ॥ २२४ ॥
 आद्या मृगावती ज्ञेया माधवी पृथिवी तथा । सीतांगिका च लक्ष्मीश्च केशिनी कैकयी शुभा ॥
 देवकी चरमा ज्ञेया महासौभाग्यसंयुता । उदाररूपसंपन्ना कृष्णानां मातरः स्मृताः ॥ २२६ ॥
 सुप्रभा प्रथमा देवी रूपिणी प्रभवा परा । मनोहरा युनेत्रा च तथा विमलसुंदरी ॥ २२७ ॥
 तथानंदवती ज्ञेया कीर्तिता च प्रभावती । रुक्मिणी चेति कृष्णानां महोदेव्यः प्रकीर्तिताः २२८ ॥
 प्रकांडपर्णदुरोगारा नगरी गुंडरीकिनी । पृथिवीवसुविस्तीर्णा द्वितीया पृथिवी पुरी ॥ २२९ ॥
 अन्यानंदपुरी ज्ञेया तथानंदपुरी स्मृता । पुरी न्यतीतशोकाख्या पुरं विजयसंहितं ॥ २३० ॥
 मुसीमा च तथा क्षेमा हास्तिनं च प्रकीर्तितं । एतानि बलदेवानां पुराणि गंतजन्मनि ॥ २३१ ॥
 चलो मारुतेवैगथ नंदिमित्रो महाबलः । पुरुषर्षमसंज्ञश्च तथा पृष्ठः सुदर्शनः ॥ २३२ ॥

पञ्चपुराणम् ।

वसुधश्च विज्ञेयः श्रीचंद्रः सखिसंज्ञकः । ज्ञेयान्यमूनि नामानि रामाणां पूर्वजन्मनि ॥ २३३ ॥
 अमृतारो मुनिः श्रेष्ठः महासुव्रतसुव्रतौ । वृषभोऽथ प्रजापालस्तथा दम्भवरामिघः ॥ २३४ ॥
 सुधर्मोऽर्णवसंज्ञश्च तथा विट्पुमसंज्ञितः । अमी पूर्वभवे ज्ञेया गुरुवः शीरधारिणां ॥ २३५ ॥
 त्रिवासोऽनुत्तरा ज्ञेयास्त्रयाणां हलधारिणां । सहस्रारस्त्रयाणां च द्वयोर्ब्रह्मनिवासिता ॥ २३६ ॥
 महाशुक्राभिधानश्च कल्पः परमशोभनः । एभ्यश्च्युत्या समुत्पन्ना रामाः साधुसुचेष्टिताः ॥ २३७ ॥
 भद्रामोजा सुभद्रा च सुचेपा च सुदर्शना । सुप्रभा विजया चान्या वैजयंती प्रकीर्तिता ॥ २३८ ॥
 महाभागा च विज्ञेया महाशीलापराजिता । रोहिणी चेति विज्ञेया जनन्यः शीरधारिणां ॥ २३९ ॥
 श्रेय आदीन् जिनात् पंच वृषुष्ठाद्या बलानुजाः । क्रमेण पंच वंदंते तत्परावरतः परौ ॥ २४० ॥
 नभिसुव्रतयोर्मध्ये लक्ष्मणः परिकीर्तितः । वंदको नोमिनाथस्य कृष्णोऽभूदद्भुतक्रियः ॥ २४१ ॥
 अलकं विजयं ज्ञेयं नंदनं पृथिवीपुरं । तथा हरिपुरं सूर्यसिंहशब्दपरे पुरे ॥ २४२ ॥
 लंकाराजगृहं चान्यक्रमेण प्रतिचक्रिणां । स्थानान्यमूनि वेदानि दीप्तानि मणिरश्मिभिः ॥ २४३ ॥
 अश्वग्रीव इति ख्यातस्तारको मेरुकस्तथा । मधुकैटभसंज्ञश्च निशुंभश्च तथा बलिः ॥ २४४ ॥
 प्रह्लादो दशवक्त्रश्च जरासंधश्च कीर्तितः । क्रमेण वासुदेवानां विज्ञेया प्रतिचक्रिणः ॥ २४५ ॥

संवर्णकुम्भः सत्कीर्तिः सधर्मोऽथ महायुनिः । मृगांकः श्रुतिकीर्तिश्च सुमित्रो भुवनश्रुतः ॥ २४६ ॥
सुव्रतश्च सुसिद्धार्थो रामार्णो गुरवः स्मृताः । तपःसंसारसंजातकीर्तिवैष्टितविष्टपाः ॥ २४७ ॥

दग्ध्वा कर्मोरुकसं क्षुभित बहुविधव्याधिसंभ्रातसत्त्वं ।
मृत्युव्याघ्रातिभीमं भवविपुलसमं तुंगवृक्षोरुखंडं ॥

याता निर्वाणमष्टौ हलधरविभवं प्राप्य संविग्रभावाः ।

संप्राप ब्रह्मलोकं चरमहलधरः कर्मबंधावशेषात् ॥ २४८ ॥

आदौ कृत्वा जिनेन्द्रान् भरतजयकृतान् केशवानां बलाना-

मेतत्ते पूर्वजन्मप्रभृतिनिगदितं वृत्तमत्यंतचित्रं ॥

कोचिद्भ्रान्त्यति मोक्षं कृतयुततपसः स्तोकपंकाश्च केचि-

त्केचिद्गच्छंति भूयो बहुभगवद्गहनां संसृतिं निर्विरामाः ॥ २४९ ॥

एतज्ज्ञात्वा विचित्रं कलिकलुपमहासागरावर्तमग्नं ।

संसारप्राणजातं विरसगतिमहादुःखबह्विप्रतप्तं ॥

कष्टं नेच्छन्ति केचित्सुकृतपरिचयं कर्तुमन्यस्तु कश्चित् ।

कृत्वा मोहायमानं रविरिव विमलं केवलज्ञानमेति ॥ २५० ॥

इत्यर्थे रवियेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते तीर्थकरादिभयानुकीर्तनं नाम विंशतितमं पर्व ।

एकविंशतितमं पर्व ।

शृण्वतोऽष्टमरामस्य संवधार्य वदामि ते । वंशानुकीर्तनं किञ्चिन्महापुरुषसंभवं ॥ १ ॥
विनिर्द्रे दशमे नीते राजासीत्सुमुखंश्रुतिः । कौशाब्ज्यामपरोऽत्रैव चणिजो वीरकथुतिः ॥ २ ॥
हृत्वा तद्वयितां राजा श्रित्वा कामं यथेप्सितं । दत्त्वा दानं विरागाणां पुरे हरिपुरसंज्ञके ॥ ३ ॥
उत्पन्नौ दंपती क्रीडां कृत्वा रुक्मगिरिं ययौ । तत्रापि दक्षिणश्रेण्यां भोगभूमिमग्निश्रियत् ॥ ४ ॥
दयिताविरहांगारदग्धदेहस्तु वीरकः । तपसा देवतां प्राप देवीनिवहसंकुलं ॥ ५ ॥
विदित्वावधिना देवो वैरिणं हरिसंभवं । भगतेऽतिष्ठपद्यातं दुर्गेति पापधीरिति ॥ ६ ॥
यतोऽसौ हरितः क्षेत्रादानीतो भार्यया समं । ततो हरिरिति ख्यातिं गतः सर्वत्र विष्टये ॥ ७ ॥

नाम्ना महागिरिस्तस्य सुतो हिमगिरिस्ततः । ततो वसुगिरिर्जातो बभूवद्रगिरिस्ततः ॥ ८ ॥
 रत्नमालोथ संभूतो भूतदेवो महीधरः । इत्याद्याः शतशोतीता राजानो हरिवंशजाः ॥ ९ ॥
 वंशे तत्र महासत्त्वः सुमित्र इति विश्रुतः । बभूव परमो राजा कुशाग्राल्ये महापुर ॥ १० ॥
 त्रिदशैश्वर्यसमो भोगैः कांत्या जितनिशाकरः । जितप्रभाकरो दीप्त्या प्रतापानतशात्रवः ॥ ११ ॥
 पद्मावतीति जायास्य पद्मनेत्रा महाद्युतिः । शुभलक्षणसंपूर्णा पूर्णसर्वमनोरथा ॥ १२ ॥
 सुप्तासौ भुवने रम्ये रात्रौ तल्पे सुखावह । अद्राक्षीत्यश्विमेयामे स्वप्नान् पाण्डश पूजितान् ॥ १३ ॥
 द्विरदं शात्करं सिंहमभिपेकं श्रियस्तथा । दामनी शीतगुं भानुं क्षपौ कुंभं सरोजवत् ॥ १४ ॥
 सागरं सिंहसंयुक्तमासनं रत्नचित्रितं । विमानं भवनं शुभ्रं रत्नराशिं हुताशनं ॥ १५ ॥
 ततो विस्मितचिन्ता सा विबुद्धा बुद्धिशालिनी । कृत्वा यथोचितं याता विनीता भर्तुरतिकं ॥ १६ ॥
 कृताञ्जलिश्च पप्रच्छ स्वप्नार्थं न्यायेदिनी । भद्रासने सुखासीना स्फुरद्वदनपंकजा ॥ १७ ॥
 दयितोऽकथयद्यावत्तस्यै स्वप्नफलं शुभं । अपसद्गगनाचावद्वृष्टौ रत्नप्रसूतिनी ॥ १८ ॥
 तिस्रः कोट्योऽर्धकोटी च वसुनोऽस्य दिने दिने । भवने मृदितो यक्षो वर्षे सुरपाश्रया ॥ १९ ॥
 मासाः पंचदशाऽष्टवं पतंत्या वसुधारया । तथा रत्नसुवर्णादिमयं तन्नगरं कृतं ॥ २० ॥

तस्याः कमलवासिन्यो जिनमातुः प्रतिक्रियां । समस्तामाहता देव्यश्चक्रुः सपरिवारिकाः ॥ २१ ॥
जातमात्रमयो संतं जिनेन्द्रं क्षीरधारिणा । लोकपालैः समं शक्रो भेरावस्नपयच्छिद्रया ॥ २२ ॥
संपूज्य भक्तितः स्तुत्या प्रणम्य च सुराधियः । मातुरं के पुनः प्रीत्या जिननाथमतिष्ठिषत् ॥ २३ ॥
आसीद्वर्मस्थिते यस्मिन् सुव्रता जननी यतः । विशेषेण ततः कीर्तिं गतोऽसौ सुव्रताख्यया २४
अञ्जनाद्रिप्रकाशोऽपि स जिनो देहतेजसा । जिगाय तिमगुं पूर्णनिशाकरनिमाननः ॥ २५ ॥
दयता परमं तेन भोगिभिरेण कल्पितं । अहमिद्रमुखं दूरमधरीकृतयूजितं ॥ २६ ॥
हाहाहूहूथुतीं तस्य तुंबुरू नारदस्तथा । विश्वावसुश्च गायंति किनर्योऽप्सरसो वराः ॥ २७ ॥
वीणावेणवादिवादेन तत्कृतेन सुचारुणा । स्नानादिविधिमाप्नोति देवीजनितवर्तनः ॥ २८ ॥
स्मितलज्जितदंभेर्व्याग्रासादिसुविभ्रमाः । यौवनेऽरमयद्रामाः सोभिरामो यथेप्सितं ॥ २९ ॥
शरदंभोदविलयं स हृष्टा भतिबुद्धवान् । स्तुतो लोकातिर्हर्देवैः श्रियत्रजिपयान्वितः ॥ ३० ॥
दत्त्वा सुव्रतसंज्ञाय राज्यं पुत्राय निस्पृहः । ग्रणताशेषसामंतमंडलं मुखपालनं ॥ ३१ ॥
निर्गतः सौरमण्ड्यान्तदशदिक्चक्रवालतः । दिव्यानुलेपनोदारसुकांतमकरंदतः ॥ ३२ ॥
मौरभाकृष्टसंभ्रांतभ्रमरीपृथुवृंदतः । हरिणमणिविभाचक्रपालाशचयसंकुलात् ॥ ३३ ॥

दंतपंक्तिसितच्छायाविशजालसमाकुलात् । नानाविभूषणध्यानविहगरावपूरितात् ॥ ३४ ॥
 बलीतुरंगसंपृक्तात् स्वनचक्राद्वशोमितात् । राजहंसः सितः कीर्त्यो दिव्यस्त्रीपद्मखंडतः ॥ ३५ ॥
 देवमानवरजोढां शिविकामपरजितां । आरुह्य विपुलोद्यानं ययौ चूडामणिनृणां ॥ ३६ ॥
 अवतीर्य ततो राज्ञां सहस्रैर्वह्निभिः समं । दधौ जैनैश्चरीं दीक्षां हरिवंशविभूषणः ॥ ३७ ॥
 पद्मोपवासयुक्ताय तस्मै राजगृहे ददौ । भक्त्या वृषभदत्ताख्यः परमाग्नेन पारणं ॥ ३८ ॥
 असमाचारवृत्त्यर्थं भुक्तिश्च विभुना कृता । ग्रामो वृषभदत्तश्च पंचातिशयपूजनम् ॥ ३९ ॥
 अद्यक्षंपकवृक्षस्य शुक्रध्यानमुपेयुषः । उत्पन्नं घातिकर्माति केवलं परमेष्विनः ॥ ४० ॥
 ततो देवाः समागत्य सेंद्रा स्तुत्वा प्रणम्य च । संजातगणिनस्तस्माच्छुश्रुवुर्धर्ममुत्तमं ॥ ४१ ॥
 सागारं च निरागारं बहुभेदं यथाविधि । श्रुत्वां ते विमलं धर्मं नत्वा जग्मुर्यथायथं ॥ ४२ ॥
 मुनिसुव्रतनाथोऽपि धर्मतीर्थप्रवर्तनं । कृत्वा सुरासुरैर्नम्रैः स्तूयमानः प्रमोदिभिः ॥ ४३ ॥
 गणनार्थमहासत्त्वैर्गणपालनकारिभिः । अन्यैश्च साधुभिर्युक्तो विहृत्य वसुधातलं ॥ ४४ ॥
 सम्मेदगिरिमूर्धानं समारुह्य चतुर्विधं । विधूय कर्म संप्राप लोकचूडामणिस्थितं ॥ ४५ ॥
 मुनिसुव्रतमाहात्म्यमिदं येऽधीयते जनाः । शृण्वन्ति वा सुभागेन तेषां नश्यति दुष्कृतिः ॥ ४६ ॥

भूयश्च योधिमागत्य ततः कृत्वा सुनिर्मलं । गच्छति परमं स्थानं यतो नागमनं पुनः ॥ ४७ ॥
 भूयश्च योधिमागत्य ततः कृत्वा चिरं राधं सुनिथलं । दक्षं तत्र विनिक्षिप्य प्रवृज्य प्राप निर्धृतिं ॥ ४८ ॥
 अथासौ सुव्रतः कृत्वा चिरं राधं सुनिथलं । ततः श्रीवर्धनो जज्ञे श्रीवृक्षारूपंस्ततोऽभवत् ॥ ४९ ॥
 दक्षात्समभवत्सुनुरिलायधनसंज्ञितः । ततः श्रीवर्धनो जज्ञे श्रीवृक्षारूपंस्ततोऽभवत् ॥ ५० ॥
 संजयतो बभूवास्मादुदभूत्कुणिमस्त्वतः । महारथः पुलोमा चेत्येवमाद्या नरेश्वराः ॥ ५१ ॥
 सहस्रशः समुत्पन्ना हरीणामन्वये शुभे । संप्रापुर्निर्धृतिं केचित्केचिन्नाकनिवासितां ॥ ५२ ॥
 एवं क्रमात्प्रयातेषु पार्थिवेषु च भूरिषु । नृपो वासवकेत्याख्यः कुलेऽस्मिन्मैथिलोऽभवत् ॥ ५३ ॥
 विपुलेति महादेवी तस्यासीद्विपुलेक्षणा । परमश्रीरपि प्राप्ता या मध्येन दरिद्रतां ॥ ५४ ॥
 तस्य जनकनामाभूत्तनयो नयकोविदः । हितं यः सततं चक्रे प्रजानां जनको यथा ॥ ५५ ॥
 एवं जनकसंभूतिः कथिता ते नराधिप । शृणु संप्रति यद्वशे नृपो दशरथोऽभवत् ॥ ५६ ॥
 दक्ष्याक्ष्णो कुले रम्ये निर्धृते नाभिजे जिने । भरते भास्करे सोमे व्यतीते वंशभूषणे ॥ ५७ ॥
 संख्यातीतेन कालेन कुले तत्र निराधिपाः । अतिक्रामन्ति कुर्वन्तस्तपः परमदुश्चरः ॥ ५८ ॥
 क्रीडन्ति भोगनिर्मग्नाः शुष्यन्त्यकृत्तपुण्यकाः । लभन्ते कर्मणः स्वस्य विपाकमशुधारिणः ॥ ५९ ॥
 चक्रवर्त्यपरिवर्तते व्यसनानि महोत्सवैः । शनैर्मायादयो दोषाः प्रयांति परिवर्द्धनं ॥ ६० ॥

विलभ्यते द्रव्यनिर्मुक्ता त्रियते वा लतासु च । पूर्वोपात्तायुषि क्षीणे हेतुना चोपसंहृते ॥ ६० ॥
 नाना भवति तिष्ठति निम्नते शोचयति च । रुदत्यदंति बाधते विवदंति पठति च ॥ ६१ ॥
 ध्यायति गतिं वल्गति प्रभवति वहति च । गायत्युपासतेऽश्रंति दरिद्रति नदति च ॥ ६२ ॥
 जयति सति मुंचति राजते विलसति च । तुष्यति शसति क्षाति स्पृहयति हरति च ॥ ६३ ॥
 त्रपति द्राति सज्जति द्रूयते कूटयति च । मार्गयतेऽभिधायते कुहयते सृजति च ॥ ६४ ॥
 शोडति स्यति यच्छति शीलयति वसति च । लुचयति भाति सीदति कुध्यति विचलति च ॥ ६५ ॥
 स्तुरत्यर्चयति वंचति सात्वयति विदति च । महंत्ययति नृत्यति स्निहति विनयति च ॥ ६६ ॥
 नुदंत्यच्छति कर्षति भृज्जति विनमति च । दीव्यति दाति सीव्यति जुह्वत्यंगति जाग्रति ॥ ६७ ॥
 स्वपति विभ्यतीमति श्यति द्यति रुदति च । प्राति सुन्यति रुच्यति रुच्यति विरुचति च ॥ ६८ ॥
 सीव्यत्ययति जीर्यति पिबति रचयति च । वृण्वते परिमृहति विमृणन्ति पूर्णति च ॥ ६९ ॥
 मीमांसते जुगुप्सते कामयते तरति च । चिकित्सत्यनुमन्यते वारयति गृणन्ति च ॥ ७० ॥
 एवमादिक्रियाजालसंततव्याप्तमानसाः । शुभाशुभसमासक्ता व्यतिक्रामंति मानवाः ॥ ७१ ॥
 इति चित्रपटाकारचेष्टिताखिलमानवे । कालेऽवसरिणीनान्नि प्रयाति विलयं शतैः ॥ ७२ ॥

जाते विंशतिसंख्याने वर्तमानजिनांतरे । देवागमनसंयुक्ते विनीतायाधुरौ पुरि ॥ ७३ ॥

विजयो नाम राजेन्द्रो विजिताखिलशात्रवः । सौर्यप्रतापसंयुक्तः प्रज्ञापालनपंडितः ॥ ७४ ॥

संपूतो हेमचूलिन्यां महादेव्यां सुतेजसि । सुरेन्द्रमन्युनामामृतधनुस्त्वस्य महागुणः ॥ ७५ ॥

तस्य कीर्तिसमाख्यायां जायायां तनयद्वयं । चंद्रद्वर्षसमच्छायं जातं गुणसमर्चितं ॥ ७६ ॥

वज्रबाहुस्तयोराद्यो द्वितीयश्च पुरंदरः । अन्यर्थनामयुक्तौ तौ रेमाते भुवने सुखे ॥ ७७ ॥

इभवाहननामासीत्तस्मिन् काले नराधिपः । रम्ये नागपुरे तस्य नाम्ना चूडामणिः प्रिया ॥ ७८ ॥

तयोर्दुहितरं चार्वा रूपातां नाम्ना मनोदयां । वज्रबाहुकुमारोऽग्नौ लेभे श्लाघ्यतमो नृणां ॥ ७९ ॥

तत्कन्यामोदरो नेतुमागादुदयसुंदरः । सार्धं तेनोच्छ्रिता श्रीमान्सिवातपनिवारणः ॥ ८० ॥

कन्यां तौ रूपतः ख्यातां सकल वसुधातले । मानसनवहन्भूत्या प्रतस्थे श्वाधुरं पुरं ॥ ८१ ॥

अथास्य व्रजतो दृष्टिर्वसंतकुमुमाकुले । गिरौ वसंतसंज्ञाके निपपात मनोहरे ॥ ८२ ॥

यथा यथा समीपत्वं तस्य याति गिरेरसी । तथा तथा परां लक्ष्मीं पश्यन् हर्षमुपागमत् ॥ ८३ ॥

पुष्पधूलीविमिश्रेण वायुना स सुगंधिना । समालिख्यत मित्रेण संप्राप्तेन चिरादिव ॥ ८४ ॥

पुंस्कोकिलकलालार्पणयशब्दमिवाकरोत् । वातकंपितवृक्षाग्रो वज्रबाहोर्धराधरः ॥ ८५ ॥

वीणाङ्गकाररम्येण, भृङ्गाणां मंदशालिनां । नादेन श्रवणौ तस्य मानसेन समं हतौ ॥ ८६ ॥,
 चूतौयं, कर्णिकारौयं लोघ्रौयं, कुमुमान्वितः । त्रियालौयं पलाशौयं ज्वलत्पावकभासुरः ॥ ८७ ॥
 व्रजंतीति क्रमेणास्य दृष्टिनिश्चलपश्चिमका । संदिग्धमानुपाकारे पपात मुनिपुंगवे ॥ ८८ ॥
 स्थाणुः स्वाच्छ्रमणौयं नु शैलकूटमिदं भवेत् । इति राज्ञो वितर्कोऽभूत्कार्योत्सर्गस्थिते मुनौ ८९
 ततौ नैदीयसं मार्गं प्रयातस्यास्य निश्चयः । उदयादिमहायोगी देहावन्दनतत्परः ॥ ९० ॥
 उज्ज्यावच्चगिलाजालविषमेऽवस्थितं स्थिरं । दिवाकरकराश्लिष्टाम्लानववत्रसरोरुहं ॥ ९१ ॥
 प्रलंबितमहामोगिभोगभासुरसद्भुजं । शैलैर्द्रुतटसंकाशपीवरोदारवक्षसं ॥ ९२ ॥
 दिग्वागवंधनस्तंमस्थिरभास्वद्वरोरुहं । तपसापि कृशं कांत्या दृश्यमानं सुपीवरं ॥ ९३ ॥
 नाभिस्काग्रनिविष्टातिरोम्यनिश्चलचक्षुषं । मुनिं ध्यायंतर्मैकान्यं दृष्ट्वा राजेत्यर्चयित् ॥ ९४ ॥
 अहो धन्योऽयमत्पतं प्रशंतो मानवोत्तमः । यद्विहायाखिलं संगं तपस्यति सुमुध्या ॥ ९५ ॥
 विमुक्त्यानुगृहीतोयं कल्याणाभिनिविष्टधीः । परपीडानिधृत्तात्मा, मुनिर्लक्ष्मीपरिष्कृतः ॥ ९६ ॥
 समः सुहृदि शत्रौ च रत्नराशौ वृणे तथा । मानमत्सरनिर्मुक्तः सिद्धयालिंगनलालसः ॥ ९७ ॥
 वशीकृतहृषीकात्मा निष्प्रकंपो गिरीद्रवत् । श्रेयो ध्यायति नीरागः कुशलस्थितमानसः ॥ ९८ ॥

पद्मपुराणम् ।

फलं पुष्कलमेतेन लब्धं मानुपजन्मनः । अयं न वंचितः क्रूरैः कपायाख्यमलिम्लुचैः ॥ १९ ॥
 अहं तु वेष्टितः पापः कर्मपाशैरनन्तरं । आशीर्चिर्महानागैर्यथा चंदनपादपः ॥ १०० ॥
 प्रमत्तचेतसं पापं धिग्मां निश्चेतनोपमं । योहं निद्रामि भोगाद्विमहाभृगुशिरस्थितः ॥ १०१ ॥
 यदि नाम भजेये माममवस्थामस्य योगिनः । भवेयं लब्धलब्धव्यस्ततो मानुपजन्मनि ॥ १०२ ॥
 इति चितयतस्तस्य राज्ञो निश्रयपुंगव । दृष्टिस्तंभनिवद्वेय वभूवात्यंतनिश्चला ॥ १०३ ॥
 एवं निश्चलपक्ष्माणं निरीक्ष्योदयसुंदरः । कुर्वन्नर्म जगादैवं वज्रबाहुं कृतस्मितः ॥ १०४ ॥
 चिरं निरीक्षितो देवस्त्वयैष धुनिपुंगवः । वृणीपि किमिमां दीक्षां रागवानत्र दृश्यते ॥ १०५ ॥
 यज्जवाहुरथोवाचकृतभावनिगूहनः । वर्तते कः पुनर्मविस्तवोदय निवेदय ॥ १०६ ॥
 अंतर्विरक्तमञ्जच्चात्तमाहोदयसुंदरः । परिहासानुरागेण दंतांशुच्छुरिताधरः ॥ १०७ ॥
 दीक्षामिमां वृणीपे चेततोहमपि ते सखा । अहो विराजसेऽत्यर्थं कुमारः श्रमणाश्रिया ॥ १०८ ॥
 अस्त्वेवमिति भाषित्वा युक्तो ववाहभूषणैः । अवारोहदत्तां नागादारोहद्वरणीधरं ॥ १०९ ॥
 ततो वरांगनास्तारं रुरुदुहहलोचनाः । छिन्नमुक्तकलापाभस्थूलनेत्रांशुविंदवः ॥ ११० ॥
 व्यज्ञापयत्स चाष्पाक्षस्तमयोदयसुंदरः । प्रसीद देव नमोदं कृतं किमनुतिष्ठसि ॥ १११ ॥

उवाच वज्रबाहुस्तं मधुरं परिसात्वियन् । कल्याणाशय कूपेहं पतन्नुत्तारितस्त्वया ॥ ११२ ॥
 भवता सदृशं मित्रं नास्ति मे भुवनत्रये । जातस्य सुंदरावश्यं मृत्युः प्रेतस्य संभवः ॥ ११३ ॥
 मृत्युजन्म घटीयंत्रमेतद्भ्राम्यत्यनारतं । विद्युत्तरंगदुष्टाहिरसेनैर्भ्याऽपि चंचलं ॥ ११४ ॥
 जगतो दुःखमग्नस्य किञ्च पश्यसि जीवितं । स्वप्नभोगोपमाभोगा जीवितं बुद्धदोषमं ॥ ११५ ॥
 संध्यारागोपमः स्नेहस्तरुण्यं कुसुमोपमं । परिहासोऽपि ते मद्रं मम जातोऽमृतोपमः ॥ ११६ ॥
 परिहासेन किं पीतमौषधं हस्ते विपं । सत्वमेपोद्यमे बंधुर्यः सुश्रेयः प्रवृत्तये ॥ ११७ ॥
 संसाराचारसक्तस्य प्रतिपन्नोऽसि हेतुतां । एषोहं प्रवजाम्यद्य कुरु त्वं स्वमनीषितं ॥ ११८ ॥
 गुणसागरनामानं तमुपेत्य तपोधनं । प्रणम्य चरणानूचे विनीतो रचितोजलिः ॥ ११९ ॥
 स्वामिन् भवत्प्रसादेन पवित्रीकृतमानसः । अद्य निष्कमितुं भीमादिच्छामि भवतारकात् १२०
 ततः समाप्तयोगेन गुरुणेत्यनुमोदितः । महासंवेगसंपन्नस्त्यक्तवस्त्रविभूषणः ॥ १२१ ॥
 पर्यंकासनमास्थाय रभसान्वितमानसः । केशापनयनं कृत्वा पल्लवारुणपाणिनां ॥ १२२ ॥
 जानानः प्रलघुं देहमुल्लासमिव तत्क्षणं । दीक्षां संचक्ष्य वैवाहीं मोक्षदीक्षांमंशि श्रियत् ॥ १२३ ॥
 त्यक्तरागमदद्वेषा जातसंवेगरहसः । सुंदरप्रमुखा वीराः कुमारामारविभ्रमाः ॥ १२४ ॥

पञ्चपुराणम् ।

परमोत्साहसंपन्नाः प्रणम्य मुनिपुंगवं । पट्टिशतिरमा तेन राजपुत्राः प्रवव्रजुः ॥ १२५ ॥

तमुदंतं परिज्ञाय सोदरस्नेहकातरा । वंहती पुरुसंवेगमदीक्षिष्ट मनोदया ॥ १२६ ॥

सितांशुकपरिच्छन्नविशालस्तनमंडला । अल्पोदरी मलच्छन्ना जाता सातितपस्विनी ॥ १२७ ॥

विजयस्यादिनो वातां विदित्वा वज्रवाहरी । गोकादितो जगादैवं सभामध्यव्यवस्थितः ॥ १२८ ॥

चित्रं पश्यत मे नम्रा वयसि प्रथमे स्थितः । विपयेभ्यो विरक्तात्मा दीक्षां दैर्गवरीमितः ॥ १२९ ॥

मादृशोऽपि सुदुर्मोर्चैर्वर्षीयान् प्रवर्णोऽकृतः । मोगैर्यस्ते कथं तेन कुमारेण विवर्जिताः ॥ १३० ॥

अथयानुगृहीतासौ माम्गवान् मुक्तसंपदा । भोगान् यस्तृणवच्यक्त्वा शीतीभावे व्यवस्थितः ॥ १३१ ॥

मंदभाग्योऽधुना चेष्टां कां व्रजामि जरादितः । सुचिरं वंचितः पापैर्विषयैर्युखसुंदरैः ॥ १३२ ॥

इंद्रनीलांशुसंघातसंकाशो योऽभवत्कथं । केशुभारः स मे जातः कश्चराशिसमद्युतिः ॥ १३३ ॥

सितासितारुणच्छाये त्रेत्रे ये जनहारिणी । जाते संप्रति ते मुद्ग्वलीछन्नसुखतर्जनी ॥ १३४ ॥

प्रमासमुज्ज्वलः कार्यो योयमासीन्महाबलः । जातः संप्रत्यसौ वर्षाहतचित्रसमच्छविः ॥ १३५ ॥

अर्थो धर्मश्च कामश्च त्रयस्ते तरुणोचिताः । जरापरीतकायस्य दुष्कराः प्राणधारिणः ॥ १३६ ॥

धिग्मामचेतनं पापं दुराचारं प्रमादिनं । अलीकबाधवस्नेहसागरावर्तवर्तिनं ॥ १३७ ॥

इत्युक्त्वा बांधवान् सदानांपृच्छ च विगतस्पृहः । दत्त्वा पुरंदरे राज्यं राजा जर्जरविग्रहः ॥ १३८ ॥
 पार्श्वनिर्वाणघोपस्य निर्ग्रथस्य महात्मनः । सुदृढमन्युना सार्धं प्रवव्राज महामनाः ॥ १३९ ॥
 पुरंदरस्य तनयमक्षत पृथिवीमती । भार्यो कीर्तिधराभिरुच्यं विख्यातगुणसागरं ॥ १४० ॥
 क्रमेण स परिप्राप्तो यावन्नं विनयाधिकः । एधयन् सर्वबंधूनां प्रसादं चारुचेष्टया ॥ १४१ ॥
 कौशलस्यनरेद्रस्य वृता तस्मै शरीरजा । सुतमुद्वाह्य तां गेहान्निश्चक्राम पुरंदरः ॥ १४२ ॥
 क्षेमंकरमुनेः पार्श्वे प्रव्रज्य गुणभूषणः । तपः कर्तुं समारंभे कर्मनिर्जरकारणं ॥ १४३ ॥
 कुलक्रमागतं राज्यं पालयन् जितशत्रवः । रेमे देवोत्तमैर्भोगैः सुखं कीर्तिधरो नृपः ॥ १४४ ॥

अथान्यदा कीर्तिधरः क्षितीश्वरः । प्रजासु बंधुः कृतमीरासिषु ॥

सुखासनस्थो भवने मनोरमे । विराजमानो नलक्ष्मरो यथा ॥ १४५ ॥

निरीक्ष्य राहक्षयनीलतेजसा । तिरोहितं भास्करभासमंडलं ॥

अचितयत्कष्टमहो न शक्यते । विधिर्निनेतुं प्रकटीकृतोदयः ॥ १४६ ॥

उत्सार्य यो भीषणमंधकारं । करोति निष्कांतिकर्मिदुर्विवं ॥

असौ रविः पद्मवनप्रबोधः । स्वर्भानुमुत्सारयितुं न शक्तः ॥ १४७ ॥

तारुण्यमूर्त्योप्ययमेवमेव । प्रणश्यति प्राप्तजरोपरागः ॥

जंतुधराको वरपाशवद्धो । मृत्योरेवद्वयं मुखमभ्युपैति ॥ १४८ ॥

अनित्यमेतज्जगदेव मत्स्या । समासेतानगदीदिमात्स्यान् ॥

ससागरा रक्षत भो धरित्री । अहं प्रयाम्येव विमुक्तिमार्गं ॥ १४९ ॥

इत्युक्तमात्रे बुधबंधुपूर्णा । सभा विवादं प्रगता तमूचे ॥

राजंस्त्वमस्याः पतिरद्वितीयो । विराजसे सर्ववसुंधरायाः ॥ १५० ॥

त्यक्ता यशस्या धरणी च येयं । न राजते निर्जितशत्रुपक्षा ॥

नैव वयस्युचतवीर्यराज्यं । कुरुष्व तावत्सुनाथतुल्यं ॥ १५१ ॥

जगाद राजा भयवृक्षसंकटां । जरावियोगारतिवद्विदीपितां ॥

निरीक्ष्य दीर्घां व्यसनाटवीमिमां । भयं ममात्यंतमुरु प्रजायते ॥ १५२ ॥

तन्निश्चितं मंत्रिजनोऽवगत्य । विध्यातमंगारत्नचयं महान्तं ॥

आनाय्य मध्येस्य मरीचिरम्भं । वैदूर्यमस्थापयदत्युदारं ॥ १५३ ॥

पुनस्तदुद्बुध्य जगाद राजन् । यथासुप्ता रत्नवरेण हीनः ॥

न शोभतेऽगारकलाप एष । त्वया विनेदं भुवनं तथैव ॥ १५४ ॥
 नाथ त्वयेमा विकला विनाथा । प्रजा विनश्यंत्यखिला वराक्यः ॥
 प्रजासु नष्टासु तथैव धर्मो । धर्मे विनष्टे वद किं न नष्टं ॥ १५५ ॥
 तस्माद्यथा ते जनकः प्रजाभ्यो । दत्त्वा भवंतं परिपालनाय ॥
 तपोऽकरोन्निवृत्तिदानदत्तं । तथा भवान् रक्षतु गोत्रधर्मं ॥ १५६ ॥
 अर्थवमुक्तः कुशलेरमात्यै-स्वग्रहं कीर्तिधरथकार ॥
 श्रुत्वा प्रजातं तनयं प्रपश्ये । ध्रुवं मुनीनां पदमप्युदारः ॥ १५७ ॥
 ततः स शक्रोपमभोगर्हीर्यः । स्फीतां व्यवस्थांमहतीं धरित्रीं ॥
 सुखं शशासाग्निलमीतिमुक्तां । स भूरिकालं सुसमाहितात्मा ॥ १५८ ॥
 चिरं ततः कीर्तिधरेण साकं । सुखं भजंती सहदेवदेवी ॥
 क्रमेण संपूर्णगुणं प्रसृता । सुतं धरित्रीधरणे समर्थं ॥ १५९ ॥
 समुत्सवस्तत्र कृतो न जाते । मागाद्धरित्रीपतिकर्णजाहं ॥
 वार्तेति कांश्चिद्विवसान्निगूढः । कालः कथंचित्प्रसवस्य जातः ॥ १६० ॥

ततः समुद्यद्दिवसप्रभूपम-धिरं स शक्यः कथमेव गोपितुं ॥

निवेदितो दुर्विधिनातिदुःखिना । नृपाय केनापि भरेण निश्चितः ॥ १६१ ॥

तस्मै नरेंद्रो मुकुटादिदृष्टो । विभूषणं सर्वमदान्महात्मा ॥

घोषारूपयज्ञाखानगरं च रम्यं । महाघनग्रामशतेन युक्तं ॥ १६२ ॥

पुत्रं समानाद्य च पक्षजातं । स्थितं महातेजसि मातुरेके ॥

अतिष्ठिपुनंगविभूषितयुक्तं । निजे पदे पूजितसर्वलोकः ॥ १६३ ॥

जाते यतस्तत्र वभ्रूव रम्या । पुरी विभूत्या किल कोशलाख्या ॥

मुकोशलख्यां स जगाम तस्मा-द्बालः समस्ते भुवने सुचेष्टः ॥ १६४ ॥

ततो विनिष्क्रम्य निवासचारका-दशिश्रियत्कीर्तिधरस्तपोवनं ॥

तपोभवेनैव रराज तेजसा । धनागमोन्मुक्ततनुयेथा रविः ॥ १६५ ॥

इत्यार्षे रविषेणाचार्यप्रोक्ते पद्म-चरिते सुव्रतवज्रबाहुकीर्तिमाहात्म्यवर्णनं नाम एकविंशतितमं पर्व ।

द्वाविंशतितमं पर्व ।

अथ धोरत्तपोधारी धरातुल्यः क्षमः प्रभुः । मलंकचुकसंवीतवीतमानो महामनाः ॥ १ ॥
 तपः शोषितसर्वांगो धीरो लुंचविभूषणः । प्रलंबितमहाबाहुर्द्युगाध्वन्यस्तलोचनः ॥ २ ॥
 स्वभावात्मत्तनागैर्द्रं नंधरायणविभ्रमः निर्विकारः समाधानी विनीतो लोभवर्जितः ॥ ३ ॥
 अनुसूत्रसमाचारो दयाविमलमानसः । स्नेहपंकविनिर्मुक्तः श्रमणश्रीसमन्वितः ॥ ४ ॥
 गृहपंक्तिक्रमप्राप्तं भ्राम्यन्नात्मवरं-युद्धं । मुनिर्विवेश भिक्षार्थं चिरकालोपवासवान् ॥ ५ ॥
 निरीक्ष्य सहदेवी तं गवाक्षनिहितेक्षणा । परमं क्रोधमायाता विस्फुरद्वोदितानना ॥ ६ ॥
 प्रतीहारमणानूचे कुंचितोष्ठी दुराशया । श्रमणो गृहभंजोऽयमाशु निर्वास्यातामिति ॥ ७ ॥
 मुग्धः सर्वजनप्रीतः स्वभावमृदुमानसः । यावन्निरिक्ष्यते नैनं कुमारः सुकुमारकः ॥ ८ ॥
 अन्यानपि यदीक्षे तु भवने नम्रमानवान् । निग्रहं वः करिष्यामि प्रतीहारा न संशयः ॥ ९ ॥
 परित्यज्य दयामुक्तो गतोऽसौ शिशुपुत्रकं । यतः प्रभृति नामीषु तदारभ्य धृतिर्मम ॥ १० ॥
 राज्यश्रियं द्विपत्येते महाशूरनिपेचिता । नयंत्यत्यंतनिर्वेदं महोद्योगपराञ्चरान् ॥ ११ ॥

पद्मपुराणम् ।

कुरित्युदितैः क्षिप्रं दुर्वाक्यजनिताननैः । दूरं निर्वासितो योगी वेशग्राहितपाणिभिः ॥ १२ ॥
 अन्येऽपि लिंगिनः सर्वे पुरान्निर्वासितस्तदा । कुमारो धर्मशब्दं माश्रयेदिति नृपास्पदे ॥ १३ ॥
 इति संतक्ष्यमाणं तं वाग्वास्या मुनिपुंगवं । श्रुत्वा दृष्ट्वा च संजातप्रत्यग्रौदारशोकिका ॥ १४ ॥
 स्वामिनं प्रत्यभिज्ञाय भक्ता कीर्तिधरं चिरात् । धात्रीसौकोशली दीर्घमरोदीन्मुक्तकंठिका ॥ १५ ॥
 श्रुत्वा तां रुदनीमाशु समागत्य सुकोशलः । जगद् सात्वयन् मातः केन तेऽपकृतं वद ॥ १६ ॥
 गर्भधारणमात्रेण जनन्या समनुष्ठितं । त्वत्पयोमयेत्तनु शरीरं जातमीदृशं ॥ १७ ॥
 सा मे त्वं जननीतोऽपि परं गौरवमाश्रिता । वदापमानिता केन मृत्युवक्त्रं विविधुणा ॥ १८ ॥
 अद्य मे त्वं जनन्यापि परिभूता मवेद्यदि । करोम्यविनयं तस्या जंतोरन्यस्य किं पुनः ॥ १९ ॥
 ततस्तस्मै समाख्यातं वसंतलतया तया । कुच्छ्रेण विरलीकृत्य नेत्रांशुप्लवसंतति ॥ २० ॥
 अभिपिच्य शिशुं राज्ये भवंतं यस्तपोवनं । प्रविष्टस्ते पिता भीतो भवव्यसनपंजरात् ॥ २१ ॥
 भिक्षार्थमागतः सोऽद्य प्रविष्टो भवतो गृहं । जनन्यास्ते नियोगेन प्रतिहारैर्निराकृतः ॥ २२ ॥
 दृष्ट्वा निर्धार्यमाणं तं जातशोकोरुचलया । रुदितं मयका वत्स शोकं धर्तुमशक्तया ॥ २३ ॥
 भवद्गौरवदृशयाः कुरुते कः पराभवं । मम कारणमेतनु कथितं रुदितस्य ते ॥ २४ ॥

पद्मपुराणम् ।

प्रसादस्तेन नाथेन तदास्माकमकारि यः । स्मर्यमाणः शरीरं स दहत्येव निरंकुशः ॥ २५ ॥
 धृतमेतदणुष्येभं शरीरं दुःखमाजनं । वियोगे तस्य नाथस्य त्रिष्यते यदयोमयं ॥ २६ ॥
 निर्ग्रथं भवतो हृष्टा माभून्निर्वेदधीरिति । तपस्विनां प्रवेशोऽस्मिन्नगरेऽपि निवारितः ॥ २७ ॥
 गोत्रे परंपरायातो धर्मोऽयं भवतां किल । राज्ञे यत्तनयं न्यस्यं तपोवननियेषणं ॥ २८ ॥
 किंनास्मादपि जानासि मंत्रिणां संग्रधारणं । न कदाचिदतो गेहाल्लभसे यदिनिर्गमं ॥ २९ ॥
 एतस्मात्कारणात्सर्वं बाह्यार्त्तममृणादिकं । अमात्यैः कृतमत्रैव भवने न यथालिभिः ॥ ३० ॥
 ततो निशम्य दृष्टानं सकलं तन्निवेदितं । अवतीर्य त्वरायुक्तः प्रासादाग्रात्सुकोशलः ॥ ३१ ॥
 परिशिष्टातपत्रादिपृथिवीपतिलांछनः । पद्मकोमलकांतिभ्यां चरणाभ्यां त्रियान्वितः ॥ ३२ ॥
 इतो वरमुनिर्दृष्टो भवद्भिरिति नादवान् । परमोत्कंठया युक्तः संप्रापयितुरंतिकं ॥ ३३ ॥
 अस्यानुपदवीभूता महासंभ्रमसंगताः । छत्रधारादयः सर्वे व्याकुलीभूतचेतसः ॥ ३४ ॥
 निविष्टं प्रासुकोदारं प्रवरंजुं शिलातले । बाष्पाकुलविशालाक्षन्निः परीत्य सुभावनः ॥ ३५ ॥
 करसुगमंति कृत्वा मूर्ध्नि स्नेहनिर्भरः । ननाम पादयोज्जुमस्तकस्पृष्टभूतलः ॥ ३६ ॥
 कृतांजलिरथोवाच विनयेन पुरस्थितः । त्रीडाभिव परिप्राप्तो मुनेर्गेहादपाकृतैः ॥ ३७ ॥

पद्मपुराणम् ।

अनुकंपापराः शान्ता निर्गममुनिपुंगवा । प्रासुकस्थानमासाद्य चातुर्मासीञ्चतं श्रिताः ॥ ६४ ॥
 गृहीतं श्रावकैः शक्त्या नानानियमकारिभिः । दिग्विरामश्रितं साधुसेवातत्परमानसैः ॥ ६५ ॥
 एवं महति संप्राप्ते समये जलदाकुले । निर्ग्रथौ तौ पितापुत्रौ यथोक्ताचारकारिणौ ॥ ६६ ॥
 वृक्षांधकारगंभीरं बहुव्यालसमाकुलं । गिरिपादमहादुर्गं रौद्राणामपि भीतिदं ॥ ६७ ॥
 कंकगृध्रक्षेगोमायुरवपूरितगङ्गरं । अर्धदग्धद्यवस्थानं भीषणं विषमार्धनि ॥ ६८ ॥
 शिरः कपालसंधातैः क्वचित्पांडुरितक्षतिः । वसतिविस्रगंधोग्रवेगवाहिसमीरणं ॥ ६९ ॥
 साट्टहासभ्रमद्भीमरक्षोवेतालसंकुलं । तृणगुच्छलताजालपरिणद्धोरुपादपं ॥ ७० ॥
 पृथुप्रेतवनं धीरा वर्षाढ्यं शुचिमानसा । यदृच्छया परिप्राप्तौ विहरन्तौ तपोधनौ ॥ ७१ ॥
 चतुर्मासोपवासं तौ गृहीत्वा तत्र निस्पृहौ । वृक्षमूले स्थितौ यत्र संगम्रासुकितांभसि ॥ ७२ ॥
 पर्यकासनयोगेन कार्योत्सर्गेण जातुचित् । वीरासनादियोगेन निन्ये ताभ्यां धनागमः ॥ ७३ ॥
 ततः शरदृतुः प्राप सोद्योगाखिलमानवः । प्रत्युष ह्य निश्शेषजगदालोकपंडितः ॥ ७४ ॥
 सितच्छायायना क्वापि दृश्यते गगनांगणं । विकासकाशसंधातसंकाशा मंदर्कपिताः ॥ ७५ ॥
 धनागमविनिर्मुक्ते भाति स्वे पद्मवांघवः । गते सुदुःपमाकाले भव्यवंधुजिनो यथा ॥ ७६ ॥

पद्मपुराणम् ।

तारानिकरमध्यस्थो राजते रजनीपतिः । कुमुदाकरमध्यस्थो राजहंसयुवा यथा ॥ ७७ ॥
ज्योत्स्नया प्लावितो लोकः क्षीराक्षुपारकल्पया । रजनीषु निशानाथप्रणालमुखमुक्तया ॥ ७८ ॥
नद्यः प्रसन्नतां प्राप्तास्तरंगांकितसैकताः । क्रौंचसारसचक्राद्वा नादसंभाषणोद्यताः ॥ ७९ ॥
उन्मज्जन्ति चलद्भ्रुंगा सरःसु कमलाकराः । भव्यसंधा इवोन्मुक्तमिथ्यात्वमलसंचया ॥ ८० ॥
तलेषु तुंगहर्म्यार्णां पुष्पप्रकरचारुषु । रमन्ते भोगसंपन्ना नरा नक्तं प्रियान्विताः ॥ ८१ ॥
सन्मानितसुहृद्भयुजनसंधा महोत्सवाः । दंपतीनां वियुक्तानां संजायन्ते समागमाः ॥ ८२ ॥
कार्तिक्यामुपजातायां विहरन्ति तपोधनाः । जिनातिशयदेशेषु महिमोद्यतजंतुषु ॥ ८३ ॥
अथ तां पारणाहताः समाप्तनियमां मुनी । निवेशं गंतुमारब्धा गत्या समयदृष्टया ॥ ८४ ॥
सहदेवीचरी व्याघ्री दृष्ट्वा तां क्रोधपूरिता । शोणितारुणसंकीर्णघुतकेसरसंचया ॥ ८५ ॥
दंष्ट्राकरालवदना स्फुरत्पिगनिरीक्षणा । मस्तकोर्ध्ववलत्पुच्छा नखक्षतचसुधरा ॥ ८६ ॥
कृतगंभीरदुःकारा मारीवोपात्तविग्रहा । लसद्योहितजिह्वाग्रा विस्फुरद्देहधारिणी ॥ ८७ ॥
मध्याहरचिसंकाशा कृत्वा क्रीडां विलंबितां । उत्पपात महावेगादृष्ट्यीकृत्य मुकोशलं ॥ ८८ ॥
उत्पतन्तीं तु तां दृष्ट्वा तां मुनी चारुविभ्रमौ । सालंबमयनिर्मुक्तौ कायोत्सर्गेण तस्थतुः ॥ ८९ ॥

सुकोद्यलमुनेरुद्धं मूर्द्धप्रभृतिनिर्दया । दारयंती नखैर्दहं पतिता सा महीतले ॥ ९० ॥

तयासौ दारितां देहे विमुञ्चन्नसंसृतीः । बभूव विगलद्वातुवारिनिर्हरेर्यलवत् ॥ ९१ ॥

ततस्तस्य पुरः स्थित्वा कृत्वा नानाविचेष्टितं । पापा खादितुमारब्धा मुनिमारभ्य पादतः ९२
पश्य श्रेणिक संसारे संमोहस्य विचेष्टितं । यत्रामीष्टस्य पुत्रस्य माता गात्राणि खादति ॥ ९३ ॥

किमतोन्यत्परं कष्टं यज्जन्मांतरमोहिताः । बांधवा एव गच्छन्ति वैरितां पापकारिणः ॥ ९४ ॥
ततो मेरुस्थिरस्यास्यशुयलघ्यातावगाहिनः । उत्पन्नं केवलज्ञानं देहमुक्तेरनंतरं ॥ ९५ ॥

आगत्य च सहद्रेण प्रमोदेन सुरासुराः । चक्षुर्देहार्चनं तस्य दिव्यपुष्पादिसंपदा ॥ ९६ ॥
व्याघ्री कीर्तिधरेणापि सुवाक्यैर्वोधिता मृती । सन्यासेन शुभं कालं कृत्वा स्वर्गमुपागता ९७
ततः कीर्तिधरस्यापि केवलज्ञानमुद्रतं । यत्रासैकैव देवानां जाता मोहमकारिणां ॥ ९८ ॥

मोहिमानं परं कृत्वा केवलस्य सुरामुराः । पादौ केवलिनो नत्वा ययुः स्थानं यथायथं ॥ ९९ ॥
सुकोद्यलस्य महात्म्यमधीते यः पुमानिति । उपसर्गविनिर्मुक्तः सुखं जीवत्यसौ चिरं ॥ १०० ॥

देवी त्रिचित्रमालाय संपूर्णे समये सुखं । प्रसूता तनयं चारुलक्ष्णार्णिकितविग्रहं ॥ १०१ ॥
हिरण्यकचिरा माता तस्मिन् गर्भस्थिते भवेत् । यतो हिरण्यगर्भाख्यामतोसौ सुंदरोजगमद् १०२

नाभेयसमयस्तेन गुणैः पुनरिवाहृतः । हरेः स तनयां लेभे नाम्नामृतवतीं शुभां ॥ १०३ ॥
 सुहृद्वाधवसंपन्नः सर्वशास्त्रार्थपारगः । अधीणद्रविणः श्रीमान् हेमपर्वतसन्निभः ॥ १०४ ॥
 पराननुभवन् भोगानन्यदासौ महामनाः । मध्ये भृगाभकेशानां पलितांकुरमैक्षत ॥ १०५ ॥
 दर्पणस्य स्थितं मध्ये दृष्ट्वा तं पलितांकुरं । मृत्योर्दूतसमाहृतमात्मानं शोकमाप्तवान् ॥ १०६ ॥
 अचिन्तयच्च हा कष्टं बलादंगानि मे तथा । शक्तिकांतिविनाशिन्या व्याप्येते जरसाधुना ॥ १०७ ॥
 चंदनद्रुमसंकाशकायोयमधुना मम । जराज्वलननिर्दग्धो गारकल्यो भविष्यति ॥ १०८ ॥
 तर्कयंती रुजा छिद्रं या स्थिता समयं चिरं । पिशाचीवाधुना सा मे शरीरं बाधयिष्यति ॥ १०९ ॥
 चिरं वद्धक्रमो योऽस्थाद् व्याघ्रवद्ग्रहणीत्सुकः । मृत्युः स मेधुना देहं प्रसमं भक्षयिष्यति ॥ ११० ॥
 कर्मभूमिमिमां प्राप्य धन्यास्ते युगपुंगवाः । त्रतपोतं समारुह्य तर्ह्ये भवसागरं ॥ १११ ॥
 इति संचित्य विन्यस्य राज्येऽमृतवतीसुतं । नद्युपाख्यं प्रवव्राज पार्श्वे विमलयोगिनः ॥ ११२ ॥
 न घोषितं यतस्तस्मिन् गर्भस्थेष्यशुभं भुवि । नद्युपोऽसौ ततः ख्यातो गुणनामितविष्टये ११३
 स जायां सिंहिकाभिख्यां स्थापयित्वा पुरे ययौ । उत्तरां ककुभं जेतुं सामंतान् प्रत्यवस्थितान् ॥
 दूरीभूतं नरं ज्ञात्वा दाक्षिणात्या नराधिपाः । पुरीं गृहीतमाजगमुर्विनीता भूरिसाधनाः ॥ ११५ ॥

पञ्चपुराणम् ।

रणे विजित्य तान् सर्वान् सिंहाकतिमत्तापिनो । स्थापयित्वा दृढं स्थाने रक्षमाप्तारं नृपं ॥ ११६ ॥
 सामन्तेनिर्जितैः सार्द्धं जेतुं शेषान्नराधिपान् । जगाम दक्षिणामाशां शस्त्रशाल्मकृतश्रमाः ॥ ११७ ॥
 प्रतापेनैव निजित्य सामन्तान् प्रत्यवस्थितान् । आजगाम पुरीं राज्ञी जयनिस्वनपूरिता ॥ ११८ ॥
 ननुषोप्युत्तरामाशां चशीकृत्य समागतः । कोपं परममापन्नः श्रुतदारपराक्रमः ॥ ११९ ॥
 अविस्तीर्णितशीलाया नेष्टधीर्बहुकुलस्त्रियः । भवतीति विनिश्चित्य सिंहाकायां व्यरज्यत ॥ १२० ॥
 महादेवीपदात्साथ ज्योतिता सायुर्चोष्टता । महादरिद्रतां प्राप्ता कालं कंचिदवस्थिता ॥ १२१ ॥
 अन्यदाथ महादाहज्वरोभूत्पृथिवीपते । सर्वद्विधग्रयुक्तानामाषधीनामगोचरः ॥ १२२ ॥
 सिंहाका तं तथाभूतं ज्ञात्वा शोकसमाकुला । स्वं च शोधयितुं साध्वी क्रियामेतां समाश्रिता ॥ १२३ ॥
 समाहूयाखिलान् वंधून् सामन्तान् प्रकृतीस्तथा । करे कोशं समादाय वारिदत्तं पुरोधसा ॥ १२४ ॥
 जगाद यदि मे भर्ता नान्यश्चेतस्यापि स्थितः । ततः सिक्तौघुनानेन राजास्तु विगतज्वरः ॥ १२५ ॥
 ततोऽसौ मिक्तमात्रेऽस्मिन् तत्करोदकशीकरे । दंतवीणाकृतस्थानो हिममग्न इवामवत् ॥ १२६ ॥
 साधु साध्विति शब्देन गगनं परिपूरितं । अष्टजनिर्निर्मुक्तदृष्टं सुमनसां चयैः ॥ १२७ ॥
 इति तां शीलसंपन्नां विशाघ नरपुंगवः । महादेवीपदे भूपः कृतपूजामतिष्ठिषत् ॥ १२८ ॥

पञ्चपुराणम् ।

अनुभूय चिरं भोगान् तथा सार्धमकंठकः । निश्शोषपूर्वजाचारं कृत्वा मनसि निस्पृहः ॥१२९॥
 संपूतं सिहिकादेव्यां मुतं राज्ये नियाय स । जगाम पदवीं धीरो जनकेन निषेवितां ॥ १३० ॥
 नद्युपस्य मुतो यस्मात्सुदासीकृतविद्विषः । सौदास इति तेनासौ भुवने परिकीर्तितः ॥ १३२ ॥
 तस्य गोत्रे दिनान्यष्ट चतुर्वासीसमाप्तिषु । भुक्तं न केनचिन्मांसमपि मांसैधितात्मना ॥१३२॥
 कर्मणस्त्वशुभस्यास्य कस्यापि समुदीरणात् । बभूव खादितुं मांसं तेष्वेव दिवसेषु धीः ॥१३३॥
 ततोनेन समाहाय ब्रह्मः स्वैरममाप्यत । मांसमनुं समुत्पन्ना मम भद्राद्य धीरिति ॥ १३४ ॥
 तेनोक्तो देव जानासि दिनेष्वेतेष्वमारणं । जिनपूजासमृद्धेषु समस्तायामपि क्षितौ ॥ १३५ ॥
 नृपणोच पुनः ब्रह्मो अत्रियेद्य यदि नाग्नि तत् । इति निश्चित्य यद्युक्तं तदाचर किमुक्तिभिः ॥१३६॥
 तदवस्थं नृपं ज्ञात्वा पुरात्ब्रह्मो बहिर्गतः । ददर्श मृतकं बालं तद्दिने परिखोज्झितं ॥ १३७ ॥
 तं वस्त्रावृचमानीय संस्कृत्य स्वादुवस्तुभिः । नरैर्द्राय ददावतुं मन्यसे मुख्यगोचरं ॥ १३८ ॥
 महामांसरसास्वादनितांतरीतमानसः । शुक्त्वोर्यथितो मिथः मूदं स जगाद सविस्मयः ॥१३९॥
 ब्रह्म मद्र कुतः प्राप्तं मांसमेतत्त्वयेदृशं । अनास्वादितपूर्वोयं रसो यस्यातिपेशलः ॥ १४० ॥
 सोऽभयं मार्गयित्वास्मै यथावाद्बिन्यवेदयत् । ततो राजा जगादेदं सर्वथा क्रियतामिति ॥१४१॥

मूदोथ दातुमारब्धः शिशुवर्गाय मोदकान् । शिशवस्तत्प्रसंगेन प्रत्यहं ते समाययुः ॥ १४२ ॥
 गृहीत्वा मोदकान् यातान् शिशूनां पथिमं ततः । मारयित्वा ददौ सूदो राज्ञे संस्कृत्य संततं ॥ १४३ ॥
 प्रत्यहं क्षीयमाणेषु पौरवालेषु निश्चितः । सूदेन सहितो राजा देशात्पौरैर्निराकृतः ॥ १४४ ॥
 कनकाभासमुत्पन्नस्तस्य सिंहस्थः सुतः । राज्येऽवस्थापितः पौरैः प्रणतः सर्वेपार्थिवैः ॥ १४५ ॥
 महामांसरसासक्तः सौदासो जग्ध सूदकः । वभ्राम धरणीं दुःखी भक्षयन्नोज्झितान् शयान् ॥ १४६ ॥
 सिंहस्येव यतो मांसमाहारोऽस्याभवत्ततः । सिंहसौदासशब्देन ध्रुवने ख्यातिमागतः ॥ १४७ ॥
 दक्षिणापथमासाद्य प्राप्यानन्तरसंश्रयं । श्रुत्वा धर्मं चभूयासावणुव्रतधरो महान् ॥ १४८ ॥
 ततो महापुरे राज्ञि मृते पुत्रविवर्जिते । स्कंधमारोपितः प्राप राज्यं राजद्विपेन सः ॥ १४९ ॥
 व्यसर्जयच्च पुत्रस्य नतये दूतमूर्जितः । सोऽल्लिखच्च गर्हस्य न नमामीति निर्भयः ॥ १५० ॥
 तस्योपरि ततो याति सौदासे विषयोखिलः । प्रपलयितुमारभे भक्षणत्रासकंपितः ॥ १५१ ॥
 सजित्वा तनयं युद्धे राज्ये न्यस्य पुनः कृती । महासंवेगसंपन्नः प्रविवेश तपोवनं ॥ १५२ ॥
 ततो ब्रह्मरथो जातश्चतुर्वक्त्रस्ततोभवत् । तस्माद्देमरथो जज्ञे जातः शतरथस्ततः ॥ १५३ ॥
 उदपादि पृथुस्तस्मादजस्तस्मात्पयोरथः । चभूर्वेद्वरथोऽमुष्मादिननाथरथस्ततः ॥ १५४ ॥

मांघाता वीरसेनश्च प्रतिमन्युस्ततः क्रमाद् । नाम्ना कमलबोधुश्च दीप्त्या कमलबोधवः ॥ १५५ ॥
 प्रतापेन रवेस्तुल्यः समस्तस्थितिकोविदः । रविमन्युश्च विज्ञेयो वसंततिलकस्तथा ॥ १५६ ॥
 कुबेर दत्तनामा च क्लृप्तुर्भक्तिश्च कीर्तिमान् । शरभद्विदौ प्रोक्तौ रथशब्दोत्तरश्रुती ॥ १५७ ॥
 मृगेशदमनाभिर्यो हिरण्यकशिपुस्तथा । पुंजस्थलककुथश्च रघुः परम विक्रमः ॥ १५८ ॥
 इतीक्ष्वाकुकुलोद्भूताः कीर्तिता भुवनाधिपाः । भूरिशोऽत्र गता मोक्षं कृत्वा दैर्ग्वरं व्रतं ॥ १५९ ॥
 आसीत्ततो विनीतायामनरण्यो महानृपः । अनरण्यः कृतो येन देशो वासयता जनं ॥ १६० ॥
 पृथिवीमत्यभिरव्यास्य महादेवीं महागुणा । कातिमंडलमध्यस्था सर्वद्रियसुखावहा ॥ १६१ ॥
 द्रौ सुतायुदपत्स्यातां तस्यासुचमलक्षणौ । ज्येष्ठोऽन्तरथो ज्ञेयः ख्यातो दशरथोऽनुजः ॥ १६२ ॥
 सहस्ररस्मिसंज्ञस्य राज्ञो माहिष्मतीपतेः । अजर्यमनरण्येन साकमासीदनुत्तमं ॥ १६३ ॥
 अन्योन्यगतिमहद्भ्रममाणौ तौ नरोत्तमौ । सौधैर्मशानदेवद्वाराविवास्थारौ स्वधामनि ॥ १६४ ॥
 राघणेन जितो युद्धे सहस्रांशुर्विबुद्धवान् । दीक्षां जनेधरीमाप विभ्रत्सर्वेगमुन्नते ॥ १६५ ॥
 दूताचल्योपिताञ्ज्ज्ञात्वां तद्वृत्तांतमशेषतः । मासजाते श्रियं न्यस्य नार्षीं दशरथे भृशं ॥ १६६ ॥
 सकाशेऽभयसेनस्य निर्गथस्य महात्मनः । राजानंतरथेनामा प्रववाजातिनिस्पृहः ॥ १६७ ॥

पद्मपुराणम् ।

अनरण्योऽगमन्मोक्षमनंतस्यदनो महीं । सर्वसंगविनिर्मुक्तो विजहार यथोचितं ॥ १६८ ॥
अत्यंतदुस्सहयोगी द्वाविंशतिपरीपहः । न क्षोभितस्ततो नंतवीर्याख्यां स धिती गतः ॥ १६९ ॥
वपुर्दशरथो लेभे नवयौवनभूषितं । शैलकूटमिवोच्चुगं नानाकुसुमशोभितं ॥ १७० ॥

अथामृतप्रभावायामुत्पन्ना वरयोपिति । दर्भस्थलपुरेशस्य चारुविभ्रमधारिणः ॥ १७१ ॥
राज्ञः मुक्रोशलाख्यस्य तनयामपराजितां । उपयेमे स रत्यापि स्त्रीगुणैरपराजितां ॥ १७२ ॥
पुरमस्ति महारम्यं नात्रा कमलसंकुलं । सुवंधुस्तिलकस्तस्य राजा मित्रास्य भामिनी ॥ १७३ ॥
दुहिता कैकयी नाम तयोः कन्या गुणान्विता । मुंडमाला कृता यस्य नैत्रदीवरमालया ॥ १७४ ॥
मित्राया जनिता यस्मात्सुचेष्टा रूपशालिनी । मुमित्रेति ततः ख्यातिं भुवने स सधुपागता ॥
महाराज सुतामन्यां प्रापसौ सुग्रमाश्रुति । लावण्यसंपदं दालां जनयतीं श्रियंरूपां ॥ १७६ ॥
स सम्यग्दर्शनं लेभे राज्यं च परमोदयं । आद्ये रत्नमतिस्तस्य चरमे तृणसेमुखी ॥ १७७ ॥
अधोगतिर्यतोराद्यादत्यक्तादुपजायते । सम्यग्दर्शनयोगानु गतिरुद्धर्मसंशया ॥ १७८ ॥

ये भर्तार्थैर्नृपतिभिरुद्धाः । कारितपूर्वा जिनववासाः ॥

भंगमुपेतान् क्वचिदपि रम्यान् । सोनयदेतानि भिनवभावान् ॥ १७९ ॥

पद्मपुराणम् ।

इन्द्रनुतानां स्वयमपि रम्यान् । तीर्थकराणां परमनिवा सान् ।

रत्नसमूहः स्फुरदुरुभासः । संततपूजामघटयदेपः ॥ १८० ॥

अन्यभवेणु प्रथितमुधर्माः । प्राप्य सुराणां श्रियमतिरम्यां ।

ईदृशजीवा पुनरिहलोकं याति समृद्धिरविर्हचिता सा ॥ १८१ ॥

इत्यार्षे रविणेनाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते सुकोशलमाहात्म्ययुक्तदशथोत्पत्त्यभिधानं नाम द्वाविंशतितमं पर्व ।

त्रयोविंशतितमं पर्व ।

अन्यदाथ मुखासीनं सभायां पुरुतेजसं । जिनराजकथासक्तं मुद्गसमविभ्रमं ॥ १ ॥

सहसा जनितालोको गगने देहतेजसा । समाययावधद्वारः शिष्टो दशरथं सुधीः ॥ २ ॥

कृत्वाभ्युत्थानमासीनमासने तं मुखावहे । दत्ताशीर्वचनं राजा पप्रच्छ कुशलं कृती ॥ ३ ॥

निवेद्य कुशलं तेन क्षेमं पृष्टो महीपतिः । सकलं क्षेममित्युक्त्वा पुनरेवमभाषत ॥ ४ ॥

आगम्यते कुतः स्थानाद्भगवन् विहृतं क्वच । किमु दृष्टं श्रुतं किंवा न ते देशोऽस्यगोचरः ॥ ५ ॥

ततो मनस्यजैनेन्द्रवर्णनोद्धृतसम्मदः । उन्नतं पुलकं विभ्रादित्यभापत नारदः ॥ ६ ॥
विदेहं नृप यातोहिं मासं चारु जिनेहितं । जिनेन्द्र भवनाधारभूस्त्रिलविभूषितं ॥ ७ ॥
तत्र निष्क्रमणं दृष्टं मया सीसंधराहृतः । नगर्यां घुंडरीकिण्यां नानारत्नोत्तेजसि ॥ ८ ॥
विमानैर्विविधच्छायैः केतुच्छन्नविभूषितैः । यानैश्च विविधैर्द्वयं देवागमनमाकुलं ॥ ९ ॥
मुनिसुव्रतनाथस्य यथेह सुरैः कृतं । तधामिषेचनं मेरी मया तस्य मुने श्रुतं ॥ १० ॥
सुव्रतस्य जिनेन्द्रस्य वाच्यमानं श्रुतं यथा । तथा मे चरितं तस्य तत्र गोचरितं दृष्ट्वा ॥ ११ ॥
नानारत्नप्रभादयानि तुंगानि विपुलानि च । दृष्टानि तत्र चैत्यानि कुतपूजान्यनारतं ॥ १२ ॥
विचित्रमणिभक्तीनि हेमपीठानि पार्थिव । दृष्टान्यत्यंतरम्याणि वनचैत्यानि नंदने ॥ १३ ॥
चामीकरमहास्तंभयुक्तेषु स्फुरित्वांशुषु । भास्करालयतुल्येषु हारतोरणचारुषु ॥ १४ ॥
रत्नदामसमृद्धेषु महावैदिकभूमिषु । द्विपसिंहादिरूपाढ्यैर्द्वयोदारभित्तिषु ॥ १५ ॥
कृतसंगीतदिव्यस्त्रीजनपूरितकुक्षिषु । अमरारण्यचैत्येषु जिनार्चाः प्रणता मया ॥ १६ ॥
चैत्यप्रभाविकासाढ्यं कृत्वा मेरुं प्रदक्षिणं । पयोदपटलं भित्त्वा समुल्लंघ्योन्नतं नभः ॥ १७ ॥
वास्यांतरगिरीद्राणां शिखरेषु महाप्रभाः । चैत्यालया जिनेन्द्राणां प्रणता बहवो मया ॥ १८ ॥

सर्वेषु तेषु चेत्येषु जिनानां प्रतिपातनाः । अकृत्रिममहाभासो मया पार्थिव वंद्यते ॥ १९ ॥
 इत्युक्ते देवदेवेभ्यो नम इत्युद्गतध्वनिः । प्रणतं करगुणं च चक्रे दशरथः शिरः ॥ २० ॥
 संज्ञया नारदेनाथ चोदिते जगतीपतिः । जनस्योत्सारणं चक्रे प्रतीहारेण सादरं ॥ २१ ॥
 उपांशुनारदेनाथ जगदे कोशलाधिपः । शृणुज्वावहितो राजन् सन्नावं कथयामि ते ॥ २२ ॥
 गतस्त्रिकूटशिखरं वंदारुहस्तुमुकः । वंदितं शान्तिभवनं मया तत्र मनोरमं ॥ २३ ॥
 भवत्पुण्यानुभावेन मया तत्र प्रधारणं । श्रुतं विभीषणादीनां लंकानाथस्य मंत्रिणां ॥ २४ ॥
 नैमिचेन समादिष्टं तेन सागरबुद्धिना । भविता दशवक्रस्य मृत्युदर्शशरथिः किल ॥ २५ ॥
 दुहिता जनकस्यापि हेतुत्वमुपयास्यति । इति श्रुत्वा विषणात्मा निश्चित्वाप विभीषणः ॥ २६ ॥
 जायते यावदेवास्य प्रजा दशरथस्य न । जनकस्य च तावत्तौ मारयामीति सादरः ॥ २७ ॥
 पर्यटच्च चिरं क्षोणीं तच्चरेण निवेदिता । भवंतौ कामरूपेण स्थानरूपादिलक्षणैः ॥ २८ ॥
 मुनिविसंमतस्तेन पृष्टोहमापि भो यते । कंचिदशरथं वेत्ति जनकं च क्षिताविति ॥ २९ ॥
 अन्विष्य कथयामीति मया चोपात्तमुत्तरं । आकृतं दारुणं तस्य पश्यामि नरपुंगव ॥ ३० ॥
 तत्ते यावदयं किंचिन्न करोति विभीषणः । निगूह तावदात्मानं क्वचिच्छिष्ट महीपते ॥ ३१ ॥

सम्यग्दर्शनयुक्तेषु गुरुपूजनकारिषु । सामान्येनैव मे प्रीतिस्त्वद्विधेषु विशेषतः ॥ ३२ ॥
सत्त्वं युक्तं कुरु स्वस्ति भूयात्तेहं गतोऽधुना । इमां वेदयितुं वार्तां क्षिप्रं जनकभूषतः ॥ ३३ ॥
कृतानतिनृपेणैव भूयत्वात्यंतनभस्तलं । अवद्वारयतिर्वेगान्निमिधलाभिमुखं ययौ ॥ ३४ ॥
जनकायापि तेनेदमशेषं विनिवेदितं । भव्यजीवा हि तस्यासन् प्राणेभ्योऽप्यतिवल्लभाः ॥ ३५ ॥
अवद्वारयन्तौ याते मरणांशकिमानसः । समुद्रहृदयामात्यमाकारयदिलापतिः ॥ ३६ ॥
श्रुत्वा राजमुखान्मन्त्री समभ्यर्णं महाभयं । जगदे गदतां श्रेष्ठः स्वामिभक्तिपरायणः ॥ ३७ ॥
जीवितायास्विलं कृत्यं क्रियते नाथ जंतुभिः । त्रैलोक्यत्वलाभोऽपि न द तेनोज्झितस्य कः ३८
तस्माद्यावदरातीनां व्यसनं रचयाम्यहं । तावदज्ञातरूपस्त्वं विहृती विहरावनि ॥ ३९ ॥
इत्युक्ते तत्र निक्षिप्य कोशं देशं पुरं जनं । निष्कामत्पराद्राजा सख्यस्य सुपरीक्षितः ॥ ४० ॥
गते राजन्यमात्येन लेख्यं दाशरथं वपुः । कारितं मुख्यवपुषो भिन्नं चेतनयंकया ॥ ४१ ॥
लाक्षादिरसयोगेन रुधिरं तत्रनिर्मितं । मार्दवं च कृतं तावद्यावत्पत्यासुधारिणः ॥ ४२ ॥
वरासननिविष्टं तं वेदमनः सप्तमे तले । युक्तं पुरैव सर्वेण परिवर्गेण चिंवकं ॥ ४३ ॥
स मंत्री लेप्यकारथ कृत्रिमं स्रजतुर्गुपं । श्रान्तिर्हि जायते तत्र पश्यतेरुभयोरपि ॥ ४४ ॥

अयेमेव च वृत्तांतो जनकस्यापि कल्पितः । उपर्युपरि हि प्रायश्चलंति विदुषां धियः ॥ ४५ ॥
 मर्द्यां तां श्रुतिषां नष्टां भुवनस्थितिकोविदां । आपत्काले यथेद्वर्कां समये जलदायिनां ॥ ४६ ॥
 यो पुरा वरनारीभिर्महाप्रासादवर्तिनो । उदारमोगसंपन्नौ सेवितौ मगधाधिप ॥ ४७ ॥
 इतरात्रिच तां कौचिदसहायो नरोचमौ । चरणाभ्यां महौ कष्टं भ्रमंतौ धिग्वस्थिति ॥ ४८ ॥
 इति निश्चित्य जंतुभ्यो यो ददात्यभयं नरः । किं न तेन मेवदत्तं साधूनां धुरि तिष्ठता ॥ ४९ ॥
 दृष्टौ तां तत्र तत्रेति चरयर्गेण वेदितौ । अनुजेन दशास्यस्य प्रेषिता वधका भृशं ॥ ५० ॥
 ते गुप्तपाणयः क्षूरा दृष्ट्वा गोचरविग्रहा । दिवा नक्तं च नगरीं भ्रमंति चलचक्षुषः ॥ ५१ ॥
 प्रासादं हीनसत्त्वास्तौ प्रवेष्टुं न सहा यदा । चिरायंते तदा यासीत्स्यमेव विभीषणः ॥ ५२ ॥
 अन्विष्य गीतशब्देन प्रविश्य गतविग्रमः । ददशोतःपुरांतस्थं व्यक्तं दशरथं विभीः ॥ ५३ ॥
 विद्युद्विलसितो नाम चोदितस्तेन खेचरः । निरुत्य तस्य मूर्धानं स्वामिने दर्शयन् मुदा ॥ ५४ ॥
 श्रुतांतःपुरज्जाक्रंदो निक्षिप्यैतच्छिरोऽधुया । जनकेऽपि तथा चक्रे निर्दयं स विचेष्टितं ॥ ५५ ॥
 ततः कृतिनमात्मानं कृत्वा सोदरवत्सलः । ययौ विभीषणो लंकां प्रमोदपरिपूरितः ॥ ५६ ॥
 विप्रलापं परं कृत्वा विदित्वा पुस्तकमेव च । धृतिं दाशरथः प्राप परिवर्गः सविस्मयः ॥ ५७ ॥

विभीषणोऽपि संप्राप पुरीमशुभशान्तये । दानपूजादिकं चक्रे कर्म संजनितोत्सवं ॥ ५८ ॥
यभूव च मतिस्तस्य कदाचिच्छांतचेतसः । कर्मणाभिति वैचित्र्यात्पश्चात्तापमुपेयुषः ॥ ५९ ॥

असत्यभीत्या क्षितिगोचरो तौ । निरर्थकं प्रेतगतिं प्रणीतौ ॥
आशीविषांगप्रमवोऽपि सर्प-स्तार्क्ष्यस्य शक्नोति किमु ग्रहर्तुं ॥ ६० ॥
सुलेगशौचां क्षितिगोचरौ क । क रावणः शक्रसमानशौर्यः ॥

कैमः सशंको मदमंदगामी । क्व केसरी वायुसमानवेगः ॥ ६१ ॥
यद्यत्र यावच्च यतश्च येन । दुःखं सुखं वा पुरुषेण लभ्यं ॥

तच्चत्र तावच्च ततश्च तेन । संप्राप्यते कर्मवशानुगेन ॥ ६२ ॥
सम्यग्निमित्तं यदि वेत्ति कश्चिच्छ्रेयो न कस्मात्कुरुते निजस्य ॥
येनेह लोके लभतेऽति सांख्यं । मोक्षे च देहत्वजनात्पुरस्तात् ॥ ६३ ॥
राक्षोस्तयोः प्राणवियोजनेन । नैमिचमूढत्वमितं विवेकं ॥

दुःशिक्षितार्थमनुर्जकार्ये । प्रवर्तते जंतुरसारबुद्धिः ॥ ६४ ॥
अस्यांबुनाथस्य पुरी स्थितेयं । अभिन्नपातालतलस्य मध्ये ॥

कथं सुराणामपि श्रीतिदक्षा । गम्यत्वमायात् क्षितिगोचराणां ॥ ६५ ॥

कृतं मयात्यंतमिदं न योग्यं । करोमि नैवं पुनरप्रधाये ॥

इति प्रधार्योत्तमदीप्तिपुक्तो । रविर्यथास्वे निलये स रेमे ॥ ६६ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते विंभीषणव्यसनवर्णनं नाम त्रयोविंशतितमं पर्व ।

चतुर्विंशतितमं पर्व ।

यद्यथ भ्राम्यतो दृत्तमनरण्यतनुभुवः । तत्ते श्रेणिक वक्ष्यामि शृणु विस्मयकारणं ॥ १ ॥
इतोऽस्त्युत्तरकाष्ठायां नाम्ना कौतुकमंगलं । नगरं चास्य शैलाभग्राकारपरिधोभितं ॥ २ ॥
राजा शुभमतिर्नाम यत्रासीत्सार्धकश्रुतिः । पृथुश्री वनिता तस्य योगिपुङ्गवविभूषणा ॥ ३ ॥
कैकया द्रोणमेघथ पुत्रावभवतां तयोः । गुणैरत्यंतविमलैः स्थितौ यौ व्याप्य रोदसी ॥ ४ ॥
तत्र सुंदरसर्वांगा चारुलक्षणधारिणी । नितरां कैकया रेजे कलानां परमागता ॥ ५ ॥
अंगहाराश्रयं नृपं तथाभिनयसंश्रयं । व्यायामिकं च साक्षासीत्तत्रभेदैः समन्वितं ॥ ६ ॥

विभीषणोऽपि मंप्राप पुरीमशुभशान्तये । दानपूजादिकं चक्रे कर्म संजनितोत्सवं ॥ ५८ ॥
बभूव च मतिस्तस्य कदाचिच्छांतचेतसः । कर्मणामिति वैचित्र्यात्पश्चात्तापमुपेयुषः ॥ ५९ ॥

असत्यभीत्या क्षितिगोचरो तौ । निरर्थकं प्रेतगतिं प्रणीतौ ॥
आशीविषांगयभवोऽपि सर्पे-स्ताक्ष्यस्य शक्नोति किमु ग्रहर्तुं ॥ ६० ॥
सुलेगशौष्यौ क्षितिगोचरौ क । क रावणः शक्रसमानशौर्यः ॥

केमः सशंको मदमंदगामी । क्व केसरी वायुसमानवेगः ॥ ६१ ॥
यद्यत्र यावच्च यतश्च येन । दुःखं सुखं वा पुरुषेण लभ्यं ॥

तच्चत्र तावच्च ततश्च तेन । संप्राप्यते कर्मवशानुगेन ॥ ६२ ॥
सम्यग्निमित्तं यदि वेत्ति कश्चि-च्छ्रेयो न कस्मात्कुरुते निजस्य ॥
येनेह लोके लभतेऽति सौख्यं । मोक्षे च देहत्वजनात्पुनस्तात् ॥ ६३ ॥
राक्षोस्तयोः प्राणवियोजनेन । नैमिचमूढत्वमितं विवेकं ॥

दुःखिक्षितार्थैर्मनुर्जरकार्ये । प्रवर्तते जंतुरसारबुद्धिः ॥ ६४ ॥
अस्यां बुनाथस्य पुरी स्थितेयं । अभिन्नपातालतलस्य मध्ये ॥

कथं सुराणामपि भीतिदक्षा । गम्यत्वमायात् क्षितिगोचराणां ॥ ६५ ॥

कृतं मयात्यंतमिदं न योग्यं । करोमि नैवं पुनरप्रधार्यं ॥

इति प्रधार्योत्तमदीप्तिमुक्तो । रविर्यथास्व निलये स रेमे ॥ ६६ ॥

इत्यार्षे रविवेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते विभीषणव्यसनवर्णनं नाम त्रयोविंशतितमं पर्व ।

चतुर्विंशतितमं पर्व ।

यदथ भ्राम्यतो वृत्तमनरण्यतन्मूढः । तत्तै श्रेणिक वक्ष्यामि शृणु विस्मयकारणं ॥ १ ॥
इतोऽस्त्युत्तरकाण्डायां नाम्ना कौतुकमंगलं । नगरं चास्य शैलामग्राकारपरिशोभितं ॥ २ ॥
राजा शुभमतिर्नाम यत्रासीत्सार्धकश्रुतिः । पृथुश्री वनिता तस्य योषिद्वृणविशूषणा ॥ ३ ॥
कैकया द्रोणमेघश्च पुत्रावभवतां तयोः । गुणैरत्यंतविमलैः स्थितौ यौ व्याप्य रोदसी ॥ ४ ॥
तत्र सुंदरसर्वांगा चारुलक्षणधारिणी । नितरां कैकया रेजे कलानां परमागता ॥ ५ ॥
अंगहाराश्रयं नृत्तं तथाभिनयसंश्रयं । व्यायामिकं च साक्षासीत्तत्प्रभेदैः समन्वितं ॥ ६ ॥

अभिव्यक्तं त्रिभिः स्थानैः कंठेन शिरसोरुसा । स्वरेषु समवेतं च सप्त स्थानेषु तद्यथा ॥ ७ ॥
 पट्टुर्गमो नृतीयश्च गांधारी मध्यमस्तथा । पंचमो ध्रुवतथापि निषादश्चेत्यमी स्वराः ॥ ८ ॥
 स्थितं लयैश्चिसंख्यानैर्दुतमध्यविलंबितैः । असं च चतुरस्रं च तालयोनिद्वयं दधत् ॥ ९ ॥
 स्थायिसंचारिभिर्युक्तं तथारोहावरोहिभिः । वर्णैरेभिश्चतुर्भेदैश्चतुःसंख्यपदास्यते ॥ १० ॥
 नामाख्यातोपसर्गेषु निपातेषु च संस्कृताः । ग्राह्यती सारसेनी च भाषा यत्र त्रयी स्मृता ११
 ध्रुवत्यथार्षभीपट्ट पट्टोदीच्या निपादिनी । गांधारी चापरांपट्ट कैकशी पट्टमध्यमा ॥ १२ ॥
 गांधारोदीच्यसंज्ञाभ्यां तथा मध्यमपंचमी । गांधारपंचमी रक्तांधारी मध्यमा तथा ॥ १३ ॥
 आंध्री च मध्यमोदीच्या स्मृता कर्मारवीति च । प्रोक्ताय नंदनी चान्या कैशकी चेति जातयः १४
 इमाभिर्जातिभिर्युक्तमष्टाभिर्दशभिस्तथा । अलंकारमीभिश्च त्रयोदशभिर्न्यिता ॥ १५ ॥
 प्रसन्नादिप्रसन्नांतस्तथा मध्यप्रसादयान् । प्रसन्नाद्यवसानश्च चतुर्दशस्थायिभूषणं ॥ १६ ॥
 निर्वृत्तः प्रस्थितो विदुस्तथा प्रेखोलितः स्पृष्टः । तारो मंदः प्रसन्नश्च षोढा संचारिभूषणं ॥ १७ ॥
 आरोहिणः प्रसन्नादिरेकमेव विभूषणं । प्रसन्नांतस्तथा तुल्यः कुहरश्चावरोहिणः ॥ १८ ॥
 गदिनौ द्वावलंकारावित्यलंकारयोजनं । अवागात्साधुगीतं च लक्षणेरेभिरन्यितं ॥ १९ ॥

पञ्चपुराणम् ।

तत् तं त्रीसमुत्थानमवनद्धं मृदंगजं । शुषिरं वंशसंभूतं घनं तालसमुत्थितं ॥ २० ॥

चतुर्विधमिदं वाद्यं नानाभेदः समन्वितं । जानातिस्म नितान्तं सा यथैवं विरलोऽपरः ॥ २१ ॥

कलानां तिमृणामासां नाद्यमेकी क्रियोच्यते । शृंगारहास्यकारुण्यवीराद्भुतभयानकाः ॥ २२ ॥

रौद्रवीभत्सशांताश्च रसास्त्वत्र नवोदिताः । वेत्तिस्म तदसौ बाला सप्तभेदमनुत्तमं ॥ २३ ॥

अनुवृत्तं लिपिज्ञानं यत्स्वदेशे प्रवर्तते । द्वितीयं विकृतं ज्ञेयं कल्पितं यत्स्वसंज्ञया ॥ २४ ॥

अत्यंगदिषु वर्णेषु तत्त्वं सामायिकं स्मृतं । नैमित्तिकं च पुष्पादि द्रव्यविन्यासतोऽपरं ॥ २५ ॥

प्राच्यमध्यमयाधेयसमाद्रादिभिरन्वितं । लिपिज्ञानमसौ बाला किल ज्ञातवती परं ॥ २६ ॥

अस्युक्तिकौशलं नाम भिन्नं स्थानादिभिः कलाः । स्थानं स्वरोऽथ संस्कारो विन्यासः काकुना सह ॥ २७ ॥

समुदायो विरामश्च सामान्याभिहितस्तथा । समानार्थत्वमार्पणं जातयश्च प्रकीर्तिताः ॥ २८ ॥

उरः कंठः शिरश्चेति स्थानं तत्र त्रिधा स्मृतं । उक्त एव स्वरः पूर्वं षड्जादिः सप्तभेदकः ॥ २९ ॥

संस्कारो द्वित्रिधः प्रोक्तो लक्षणोद्देशतस्तथा । विन्यासस्तु सखंडाः स्युः पदवाक्यास्तदुत्तराः ३०

सापेक्षा निरपेक्षा च काकुर्भेदद्वयान्विता । गद्यः पद्यश्च मिश्रश्च समुदायस्त्रिधोदितः ॥ ३१ ॥

संक्षिप्तता विरामस्तु सामान्याभिहितः पुनः । शब्दानामेकवाच्यानां प्रयोगः परिकीर्तितः ॥ ३२ ॥

पञ्चपुराणम् ।

तुल्यार्थितकशब्देन वद्वर्थप्रतिपादनं । भाषापलक्षणम्लेच्छनिधमास्त्रिविधा स्मृता ॥ ३३ ॥
 पद्यव्यवहृतिलेख एवमाद्यास्तु जातयः । व्यक्तवाग्लोकाभागं व्यवहारश्च मातरः ॥ ३४ ॥
 एतेषामपि भेदानां ये भेदा बुद्धयगोचरा । सर्वेभिः समायुक्तं सात्यवदुक्तिकौशलं ॥ ३५ ॥
 शुष्कचित्रं द्विधा प्रोक्तं नाना शुष्कं च वर्तितं । आर्द्रचित्रं पुनर्नाना चंदनादिद्रवोद्भवं ॥ ३६ ॥
 कृत्रिमाकृत्रिमैरंगैर्भूजलांबरगोचरं । वर्णकः श्लेष्मसंयुक्तं सा विवेदाखिलं शुभा ॥ ३७ ॥
 पुस्तकमत्र त्रिधा प्रोक्तं क्षयोपचयसंक्रमैः । तक्षणादिक्रमोद्भूतं काष्ठादा क्षयसंस्मृतं ॥ ३८ ॥
 उपचित्तया मृदादीनामुपचयं तु कथ्यते । संक्रांतं तु यदाहृत्य प्रतिविद्यं विभाव्यते ॥ ३९ ॥
 यंत्रनिर्यंत्रसच्छिद्रनिच्छिद्रादिभिरन्वितं । सा जज्ञे तद्यथा मद्रा लोकेभ्यो दुर्लभस्तथा ॥ ४० ॥
 बुष्किमं छिन्नमच्छिन्नं पत्रच्छेद्यं त्रिधोदितं । सूचीदंतादिभिस्तत्र निर्मितं बुष्किमं स्मृतं ॥ ४१ ॥
 कर्तरीछेदतोद्भूतं छिन्नं संवंधसंयुतं । विच्छिन्नं तु तदुद्भूतं संवंधपरिवर्जितं ॥ ४२ ॥
 पत्रवस्त्रयुवणोदिसंभवं स्थिरचंचलं । निर्णिन्ये सा परं चार्वा संवृतासंवृतादिजं ॥ ४३ ॥
 आर्द्रशुष्कं तदुन्मुक्तं मिश्रं चेति चतुर्विधं । माल्यं तत्रार्द्रपुण्यादिसंभवं प्रथमं मतं ॥ ४४ ॥
 शुष्कपत्रादिसंभूतं शुष्कमुक्तं तदुन्मितं । सिक्वतुकादिसमुद्भूतं संकीर्णं तु विसंकरात् ॥ ४५ ॥

रणप्रबोधनव्यूहसंयोगादिभिरन्वितं । तद्विधातुमलं ग्राज्ञा साक्षासीत्पूरणादिजं ॥ ४६ ॥
योनिद्रव्यमधिष्ठानं रसो वीर्यं च कल्पना । परिकर्म गुणा दोषा युक्तिरेषा तु कौशलं ॥ ४७ ॥
योनिविशिष्टमूलादि द्रव्यं तु तंगरादिकं । यद्दर्शवर्तिकाद्येतदधिष्ठानं प्रकीर्तितं ॥ ४८ ॥
कपायो मयुरस्तिक्तः कटुकाम्लश्च कीर्तितः । रसः पंचविधो यस्य निहारेण विनिश्चयः ॥ ४९ ॥
द्रव्याणां शीतगुणं च वीर्यं तत्र द्विधा स्मृतं । कल्पनात्र विवादानुवादसंवादयोजनं ॥ ५० ॥
परिकर्म पुनः स्नेहशोधनक्षालनादिकं । ज्ञानं च गुणदोषाणां पाटवादीतरात्मनां ॥ ५१ ॥
स्वतन्त्रानुगताख्येन तां मेदेन समन्वितां । गन्धयुक्तिमसौ सर्वाभजानद्युक्तविभ्रमा ॥ ५२ ॥
मक्ष्यं भोग्यं च पेयं च लेह्यं चूष्यं च पंचधा । आस्वाद्यं तत्र भक्ष्यं तु कृत्रिमाकृत्रिमं स्मृतं ५३
भोग्यं द्विधा यवाग्वादिविशेषाद्योदनादयः । शीतयोगो जलं मद्यमिति पेयं त्रिधोदितं ॥ ५४ ॥
रागखांडवलेह्याख्यं लेह्यं त्रिविधमुच्यते । कृत्रिमाकृत्रिमं चूष्यं द्विविधं परिकीर्तितं ॥ ५५ ॥
पाचनच्छेदनोष्णत्वशीतत्वकरणादिभिः । युक्तमास्वाद्यविज्ञानमासीचस्या मनोहरं ॥ ५६ ॥
यज्जमौक्तिकैर्नैर्ह्यसुवर्णरत्नतायुधं । वस्त्रसंखादि चावेदीत्सा रत्नं लक्षणादिभिः ॥ ५७ ॥
तंतुसंतानयोगं च यस्त्रस्य बहुवर्णकं । रागाधानं च सा चारु विवेदातिशयान्वितं ॥ ५८ ॥

पञ्चपुराणम् ।

लोहदंतजलुक्षारीशलास्तत्रादिसंभवं । तथोपकरणं कर्तुं ज्ञातमत्यंतमुद्यया ॥ ५९ ॥
 मेयदेशतुलाकारमेदान्मानं चतुर्विधं । तत्र प्रस्थादिभिर्भिन्नं मेयमानं प्रकीर्तितं ॥ ६० ॥
 दिशमानं चितस्त्यादि तुलामानं पलादिकं । समयादि तु यन्मानं तत्कालस्य प्रकीर्तितं ॥ ६१ ॥
 तच्चारोहपरीणाहृतियग्मास्वमेदतः । क्रियातथ समुत्पन्नं साध्यगात्मानमुत्तमं ॥ ६२ ॥
 भूतिकर्म निधिर्ज्ञानं रूपज्ञानं वणिग्विधिं । अन्यथा जीवविज्ञानमासीत्तस्याविशेषवत् ॥ ६३ ॥
 मानुषद्विपगोवाजिप्रभृतीनां चिकित्सितं । सा निदानादिभिर्भेदं युक्तं ज्ञातवती परं ॥ ६४ ॥
 मायाकृतं त्रिधा पीडा शक्रजालं विमोहनं । मंत्रोपधादिभिर्जातं तच्च सर्वं विवेद सा ॥ ६५ ॥
 समयं च समीच्यादिपाखंडपरिकल्पितं । चारित्रेण प्रदर्शयति विवेद विविधैर्युतं ॥ ६६ ॥
 चेत्योपकरणा वाणी कलाव्यत्यसनं तथा । क्रीडा चतुर्विधा प्रोक्ता तत्र चेष्टा शरीरजा ॥
 कंदुकादिति विज्ञेयं तत्रोपकरणं बहु । वाक्क्रीडनं पुनर्नाना सुभाषितसमुद्भवं ॥ ६८ ॥
 नाना दुरादरन्यासं कलव्यत्यसनं स्मृतं । क्रीडायां बहुभेदायामस्यां सात्यंतकोविदा ॥ ६९ ॥
 आश्रिताश्रयतो भिन्नो लोको द्विविध उच्यते । आश्रिता जीवनिर्जीवा पृथिव्यादिस्तदाश्रय
 तत्र नानाभवेत्पत्तिः स्थितिर्नश्चरता तथा । ज्ञायते यदिदं प्रोक्तं लोकज्ञत्वं सुदुर्गमं ॥ ७१ ॥

पूर्वार्णवपर्याधरस्तुर्यद्वीपदेशादिभेदतः । स्वभावावस्थिते लोके बभूवास्यास्तदुत्तमं ॥ ७२ ॥
 संवाहनकला द्वेधा तत्रैका कर्मसंश्रया । शयौपचारिका चान्या प्रथमा तु चतुर्विधा ॥ ७३ ॥
 त्वद्वासास्थिमनःसौख्यदेते त्वासासुपाकमाः । सम्पृष्टं च गृहीतं च भुक्तितं जलितं तथा ७४
 आहृतं भंगितं विद्धं पीडितं भिन्नपाटितं । मृदुमध्यप्रकृष्टत्वात्तत्पुनर्भिद्यते त्रिधा ॥ ७५ ॥
 त्वत्सुखं सुकुमारं तु मध्यमं मांससौख्यकृत् । उत्कृष्टमस्थिसौख्याय मृदुगीति मनःसुखं ॥ ७६ ॥
 दोषास्तस्यां प्रतीयं यल्लोन्नामुद्धर्तनं तथा । निर्मांसपीडितं वाढं केशाकर्षणमद्भुतं ॥ ७७ ॥
 अष्टप्राप्तममार्गेण प्रघ्रातमातिभुग्नकं । आदेशाहतमत्यर्थमवसुप्तप्रतीपकं ॥ ७८ ॥
 एभिर्दोषैर्विनिर्मुक्तं सुकुमारमनीय च । योग्यदेशप्रसुक्तं च ज्ञाताकृतं च शोभनं ॥ ७९ ॥
 करणैर्विविधैर्यातु जन्यते चित्तसौख्यदा । संवाहनावगम्या सा शय्योपचरणात्मिका ॥ ८० ॥
 संवाहनकलामेतामंग्रत्थंगोचरां । अवैदसा यथा कन्या नान्या नारी तथा घनं ॥ ८१ ॥
 शरीरेवैपसंस्कारकौशलं च कला परा । स्नानमूर्द्धजवासादि निरचैपीदिमां च सा ॥ ८२ ॥
 एवमाद्याः कलाश्चाश्शीला लोकमनोहराः । अदीधरस्तमस्ताः सा विनयोत्तमभूषणाः ॥ ८३ ॥
 कलागुणाभिरूपं च समुद्भूता त्रिविधे । अद्वितीया बभौ तस्याः कीर्तिराकृष्टमानसा ॥ ८४ ॥

च ह्युनात्र किमुक्तेन शृणु राजन् समासतः । तस्य वर्षशतेनापि दुःशक्यं रूपवर्णनं ॥ ८५ ॥
 पित्रा प्रधारितं तस्या योग्यः कोस्या भवेद्वरः । स्वयं रुचितमेवेयं गृह्णात्विति विसंग्रहं ॥ ८६ ॥
 यदर्थं पार्थिवाः सर्वे वसुमत्यामुपाहृताः । हस्तिबाह्वनामाद्याः पुरोविभ्रमभूषिताः ॥ ८७ ॥
 गतो दशरथोऽप्यस्य जनकेन सह भ्रमन् । स्थितं स तादृशोऽप्येतान् लक्ष्या प्रच्छाद्य भूपतीन् ८८
 मंचेषु सुग्रवं चेषु निविष्टान् वसुधाधिपान् । प्रत्येकं मक्षितोदारान् प्रतीहार्या निवेदितान् ॥ ८९ ॥
 भ्राम्यन्ती सा ततः साध्वी नरलक्षणपंडिता । कंठे दाशरथे न्यास दृष्टिनीलोत्पलस्रजं ॥ ९० ॥
 भूपालनिवहस्य तं सा ययौ चारुविभ्रमा । राजहंसं यथा हंसी वक्रवृन्दव्यवस्थितं ॥ ९१ ॥
 भावमालागृहीतेऽस्मिन् न्यस्ता या द्रव्यमालिका । पौनरुक्त्यं प्रपदेसा लोकाचारकृतास्पदा ९२
 काचित्त्र जगुस्तारं प्रसन्नमनसौ नृपाः । अहो योग्यो वृतः कोऽपि पुरुषोऽयं सुकन्यया ॥ ९३ ॥
 केषां चित्चित्तेष्वलक्ष्यात्स्वदेशगमनं प्रति । विररामातिदूरेण मनोवैषम्यमीषुषां ॥ ९४ ॥
 केचिदत्यंतदृष्टत्वात्परमं कोपमागताः । युद्धं प्रति मनश्चक्रुः कृतकोलाहला भृशं ॥ ९५ ॥
 जगुश्च ख्यातसदृशान् महोभोगसमन्वितान् । त्यक्त्वातो गृह्णीमेतमज्ञातदुलशीलिनं ॥ ९६ ॥
 अमुं कमपि वंदेयं दुरभिप्रायकारिणीं । गृहीतमूर्द्धजाकृष्टां प्रसमं दुष्टकन्यकां ॥ ९७ ॥

इत्युक्त्वा ते सुसन्नद्धाः समुद्यतमहायुधाः । नृपा दशरथं तेन चलिताः क्षुद्रचेतसः ॥ ९८ ॥
ततः समाकुलीभूतो वरं शुभमतिर्जगौ । भद्र यावन्नृपानेतान् सुक्षुब्धान्वारयाम्यहं ॥ ९९ ॥
रथमारोप्य तावत्वं कन्यामंतर्हितो मय । कालज्ञानं हि सर्वेषां नयानां मूर्ध्नि स्थितं ॥ १०० ॥
एवमुक्तो जगादासौ स्मितं कृत्वातिधीरधीः । विसन्धो भव माम त्वं पश्यतान् कांदिशीकृतान् ॥
इत्युक्त्वा रथमारुह्य संयुक्तं ग्रीढवाजिभिः । भृशं संववृते भीमः शरन्मध्याह्नमानुभं ॥ १०१ ॥
उत्तार्य केकया चाशु रथवाहं रणांगणे । तस्यौ पौरुषमालंब्य तोत्रप्रग्रहधारिणी ॥ १०२ ॥
उवाच च प्रयच्छाज्ञां नाथ कस्योपरि द्रुतं । चोदयामि रथं पश्य मृत्युरद्यातिवत्सलः ॥ १०३ ॥
जगादासौ किमत्रान्यैर्वराकैर्निहतैर्नरैः । मूर्ध्नि नमस्य सैन्यस्य पुरुषं पातयाम्यहं ॥ १०४ ॥
यस्यैतत्पांडुरच्छत्रं विभाति शशिविभ्रमं । एतस्याभिमुखं कर्ते रथं चोदय पंडिते ॥ १०५ ॥
एवमुक्ते तयात्यंतं धीरया वाहितो रथः । समुच्चित्रसितच्छत्रस्तरंगितमहाध्वजः ॥ १०६ ॥
केतुच्छायामहाज्वाले तत्र दंपतिदेवते । रथाग्रा योधशलभा दृष्टा नष्टाः सहस्रशः ॥ १०७ ॥
दशस्यंदननिर्मुक्तैर्नाराचरदिता नृपाः । क्षणात्परांमुखीभूताः परस्परविलंघिनः ॥ १०८ ॥
ततो हेमप्रभेणैते चोदिता लज्जिता जिताः । निवृत्य पुनरारब्धं हंतुं दाशरथं रथं ॥ १०९ ॥

पद्मपुराणम् ।

वाजिभिः स्पन्दनैर्नागैः पादातश्च नृपादृताः । कृतस्त्रमहानादा धनसंघातचर्तिनः ॥ १११ ॥
तोमराणि शरान् पाशांश्चक्राणि कनकानि च । तमेकं नृपमुद्दिश्य चिक्षिपुश्च समुद्यताः ॥ ११२ ॥
चित्रमेकरथो भूत्वा तदा दशरथो नृपः । जातः शतरथः शक्त्या निःसंख्यानरथोऽथवा ॥ ११३ ॥
विचित्रच्छेद स नाराचैः समं शस्त्राणि विद्विषां । अट्टाक्षर्यसंधानैश्चकीकृतशरासनः ॥ ११४ ॥
छिन्नध्वजातपत्रः सन् विह्वलीकृतवाहनः । शरैर्मग्नभस्तेन ध्वजेन विरधीकृतः ॥ ११५ ॥
स रथांतरमारुह्य भयावततमानसः । द्रुतं पलायनं चक्रे कृष्णीकुर्वन्निजं यशः ॥ ११६ ॥
ररक्ष स्वं च जायां च शत्रूनस्त्राणि चाच्छिनत् । एको दशरथः कर्म चक्रेऽनंतरथोचितं ॥ ११७ ॥
दृष्ट्वा दशरथं सिंहं विभूतशरकैसरं । दुद्रुवुर्योधसारंगाः परिगृह्य दिगष्टकं ॥ ११८ ॥
अहो शक्तिर्नस्स्यास्य हि चित्रं कन्यया कृतं । इति नादः समुत्तस्थो मदान् स्वपरसेनयोः १२१
यदिघोषितशब्देन शक्त्या दानन्यतुल्यया । जर्नैर्दशरथो जज्ञे प्रतापं विभ्रदुन्नतं ॥ १२० ॥
ततः पाणिगृहस्तेन कृतः कौतुकमंगले । कन्यायाः परलोकेन कृतः कौतुकमंगलं ॥ १२१ ॥
महता भूतिभारेण वृत्तोपयमनोत्सवः । ययौ दशरथोऽयोध्यां मिथिलां जनको तथा ॥ १२२ ॥
पुनर्जन्मोत्सवं तस्य तस्यां चक्रेऽतिसम्मदः । पुनर्नृपाभिषेकं च परिवर्गो महाद्भिभिः ॥ १२३ ॥

पद्मपुराणम् ।

अग्रेष्वभयनिर्मुक्तो रेमे तत्र स पुण्यवान् । आखण्डल इव स्वर्गे प्रतिमानितशासनः ॥ १२४ ॥
तत्र प्रत्यक्षमन्यासां पत्नीनां भूभृतां तथा । अभ्यधायि नरेन्द्रेण केकयासन्नवर्तिनी ॥ १२५ ॥
पूण्ड्रवदने ब्रूहि यत्ते वस्तु मनीषितं । इह संपादयाम्यद्य प्रसन्नोऽस्मि तव प्रिये ॥ १२६ ॥
चोदयेन्नादिविज्ञानाद्यदि नाम तथा रथं । कथं क्षुद्रारिसंघातं विजयेहं सहोत्थितं ॥ १२७ ॥
अवस्थितं जगद्व्याप्यं नुदेदर्कः कथं तमः । संवेष्टा चेन्नवेदस्य न मूर्तिररुणात्मिका ॥ १२८ ॥
गुणग्रहणसंघातव्रीडाभारनतानना । मुहुः प्रचोदितोवाच कथंचिदिति केकया ॥ १२९ ॥
नाथ न्यासोयमास्तां मे त्वयि वाञ्छितयाचनं । प्रार्थयिष्ये यदा तस्मिन् काले दास्यसि निर्वचाः ॥

इति प्रोक्तमात्रे जगौ भूमिनाथः । समग्रदुनाथ प्रतिस्पष्टिवक्त्रः ॥

भवत्वेवमुद्ये पृथुश्रेणिशैम्ये । त्रिवर्णातिकांतप्रसन्नोरुनेत्रे ॥ १३१ ॥

अहो बुद्धिरस्या महीगोत्रजाया । नयाढथा नितांतं कलापासगाथाः ॥
समस्तोपभोगैरलं संगताया । कृतं न्यासभूतं मनःप्रार्थनं यत् ॥ १३२ ॥

समस्तोऽपि तस्यास्त्वदाभीष्टवर्गः । प्रयातः प्रमोदं प्रकृष्टं नितांतं ॥
विचिंत्य प्रधानं शुभा कंचिदर्थं । शनैर्मार्गयिष्यत्यहो केकयेति ॥ १३३ ॥

मतेर्गोचरत्वं मया तावदेत-त्प्रणीतं सुव्रतं धरिष्यते ते ॥

समुत्पत्तिमस्मान्महामानवानां । शृणु द्योतकानामुदारान्वयस्य ॥ १३४ ॥

समासेन सर्वं वदाम्येष त्वहं । त्रिलोकस्य वृत्तं किमत्र प्रपंचैः ॥

दुराचारयुक्ताः परं यांति दुःखं । सुखं साधुवृत्ता रविप्रख्यभासः ॥ १३५ ॥

इत्यार्ये रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्म-चरिते केकयावरप्रदानं नाम चतुर्विंशतितमं पर्व ।

पंचविंशतितमं पर्व ।

अथापराजिता देवी सुखं सुप्ता वरालये । शयनीये महाकांते रत्नोद्योतशिरस्थिते ॥ १ ॥

रत्नन्याः पश्चिमे यामे महागुरुपदेदिनः । नितान्तं परमान् स्वप्नानैक्षिताशयिता यथा ॥ २ ॥

शुभ्रं स्तंभरमं सिंहं पद्मिनीधोषं विधुं । दृष्ट्वा विबोधमायाता तूर्यमंगलनिस्वनैः ॥ ३ ॥

ततः प्रत्यंगकार्याणि कृत्वा विस्मितमानसा । दिवाकररालोकमंडिते भुवने सती ॥ ४ ॥

सा विनीतान्तिकं भर्तुर्गत्वात्यंतसमाकुला । सखीभिरावृता भद्रपीठभूषणकारिणी ॥ ५ ॥

पञ्चपुराणम् ।

कृताञ्जलिर्ज्ञा स्वप्नान् किञ्चिद्विनतविग्रहा । स्वामिने सावधानाय यथा दृष्टान्मनोहरान् ॥६॥
 ततो निखिलविज्ञानपारदृष्ट्या नराधिपः । बुधमण्डलमध्यस्थः स्वप्नानामभ्यधातफलं ॥ ७ ॥
 परमाश्चर्यहेतुस्ते कांते पुत्रो भविष्यति । अंतर्वेहिश्च शत्रूणां यः करिष्यति शान्तनं ॥ ८ ॥
 एवमुक्ते परं तोषं हस्तस्पृष्टोदरी यया । मुखकैसरसरुद्रमुखपद्मापराजिता ॥ ९ ॥
 चकार च समं भद्रां परं प्रमदमीयुषा । जिनेन्द्रेवश्मसुस्फीतां पूजां पूजितभावना ॥ १० ॥
 ततः प्रभृतिकांत्यासां सुतरां स्मावगाढते । चभूय चेतसश्चास्याः शान्तिः कापि महाजसः ॥ ११ ॥
 सुमित्रानन्तरं तस्या ईक्षांचक्रेऽतिशुदरी । विस्मिता पुलकोपेता स्वप्नान् साधुमनोरथा ॥ १२ ॥
 सिञ्च्यमानं मृगाधीशं लक्ष्म्या कीर्त्या च सादरं । कलशैश्चवमानास्य कमलैश्चारुवारिभिः ॥ १३ ॥
 आत्मानं चातितुंगस्य भूभृतो मूर्धनि स्थितं । पश्यन्तं मेदिनीं स्फीतां निम्नगापतिमेखलां ॥ १४ ॥
 स्फुरत्किरणजालं च दिवसाधिपविभ्रमं । नानारत्नोचितं चक्रं सौम्यं कृतविवर्तनं ॥ १५ ॥
 व्रीक्ष्य मंगलनादेन तथैव कृतबोधना । विनीताऽकथयत्पत्ये नितान्तं मधुरस्यना ॥ १६ ॥
 मनुष्यगप्रधानं ते शत्रुचक्रक्षयावहः । भविष्यति महातेजाश्चित्रचेशो वरानने ॥ १७ ॥
 इत्युक्त्वा सा सती पत्या समदाक्रान्तमानसा । यया निजास्पदं लोकं पश्यन्तीवाधरस्थितं ॥ १८ ॥

पञ्चपुराणम् ।

अधानेहसि संपूर्णे पूणेदुरिव पूर्वदिक् । अग्रत तनयं कांत्या विशालमपराजिता ॥ १९ ॥
 दिष्टया वर्धनकारिभ्य प्रयच्छन् वसु पार्थिवः । वभूव चामरच्छत्रपरिधानपरिच्छदः ॥ २० ॥
 जन्मोत्सवं महानस्य चक्रे निश्शेषवांशवैः । महाविभवसंपन्नैरुन्मनीभूतविष्टपः ॥ २१ ॥
 तरुणादित्यवर्णस्य पद्मालिङ्गितवक्षसः । पद्मनेत्रस्य पद्माख्या पितृभ्यां तस्य निर्मिता ॥ २२ ॥
 सुमित्रापि ततः पुत्रममृत परमद्युतिं । छायादिगुणयोगेन सद्रत्नं रत्नभूरिव ॥ २३ ॥
 पद्मजन्मोत्सवस्यानुसंधानमिव कुर्वता । जनितो बंधुवर्गेण तस्य जन्मोत्सवः परः ॥ २४ ॥
 उर्याता जज्ञिरेऽरातिनगरेषु सहस्रशः । आपदां सूचका बंधुनगरेषु च संपदां ॥ २५ ॥
 प्रौढदीवरगर्भाभिः कांतिवारिकृतप्लवः । सुलक्ष्म्या लक्ष्मणाख्यायां पित्रभ्यामेव योजितः ॥ २६ ॥
 बालो मनोहरूपो तो विद्रुमामरदच्छदी । रक्तोत्पलसमच्छाद्यपाणिपादौ सुविभ्रमा ॥ २७ ॥
 नवनीतमुखस्पर्शो जातिसौरमधारिणी । कुर्वाणा शैशवीं क्रीडां चेतः कस्य न जह्नुतुः ॥ २८ ॥
 चंदनद्रवदिग्धांगी कुंकुपस्थासकांचितौ । सुवर्णरससंपृक्तजटांजनकोपमा ॥ २९ ॥
 अनेकजन्मसंवृद्धस्नेहान्योन्यवशानुगौ । अंतःपुरगतां सर्वबन्धुभिः कृतपालना ॥ ३० ॥
 विच्छर्दमिव कुर्वाणावमृतेन कृतस्वनौ । मुखपंकेन लिपंताविव लोकं विलोकनाद् ॥ ३१ ॥

पद्मपुराणम् ।

छिन्दन्ताविव दारिद्र्यमाहूतागमकारिणौ । तर्पयन्ताविव स्वातं सर्वेषामनुकूलतः ॥ ३२ ॥
 प्रसादसम्मदौ साक्षादिव देहमुपागता । रेमाते तौ सुखं पुण्यां कुमारौ कृतरक्षणौ ॥ ३३ ॥
 विजयथ तृपिष्टथ यथापूर्वं बभूवतुः । तत्तुल्यचेष्टितावेवं कुमारौ तावदेशपतः ॥ ३४ ॥
 तनयं केकयास्त्रत दिव्यरूपसमन्वितं । यो जगाम महाभागो भुवने भरतश्रुतिं ॥ ३५ ॥
 तनुये सुप्रभा पुत्रं सुंदरं यस्य विष्टपे । ख्यातिः शत्रुघ्नशब्देन सकलेद्यापि वर्तते ॥ ३६ ॥
 बलनामापरं मात्रा पद्मस्येति विनिर्मितं । सुमित्रया हरिर्नाम तनयस्य मेहेच्छया ॥ ३७ ॥
 कृतोर्ध्वचक्रिनामायां मात्रेति भरतभिधा । दृष्ट्वा चक्रिणि संपूर्णे केकया प्रापयत्सुतं ॥ ३८ ॥
 चक्रवर्तिध्वनिं नीतो मात्रायामिति सुप्रजाः । तनयस्यार्हतो नाम शत्रुघ्नं इति निर्ममे ॥ ३९ ॥
 समुद्रा इव चत्वारः कुमारस्ते नया इव । दिग्विभागा इयोदारा बभूवुर्जगतः प्रियाः ॥ ४० ॥
 ततः कुमारकान् दृष्ट्वा विद्यासंग्रहणोचितान् । दध्यौ योग्यमुपाध्यायं पितृपां मनसाकुलः ॥ ४१ ॥
 अथास्ति नगरं नाम्ना कांपिद्वयमिति सुंदरं । मार्गवोऽत्र शिखी ख्यातस्तत्स्थेषुरिति भामिनी ४२
 एरिरुडिस्तयोः पुत्रो दुर्विनीतो विलासितः । उपालंभसहस्राणां कारणीभूतचेष्टितः ॥ ४३ ॥
 द्रविणोपार्जनं विद्याग्रहणं धर्मसंग्रहः । स्वाधीनमपि तत्प्रायो विदेशे सिद्धमश्नुते ॥ ४४ ॥

पितृभ्यां भवनादेय निविण्णाभ्यां निराकृतः । ययौ राजगृहं दुःखी वसानः कर्पटद्वयं ॥ ४५ ॥
 तत्र वैवस्वतो नाम धनुर्वेदोदतिपंडितः । युक्तः सहस्रभात्रेण शिष्याणामभियोगिनां ॥ ४६ ॥
 यथावत्तस्य पार्श्वेसौ धनुर्विद्यमुपागमत् । जातः शिष्यसहस्राच्च दूरेणाधिककौशलः ॥ ४७ ॥
 धुतं कुशग्रारेजेन मत्सुतेभ्योऽपि कौशलं । यंदेशे क्वापि विन्यस्तमिति ज्ञात्वा रुपं गतः ॥ ४८ ॥
 धुत्वा च स्वामिनं क्रुद्धमस्त्राचार्येण शिष्यवः । एवमेरो यथा राहः पुरः कुंडो भविष्यति ॥ ४९ ॥
 स समाह्वयितः शिष्यैः सूतोऽसौ विभुना नृणां । शिष्यां पश्यामि सर्वेषां छात्राणामिति चोदितः ५०
 ततोऽस्तेचासिनस्तेन क्रमेण शरमोचनं । कारित्वा लक्षपातं च सर्वे चक्रुर्धयायथं ॥ ५१ ॥
 अथैरोऽपि स निर्युक्तः शरान् चिधेय तादृशान् । दुःशिक्षित इति ज्ञातो विभुना तेन यादृशैः ५२
 विदित्वा वितथां सर्वा राज्ञा संघ्रेपितो गतः । अस्त्राचार्यः स्वकं धाम शिष्यमंडलमध्यगः ॥ ५३ ॥
 वैवस्वतसुतामैरः स्वीकृत्य गुरुसम्मतां । रात्रौ पलायनं कृत्वा प्राप दाशरथीं पुरीं ॥ ५४ ॥
 दौकितश्चानरण्ये स्वं कौशलं च न्यवेदयत् । राज्ञा समर्पिता तस्मै तुष्टेन तनुसंभवाः ॥ ५५ ॥
 तेष्वस्त्रकौशलं तस्य संभ्रातं स्फीततां गतं । सरःसु सुप्रसन्नेषु चंद्रविद्यमिवागतं ॥ ५६ ॥
 अन्यानि च गुरुप्राप्त्या विज्ञानानि प्रकाशितां । यातानि तेषु रत्नानि पिधानापगमादिव ५७

दृष्ट्वा विज्ञानमेयामतिशयसहितं सर्वशास्त्रेषु राजा ।

संप्राप्तस्तोपमगन्धं सुतनयविनयोदारचेष्टाहृतात्मा ॥

चक्रे पूजासमेतं गुरुषु गुणगणज्ञानपांडित्ययुक्तो ।

यातं त्युत्क्रम्य वांछाविभवमतितरां दानविख्यातकीर्तिः ॥ ५८ ॥

ज्ञानं संप्राप्य किञ्चिद् व्रजति परमतां तुल्यमन्यत्र यातं ।

तावत्त्वेनापि नेति क्वचिदपि पुरुरूपे कर्मवैषम्ययोगात् ॥

अत्यंतं स्मृतिमेति स्फटिकगिरितटे तुल्यमन्यत्र देशे ।

यात्येकांतेन नाशं तिमिरवति रवेरंशुवृंदं खगोघैः ॥ ५९ ॥

इत्यादि रवियेणाचार्यश्रोक्ते पद्मचरिते चतुर्भ्रातृसंभवाभिधानं नाम पञ्चविंशतितमं पर्व ।

पितृभ्यां भवनादेय निर्विण्णाभ्यां निराकृतः । ययौ राजगृहं दुःखी वसानः कर्पटद्वये ॥ ४५ ॥
 तत्र वैवस्वतो नाम धनुर्वेदातिपंडितः । युक्तः सहस्रभात्रेण शिष्याणामभियोगिनां ॥ ४६ ॥
 यथावत्तस्य पार्श्वेसौ धनुर्विद्यमुपागमत् । जातः शिष्यसहस्राच्च दूरेणाधिककौशलः ॥ ४७ ॥
 श्रुतं कुशाग्रराजेन मत्सुतेभ्योऽपि कौशलं । वंदेद्ये कापि विन्यस्तमिति ज्ञात्वा रूपं गतः ॥ ४८ ॥
 भुत्वा च स्वामिनं क्रुद्धमस्त्राचार्येण शिष्यतः । एवमेवो यथा राज्ञः पुरः कुण्डो भविष्यति ॥ ४९ ॥
 स समाद्वयितः शिष्यैः मृतोऽसौ विमुना नृणां । शिक्षां पद्यामि सर्वेषां छात्राणामिति चोदितः ५०
 ततोऽस्तेवासिनस्तेन क्रमेण शरमोचनं । कारिता लक्षणां च सर्वे चक्रुर्यथायथं ॥ ५१ ॥
 अथैरोऽपि स निर्युक्तः शरान् चिक्षेप तादृशान् । दुःशिक्षित इति ज्ञातो विमुना तेन यादृशैः ५२
 विदित्वा वितथां सर्वा राज्ञा संग्रहितो गतः । अस्त्राचार्यः स्वकं धाम शिष्यमंडलमध्यगः ॥ ५३ ॥
 वैवस्वतमुतामिरः स्वीकृत्य गुरुसम्मतां । रात्रौ पलायनं कृत्वा प्राप दाशरथीं पुरीं ॥ ५४ ॥
 दौक्षित्यानरण्ये स्वं कौशलं च न्यवेदयत् । राज्ञा समर्पिता तस्मै तुष्टेन तनुसंभवाः ॥ ५५ ॥
 तेजस्त्रकौशलं तस्य संभ्रातं स्फीततां गतं । सरःसु सुप्रसन्नेषु चंद्रविवसिवागतं ॥ ५६ ॥
 अन्यानि च गुरुप्राप्त्या विज्ञानानि प्रकाशितां । यातानि तेषु रत्नानि पिधानापगमादिव ५७

दृष्ट्वा विज्ञानमेवामनिशयसाहितं सर्वशास्त्रेषु राजा ।

संप्राप्तस्तोषमग्न्यं सुतनयविनयोदारचेष्टाहृतात्मा ॥

चक्रे पूजासमेतं गुरुषु गुणगणज्ञानपांडित्ययुक्तो ।

यातं त्युत्क्रम्य वांछाविभवमतितरां दानविख्यातकीर्तिः ॥ ५८ ॥

ज्ञानं संप्राप्य किञ्चिद् व्रजति परमतां तुल्यमन्यत्र यातं ।

तावत्वेनापि नेति क्वचिदपि पुरुषे कर्मवैषम्ययोगात् ॥

अत्यंतं स्फूर्तिमेति स्फटिकगिरितटे तुल्यमन्यत्र देशे ।

यात्येकांतेन नाशं तिमिरवति स्वरंशुबुंदं खगौघैः ॥ ५९ ॥

ब्रह्मार्थे रविवेणाचार्यश्रोक्ते पद्मचरिते चतुर्भ्रातृसंभवाभिधानं नाम पञ्चविंशतितमं पर्व ।